

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

TÜRKÇE WEB BELGELERİNİN KATALOGLANMASI:

Bir İşbirliği Modeli Önerisi

Doktora Tezi

Mustafa BAYTER

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇE WEB BELGELERİNİN KATALOGLANMASI:

Bir İşbirliği Modeli Önerisi

Doktora Tezi

Mustafa BAYTER

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Doğan ATILGAN

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇE WEB BELGELERİNİN KATALOGLANMASI:
Bir İşbirliği Modeli Önerisi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Doğan ATILGAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

ÖNSÖZ

Bilgi sunumunda bir evrim yaşıyoruz. Uzun ve çeşitli gelişmelerin ardından, bilgi sunumları önceleri taş, kil tablet, papirüs, parşömen ve uzun zamandır kâğıt üzerindedir. Şimdilerde bilgi birikimi sunumları sayısal formlara ve ilk dağıtım kanalı olarak Web’de yer alıyor. Bu değişim geleceğe damgasını vuracaktır. Artık bilgi elektronik ortamda üretilecek ve Web’de sunulacaktır. Bu yenedünyada, gelecekteki işler durumundaki web belgelerinin kataloglanması, kütüphanelerin önemli bir işi olacaktır. Bu karmaşık kaynakların kataloglanmasında kütüphanelerde geleceğe yönelik endişeler bulunmaktadır. Gelecekteki işleri günümüzün mevcut kataloglama sistemleri çözebilecek midir? Sorusuna cevap olarak, günümüz kataloglama standartlarının geleceğe yönelik değişimlerle çözebilecek şekilde verilebilir. Kütüphanecilik camiası gelecekteki işlerin en büyüğü olarak Web’in standartlara göre kontrol altına alınması olarak görmektedir. Kataloglama, kütüphanelere, iki zorlu yolda hizmet vermektedir. Birincisi bilgi birikim kaynaklarının düzenlenmesi, ikincisi ise bilgi erişimin sağlanmasıdır. Her ikisi de şu anda gerçekte ortaya çıkan bilgi ürünlerinin düzenlenmesinde ve sunumunda başlıca öğelerdir.

Kütüphanecilerin görevi kullanıcılarına bilgiyi erişilebilir kılmaktır. Dolayısı ile bunun planlanması kütüphanecilerin temel görevlerinden biridir. Kütüphane dermeleri son zamanlarda büyük değişiklikler göstermiştir. Eskiden elle tutulabilir somut bilgi kaynakları varken şimdi yalnızca bilgisayar ekranlarından izleyebildiğimiz ama elle tutamadığımız bilgi kaynakları herkesçe bilinen bir olgudur ve kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır. Bu bilgi kaynakları yerel kütüphanelerde ya da kampus ortamında bir bilgisayarın ana belleğine aktarılabilirler. Hatta uzaktan erişim ile elde edilip kullanılabilir, web siteleri, tartışma listeleri ya da yayıncısının ev sayfasında izlenebilirler. Bu nedenle dünyanın neresinde olursa olsun erişilebildiği kadarı ile tüm kütüphane materyalleri, kütüphane dermelerini oluşturmaktadır. Kütüphaneler yeni teknolojik olanaklar sayesinde, kurmuş oldukları işbirliği projeleri ile kullanıcılarına bilgi kaynaklarını sunma olanağı bulmuşlardır.

Elektronik ortamdaki bilgiye erişim, yeni kütüphane koleksiyonları ve bilgiye erişim problemleri kütüphanecilere yeni roller yüklemiştir. Yeni dönemde kütüphaneciler; kaynak tanımlama, üst veri, dizinleme, formatlama, bilgi yönetimi, eğitim ve elektronik ortamda tarama yapmak gibi işlevsel işlerle uğraşacaklardır. Bir kütüphane perspektifinden üst verinin

tutarlı bir görüntüsünü tanıtacaklardır. Gelecek için ulusal bibliyografik kontrol sisteminin elementlerini belirleyeceklerdir

Bu bağlamda çalışmada öncelikle Anglo Amerikan Kataloqlama Kuralları'ndaki elektronik gelişmeler, Üst veri (üst veri) ve e-dergi, e-kitabın kataloglanması ve bu kaynakların kataloglanması üzerine çeşitli örnekler üzerinde durulmuştur. Daha sonra, çalışmada World Wide Web (WWW) ve web belgesini inceledikten sonra araştırmamızın temel konusu olan web belgelerinin kataloglanması üzerinde derinlemesine durulmuştur. Web belgelerinin kataloglanmasında işbirliği çalışmaları gözden geçirilerek Türkçe web belgelerinin kataloglama açısından durumu ele alınmıştır. Web belgelerinin kataloglanmış örnekleri ortaya konmuştur. Sorunun çözümü için ülkemiz şartlarına uygun Türkçe web belgelerinin kataloglanması ve bir işbirliği projesi sunulmuştur. Çalışma, sonuç ve önerilerle sonlandırılmıştır.

Çalışma süresince öncelikle beni yönlendiren ve değerli düşüncelerini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Doğan Atılgan ve tez izleme üyeleri Prof. Dr. Sekine Karakaş ve Doç. Dr. Mehmet Emin Küçük'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Ayrıca ilgi ve desteğiyle hep yanımda olan sevgili eşim Uzm. Hacer Bayter ve yardımlarından dolayı meslektaşlarım ve iş arkadaşlarıma da sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mustafa BAYTER

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	XVI
GRAFİKLER	XIX
RESİMLER	XX
ŞEKİLLER	XXI
TABLolar	XXII
I.BÖLÜM- GİRİŞ	1
I.1. Konunun Amacı	5
I.2. Konunun Önemi	7
I.3. Varsayım	9
I.4. Kapsam	10
I.5. Yöntem	11
I.5.1. Evren	12
I.5.2. Örneklem	12
I.5.3. Veri toplama Teknikleri	14
I.6. Düzen	14
II. BÖLÜM-KATALOGLAMA	
II.1. Kataloqlama Tanımı ve Amacı	15
II.2. Kataloqlama Kurallarının Doğuşu	18
II.3. Anglo-Amerikan Kataloqlama Kuralları I, II	20
II.4. Bilgisayarla Kataloqlama: MARC	22
II.4.1. MARC21	24
II.4.2. MARC XML	27
II.5. Uluslar arası Standart Bibliyografik Niteleme (ISBD)	30
II.5.1. Elektronik Kaynakların Standart Bibliyografik Tanımlaması: ISBD(ER)	33
	VI

II.6. AAKK2’de Elektronik Bilgi Kaynaklarına Yönelik Revizyonlar	34
II.7. AAKK2’de İleriye Dönük Hedefler	37
II.8. AAKK3’e Doğru	39
II.9. Kataloqlama Nereye Gidiyor?	41
III.BÖLÜM-ELEKTRONİK ORTAMDA KATALOGLAMA - ÜST VERİ (METADATA)	
III.1. Üst Veri (Metadata) Nedir?	49
III.2. Üst Verinin Önemi	53
III.3. Üst Verinin Yararları	55
III.3.1. Kaynak Bulma	55
III.3.2. Elektronik Bilgi Kaynaklarının Organizasyonu	55
III.3.3. Uluslararası İşbirliği	56
III.4. Neden Üst Veri	57
III.5. Sayısal Bilgi Sistemlerinde Üst Verinin Roller	57
III.6 Bilgi Yönetimi Açısından Üst Veriye Bakış	58
III.7. Üst Veri Çeşitleri	61
III.7.1. Tanımlayıcı Üst Veri	61
III.7.2. Yapısal Üst Veri	61
III.7.3. Yönetimsel Üst Veri	62
III.8. Üst Veri Yapısı	62
III.9. Üst Veri Özellikleri	64
III.10. Üst Veri Etiketleri Seçimi	64
III.11. Üst Veri (Metadata) Projeleri	65
III.12.Üst Veri Standartları	66
III.12.1. Bir Üst Veri Standardı Olarak MARC21	67
III.12.2. EAD (The Encoded Archival Description-Şifrelenmiş Arşivsel Tanımlama)	70
III.12.3.GILS (Government Information Locator Service - Hükümet Bilgi Yerleştirme Hizmeti)	71
III.12.4. VRA (The Visual Resources Association Core Categories - Görsel	

Kaynaklar Derneği Çekirdek Kategorileri)	72
III.12.5. ONIX (Online Information Exchange- Çevirim-içi Bilgi Değişimi)	72
III.12.6. TEI (The Text Encoded Initiative Header- Metin Şifreleme Teşebbüsü Başlığı)	73
III.12.7. FGDC (Federal Geographic Data Committee's Content Standart for Digital Geospatial Metadata- CSDGM-Federal Coğrafik Veri Komitesi'nin Sayısal Coğrafik-Uzaysal Üst Veri İçin İçerik Standardı	74
III.12.8. Dublin Core (DC)	74
III.12.8.1 Dublin Core Element Setinin 15 Ögesi	76
III.12.8.2. DC Öğelerinin Özellikleri	80
III.13. Standartlar Arası Eşleştirme Çalışmaları	82
III.14. Üst Veri ile İlgili Çatı Yapıları	83
III.14.1. Kaynak Tanımlama Çatısı-RDF (Resource Description Framework)	84
III.14.2. Warwick Çatısı	87
III.15. Üst Veri Oluşturulması	88
III.15.1. Üst Veriyi Kim Oluşturur?	92
III.16. Üst Verinin Kütüphanelerde Uygulanmasında Dikkat Edilecek Noktalar	93
III.17. Tarama Motorlarının Üst Veri Elementlerini Dizinlemesi	93
III.18. Üst Veri Oluşturma Araçları	93
III.18.1. Editörler	94
III.18.1.1. MetaManage	94
III.18.1.2. Nordic Web Index DC Metadata Template	94
III.18.1.3. Reggie	96
III.18.1.4. H-DCEdit	97
III.18.2. Yaratıcılar	97
III.18.2.1. Dc-dot	97
III.18.2.2. TagGen™	99
III.18.2.3. MetaPacker™	99
III.18.2.4. Medical Metadata Creator	99

III.18.2.5. JITIBuilder™	99
III.18.2.6. Klarıty	99
III:18.2.7. Web Tabanlı Dublin Core Üst Veri Üreticisi Tasarımı	99
III.19. Kataloqlama-Üst Veri	100
III.20. Üst Veri ile İlgili Yeni Eğılimler	101
III.21. ÜST VERİ-MARC-AAKK2	102
IV. BÖLÜM-ELEKTRONİK BİLGİ KAYNAKLARININ KATALOGLANMASI	
IV.1. Elektronik Bilgi Kaynağı	107
IV.2. Elektronik Bilgi Kaynaklarının Doğuşu ve Ülkemizde Kullanımı	108
IV.3. Elektronik Bilgi Kaynaklarının Kataloqlanması	110
IV.4.MARC 21 ve AAKK2'yi Kullanarak Elektronik Bilgi Kaynaklarının Kataloqlanması	113
IV.4.1. Bilginin Ana Kaynağı	114
IV.4.2. Eser Adı	114
IV.4.3. Genel Ortam Belirteci	115
IV.4.4. Özel Alan	115
IV.4.5. Başka Fiziksel Ayrıntılar	115
IV.4.6. Eser Hakkında Notlar	115
IV.4.7. Oluşturucular	116
IV.4.8. Romanlara Dayanan Eserler	116
IV.5. Elektronik Bilgi Kaynaklarının Kataloqlanmasındaki Zorluklar	118
IV.6.Elektronik Bilgi Kaynaklarını Kataloqlamak için Kataloqlama Kural ve Standartlarında Değişimler	121
IV.7.Elektronik Bilgi Kaynaklarının Kataloqlanmasında Üst Veri(Metadata) Kullanılması	122
IV.8. E-kitabın kataloqlanması	122
IV.8.1. E-kitap için MARC21 Uygulaması	124
IV.8.1.1 Kontrol Alanları Basılı	124
IV.8.1.2. Çeşitli Veri Alanları: ABD Milli Kütüphanesi Kontrol Sayısı, (Uluslararası Standart Kitap Numarası) ISBN, Sınıflandırma	127
IV.8.1.3. E-Kitapların Tanımlaması İçin Olan Notların Çeşitli Veri Alanları	128
IV.8.1.4. Başlık	128
IV.8.1.5. Eser Adı Bilgisi	129
IV.8.1.6. Baskı Bilgisi	131
IV.8.1.7. Kaynağın Tipi ve Kapsamı	131

IV.8.1.8. Yayın, Dağıtım, vb.	131
IV.8.1.9. Fiziksel Tanımlama	132
IV.8.1.10. Dizi Kayıtları	132
IV.8.1.11. Notlar Alanı	133
IV.8.1.12. Konu Başlıkları	134
IV.9. Basılı Bir Kitapla Elektronik Versiyonun MARC21 Göre Karşılaştırılması	136
IV.10. E-Derginin Kataloglanması	136
IV.10.1. MARC21 ve AAKK2'yi Kullanarak E-Dergilerin Kataloglanması	139
IV.10.1.1. E-dergi İçin Ek MARC Alanları	139
IV.10.2. Basılı Derginin Tamamen Yerini Alan Sadece E-dergiler ya da Basılı ve E-dergi Formatlarıyla Birlikteki Dergilerin Kataloglanması	140
IV.10.3. Basılı Dergi ile E-derginin MARC Kayıtlarının Karşılaştırılması	140
IV.10.4. Basılı Versiyonu Olmayan Bir E-Derginin MARC Kaydı	143
IV.10.5. Basılı Olan E-dergi ile Basılı Olmayan E-derginin MARC Alanlarının Karşılaştırılması	144
IV.10.6. E-dergilerin Kataloglanmasında ISSN'den Yararlanmak	145
IV.10.7. E-dergilerin Kataloglama Problemleri ve Kararlar	147
V.BÖLÜM- WORLD WİDE WEB (WWW)-WEB BELGESİ	
V.1. World Wide Web'in (WWW) Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	150
V.1.1. Web 1.0, 2.0, 3.0	155
V.2. Web Üzerindeki Bilgiye Erişim Teknikleri	157
V.3. Web Üzerinde Bilgi Kaynaklarına Erişim: Arama Motorları	157
V.3.1 Arama Motorlarının Yapısı	160
V.4.2. Arama Motorlarında Dizinleme	161
V.4.3. Arama Motorlarında Web Belgelerinin Gösteriminde Üst Veri Etkisi	162
V.4.4. Arama Motorlarında Erişim Fonksiyonu	163
V.4.5. Arama Motorlarında Erişim Sıralaması	164
V.4.6. Arama Motorlarında Boolean Komutları	164
V.5. Web Belgesi Nedir?	165
V.6. Web Belgesi Türleri	168
V.6.1. Metin Türü Dosyalar	168

V.6.2. Grafik Dosyalar	168
V.6.3. Veri Dosyaları	168
V.6.4. Tablo Dosyalar	168
V.6.5. Video ve Ses Dosyalar	168
V.7. Web Belgesi Oluşturma	169
V.8. Web Belgesi Oluşturma Dilleri	171
V.8.1. Standart Generalized Markup Language (SGML)	173
V.8.2. HyperText Markup Language (HTML)	174
V.8.2.1. HTML Belgeleri	176
V.8.2.2 HTML Editörleri	176
V.8.2.3 Bir HTML Belgesini Oluşturmak ve Saklamak	176
V.8.2.4 En Basit Bir HTML Belgesinde Olması Gerekenler	177
V.8.2.5 HTML Etiketleri	178
V.8.2.5.1. HTML Etiketi	179
V.8.2.5.2. Başlık (Head) Etiketi	179
V.8.2.5.3. Eser Adı (TITLE) Etiketi	179
V.8.2.5.4. Gövde (BODY) Etiketi	179
V.8.2.5.5. Üst Veri Etiketi	180
V.8.3. Extensible Markup Language (XML)	181
V.8.3.1. XML Uygulamaları ve Diğer ML'ler	182
V.8.3.2. XML Belgesinin Yapısı ve Oluşumu	182
V.8.3.3. XML Şemaları	187
V.8.3.4. XML Web Servisleri	188
V.8.4. XML ve SGML	189
V.8.5. XML ve HTML	190
V.9. Kataloqlama Açısından İşaretleme Dilleri	191
VI.BÖLÜM- WEB BELGELERİNİN KATALOGLANMASI	193
VI.1. Web Belgelerinin Kataloqlanmasında AAKK2 Kullanımı	196
VI.1.1. Web Belgelerini Kataloqlamaya Nereden Başlanır?	197
VI.1.2. Web Belgesi Kopya mı, Baskı mı, Hiçbiri midir?	198
VI.1.3. Web Belgesine Hangi Materyal Belirteci ile Tanımlamalıyız?	198
VI.1.4. URL Hangi Alana Yazılmalıdır?	198
VI.2. Web Belgelerini Kataloqlama MARC21 Kullanımı	199

VI.2.1. Web Belgelerinin Kataloglanmasında Basılı Kaynaklardan Farklılıklar	200
VI.2.1.1. 008 Alanı	201
VI.2.1.2 Web Belgelerinin Başlığının Tespiti	202
VI.2.1.3. Eser Adı Alanının Saptanması	203
VI.2.1.4. 250 Baskı Kaydı Alanı	203
VI.2.1.5. 256 Dosya Karakteristiği Alanı	203
VI.2.1.6. Notlar Alanı	205
VI.2.1.7. 856: Elektronik Adres ve Ulaşım Alanı	207
VI.2.1.7.1. İkinci Gösterge	208
VI.2.1.7.2. Alt Alan	209
VI.2.1.7.3. Bibliyografik kayıtlarda çoklu ya da çeşitli 856 alanları ne zaman kullanılır?	209
VI.3.Web Belgeleri İçin Üst Veri	209
VI.3.1. Web Belgesi İçerik Yönetimi ve Üst Veri	213
VI.3.2. Web Belgelerinde Üst Veri Oluşturma	215
VI.4. Web Belgelerinin Kataloglanmasına Yönelik Bir Model: RDF	220
VI.5. Web Belgesini DC'ye Göre Kataloglama	223
VI.6. Web Belgelerini Kataloglamada İşbirliği Projeleri	228
VI.6.1.Ortak Çevirim İçi Kaynak Katalog -Cooperative Online Resource Catalog (CORC)- Connexion Cilent	228
VI.6.1.1. CORC Nedir?	228
VI.6.1.2. CORC Nasıl Başladı?	232
VI.6.1.3. Kütüphaneciler CORC'u Nasıl Kullandılar?	234
VI.6.1.4. CORC'un Diğer Projelerden Farklılığı	237
VI.6.1.5. Bilgiye Erişimde CORC	237
VI.6.1.6. CORC'da Kataloglama Uygulaması	238
VI.6.1.7. CORC'un İşleyiş Sürecine Bir Örnek	239
VI.6.1.8. Kaynak Tanım Çerçevesi (RDF)-CORC	240
VI.6.1.9. CORC'da Çoklu Kayıt Oluşturulması	240
VI.6.1.10. CORC Bakım Desteği	240
VI.6.1.11. Büyük Ölçekli İşbirliği	241

VI.6.1.12. Kütüphane Teknikleri ve CORC	241
VI.6.1.13. CORC’da Kılavuzlar	242
VI.6.1.14. Üst Veri Sistemleri ve CORC	245
VI.6.1.15. Kendini Destekleyen Sistem CORC	247
VI.6.1.16. CORC’un Connexion Olarak Adlandırılması	247
VI.6.1.17. Connexion ve Özellikleri	249
VI.6.1.18. Open WorldCat	251
VI.6.2. Web Belgelerinin Kataloglanmasında Diğer İşbirliği Çalışmaları	255
VI.6.2.1. Electronic Publications Pilot Project (EPPP)	255
VI.6.2.2. Preserving and Accessing Networked Documentary Resources of Australia (PANDORA)	256
VI.6.2.3. The Royal Swedish Web Arhiw3e (KULTURARW3)	256
VI.6.2.4. The French National Institute for Research in Computer Science and Automatic Control (INIRI)	257
VI.6.2.5. Preservation Arrangement & Retrieval of Assorted Digital Materials (PARADIGMA)	258
VI.6.2.6. The Internet Archive (IA)	258
VI.6.2.7. Alman Kongre Kütüphanesinin Bibliotek Projesi	259
VI.6.2.8. Sanat, Tasarım, Mimari ve Medya Bilgi Geçidi (Art, Design, Architecture and Media Information Gateway-ADAM)	259
VI.6.2.9. Colorado Dijital Kütüphane Projesi	259
VI.6.2.10. Brisbane Üniversitesi Kütüphanesi, Queensland Üniversitesi Teknoloji Kütüphanesi ve Griffith Üniversitesi Kütüphanesi Çalışma Grubu Projesi	260
VI.6.2.11. Cedars Projesi	260

VII.BÖLÜM-TÜRKİYE’DE WEB BELGELERİNİN KATALOGLAMA

AÇISINDAN DURUMU

VII.1. Türkiye’deki Web Siteleri	262
VII.2. Türkiye’de Web Belgelerini Kataloglama Çalışmaları	271
VII.3. Türkçe Web Belgelerinin Kataloglama Açısından Durumu	275
VII.3.1. Devlet Üniversiteleri Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi.	276
VII.3.2. Devlet Üniversiteleri Kütüphaneleri Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi.	278
VII.3.3. Vakıf Üniversiteleri Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi.	280

VII.3.4. Vakıf Üniversiteleri Kütüphaneleri Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi	284
VII.3.5. Vakıf Meslek Yüksek Okulları Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi	286
VII.3.6. Askeri Okullar ve Polis Akademisi Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi	287
VII.3.7. Kamu Kurumları Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi	288
VII.3.8. Bakanlıkların Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi	290
VII.3.9. Türkçe Gazetelerin Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi	291
VIII.BÖLÜM-TÜRKÇE WEB BELGELERİNİN KATALOGLANMASI: BİR İŞBİRLİĞİ PROJESİ	293
VIII.1. Projenin Amacı	294
VIII.2. Projenin Stratejisi	295
VIII.3. Projede Önerilen Sistemin Yapısı	295
VIII.4. Projedeki Üst Veri Kuralları	297
VIII.4.1. Bilgi Kaynaklarının Karmaşıklığı	299
VIII.4.2. Uygulanabilirliği	299
VIII.4.3. Standartlaştırma	299
VIII.4.4. Türkçe Karakterler ve Figürlerin Yerleştirilmesi	300
VIII.4.5. Zararlardan Korunma	300
VIII.4.6. Esneklik	301
VIII.4.7. Yenilenebilme	301
VIII.4.8. Genişleyebilirlik	301
VIII.4.9 Birlikte İşleyebilirlik	301
VIII.4.10 Büyük Küçük Harf Duyarlılığı	302
VIII.5. Projede Kullanılacak Üst Veri Standardı	302
VIII.6. Sistemin Çalışması	306
VIII.7. Sistem Ne Yapacak?	312
VIII.8. İşbirliğinde XML Yapısından Yararlanmak	313
VIII.9. Kütüphaneciler Sistemi Nasıl Kullanacaklar	315
VIII.10. Projenin Avantajları	317
VIII.11. Projenin Yararları	318
VIII.12. Projenin Özellikleri	319

VIII.13. Projenin İhtiyaçları	319
VIII.14. Kütüphaneler Projeye Neden Katılmalılar	319
VIII.15. İşbirliğine Katılacak Kütüphaneler	320
VIII.16. Projedeki Hedef	322
VIII.17. İşbirliği Modeli	323
VIII.18. Neden Bu İşbirliği Projesi Uygulanmalı	324
VIII.19. Projenin Gerçekleştireceği Gelişmeler	325
VIII.20. İşbirliği ile Kimliklenen Türkçe Web Belgelerinin Milli Kütüphane Tarafından Arşivlenmesi	326
VIII.19. Geleceğe Dönük Yaklaşımlar	332
IX.BÖLÜM-SONUÇ VE ÖNERİLER	333
KAYNAKÇA	348
YARARLANILAN WEB ADRESLERİ	383
ÖZET	388
SUMMARY	389

KISALTMALAR

AACR: Anglo-Amerikan Cataloging Rules

AACR2: Anglo-Amerikan Cataloging Rules Second Edition

AAKK: Anglo-Amerikan Kataloqlama Kuralları

ADAM: Art, Design, Architecture and Media Information Gateway

A+G: Araştırma+Geliştirme

AGLS: Australian Government Locator Service

ALA: American Library Association

ALCTS: Association of Library Collections and Technical Services

AOL: American On-Line

BIBLINK: Linking Publishers and National Bibliographic Services

CAN/MARC: Canadian National MARC Format

CDF: Channel Definition Format

CDWA: Categories for the Description of Works of Art

CGM: Computer Graphics Metafile

CIC: Committee on Institution Cooperation

CIP: Cataloging in Publication

CONCER: Cooperative Online Serials Program

CORC: Coopeerative Online Resource Catalog

CMS: Content Management Systems

CSDGM: Content Standard for Digital Geospatial Metadata

DARPA: Defense Advanced Research Projects Agency

DC: Dublin Core

DCMI: Dublin Core Metadata Initiative

DIF: Data Intercahge Format

DNS: Domain Name System

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

DOS: Dewey Onlu Sınıflama Sistemi

DTD: Document Type Definition

EAD: Encoded Archival Description

EIES: The Electronic Information Exchange System

EPS: Encapsulated PostScript

FGDC: Federal Geographic Data Committee's Content Standart for Digital Geospatial

FTP: File Transfer Protocol

GILS: Government Information Locator Service
GMD: General Material Designation
GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla
HTML: Hypertext Markup Language
http: Hyper-Text Transfer Protocol
ICE: Information and Content Exchange
IFLA: International Federation of Library Associations
IIPC : International Internet Preservation Consortium
ISBD: International Standart Bibliographic Description
ISBN: International Standart Book Number
ISO: Information Standards Organizatoin
ISP: Internet Service Provider
ISSN: International Standart Serials Number
IT: Information Technology
JSC: Joint Steering Committee
KK: Kongre Kütüphanesinin
KIF: Knowledge Interchange Format
KULTURARW₃ :The Royal Swedish Web Arhiw_{3e}
LC: Library of Congress
LCRI: Library of Congress Rule Interpretations
MARC: Machine Readable Cataloging
MHP: Metadata Harvesting Protocol
MINERVA : Mapping The Internet Electronic Resource Virtual Archive
MODS: Metadata Object Description Schema
NNTP: Network News Transfer Protocol
NSFNet: National Science Foundation Net
OAI: Open Archives Initiative
OCLC: Online Computer Library Centre
ODLIS: Online Dictionary for Library and Information Science
ONIX: Online Information Exchange
OPAC: Online Public Access Catalogue
PANDORA : Preserving and Accessing Networked Documentary Resources of Australia
PICS: Platform for Internet Content Selection
PRIDE: People and Resources Identification for Distributed Environments

PURL: Persistent Uniform Resource Identifier
RDF: Resource Description Framework
ROADS: Resource Organisation and Discovery in Subject-Based Services
RTF: Rich Text File
SICI: The Serial Item and Contribution Identifier
SGML: Standard Generalized Markup Language
TCP/IP: Transmission Control Protocol/Internet Protocol
TEI: Text Encoded Initiative
TIFF: Tagged Image File Format
TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel Teknik Araştırma Kurumu
UKOLN: UK Office for Library and Information Networking
ULAKBİM: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
URI: Universal Resource Indicator
URL: Uniform Resource Locator
URN: Uniform Resource Name
USMARC: United State MARC format
VRA: The Visual Resources Association
VERONICA: Very Easy Rodent-Oriented Net-wide Index to Computerized Archives
WAIS: Wide Area Information Server
www: World Wide Web
W3C: World Wide Web Consortium
XHTML: Extensible HyperText Markup Language
XML: Extensible Markup Language

GRAFİKLER**sayfa**

Grafik1: Ağustos 1995-Ekim2007 Tarihleri Arasındaki Web Sitesi Sayısının Artışı	153
Grafik2: com.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	265
Grafik3: biz.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	266
Grafik4: info.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	266
Grafik5: org.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	266
Grafik6: net.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	267
Grafik7: gov.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	267
Grafik8: bel.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	267
Grafik9: tel.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	268
Grafik10: name.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	268
Grafik11: gen.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	268
Grafik12: web.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	269
Grafik13: av.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	269
Grafik14: dr.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	269
Grafik15: k12.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	270
Grafik16: edu.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	270
Grafik17: pol.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	270
Grafik18: bbs.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	271
Grafik19: mil.tr. Domain'nin 2003'ten sonraki gelişim çizgisi	271

RESİMLER**sayfa**

Resim 1: Nordic Web İndeks DC Üst Veri Template Arayüzü Görüntüsü	95
Resim 2: Bir Sitenin Nordic Web Index DC Üst Veri Template Aracılığı ile Elde Edilen Üst Verisi	96
Resim 3: DC-dot'ın Web Sitesi	97
Resim 4: CORC'da MARC Kaydı	229
Resim 5: CORC'da Dublin Core Kaydı	230
Resim 6: CORC'da Web Belgesi Kaydı	230
Resim 8: CORC'da Kaynağın Klavuzu	231
Resim 9: CORC Web Sitesi	239
Resim 10: CORC'da Klavuz Oluşturma	243
Resim 11: CORC'da Tarama Alanları	244
Resim 12: CORC'da Başlık ve Tanımlama	245
Resim 13: Connexion Cilent 1.1. versiyonu	248
Resim 14: Connexion Client'te MARC21 kaydı	249
Resim 15: Connexion Clienttin Kataloglama Arayüzü	251
Resim 16: WorldCat	253
Resim 17: Open WorldCat'in Tarama Sayfası	254

ŞEKİLLER

sayfa

Şekil 1. MARCXML Mimari Yapısı	29
Şekil 2: Üst Veri Lego Modeli	70
Şekil 3: DC Elementlerinin Gruplandırılması	79
Şekil 4: Basit RDF Modeli	86
Şekil 5. Warwick Framework Modeli	87
Şekil 6: Arama Motorunun Mimari Yapısı	160
Şekil 7: Boolean Mantıksal İşleçleri	165
Şekil 8: RDF Tanımının Çizgi ile Gösterimi	221
Şekil 9: WorldCat İşbirliği Akışı	255
Şekil 10 : Örnek Kullanıcı Ara Yüzü	309

TABLULAR	<u>sayfa</u>
Tablo1: MARC21 Kaydı Örneği	21
Tablo 2: MARC Sayısal Etiketleri	28
Tablo 3. MARCXML	30
Tablo 4: MARC ile birlikte SGML gösterilmektedir	42
Tablo 5: Üst Veri Yapısı Örneği	63
Tablo 6: MARC21 Üst Veri Şeması Örneği	69
Tablo 7: Dublin Core Element Setine Örnek	79
Tablo 8: Basit Bir RDF Modelinin XML’de Gösterimi	87
Tablo 9: Ankara Üniversitesi Web sitesinin DC-dot’la Üst Veri Oluşturulmuş Hali	98
Tablo 10: <i>D-Lib Magazine</i> Adlı Elektronik Derginin MARC Bilgileri	112
Tablo 11: MARC21 ile Web Belgesi Organizasyonu	117
Tablo 12: MARC21’le Kataloglanmış Web Belgesi Örneği	118
Tablo 13: Diskte Kayıtlı E-kitabın MARC21 Kaydı	126
Tablo 14: Web’deki E-kitabın MARC21 Kaydı	127
Tablo 15: CD-ROM’daki E-kitabın MARC21 Kaydı	130
Tablo 16: Basılı Dergi ile E-derginin MARC Kayıtlarının Karşılaştırılması	142
Tablo 17: E-derginin MARC21 Kaydı	143
Tablo 18:Basılı Olan E-dergi ile Basılı Olmayan E-derginin MARC Alanlarının Karşılaştırılması	144
Tablo 19: HTML Belgesinde En Basit Olması Gerekenler	177
Tablo 20: HTML Etiketleri	178
Tablo 21: Başlık Etiketi	179
Tablo 22: Gövde Etiketi	180
Tablo 23: XML ile Kitap Kataloğu	183
Tablo 24: Tipik bir XML belgesi	186
Tablo 25: Web Belgesinin MARC21’e Göre Kaydına Örnek	199
Tablo 26: RDF Tanımı	222

Tablo 27: Ankara Üniversitesinin Web Belgesinin RDF ile Kataloglanması	223
Tablo 28: RDF/DC Katalog Yapısıyla Hacettepe Üniversitesi Web Belgesinin Kataloglanması	227
Tablo 29: Yıllara Göre Türkçe Web Siteleri Sayısı	264
Tablo 30:TS ISO 15836 Bilgi ve Dokümantasyon - Dublin Core Meta Veri Öğe Kümesi Standardı	274
Tablo31: Devlet Üniversitelerinin Web Belgelerinin DC-dot Göre Kataloglama Durumu	277
Tablo 32: Devlet Üniversiteleri Kütüphaneleri Web Belgelerinin Dc-dot'a Göre Kataloglama Durumu	279
Tablo 33: Vakıf Üniversitelerinin Web Belgelerinin DC-dot Göre Kataloglama Durumu	281
Tablo 34:Vakıf Üniversiteleri Kütüphanelerinin Web Belgelerinin Dc-dot'a Göre Kataloglama Durumu	285
Tablo 35: Vakıf Meslek Yüksek Okullarının Web Belgelerinin DC-dot Göre Kataloglama Durumu	286
Tablo 36: Askeri Okullar ve Polis Akademisi Web Belgelerinin DC-dot Göre Kataloglama Durumu	287
Tablo 37: Kamu Kurumlarının Web Belgelerinin DC-dot Göre Kataloglama Durumu	289
Tablo 38: Bakanlıkların Web Belgelerinin DC-dot Göre Kataloglama Durumu	290
Tablo 39: Türkçe Gazetelerin Web Belgelerinin DC-dot Göre Kataloglama Durumu	291

I. BÖLÜM-GİRİŞ

Günümüzde insan, bilimsel ve teknik alanda tarihte eşi görülmeyen bir gelişme içinde bulunmaktadır. İkinci Dünya savaşından günümüze kadar görülen gelişme ve buluşlar, insanlık tarihinin başlangıcından 1939 yılına kadar olan süre içerisinde görülen gelişmelerden daha fazladır. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler, dünya üzerindeki bilgi üretimini hızla artırmış; dolayısıyla bilgiye ulaşmak ve elde etmek önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunun aşılmasındaki önemli unsur ise bilginin kayıt edilmesi ve denetim altına alınmasıdır. Kayıtlı bilgilere gerektiği anda, gereğince hızlı ve tam olarak ulaşılabilmesi ise onların bibliyografik kayıtlarının yapıp düzenlenmiş olması şartına bağlıdır. Çünkü var olan bir bilgiye erişim onun nerede, ne zaman ve kim tarafından üretildiğinin bilinmesi ile mümkündür.

Bilgi erişim, gereksinim duyulan belge veya bilgiye ulaşımı sağlayacak araç ve yöntemleri kapsamakta ve kütüphane hizmetlerinin temelini oluşturmaktadır. Bilgi erişim araç ve yöntemleri ne olursa olsun, öncelikle bilgi içeren belgelerin var olması gereklidir. Gereksinim duyulan bilgilerin ekonomik olarak, zamanında, yerinde ve kullanıcıların istedikleri biçim ve platformlarda kendilerine ulaştırılması, kütüphaneler açısından büyük önem taşımaktadır. Bilgi iletişim teknolojileri(BİT) bilginin erişilmesinde, üretiminde, depolanmasında, dağıtımında ve kullanımında “devrim” olarak nitelendirilebilecek değişimlere yol açmaktadır.

1990 yılından itibaren dünya çapında yaygınlaşmaya başlayan internet, kısa sürede hızla gelişmiş ve bilgiye erişimi herkese açık bir hale getirmiştir. İnternet orijinal olarak bilim adamları arasında hızlı iletişim ve bilgi paylaşımını gerçekleştirmek üzere tasarlanmış olmakla birlikte, daha sonra ticari ve diğer amaçlar için de kullanılmıştır. Giderek de gündelik hayatla daha çok bütünleşmiştir. Gerçekten de internete bağlı bilgisayarlar arasında her gün bilim, eğitim, ticaret, eğlence vb. konularla ilgili binlerce kütüphaneyi dolduracak bilgi akışı gerçekleştirmiştir. Bir internet uygulaması olan World Wide Web (kısaca Web) multi-medya verilerin (metin, ses, resim, film) tek bir sistemle bütünleşik bir biçimde yayılmasına ve erişilmesine imkân vermesiyle, internet kullanıcı sayısı ve internette yayınlanan bilgi miktarı devasa boyutlara ulaşmıştır.

İlk internet sitesinin Ağustos 1991'de çevrim içi olmasından bu yana, internette yayın yapan web sitesi sayısı 100 milyonu aşmıştır. 1995'ten bu yana bu alanda faaliyet gösteren internet izleme şirketi Netcraft'ın verilerine göre, Ekim 2005'te 17 milyon, Ekim 2006'da 97.9 milyon olan web sitesi sayısı Kasım 2006'da 101 milyon 435 bin 253'e yükseldi. Eylül 2007 tarihinde 135.166.473'e ulaşmıştır (http://news.netcraft.com/archives/2007/09/03/september_2007_web_server_survey.html).

Web sitelerinin sayılarındaki artışa paralel olarak bilgi miktarındaki artış da önemli derecede yükselmektedir. Web sayfalarının geliştirilmesiyle birlikte kayıtlı bilginin artış hızı da buna paralel gelişmektedir. Basılı bilgi miktarı yaklaşık 14 yılda bir ikiye katlanırken, web aracılığıyla erişilen bilgiler her yıl 2-3 kat artmaktadır. Dünyadaki en zengin kütüphanelerden birisi olan Amerikan Kongre Kütüphanesi'nde yaklaşık 170 milyon belge bulunmaktadır. Web'de ise herkesin erişimine açık birkaç milyar belge bulunduğu tahmin edilmektedir. Web'e bağlı, ancak doğrudan erişilemeyen intranetler üzerindeki belgeleri de bu rakama eklediğimizde dünya üzerindeki her bireye yaklaşık 90 belge düşmektedir. Yaklaşık yarım milyar civarındaki internet kullanıcısı her gün milyarlarca belge arasından istediklerini bulmaya çalışmaktadır. Hızla artan web belgesi sayısı ve bunlara ulaşmada kullanılan araç ve teknikler, bilgiye erişimin gerekliliğini ve önemi daha da artırmaktadır.

İnternet, Türkiye'ye ODTÜ'nün çalışmalarıyla 1993 yılında girmiş, ancak daha sonra fiziki açıdan göreceli olarak hızlı bir gelişme göstermiştir. Özellikle TÜBİTAK'ın ULAKNET projesi sayesinde üniversitelerin neredeyse hemen tamamı internete bağlanmıştır. Başbakanlıkça yürütülen Kamu-Net projesi, bütün kamu kurumlarını yüksek kapasiteli bir omurga üzerinden birbirlerine ve oradan da internete bağlanmayı öngörmüştür. Aynı şekilde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütün orta öğretim kurumlarını kapsayan bir Okul-Net projesi gerçekleştirilmiştir<<http://www.meb.gov.tr>>. İnterneti Türkiye'de büyütmek amacıyla Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde "İnternet Üst kurulu" adında bir kurul bile oluşturulmuş, ancak bu kurul çeşitli sebeplerden dolayı çalışmasını sürdürememiştir. Ülkemizde Haziran 2008 itibarıyla 160.466 web sitesi bulunmaktadır (www.nic.tr 19.07.2007 tarihinde erişildi.).

Web üzerindeki her şey makinece-okunur özelliğe sahip olmasına rağmen, makinece-anlaşılır özelliğe sahip değildir(Lassila,1998:31). Bu durum, internet üzerindeki verinin kullanıldığı işlerin otomatik olarak yapılmasını engellemektedir. Büyük miktarlardaki internet verilerini klasik yöntemlerle düzenlenmesi, bilgi miktarının büyüklüğü açısından imkânsızdır.

İnternet kullanıcıları istedikleri bilgilere erişmek için çoğu zaman “arama motorları”nı kullanmaktadır. Milyarlarca web sayfası arasından kullanıcıların işine yarayacak belgeleri bulmaya çalışan AltaVista, Google, Yahoo gibi birçok arama motoru web üzerinde bulunan bilgilerin ancak küçük bir kısmını dizinleyebilmektedir. Dahası, yapılan araştırmalarda söz konusu arama motorlarının bilgi erişim performanslarının pek yüksek olmadığı ortaya çıkmaktadır. Çünkü onbinlerce web belgesi, benzer içerikler ile internet üzerindedir. Kullanıcılar istedikleri bilgileri bulmak için arama motorlarında aramalar yaptığında karşılına çıkan binlerce sonuç içerisinde ilk yirmi tanesini, eğer sabırlı bir kullanıcı ise ilk elli tanesini ziyaret etmektedir. Bu durumda, eğer aranılan web belgesi yüzden daha geride sıralandı ise bulunma şansı nerede ise yoktur.

Arama motorları, web belgelerinde bulunan kodlardan ilgili anahtar kelimeleri not etmekte ve siteyi bu anahtar kelimelere göre dizinlemektedir. Bunun dışında, web belgesi arama motorlarına kayıt edilirken, arama motorları belgeyi hangi anahtar kelimeler ile kayıt edeceğini sormaktadır. Web konusunu oluşturan kelimeler her zaman başlıkta bulunmayabilir veya web belgeleri hazırlanırken anahtar kelimeler girilmemiş veya eksik girilmiş olabilir. Meta araması prensibine göre çalışan arama motorları bu durumda bu metinleri istenilen şekilde dizinleyemezler.

Basit bir örnek verelim: En yaygın olarak kullanılan arama motoru olan Google'da "kataloglama" terimi Nisan 2008 tarihinde arandığında 20.600 sonuç çıkmıştır. Aynı arama "elektronik kataloglama " olarak yapıldığında çıkan sonuç sayısı 617'dir. Bu iki sonuç da göstermiştir ki; web belgeleri belirli standart ve kurallara göre düzenlenmelidir. Aranılan bilginin en ekonomik, en hızlı ve işe yarar durumda bulunması ancak böyle sağlanabilir. Aksi halde ne içeriği çok zengin bir web sitesi, ne muhteşem ürün ve hizmetler ne de binlerce dolar harcanmış bilgi kaynaklarımız potansiyel kullanıcılara ulaşamaz.

Görüldüğü gibi günümüzde bilgi ve belge kaynaklarının sayısal ortamlarda üretilmesi, kullanılması ve saklanması ve web tabanlı kurumsal uygulamaların hızlı bir biçimde artmasından dolayı bilgi kaynaklarını tanımlama ve bunlara erişim konularında yeni araçların varlığına gereksinim duyulmuştur. Geleneksel bilgi kayıt ortamlarına oranla elektronik ortamlardaki kaynakların metin, ses, resim ve video içeriğinden oluşan daha farklı ve fazla türe sahip olması ve aynı zamanda internetin bireysel ve kurumsal yaşamda önemli bir unsur olmasıyla birlikte web belgelerinin hızlı bir biçimde artması, bu belgelerin daha etkin bir biçimde kimliklendirilmesini zorunlu kılmıştır. Web belgelerini kimliklendirme, düzenleme, yönetme, tarama ve erişim işlevlerini sürdürmek için kullanılan en önemli araç üst veridir.

Tarama motorlarının ortaya koyduğu kötü performans ve ilgisiz sonuçlar, son yıllarda kaynak tanımlamasını daha somut verilere dayandırarak yapan üst veri tekniğinin kullanım yüzdesini artırmıştır. Aynı zamanda üst veri, belge yaşam döngüsü içinde yer alan her işlemi tanımlamaya yönelik bilgiler sağladığı için belge, belge grupları ve belge sistemleri üzerinde yapılacak bütün aktivitelere doğrudan katkı sağlamıştır. Çünkü üst veri tekniği belgeleri uygun şartlar altında koruma, kanıt bağlamında kullanıma sunma, kamusal erişime açma, yayımlama, paylaşma, muhafaza etme, ayıklama ve imha işlevlerinin tümüne hizmet etmiştir.

Üst veri, gelecekte belge içeriğinin anlaşılmasına ve bunlara teknolojik olarak erişilebilmesine imkân sağlayan araçtır. Üst veri kullanımının üç ana yararı vardır: Elektronik bilgi kaynaklarını düzenleme, bilgiye erişim ve sistemler arası işlerliği sağlama. Üst veri, özellikle hızlı bir biçimde artmaya devam eden web belgelerinin düzenlenmesinde oldukça yararlı bir tekniktir. Tam metin erişim tekniğine oranla üst veri aracılığıyla yapılan kaynak keşfi, daha yüksek tarama ve erişim performansı sağlamaktadır. Bunların yanı sıra üst veri kullanımının en önemli yararı ulusal ve uluslararası düzeylerde sistem uyumuna imkân tanınmasıdır. Daha geniş çevrelerce kabul edilen, yaygınlaşan ve standartlaşan üst veri setleri ile kaynak paylaşımı ve transferine daha uygun bir ortam oluşturulabilir.

Teknolojik değişim ve gelişmeler, diğer kurumları olduğu gibi kütüphaneleri de ciddi şekilde etkilemektedir. Kütüphaneler artan bilgiyi kontrol altına alabilmek, kullanıcılarına

daha etkin hizmetler sunabilmek, daha doğru ve hızlı işlemler yürütebilmek için teknolojiden yararlanma yoluna gitmektedir (Uçak,1995, s. 49).

Günümüzde kütüphanecilere düşen en önemli görev, insanların bilgiye ulaşmasını engelleyen olumsuzlukları ortadan kaldırmak, herkesin eşit ve özgür bir biçimde yararlanmasına olanak veren sorunsuz bir bilgiye erişim ortamı hazırlamaktır. Sorunsuz bilgiye erişim ortamı oluşturmak sağlam bir kataloglamayla olur. Kataloglamada sorun yaşanmamalıdır. Aksi taktirde bilgiye ulaşmak pek mümkün olamaz. Kataloglama en önemli bilgi denetim ve erişim aracıdır. Her vatandaşın, hangi tür kayıt ortamında olursa olsun, erişim kısıtlaması olmayan bütün kamusal bilgi ve belgelere erişmesi ve yararlanması vatandaşlık haklarından biridir. Bilgi edinme yasası gereği her kamu kurum ve kuruluşu, herhangi özel ve tüzel bilgi ve belge talebini karşılamak zorundadır. Ancak bunun karşılanabilmesi için kurumsal bilgi kaynaklarının, erişilebilir ve bibliyografik olarak kontrol altına alınması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bunun gerçekleşmesi ise standart olarak bilginin düzenlenmiş olmasıyla mümkündür.

Ülkemizde üretilen web belgelerinin nasıl ve kim tarafından düzenleneceği konusunda henüz somut bir çalışma yoktur. Lyman ve Varian (2003) üretilmiş tüm yeni bilgilerin, %93 oranında, web'de olduğunu kaydettiği halde Türkçe web belgeleri ulusal ölçekte planlanmış bir sistematige bağlı olarak organize edilmediği için arşivlenmesi, düzenlenmesi ve paylaşımına sunulması, kısaca, Türkçe üretilen bilginin yönetimi ve denetimi konusunda ciddi bir girişim görülmemiştir. Üretilen Türkçe web belgeleri nasıl ve kim tarafından organize edileceği konusu ortada kalmıştır. Oysa üretilen bilginin, kayıt altına alınması, düzenlenmesi, paylaşılması, geribildirimler aracılığı ile yeni bilgilere dönüştürülmesi, üretkenliği hızlandıracak ve artıracaktır. Özellikle e-devlet uygulamaları ile birlikte üretilen web belgesi miktarı göz önüne alındığında ise ülkemizde üretilen web belgelerinin kataloglanmasının yadsınamaz biçimde önemli olduğu görülecektir.

I.1. Konunun Amacı

Çağımızda üretilen bilgilerin nitelik ve nicelik olarak inanılmaz boyutlara ulaşmış olması, bilgiye ulaşımı daha da önemli hale getirmiştir. Gereksinim duyulan bilgilerin

ekonomik olarak, zamanında, yerinde ve kullanıcıların istedikleri formatta kendilerine ulaştırılması ancak bilginin düzenlenmesi ile mümkündür. Bilginin düzenlenmesinin temel amacı da hedefe ulaşmak için bilginin daha sonra arandığında bulunabilmesine olanak vermesidir. Bu nedenle bazen bilgi erişim olarak da bilinen bilginin düzenlenmesi ve daha sonra erişilmesi; aynı sürecin parçalarıdır. Bilginin yetersiz düzenlenmesi daha sonra bulunmasını zorlaştırır (Rowley, 1996 : 7).

Araştırmacılar, web’de bilgi yığınları arasında bazen kaybolmaktadır. Web belgelerinin düzenlenmesi de kataloglama ile mümkündür. Onun için yukarıda da değindiğimiz gibi web belgelerinin kataloglanması günümüzde aranan bilgiye ulaşmada çok önemli hale gelmiştir. Mevcut web belgelerinin tamamının dizinleme robotlarınca okunarak dizinlenmesi web hacmi göz önüne alındığında mümkün olmadığı gibi erişim isabeti ve kesin isabet açısından da en uygun çözüm yolu değildir. Ancak web belgesinin tamamı yerine, standart bir biçimde oluşturulmuş bibliyografik verilerini okuyarak yapılan bir dizinleme, erişim isabetini artırarak, daha çok ve isabetli bilgiye erişim sağlayacaktır. Web gibi bilgi yüklemesinin yoğun olduğu bir ortamda, istenilen ve doğru bilgiye erişimi kolaylaştırmak için son dönemlerde üst veri üretme ve işbirliği çalışmaları oldukça önem kazanmaktadır. Web üzerine eklenen bilginin her geçen saniye arttığı düşünülürse bilginin kataloglanması konusunda kapsamlı çalışmalar yapılmazsa yakın bir dönemde internet üzerinde aranılan bilgiye erişmek daha da zorlaşacaktır. Türkçe web belgelerinin düzenlenmesi konusunda ülkemizde yeterince çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın amacı: Türkçe web belgelerini kataloglayarak internet aracılığıyla tam metin erişime açmak ve bu süreçte karşılaşılan sorunlara çözüm bulmaktır. Ayrıca kataloglamanın gelişim sürecini irdeleyip, üst verinin elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanmasındaki rolünü ortaya koymak ve buna bağlı olarak da günümüzde üretilen bilginin çoğunun üzerinde yer aldığı web belgelerinin kataloglanmasının ilke ve uygulamalarını ve bu konudaki çalışmaların, web belgelerinin kataloglanmasında sergilediği etkinliği sınamaktır. Dünyada bu alanda ortaya konan model ve stratejileri tespit etmek ve daha sonra ülkemizde web belgelerinin kataloglama durumlarını saptamak ve Türkiye’de oluşturulması gereken ulusal bir web belgesi kataloglama işbirliği sistemi ve programı için belirleyici kıstasları ortaya koymaktır. Aynı zamanda konuyla ilgili çözüm önerileri sunmaktır.

I.2. Konunun Önemi

Yüzyıllar boyunca, klasik kütüphane hizmetlerinin dar çerçevesine sıkışıp kalan bilgiye erişim yöntemleri, bilgiye gereksinim duyanlara yetmemeye başlamıştır. Günümüz dünyasında web, insanların ayrılmaz parçası olmuştur. Bilgiye gereksinim duyanlar, ihtiyaç duydukları bilgiyi ilk olarak web’de arar olmuştur. Web sayesinde dünyada elektronik ortamda üretilen bilgi bir ‘tık’ ile erişilir hale gelmiştir. Firmalardan şahıslara, devlet kurumlarından medyaya her birim internette kendine yer edinmiştir. Öyle ki web, bilgi için en önemli referans kaynaklarından biri haline almıştır. Sanal dünya, ne aranırsa bulunabilecek bir ortama dönüşmüştür. Bilgilere kolay bir şekilde ulaşılabilmesi, araştırma yapmak isteyenlerin işini kolaylaştırırken, bazıları için bir fırsat olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Google, Yahoo, Live Search vb. arama motorları milyarlarca bilginin yer aldığı uçsuz bucaksız sanal âlemden istenilen bilgiyi saniyeden daha kısa sürede bize getiriyor. Arama motorları interneti sürekli tarıyor. Tarama işlemini web sürüngeci veya örümceği adı verilen programlarla yapıyor. Sayfaları sürekli dolaşan örümcekler sitelerdeki kelimeleri dizinleyerek kaydediyor. İnternet o kadar büyük ki arama motorları bütün sanal dünyayı gezemiyor. Son zamanlarda yapılan araştırmalar ortaya koymuştur ki arama motorları var olan bilginin ancak %25-30’una erişir durumdadır. Bilginin tümüne ulaşamamasının temel nedeni web belgelerinin uluslararası standartlara göre kataloglanmamasıdır. Eğer web’deki bilgi düzenlenirse işe yarayan bilgilere çok hızlı bir şekilde ulaşılır olacaktır. Tonta’nın (2000), Varian’dan (1995) aktardığına göre de, bilgi üretmek ve yaymak için kullanılan teknoloji; bu bilgiyi bulmak, süzmek, düzenlemek ve özetlemek için bir yöntem yoksa, yararsızdır.

Web üzerinde çok fazla miktarda bilgi bulunması dizinleme ihtiyacı doğurmaktadır. Herhangi bir arama motoru kullanılarak yapılan tarama sonucunda bazen binlerce hatta milyonlarca kaynağa erişilmektedir. Hiç kimse yüzlerce kaynağı incelemek ve vakit yitirmek istemez. Araştırmacı için, ihtiyacı olan bilgiler gereklidir. Burada bilginin düzenlenmesinin ve denetiminin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Eskiden araştırmacılar ve bilim adamları, alanlarındaki kitap koleksiyonlarını, bilimsel dergiler, makaleler ve konferansları tarayarak istedikleri bilgilere ulaşıyordu. Günümüzde hâlâ bu yöntemler kullanılsa da web, bilgiye erişim hızını ışık hızına çıkardı. Bilgi çağının en önemli özelliği yeni bilgilerin çok hızlı bir şekilde üretilmesi ve iletilebilmesidir. Üretilen bilginin derlenerek bibliyografik denetim altına alınması ve kullanıma hazır hale getirilen bilginin ekonomik, toplumsal ve bilimsel gelişmelere katkısı daha da önem kazanmıştır.

Hızla büyüyen bilgi, aranılan bilgiye ulaşmada bazı zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bilgi üretmek ve yaymak için kullanılan teknolojinin; bu bilgiyi bulmak ve düzenlemek için bir yöntem geliştirmesi kaçınılmaz olmuştur. Bilgi toplumunda, sorunların da bilgiye dayalı olarak çözüleceği gerçeğinden hareketle; bilgi kaynaklarına erişim, bu kaynaklar arasında yer alan çeşitli bilgilerden gereksinim duyduklarını seçme, seçilen bilgileri gereksinimler doğrultusunda düzenleme ve edinilen bilgiyi saklama ve istenildiğinde onlara yeniden erişim sağlamaları gerekecektir (Çakın, 2000: 4-5).

Gelişmiş ülkelerde internet içeriğinin düzenlenmesi ve internette bilgiye erişim isabetini artırmak için bir dizi çalışma yapılırken, ülkemizde Türkçe içeriğin düzenlenmesi ve erişiminin etkinleştirilmesi konusunda bugüne kadar yeterli çalışma yapılmamıştır. 2002 yılında yapılan bir araştırmada internet üzerinde yer alan belgelerin %72'sinin İngilizce, %7'sinin Almanca, %6'sının Japonca, %3'ünün ise Fransızca olduğu görülmüştür(OCLC,2002). Ancak 2004 yılına gelindiğinde diğer ülkelerdeki içeriği düzenlemeye yönelik çalışmalardan dolayı İngilizce kaynakların oranı nerdeyse yarı yarıya %38,3'e düşmüş, Çince %11,2'ye, Japonca %10'na yükselmiştir. İki yıl içerisinde web'de Çin ve Japon dillerinde büyük oranda artış olmuştur. Web'de erişim İngilizce odaklıyken zamanla çoklu dilde erişim artmıştır. Ülkeler anadilde erişime yönelmişlerdir. Diğer ülkelerde durum böyle iken maalesef Türkçe içerik için aynı kestirimi yapmak zordur. Çünkü 2004-2005 yıllarında yapılan araştırmada Türkçe internette %0,7 oranında yer almaktadır(Translate, 2005). Bu rakam Türkçe web belgelerinin düzenlenerek daha çok erişilmesinin zaruretini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmamız, Türkçe içeriğin düzenlenmesi ve erişiminin etkinleştirilmesindeki açığı gidermeye yönelik yapılmıştır. Ayrıca genelde bütün bilim

alemi özeldede Ülkemiz için üretilen web belgelerinin kataloglanmasına yönelik çözüm yolları önerilmiştir.

Günümüzde her alandaki bilimsel çabaların ürünlerinden faydalanmak için web belgeleri standartlara göre düzenlenmelidir. Onun için Türkçe web belgeleri uluslararası standartlar ışığında kataloglanmalı ve ulusal bibliyografyaya dâhil edilmelidir. Çünkü elektronik yayınlar da ulusal kültürel mirasın bir parçasıdır.

Web belgelerinin kataloglanması eksiksiz bir şekilde yapılması, bilgiye ihtiyacı olanların ülkemizde yayımlanan web belgelerinden gerekli bilgilerin sağlanması için aracı olacak, oluşturulan yeni bilgilerin üretim-tüketim döngüsü içerisinde kullanılmasına olanak sağlayacaktır. Dolayısıyla bilgi odaklı üretkenliği arttırarak ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişim sürecine katkıda bulunmak için ülke içerisinde üretilen web belgelerinin eksiksiz olarak kataloglanması gerekmektedir. Ülkede üretilen bilgilerin çeşitli ortamlara kaydedilerek yayımlanması bilginin toplumsallaşması için ne kadar gerekliyse bu kayıtlı ürünlerin bibliyografik olarak düzenlenmesi ülke içinde ve ülke dışında bilgi paylaşımına katkıda bulunması için de o kadar gereklidir. Bu nedenle bilgi erişiminin önemli araçlarından biri olan web belgelerindeki bilgiye erişim de onların kataloglanması ve standartlara uygun hale getirilmesi önemli bir yer tutmaktadır. Bu önemden hareketle çalışmamızda web belgelerinin kataloglanması ve bilgiye erişim üzerinde durulmuştur.

I.3. Varsayım

Son yıllarda internet kullanımının hızla artması yüzünden kütüphane katalogları da internet üzerindeki kaynak siteleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kütüphaneler, bu sitelerde geleneksel kataloglarından farklı olarak, el ilanı, grafik v.b. dışında, tam metin de dâhil olmak üzere her türlü bilgi kaynaklarını dizinlemektedir. Genel kataloğa göre geniş kapsamlı olan bu web bibliyografyaları, “Webliography” “megasites”, bazen de “metasites” olarak adlandırılmaktadır. Bu portallarla internet üzerindeki kütüphanecilerin hazırladığı nitelikli bibliyografik bilgiye erişilebilmektedir. Bu tür uygulamaların internet yoluyla erişimde çok önemli bir birikim olduğu bilinmektedir. Kütüphaneciler başkalarının dikkatini çeken nitelikli ve değerli bilgi üzerinden erişimdeki sorunları da tartışma yoluna gitmektedir. Böylece

kütüphaneciler, gelecekte başkalarının sahiplenip internet erişimini çok daha karmaşık hale getirebilecekleri standartlarda üstlerine düşebilecek sorumlulukları paylaşmak üzere şimdiden çalışmalıdır.

Web belgelerinin standartlaştırılması ve üretilen web belgelerinin üretimden arşivlemeye kadar bir belgenin yaşam süreci içinde yer alan bütün işlemlerin kontrol altına alınması, uluslararası standartlara göre kimliklenmesi ile mümkün olabilir.

Üretilen her web belgesi belli bir standart içerisinde ele alınmalı ve kataloglanmalıdır. Web belgeleri, mümkün olan en iyi ölçütlere göre bibliyografik kontrol altına alınmalıdır. Çünkü web belgelerindeki bilgiye erişim bilgi üretim döngüsünde çok önemlidir. Bu önem göz önünde bulundurularak çalışmamızın varsayımları şu şekilde oluşturulmuştur:

- Ülkemizde önemli bir bilgi kaynağı olan web belgesi uluslararası standartlara göre kataloglanmamaktadır.
- Ülkemizde Türkçe Web belgelerinin kataloglanması, standart biçimde yapılmamasından dolayı bilgiye erişim sorunu vardır.
- Ülkemizde elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanmasına ve standartlaştırılmasına yönelik yapılan çalışmalar yeterli değildir.

I.4. Kapsam

Gelişen bilişim teknolojileri sayesinde ortaya çıkan elektronik bilgi kaynakları, bibliyografik ve/veya tam metin veri tabanları, e-dergiler, e-kitaplar, açık arşivler ve web belgeleri olarak sıralanabilir. Bu çalışmada günümüzde kütüphane dermelerinin büyük bir bölümünü oluşturan elektronik bilgi kaynaklarından e-kitap, e-dergi ve web belgelerinin kataloglanması incelenecektir. Bunların dışındaki kaynaklar kapsam dışında tutulmuştur.

Çalışmada, öncelikle Anglo Amerikan Kataloglama Kurallarındaki elektronik bilgi kaynaklarına yönelik yapılan revizyonlar, kataloglama nereye gidiyor, elektronik ortamda kataloglama ve elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanması konuları ele alınmıştır. Bu bağlamda elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanması üzerine çeşitli örnekler üzerinde durulmuştur. Daha sonra, çalışmada internet, World Wide Web (WWW) ve web belgesini inceledikten sonra araştırmamızın temel konusu olan web belgelerinin kataloglanması

üzerinde derinlemesine inceleme yapılmıştır. Web belgelerinin kataloglanmasında işbirliği çalışmaları gözden geçirilerek Türkçe web belgelerinin kataloglama açısından durumu ele alınmıştır. Türkçe web belgelerini değerlendirirken; Ülkemizin bilim ve araştırma merkezi olan Devlet Üniversiteleri, Vakıf Üniversiteleri ve üniversitelere bağlı olmayıp vakıflar tarafından kurulan Vakıf Meslek Yüksek Okulları, eğitim disiplini ve teknoloji kullanımı bakımından öne çıkmış Askeri Okullar ve Polis Akademisi, Ülkemizde bilimsel ve teknolojik bakımdan ön plana çıkmış Kamu Kurumları, yürütmenin başı olan Bakanlıklar, ülke gündemini tayin eden Türkçe Gazeteler ve bilimsel araştırmanın köprüleri olan Devlet Üniversiteleri Kütüphaneleri ile Vakıf Üniversiteleri Kütüphaneleri web belgeleri çalışma kapsamında ele alınmıştır.

Çalışmanın temel konusunu oluşturan “Türkçe Web Belgelerinin Kataloglanmasında İşbirliği Projesi” de tezin kapsamında aşağıdaki açılardan ele alınmıştır. Projenin amacı, sistemin yapısı ve üst veri kuralları, projenin uygulanabilirliği, standartlaştırma, sistemin çalışması, kullanılması, projenin avantajları, projenin yararları, projenin özellikleri, projenin ihtiyaçları, kütüphaneler projeye neden katılmalılar, projedeki hedef, geleceğe dönük yaklaşımlar, işbirliği modeli ve neden bu işbirliği projesi uygulanmalı başlıkları altında ortaya konulmuştur.

I.5. Yöntem

Araştırma konusu ile ilgili belgeleri belirlemek için geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Çalışmada yer alan temel bilgiler, konuyla ilgili elektronik ve basılı her türlü kitap, makale, broşür, rapor, yasal düzenleme ve standart elde edilmiştir. Çalışmamızla ilgili dünyada uygulanmakta olan mevcut yaklaşımların ve yöntemlerin tespit edilmesi için çoğunlukla web üzerinde kullanıma sunulan kaynaklar irdelenmiştir. Türkçe web belgelerinin kataloglama açısından durumunu incelediğimiz bölümde üniversite, bakanlık, kamu kuruluşları, gazete ve kütüphanelerin web belgeleri, DC-dot üst veri editörünün standartlarına göre değerlendirilmiştir. Değerlendirilmeye alınan kurum ve kuruluşların web URL adresleri DC-dot editörüne girilmiştir. Program otomatik olarak URL’in ait olduğu web’e giderek üst veriyi oluşturmuştur. Oluşturulan üst veride boş ve dolu alanlar karşımız çıkmıştır. Bu alanlar tablolastırılmıştır. Tablolardaki boş ve dolu alanlar sayılmış ve buna göre yorumlanmıştır.

Benimsenen teori ve uygulamaların tespiti, incelenmesi, tanımı ve açıklanması için de betimleme yönteminden yararlanılmıştır. Betimleme yöntemi, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasında oluşan etkileşimi açıklamayı hedef almaktadır. Bu şekilde, ‘araştırma konusu ile ilgili mevcut durum nedir?’, ‘neredeyiz?’, ‘ne yapmak istiyoruz?’, ‘nereye, hangi yöne gitmeliyiz?’ ve ‘oraya nasıl gideriz? Gibi sorulara, mevcut zaman kesiti içinde olduğu düşünülen verilere dayanılarak cevap bulunulmaya çalışılmaktadır (Kaptan, 1995: 61).

Çalışmada geçen, açıklama ve değerlendirilmelerin yapılmasında “belgesel tarama yöntem”inden yararlanılmıştır. Belgesel tarama yöntemi; var olan kayıt ve belgelerin sistemli şekilde incelenmesi yolu ile veri toplanmasıdır. Yazılı belgeler çerçevesinde belgesel tarama belirli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar (Karasar;1999:183).

1.5.1. Evren

Bu araştırmanın evreni ülkemizde politikaları belirleyip yürütme işlevini yerine getiren bakanlıklar, bilimsel ve teknolojik bakımdan ön plana çıkmış kamu kurumları, bilimsel araştırmanın merkezi olan üniversiteler ve bilgi taşıyıcılarının belli bir amaca yönelik olarak toplandığı, hiçbir kayba uğramaksızın korunduğu, arandığında en kolay bulunabilecek tarzda düzenlendiği ve uygun değer kullanımı ile bilgi akışının kesintisiz sağlandığı bilgi merkezi olan üniversite kütüphaneleri ve ülke gündemini belirleyen gazetelerin web belgeleridir.

Evren Saim Kaptan tarafından şöyle tanımlanmaktadır. “Herhangi bir araştırma ya da gözlem alanına giren obje ve bireylerin tümüne evren denir. Evren, tam olarak betimlenmiş bireyler ya da gözlemler grubudur. Başka bir deyişle, incelenmek istenen birimlerin meydana getirdiği, gözlenebilir ortak karakteristiklere sahip objelerin oluşturduğu, belli bir kurala uyan öğelerden oluşmuş topluluğa evren denir. Evren araştırma kapsamına giren gruptur. Verilerin elde edilişi yönünde evren, mevcut olan örneklemin seçildiği gruptur” (Kaptan, 1995: 116).

1.5.2. Örneklem

Araştırmamızda örneklem grubumuzu bilimsel çalışma ve araştırmaların yoğun olarak yapıldığı ve bu nedenle bilgiye en çok gereksinim duyulan üniversiteler ve bilimsel araştırmaya destek olan ve bilgi birikimini yönetim yönlendiren kurum ve kuruluşlar oluşturmaktadır. Bu nedenle; YÖK web sitesinde Ekim 2006 tarihinde aktif web sayfalarına

sahip olan devlet, vakıf üniversiteleri ve bu üniversitelerin kütüphaneleri ile bakanlıklar, teknolojik ve bilimsel olarak ön plana çıkmış kamu kurumları ve Türkiye’de yayınlanıp en çok satan Türkçe gazetelerin web belgeleri incelenmiştir. Örneklem. Saim Kaptan’ın “Bilimsel Araştırma Yöntemleri” eserinde şöyle tanımlanmaktadır. “Var olan evrenden, onu temsil edebilecek bir parça seçme işine örneklem denir. Örneklem bir bakıma, bir bütünün kendi içinde seçilen bir parça ile temsil edilmesi ya da herhangi bir evrenden, belli yolla seçilmiş daha küçük sayıdaki obje ve bireylerin oluşturduğu grup şeklinde tanımlanabilir” (Kaptan, 1995:118). Örneklemdeki Devlet Üniversiteleri ve Kütüphane Dokümantasyon Daire Başkanlıkları: Abant İzzet Baysal, Adnan Menderes, Afyon Kocatepe, Akdeniz, Anadolu, Ankara, Atatürk, Balıkesir, Boğaziçi, Celal Bayar, Cumhuriyet, Çanakkale Onsekiz Mart, Çukurova, Dicle, Dokuz Eylül, Dumlupınar, Ege, Erciyes, Fırat, Galatasaray, Gazi, Gaziantep, Gaziosmanpaşa, Hacettepe, Harran, İnönü, İstanbul, İstanbul Teknik, Kafkas, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Karadeniz Teknik, Kırıkkale, Kocaeli, Marmara, Mersin, Mimar Sinan, Muğla, Mustafa Kemal, Niğde, Ondokuz Mayıs, Orta Doğu Teknik, Osman Gazi, Pamukkale, Sakarya, Selçuk, Süleyman Demirel, Trakya, Uludağ, Yıldız Teknik, Yüzüncü Yıl, Zonguldak Karaelmas

Vakıf Üniversiteleri ve Kütüphaneleri: Atılım, Bahçe Şehir, Başkent, Beykent, Bilkent, Çağ, Çankaya, Doğuş, Fatih, Haliç, İstanbul Bilgi, İstanbul Kültür, İstanbul Ticaret, Işık, İzmir Ekonomi, Kadir Has, Koç, Maltepe, Okan, Sabancı, TOBB, Ufuk, Yaşar, Yedi Tepe

Vakıf Meslek Yüksek Okulları: Anadolu Bil, Kapodokya, Mersin Deniz Ticaret

Askeri Okullar ve Polis Akademisi: Deniz Harp Okulu, Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Hava Sınıf Okulları Ve Teknik Eğitim Merkezi Komutanlığı, Hava Harp Okulu, Kara Harp Okulu, Polis Akademisi

Teknolojik ve bilimsel olarak ön plana çıkmış kamu kurumları: Başbakanlık Bilgi İşlem Merkezi, BDDK, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Danıştay, Türk Deniz Kuvvetleri, Devlet İstatistik Enstitüsü, Türk Dil Kurumu, Diyanet İşleri Başkanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Elektronik Ticaret, Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, İnternet Üst Kurulu, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Başbakanlık Özelleştirme İdaresi, Türk Patent Enstitüsü, Rekabet Kurumu, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Sayıştay, Sermaye Piyasası Kurulu, Sosyal Sigortalar Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi

Enstitüsü, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, Yargıtay, Yüksek Denetleme Kurulu

Bakanlıklar: Adalet Bakanlığı, Başbakanlık, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı

Gazeteler: Akşam, Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Referans, Sabah, Star, Türkiye

1.5.3. Veri toplama Teknikleri

“Veri” çeşitli kaynaklardan derlenebilen, üzerinde inceleme yapılabilecek her türlü “bilgi” olarak tanımlanabilir. Veri toplama bir anlamda olgular hakkında gözlemde bulunma demektir. Araştırmada asıl amacımız olguları tanıtmak ve bunlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Veriler olguların göstergesidir. O yüzden de araştırmamızın adeta temelini oluşturmuştur. Araştırmamızda yazılı kaynaklardan (kitap, dergi, istatistik sonuçları, raporlar...) ve web sitelerinden veriler toplanmıştır. Toplanan veriler yüzdeler haline getirilerek yorumlanmıştır.

1.6. Düzen

Çalışma, dokuz bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın amacı, varsayımı, kapsamı, yöntemi ve düzeni hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde kataloglama ve kataloglamanın nereye gittiği tartışılmıştır. Üçüncü bölümde elektronik ortamda kataloglama-üst veri üzerinde durulduktan sonra dördüncü bölümde elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanması incelenmiştir. Beşinci bölümde World Wide Web ve web belgesi ele alınmıştır. Altıncı bölümde web belgelerinin kataloglanması derinlemesine irdelenmiştir. Ayrıca bu bölümde web belgelerini kataloglamada işbirliği projeleri incelenmiştir. Yedinci bölümde Türkçe web belgelerinin kataloglama açısından durumunun saptanması için ülkemizdeki kurum ve kuruluşlardan bazılarının web belgelerinin kataloglanmış örnekleri ortaya konmuştur. Sekizinci bölümde Türkçe web belgelerinin kataloglanması ve bir işbirliği projesi sunulmuştur. Dokuzuncu bölümde ise sonuç ve öneriler sıralanmıştır. Çalışmamızın sonuna da yararlanılan kaynaklar konulmuştur.

II.BÖLÜM-KATALOGLAMA

II.1. Kataloglamanın Tanımı ve Amacı

Bilgi kayıt ortamlarının nitelenmesi ve onlara ulaşımı sağlayacak erişim uçlarının seçimi gelişi güzel yapılmamalıdır. Onları gerçekleştirmek için ilkeler ve kurallar geliştirilmesi ve uygulamada onlara titizlikle uyulması gerekir. Kataloglamaya ilişkin ilke ve kurallar oluşturulması, kütüphanelerin ilk ortaya çıkışından bu yana, kütüphanecilerin en önemli uğraşları olagelmıştır. Elbette, başlangıçtaki kataloglar, çağlarının şartları ve olanakları gereği, çok ilkel ve basitti. Onları ‘katalog’ olarak değerlendirmek bile büyük iyimserlik olurdu. Ama bu ilkel çabaların ve verimlerinin ‘kataloglama’ kavramının oluşum ve gelişimine büyük katkıda bulunduğu kesindir(Sefercioğlu, 2003: XII).

Kataloglama: Kütüphane materyallerine ait tanıtıcı bilgilerin önceden belirlenen kurallara göre kaydedilmesi işlemidir. Kataloglama, eserlerin sınıflama ve konu başlıklarının belirlenmesi de dâhil, bir kataloğun hazırlanması ve sürdürülmesine ilişkin tüm işlemleri kapsar(Bayter,2000:24).

Keseroğlu da kataloglamayı; bir kaynağın sorumlu ve emeği geçenlerinin son kullanılan biçimlerini belirtmek, eldeki kaynağın disiplini ve konularını belirlemek olarak tanımlar (Keseroğlu, 2006:25).

Younger’e (2002) göre kataloglama; kütüphaneciler, bilgi bilimciler, bilgisayar bilimcileri ve bilgi yöneticileri arasında fazlasıyla rağbet gören bir konudur. Kataloglama, kullanıcılarına bilgiyi fark etmelerinde, ulaşmalarında ve kullanmalarında kolaylık sağlar.

Kataloglama, niteliklerine dayalı tanıtımını yaparak kaynağın bibliyografik kimliğini açıklığa kavuşturarak, eserin benzerlerinden ayrılmasını sağlar. Doğru erişim uçları oluşturarak kullanıcının bu kimliğe ulaşmasına yardımcı olur(Sefercioğlu, 2003: XI).

Kataloglama, Yurdadoğ tarafından Kitaplık Bilimleri Sözlüğü'nde şöyle tanımlanmıştır: I- Kütüphanedeki gereçlerin tümünün aradığında bulunması ve ne olduğunun bilinmesi amacıyla, belli bir sıraya yer numarası, kaynakçal kimliği ve konusuyla birlikte kitap, defter kâğıt, fişe ya da elektronik ortama kayıt etme. II- Kütüphane dermesinde yer alan her türlü gerecin kaynakçal kimliğinin belirli bir kural gereğince saptanması (Yurdadoğ, 1974 : 36).

Kataloglamanın yanlışsız, hızlı ve herkes tarafından anlaşılabilir olması, ondan geniş bir kullanıcı kitlesinin yararlanmasını sağlar. Kataloglama, bibliyografik denetim olarak da tanımlanmaktadır. Bibliyografik denetim terimi, niteleme, kimlikleme veya bilgi içeriği olan herhangi bir belgeye erişim için kullanılabilen tüm alan ve öğeler (Örneğin, kişi veya tüzel kuruluş adları, başlıklar, basın-yayın, sınıflama sembolleri, gibi.) için kullanılır (Bayter,2000:25).

Bibliyografik denetimi Hickey (1980:234) şöyle tanımlamıştır: Tekrar elde edilebilirliğini gerçekleştirmek üzere her tür materyalin kimliklenmesi için yapılmış tüm işlemlerdir. Günümüzde yayın, tür olarak basılı materyal dışında çok çeşitlilik göstermektedir. Bibliyografik kayıtlarla denetlenecek olan, hangi biçimde üretilmiş, olursa olsun kayıtlı tüm bilgidir. Bibliyografik denetimde literatürü sağlama, yönetim ve iletişim amaçlanmaktadır. Bibliyografik denetimde, denetim ve bibliyografik bilginin değişimi söz konusudur (Baydur, 1982 : 12). Sanalan ise bibliyografik denetimi; insanlığa ait bilimlere katkısı olan her tür basılmış, yayınlanmış, hatta gör-ışit araçları ile ilgili gereçlerin etkin ve örgütlenmiş sınıflandırılması ve kayıtlanması olarak tanımlamaktadır (Sanalan,1977:13). Bibliyografik denetimin amacı ise belgelerin veya bilginin çeşitli düzeylerdeki hizmetlerle kullanıcıya sunulmasıdır. Bunun için de kayıtların süratli ve doğru olarak tutulması ve en hızlı bir şekilde kullanıcıya yansıtılması gereklidir. Bibliyografik denetimde üretilen bibliyografik kayıtlarla bilgi birikim, bütünüyle gerçekleşebilmektedir. Bibliyografik denetim belge içindeki bilgi ile ilgilendiği sürece bilgi erişimi bir ölçüde sağlamaktadır (Atılgan,1996:10).

Web belgelerinin kataloglanması açısından konuyu ele aldığımızda; bibliyografik düzeyde bilgi kullanıcılarına yönelik olarak hazırlanan ve belge hakkında çeşitli düzeylerde standart verileri içeren bilgi kümesine “kataloglama” ya da “bibliyografik niteleme”

denilmektedir. Kataloglama, aynı zamanda hem bir işlem hem de bir üründür. Ürün olarak ele alındığında, bibliyografik kayıt, bibliyografik referans ya da bibliyografik künye olarak da bilinmektedir. Bir ürün olarak, bibliyografik tanım ya da bibliyografik künye, bir grup geleneksel veri ögesinden oluşur. Bu veriler belgenin incelenmesiyle elde edilir. Amaç söz konusu belgenin, bir bilgi taşıyıcısı olarak, tam, eksiksiz ve doğru bir tanımını vermektir. Bir işlem olarak ele alındığında kataloglama, bir belgenin zihinsel düzeyde işlemde geçen sürecinin birinci aşamasıdır. Bu aşamada bibliyografik veriler belirlenir, tanımlar ve kesin kurallar uyarınca kaydedilir. Kataloglama işlemi analitik, monografik ve toplu olmak üzere üç düzeyde yapılır. Analitik düzeyde yapılan nitelermeler, bilgi kaynağının içerisindeki bir parça, bölüm ya da kısmının bibliyografik tanımının yapılmasıdır. Monografik nitelme düzeyinde ise bir tek belgenin bütünüün bibliyografik tanımı yapılır. Süreğen ve süreli yayınlarda ise toplu düzeyde bir bibliyografik nitelme yapılır (Uçmaz, 2004:55).

Yapılan bu tanımlardan hareketle kataloglamayı genel olarak bir kaynak için bibliyografik kayıt hazırlama ve yer numarası verme işlemi olarak nitelerebiliriz. Gorman (1998), 20. yüzyılda kütüphane kataloglarının ve kataloglamanın gelişiminin 21. yüzyıla yönelik çalışmaların temeli olabilecek, bilginin organizasyonuna, dolayısıyla bilgiye erişime yönelik gereçlerin (kaynakların) kütüphanelerde yeterince oluşup koşullara bağlı olarak hızla da yenilediğini kabul etmektedir.

Kataloglamanın amacı ise; kütüphane kullanıcılarına, kütüphanenin mevcudu ve her bilgi kaynağının yerini bildirmekte yardımcı olmaktadır. Bu yüzden okuyucu kataloğu, genellikle “ Tanımlayıcı kataloglama” ve “Konu kataloglaması” diye bilinen işlemlerle sağlanan materyalin tanımlanması ve yerinin tespiti için gerekli olan bilgiyi içermelidir (Atılğan,1996 : 11).

Younger, günümüzde kataloglamanın amacını, bilgiye erişimde doğru hedefe ulaşmak için Web belgelerinin bibliyografik tanımlarının yapılması olarak açıklamaktadır (Younger, 2002:4).

II.2. Kataloqlama Kurallarının Doğuşu

Filozoflar, bizlere geçmişini görmezden gelenlerin hatalarını tekrar etmeye mahkûm olduklarını söylemeyi severler. Bu yanlışları önlemek için ne olursa olsun geçmişe şöyle bir bakılmalıdır(Younger, 2002:3). Bu bölümdeki amacım, kısaca kataloqlamanın yaratıcılarının tutkusuyla ünlenmiş çok uzun bir tarih olduğunu hatırlatmaktır.

Kataloglar, kütüphane dermelerini okuyucuya açan anahtarlardır. Bu yüzden kataloqlamanın ve katalogların tarihleri kütüphaneler kadar eskidir. Başından beri kataloqlamanın ve katalogların gelişimi için büyük çaba ve zaman harcanmıştır (Atılğan, 1987 : 32).

Tarihte ilk katalog Hititler döneminde çivi yazısı ve hiyeroglif kullanılarak hazırlanmıştır. Asurlular döneminde İÖ 685 yılında Asurbanipal tarafından kurulan Ninova Kütüphanesinde ise kil tabletlerden oluşan bir koleksiyon ve yine kil tabletlerden yapılmış bir katalog vardır(Keseroğlu, 2006:33).

Mısır'ın ilk kralı Ptolemy, Dünyanın her halkının kitaplarını İskenderiye'de toplamayı çok istemiştir. Ptolemy Krallara ve yöneticilere yazıp onlardan bütün eserleri Mısır'a göndermelerini istemiştir. Gemiler İskenderiye Limanına vardığında, eserlere el koymuş ve sadece kopyalarını gemilerin kaptanlarına göndermiştir. Ptolemy'in toplattıklarının kataloğu hepimiz için bir ilham kaynağı olmuştur. M.Ö. 240'lara kadar Cyrene'li Callimachus 500.000'den fazla tomarın kataloğunu yapmıştır. Çeşitli bilim dallarındaki seçkin yazarlar kataloğu diye adlandırılan bu büyük katalog, günümüz kataloglarıyla çok az benzerlikler göstermektedir(Younger, 2002:3).

Mısır'daki İskenderiye ve Bergama kütüphanelerinin kurulmasıyla ilk sistematik kataloglar oluşturulmuştur. Roma İmparatorluğundaki kataloglar ise basit envanterler niteliğindedir. Kütüphane ve kataloğun gelişimi matbaanın bulunmasıyla hız kazanmıştır. Daha önce elle yazılan ve defter niteliğinde olan kataloglar basılarak kitap katalog halini almıştır.

İlk kütüphane katalogları, okuyucu için sistematik bir rehber, bibliyografik bir kaynak olmaktan çok, birkaç kuralı içeren döküm defteri niteliğindedir. Kataloglama kurallarına ilişkin üç girişim 16. yüzyılda geldi. 1548’de Conrad Gesner, Cataloguing Methods adlı çalışmasında, kitapların raflardaki düzenine göre alfabetik yazar dizini önerdi. 1595 yılında ise Londralı kitapçı Andrey Maunsell, kataloglamaya üç önemli kural getirdi. Bunlar:

1. Eserlerin temel girişi yazar soyadına göre yapılır.
2. Anonim eserlerde temel giriş eser adı ya da konuya göre ya da her ikisine göre yapılır.
3. Çeviri eserin yazarı bilinmiyorsa çevirene göre giriş yapılır (Kesereoğlu,2006: 36-37).

17. ve 18. yüzyıllarda çeşitli gelişmeler olsa da ilk katalogma kuralı Panizzi tarafından yapılmıştır. Panizzi kurallarını 79 ana kural halinde toplamıştır. Sonra 91 ‘e çıkmıştır. British Museum Rules olarak 1841 yılında yayınlanmıştır. Bu kurallar, yazar, eser adı başlıklarını ve nitelemeyi kapsamaktadır (Rowley, 1996 : 87). Panizzi’nin hazırladığı bu kataloglama kuralları daha sonrakilere öncülük yapmıştır.

1876’da Charles A. Cutter tarafından Cutter’s Rules for a Dictionary Catalog yayınlanmıştır. Kaynak; yazar, eser adı, konu ve biçim girişleri ile bu girişlerin dizimi ve nitelemesini kapsar. Eser ABD’deki yazar ve konu kataloglamasında hareket noktasını oluşturmuştur (Rowley, 1996 :88).

Kataloglamada uluslararası birliği sağlama çalışmaları 1876 da Amerikan Kütüphaneciler Derneği’nin ve 1877 yılında İngiliz Kütüphaneciler Derneği’nin kuruldukları yıllara kadar dayandırılır. Bu iki dernek, kuruluşlarından hemen sonra, ülkelerin kütüphanecilerinin ortak kataloglama kuralları oluşturmak üzere çalışmalar yapmalarına öncülük etmişlerdir. Bu çalışmaların ilk ürünü 1908 yılında ALA (Amerikan Kütüphaneciler Derneği) tarafından Cataloguing Rules : Author and Title entries (Kataloglama kuralları: Yazar ve eser adı girişleri) adı altında yayınlanmıştır (Sefercioğlu, 1977 : 125). Bu eserde Panizzi’nin kuralları esas alınmıştır. 1930 yılında American Library Association ve Library Association komiteleri, 1908 kuralının yeniden düzenlenmesi konusunu tartışmaya başladılar (Rowley, 1996 : 88).

1941 yılında ALA ve İngiliz Kütüphaneciler Derneği'nin işbirliği ile 1908 yılında yayınlanan eserin bir ikinci ön basımı yapılırken, Library of Congress (Kongre Kütüphanesi) kendisinin uyguladığı kataloglama kurallarını Studies Descriptive Cataloging adı altında 1949 yılında yayınladı. Aynı ülkede iki ayrı kodun gelişmiş olması, bu konudaki işbirliği yetersizliğini ortaya koymaktaydı. İki farklı kataloglama kodunun uygulanması ve her ikisinin de yayınlanmış bulunması çeşitli tartışmalara ve büyük eleştirilere yol açtı. Tartışma ve eleştiriler bu konuda çalışma yapan kişileri işbirliğine zorladı. Bunun üzerine Amerikan Kütüphaneciler Derneği ve Kongre Kütüphanesi yetkilileri kurallarda daha çok benzerlik sağlanması yolunda çalışmalara başladı. Bu ortak çalışma sonucunda Amerikan Kütüphaneciler Derneği ve Kongre Kütüphanesi, kataloglama kurallarını 1949 yılında yayınladı.

Çağın getirdiği bir gereklilik olan işbirliği, yine çağın sağladığı olanak ve gelişmeler sonucu uluslararası bir düzeye ulaşmıştır. ALA Cataloging for Rules for Descriptive Cataloging in the Library of Congress (Kongre Kütüphanesindeki Niteleyici Kataloglama İçin Kurallar) adları altında yayınlanan bu eserlerin dayandıkları temellerin aynı olmasına karşın, Kongre Kütüphanesi için yayınlanan eser, nitelemede daha çok ayrıntıya inmiştir (Atılğan, 1987 : 35). 1951 yılında İngiliz Kütüphaneciler Derneği, Catalogue Code Revision Committee'yi yeniden oluşturarak konunun tekrar gündeme gelmesini sağlamıştır. 1960'a kadar bir taslak kural oluşturulmuş ve bu tarihten itibaren İngiliz ve Amerikan Kataloglama Komiteleri yakın işbirliği içinde çalışmıştır (Rowley, 1996 : 88).

Kataloglamada uluslararası standartlaşmayı sağlayan ilk önemli adım 1961 yılında IFLA tarafından düzenlenen "Kataloglama Prensipleri Milletlerarası Konferansı"nda atılmıştır. Bu konferansta benimsenen, kişi adlarının başlık olarak seçilmesine ve biçimlendirilmesine ilişkin ilkeler, kataloglamada uluslararası birliğin sağlanması konusunda atılan adımlar başarılı olmuştur (Sefercioğlu, 1977 : 37).

II.3. Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları I, II

Kataloglama Prensipleri Milletlerarası Konferansınca kabul edilen ilkelerin en etkili uygulaması 1967'de söz konusu kararların iki metin halinde Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları'nın (Anglo-American Cataloging Rules) yayınlanmasıdır.

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve İngiltere kütüphanecilerinin 10 yılı bulan çalışmalarının sonucunda oluşturulan Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları (AAKK) birinci basımı, bu üç ülkenin ortak bir çalışması olmakla birlikte, uygulama açısından tam bir uluslararası nitelik kazanmıştır. Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları kısa zamanda yaygın bir uluslararası kullanım şansına sahip olmuştur. İngiliz Dili'nin konuşulduğu ülkelerin hemen hepsinde yaygınlıkla kullanılması yanında, İngilizce konuşulmayan, hatta Latin yazısını kullanmayan birçok ülkede de kullanım alanı bulmuştur. Pek çok ülke, bu eseri olduğu gibi kendi dil ve yazılarına çevirmek veya küçük uyarlamalar yapmak suretiyle kullanmayı tercih etmiştir. Kimi ülkelerin de AAKK'nın dayandığı ilkeleri benimseyip kendi milli kurallarını ona göre geliştirdiği görülmüştür.

AAKK1'in düzeltilen ve yeniden gözden geçirilen kısımları ile ilgili olarak 1970, 1971 ve 1975'de üç ek bülten yayımlanmıştır. Bu bültenlerde değişiklikler önerilmiş, ancak dermeler ve bir editör sorumluluğunda oluşturulan eserlere ait kuralların birleştirilmesi ile ilgili öneriler dışında diğerleri pek önemli görülmemiştir. Bağımsız olarak yayımlanmış monograflar ve süregelen yayın dışı diğer materyallerle ilgili 6. Bölüm gözden geçirilerek 1974'de yayımlanmıştır. Gözden geçirilmiş olan bu bölüm, ISBD(M) ile uyum sağlayarak kuralı değiştirmiş ve monograflar için çok farklı bir niteleme getirmiştir. Özellikle nitelemede kullanılmak üzere uluslararası düzeyde kabul edilmiş bir dizi noktalama işareti oluşturulmuştur. Bunu diğer gözden geçirmeler izlemiştir. Görsel İşitsel Araçlar ve Özel Eğitim Gereçleri ile ilgili 12. Bölüm gözden geçirilerek 1975 yılında, ses kayıtları ile ilgili 14 bölüm 1976 yılında yayımlanmıştır (Rowley,1996 : 89).

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve İngiltere kütüphanelerinin ISBD'lerde belirtilen standartlara göre yeni baştan hazırladığı Anglo-Amerikan Kataloglama Kurallarının ikinci basımı, her üç ülkede 1978 yılında yayımlanmıştır.

1988 yılında AAK2'nin bütünü gözden geçirilmiş, düzeltilmiş toplu bir baskısı yapılmıştır. Ancak bu yayını AAKK2'nin yeni bir basımı olarak kabul etmemek gerekir. Çünkü 1978 (baskısı) ile 1988 sürümü karşılaştırıldığında da kuralların temelde değişikliğe uğramadıkları görülmektedir.

AAKK2 1988 basımı ardından Kongre Kütüphanesi, 1989 yılından başlayarak bu kurallara ilişkin yorum ve uygulama biçimini Kongre Kütüphanesi Kataloglama Yorumları (Library of Congress Rule Interpretations) başlığı altında yayımlamaya başlamıştır (Keseroğlu, 2006:50).

Her yıl düzenli olarak gözden geçirilen AAKK2'nin 1998 yılında yapılan basımı ardından 1999 ve 2001'de değişiklik ekleri ile 2001-2002 yılları arasında yapılan değişiklikleri içeren "Anglo-American Cataloguing Rules 2d ed., rev." 2002 de yayınlamıştır(Anglo, 2002). Bu kaynakta özellikle de kartografik belgeler, elektronik kaynaklar ve süreli yayınlarla ilgili değişiklikler yapılmıştır. Revisyondan geçirilen AACR2, 2005 yılında, günümüze uygun hale getirilerek yeniden yayınlanmıştır.

Kongre Kütüphanesi, ABD'de ulusal bibliyografik acente olduğu için, ulusal oluşum içindeki kuralların değişikliğini ve bazı durumlarda daha fazla kılavuzun sağlanması ile sorumludur. Bu kılavuzlara eğitim için gereksinme vardır ve katalogcular için bibliyografik tanımlamaları sağlamada yararlı olurlar(<http://catalog.loc.gov/>).

Kongre Kütüphanesi, 1 Aralık 2002 tarihindeki elektronik kaynakların kurallarını içerdiği en son düzeltme setini uyarlamıştır. ALA, LA ve Kongre Kütüphanesindeki katalogcular, bütün güncellemeleri, LC'nin Web sitesinden izlemektedirler. Bizim katalogcularımız da bu web sitesinden istedikleri yenilikleri bulabilirler. Kongre kütüphanesindeki yeni dokümantasyon serileri e-mail ve web sayfalarıyla duyurulmaktadır. Yeni seri, kataloglama politikasına uygun olacaktır. Destek ofisi ve katalogcular herhangi bir kılavuz yayınladığında kendilerine de bir nüsha talep edebileceklerdir(Tillett,2003:113).

II.4. Bilgisayarla Kataloglama : MARC

Elektronik ortamda bilginin organizasyonuna yönelik çalışmaların ilk adımı Kongre Kütüphanesi'nin (Library of Congress) 1966 yılında başlattığı, kısaca MARC olarak bilinen, "Machine Readable Cataloging—Makinaca Okunabilir Kataloglama Projesi"dir. Bu proje kataloglama bilgilerinin bilgisayar bantları üzerine kaydedilmesi ve istenildiği zaman yine bu bilgilerin bilgisayar yardımı ile geri alınması esasına dayanmaktadır. 1966 yılında başlayan

projeye MARC-1 adı verilmişti. Bu proje, istenilen niteliği taşımamakta, gereksinimleri tam olarak karşılayamamaktaydı. 1968 yılında MARC-II formatı geliştirildi. Bu format birbirinden farklı olarak kitapların yanı sıra haritalar, notalar, süreğen yayınlar ile müzik eserlerini de kapsamakta idi. MARC-II’de getirilen bir başka yenilik de kullanılan karakter (Harf, rakam, noktalama işaretleri) sayısının artırılmasıydı. MARC-II ile ilgili çalışmalar 1970-71 yıllarında daha da belirginleşmiş ve önemli aşamalar kaydedilmişti. Bu aşamaların başında içerik belirteçlerinin (content designaters) kullanılması gelmekte idi. Bunlar etiket (tag), gösterge (indikator) ve alt alan kodu (sabfield code)’dur. Yapılan bu değişiklikler MARC-2’yi sadece kayıt yapma ve gönderme aracı olmaktan çıkararak bilgi değişim formatı haline getirmişti. Böylece değişik bilgisayar kullanan kütüphaneler standartlaştırılan bu formattan yararlanma olanağı bulmuşlardı (Atılğan, 1991a: 10).

MARC-II formatı 1971 yılında Amerikan standardı, 1973 yılında da ISO-2709 kod numarasıyla uluslararası standart olarak kabul edilmiştir. ISO-2709 standardının birinci basımı yapılmıştır. ISO’nun yayınladığı bu standardın birinci basımı Türkçeye çevrilerek TS/2783 kod numarasıyla 1977 yılında yayınlanmıştır.

Kongre Kütüphanesi “Bilgi Ağı Geliştirme Bürosu” 1980 yılında MARC formatını bir kez daha gözden geçirdi. 1968 yılında MARC-II formatının kabul edilmesinden sonraki teknolojik gelişmeler ve kütüphaneler arası işbirliğinde kaydedilen aşamalar MARC formatının analizini gerektirmişti. Kongre Kütüphanesi; formatta ortaya çıkan problemleri kaydetmek ve düzeltmek için; formatın temelini oluşturan kuralları yeniden ele aldı. Bu gözden geçirme çalışması sonucunda MARC formatının dayandırılacağı genel ilkelerin oluşturulmasında kayda değer gelişmeler oldu. Sonuç olarak US/MARC formatının temelini oluşturan ilkeler kabul edildi (Atılğan, 1991a : 11).

MARC formatı değişken alan uzunluklu bir formattır. Bu nedenle her giriş ögesi kimlik için kodlanmalıdır. MARC düzeni AAKK2 (Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2)’nin düzeni ile uyum içindedir. Bu nedenle MARC formatında da, AAKK2’de olduğu gibi, eserlerin nitelenmesinde aşağıdaki alanlar yer almaktadır.

- Eser adı ve sorumluluk bildirimi

- Basım alanı
- Özel materyal belirteci
- Yayın, dağıtım vb.
- Fiziksel niteleme
- Diziler
- Notlar
- Standart numara ve edinilebilirlik terimleri

MARC formatı standardının bu şekilde belirlenmesine karşın günümüzde ülkeler farklı bilgi kayıt formu kullandıklarından bilgilerin uluslararası düzeyde değişimi güç olmaktadır. Bu güçlüğü gidermek için IFLA'nın içerik belirleme çalışma grubu, ulusal merkezler arasındaki bilgi alışverişinin standartlaştırılması için çalışmalar yapmaktadır (Atılğan, 1991a : 12-13).

II.4.1. MARC21

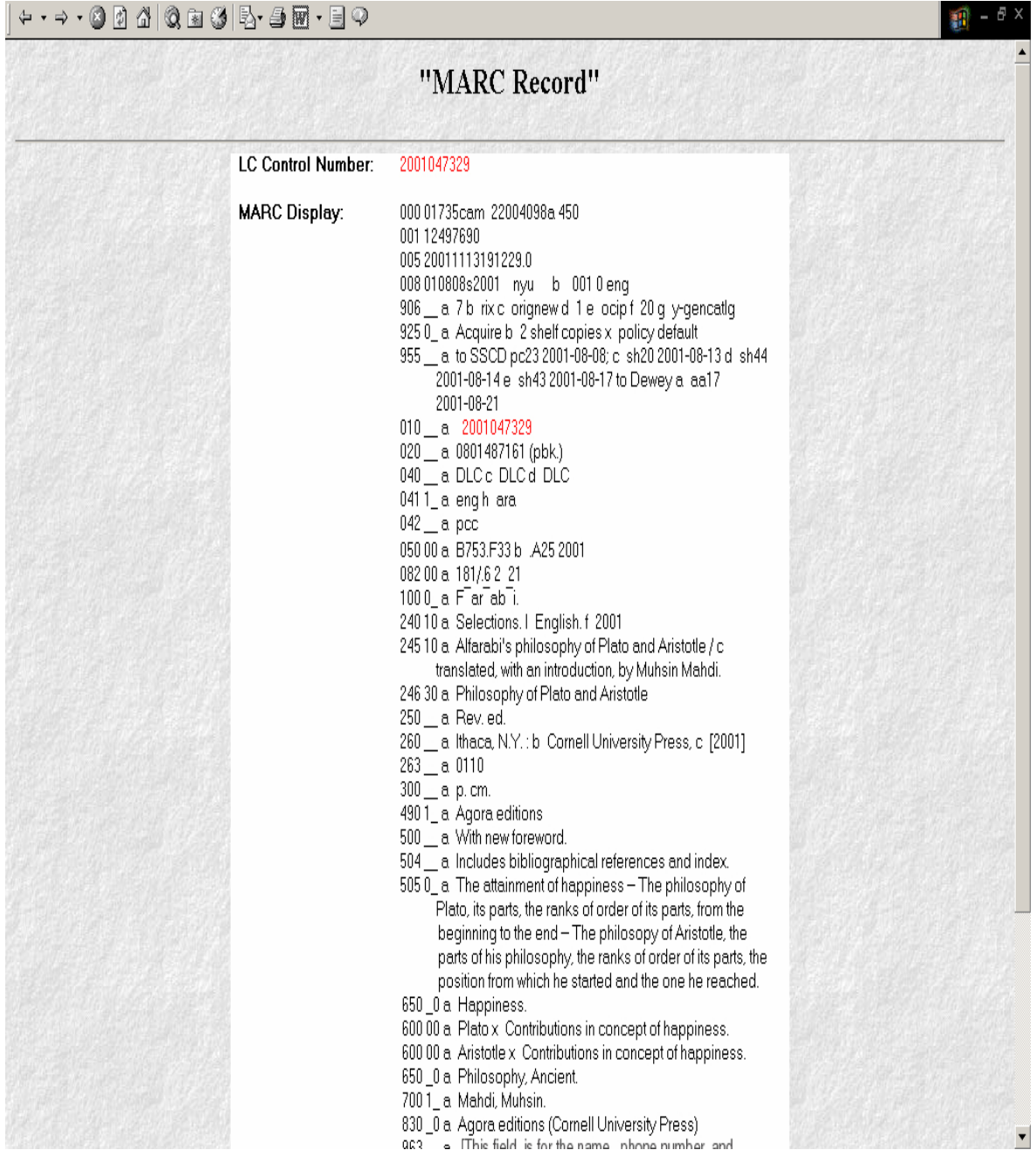
1994-1997 yılları arasında USMARC (United State MARC format) ve CAN/MARC (Canadian National MARC Format) formatları uyumlaştırma çalışmaları yapılmıştır. Çalışmalar sonucunda iki formatta bulunan alanlar birleştirilmiş ve de farklı ya da gereksiz bulunanlar kaldırılmıştır. USMARC formatlarda bulunan alanların neredeyse tamamı alınmış, CAN/MARC'ta bulunup USMARC'ta bulunmayan ama gerekli olan alanlar ilave edilmiş gereksiz bulunanlar elenmiştir. Bu girişimler sonucu özellikle elektronik ortamdaki bilgi kaynaklarının organizasyonu için 1997 sonları ve 1998 yılı başlarında MARC21 formatlarının özellikleri belirlenmiş ve tanımlanmıştır. MARC21, USMARC ve CAN/MARC formatlarının bir devamı olarak tek bir ad altında tek bir edisyon halinde yayınlanmış ve Tablo1'deki kayıt yapısı oluşmuştur (MARC 21, 2003 : 1).

MARC21, bir element setini ve alan belirteci olarak içerik belirleyen bir formattır. Ancak element içeriği Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2. basımı(AACR2) veya Uluslararası Standart Bibliyografik Tanım (ISBD) gibi standartlar tarafından tanımlanır. MARC21, bir set elementin üst verisini ve tanımını taşıyan ve bilginin paylaşılmasını sağlayan bir veri yapısıdır(Guenther,2002:41).

Kataloglanan internet kaynaklarının MARC21 standartlarına uydurulmasının birçok nedeni vardır. MARC21 internet kaynaklarının kataloğumuzda geleneksel kaynaklarla standart düzenlemesini ve erişilmesini sağlar. MARC21'i kullanmak, yetenek ve kütüphanecilerin sahip olduğu deneyimi kullanmalarını hızlandırmaktadır (Guenther,2002:42).

MARC21 formatı aşağıdaki tarihlerde yenilenmiştir:

- Bibliyografik Veri İçin MARC21 Formatını Yenileme Ekim 2001
- Bibliyografik Veri İçin MARC21 Formatını Yenileme Ekim 2002
- Bibliyografik Veri İçin MARC21 Formatını Yenileme Ekim 2003
- Bibliyografik Veri İçin MARC21 Formatını Yenileme Ekim 2004
- Bibliyografik Veri İçin MARC21 Formatını Yenileme Ekim 2005
- Otorite Veri İçin MARC21 Formatını Yenileme Ekim 2003
- Otorite Veri İçin MARC21 Formatını Yenileme Ekim 2004
(<http://www.oclc.org/support/documentation/worldcat/tb/252/default.htm>)
(17.11.2006)

Tablo-1. MARC21 kaydı örneği

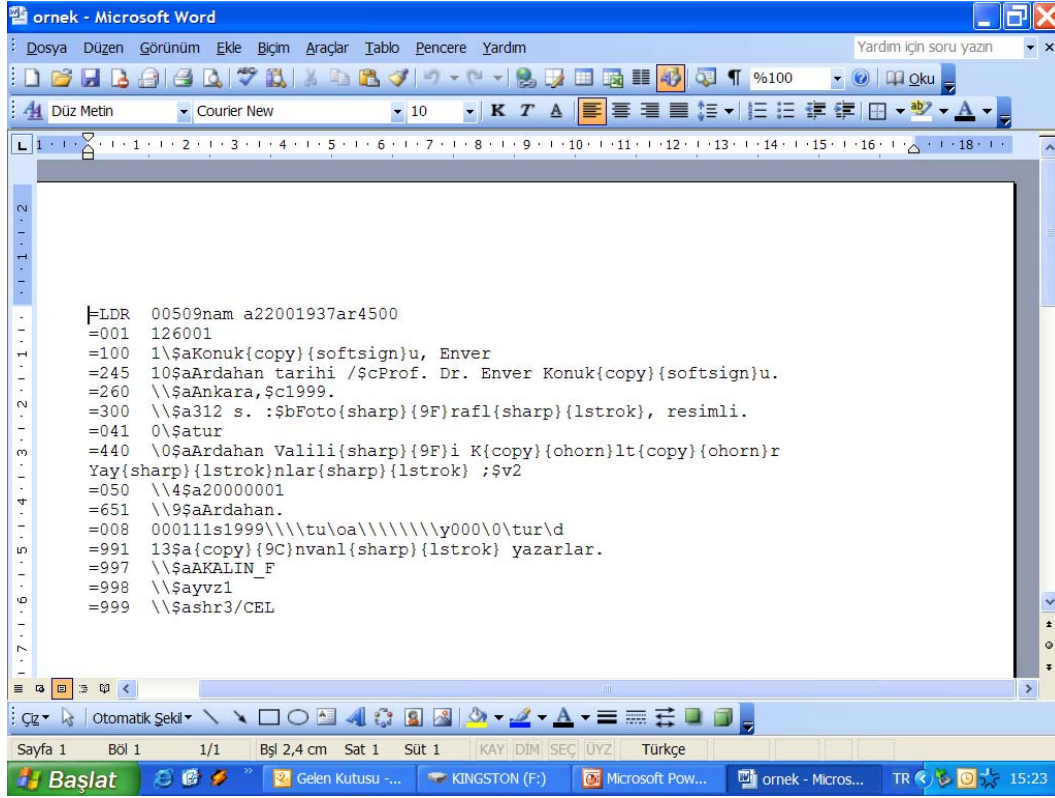
MARC21, ABD Kongre Kütüphanesi tarafından özellikle geleneksel kütüphane kataloglarının üst veri yapılarına dönüştürülmesi için geliştirilmiştir. Şemanın XML tasarımı www.lvweb.loc.gov/marc/ adresinde bulunmaktadır. MARC21 de Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları'nda olduğu gibi ISBD niteleme alanları temel kabul edilerek web kaynakları için ISBD(ER) geliştirilmiştir. (ISBD ve ISBD(ER) aşağıda daha geniş kapsamlı olarak incelenmiştir. MARC21'de 856 alanı ve MARCXML gösterimi standart kataloglama bilgisi gerektirdiği için esnek bir kullanım olanağı sunmamakla eleştirilmiştir. Bu bakımdan gelişmiş ülkelerde özellikle kütüphane merkezli olmayan çevrelerce hem ticari kaygılar ve

hem de hatalı uygulamaya açık olması nedeniyle katalogcu olmayanlar tarafından tercih edilmemesi dikkat çekicidir(Bayram:2007:52).

II.4.2. MARC XML

Amerikan Kongre Kütüphanesi Ağ Çalışma Grubu ile MARC Standartları Çalışma Ofisi arasındaki işbirliği ile MARC verilerinin XML ortamında yaratılması, düzenlenmesi ve kullanılmasını amacıyla, bir uygulama çatısı geliştirmeyi hedefleyen MARCXML oluşturulmuştur. Bu çalışma, MARC verileri ile çalışan kullanıcıların bu veriler üzerindeki özel ihtiyaçlarını karşılamalarına imkân sağlayacak esneklik ve genişletilebilirlik yeteneklerine sahip bir uygulama altyapısının geliştirilmesini amaçlamıştır. Bu çalışmaların sonunda, MARC verilerinin işlenmesi için şemalar, biçim depoları ve uygulama yazılımlarını içeren farklı bileşenlerin üretilmesi hedeflenmiştir (MARC XML ..., 2007).

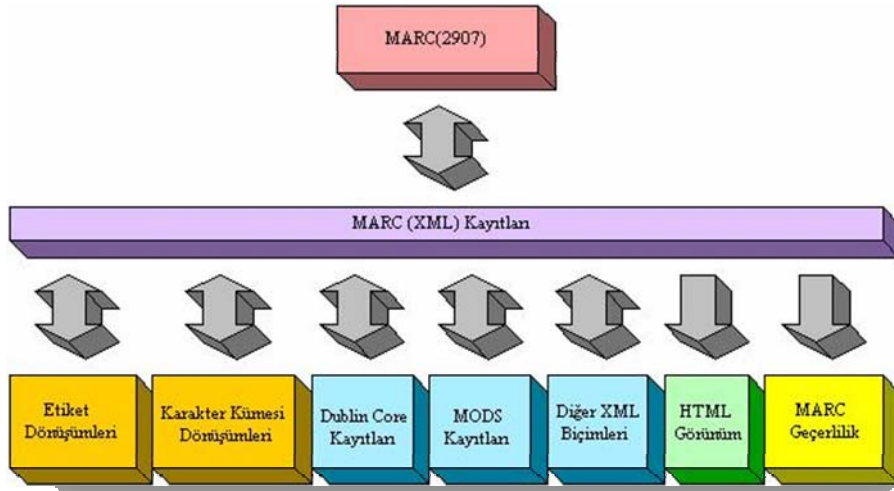
MARCXML uygulama çatısının çekirdeğini, MARC verilerini içeren basit bir XML şeması oluşturmaktadır. Bu şema, MARC verilerinin kullanılmasına ihtiyaç duyulan uygulamalarda, MARC verilerinin dönüştürülmesinde ya da veri geçerliliğinin kontrol edilmesinde bir tanımlayıcı olarak kullanılmaktadır. Bir MARC kaydı temel olarak, başlık, dizin ve sabit ve değişken uzunluklu bilgi alanlarından oluşur. MARC kaydı içindeki başlık alanı ilgili kaydın işlenmesi için gerekli bilgileri sağlayan elemanları, dizin alanı etiket, uzunluk ve bir kayıt içerisindeki her bir bilgi alanının başlangıç noktası verilerini tutan elemanları ve bilgi alanları da MARC kaydı içerisindeki verileri ifade eder. Bilgi alanları, üç karakterden oluşan ve dizin içerisindeki girişleri gösteren bir sayısal etiketle işaretlenir. Tablo-2’de görüldüğü gibi bu sayısal etiketler aldıkları değere göre 00X için değişken kontrol alanları, 01X ve 8XX aralığı için de değişken veri alanları olarak adlandırılırlar. Ayrıca, değişken veri alanları içerisinde bilgi, belirteç konumları ve alt alan kodları olarak iki farklı biçimde ifade edilir (MARC 21 Concise ..., 2007). MARCXML şema içerisinde, bir MARC kaydı içerisindeki öncül alanlar da dâhil olmak üzere bütün kontrol alanları birer veri kümesi olarak görülür ve alanlar şema içerisinde ilgili elementin birer özelliği olarak ifade edilirler. MARC kaydı içerisindeki alt alanlar ise şema içerisinde birer alt element olarak gösterilirler (Küçük ve Köse, 2007:11).

Tablo-2: MARC Sayısal Etiketleri

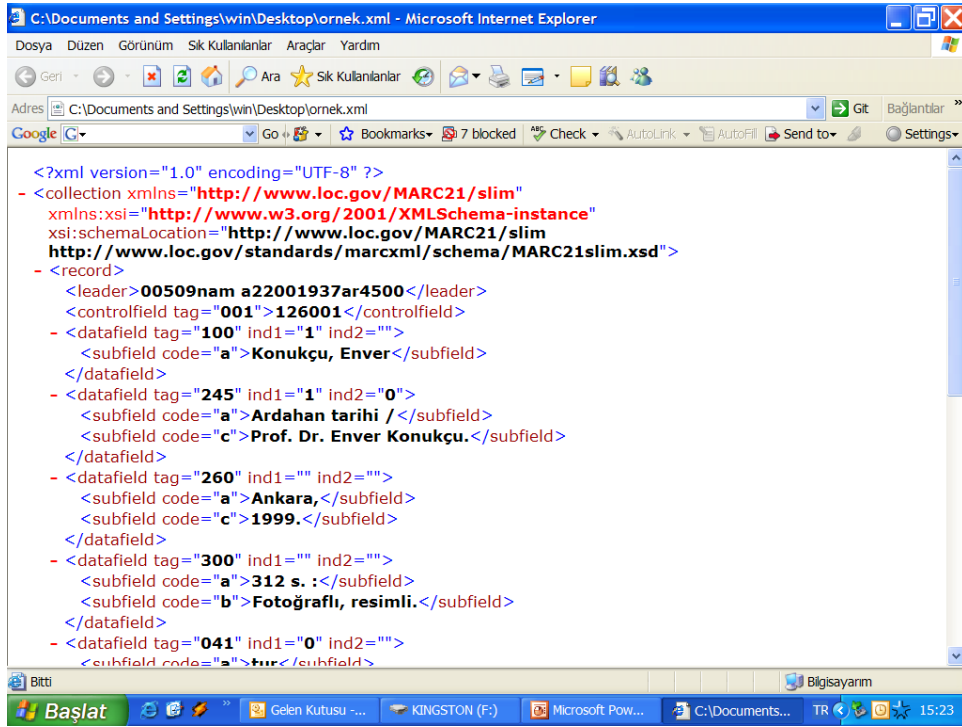
MARCXML, MARC ve XML belgeleri arasında kayıpsız dönüşümler yapılmasını olanaklı kılmaktadır. Bunun anlamı, XML biçimine dönüştürülmüş bir MARC kaydının, ifade edilen alanlarda hiçbir değişiklik olmadan, tekrar bir MARC kaydına dönüştürülebileceği ya da MARC kayıtlarının hiçbir kayıp olmadan XML belgesi biçimine dönüştürülebileceğidir. MARC belgeleri bir kez XML verisine dönüştürüldükten sonra, bu belgelerin içeriğini oluşturan bilgilerin sunulması için rahatlıkla XML biçim dosyaları kullanılabilir. Verinin gösteriminde XML teknolojilerinden yararlanılması, sunum katmanında görünüm için esneklik sağlarken, XML dönüşümleri sayesinde, ilgili kayıtlardaki alanların eklenmesi, çıkarılması veya tekrar düzenlenmesi gibi pek çok yetenek de bu kayıtlara eklenmiş olur. Bununla birlikte, şema sayesinde oluşturulan MARCXML belgelerinin geçerli olup olmadıkları veya diğer bir deyişle oluşturulan MARC kayıtlarının geçerliliklerinin sınanması da mümkün olmaktadır. XML'e ait tüm bu yeteneklerin MARC kayıtları ile birlikte kullanılması, MARC kayıtlarının, sadece veriyi ifade eden hantal yapısından kurtarılarak veri gösterimi, sunumu, dönüşümü ve sorgulanması gibi son derece geniş bir yelpazede, teknolojik gelişmelere açık bir biçime dönüştürülmesini sağlayacaktır. MARCXML uygulama çatısının mimarisi, MARC (2907) verilerini MARC (XML)'e çeviren dönüştürücü, MARCXML

taşıyıcı ve MARCXML kullanıcıları tarafından oluşturulan 3 katmandan oluşmaktadır (Şekil-1).

Şekil-1. MARCXML Mimari Yapısı (Kaynak: MARC XML ..., 2007;Küçük ve Köse, 2007).

Şekil-1’de en üstte bulunan katman MARC (2907) biçiminde bulunan kayıtları, MARC XML’in çekirdeğini oluşturan MARCXML şemayı kullanarak ve kayıpsız olarak, MARC (XML) biçimine dönüştürerek bir sonraki katmanı yani Tablo-3’deki gibi MARC (XML) kayıtlarını oluşturmaktadır. XML biçimine dönüştürülen MARC kayıtları eğer istenirse, MARCXML doğal biçimi dışında üç farklı kategoride kullanılabilir. Bunlar; etiket ve karakter kümesi dönüşümleri, Dublin Core kayıtları, MODS kayıtları ve diğer XML biçimlerine dönüşümün sağlandığı dönüşüm kategorisi, ilgili kayıtlarının HTML görünümlerinin sağlandığı sunum kategorisi ve MARCXML belgesinin geçerliliğinin sınındığı analiz kategorisidir. Dönüşüm kategorisinde MARCXML kayıtları diğer üst veri biçimlerine dönüştürülürken, sunum kategorisinde veriler HTML gibi işaretleme dilleri tarafından gösterilebilecek biçimlere dönüştürülür. Analiz kategorisinde ise MARCXML belgelerinin tanımlı şemaya göre geçerli olup olmadıkları kontrol edilir(Küçük ve Köse, 2007:12).


```
<?xml version="1.0" encoding="UTF-8" ?>
- <collection xmlns="http://www.loc.gov/MARC21/slim"
  xmlns:xsi="http://www.w3.org/2001/XMLSchema-instance"
  xsi:schemaLocation="http://www.loc.gov/MARC21/slim
  http://www.loc.gov/standards/marcxml/schema/MARC21slim.xsd">
- <record>
  <leader>00509nam a22001937ar4500</leader>
  <controlfield tag="001">126001</controlfield>
  - <datafield tag="100" ind1="1" ind2="">
    <subfield code="a">Konukçu, Enver</subfield>
    </datafield>
  - <datafield tag="245" ind1="1" ind2="0">
    <subfield code="a">Ardahan tarihi </subfield>
    <subfield code="c">Prof. Dr. Enver Konukçu.</subfield>
    </datafield>
  - <datafield tag="260" ind1="" ind2="">
    <subfield code="a">Ankara,</subfield>
    <subfield code="c">1999.</subfield>
    </datafield>
  - <datafield tag="300" ind1="" ind2="">
    <subfield code="a">312 s. ;</subfield>
    <subfield code="b">Fotoğraflı, resimli.</subfield>
    </datafield>
  - <datafield tag="041" ind1="0" ind2="">
    <subfield code="a">tur</subfield>
    </datafield>
```

Tablo-3. MARCXML

II.5. Uluslararası Standart Bibliyografik Niteleme (ISBD)

IFLA 1961 yılında alınan kararlar doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamaları, yeniden değerlendirmek amacıyla 1969’ da Kopenhag’da uluslararası kataloglama uzmanları toplantısı düzenledi. Toplantıda ortaya atılan ve tartışılan temel görüş şu şekilde özetlenebilir: Bütün çabalar uluslararası bir bilgi alışverişini sağlayacak yeni bir yöntem yaratmaya yönlendirilmelidir. Böylece bu yöntemle her yayının standart bibliyografik nitelemesi, eserin yayınlandığı ülkede bulunan ulusal bir kuruluş aracılığı ile dağıtılacaktır. Böyle bir yöntemdeki dağıtım araçları, makinaca okunabilir kayıtlar ve kartlar olacaktır. Bu yöntemin geçerliliği, bibliyografik nitelemelerin içerik ve biçiminin büyük olasılıkla standartlaştırılmasına bağlıdır (Atılğan, 1987 : 48).

Kataloglama işlemlerinin milletlerarası düzeye getirilmesi için yapılan bu çalışmaların en önemlisi UBC’dir. UBC ilk önce 1969 yılındaki milletlerarası kataloglama uzmanları toplantısında ele alındı. IFLA tarafından yaratılan ve UNESCO tarafından da başlıca amaç olarak belirlenen evrensel bibliyografik denetim (UBC), “Bibliyografik bilginin denetim ve değişimi için Dünya üzerinde geliştirilen bir sistem” olarak tanımlanmaktadır (Sefercioğlu, 1977 :127). UBC’nin amacı ise şu şekilde belirtilmektedir. Bütün ülkelerde yayınlanan

yayınların, uluslararası kabul görebilir biçimindeki temel bibliyografik verilerin evrensel olarak hızla elde edilmesini sağlamaktadır.

IFLA, 1969 yılında Kopenhag'da düzenlediği kataloglama uzmanları toplantısında alınan kararlar doğrultusunda yaptığı çalışmalarla, kataloglamada standartlaşmayı bir adım daha ileriye götürmüştür. Bu toplantıda yayınların milletlerarası düzeyde benimsenecek bibliyografik nitelermelerini sağlayacak esasları belirlemek üzere çalışma grupları oluşturuldu. Bu çalışma grupları çeşitli materyal türlerinin bibliyografik nitelermesine ilişkin öğeleri standartlaştıracak birer kurallar takımı hazırlamakla görevlendirildi. IFLA kataloglama komitesinin ve IFLA tarafından kurulan uluslararası bibliyografik kontrol (UBC) bürosunun gözetimi altında çalışmalarına başlayan bu grupların ürünleri olan standartlar 1971 yılından itibaren yayınlanmaya başladı. Bu çalışmalar sonunda istenen, her ülkenin kendi kataloglama kurallarını yayınlarken bu standartlardan yararlanmasıdır (Atılğan, 1987 : 57).

Kataloglama uzmanları milletlerarası toplantısında alınan kararlar doğrultusunda oluşturulan çalışma gruplarının ortaya koyduğu standartların gelişmelere göre değişik baskıları yapılırken, bir kısım yayınlar için de yeni standartlar gereksinim duyuldukça yayınlanmaktadır. Buna göre IFLA tarafından yayınlanan standartlar sırasıyla şöyledir(<http://www.ifla.org/VI/nd1/isbdlist.htm>) [25.01.2007]:

- *Monograflar için: ISBD(M) International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications*, ilk standart bası 1974, ilk gözden geçirilmiş standart bası 1978, gözden geçirilmiş bası 1987, gözden geçirilmiş bası 2002'de yayınlanmıştır.
- *Süreliler için: ISBD (S) International Standard Bibliographic Description for Serials* 1974, Birinci standart bası 1977, gözden geçirilmiş bası 1988'de yayınlanmıştır.
- *Kitap dışı materyaller için: ISBD (NBM) International Standard Bibliographic Description for Non-Book Materials* 1977, gözden geçirilmiş bası 1987'de yayınlanmıştır.

- *Genel biçim için: ISBD (G) General International Standard Bibliographic Description* 1977, gözden geçirilmiş basısı 1992, yeni versiyonu da 2004'de yayınlanmıştır.
- *Haritalar (Kartografik) için: ISBD (CM) International Standard Bibliographic Description for Cartographic Materials*, 1977, gözden geçirilmiş basısı 1987'de yayınlanmıştır.
- *Notalar(Basılmış) için: ISBD (PM) International Standard Bibliographic Description for Printed Music* 1980, ikinci gözden geçirilmiş bası 1991 yılında yayınlanmıştır.
- *Yazmalar için: ISBD (A) International Standard Bibliographic Description for Older Monographic Publications (Antiquarian)* 1980, gözden geçirilmiş ikinci basısı 1991'de yayınlanmıştır.
- *Bilgisayar Dosyaları için: ISBD (CF) International Standard Bibliographic Description for Computer Files* 1990'da yayınlanmıştır.
- *Elektronik Kaynaklar için: ISBD (ER) International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources* 1997 yılında yayınlanmıştır.
- *Süreliler ve Sürekli yayınlar için: ISBD(CR) International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources* 2002 yılında yayınlanmıştır.

ISBD(An) olarak hazırlanan analitik eserler ISBD(CP) (Compact Part) olarak değiştirilmiştir. Bütün bu ISBD'lerin genel biçimini belirten ISBD(G) taslağında kabul edilmiş olup öteki bütün kurallar genel taslağın belirttiği plana uygun bir sıra izleyeceklerdir. ISBD (G)'de verilen bilgi alanları tek tek ele alınarak, uyulması gereken kurallar verilmiştir. ISBD (G)'de verilen bilgi alanları ise şu şekilde sıralanmaktadır:

Eser adı ve sorumluluk alanı

Edisyon (basım) alanı

Materyal (veya yayın türü) özel alanı

Yayın, dağıtım vb. alanı

Fiziksel nitelendirme alanı

Dizi alanı

Notlar alanı

Standart numara ve edinilebilirlik terimleri alanı (Atılğan, 1987 : 58).

Değişik yayın, doküman ve başka materyal türleri için ayrı ayrı oluşturulmakta olan ISBD (Intenational Standart Bibliyographical Descirption)'ler bir ISBD plan taslağına dayanmaktadır. Buna göre bir bibliyografik kimlikte bulunacak niteleyici bilgiler “alan” denilen veri bildirim topluluklarına ayrılmaktadır. Veri bildirim toplulukları içinde de veri bildirimleri yer almaktadır. Bu bildirimler ise, benzer veya birbirini bütünler nitelikteki verilerden oluşmaktadır. Bu alan, bildirim ve veriler ISBD'lerin belirlediğı sıra içinde sunulmakta ve önlerine konulan noktalama işaretleriyle gösterilmektedir. Bu noktalama işaretlerinin her biri farklı anlamlar taşımaktadırlar (Sefercioğlu, 1980 : 471).

ISBD kaynakların nitelenmesi ve tanımlanması için gerekli unsurları belirler. Niteleme öğeleri için bir yöntem kararlaştırılır ve bir noktalama sistemi getirir. ISBD, ulusal bibliyografya büroları tarafında üretilen bibliyografik kayıtlarda ve kütüphanelerin kataloglama bölümleri, merkezi kataloglama büroları gibi kataloglama kuruluşlarının basılı ya da aygıtça okunabilir kayıtları için gerekli bibliyografik bilgiler ve bütün bibliyografik yönelmelerle ilişkiyi sağlar (Atılğan, 1987 : 61).

II.5.1. Elektronik Kaynakların Standart Bibliyografik Tanımlaması: ISBD(ER)

Elektronik ortamdaki bilgi kaynakları için Uluslararası Standart Bibliyografik Tanımlama (International Standard Bibliographic Description for Computer Files ISBD (CF)) 1994 yılı başlarından itibaren yeni adıyla Elektronik Kaynaklar İçin Uluslararası Standart Bibliyografik Tanımlama olarak adlandırılmıştır.

İnteraktif çoklu ortam, görsel teknolojinin gelişimi, internet üzerindeki elektronik kaynaklara uzaktan erişim, elektronik kaynakların tekrar üretimi tüm bunlar göz önüne alındığında IFLA Kataloglama Komitesi ISBD(CF) standardını tekrar gözden geçirmeye karar verdi. IFLA sponsorluğunda araştırma Kütüphaneleri Grubu ile birlikte bir çalışma grubu kuruldu. Bir taslak hazırlandı ve tüm dünyaya dağıtıldı. Kütüphane dernekleri ve ulusal kütüphanelerden gelen cevaplar ve yorumlar ile materyali karakterize etmek için yeni bir terime ihtiyaç duyulduğu anlaşıldı. “Computer Files” terimi “Electronic Resource” oldu. 1997 yılında yayımlanan ISBD(ER) de ISBD'lerden biridir. Tüm ISBD'lerin birincil amacı

dünya genişliğinde tanımlayıcı kataloglama sağlamaktır. Bir bibliyografik tarifteki elementler noktalama işaretleri ile sunulmaktadır(<http://www.ifla.org/VI/nd1/isbdlist.htm>) [adresinden 25.01.2007 tarihinde erişildi].

ISBD(ER)'de diğer ISBD den farklı olarak elektronik bilgi kaynağının türü ve genişliği (örneğin 3 dosyadan oluşan bir ses kaydı gibi) bilgilerinin yer aldığı alanlar ile fiziksel nitelme alanında verilen bilgiler monografılardan farklı olarak web kaynakları için düzenlenmektedir. Üst veri şemalarında elektronik kaynakların adı ve sorumluluk bildirim bilgilerine (creator) ek olarak kaynağa ilişkin standart tanımlayıcılar (URL ve URN), format (kaynağın türü) ve kaynağın diline ilişkin bilgiler de zorunlu alan olarak eklenmelidir(Bayram 2007:52).

II.6. AAKK2'de Elektronik Bilgi Kaynaklarına Yönelik Revizyonlar

Bu konuda en belirgin çalışma 1993 yılında yayınlanan Anglo-American Cataloguing Rules Second Edition 1988 Revision Amendments'tir. Kaynakta teknolojik gelişmeler göz önüne alınarak kurallarda ve örneklerde çeşitli revizyonlar yapılmıştır. Kuralların elektronik bilgi kaynaklarına yönelik yenilenmesi, 1997 yılında "AAKK2'nin Geleceği, Gelişmeler ve Prensipler" adlı uluslararası konferansda yapılmaya başlanmıştır. JSC'deki üyeler, kuralları yenileme işlemleri üzerinde çalışmaktadırlar. Yeniliklerin yıllık olarak yayınlanması planlanmaktadır. 3. ve 12. Bölümlerin yenilemeleri yayınlanmıştır. (9. Bölümün yeni düzenlemesi 2001 sonlarında yayınlanmıştır.) Sonradan yapılan yenilemeler yıllık olarak ara sayfalarla güncelleştirilmektedir(Huthwaite, 2003:99).

"Anglo-American Cataloguing Rules 2d ed., revision" 2002'de yayınlanan basısının üç bölümünde temel revizyonlar yapılmıştır. 3. Bölüm (Kartografik Belgeler), 9. Bölüm (Elektronik Kaynaklar) ve 12. Bölüm (Sürekli Kaynaklar) (Keseroğlu, 2006:50).

Yakın zamanda yapılan AAKK2 revizyonları, elektronik kaynaklarla ilgilidir. Elektronik kaynaklar için güncellenen ana kataloglama kuralları Uluslararası Kütüphane Dernekleri Federasyonu (IFLA) tarafından oluşturulmuştur(Huthwaite, 2003:87). Güncellemeler JSC (Joint Steering Committee for Revision of Anglo-American Cataloging Rules) tarafından gerçekleştirilmektedir. Komite 2001 yılında aşağıdaki değişiklikleri önermiştir. Bu öneriler AAKK3'e kaynaklık teşkil etmektedir.

AAKK2 deki en önemli düzenleme 9. bölümün yeniden adlandırılmasıdır. 9. bölümün başlığı "Compüter Kayıtları" iken "Elektronik Kaynaklar" olarak değiştirilmiştir. "Elektronik Kaynaklar" kompüter kayıtlarında "Elektronik Kaynaklar"ın terminolojisinin değişimine göre yapılmıştır.

9. Bölümün taslağı, materyallerin diğer sınıflandırmasında öncelikli materyalleri içermektedir. Bu uyarılama, önceki temel kurallardaki madde 0,24'ün açıklamalarında önemli değişikliğe yol açmıştır. Ki bu da kataloglanması gereken şekilde dikte edilerek kataloglanmış maddelerin (konunun) fiziksel formatını oluşturmuştur. 0,24'ün yeni kuralı, katalogcuya, kaynağın açıklandığı şekilde içerik taşıyıcısını (kısmen fiziki formatta) içeren yayın türü, bibliyografik ilişkiler ve yayınlanıp yayınlanmadığı konusunda tüm verileri vermesi talimatını vermektedir. İnteraktif mültimedya materyalleri 9. bölüm taslağı içindedir. Yenilenen kısım doğrudan giriş ve elektronik kaynakların arasındaki farklılığa açıklık getirecektir(Myer, 2003:59).

Doğrudan Giriş : Bir fiziki taşıyıcının açıklanabileceği anlamına gelir ve uygun bölümü bilgisayarda birleştirerek veri girişi yapmaktır.

Hareketli Giriş: Fiziki taşıyıcısı olmayan anlamına gelir ve bu giriş sadece girdi-çıkıtların kullanımı ile sağlanabilir.

Elektronik kaynaklarda bilginin ana kaynağı, kaynağın kendisidir. Başlık ekranı yoktur. 9.0 B1 kuralında önemli değişiklikler yapılmıştır. Katalogcular, bibliyografik bilgileri kaynağın içinde resmi olarak sunulmuş herhangi bir belgeden alabilirler. Kaynağın fiziksel taşıyıcısı ve etiketleri de bilginin ana kaynağı olarak alınabilir. Katalogcular başlık ve diğer katalog bilgilerini belirlemede öncelik sırası olmaksızın kaynağın tamamından yararlanabilirler(Myer, 2003:60).

Bu değişim elektronik kaynağın kaynak içeriğinin belirlenmesinde zorluklara yol açar. Kendi kaynağı ile birlikte biçimsel olarak kanıtlar tercih edilir. Şu anda üst veride bunun gibi metin kapsamaları içeren biçimsel kanıtların sunumudur.

Elektronik kaynakların daha fazla örnekleri, yenilenen kısım 9'da ilave edilmiştir. Özellikle hareketli giriş , network ve interaktif multimedya kaynakları gibi. Sözlükteki terimler gerekli düzeltmeler yapılarak ilave edilmiş ve yansıtılmıştır.

Elektronik kaynaklar için yenilenen 9. bölümün yanı sıra 12. bölüm de "Süreğen Kaynaklar" (Continuing Resources) olarak yenilenmiştir. İki bölüm arasındaki bağlantı vurgulanmasına rağmen, birçok elektronik kaynaklar süreğen kaynaklardır (JCS, 2003).

AAKK2'de elektronik bilgi kaynaklarına yönelik revizyonlarla ilgili olarak, 2002'de Atlanta'da ALA'nın JCS'de aktif rol alan yıllık toplantısında Robert Freeborn, Rebecca Lubas, Steven Miller ve Steve Shadle AAKK'deki yenilemelere yönelik şu önerilerde bulunmuşlardır.

- Kaynağın tipi ve boyutunda Kongre Kütüphanesinde olduğu gibi 256 kullanmalıdır.
- Bütün elektronik kaynaklar için parçanın bütününe ilişkin basım tarihi yoksa ancak çalışmanın parçalarına ilişkin birçok telif hakkı varsa o zaman en son telif hakkı tarihi alınmalıdır.
- Güncellemeler ve kaynağın gösterildiği tarih uzaktan erişimli kaynakların kayıtlarında her zaman verilmelidir.
- Başlangıç ve bitiş tarihleri, ancak kaynağın ilk veya son basıları olduğunda 260 c'de kaydedilmelidir.
- Kataloglamada ilk ve son basıları elde edilemiyorsa veya elde bulunmayıp tarihleri biliniyorsa işte o zaman bilgi bir notta verilmelidir.
- 247 alanı önceki başlıkları yazmada, kaydetmede kullanılmalı ve ilk son basımı olmayan kaynakların basım tarih bilgisi "362 ilk gösterge 1" kaydedilmelidir. 310 ve 321'in frekans notları kullanılmalıdır
- Bir web sitesinin veya veri tabanının frekansının güncelleştirilmesi 310 alanında verilmeli ve güncelleştirmenin önceki frekansı 321 alanında yer almalıdır(Myers, 2003:62).

2002 değişikliklerine göre MARC alanlarındaki seviye kodu "i" olacak ve "birbirine bağlı kaynaklar" adı verilen elektronik kaynağın tipine göre sınıflandırılacaktır. Birbirine bağlı kaynaklar için başlık 008 dizelerinde başka değişiklikler olmuştur. Örneğin frekans

kodu devam eden güncelleştirmede “k” olmuştur. “Devam eden kaynağın tipi” kodları; veri tabanını güncelleştirmede “d” yi takılıp çıkarılabilen sayfalar için “l” yi ve web sitesi için “w” yi içerecektir. Giriş Anlaşması Kodu, integrated entry için “2” olacaktır. İntegrated Giriş için 245 alanı asıl güncel olan başlığı göstermek için değiştirilmelidir. Daha önceki başlık 247 veya 547 alanında verilmelidir. 247 alanı önceki başlık veya başlık değişimi için düşülen nota ilaveten başlık eklenilmiş girişi oluşturmakta kullanılır. 247 alanında verilebilenden daha fazla açıklama gerektiği zaman anlamayı zorlaştıran birçok detaya sahip 547 başlığı yalnızca 247 notuna ek olarak kullanılmalıdır(Myer, 2003:62).

AAKR2'nin yenilenen 12. bölümü yukarıda da belirttiğimiz gibi "Süreğen kaynaklar" olarak adlandırılmaktadır. Bu, 1998 de formüle edilerek şemsiye terimi olarak adlandırılmıştır. Süreli yayınlar iki farklı türde kapsamlıdır. Seriler şu anda "birleştirilmiş kaynaklar" olarak adlandırılmışlardır. Her ikisi de zaman içinde değişime uğrayabilirler. Fakat düzenlenme formları ayrıdır. Süreğenlerin, çoklu kısımlar gibi güncellemeleri bulunmaktadır. Birleşen kaynaklar tümüyle birlikte güncelleşmişlerdir. Bu nedenle, katalog birleştirimi için bu birbirini izleyen girişler kullanışlı değildir. Daha farklı kurallar talep etmektedirler(Electronic,2003:123). Tüm bu yeniliklerin asıl amacı elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanmasında AAKK2'nin kendi başına tam işlevsel kaynak haline getirilmesidir.

II.7. AAKK2’de İleriye Dönük Hedefler

AAKK2'nin gelecekteki olası yeniliklerin elektronik kaynaklarla ilgili olarak aşağıdaki gibi olacağı kanısındayız.

Kongre kütüphanesi, elektronik kaynaklar için 3. Bölümü amaçlamaktadır. Bu şekilde talep edilen betimsel tanımlar eskiden " kayıt özellikleri" olarak anılırdı. Şimdi ise " kaynağın türü ve kapsamı" olarak isimlendirilmektedir ve 9. Bölümden çıkarılmış veya en azından seçmeli olarak yapılmıştır. Kongre kütüphanesi bu bilginin bibliyografik kayıtlar yerine belirlenen alanda kayda alınması gerektiğine inanmaktadır. Ancak, kataloglama komitesinin bazı üyeleri bu sonuca itiraz etmiş JSC’de 3. bölümün bir sonraki tartışmada ele alınmasına karar vermiştir(Huthwaite, 2003:96).

JSC komisyonundan Tom Delsey (Kanada Ulusal kütüphanesinden) AAKK2 nin teknik modelinin incelenmesini idare etmiştir. Anglo-Amerikan kataloglama kuralları bölüm I

ve II nin mantıksal yapısını incelemiş ve sonucu rapor etmiştir. Bölüm I ile ilgili olarak ortaya çıkacak kuralları tavsiye etmiş, açıklayıcı ekranının düzenlenmesi gerektiğini ve daha kullanışlı olacağını önermiştir. Tekrar düzenleme, kullanım için daha yardımcı olabilir demiştir. Fakat materyal çeşitliliği sınıflandırmasını yapamacağını belirtmiştir. Materyallerin farklı sınıflandırılması için özel kurallar, her alan için genel kurallarda listelenmiştir (Delsey, 1998).

Hali hazırdaki AAKK2 ile ilgili geleneksel problemin en önemlisi, aynı işin farklı format çeşitlemeleri ile birlikte etkinlik yaratılmamasıdır. AAKK2'nin ilerleme kaydedilmesinde 0,24 kuralı da geliştirilmiştir. Burada farklı fiziki taşıyıcılarda aynı iş olduğunda yeni katalog kayıtları oluşturulmuştur. Katalogcular halen kataloglama yaparken ana materyal seçmelidirler. Elektronik ortamda bu durum gerçek bir sorun yaratmıştır(Huthwaite, 2003:97).

Aynı iş için çoklu kayıtlarla karşılaşmak, kütüphanelere standartsız alternatifler getirmektedir. Ki bunlar, elektronik versiyonların baskı sürüm kayıtlarına iliştilerle tutulmasıdır. Böylece bir kaydın her iki versiyonuna izin verilir. JSC format varyasyonunda problemlerin çözülmesi için Jeniffer Bowen başkanlığında uluslararası bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyon, pratik çözümlere odaklanmıştır. "Açıklamalı" tabanlı bibliyografik kayıtların denenmesini geliştirmekte ve deneyim yapmaktadır. Bilgi kullanıcılarının bu gibi kayıtları anlayıp anlamadığını incelemektedir. Kataloglama komitesinin diğer bir kısmı: yeni katalog kâğıdı yaratırken belirgin net kılavuzlu ilave ile açıklamaya çalışmıştır. Birçok örnek de ilave var olan çalışmaları yansıtmaktadır. Böylece bu grubun çalışması, kurallarda geleneksel değişimlere gitmeden kullanılabilirliği ve açıklığı kazandırmaktadır(JCS,2006).

JCS, genel materyal belirteçlerinin taşıyıcı problemlerinin çözülmesi için girişimlerini sunmuştur. Komisyon en son genel materyal belirteci listesini kabul etmiştir. Örneğin dijital harita, kartografik kaynak mıdır? Veya elektronik kaynak mıdır? Katalogcu seçmek zorunda mıdır? Her ikisi de olabilir mi? Ön görülen bir çözüm, çoklu genel materyal belirteçlerine izin vermiştir. Genel materyal belirteç terimleri, kendi kendine oluşmamıştır(JCS,2006).

JSC kural yenilenmesinde daha fazla stratejik yakınlaşma niyetindedir. Gittikçe artan gereklilikle geniş bakış açısı bulunmuştur. Komisyon, AAKK2' nin son 5 yıllık zamanda hangi stratejiyle çalışarak buralara gelindiğini kararlaştıracaktır. JSC, AAKK2'nin üst veri standardı olduğunu tanımıştır. Böylece, diğer üst veri standartları ile iletişim kanallarının açık tutulmasının önemi bilinmektedir. Şu andaki durum sadece AAKK2'nin ve üst veriden biri değil ancak üst veri kapsamlı AAKK2'dir(Huthwaite, 2003:99).

II.8. AAKK3'e Doğru

Yukarıda da değindiğimiz gibi Ekim 1997'de Toronto'da AAKK Geleceği, Gelişmeler ve Prensipler adlı uluslararası bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıda Kuralları günümüz şartlarına göre yeniden gözden geçirme çalışmaları yapılmıştır. Gözden geçirmeyi Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları İlerleme Komitesi yapmıştır. Gözden geçirmeler sonunda bu toplantıda şu sonuçlar çıkmıştır:

- AAKK'nin temelini oluşturan yapıların ve prensiplerin mantıklı bir analizini sunmakta kullanılacak bir veri-modeli tekniğinin tavsiyesini izlemek,
- Fiziksel formattansa, entelektüel içeriğin önceliği konusundaki tartışmayı ilerletmek için 0.24 kuralını tekrar gözden geçirmek,
- AAKK'ın dışında başka kurallar olup olmadığının saptanması için bir anket düzenlemek (Joint, 1997).

İlerleme Komitesinin amacı AAKK'nın mantıklı bir analizini hazırlamaktır. Bunun için hazırlanan projede 1998 ve 1999 yıllarında Beth Dulabahn, Michael Heaney, Jean Hiron ve Tom Delsey çalışmıştır. Çoğunlukla "Delsey Modeli" diye anılan projenin amaçları;

- Standart prensiplerin temelinde yatan anahtarla ilişkili kuralların yapısal elementlerinin nasıl net bir şekilde tarafımızdan anlaşılacağına yardımcı olmak,
- Ağ ortamı ve dijital teknolojilerin evrimiyle ilgili acil konuları karşılayacak standardın gelecekteki gelişmesinin tarafımızdan nasıl algılanacağına yardımcı olmak(Schottlaender,2002).

Delsey ve arkadaşları AAKK yapısının merkezinde tanımlanan objelerin şifresinin mantıklı yapısını oluşturan ve aralarındaki ilişkileri idare eden kuralları hesaplayan metodu analiz etmişlerdir. Bu çalışmada AAKK2'nin 1. Bölümünde beş yapısal konuyu irdemişlerdir.

1. Konu: 0.24 kuralının ifadesi, fiziksel taşıyıcının şeklinin, eserin ait olduğu materyalin sınıfını belirlediğini ima etmektedir. Ancak, fiziksel taşıyıcının şekli birçok durumda esas kıstas olsa da pratikte aslında diğer kıstaslar da vardır. Delsey, yeni ifade şekilleri ve yeni medya kurallarının bütünlüğünü kolaylaştırmak için, AAKK2'nin 1. bölümünün yeniden yapılanması amacıyla seçeneklerin değerlendirilmesi için çalışmasında geliştirilmiş modeli önermektedir. Böyle bir yapılanma için tespit ettiği ilk seçenek olarak, AAKK2'nin 1. bölümün tümünün yapısının organizasyonu için tanımlama alanı olan ISBD(G) tabanlı yeniden organizasyon prototipi geliştirmesidir.
2. Konu: AAKK, bir dokümanın tamamıyla fiziksel bir boyutunun olduğunu ortaya koymaktadır. 0.24 kuralı tanımlama için eldeki maddenin fiziksel bir şeklinin olduğunu belirtmektedir. Oysa elektronik dokümanların fiziksel bir şekli yoktur. İlerleme Komitesi Eylül 2000 toplantısında 0.24 kuralını elektronik kaynaklara göre uyarlayarak sunmuştur.
3. Konu: Kurallarda yayımlanmış yayımlanmamış ve eserler arasındaki farklardan birisi de dijital objelerin çevrim içi yayılımını kapsamasıdır. Günümüzde ne gibi şeylerin yayımlanmış olduğu, bir bilgi kaynağının oluşumunda önemlidir. İlerleme Komitesi bu konunun üzerinde yoğun şekilde çalışmaktadır.
4. Konu: Monografik ve seri basımlar arasındaki farklılıklar, sürelielerin fiziksel bölümlerinin incelenmesiyle, geleneksel kurallarla tahmin edilir. Dijital teknoloji, sürelielerin fiziksel bölümler gerektirmeyen devamlı basım için seçenekler sunmaktadır. Bu konunun çözülmesi için AAKK2'nin 12. bölümünün gözden geçirilmesi gerekmektedir.
5. Konu: Kurallarda, bir belgenin değişime uğrayabilmesi için yeni bir basısının yapılması gerektiği varsayılır. Ancak dijital teknoloji ile bu ortadan kalkmıştır. Dijital dosyaların değiştirilebilir olması nedeniyle her an yeni basısı yapılabilir. Çünkü dijital dosyalar her an değişebilir(Delsey, 1998).

İlerleme Komitesi AAKK2'yi gözden geçirdikten sonra katalogculara şu önerilerde bulunmuştur:

- Eserin, taşıyıcısı, basım tipi, bibliyografik ilişkileri veya basılıp, basılmadığı gibi içerdiği birçok özelliklerini bilmek önemlidir. Tanımlamanın herhangi bir alanında, tüm bu tutarlı özellikler anlatılmalıdır. İlk kural olarak, katalogcu her

zaman (onlar genel kurallardan ayrılırsa da) bibliyografik tanımlama yapılacak belge tüm belli kuralları uygulayarak devam etmelidir.

- Kurallara; şifreyi, prensipleri, eser tanımlamaları, format çeşitliliğinin bir tartışması ve diğer gerekli bilgiler içeren bir giriş bölümü eklenmelidir(Schottlaender,2002).

AAKK'nın üçüncü basısı için yoğun bir çalışma vardır. 2005 yılında tasarı halinde kütüphanecilik camiasına sunulacak tartışmalar doğrultusunda revizyondan geçirilerek 2007 yılının Haziranında yayınlanması planlanmıştır. Ancak Nisan 2008 tarihinde yaptığımız araştırmada henüz yayınlamadığı tespit edilmiştir.

Gelecek dönemde Anglo-Amerikan Kataloqlama Kuralları eskiliklerinden kurtulup elektronik ortamdaki dizi, monograf ve derleme modellerini düzenleyecektir. Önceden basılmış seri indeksler olan tam metin tek konu incelemesi kataloglaması yapmak zorunda olanlar için bu büyük bir rahatlama olacaktır. Bir basımın bir ya da üçü olduğunda nasıl karar verileceği ile ilgili pratik çözümler bulunacaktır(Hirons,2001).

II.9. Kataloglama Nereye Gidiyor?

Kataloglama yalnızca seçkin bir tarihe değil aynı zamanda heyecan verici bir geleceğe de sahiptir. Yıllar boyunca kütüphaneciler bilgiyi güvende tuttıkları için yüksek saygınlık kazandılar. Ortaçağda yardım sever manastır kütüphanecileri olarak simgelendiler. Orta çağdan bu yana kütüphaneciler katalogları sürekli geliştirmektedirler. Ogünlerden bu günlere Sir Anthony Panizzi, Charles Jewett, Charles Anmi Cutter, Melvil Dewey, Seymour Lubetsky, David Judson Haykin, Henriette Avram, Micheal Gorman kataloglamaya pek çok katkıda bulunmuşlardır. Amerikan Kütüphaneciler Derneği'nin (ALA) Kütüphane Koleksiyonları ve Teknik Servisler Topluluğu'ndan Margaret Mann kataloglama ve sınıflama gelenekler ve bibliyografik ilkelerin kütüphanecilik camiasında rolünün kayıp olmayacağı garantisini veriyor(Younger, 2002:3).

Basılı kitaplarda AACR2 oldukça başarılıydı. Basılı kitaplar için AACR2'de (1978) 2. bölüm, seriler (diziler) 12. bölümdeki ve haritacılığa ait kaynaklar 3. bölümdeki kuralları takip etmiştir(Anglo-American, 1978). Katalog yapanların uğraşması gereken şey yeniden üretim (reprodüksiyon) tipi, microform ve tıpkıbasım (faksimile) idi. Microform kaynaklarının 11.Bölümde kendi kural dizisi mevcuttur ve tıpkıbasım, *Milli Kütüphane Kural*

Yorumlamaları (Library of Congress Rule Interpretations-LCRI) adlı kitapla birlikte AACR2 (2002) kural 1.11A'ya göre özel bir hatırlatma yazısı ile çalıştırılmıştır (Library, 2002). “Bilgisayar Dosyaları” başlığıyla anılan AACR2'nin (1998) 9. Bölümü, genelde veritabanları, yazılım ve diğer çeşit bilgisayar programı ya da bilgisayar verisi olan elektronik kaynakları kataloglamak için tasarlanmıştır (Anglo-American, 1998). Kitapların, dizilerin, haritacılığa ait kaynakların, hareketli görüntülerin ve elektronik formdaki diğerlerinin konsepti ele alınırken, kataloglayıcıların, şu anda karşı karşıya geldiği bibliyografik kaynak tiplerine, yer sağlayacak olan kuralları yaratacak kadar önemli sayılarda bulunmamıştır. Zamanla elektronik kaynakların kataloglandığı kurallar ve standartlar da değişmiş, gözden geçirilmiş, tartışılmış ve yeniden değiştirilmiştir. Bu değişim, AACR2 (2001) 9. Bölümün başlığının “Elektronik Kaynaklar” olması başlamıştır (Anglo-American, 2001).

Kataloglamanın amacı, belgenin bibliyografik yapılarını daha sonraki işlemler için açıklamaktır. Günümüz yayıncıları bunu pek göz önüne almamıştır. Yayınları tamamen bağımsız üretmişlerdir. Bu aynı veri tekrarına yol açabilir. SGML veriyi elektronik ortamda tanımlamada ve formatlanmasında kullanılmıştır. HTML ise SGML'nin web sayfasında kullanımını kontrol amacıyla kullanılır ve XML ise gelecek neslin SGML versiyonudur. Bu kavramlar sonraki bölümlerde detaylı incelenecektir (Younger, 2002:4).

SGML-MARC
<pre> <Leader>data omitted</Leader> <Varfields> <MainEntry> <Fld100 Name type = "Single"> <a>Fosdick,Howard.</Fld100> </MainEntry> <Titles> <Fld245 AddEntry ="yes"><a>Computer basics for libraries and information Scientists/<a> <c>Howard Fosdick; with a forward by F. Wilfrid Lancaster</c></Fld245> </Titles> </Varfields> </pre>

Tablo-4: MARC ile birlikte SGML gösterilmektedir

Tablo-4’de görüldüğü gibi MARC formatı şu an 1960’ların aynısı gibi olabilir mi? Kesinlikle değildir. Bilgisayarlar şu an çok farklı işaretleme dili kullanmaktadırlar. Bu özelliği ile bilgisayarlar kullanıcı isteklerinin sonraki verileriyle ilgilenmektedirler. Gösterilen tanımlamalar, insan dilinde anlamlı olmayabilir. Bunlar bilgisayarların işlem yapması için tasarlanmaktadır. Söz konusu işaretleme dilleri bilgisayarlar için anlamlı ve görevlerini yerine getirmelerini sağlamaktadır.

MARC formatı uzun zamandır iletişim kaynağı ve işbirliği için önemli bir yapı olmuştur. Üst veri taslaklarının gelişmesi ve destek açısından ortak diller için MARC etkili olacaktır.

Günümüzde kütüphane dermeleri içinde monografarla birlikte web belgeleri ve veritabanları da önemli bir unsur olarak yer almaktadır. Web belgeleri ve veri tabanları daha önceleri süreli yayınlar ve monograf (Basılı kitaplar) bölümleri ayrı ayrı örgütlenmiş ve kataloglama işlemleri ayrı ayrı yapılırken elektronik kaynakların devreye girmesiyle bu ayırım sona ermiştir. Bibliyografik kontrol işlemleri standart bir biçimde tek merkezden yürütülmeye başlanmıştır. Süreli kataloglama ve monograf kataloglama bölümü ayrı ayrı örgütlenmiş olan Kongre Kütüphanesi de tek merkezden kataloglama uygulamasını başlatmıştır (Electronic,2003:122).

Son zamanlarda kütüphaneciler, bilgi bilimciler, bilgisayar bilimcileri ve bilgi yöneticileri elektronik ortamdaki bilginin organizasyonu için arayışa girmiş ve bunun çözümünün üst veri ile olabileceği kanısına varmışlardır. Zengin ve oturmuş düzenleriyle Anglo-Amerikan kütüphaneleri, arşivler, müzeler ve benzeri gruplar üst veri çalışmalarına büyük katkı yapmışlardır. Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları, Kongre Kütüphanesi Sınıflama Sistemi ve Dewey Onlu Sınıflama Sistemleri üst veri tasarıları hakkında düşüncelerimizi genişletmiştir. Kataloglamada “meta-geçiş”in ilginç dünyasına doğru ilerlenmektedir. Üst veri standartlarının uygulanışı arama stratejilerinde önemli gelişmelere neden olmuştur. Üst veri standartlarının gelişimi arama motorlarının bilgiyi bulmasına etken olmuştur. Arama motorları, dünyayı saran kütüphane kataloglarından çok daha farklı olan ve kütüphanecilerin karşılaşılabileceği yöntemlerden sadece biridir. Arama motorları tam metinlere erişim sağlayan kütüphane kataloglarıdır(Younger, 2002:4).

Arama motorları, genellikle etiketlenen anahtar kelimeleri tanımlar. Yüzlerce arama motoru vardır ve bazıları ise meta-arama motorları şeklinde adlandırılmıştır. Arama motorları, çok geniş sayılarda metinleri araştırır ve aranan kelimeye ilişkin tüm belgeleri saniyeler içinde bulur (Richmond,2005).

Erişimin hızlı ve kolay olmasına rağmen ağ ortamının anahtar özellikleri hala sınırlıdır. Bu özellikler içerisinde, geniş-alan, hızlı gelişme, kaynakların ayrı cinsten doğası, çeşitli konular, kaynakların içerik kalitesi, bilgi kaynaklarının çoklu nesilleri ve destekli ulaşım sistemleri vardır. Bunun yanı sıra, bu özellikler kaynak keşfi ve ele geçirmesi konusunda da güçlükler yaratır. Kütüphane katalog arama motorları web'i diğer motorların aradığı gibi aramaz, katalog raporları hazır linkler (MARC 856'da URL), web tabanlı bilgi kaynakları ve web siteleri kütüphane kataloglarında tanımlanır. Elektronik bilgi kaynaklarına direk giriş imkânı sağlar. (Younger, 2002:6).

Web sayfaları, kütüphane kataloglarını eskimiş, kullanılmaz yapmaz. Kataloglar, web sitelerindeki kütüphanelerde, elektronik dergiler, metinler ve veritabanlarından öte, daha çok araştırma özelliği sunar. Ayrıca yeni yazılım araçları farklı bir veritabanında kütüphane kataloğunda yapılan araştırmayı genişletebilir, böylece bir katalogda yapılan araştırmanın değeri artar(Younger, 2002:7).

Web belgeleri, araştırmacıları en doğru kaynaklara yönlendirmeyi içerecek, arama stratejileri geliştirerek ve sonuçları değerlendirerek bilgi verme işini bir adım ileriye taşıyan kaynaklar olmalıdır. Kütüphaneler arası bir portal üzerinde bilgi erişim yapılırsa, kaynakları paylaştığımız için hizmet akışımızı oldukça geliştirmiş olabilir.

Bir kütüphane web sayfası, onun yerel toplumda mevcut olan bilimsel merkeziyle, bilgiye erişim kavramının başlangıcıdır. Web sayfaları, yüksek kalitede ulaşım ve internet kütüphaneciliği ve referansı gibi kütüphane hizmetleri vermektedir. Artık kütüphane katalogları, çevrim içi metin ve kaynaklar sunmaktadır. Kütüphane web sayfalarından, web kaynaklı bilgilere ulaşılmaktadır. Kütüphane kullanıcıları aradıklarının çoğunu web sayfalarından bulmaktadırlar. Bu da web sayfalarını iyice geliştirmektedir(Karen, 1999:116).

Web sayfaları bilgiye erişim için çevrim içi referans yeri olabilirler. Kütüphane web sayfalarında bilim adamlarının araştırmalarında bilgiye erişim için Google veya Yahoo üzerinden araştırabilecekleri bir yer olabilir. Referans kütüphanecileri kullanıcıları, sürekli dizinlere ve diğer erişim araçlarına yöneltmişler ve bunların nasıl, ne zaman ve hangi çeşitlerinin kullanılacağını öğretmişlerdir. Şimdi bu faaliyet web sayfasında yapılabilir(Cortez, 1999:1218).

Elektronik ortamdaki bilgiye erişim, yeni kütüphane koleksiyonları ve bilgiye erişim problemleri kütüphanecilere yeni roller yüklemiştir. Yeni dönemde kütüphaneciler; kaynak tanımlama, üst veri, dizinleme, formatlama, bilgi yönetimi, eğitim ve elektronik ortamda tarama yapmak gibi işlevsel işlerle uğraşacaklardır. Bir kütüphane perspektifinden üst verinin tutarlı bir görüntüsünü tanıtacaklardır. Gelecek için ulusal bibliyografik kontrol sisteminin elementlerini belirleyeceklerdir.

Kütüphanecilerin üst veri hakkındaki bilgileri, kütüphaneler, üniversiteler, hükümet organları ve kendi sayısal belge üretiminde bilgilerini üretenlerin kullanımıyla iletililebilir. 1998 yılında Arizona Üniversitesi Kütüphanesi, bir üst veri kütüphanecisinin sorumluluklarını belirledi. Üst veri kütüphanecisinin sorumlulukları; potansiyel kullanıcılarla ilişkiler kurmak, akademik üst veriye ilişkin kampüste liderlik rolü üstlenmek, kütüphanenin elektronik kaynaklarını üst veri standartlarına göre tanımlamak, çeşitli elektronik kütüphane projelerinde ve stratejik projelerin gerçekleşmesinde etkili olmaktır. Bu işlemler aynı zamanda ulusal ya da uluslararası aktif olan kataloglama kütüphanecilerinin de iş kapsamındadır. Ancak, kütüphanede kataloglama yapan kütüphanecilerin, üst veri kütüphanecilerine dönüşümü ilginçtir ve süreç alır. Üst veri kütüphanecileri web tabanlı kaynakların formatlarını Dublin Core standartlarına göre tanımlar ve kayıt ederler (Carney,2001:12).

Kütüphanede kataloglama yapan kütüphanecilerin adının üst veri kütüphanecisi olması sayısal ağ ortamı ve çoklu üst veri tasarılarının ve kataloglamanın bu ortamda olduğunun altını çizmektedir. Her katalogcu mutlaka çoklu üst veri şemalarını iyi bilmelidir (Younger, 2002:9).

Kütüphanelerde gelecekte hem kataloglama hem de kütüphane tasarıları ve veritabanları interaktif olacaktır. Kataloglar da interaktif bir şekilde yaratılacaktır. Kataloglama ve kütüphane katalogları, geniş dizin ve veritabanları içinde sadece bir araç olsa da elektronik ortamda sayısal kütüphane servisleri yaratmaya doğru gitmektedir. Konuyla ilgili olarak Cline, Harvard Sayısal Kütüphane İnsiyatifi için “Sayısal insiyatif, üniversite kapasitelerini, sayısal kütüphane materyallerini arşivleme, sağlama, organize etmek için, teknik alt yapı yaratarak sayısal bilgiyi yönetmeleri için, onları geliştirmeyi amaçlamaktadır” demektedir(Cline,2000:27). Alt yapının önemli bir parçası, görsel bilgi, arşivsel koleksiyonlara giriş için yardım bulmak ve veri için web kaynaklı katalog bütünlüğünün yaratılmasıdır. Kuşkusuz birçok üst veri tasarıları ve arşivcilerle çalışan üst veri kütüphanecileri, görsel kaynak uzmanları, sayısal kütüphaneyi kurmak için bilgisayar uzmanları ile de çalışır. Katalogcular çalıştıkları ve işbirliği içinde oldukları kişilere anlatarak ve bilgilerini yeni durumlarda organize ederek prensip bilgilerini uygulayacaklardır. Onlar kütüphane kataloğunun diğer veri tabanlarından nasıl farklılık gösterdiğini ifade edecek ve bir kullanıcının çoklu veritabanlarından bilgiye başarılı bir şekilde ulaşması için yeni bir yapı başlayacaklardır.

Kütüphane katalogları, aynı tarzda olmasa da farklı aktiviteler ve bilgiye erişim araçları olarak kalacaklardır. Onlar sistem ile birleşmek için ya da web ulaşımı ve diğer veritabanlarıyla birleşik olarak kullanılacaklardır. Nasıl kütüphane tasarılarının, kaynak keşfi, ulaşım ve kullanımdan oluşan bu büyük resmin içine uyduğunun bilinmesiyle, üst veri kütüphanecileri, diğer üst veri standartları ve dizinleriyle birbirleri arasında etkileşim yapmayı ve gelecek kütüphanesi ve diğer üst veri tasarıları yaratmayı başaracaktır(Younger, 2002:9).

Kütüphanelerde yapılan kataloglama ve kütüphane katalogları hakkında, günümüzün teknolojik özellikleri doğal olarak düşüncelerimizi şekillendirir. Bu şekillendirmeden kataloglama ve katalogların gelecekte nasıl bir rol alabileceği ya da alması gerektiği konusunu ortaya çıkmaktadır. Gelecekte bilgi erişim, veri girişi, içerik tanımlaması, kataloglar, geçitler, üst veri kütüphanecileri, bir bilginin bibliyografik tanımlanması ve işbirlikleri olacaktır(Younger, 2002:5).

Kataloglamanın geleceğinde anlamlar açık olmasa da, literatür alışılmış temalar etrafında dönecektir. Kataloglama çalışmaları yeni teknolojiye uyarlanmalıdır. Weiss (2003) “Elektronik kaynakları kataloglama standartları ne kadar hızlı değişirse değişsin, bu değişim internetin gelişme hızıyla aynı miktarda atılan bir adım olarak görülmeyecektir.” diye geleceğe yönelik bir kestirimde bulunmaktadır. Kütüphaneciler kataloglama kavramını AAKK2 ve MARC ile derinlemesine çözümler de El-Sherbini ve Klim (2004) kataloglamada sorunlarla karşılaşılacağını savunmaktadırlar. Kataloglama nasıl gelişirse gelişsin bilginin organizasyonu temel bir insanlık uğraşısı olarak kalacaktır. Bu durumda kataloglama gelecekte de uygulanmaya devam edecektir. Hawkins ve Shadle (2004) olumlu bir bakış açısıyla bu durumu “Geçmişin parçası olmaktansa geleceğin parçası olmak daha iyidir.” diyerek yorumlamıştır.

MARC’ın uzun ömrü, onun zamanla yayılma kabiliyetinin bir göstergesidir. Bir gün yerini başka bir şey alacaktır. Ancak bu yakın gelecek gibi görünmüyor. Karışık fonksiyonlu geniş ve karışık sistemler MARC etrafında yapılanmıştır. Üst veri tasarıları her biriyle yarışmak zorunda değildir, tersine birlikte olur. Gelecek dönemde Dublin Core Üst Veri Element Seti, yapısından, yüksek standart seviyesinden ve Dublin Core’nun basitliğinden yararlanabileceğimiz MARC yapısında kullanılabilir(Guenther,2002:44).

Kaynak tanımlamalarında dünya çapında hala AACR2 ve MARC kullanılmaktadır. Kaynak tanımlama problemini katalogcuların dışındaki diğer toplulukların bakışıyla anlamaya gereksinimimiz bulunmaktadır. Soru sorarak faaliyet yönümüzü belirleyebiliriz. Uzun zamandan beri çalışılan, betimlenen kaynak tanımları kesinlikle tercih edilmektedir. Fakat bu faaliyette başarılı olmak için bizim için de kütüphanesiz komiteler olan dış dünyayı anlamaya gereksinimimiz bulunmaktadır.

Önümüzdeki yıllarda farklı disiplinlerde ve farklı gereksinimler için çeşitli üst veri standartları kullanılacaktır. Bir müddet sonra AAKK gibi temel bir standart çerçevesinde sorunlar çözülecek ve evrensel anlamda bir veya birkaç üst veri standardı kullanılacaktır.

Yeni fırsatlar ufuktur. Konu başlıkları ve sınıflama gibi kütüphane destekli tasarımlar yaygın şekilde kullanılmaktadır. ISSN, ISBN ve SICI ilgili elementler olarak kullanılabilir. MARC kayıtları birçok kaynakla bağlantılı olacaktır. MARC kaynaklarının bibliyografik ve ad otorite kayıtları olarak tekrar kullanımı mümkün olacaktır. Geleceğe doğru yönelmeler Dublin Core'un gelişmesini ve Dublin Core kayıtlarının MARC kayıtlarıyla birlikte çalışmalarını içerecektir. Muhtemel MARC değişiklikleri şu anki Dublin Core savunucularının onaylamış olduğu DC/MARC tanımlamayı sağlamak için gerekli olabilir(Younger, 2002:5).

Yeni oluşumlarda, kullanıcıya yönelik çalışanlar başarılı olmak için ve kullanıcı özelliklerini kolay anlayabilmek için gelecek çalışmalarına önem vermelidir. Olası çözüm, bibliyografik kayıtların fonksiyonel gereksinimlerinin tamamlanması çalışmalarında yatmaktadır (Dunham,2002).

Günümüzde kütüphaneciler dışında da bir çok diğer disiplinlerden bilim insanı bilgiye erişim sorununun üst veri ile çözüleceği kanısını taşıyor. Üst veri, kataloglama tarihinin bütün bilgi birikiminden yararlanılarak günümüz şartlarında ortaya çıkmıştır. Herkesin kullanabilmesi için basit ve pratiktir. Geleceği çok parlaktır. Üst veri, bilgi ihtiyacı duyanların, bilgiyi fark etmelerinde, ulaşmalarında ve kullanmalarında kolaylık sağlar. Bilgiyi bulmak ve kullanmaktaki başarı, hepimizin arzu ettiği yüksek kaliteli bir hayat yaratmakta çok önemli bir faktördür.

Bundan sonra bilgi üreticilerinin çoğu kaynaklarının daha fazla farkına varılması için ürettiklerini üst veri standartlarına göre kimliklenmesini isteyeceklerdir. Bu da üst veri çalışmalarının sayısının artmasını sağlayacaktır ve böylece yeni üst veri standartları ortaya çıkacaktır. Sonra geniş kitlelerce kullanılan üst veri standartları benimsenecek ve farklı-dil üst veri standartları tarafından kullanılan standartların sayısında azalma olacaktır. Ulusal sınırlar, bugün olduğundan daha az uygun olacaktır(Younger, 2002:5). Bundan sonra bilginin organizasyonunda önemli yer tutacak olan üst veri konusunu aşağıda detaylı bir şekilde incelemeye çalışacağız.

III.BÖLÜM-ELEKTRONİK ORTAMDA KATALOGLAMA-ÜST VERİ(METADATA)

III.1. Üst Veri (Metadata) Nedir?

Türkçede üst veri olarak da kullanılan metadataya ilişkin yapılan tanımlarda farklı yönlerin vurgulandığı görülse de, literatürde en çok karşılaşılan ve en yalın tanım "veri hakkında veri/bilgi"(data about data) şeklindedir (Miller, 1996). Üst veriyi ("metadata"), Tonta (2000) elektronik yayınların bibliyografik tanımlaması olarak tarif eder. Örnekleme gerekirse, bir katalog kartında yer alan bibliyografik bilgiler tanımladığı bilgi kaynağının üst verisidir (Al ve Küçük, 2003 : 171).

Metadata(Üst veri), bilgi kaynağının tanımlanması olarak da ifade edilmektedir. "Meta" Yunanca kökenli bir kelime olup değişim anlamına gelmektedir. O nedenle metadata kelime anlamı itibariyle "form değiştiren veri" şeklinde de tanımlanabilir (A User Guide, 1998).

Üst veri, objeyle birlikte bulunan, objenin bulunması, kimliklendirilmesi, kullanımı ve yönetimi ile ilgili yapılandırılmış bilgidir (NISO Framework, 2004, s.21). Bir başka deyişle üst veri, bir bilgi kaynağını tanımlayan, açıklayan, yerini bildiren ya da onun kolayca bulunmasını, kullanılmasını ve yönetimini sağlayan yapılaşdırılmış bilgidir (NISO, 2001, s.46).

Küçük ve Al ise üst veriyi şöyle tanımlamıştır: "Üst veri, veri hakkında bilgidir. Bu nedenle bir eserin yazarı, oluşturulduğu tarih, ilişkili çalışmalara bağlantılar vb. temel bilgileri sağlar. Web kaynakları ya da diğer bilgi kaynakları hakkında makinece anlaşılabilir veri olarak da tanımlanabilir" (Küçük ve Al, 2001: 173).

Gail Hodge ise üst veriyi " bir bilgi kaynağını tanımlayan, açıklayan, yerini belirten ya da yönetimini kolaylaştıran yapılaşdırılmış bilgi" olarak tanımlar (Hodge,2001:1).

New South Wales'ın Recordkeeping Metadata Standard'ında üst veriyi; 'belgelerin içerik, kapsam ve durum bilgilerini tanımlayan, bunları üreten ve muhafaza eden kişiler, süreçler ve sistemleri kayıt altına alan ve bu yolla belgeleri yönetebilmeyi, anlayabilmeyi ve bunlara erişebilmeyi kolaylaştıran bilgi' olarak tanımlanmaktadır (NSW recordkeeping..., 2000). Bu tanımdan hareketle üst veri, belgenin kimliğini ortaya koyan ayrıntılı bilgidir.

Gerçekte üst veri, web ortamında bulunan bilgi kaynakları hakkında yapısal düzenlemeler getiren veriler ya da öğelerdir. Bu bağlamda, web ortamındaki bilgiler hakkında veriler / öğeler, bilgiyi fiziksel niteliklerinden (materyalin türü – monograflar, makaleler, filmler, resimler, vb.) başlayarak dijital bilgi kaynaklarına kadar (faaliyetler, olaylar, kişiler, yapılar, işlemler, ilişkiler, vb.) bütün özelliklerini açıklar. Bunlara üst veri öğeleri (metadata elements) denir. Bunlar da sanal ortamdaki değişik bilgi kaynaklarının ‘Yazar/Yaratıcı’, ‘Başlık’, ve ‘Konu’ gibi öğelerini belirler (Greenberg, 2003:1876).

Üst veri ile ilgili ilginç tanımlardan biri Stephanie Neil tarafından yapılmış olan şu tanımdır. "Üst veri: webin çöpçatanı"dır(Neil, Stephanie, 1998:87).

Robert B. Yonaitis’de üst veriyi şöyle tanımlamaktadır: " Üst veri, bir belge hakkında bilgidir." Bu bilgi kullanıcılara belgenin yararlı olup olamayacağı hakkında yardımcı olmak için belgeyi tanımlamak ve belgeyi kullanıma hazır bir şekilde bulundurmak içindir(Yonaitis, Robert B., 2002:99).

Üst veri farklı topluluklarda farklı anlamlarda kullanılmıştır:

- a- Makine ile okunabilir bilgi,
- b- Elektronik kaynakları tanımlayan bilgi ve kayıtlar,
- c- Sayısal ya da sayısal olmayan her tür nesneye uygulanabilen her tür resmi kaynak tanımlama tablosudur. (Yonaitis, Robert B., 2002: 100).

Basılı bilgi kaynakları için indeks ve kataloglarda bibliyografik alan (başlık, yazar, kaynak vb.) tanımlamaları yapma, aramalarda kesin isabet oranını artırmak için kontrollü terimler kullanma türü uygulamalar, kütüphanecilikte uzun yıllardır kullanılmaktadır. Ancak, günümüzde bilginin kayıtlı olduğu ortam ve sunum şekillerinin değişmesi ile birlikte, ağ bilgi kaynaklarının belirli özel alanlarda tanımlanması ya da bir başka deyişle makinece anlaşılabilir yapılandırılmış bilgiler “üst veri” olarak ifade edilmektedir (Kaynak,2001:193).

Üst veri, belge, belge eki, belge grubu veya belge sistemleri hakkında bibliyografik veri içeren; bunların özelliklerini ortaya koyan ve aynı zamanda üst veri, erişilen kaynakların kullanılabilirliğini ve anlaşılabilirliğini arttıran bir özelliğe de sahiptir(From..., 2003:17).

Üst veri, özellikle sayısal olmak üzere her türlü bilgi kayıt ortamının kataloglanmasını sağlayan niteleme tekniğidir. Üst veri, günümüzde kullanılan mevcut donanımlar arasındaki farklılıkların neden olduğu erişim sorunlarını büyük ölçüde ortadan kaldırması nedeniyle, bilgi kaynağı düzenleme alanında oldukça önemli bir yere sahiptir (Electronic records..., 2004b)

Yapılan üst veri tanımlarını inceleyecek olursak tamamının onun bir bilgi kaynağının tanımlayıcısı olduğuna işaret ettikleri dikkati çeker. Örnek; “Üst veri fiziksel ya da elektronik bir nesne ya da kaynak hakkında tanıtımsal bilgi içerir”(DCMI,2005).

Üst veri internet'in bir sonucudur. Üst veri çalışmaları internet üzerinde bulunan, gelişen kaynak bulma problemini ele almak üzere 1995 yılında başlamıştır. Bu nedenle üst veri terimini internet-çağı terimi olarak adlandıranlar da olmuştur. Daha ziyade web kaynakları hakkında tanıtımsal bilgiye işaret eder(Hilmann, 2002). Michigan Üniversitesi Özgün Kataloglama Birimi sorumlusu Judith Ahronheim, "internet, büyümesi ve gelişmesiyle birlikte bir iletişim medyasından, yaratıcılarının aklında olmayan bir fonksiyona, bir kaynak erişim aracına (medya) dönüşmüştür"(Ahronheim, 1998) açıklamasını yapmaktadır. Geleneksel kataloglama, OPAC (çevrim içi halka açık katalog) için geliştirilmişken, üst veri standartları World Wide Web'in paylaşımlı kaynak erişimine yardımcı olmak için geliştirilmektedir.

Çevrim içi olarak elde edilebilen kaynaklar, kütüphanelerde kataloglanan kaynaklardan çok daha geniş yelpazede yer almaktadır. Görüntülere, canlandırmalara, temel kaynakların sayısal kopyalarına ve etkileşimli kaynaklara olduğu gibi elektronik formdaki geleneksel metin belgelerin hepsine, bir oturumda çevrim içi erişim olarak düşünülebilir. Üst verinin hedefi, kataloglamada olduğu gibi, erişimi daha isabetli kılmaktır (Hanlon, 2001: 209).

Üst veri ile ilgili ilk yapılan çalışma 1982'de D.M. Liston'un “Metadata System for Integrated Access to Numeric Data Files = Sayısal Veri Dosyalarına Bütünleşik Erişim İçin Üst Veri Sistemleri” dir(Liston, 1982).

Üst veri kavramı kütüphaneciler için yeni olmamakla birlikte internet dünyası için de yeni kavramlardan biridir. Her ne kadar kaynak tanımlama standartları kadar ayrıntılı olmasa da, World Wide Web Konsorsiyumu'nda (W3C) üst veri yaklaşımı ile ilgili girişimlerin, 1995 yılında İnternet İçerik Seçimi Platformu (Platform for Internet Content Selection-PICS) çalışması ile başladığı görülmektedir. PICS bir sunucudan istemcilere, web sayfalarının içerik bilgileriyle ilgili bazı değerlendirmeler iletmek için kullanılan bir mekanizmadır. Değerlendirme ölçütleri arasında, bir sayfanın hakemli bir araştırma makalesi içerip içermediği, içeriğinde seks, çıplaklık, şiddet veya argo yer alıp almadığı gibi bilgiler yer almaktadır. PICS, sabit ölçütler kullanmak yerine, bir değerlendirme sisteminin yaratılması için standart bir yöntem sunmaktadır. Bu durum, farklı kuruluş ya da kişilerin, web sayfalarını seçerken kendi amaç, değer ve ölçütlerine uymayanları filtrelemesine olanak sağlamaktadır. PICS sınırlı bir kullanım olanağına sahip olduğundan, genel amaçlı içerik tanımlanmasında kullanılamamaktadır. Bu eksikliklerden dolayı, kaynak tanımlamadaki sorunları çözebilmek amacıyla W3C, PICS-NG (Next Generation) adında yeni bir çalışma grubu oluşturulmuştur (Miller 1998; Küçük ve Al, 2003:169).

Üst veri kavramı; tanımlayıcı, idari, koruma, teknik ve kullanım olmak üzere 5 farklı kategoriye ayrılmaktaysa da (Gilliland-Swetland 2000), bunlar içinde kullanım amacı olarak en yaygın olan tanımlayıcı üst veridir. Hanlon (2001:208-210) ise üst verinin üç kavramsal tipinin bulunduğunu ve bunları tanımlayıcı, yapısal ve yönetsel olarak sınıflayabileceğimizi ifade etmektedir. Tanımlayıcı üst veri, geleneksel kataloglamaya benzemektedir ve elektronik kaynağın tanımlanmasında ve keşfedilmesinde kullanılmaktadır. Yapısal üst veri, elektronik kaynağı çalıştırma ve göstermede gerekli olan bilgiyi sağlamaktadır. Yönetsel üst veri ise telif durumu, iletişim bilgisi vb. yönetim bilgilerini içermektedir (Küçük ve Al, 2003:169).

Üst veri konusu yeni bir konu olarak ele alınmasına rağmen aslında bilgi dermelerinin organize edilmesinden beri kullanılmaktadır. Kütüphanelerin kart katalogları üst verinin en iyi kurulmuş örnekleridir(DCMI,2005).

Geleneksel kütüphanelerde yapılan kataloglama bir tür üst veri formatıdır. MARC21 onunla birlikte kullanılan AAKK2 aynı zamanda birer üst veri standardıdır. Diğer üst veri tabloları, metinsel olan ya da metinsel olmayan (arşiv malzemeleri, görsel materyaller, coğrafik bilgi, sosyal ve teknik bilim veri kümeleri) belgeler içinde geliştirilmiştir(Hodge,2001:1).

III.2. Üst Verinin Önemi

Üst verinin önemini, bilgiye erişimdeki performansı artırması, elektronik kaynakların yönetimine katkısı, doğru bilgiye ulaşılabilirliği sağlaması, karşılıklı işlerliği gerçekleştirmesi ve gelecekteki uygulanabilirliği şeklinde özetlemek mümkündür (Haynes, 2004, s.31).

Sahip olduğunuz dermeleri katoglamak için hali hazırda kullandığımız (MARC, LC Sınıflandırma, Dewey Sınıflandırma...) birçok standart mevcuttur. Fakat teknolojik gelişmeler bu standartların da ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir (Kennedy, Margaret, 1999:5).

Önemli metinler, resimler, ses kayıtları, bilimsel yayınlar elektronik formatta ve özellikle internet üzerinden erişilebilir hale gelmiştir. Fakat bu kaynakların bir çoğu verimli bir şekilde herkesin kullanımına açılabilmiş değildir. İnternet üzerindeki bu belgeleri bulmak zordur.

Lycos gibi birçok iyi tasarlanmış tarama motorları web üzerinde bulunan bilginin birçoğunu otomatik olarak dizinleyebilmektedir. Fakat bu dizinler belirtilen domain içinde yer alan küçük koleksiyonlar için daha yararlıdır. Bu dizinlerin kapsama alanları, büyük dönüşüm kümelerinin problemleri ve karşı disiplinler arası anlamsal sürüklenme problemleri karşısında yetersiz kalmaktadır. Özellikle içerik ya da konu uzmanlarınca hazırlanmış olan zengin kayıtlar, tarama ve bilgi dönüşümünün geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu noktada MARC kataloglama ve TEI (The Text Encoded Initiative - Metin Kodlama Girişimi) gibi standartlar gerekli zenginliği sağlayacaktır. Fakat bu kayıtların gerek oluşturulması gerekse bakımı zaman kaybına neden olur. Bundan dolayı sadece çok önemli kaynakların kayıtları hazırlanabilir (Weibel, Stuart, 1995:1).

Kaynakların gelecekte de yaşamlarını sürdürmeleri ve erişilebilirliklerinin sağlanması için üst veri anahtar rolünü oynar. Bir sayısal nesnenin arşivlenebilmesi ve korunması için bunların izlenebilmesini sağlayacak özel öğelere (nerden geldi, zaman içinde nasıl değişti...vb.) gereksinim vardır (Hodge, Gail, 2001:3).

Özellikle web, internet üzerindeki kaynakların kontrolsüzce hızlı bir şekilde artması bu kaynaklar için acil çözümlere gidilmesini gerektirmiştir. Şu anki internet üzerindeki

kaynaklarda yaşanan problemlerin ana sebebi web'in içermiş olduğu kontrolsüz üst veri yapısıdır.

Üst verinin öneminin her geçen gün artmasının iki temel nedeni vardır:

1- Sayısal kaynakların sayısının artması ve yaygınlaşması: Birçok topluluk kendi bilgilerini sayısal ortamlara aktarıp veritabanlarında saklamaya başlamıştır. Nerede olursa olsun kullanıcılara çevirim-içi erişim imkânlı hale gelmiştir. Farklı topluluklar kendi gereksinimlerini karşılayıcı çalışmalar yaparak bilginin yapısını kendi istedikleri gibi değiştirmişlerdir. Ancak hepsinin tek bir ortak noktada birleşmesi gerekliliği sorusu üst verinin gereksinimini ortaya çıkarmıştır.

2- Artan bilgiye doğru bir şekilde erişim için üst verinin çeşitlerinin oluşturulması ve paylaşımı için standartların geliştirilmesi şart olmuştur (Ahronheim, Judith R., 1998:395).

Üst veri doğru bir şekilde kullanıldığında bir dosya hakkında kullanıcı için yararlı bilgiler verir. Üst verinin kullanılması W3c tarafından web erişilebilirliği için 2. öncelikli kontrol noktası olarak tavsiye edilmektedir. W3c, sayfalar ve siteler hakkında semantik bilgi ilave etmek için üst veri sağlamak, oluşturmak zorunda olduklarını belirtir(Yonaitis, Robert B., 2002:100).

W3c üst verinin öncelikli kullanımını tavsiye etmiştir. Bunun iki nedeni vardır:

1-Bir belgenin ana dilinin tanımlanması gerekliliği. Belgelere dil meta öneki ilave ederek bunu gerçekleştirmekteyiz. Bir üst veri değeri girerken uygun dil koduna ihtiyacımız vardır.

2-Belge hakkında anlamsal bilgi sağlar. Belge hakkında kullanıcıya bilgi aktarmak için meta önekleri ilave edilebilir. Bu amaçla bazı tablolar kullanılır. Bir belgeler dermesi için standart üst veri önekleri kümesi içeren tablolar vardır (Metadata, 2001:5).

III.3. Üst Verinin Yararları

Üst veriyi kullanarak belgenin kullanılabilirliği artırılabilir veya www üzerinde hazır bulunmasını sağlayılabilir. Üst veri kullanmanın en önemli yararı web belgesinde üst veriyi tek biçimde uygulanması ve belgeye doğru biçimde ulaşılmasıdır. Üst veri internet üzerinde yüksek oranda görünebilirlik için bir hareket olarak uygun bir şekilde kullanıldığında tarama motorlarıyla birlikte kullanılmasını tehlikeye sokabilir. Bunun yanında erişilebilirlik görüş noktasından bakarsak, olayı yanlış noktaya yönlendirebilir ya da bir kaynak hakkında yanlış bilgi veriyor olabilir (Yonaitis, Robert B., 2002:100).

Üst verinin üç ana yararı vardır. Bunlar;

III.3.1. Kaynak Bulma

Üst veri iyi bir katalog kaydı olabileceği gibi kaynak bulmada da ayrı fonksiyonlar için hizmet verir. Bunlar:

- a- İlgili kıstasça kaynakların bulunması,
- b- Kaynakların tanımlanması,
- c- Benzer kaynakları bir arada tutması,
- d- İlgisiz kaynakların birbirinden ayrı verilebilmesi,
- e- Yer bilgisinin verilebilmesidir(Hodge, Gail, 2001:3).

Üst veri kayıtları aranan bilginin var olan tüm sayısal formlarına erişimi sağlamalıdır. Arama motorları üst veri kodları kullanılarak, HTML dosyaları, web siteleri, sayısal görüntüler, veritabanları, müze koleksiyonları, arşiv belgeleri, kütüphane katalogları, öz ve atıf dizinleri ve diğer dizinlere ulaşır(Bayram, 2007:47).

III.3.2. Elektronik Bilgi Kaynaklarının Organizasyonu:

Web tabanlı kaynaklar hızlı bir şekilde artmaktadır. Çok çeşitli siteler, portallar hitap edilen grubu ya da konuyu esas alan kaynakların linklerinin organize edilmesinde çok yararlı olmaktadır. Kaynakların adlarını ve yerlerini içeren Html'de oluşturulmuş siteler vardır.

Fakat daha yaygın ve verimli olan, bu sayfaların dinamik olarak veritabanlarında saklanan üst verilerden oluşturulmasıdır. Web bilgilerinin bir diğer organize yöntemi ise kanallardır. Kanallar, hisse senedi bilgileri ve haberler gibi sürekli güncel bilgiyi sunmak için sıklıkla kullanıcıya doğru bilgi akımını otomatik olarak "gönderen" önceden seçilmiş web siteleridir(Hodge, Gail, 2001:4).

III.3.3. Uluslararası İşbirliği

Bir kaynağın üst veri ile tanımlanması, uluslararası işbirliğini artırarak hem insan hem de makinece anlaşılabilirliğine imkân sağlar. Uluslararası işbirliği, farklı donanım ve yazılım ortamlarıyla veri yapıları ve ara yüzlerle birlikte birden fazla sistemlerin, verilerin içerik ve fonksiyonlardan çok az kayıpların olduğu veri değişim yeteneğidir. Tanımlanmış üst veri tablolarının kullanılması ile paylaşım, aktarım protokolleri, karşılıklı çalışmalar, kaynakların ağ üzerinde karşıdan karşıya geçişi daha imkânlı olacaktır.

Uluslararası işbirliğinin iki yönü vardır;

- 1- Karşı-sistem tarama/arama
- 2- Üst veri alımı/ derlenmesi

Karşı-sistem taraması için genellikle Z39.50 kullanılmaktadır. Z39.50 ortakları üst veriyi paylaşmamakla birlikte tüm tarama nitelikleri için yaygın bir küme ile kendi tarama kapasitelerinin haritasını oluşturmakta ve ortak bir küme kullanmaktadır.

Başka bir karşı yaklaşım ise Open Archives Initiative- Açık Arşivler Girişimi (<http://www.openarchives.org>) tarafından geliştirilmiştir. Bu karşı yaklaşımda tüm katılımcılar kendi ana üst verilerini bir tek yaygın öğeler kümesine çevirirler ve derlemek için bunları karşılaştırılır.

Bir arama hizmeti, katılımcılar tarafından kullanılan üst veri formatları ne olursa olsun karşı-depolayıcı taramaya izin veren bir uyum merkezi dizin içinde üst verileri toplar(Hodge, Gail, 2001:4).

Üst verinin uluslararası işbirliği ile ilgili projelerinden biri OCLC'nin CORC projesidir. Yani Ortak Çevirim-içi Kaynak Katalog'dur. Konu CORC başlığı altında derinlemesine incelenecektir.

III.4. Neden Üst Veri

1-Üst veri evrensel bibliyografik standartları kullanmaktadır. Bu nedenle bilgi dönüşüm ve bunların arşivlenebilmesi ile ilgili uyumsuzlukları çözer.

2-Üst veri bir veritabanının kullandığı belge tanımlamasına benzer bir sorgu yöntemi kullanır. Fakat bir veritabanında olduğu gibi direkt belgenin yerini belirten bir işaret kaydı gibi değildir. Üst veri bir belge ile birlikte yaşar.

3-Tüm sayısal kaynak tiplerinin kataloglanmasına imkân tanır. Tüm dosya tiplerine uygulanabilir.

4-Maliyet verimliliği ve performans etkinliği sağlar.

5-Mevcut yöntemlerle rahatlıkla bütünleştirilebilir.

6-Veriler üzerinde değişiklikler yapmak ve oynamak kolaydır.

7-Artan belgelerin bakımını ve kontrolünü sağlar.

8-Uygulama için çok az eğitim gerektirmektedir(Metadata, 2001:6-7).

III.5. Sayısal Bilgi Sistemlerinde Üst Verinin Roller

Üst veri, belgenin tanımlanması, transferi ve taranması yukarıda da belirttiğimiz gibi birçok önemli amaca hizmet etmektedir. Ek içerik sağlayarak belgelerin daha anlamlı, erişilebilir ve kullanışlı olmasını sağlamaktadır. Üst veri genel olarak kaynakların tanımlanması ve bulunması için kullanılıyor olarak algılansa da üst verilerin sayısal kaynakların yönetiminde

de çok önemli bir role sahip oldukları yadsınamaz bir gerçektir. Sayısal bilgi sistemlerinde üst veri aşağıda belirtilen farklı rollere sahiptir.

- 1. Erişimde Kolaylık:** Kaynağı tanımlama yönünden zengin bir üst veri ile bulunmak istenen kaynağa ulaşmak büyük ölçüde kolaylaşmaktadır. Sayısal bilgi sistemleri ve Dublin Core (DC), Text Encoding Initiative (TEI) gibi profesyonel topluluklar tarafından geliştirilen standart hale getirilmiş üst veriler ile koleksiyon ya da tek bir kaynak için arama yapmak oldukça kolaylaşmaktadır.
- 2. Birlikte İşlerlik:** Bir kaynağın üst veriler ile tanımlanması, o kaynağın insanlar tarafından anlaşılmasını kolaylaştırdığı gibi bilgisayarlar tarafından anlaşılmasını da kolaylaştırmaktadır. Birlikte işlerlik; farklı donanım, işletim sistemi ve veri yapısına sahip sistemlerin bilgiyi hatasız olarak değiş tokuş edebilmelerine imkân vermektedir. Üst veri planları, transfer protokolleri kullanarak farklı ağlarda bulunan kaynakları kolaylıkla araştırmak mümkündür. Z39.50 protokolü farklı sistemler arasında arama yapmaya, Open Archives Initiative (OAI) protokolü üst veri hasat edilmesine yardım etmektedir.
- 3. Çok Sürümlülük:** Nesnelere bilgisayar ortamına doğrudan sayısal ortamda yaratılarak (Word, Excel vb.) ya da sayısal hale getirilerek (tarayıcı vb.) iki şekilde girerler. Aynı nesnenin çoklu sürümleri kaynağı koruma, araştırma, dağıtım ya da ürün geliştirme amacı ile yaratılmış olabilir. Kaynağı yaratan kişi bu amaç hakkında bilgi vermek için bazı yönetimsel ve tanımsal üst veriler oluşturabilir.
- 4. Koruma:** Sayısal veriler kolayca bozulabilmekte ve değiştirilebilmektedir. Bu sebeple kaynakların korunması gerekmektedir. Sayısal ortamda yaratılan bir bilgi yaşam döngüsüne farklı bilgisayar yazılım ve donanım kuşakları arasında devam edecekse ya da yeni bir sistem üzerine yüklenecekse, bu bilgilerin farklı sistemlerde kullanılmasına olanak verecek üst verilere gereksinim bulunmaktadır. Teknik, tanımsal ve koruma üst verileri sayısal bir bilginin nasıl yaratıldığı ve diğer bilgi nesnelere ile ilişkileri konusunda bilgileri tutmaktadır. Bu sebeple yaratılan bir sayısal bilginin erişilebilir ve anlaşılabilir olması için üst verilerin de korunması gerekmektedir(Soydan, 2007:29).

III.6. Bilgi Yönetimi Açısından Üst Veriye Bakış

Sayısal bilgi çağı, bilginin iletimine, depolanmasına ve dönüşümüne dair bir devrim olmuştur. Elektronik iletişim, e-posta, taranmış belgeler, büro belgeleri, www dosyaları, pdf dosyaları, haritalar, çizimler ve resimler büyük oranda kağıdın yerini almıştır. Bu da bilginin

paylaşımında yüz yüze iletişim anlamına gelmektedir. Kullanıcılar elektronik ortamda kayıtlı olan belgelere çevirim-içi bağlanarak birkaç saniye içinde belgenin kendisi ile karşı karşıya kalmaktadır.

Değişen bu koşullardan hareket ederek bilginin organize edilmesi, depolanması ve kullanıma hazır biçimde geri dönüşümünün sağlanması işlemleri "bilgi yönetimi" olarak ifade edilmektedir(Metadata, 2001:3).

Bilgi teknolojisinde yaşanan hızlı gelişmeler bilgi yönetiminde de değişikliklere neden olmuştur. Bu değişiklikleri şöyle sıralamak mümkündür.

- 1- Bilgiye çoklu formlarda ve dillerde çoklu giriş noktalarıyla girilmeye, saklanmaya ve erişilmeye başlanmıştır.
- 2- Depolanan bilgi sayısının artışı karşısında sayısal belgeleri anlama ve yönetme yeteneğimiz azalmıştır.
- 3- Sayısal iletişimlerin içerdiği bilginin çoğu kolaylıkla erişilebilecek bir formda değildir.

Bilgi yönetiminde kullanılan üç ana yöntem vardır:

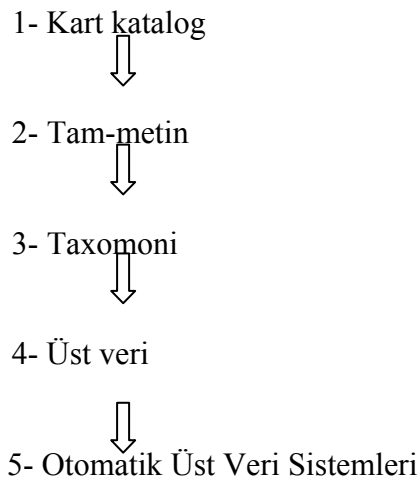
- 1- Tam-metin
- 2- Taxomoni
- 3- Üst veri (Ergün, 2002)

1- Tam-metin: Bu yöntemde belgenin bütün olarak okunması için bir kişi ya da otomatik okuyucuya ihtiyaç vardır. İnternet üzerinde bir arama başlatıldığında tarama motorları için otomatik okuyucular (crawler) her belgenin belirli bölümlerini okuyarak belgenin neyle ilgili olduğunu anlamaya çalışır. Tam-metin aramalar genelde otomatik okuyucu kullanır. Fakat otomatik okuyucular tarama için kullanılan terimlerin içeriğine karar veremez. Tam-metin yöntemi sadece metin-tabanlı belgelerde kullanılabilir (Metadata, 2001: 3).

2- Taxomoni: Sınıflamanın hiyerarşik sisteme dayandırıldığı yöntemdir. Carl Linnaeus adlı İsveçli bir bilim adamı tarafından geliştirilmiştir. Taxomoni'nin kullanımı belgelerin hiyerarşi içindeki yerlerine dayanarak belgeler hakkında bilgi anlamaya yarayan bir yöntemdir. Taxomoni'ye dayanan bir otomatik bilgi dönüşüm sistemi belgeleri kendi içinde hiyerarşik yapıya göre sınıflandırabilir. Bu yöntem metin-esaslı belgelerin arşivlenmesinde ve dönüşümünde kullanılır. Bu yöntemin uygulanabilmesi için çok güç harcamak ve kurum için derinlemesine bir taxomoni yapısını oluşturmak gerekir. (Metadata, 2001: 4).

3- Üst veri : "Üst veri, bir belgenin içeriği hakkında bilgidir". Elektronik belgelere bir veritabanı gücü kazandırır. Çünkü her tür belge formatı ve medya türü için kullanılabilir. Ayrıca kullanıcıya çok az ihtiyaç duyar, evrensel standartları kullandığı için kullanımı kolaydır. En önemli özelliği ise elektronik belge nereye taşınırsa taşınısın üst veri belgenin içinde kalacağı için belgeye erişim her zaman mümkündür. Otomatik üst veri hazırlamada yüzde yüz oranda belgeye erişim ve maliyetten kar elde etmek mümkündür. Otomatik üst veri sistemi kurum düzeyinde üst veri uygulamalarına intranet, extranet ve internet gibi farklı ortamlarda bulunan elektronik belgelerin hepsini arama imkânı sağlar (Metadata, 2001: 4).

Üst veriye doğru gelinen yolu çizecek olursak;

III.7. Üst Veri Çeşitleri

Üst veri, World Wide Web'de daha isabetli erişimde bir çözüm olarak düşünülürken, dokümantasyon ve koruma fonksiyonlarına da sahiptir. Üst verinin üç kavramsal çeşidi bulunmaktadır. 1. Tanımlayıcı, 2. Yapısal, 3. Yönetimseldir.

III.7.1. Tanımlayıcı Üst Veri: Geleneksel bibliyografik kataloglamaya en benzer olanıdır. Yazar adı, eser adı ve konu gibi bilgileri içeren ve elektronik kaynağın tanımlanmasında kullanılan bilgi, tanımlayıcı üst veridir. Örneğin 100, 245 ve 600 MARC alanları ve AACR2 içerik standartları, tanımlayıcı üst veri biçimlerindedir. Dublin Core ve diğer üst veri standartlarının hepsi de benzer tanımlayıcı unsurları içerirler. Tanımlayıcı üst verilere örnek verirsek;

- VRA (The Visual Resources Association Core Categories): Visual Resources Association tarafından imajlar, sanat ve mimarlık üzerine geliştirilmiş bir standarttır. Tek bir elemanlar kümesi içerir. Elemanlar birçok kez kullanılabilir. İdeal olanı her bir imaj, her bir materyal için ayrı ayrı yapılmasıdır.
- Dublin Core: Online Computer Library Center (OCLC) ve National Center for Supercomputing Applications (NCSA) 1-3 Mart 1995 tarihinde Dublin Ohio'da üst veri semineri sonucu ortaya çıkmıştır. Dublin Core, elektronik kaynakların bulunmasını sağlamak için 15 üst veri ögesinden oluşan bir kümedir. Amacı kaynakların tanımlanmasını, kullanımını, geri dönüşümünü kolaylaştırmaktır.
- IMS Learning Resource Metadata: Amacı aramayı kolaylaştırmak, değerlendirmek, satın alma, yardım, öğrenme, öğretme obejerlerinin kullanımı ve paylaşımını artırmaktır. (Attig, Copeland ve Pelikan, 2004, s.254)

III.7.2. Yapısal Üst Veri: Yapısal üst veri, bir bilgi kaynağını oluşturan bölümlerde o bilgi kaynağının kendisi arasındaki ilişkinin kurulmasına yönelik bilgilerdir. Bir kaynağı oluşturan sayfa veya dosyaların her birinin tanımlanarak erişimin sağlanması, üst veri kayıtlarının yazılımında nasıl yapılandırıldığı ile ilgilidir(Caplan, 2003:5; Bayram, 2007:48). Bir elektronik kaynağı aktif hale getirme ve göstermede gerekli bilgiyi sağlar. Geleneksel

bibliyografik kaynakları örnek olarak ele alacak olursak, yapısal üst veri bir antolojide yer alan farklı denemeler hakkında ya da bir albümde yer alan birden fazla müzik eserinin içeriği hakkında bilgi içermesine benzetilebilir. Elektronik kaynaklar için yapısal üst veri bir kaynağı izlemek için gerekli uygulamanın adını (Quick Time, RealPlayer vb.) ya da kaynağı kodlamada kullanılan şemayı (HTML, PDF vb.) içerebilir.

III.7.3. Yönetimsel Üst Veri: Yönetimsel üst veri, üst veri kayıtlarının oluşumu ve yönetilmesine ilişkin bilgilere verilen isimdir. Üst veri kayıtlarının ne zaman ve nasıl oluşturulduğu, erişimlerinden kimin sorumlu olduğu, arşivlenmesinde izlenen yöntemlerin neler olduğu, kullanım ile ilgili şifre ve benzeri kısıtlamaların olup olmadığı gibi konularda alınan kararlar yönetimsel üst veri kapsamına girmektedir. Bu türden bilgiler herkesin erişebileceği bilgiler olmamakla beraber, bilgi kaynaklarının yönetiminden sorumlu kişilerce izlenebilmektedir (Caplan, 2003:5; Bayram, 2007:48). Telif durumu, iletişim bilgisi ve yayın tarihi gibi haklar ve yönetim bilgisini içerir. Elektronik kaynakların durumunda güncelleme bilgisi ve sürüm numarasını da içerebilir(Hanlon, 2001:211).

III.8. Üst Veri Yapısı

Bir üst veri kaydı, kaynağı tanımlamak için özellikler kümesi, öğeleri ve gerekli tüm tanıtımsal bilgileri içerir. Örneğin tıpkı kütüphane katalog kayıtlarında olduğu gibi üst veri kayıt kümesi de kayıtlarla ilgili başlık, yayınlayan, tarih, konu...vb. bilgiler yer alır.

Seçmeye bağlı olarak, içeriğin nasıl formüle edilmesi gerektiği ile ilgili içerik verilir. Örneğin ana başlık nasıl tanımlanır veya içeriği nasıl sunulmalıdır (örneğin büyük harf kullanım kuralları gibi...). Sözdiziminde kuralları vermeyen üst veri tabloları "sözdiziminden bağımsız" olarak adlandırılır(Hodge, Gail, 2001:3).

Bir üst veri kaydı ve onun tanımladığı kayıt arasındaki ilişki aşağıdaki iki formdan biriyle yapılabilir.

1-Öğeler, kayıttan başka bir yerde de tutulabilirler. Buna en güzel örnek kütüphane kataloglarıdır.

2-Üst veri, kaynağın kendisi ile birlikte tutulabilir. CIP bilgisinin kitabın hemen iç kapağında verilmesi gösterilebilir (Hillmann, Diane, 2002)

Üst veri bilgileri, HTML işaretleme dilinde başlık <HEAD>...<HEAD> alanında yer alan <META> ve <LINK> etiketleri (tags) ile verilmektedir. Tanımlamalar META alanında “İSİM” (NAME) ve “İÇERİK” (CONTENT) başlıkları altında yer almaktadır. Dublin Core standardını kullanarak üst veri yapısı aşağıdaki gibi örneklenebilir:

```
<HEAD>
  <META NAME= "DC.date.current" CONTENT=>
  <META NAME="DC.title"CONTENT=>
  <META NAME="Dctitle.subtitle"CONTENT>
  <META NAME="DC.creator.name"CONTENT>
    <META NAME="DC.creator.email"CONTENT>
    <META NAME="DC.creator.affiliation" CONTENT>
    <META NAME="DC.subject" CONTENT>
    <META NAME="DC.description" CONTENT>
  <META NAME="DC.publisher" CONTENT>
  <META NAME="DC.date.creation" CONTENT>
  <META NAME="DC.type" CONTENT>
  <META NAME="DC.format" CONTENT>
  <META NAME="DC.identifier.url" CONTENT>
  <META NAME="DC.language" CONTENT>
  <META NAME="DC.rights" CONTENT>
</HEAD>
```

Tablo-5: Üst Veri Yapısı Örneği

HTML işaretleme dilinde bu şekilde yapılandırılmasına karşın arama motorları tam olarak bizim istediğimiz sonuçları getirmemektedir. Çünkü Html, bir belge bilgi yapısını oluşturmak için değil bir sunum dili olarak geliştirilmiştir. Html'e bir takım ilaveler yapılsa da bunlar yetersiz kalmıştır. Bu nedenle XML internetin içeriğinin artması karşısında gerekli örnek oluşturulması için geliştirilmiştir(Boeri, Robert J., 1998: 2).

XML'in Html den farkı birçok belge türünün tanımlanabilmesine (müzikteki ayrı sesler, ya da matematikdeki denklemler, kütüphane envanteri gibi veritabanı oluşturmak, hiyerarşik yapıdaki belgeler...vb.) imkan tanınmasıdır(Young, Michael J., 2000: 6-7).

XML genel amaçlı üst veri dilidir. Bilginin yapısını oluşturmak için bir yoldur. Birçok üst veri tablosunda SGML (Standard Generalized Markup Language) ya da XML kullanılmaktadır. SGML bir dokümanın en zengin şekilde işaretlenebilmesine, XML ise yerel etiket (tag) kümeleri tanımlamaya ve yapılandırılmış bilginin kolayca değişimine imkan sağlar(Hodge, Gail, 2001:3).

III.9. Üst Veri Özellikleri

Üst verilerin en önemli ortak özellikleri semantik, söz dizimi ve yapıdır. Semantik, üst veri elementlerinin tip ve içeriğini belirtmektedir. Söz dizimi, içeriğin belirli dilbilgisi kurallarına göre yapılandırılmasıdır. Standart ise üst verileri herkesin anlayıp yorumlayabileceği ortak bir yapıya kavuşturma anlamına gelmektedir. Standartlar, ağlar arası iletişim, taşınabilirlik ve yeniden kullanım için gereklidir. Standartlar sayesinde, belirli bir ifade ile ne taşındığı bilgisine akıllarda bir soru işareti kalmadan ulaşılmış olur. Standartlar belirli bir düzeni zorunlu kılarak daha düzenli ve bir örnek erişim sağlayıp farklı üst verilerin birbirleri ile çalışmasını sağlamayı kolaylaştırırlar. Üst veri standartları Dublin Core gibi basit sayılabilecek yapıda olabileceği gibi SGML gibi karmaşık bir yapıda da olabilir (Ramachandran S., Doctor G. , 2007).

III.10. Üst Veri Etiketlerinin Seçilmesi:

En çok kullanılan üst veri örnekleri şunlardır:

Anahtar kelimeler: Her belgeyi tanımlamak için anahtar kelimeleri olmalıdır. Belgenin içinde yer almalıdır.

Tanım: Her belge bir tanıma sahip olmalıdır. Belgeyi tanımlarken kullanılan kelimeler dokümanın metni içinde yer almalıdır.

Yazar: Her belgenin en az bir yazarı olmalıdır. Yazar bir kurum, örgüt olabileceği gibi, bir ya da birden fazla birey ya da her ikisinde olabilir.

Dil: Meta dil öneki, söz konusu metnin öncelikli dilini gösterir. Yaygın olarak kullanılan dillerin bir listesi vardır. Örneğin ABD İngilizcesinin kodu en-us dur.

Okuyucular: Otomatik okuyan robotlar (crawler) nasıl sürükleyeceklerini ya da belgenin nasıl dizinleneceği ve diğer belgelerin ona nasıl bağlanacağı hakkında yönlendirmeler içeren bilgiyi sağlarlar.

Yönlendirme: Bu örnek belgenin içeriği hakkında kullanıcıya açıklayıcı bilgi verir. Kullanıcıya diğer tüm bakış açıları için belgenin uygun olup olmayacağı hakkında ön bilgi sağlar.

Çoğaltma Hakkı: Meta öneki çoğaltma hakkının kimde olduğu ve izin dışı kullanımı durumları hakkında bilgiler verir(Yonaitis, Robert B., 2002: 100).

III.11. Üst Veri (Metadata) Projeleri

Elektronik bilgi kaynaklarının ortaya çıkması ve kullanım özelliklerine göre belirli alanlarda uygulanmak üzere çeşitli üst veri projeleri yapılmıştır. Avrupa Birliği'nin Beşinci Çerçeve Programı kapsamında Information Society Technologies tarafından eğitim, coğrafya ve çevre içerikli kaynaklar için üst veri projeleri ile XML şemaları geliştirilmiştir. Bu türden çalışmaların yanı sıra koruma ve arşiv amaçlı üst veri projeleri de yapılmıştır. Cedar projeleri (www.leeds.ac.uk/cedars) ve The Encoded Archival Description (EAD) (www.loc.gov/ead/eadchtml)bu projelere örnek oluşturmuştur(Bayram, 2007:51).

Ayrıca bunlardan başka üst veri ile ilgili literatür incelendiğinde farklı alanlarda farklı üst veri projelerinin bulunduğu görülmektedir. Söz konusu projelerle belirli tip bilgi kaynaklarını tanımlamak ve onlara erişim sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Bunlar; sanat eserlerinin tanımlanmasında Categories for the Description of Works of Art-CDWA, sanat, tasarım, mimari ve medya bilgi geçidi için Art, Design, Architecture and Media Information Gateway-ADAM, İnternet ortamındaki bilgileri konularına göre düzenlenmeyi amaçlayan ROADS (Resource Organisation and Discovery in Subject-based Services), güzel sanatlar ve

mimarlık için CDWA, yer uzaysal konularla ilgili Sayısal Yeruzaysal Üst Veri İçerik Standardı (Content Standard for Digital Geospatial Metadata-CSDGM), dağıtık ortamlarda kişileri ve elektronik kaynakları tanımlayan PRIDE (People and Resources Identification for Distributed Environments-Dağıtık Ortamda Kişi ve Kaynakların Tanımlanması) projesi, İnternet ortamındaki bilgileri konularına göre düzenlenmeyi amaçlayan ROADS (Resource Organisation an Discovary in Subject-based- Konu Temelli Hizmetlerde Kaynak Düzenleme ve Keşif) projeleri sayılabilir (Al ve Küçük, 2003:169-170).

III.12. Üst Veri Standartları

Web'in içeriği standartlara uygun olarak verilirse web içindeki kaynaklara herkes tarafından erişilebilme olasılığı artmış olur(Boeri, Robert J. ve Hensel, Martin, 1998:2). Web'de farklı şemalarda kullanılan üst veri yapıları arasındaki semantik uyumun sağlanarak farklı yazılımların bir arada çalışabilmesi için ISO tarafından standart geliştirme amaçlı çalışmalar yürütülmektedir. Bu tür çalışmalarda, bilgi kaynaklarının tanımlanması için kullanılan veri öğelerinin özelliklerinin ne olacağı, üst veri şemalarında hangi göstergelerle nasıl yapılandırılıp kullanılacağı ve farklı dillerdeki karşılıklarının belirlenmesi gibi uluslar arası veri paylaşımına yönelik standartlar belirlenmektedir. Böylece farklı üst veri şemalarının bu standartlara uygunluğu üzerinde çalışılarak ISO'dan tescil alınmaktadır (ISO/IEC 11179-5:2005).

Üst veri standartları bilginin aranmasında, tanımlanmasında tek biçimlilik, sağlamaktadır. Bu da şu anda internet üzerindeki tarama sonuçlarından daha iyi sonuçlara ulaşabilme imkanı verecektir. Değişik bilgi merkezi ve/veya materyal türlerinde farklı üstveri standartları kullanılmaktadır. Çalışmamızda bu standartlara ayrı ayrı yer verilmekle birlikte konunun kapsamı açısından sadece kütüphaneler için kullanılan standardın şemasına yer verilmiş, diğerler şema olarak ele alınmamıştır.

Üst veri standartlarını şöyle sıralamak mümkün;

1-MARC21: Kütüphaneler için

2-EAD (Encoded Archival Description): Arşivler için

3-GILS (Government Information Locator Service): Hükümet yayınları için

4-VRA (Visual Resources Association): Görsel kaynaklar için

5-ONIX (Çevrim içi Information Exchange)- Çevirim-içi bilgi değişimi

6-TEI (Text Encoded Initiative): Metinler için

7-FGDC (Federal Geographic Data Committee's Content Standart for Digital Geospatial Metadata- CSDGM): Coğrafik veriler için

8-Dublin Core: Tüm kaynaklar için

III.12.1. MARC21

Bu bölüm MARC21 formatını, elektronik kaynaklara yerleştirildiğini ve onun Dublin Core Üst Veri Element Set'i ile nasıl bağlantılı olduğunu anlatmaktadır. O, üst veri bağlantılarını ve onların farklı yapılar ile farklı üst veri şemalarının nasıl kullanıldığını ele almaktadır. Bu bölüm MARC standartları için gelecek fırsatları ve farklı amaçlar için çoklu üst veri standartlarının ortamlarında MARC verilerini sunmaktadır. MARC belki de en eski ve en çok kullanılan üst veri standardıdır (Guenther,2002:42).

MARC ve Dublin Core paralel olarak yayılmaktadır. MARC, üst veri içerik standartlarının kayıt içeriğini sağlamış ve ihtiyaç olduğunda elementler ekleyerek değişen bilgi dünyasına adapte olmuştur. Bir çok amaçları aynıdır. MARC ancak Dublin Core'dan daha karışık ve kıymetli bilgi araştırarak sonuca ulaşır ve MARC kullanan kütüphaneler, içerik tahsisinin zenginliğini yaşayan fonksiyonlar taşımaktadır(Guenther,2002:41-42).

MARC/Dublin Core'da kullanılan bir çok proje Kongre Kütüphanesi MARC Bürosu tarafından geliştirilmektedir. Dublin Core Element Seti ya da tercihe göre UNIMARC veya MARC21 kullanarak kodlanmış element ve değerleri değiştiren bir MARC değiştiricisi olarak Kongre Kütüphanesi MARC Bürosu tarafından MARCXML olarak sunulmuştur. Bu geliştirme özellikle geleneksel kütüphane kataloglarının üst veri yapılarına dönüştürülmesi için yapılmıştır. Geliştirilen üst veri şeması aşağıdaki Tablo6'da görülmektedir. Üst veri şemalarında elektronik bilgi kaynaklarının adı ve sorumluluk bildirim bilgilerine ek olarak kaynağa ilişkin standart tanımlayıcılar (URLv URN), format (kaynağın türü) ve kaynağın diline ilişkin bilgiler de eklenmiştir (<http://www.loc.gov/standards/marcxml/schema/MARC21slim.xsd> 21.11.2007 tarihinde erişildi.)

```

<?xml version="1.0" ?>
- <xsd:schema targetNamespace="http://www.loc.gov/MARC21/slim"
  xmlns="http://www.loc.gov/MARC21/slim" xmlns:xsd="http://www.w3.org/2001/XMLSchema"
  elementFormDefault="qualified" attributeFormDefault="unqualified" version="1.1" xml:lang="en">
- <xsd:annotation>
  <xsd:documentation>MARCXML: The MARC 21 XML Schema Prepared by Corey Keith August 4, 2003 -
  Version 1.1 - Removed import of xml namespace and the use of xml:space="preserve" attributes on
  the leader and controlfields. Whitespace preservation in these subfields is accomplished by the use
  of xsd:whiteSpace value="preserve" May 21, 2002 - Version 1.0 - Initial Release This schema
  supports XML markup of MARC21 records as specified in the MARC documentation (see
  www.loc.gov). It allows tags with alphabetic and subfield codes that are symbols, neither of which
  are as yet used in the MARC 21 communications formats, but are allowed by MARC 21 for local data.
  The schema accommodates all types of MARC 21 records: bibliographic, holdings, bibliographic with
  embedded holdings, authority, classification, and community information.</xsd:documentation>
</xsd:annotation>
- <xsd:element name="record" type="recordType" nillable="true" id="record.e">
- <xsd:annotation>
  <xsd:documentation>record is a top level container element for all of the field elements which compose
  the record</xsd:documentation>
</xsd:annotation>
</xsd:element>
- <xsd:element name="collection" type="collectionType" nillable="true" id="collection.e">
- <xsd:annotation>
  <xsd:documentation>collection is a top level container element for 0 or many
  records</xsd:documentation>
</xsd:annotation>
</xsd:element>
- <xsd:complexType name="collectionType" id="collection.ct">
- <xsd:sequence minOccurs="0" maxOccurs="unbounded">
  <xsd:element ref="record" />
</xsd:sequence>
<xsd:attribute name="id" type="idDataType" use="optional" />
</xsd:complexType>
- <xsd:complexType name="recordType" id="record.ct">
- <xsd:sequence minOccurs="0">
  <xsd:element name="leader" type="leaderFieldType" />
  <xsd:element name="controlfield" type="controlFieldType" minOccurs="0" maxOccurs="unbounded" />
  <xsd:element name="datafield" type="dataFieldType" minOccurs="0" maxOccurs="unbounded" />
</xsd:sequence>
<xsd:attribute name="type" type="recordTypeType" use="optional" />
<xsd:attribute name="id" type="idDataType" use="optional" />
</xsd:complexType>
- <xsd:simpleType name="recordTypeType" id="type.st">
- <xsd:restriction base="xsd:NMTOKEN">
  <xsd:enumeration value="Bibliographic" />
  <xsd:enumeration value="Authority" />
  <xsd:enumeration value="Holdings" />
  <xsd:enumeration value="Classification" />
  <xsd:enumeration value="Community" />
</xsd:restriction>
</xsd:simpleType>
- <xsd:complexType name="leaderFieldType" id="leader.ct">
- <xsd:annotation>
  <xsd:documentation>MARC21 Leader, 24 bytes</xsd:documentation>
</xsd:annotation>
- <xsd:simpleContent>
- <xsd:extension base="leaderDataType">
  <xsd:attribute name="id" type="idDataType" use="optional" />
</xsd:extension>
</xsd:simpleContent>
</xsd:complexType>
- <xsd:simpleType name="leaderDataType" id="leader.st">
- <xsd:restriction base="xsd:string">
  <xsd:whiteSpace value="preserve" />
  <xsd:pattern value="[\d ][5][\dA-Za-z ]{1}[\dA-Za-z]{1}[\dA-Za-z ]{3}(2| )(2| )[\d ][5][\dA-Za-z
  ]{3}(4500) )" />

```

```

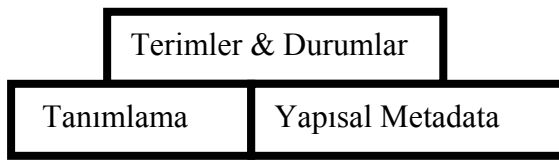
    </xsd:restriction>
  </xsd:simpleType>
- <xsd:complexType name="controlFieldType" id="controlfield.ct">
- <xsd:annotation>
  <xsd:documentation>MARC21 Fields 001-009</xsd:documentation>
  </xsd:annotation>
- <xsd:simpleContent>
- <xsd:extension base="controlDataType">
  <xsd:attribute name="id" type="idDataType" use="optional" />
  <xsd:attribute name="tag" type="controltagDataType" use="required" />
  </xsd:extension>
  </xsd:simpleContent>
  </xsd:complexType>
- <xsd:simpleType name="controlDataType" id="controlfield.st">
- <xsd:restriction base="xsd:string">
  <xsd:whiteSpace value="preserve" />
  </xsd:restriction>
  </xsd:simpleType>
- <xsd:simpleType name="controltagDataType" id="controltag.st">
- <xsd:restriction base="xsd:string">
  <xsd:whiteSpace value="preserve" />
  <xsd:pattern value="00[1-9A-Za-z]{1}" />
  </xsd:restriction>
  </xsd:simpleType>
- <xsd:complexType name="dataFieldType" id="datafield.ct">
- <xsd:annotation>
  <xsd:documentation>MARC21 Variable Data Fields 010-999</xsd:documentation>
  </xsd:annotation>
- <xsd:sequence maxOccurs="unbounded">
  <xsd:element name="subfield" type="subfielddataType" />
  </xsd:sequence>
  <xsd:attribute name="id" type="idDataType" use="optional" />
  <xsd:attribute name="tag" type="tagDataType" use="required" />
  <xsd:attribute name="ind1" type="indicatorDataType" use="required" />
  <xsd:attribute name="ind2" type="indicatorDataType" use="required" />
  </xsd:complexType>
- <xsd:simpleType name="tagDataType" id="tag.st">
- <xsd:restriction base="xsd:string">
  <xsd:whiteSpace value="preserve" />
  <xsd:pattern value="(O([1-9A-Z][0-9A-Z])|O([1-9a-z][0-9a-z]))|((([1-9A-Z][0-9A-Z]{2})|([1-9a-z][0-9a-z]{2})))" />
  </xsd:restriction>
  </xsd:simpleType>
- <xsd:simpleType name="indicatorDataType" id="ind.st">
- <xsd:restriction base="xsd:string">
  <xsd:whiteSpace value="preserve" />
  <xsd:pattern value="[\da-z]{1}" />
  </xsd:restriction>
  </xsd:simpleType>
- <xsd:complexType name="subfielddataType" id="subfield.ct">
- <xsd:simpleContent>
- <xsd:extension base="subfieldDataType">
  <xsd:attribute name="id" type="idDataType" use="optional" />
  <xsd:attribute name="code" type="subfieldcodeDataType" use="required" />
  </xsd:extension>
  </xsd:simpleContent>
  </xsd:complexType>
- <xsd:simpleType name="subfieldDataType" id="subfield.st">
- <xsd:restriction base="xsd:string">
  <xsd:whiteSpace value="preserve" />
  </xsd:restriction>
  </xsd:simpleType>
- <xsd:simpleType name="subfieldcodeDataType" id="code.st">
- <xsd:restriction base="xsd:string">
  <xsd:whiteSpace value="preserve" />
  <xsd:pattern value="[\da-z]!#$%&'()*+,-./:;<=>?{}_~^`~\[\]\{\1}" />
  </xsd:restriction>

```

```
</xsd:simpleType>  
- <xsd:simpleType name="idDataType" id="id.st">  
<xsd:restriction base="xsd:ID" />  
</xsd:simpleType>  
</xsd:schema>
```

Tablo-6: MARC21 üst veri şeması

MARC21’de üst verinin tamamlayıcı olma düşüncesini, uzatılma kabiliyeti kavramını, farklı ihtiyaçları destekleyen ek elementleri göstermek için Guenther aşağıda Şekil-2’de gösterilen “LEGO Modelini” önermiştir. Bu modelde bazı parçalar üst üste gelmiştir ve diğerleri birbirleriyle rastlantısaldır. Tanımlama, yapısal üst verinin kısmen üstünde olabilir. Terimler ve durumlar da diğer blokları tamamlamış olabilir (Guenther,2002:43).

Şekil-2: Üst Veri Lego Modeli

Dublin Core’un gelişmesi ve Dublin Core Kayıtlarının MARC kayıtlarıyla birlikte çalışmalarına bağlıdır. MARC’da yapılacak değişiklikleri şu anki Dublin Core kullanıcılarının onaylamış olduğu DC/MARC haritalamayı sağlamak için gerekli olabilir. MARC kayıt tanımlamaları, Lego Modelindeki bina bloklarından biri olabilir.

III.12.2. EAD (The Encoded Archival Description- Şifrelenmiş Arşivsel Tanımlama),

EAD 1993 yılında California Üniversitesi’nde oluşturulmuştur. EAD’nin oluşumunda Amerikan Arşivciler Kurumu (*Society of American Archivists*) ve Kongre Kütüphanesi’nin katkıları olmuştur. EAD, bilgileri bulmayı kolaylaştırmak için oluşturulmuş bir XML standardıdır. Bu yapının XML standardı ile oluşturularak bilgisayarlar tarafından okunması ve işlenmesi kolaylaştırılmış böylece kütüphane, müze vb. yerlerde bilgi koleksiyonlarını araştırmak ve düzenlemek büyük ölçüde kolaylaşmıştır(<http://www.archivists.org/saagroups/ead/> adresinden 25.03.2008 tarihinde ulaşıldı).

Arşivler ve özel dermeleri bulunan yerler için kaynak tanımlama ve bilgiye erişim önemlidir. Genelde ne çeşit materyal tiplerini içerdiği, neden önemli olduklarını açıklayan bir bütün olarak dermenin tanımıyla başlar. Derme bir bireyin kişisel yazılarını içeriyorsa, dermede bu kişinin uzunca bir biyografisi yer alabilir. Mektup, iş kayıtları, kişisel yazılar

veya bir kampanya konuşmaları, dermenin içinde bulunanları tanımlar ve fiziksel kutuların içeriklerinin parçalandırılması ve kapsadığı dosyalarla sona erer.

EAD, kendisini tanımlayan bir başlıkla başlar (mesela kim yazdı... vb.) Daha sonra tüm dermenin tanımıyla devam eder ve daha detaylı bilgiler verir. Eğer bireysel bölümler mevcut sayısal formda tanımlanıyorsa EAD sayısal nesnelere işaretlerini de içerebilir. EAD özel ve büyük dermeleri olan akademik kütüphanelerde yaygın olarak kullanılır. Html'de yazmak (marking) ve webe taşımak oldukça kolaydır (www.loc.gov/ead/).

EAD elektronik olarak erişilmeyi ve web üzerinde taranabilmeyi isteyen arşivler ve özel koleksiyonlarca kullanılan bir üst veri şemasıyken, TEI elektronik metinlere yönelik olarak geliştirilen bir kodlama şemasıdır(Hanlon 2001:210). Kaliforniya Üniversitesi tarafından geliştirilip, yönetimi Kongre Kütüphanesi'nde yer alan Ağ Geliştirme ve MARC Standartları Ofisi'ne devredilen bir kodlama şeması olan EAD,10 (EAD 2002) sayıları hızla artan arşivler ve yazma kütüphanelerinde, ortak kayıtları ve kişisel yazıları tanımlayan verileri kodlayan uluslararası kullanımı olan bir standarttır (Pitti 1999). Tam metin belgeler için SGML tabanlı bir belge tür tanımı olan TEI11 ise (Tolonen 1999:163) elektronik metin hakkında bilgi sunmasının yanı sıra kaynak bilgisini de içermektedir (Hanlon 2001:210). Üst veri ile ilgili bir başka şema da Kongre Kütüphanesi'nin Ağ Geliştirme ve MARC Standartları Ofisi tarafından kütüphane uygulamalarında kullanılmak üzere geliştirilen üst veri Nesne Tanımlama Şeması' (Metadata Object Description Schema- MODS) dır. MODS, orijinal kaynaktan tanımlanan MARC 21 kayıtlarından seçilmiş veriyi alarak XML formatına taşımayı amaçlamaktadır (Library of Congress 2002). EAD standardı XML'e dayandığı için EAD dokümanlarının da birer DTD'leri bulunmaktadır. DTD ile hangi elementleri kullanmanın zorunlu olduğu ve doğru yuvalanma gibi kurallar belirtilmektedir. Halen EAD 2002 sürümü kullanılmaktadır

III.12.3. GILS (Government Information Locator Service) Hükümet Bilgi Yerleştirme Hizmeti: GILS, ABD hükümeti tarafından halkının hükümet bilgisine erişebilme gereksinimini karşılamak için geliştirilmiştir. 1995 yılında Paper Reduction Act-Kağıt Üzerindeki Çalışmaları Azaltma Hareketi sonucu ortaya çıkmıştır. GILS birçok formda diğer hükümetler ve uluslararası projeler için adapte edilmiştir. GILS resmi olarak üst veri öğelerini tanımlamaz, sunum ve sözdizimi için kurallar içerir. Arama ve bilgi dönüşümü için Z39.50 protokolünün bir görüntüsünü kullanır(Hodge, Gail, 2001:5).

GILS'in amacı elektronik ve elektronik olmayan hükümet kaynakları için yüksek seviyede bilgiye erişim uçları yaratmaktır.. GILS bibliyografik tanımlamadan ziyade elde edilebilirlik ve bilginin dağıtılabirliği üzerinde durur. Bu nedenle bir GILS kaydında veri öğeleri (ad, dağıtanın adı, işlem sırası...vb.) bulunabilir. Ancak bazı örgütler GILS'i bireysel parçalar içinde kullanırlar (Hodge, Gail, 2001:6).

III.12.4. VRA (The Visual Resources Association Core Categories) Görsel Kaynaklar Derneği Temel Kategorileri.

VRA;

- Binalar
- Fotoğraflar
- Resimler
- Heykeller

gibi görsel materyalleri tanımlamak için geliştirilmiş üst veri öge kümesidir.

Görsel materyaller beraberlerinde orjinal çalışmanın fotoğrafını ya da slaytını da bulundurabilirler. Bu nedenle bu materyallerin üst verisi kaynakların çoklu tanımlarını da birleştirmek zorundadır (Hodge, Gail, 2001:6)

VRA'nın 4.0 sürümü 19 metadata öğesi içermektedir. Bunlar; Kayıt tipi, tip, yapıt adı, araç, ölçüleri, materyal, teknik, yaratıcı, tarih, yer, kimlik numarası, stil süresi, kültür, dönem, konu, ilişki, tanım, kaynak ve haklar. Dublin Core benzeri bir yapı ile oluşturulan VRA, görsel malzemeleri tanımlamak için kullandığı elementleri XML şema yapısı ile veri standardı haline getirmiştir (http://www.vraweb.org/projects/vracore4/VRA_Core4_Outline.pdf. adresinden 19.03.2008 tarihine erişildi.).

DC gibi VRA çekirdek tabloları içeriği sunarken herhangi bir özel sözdizimi ya da kurallar belirtmez. Ancak VRA'nın gelişimi, görsel kaynaklar topluluğu, paylaşılmış kelimeler ve sınıflama tablolarının geliştirilmesine devam için olumlu bir göreve sahiptir. Görsel kaynak dermelerini oluşturanlar, VRA çekirdek kategorilerinin orijinal çalışmaların tanımlarının paylaşılmasına imkân sağlayacağını ummaktadırlar (Hodge, Gail, 2001:6-7).

III.12.5. ONIX (Online Information Exchange): Elektronik olarak tanımlanmış kitaplar için tekbiçimliği sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir standarttır (Metadata,2000:7). ONIX, Avrupa ve ABD’de bulunan kitap endüstrisinin bir grubunun koruması altında geliştirilmiştir.

Bu standart yayıncıların kitapları hakkında bilgileri satıcılara sunmak için oluşturulmuştur. ONIX, kitap bilgilerinin farklı teknik altyapıya sahip kurumlar arasında iletilmesine imkân vermektedir. ONIX, XML esaslı bir metadata tablosudur. Bu standart ile kitapların:

- Başlık
- Yazar
- ISBN numarası
- Fiyat ve temin durumu
- Tanıtıcı yazılar ve eleştiriler
- Bölgesel haklar

gibi özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. ONIX, çevirim-içi kitap satışı ve bu kitapların resimleri, cilt kapakları, gözden geçirme notları ve benzeri bilgiler olmaksızın kitabın satışının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması sonucu bu alandaki bilgileri ve ticari bilgi gibi özendirme amaçlı bilgi ve değerlendirme içeren kayıtları oluşturmak için gerekli öğelere sahiptir. ONIX, kitap satıcıları ve dağıtıcıları kitap satış bilgi iletişimini sağlamaya odaklanmasına rağmen diğer yayın türlerini, medyayı, dergileri, dergi makalelerini, konferans notları ve elektronik kitapları içerecek şekilde geliştirilmektedir. ONIX Cataloging in Publication için ve “geçici” ya da sipariş düzeyi bibliyografik kayıtların oluşturulması için gerekli işlem akışında rol oynayabilir(http://www.bisg.org/onix/onix_faq.html. adresinden 19.03.2008 tarihinde erişildi.)

Kütüphanelerin, kitap ve dergiler için ONIX’i kullanmaları, ONIX’in yayıncılık toplumunda daha yaygın kullanılmasını sağlayacaktır. USMARC ve UNIMARC ile ONIX arasında eşleştirme haritası oluşturulmuştur. E-kitap endüstrisi üst verinin daha etkin kullanılmasını elektronik kitap dağıtımında daha önemli olacağını konuşmaktadır(Hodge, Gail, 2001:7).

III.12.6. TEI (The Text Encoded Initiative): Roman, oyun, şiir gibi öncelikle insan bilimleri alanında elektronik metinlerin işaretlenmesi için rehberler geliştirmek amacıyla başlatılmış

uluslararası bir projedir. Bir çalışma metninin nasıl şifreleneceğini belirlemek için TEI Rehberi vardır. Ayrıca TEI bir başlık kısmını belirtir, kaynağın içine gömülmüş, çalışma hakkında üst veri içerir (Hodge, Gail, 2001:7).

TEI başlığı, bir SGML DTD gibi tanımlanmıştır, örnekler kümesi ve kurallar SGML standardında tanımlanmıştır. SGML standardı bir belgenin tipini, öğelerini ve yapısını tanımlar.

TEI şifrelenmiş metinleri, basılı metinlerin elektronik versiyonlarıdır. Bu nedenle TEI başlık metnin elektronik versiyonu ve elektronik olmayan kaynak versiyonu hakkında bibliyografik bilgi olarak da kullanılabilir.

III.12.7. FGDC (Federal Geographic Data Committee's Content Standart for Digital Geospatial Metadata- CSDGM)- Federal Coğrafik Veri Komitesi'nin Sayısal Coğrafik-Uzaysal Üst Veri İçin İçerik Standardı. *FGDC* tarafından coğrafik bilgi sistemlerinde kullanılmak üzere üst veri içerik bilgisini belirlemek ve ilgili konulardaki kavramlar için ortak bir terminoloji yaratmak amacıyla geliştirilmiştir. Bu standart veri kümeleri için üst verinin, sayısal ve istatistiksel verilerin büyük önem taşıdığı bu konularda özelleşmiş kütüphaneler için özellikle önemlidir. Coğrafi üst veri dünya üzerinde herhangi bir yerde açık veya kapalı bir şekilde coğrafi izdüşümü olan nesnelere belirtmek için kullanılmaktadır. Coğrafi bir üst veri kaydı başlık, öz ve yayın bilgisi gibi veriler içerebileceği gibi coğrafi uzantı ve izdüşümü bilgisi gibi coğrafi elementler de içerebilir. Bu yapı da bu konuda bir standart oluşturmak amacıyla geliştirilmiştir (<http://www.fgdc.gov/metadata/online-metadata-resources> adresinden 21.03.2008 tarihinde erişildi.)

Bunun için FGDC tarafından geliştirilmiş olan CSDGM en iyi örnektir. CSDGM-Sayısal Uzaysal Üst Veri İçerik Standardıdır. Resmi olarak FGDC-STD-001-1998 şeklinde bilinmektedir(Hodge, Gail, 2001:8).

III.12.8. Dublin Core (DC)

Normal bir katalog kaydından daha az bilgi içeren ama daha bilgilendirici ve kısa sürede oluşturulan kayıtlar için bir yöntem olmalıydı. Nesnelere verimli bir biçimde tanımlanması

için basit bir üst veri kaydı oluşturabilir miyim? Sorusuna cevap bulmak için 1-3 Mart 1995 tarihleri arasında, OCLC (Online Computer Library Center) ve NCSA (National Center for Supercomputing Applications)'ın sponsorluğunda Dublin'de 52 kütüphaneci, arşivci, insan bilimci, coğrafyacı, internet üzerinde standartlar oluşturanlar, Z39.50 ve SGML komiteleri katılımıyla gerçekleşen bir çalıştay (Workshop) yapılmıştır. Bu çalıştayda "Dublin Core" ya da "DC" olarak bilinen " Dublin Core Üst Veri Öge Set"i, "Belge Benzeri Nesnelere" (Document Like Objects-DLOs) olarak adlandırılan, ağ bilgi kaynaklarının tanımlanması ve erişimi için gerekli 15 üst veri ögesi belirlenmiştir. (Weibel, 1995)

Çalıştayın amaçları;

- 1- Problemlerin bir bütün olarak ele alınması
- 2- Mevcut çözümleri incelemek
- 3- Ağ altında yer alan kaynaklar için çekirdek bir üst veri ögeleri listesi üzerinde anlaşmayı desteklemektir.(Weibel, 1995: 2).

Çalıştay Dublin Core'da yapıldığı için oluşturulan öge kümesinin adı Dublin Core olarak verilmiştir. DC'nin sürekli gelişmesi ve ilişkili çalışmaları Dublin Core Üst Veri Teşebbüsü (DCMI) tarafından yapılmaktadır.

DC'nin başlangıçtaki amacı; kendi web kaynaklarını tanımlayan yazarlar tarafından kullanılabilir bir öge kümesini tanımlamak, elektronik kaynakların sayısının artması ve bu kaynakları kataloglayacak kütüphane görevlileri, bazı basit kuralları, bazı ögeleri tanımlama amacı ve bunun kataloglamacı olmayanlarca da uygulanabilmesini sağlamaktır.

Dublin Core, web tabanlı bilgilerin tanımlanması için bir örnek ve öz oluşturmak ve basit, kısa olarak web tabanlı kaynakları tanımlamak için geliştirilmiştir. Ancak DC diğer materyal türleri ve bazı karmaşık işlemler gerektiren uygulamalarda da kullanılmakta ve multimedia, resim, ses gibi kaynakları da içermektedir. Bu çaba kütüphane ve müzeler gibi kaynakların uluslararası tanımlanması ile uğraşan gruplarca ilgiyle karşılanmıştır.

Fiziksel nesnelerin sayısal arşivlerinde kullanımını artmıştır. DC Üst Veri birçok grup tarafından tanımsal sistemler için temel olarak kullanılmaktadır. Bu gruplar:

Eğitim örgütleri

Kütüphaneler

Devlet enstitüleri

Bilimsel araştırma sektörleri

Web sayfası yazarları

Daha fazla tarama işlemi gerektiren işletme siteleri

Büyük bilgi yönetim sistemi olan şirketler (Cromwell-Kessler, 1997:3).

İlk önceleri DC'nin öğeler kümesi (DCMES – Dublin Core Metadata Element Sets) bilginin sınıflandırılması ve organize edilebilmesi için gerekli çekirdek öğeler kümesini sağlamak için oluşturulmuştu. Bu öğelerin sayısı 13 idi. Daha sonra 15'e çıkarıldı.

III.12.8.1 Dublin Core Element Setinin 15 Öğesi:

Boeri DC'yi şöyle tanımlamaktadır “Dublin Core, elektronik kaynakların bulunmasını sağlamak için 15 üst veri öğesinden oluşan bir kümedir.”(Boeri, 1998:2)

Bunlar;

1.Başlık (Title): Kaynağa yazar ya da yayıncı tarafından verilen başlık bilgisini belirtmek için kullanılır. Örnek: <meta name="DC.title" content="Türkçe Web Belgelerinin Kataloqlanması">

2.Yazar/Yaratıcı (Author/Creator): Kaynağın oluşturulmasından birinci derece sorumlu yani kaynağı oluşturan kişiyi belirtmek için kullanılır. Kaynak yazılı bir metinse bu element bir yazarı belirtirken kaynak görsel bir öge ise fotoğrafçı, grafikçi ya da çizen olabilir. Burada dikkat edilmesi gereken kişi isimlerinin kaynakta görüldüğü sırada ve önce soyadı sonra ismi gelecek şekilde yazılması ve virgül ile ayrılmasıdır. Örnek: <meta name="DC.creator" content="Bayter, Mustafa">

3.Konu (Subject): Bu element ile kaynağın konusu belirtilir. Genelde içeriği tanımlayabilmek için anahtar kelimeler kullanılmaktadır. Örnek: <meta name="DC.subject" scheme="MESH" content="Kataloqlama">

4. **Tanım** (Description): Kaynağın tanımını içermektedir. Bu tanımda bir özet, indeks ya da düz yazı şeklinde kaynağı anlatan metin olabilir. Örnek: Kaynağın tanımının özet olarak yapılmış hali: <meta name="DC.description.abstract" lang="tr" content="Yazar, web belgelerinin kataloglanması hakkında detaylı bilgi vermektedir. ">
5. **Yayıncı** (Publisher): Kaynağa ulaşılmasını mümkün kılan öge tanımlanır. Bu bir basım evi olabileceği gibi internet üzerinden erişilmesini sağlayan servis sağlayıcı ya da bir üniversitenin bölümü olabilir. Örnek: <meta name="DC.publisher" content="Ankara Üniversitesi ">
6. **Diğer katkıda bulunanlar** (Contributor): Bu element yazar ya da yaratıcı olarak adı geçmeyen, ama editör, çeviren vb gibi kaynağın içeriğine katkıda bulunan kişileri belirtmek için kullanılır. Bu elementin daha önce tanımlanan *Creator* elementinden farkı, *Creator* kaynağı yazıp onu baştan yaratan kişi iken *Contributor*, kaynağa düzenleme yapmak veya eklentide bulunmak gibi ikinci derecede katkılarda bulunmaktadır. Yazımında dikkat edilmesi gereken, kişilerin önce soyadı sonra adı yazılmalı, farklı kişiler virgül ile ayrılmalıdır. Örnek: <meta name="DC.contributor" content="Atılgan, Doğan">
7. **Tarih** (Date): Kaynağın yaşam süreci içerisinde önemli bir tarihi ya da zaman aralığını belirtmek için kullanılır. Bu kaynağın yaratılma tarihi olabileceği gibi kullanıma açılma (siteye eklenme) tarihi de olabilir. Tarih yazılırken YYYY-MM-DD şeklinde yazılması tavsiye edilmektedir. Örnek: <meta name="DC.date" content="2008">
8. **Kaynak tipi** (Type): Kaynağın roman, şiir, teknik rapor gibi kategorisini belirtmek için kullanılır. Örnek: <meta name="DC.type" content="tez">
9. **Biçim** (Format): Kaynağın dosya formatı (html, pdf vb), fiziksel ortamı ya da süresi gibi bilgiler tanımlanır. Kaynağı gösterecek yazılım ya da donanımı belirtmek için kullanılır. Örnek: <meta name="DC.format" content="text/html; 12 Kilobyte">
10. **Kaynak tanımlayıcı** (Identifier): Kaynağı kesin olarak tanımlayıp benzerlerinden ayrılmasını sağlayan bir düz yazı (*String*) ya da sayıdır. Bu benzersiz yazı bir URL olabilirken sayı da kitapları tanımlamak için kullanılan ISBN numarası olabilir. Örnek: <meta name="DC.identifier" scheme="URI" content="urn:isbn: 975-482-654-4">
11. **Kaynak** (Source): Dublin Core elementleri genelde tanımlanmak istenilen kaynak hakkında bilgi içerir. Ancak *Source* elementi bir istisnadır ve kaynağın oluşturulmasına yardımcı olan kaynak veya kaynaklar hakkında tarih, oluşturan kişi vb. üst veri

bilgilerini içermektedir. Kaynağın hangi kaynaklardan yararlanılarak oluşturulduğunu belirtmek için kullanılır. Tanımlanan kaynak tümüyle ya da kısmen belirtilen kaynaktan yararlanılarak oluşturulmuş olabilir. Örnek: <meta name="DC.source" content="Kataloglama ">

12. **Dil** (Language): Kaynağın yazım dilini belirtmek için kullanılır. Örnek: <meta name="DC.language" scheme="ISO-8859-9 " content="tur">

13. **İlişki** (Relation): Kaynakla ilgili başka bir kaynağı tanımlamak için kullanılır. Bu elementle, belirtilen kaynağın bir başka kaynağın bir parçası mı olduğu, başka bir yayının çevirisi mi olduğu ya da bir kitabın bir bölümü mü olduğu gibi bilgiler belirtilmektedir. Örnek: <meta name="DC.relation.references" scheme="URI" content="urn:isbn: 975-482-654-1 ">

14. **Kapsam** (Coverage): Bu element kaynağın uzaysal ya da zamansal özelliklerini belirtmek için kullanılır. Element kaynağın uzaysal olarak tanımlanması için kullanılırsa fiziksel bölge, koordinatlar ya da yer isimlerini kullanabilmek mümkündür. Zamansal olarak, kaynağın ne hakkında olduğu konusunda bilgi verilir. Bu element içinde kaynağın ne zaman oluşturulduğu veya kullanıma ne zaman açıldığı hakkında bilgi verilmez bu tanımlamalar için tarih (date) elementi kullanılır. Örnek: <meta name="DC.coverage" content="Lale Devri ; 1818-1839"> <meta name="DC.coverage" content="Türkiye ; Lat: 36 42 N Long: 26 45 W">

15. **Haklar** (Rights): Kaynak üzerindeki telif hakkı bilgilerini tanımlamak için kullanılır. Örnek: <meta name="DC.rights" lang="en" content="Copyright Acme 2008 – Her hakkı saklıdır."> (<http://dublincore.org/documents/dces/> adresinden 21.03.2008 tarihinde ulaşıldı.) Örnek:

```
<head>
<meta http-equiv="Content-Type" content="text/html; charset=iso-8859-1">
<metaname="KEYWORDS" content="indexing,taxonomies,classification,librarians,publishing,Yahoo,job descriptions,electronic commerce,Autonomy,Bureau of Labor Statistics,monster.com,roundtables,Semio"><meta name="DESCRIPTION" content="How taxonomies are being used in business to enable electronic commerce, leveraging intellectual assets and expert know-how, and increase productivity.">
<meta name="GENERATOR" content="Microsoft FrontPage 4.0">
<title>Adding value with taxonomy</title>
```

```
<meta name="dc.publisher" content="Montague Institute">
<meta name="dc.creator" content="Jean Graef">
<meta name="dc.rights" content="Members">
<meta name="Author" content="Jean Graef">
<meta name="Robots" content="no index">
<metaname="dc.Subject" content="indexing,taxonomies,classification,librarians,publishing,Yahoo,job descriptions,electronic commerce,Autonomy,Bureau of Labor Statistics,monster.com,roundtables,Semio">
<meta name="Copyright" content="copyright Jean L. Graef 2000">
<meta name="dc.Date" content="8/25/2000">
<meta name="dc.Description" content="How taxonomies are being used in business to enable electronic commerce, leveraging intellectual assets and expert know-how, and increase productivity.">
<meta name="dc.Identifier" content="35751">
<meta name="dc.Title" content="Adding value with taxonomy">
</head>
```

Tablo-7: Dublin Core Element Setine Örnek

DC resmi sayfasında toplam 15 öge bulunmakla birlikte, Mayıs 2001’de 16. öge olarak “audience-hitap edilen kesim” ögesinin önerilen ögeler arasında yer aldığı görülmektedir. DC sayfalarında (<http://www.dublincore.org/documents/dcmi-terms/>) söz konusu element, halen üzerinde çalışılan ögeler altında sınıflandırılmaktadır.

DC’yi oluşturan 15 ögeyi 3 gruba ayırarak sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırmaya göre bazı ögeler kaynağın içeriğiyle, bazı ögeler kaynağın entelektüel özellikleriyle, bazıları ise kaynağın seçici özellikleriyle ilgilidir (Quam 2001:183).

Şekil-3: DC Elementlerinin Gruplandırılması

15 DC elementini yukarıda Şekil-3’de görüldüğü gibi analiz edersek;

1- İçerik 7 etiket (kapsam, tanım, tip, ilişki, kaynak, konu ve yapıt adı)

2- Entelektüel 4 etiket (katkıda bulunanlar, yaratıcı, yayınlayan ve haklar)

3-Yapısal (Instantiation-teori, iddia) 4 etiket (tarih, format, tanımlayıcı ve dil) şeklindedir (Boeri, 1998:2).

III.12.8.2. DC Öğelerinin Özellikleri

DC öğeleri herkes tarafından anlaşılabilir ve her konu alanındaki kaynakların tanımlanabilmesi için çok esnek bir yapıdadır. DC öğelerinin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz.

1-Kaynağın doğasına uygunluk

2-Genişletilebilirlik,

3-Sözdizimi bağımsızlığı

4-İsteğe bağlı kullanımları

5-Tekrarlanabilir olmaları (DC öğeleri işlemsel ve tekrarlanabilir. Öğeler herhangi bir sırada gösterilebilir.)

6-Uyarlanabilir/ değiştirilebilir olmaları (Weibel, 1995:3).

DC’nin tüm öğeleri seçimli ve tekrar edilebilir özellikte olup, disiplin, dil ve kültür farkı gözetmeksizin, her türde kaynağın çekirdek tanımlamasına uygun ve evrenseldir. DC’nin Fransızca, Almanca, İspanyolca, Arapça ve Çince gibi birçok dilde sürümü bulunmaktadır. Temelde, kaynakların yazar ya da bilgi sağlayıcıları tarafından tanımlanmasından ötürü,

herkesçe kolay anlaşılır, basit öğelerden oluşmaktadır. Kullanımı için MARC türü standartlarda olduğu gibi, uzman kataloglama bilgisine gerek yoktur. Bunun yanı sıra, 15 çekirdek öğeye ek olarak niteleyiciler ile tanımlanan kaynağa ilişkin daha detaylı bilgiler verilebilmektedir. Niteleyiciler, kodlama şemaları ve öğe iyileştirme şeklinde iki türdedir. Örneğin, konu alanında “scheme” olarak Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları(LCSH), Dewey Onlu Sınıflama Sistemi (DOS), Tıp Konu Başlıkları (MeSH) gibi farklı sistemlerden tanımlama bilgileri verilebilmektedir.

Örn:

```
<META NAME="DC.Subject"SCHEME="LCSH"CONTENT="METADATA">
```

Öge iyileştirme olarak adlandırılan tür niteleyiciler ise, tanımlanan alana ilişkin daha çok özel tanımlamalar eklemeye kullanılmaktadır. Örneğin “Tarih” alanına, kaynağın oluşturulduğu, yayımlandığı, en son gözden geçirildiği ve değişiklik yapıldığı, hangi tarihler arasında kullanılır olduğu gibi niteleyici bilgiler eklemek mümkündür.

Dublin Core Üst Veri girişimi, temelde kaynak keşfini kolaylaştırmak için, elektronik kaynakların içerik tanımlamasına yönelik olmasının yanı sıra, farklı üst veri setleri arasında birlikte işlerlik sağlamayı da amaçlamaktadır. DC, kullanım kolaylığı, genişletilebilirliği, disiplinin bağımsız olması ve birlikte işlerliği uygun olması gibi birçok nedenden dolayı İnternet genelinde sayısız üst veri projesinde yaygın olarak kullanılan bir standart durumunda olup, resmi bir standart haline getirilmesi yönünde çalışmalar yürütülmektedir (Kaynak,2001:197).

Günümüzde birçok ülkede yürütülen üst veri projelerinde Dublin Core kullanılmaktadır. OCLC-CORC (Cooperative Online Resource Catalog), Kaliforniya Üniversitesi-Berkeley, Dijital Kütüphane Kataloğu (<http://sunsite.berkeley.edu/>), Avustralya Eğitim Ağı(EdNA_Education Network Australia) (<http://standards.edna.edu.au/Metadata/>), Eğitim Materyalleri Geçiti (GEM-Gateway to Educational Materials) (<http://gem.syr.edu/>), Hollanda Milli Kütüphanesi, Nordic Üst Veri Projeleri ve Avrupa'daki konu tabanlı üst veri projesi DESIRE, bu projelerden bazılarıdır.

DC uygulamalarında yerel ihtiyaçları doğrultusunda herkes yeni bir öğe ekleyebilir. Ya da mevcut bir öğeyi kendi ihtiyaçları için özelleştirebilir. Fakat yerel ihtiyaçlar

doğrultusunda oluşturulacak ya da oluşturulmuş olan öğeler DC topluluğunca onaylanmalıdır. İlaveler oluşturulduğunda da DC yönetimini (DC Directorate) bilgilendirme gerekmektedir(DCMI,2005:6).

DC öğeleri uluslararası düzeyde kabul görmüştür. Kullanıcıların aradıkları kayıtları bulmaya odaklanmıştır. Geniş çapta tanınmış ve desteklenmektedir. Ayrıca sağlam bir ortamda oluşturulmuş ve düzenli olarak geliştirilmektedir.

DC üst veri, elektronik kaynakların içerik tanımlamasını yapıp, bu sayede kaynak keşfini kolaylaştırmayı kendine temel hedef seçmiş olmakla birlikte, farklı üst veri setleri arasında birlikte işlerlik sağlamayı da amaçlamaktadır (Day,2002:9).

DCMI, üst veri standartlarını geliştirmesi yanında kendini bir organizasyon olarak şöyle tanımlar; “Üst veri standartlarının ulusal birlikte işlerlikleri adaptasyonu ve daha akıllı bilgi bulma sistemlerinin imkânlı olması özel üst veri kelimelerini geliştirmesini ilerletmeye adanmıştır”(Hodge,2001:5).

DC, özel uygulamalar için içerik kurallarını serbest bırakırken, DCMI özel domainler için (eğitim ve hükümet gibi) uygulama profillerinin adaptasyonunu da desteklemektedir. DCMI, DC üst veri öge küme standardı için geliştirme kurumu gibi çalışmaktadır. Dublin Core tıpkı TEI gibi XML’in alt kümesidir. RDF tarafından oluşturulmuş kuralları takip eder(Dorman, 1999:102).

Sıklıkla web sayfalarında DC tanımları Html’in meta önekleri içinde saklanırlar. Bir dahili belge içinde de yer alabilirler. Ya da bir veri tabanına yüklenerek uygulama içinden de yönetilebilir ve dizinlenebilirler. Html belgelerinin başında bulunan meta ögesi kullanılarak DC üst veri saklanabilir(DCMI,2005:4).

III.13. Standartlar Arası Eşleştirme Çalışmaları

Üst verinin uluslararası işlemselliği ve değişimi ancak eşleştirme çalışmaları tarafından sağlanabilir. Bir eşleştirme tablosu bir diğer tablodan ötekine bir üst veri tablosundan sentaks

ve sözdizimi öğelerinin çizelgelendirilmesidir. Bir grup tarafında oluşturulmuş olan bir tablonun bir diğer grupça kullanılmasına imkân tanır.

Birçok farklı tablolara gerek olmadığı tartışılmaktadır. Fakat her farklı tablo farklı ihtiyaçlara ve kullanıcılara hizmet etmektedir. Bu nedenle farklı sistemler arasındaki üst veri paylaşım ihtiyacı, farklı örgütler arasında işbirliğine olan ilgi sonucu bir üst veri şemasından diğerine çeviri için eşleştirme haritaları oluşturulmaya başlanmıştır. Aynı kaynağı tanımlamak için tamamlayıcı tablolar kullanılabilir.

Bu karmaşık ortamın uygulamadaki yönleri birçok grup tarafından araştırılmaktadır. Bu amaçla İngiltere’de(UK Office for Library and Information Networking (UKOLN) – İngiltere Kütüphane ve Bilgi Ağı Bürosu) UKOLN tarafından üst veri tablolarını tamamlayan bir çalışma yapılmaktadır. Amacı mevcut birleşmiş üst veri standartları ve yeni standartlar hakkında bilgi sağlamak ve birden çok standarda veya yerel kullanım için düzenlenmiş üst veri modellerine “iyi uygulama rehberleri” oluşturmaktır. Bütün eşleştirme çalışmaları toplu kataloglar ya da veritabanlarında bulunan üst veri kayıtlarını birleştirerek tek bir tarama motoru altında toplu dizinleme ve taramayı sağlamak açısından çok önemlidir. Örnek olarak; Dublin Core to USMARC/GILS: <http://lcweb.loc.gov/marc/dccross.html>, DublinCore to UNIMARC: [http://ukoln.ac.uk/Metadata/interoperability /dc_unimarc.html](http://ukoln.ac.uk/Metadata/interoperability/dc_unimarc.html), MARC to Dublin Core: <http://www.loc.gov/marc/marc2dc/html>(Challenges,2002:1).

Web üzerinde bulunan kullanıcının ihtiyacı olan içerik için otomatik olarak veri transferi işlemine ihtiyaç vardır. Bir grup standartlar bu dinamik işlemleri gerçekleştirmek için çalışır. XML (Extensible Markup Language- Genişletilebilir İşaretleme Dili) ve ICE (Information and Content Exchange- Bilgi ve İçerik Değişimi) protokolü, Web siteleri arasında veri paylaşımını sağlayacak sistemlerdir. Doğru profilleri karşılaştırmak, buluşturmak için doğru üst veri örneklerine(tag) ihtiyaç vardır. Web’deki karmaşıklıkta üst veri önemli yer tutmaktadır. Bunlar Dublin Core ve SGML ve de SGML’in türevleri sürekli olarak gelişmektedirler. Üst veri standartlarının amacı çevirim-içi belgelerin özel bölümlerinin taranması için bir yapı sağlamaktır. Eşleştirme çalışmaları görsel kütüphaneler için önemlidir. Çünkü bu tür kütüphaneler çok çeşitli kaynaklardan oluşan dermelere sahiptirler ve bir bütün gibi işlem yapılması gerekmektedir. Eşleştirme çalışmaları bir kaç öge ile yapılabileceği gibi birden fazla öge ile de yapılabilir. Ancak ikincisi birincisine oranla daha problemlidir(AI ve Küçük, 2003:172).

III.14. Üst Veri ile İlgili Çatı (Framework) Yapıları

Ağ bilgi kaynaklarının makinelerce anlaşılabilir, yapılandırılmış veriler düzeninde tanımlandığı üst veriler, elektronik bilginin keşfini ve erişim oranını artırmaktadır. Bu nedenle, web’de etkin bilgi erişimi için elektronik kaynakların tanımlanmasına yönelik üst veri uygulamaları hızla yaygınlaşmaktadır.

Web belgelerinin çeşitliliği ve disiplin özel tanımlamalara duyulan gereksinim, farklı tür ve seviyede üst veri formatlarının (DC, IAFai TEI Header, RFC 1807, MARC vd.) geliştirilmesine neden olmuştur. Ancak bu noktada, farklı formatlar arası etkileşimi mümkün kılacak uygulamalara gerek duyulmuştur. Heterojen koleksiyonlar ve üst veri formatları arasındaki etkileşim, uygulamalar arası birlikte işlerliğin sağlanması ile mümkün olur(Kaynak,2001:198).

Bir başka deyişle üst veriler arası birlikte işlerlik, farklı setlerin etkileşimli çalışabilecekleri çatı yapılarla sağlanabilmektedir (Kaynak 2001:198). Bu bağlamda üst verinin alt yapısı ile ilgili çalışmalar olarak adlandırabileceğimiz Kaynak Tanımlama Çatısı (Resource Description Framework-RDF) ve üst veriler arası birlikte işlerliği ve etkileşimi sağlamaya çalışan yapılar şeklinde karşımıza çıkmaktadır(Al ve Küçük, 2003:172).

III.14.1. Kaynak Tanımlama Çatısı. RDF (Resource Description Framework)

RDF, makine ile anlaşılabilir bilgi değişimi ile web uygulamaları arasında uluslararası birlikte işlerlik için oluşturulmuş bir çerçevedir. RDF bilginin aranması/ taranması, oluşturulması ve idare edilmesi için gerekli çerçeveyi meydana getirir. RDF sadece bir çerçeve çalışmasıdır. Microsoft, Netscape, CNN, ABC News, Altavista ve Yahoo tarafından desteklenmektedir. RDF ile ilgili oluşturulmuş olan lider grup ise Dublin Core’dur(Boeri, 1998:42).

Daha önce sözü edilen PICS ve PICS-NG’nin çalışmalarını takiben W3C, Web için daha genel üst veri tanımlama modeli olarak RDF çalışmasını başlatmıştır. RDF’in ortaya çıkmasının nedeni daha önceki çalışmaların, internet kaynaklarının tanımlayıcı bilgilerinin oluşturulmasında gereksinimleri karşılayacak işlevsel yeterliliğe sahip olmamasıdır. RDF yapılandırılmış üst verinin yeniden kullanımı, değişimi ve kodlanmasını sağlayan bir alt yapı

sistemi şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Miller 1998). Web kaynaklarına ait üst verinin tanımlanması, ilişkilendirilmesi ve standartlaştırılması şeklinde bir amaca hizmet eden RDF, uygulamadan, söz dizimden ve ortamdan bağımsız bir modeldir (Lassila ve Swick 1999).

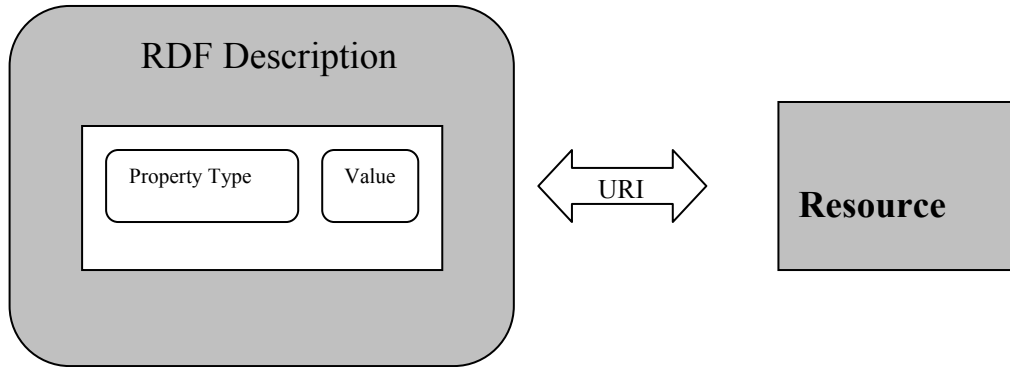
RDF, WWW Konsorsiyum tarafından geliştirilmiştir. Amacı ise, bütünleştirilmiş tablolar için bir mekanizma sağlamak ve web üzerindeki kaynakların tanımlanması için model oluşturmaktır. RDF'de bir isim boşluğu, tanımda kullanılan üst veri tablosunu tanımlayan bir web kaynağına işaret eden URL tarafından tanımlanır. Çoklu isim boşlukları tanımlanabilir, tek bir kaynağın tanımında birden fazla tablodan öğelerin kullanılmasına imkân tanır. Çoklu tanımlar, farklı amaçlar için farklı zamanlarda oluşturulmuş tablolar birbiriyle bağlanabilir. RDF genelde XML'de ifade edilir(Hodge, Gail, 2001:9).

Üst veri bilgilerinin ağ ortamında etkili paylaşımı ve değişimi için veri toplulukları arasındaki anlam ve kullanım birliğinin sağlanması yanında, verilerin bilgisayarca anlaşılır biçimde anlamlandırılması, düzenlenmesi ve bu amaçla geliştirilen XML,RDF gibi kodlama dil ve standartlarının kullanımına gereksinim duyulmaktadır. XML gibi standartlar internet üzerinde hangi ortamda olursa olsun veri paylaşımını sağlar. Bugün farklı üst veri şemalarında temsil edilen ve bu gün internette yaygın kullanılan bir dil olan XML ile tanımlanmış üst verilerin değişimi RDF yöntemi ile gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda RDF, üst verinin tanımlanarak paylaşılmasına izin veren standart bir yapıdır(Bayram, 2007:49).

RDF'in en önemli avantajları arasında; karmaşık ilişkileri tanımlama özelliğine sahip olması, kullanım kolaylığı, model üzerinde sözcük haznesi kontrolünü olanaklı kılması ve esnek bir anlayışa sahip olması gibi durumlar sayılabilir (Olgun ve Sever 2000:60). RDF ayrıca, çeşitli uygulamalarda kullanılabilir. Söz konusu uygulamalar arasında; Web belgelerinin içerik ve içerik ilişkilerinin tanımlanması, akıllı yazılım araçları aracılığıyla bilgi paylaşımı ve değişiminde kullanılması, web belgelerine kullanıcı erişim haklarının belirlenmesi, içerik erişim değerlerinin belirlenmesi, belgelerin özel kullanım/kopyalama haklarının saptanması yer almaktadır (Olgun 1999:21). RDF standartlaştırılmış üst verilerin tutarlı ve karışıklık yaratmayacak şekilde kodlanmasını ve değişimini destekleyen yapısal sınırlamalar dayatmaktadır. Bu durum farklı kaynak tanımlama toplulukları ile tanımlanan

ayrı üst veri paketlerinin birbirlerinin yerine konulmasını sağlamaktadır. RDF tüm bunlara ek olarak, farklı bilgi toplulukları arasında üst veri semantiğinin yeniden kullanımını ve [EAD ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için EAD’ın web sitesine (<http://www.locweb.loc.gov/ead/>) bkz. TEI ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için TEI’nin Web sitesine (www.tei-c.org) bkz.]] yayılmasını özendirmek için tasarlanan hem insan tarafından okunabilen hem de makine tarafından işlenebilen kelime haznelerini yayınlamak için bir araç sunmaktadır(Miller 1998; Al ve Küçük, 2003:172).

World Wide Web Konsorsiyumu (W3C) tarafından geliştirilen Kaynak Tanımlama Çatısı (RDF), farklı üst veri uygulamalarını ortak semantik, söz dizimi ve yapı altında birleştirmek koşuluyla üst veriler arası etkileşimi ve birlikte işlerliği olanaklı hale getirmektedir. RDF uygulamasında, üst veri tanımlama ve değişiminde ortak söz dizimi için XML (eXtensible Markup Language) dili kullanılmaktadır(Miller,1998). Bir XML uygulaması olan RDF, URI ile isimlendirilen herhangi bir elektronik belgenin makinece anlaşılır biçimde tanımlanmasını sağlamaktadır. Temel bir RDF, Şekil-4’de görüldüğü üzere URI ile tanımlanan bir kaynak, yazar, konu vb. tanımlama öğelerine karşılık olarak kullanılan özellik türü ve buna ilişkin değer ilişkilerinden oluşmaktadır(Iannella, 1998).

Şekil-4: Basit RDF Modeli (Iannella,1998)

RDF kaynağa ilişkin URI'lara işaret eden "XML Namespace"ler kaynağın özgün bir biçimde tanımlandığı özellikler setini belirler. Tablo-8’de URI, ana bölümünde belirtilen <http://dstc.com.au/report.html> adresli kaynağa ilişkin DC tanımlamalarını işaret etmektedir. Bunun gibi, aynı kaynağa ilişkin birçok diğer üst veri formatında tanımlama bilgileri de yine Tablo 8’de görüldüğü gibi RDF yapısı içerisinde belirtilebilmektedir(Kaynak,2001:200).

```

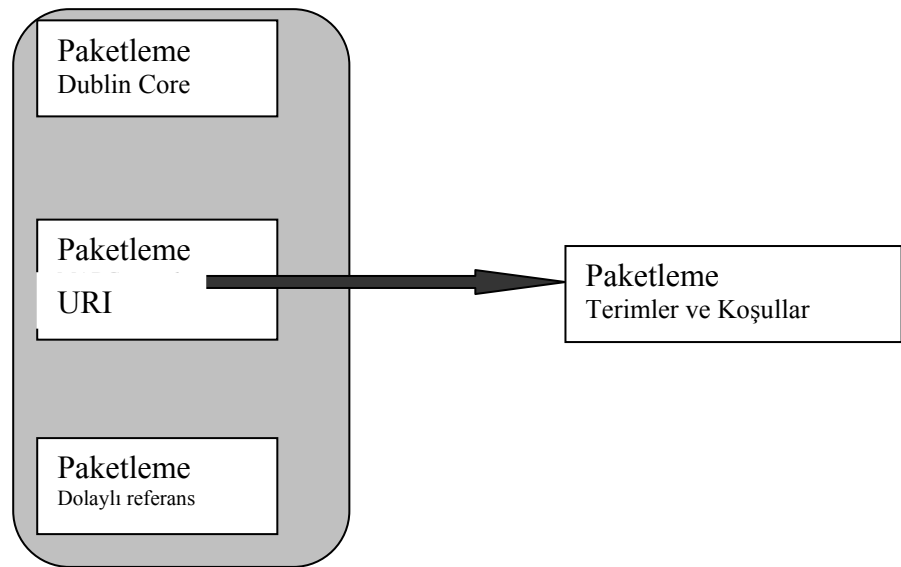
<?xmlversion="1.0"?>
<RDF      xmlns      =      http://w3.org/TR1999/PR-rdf-syntax-19990105#
xmlns:DC="http://purl.org/DC:Title>
<Description about= http://dstc.com.au/report.html>
<DC:Title> The Future of Metadata</DC:Title>
<DC:Creator>JackyCrytal </DC:Creator>
<DC>Date> 1998-01-01 </DC>Date>
<DC:Subject> Metadata, RDF, Dublin Core </DC:Subject>
</RDF>

```

Tablo-8: Basit bir RDF modelinin XML’de gösterimi (Iannella, 1998).

III.14.2. Warwick Çatısı

1996 yılında Warwick Üniversitesinde, UKOLN ve OCLC’nin ortaklaşa gerçekleştirdiği ikinci DC üst veri Çalışmayı sonucunda ortaya çıkan, üst veriler arası değişim ve birlikte çalışabilirliğe yönelik farklı üst veri paketlerini birleştirici özelliği olan bir uygulamadır (UKOLN Metadata Group 1998). Şekil-5’de de görüldüğü gibi söz konusu yapı iki temel bileşenden oluşmaktadır. Bunlar; farklı formatlarda üst veri bilgilerinin yer aldığı “paketler” ve paketleri bir araya toplayan “taşıyıcı” yapılarıdır (Lagoze 1996; Al ve Küçük,2003:173).

Şekil-5: Warwick Framework Modeli (Lagoze, 1996;Kaynak,2001)

Bu tür uygulamalarda farklı adreslerdeki üst verilere referans için güvenilir, kalıcı ve özgün adres tanımlamayı olanaklı kılan Tek Biçim Kaynak Numarası (URNs), PURL (Persistent URL), Handle ve Tekbiçim Kaynak Belirteci (Urls) türü standartlar kullanılmaktadır (Kaynak,2001:199).

III.15. Üst Verinin Oluşturulması

Belirli bir amaç için oluşturulan üst veri element kümesine “Üst Veri Şeması” denilmektedir. Element, bir değere sahip olan, önceden tanımlanmış karakter dizisi ya da etikete verilen isimdir. Basit bir örnek ile elementi Author=”Mustafa Bayter” şeklinde gösterebilmek mümkündür. Bu gösterimde “Author” önceden tanımlanmış karakter dizisini, “Mustafa Bayter” ise bu karakter dizisine verilen değeri göstermektedir. Elementlerin tanımları ya da anlamları şemanın semantiğini oluşturmaktadır. Bu elementlere verilen değerlerle de içerik oluşturulmaktadır. Üst veri şemaları genel olarak elementlerin isimlerini ve anlamlarını belirtmektedir. İsteğe bağlı olarak, içeriğin nasıl formüle edileceği (Örneğin Başlık bilgisinin nasıl belirtileceği) , içeriğin gösterim kuralları (Büyük-Küçük harf gibi) ve izin verilen içerik değerleri (Kontrollü bir sözlükten seçilen kelimeler gibi) kuralları da belirleyebilmektedir. Bütün bunlara ek olarak elementlerin ve değerlerinin nasıl yazılacağını belirleyen söz dizim kuralları bulunmaktadır. Bazı şemalar bu söz dizim kurallarına sahip değildir. Böyle şemalara söz dizimden bağımsız şemalar denir. Üst veri herhangi bir söz dizim kuralı ile yazılabilir. Halen birçok üst veri şeması SGML ve XML kullanmaktadır (Soykan, 2007: 23).

XML gibi yapılandırılmış işaretleme dilleri belgeleri, insanlar için olduğu kadar bilgisayarlar için de erişilebilir hale getirmiştir. Belirli bazı bilgiler kodlanarak belge yapısı içinde bilgisayarlar tarafından erişilebilir hale getirilmiştir. Başlık, yazar, yayıncı, yayın tarihi, anahtar kelimeler ve özet gibi temel üst veri herkesin görmesi bakımından genelde ilk sayfada bulunmaktadır. Otomatik üst veri oluşturma işlemi belgenin yapı ve stiline bağlıdır. Üst veri oluşturma en genel anlamı ile üst veri yaratma veya üretme işlemine verilen isimdir. İyi kalitede oluşturulan bir üst veri, web üzerine koyulan kaynağa erişimi büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. Üst veri üretme ve yönetimi otomatik ve otomatik olmayan (insan müdahalesi) işlemlerin bir karışımı haline gelmiştir. Web üzerindeki kaynak sayısının gün geçtikçe artması gün geçtikçe üst veriye ihtiyacı olan nesnelerin sayısının artması anlamına gelmektedir. Bu kaynaklar için üst veri üretebilecek yetkinliğe sahip insanların sayıca yetersiz ve tüm bu kaynaklar için üst veri oluşturmanın maddi yükünün fazla olması otomatik üst veri oluşturma işlemini zorunlu kılmaktadır(Soykan, 2007: 44).

Önceleri üst veri üretme fikri yerine kaynağı hazırlayan kişilerin kendi üst verilerini oluşturması düşünülse de bu düşünce fazla kabul görmemiştir. Bu fikrin kabul görmemesindeki en önemli sebep üretilen üst verilerin doğruluğu hakkında olan şüphelerdir. Üst veri hakkında bilgisi olmayan bir yazarın oluşturduğu üst veri eksik ve kalitesiz olacaktır. Oluşturulan bu üst veriler kaynak bulma amacına tam olarak hizmet edemeyecektir. Bu nedenle otomatik üst veri oluşturma işlemi insan odaklı yaklaşıma göre daha etkili, masrafsız, güvenilir bulunmakta ve bu işlem sonucunda kabul edilebilir sonuçlar alınmaktadır. Buna rağmen sadece bilgisayar odaklı bir yaklaşım da tek başına yeterli değildir. İnsanların bilgisayarlara göre üstün yönü olan yorum yeteneği ile bilgisayarların işlem hızlarının birleştirilmesi ile oluşturulan bütünleşik bir yaklaşım üst veri üretimi için en etkin yol olarak gözükmektedir. Üst veri üretiminde bu yaklaşımı benimseyen çeşitli araçlar bulunmaktadır. Halen piyasada, farklı çıkarma yöntemlerini kullanan açık kaynak kodlu ve ticari çok çeşitli üst veri üretme araçları bulunmaktadır.

Üst veri çıkarma yöntemleri “ Özetleme (*Extraction*) ve Hasat (*Harvesting*)”dır. Özetleme, web tarayıcı tarafından görüntülenen bir kaynağın içeriğinden üst veriyi bir algoritma yardımıyla alma yöntemidir. Web kaynaklarında çıkarma işlemi içerik bilgisinin yoğun olarak bulunduğu HTML ya da XHTML belgenin “Body” kısmından gerçekleştirilmektedir. Bu çıkarma işlemleri gelişmiş otomatik dizinleme ve sınıflandırma algoritmaları içerebilir. Özetleme işlemine birçok arama motorunda girilen bir ölçüte göre getirilen sayfalardan alınan cümleler örnek verilebilir. Bu cümleler sayfanın kaynağından bulunma sırasına göre doğrudan getirilmektedir. Diğer üst veri oluşturma yöntemi olan Hasat (*Harvesting*) yöntemi, HTML kaynak kodunun “Header” takısı arasında bulunan “Meta” takılarından oluşturulmaktadır. Bu yöntem ile toplanan üst veriler, insanlar ya da otomatik ya da yarı otomatik işlemler sonucunda programlar tarafından oluşturulmaktadır. Örneğin Microsoft FrontPage ya da Macromedia Dreamweaver programları ile yaratılan bir web belgesinde, belgenin oluşturulma ya da güncellenme tarihi, yazarın adı gibi bilgiler insan müdahalesi olmadan otomatik olarak sayfaya eklenmektedir. Yarı otomatik işlemde ise programlar kullanıcıya doldurması gereken bir şablon sunup kullanıcının bu şablona girdiği verileri “Meta” takılarına ya da belgenin formatına göre uygun olan takıya çevirmekte ve oluşturduğu bu takıları sayfanın “Header” kısmına eklemektedir.

Yukarıda anlatılan bu iki yöntem otomatik üst veri oluşturma işlemi için çok büyük bir öneme sahiptir. Bu yöntemlerden birini ya da her ikisini de kullanarak üst veri oluşturan araçlar mevcuttur. Bu araçlar şablonlar, editörler ve üreticiler olmak üzere üç gruba ayırmak mümkündür. Şablonlar, oluşturulması ve bakımı kolay olduklarından üst veri üretme alanında baskın durumdadırlar. Bu araçlar, üst verinin üretim aşamalarında kullanıcıya rehberlik ederek kullanıcıyı gereksiz detaylarla uğraştırmazlar. Editörler de insan müdahalesi gerektirmeleri bakımından şablonlara benzemektedir. Editör olarak adlandırılan araçlar, bilgisayar ekranına boş bir form getirir ve boşluklar uygun ifadelerin girilmesiyle doldurulur. Destek yazılım aracılığıyla girilen ifadeler HTML etiketi haline getirilir ve oluşturulan HTML etiketi, belgeye kesilip yapıştırılmak suretiyle belgenin üst verisi elde edilmiş olur (Al ve Küçük, 2003: 173).

Editörler üst veri yaratma işleminde sözdizimsel anlamda kullanıcıya yardımcı olurlar. Genel anlamda editörler web form yapısında bulunmaktadır. Bu yapı ile kullanıcının üst veri oluşturmasını kolaylaştırmaktadırlar. <http://dublincore.org/tools/> adresinde editör ve şablonların kısmi bir listesi bulunmaktadır. Üreticiler üst veri oluşturmak için en çok kullanılan araçlardandır. Üreticiler ile üst veri üretmek için öncelikle üst verisini çıkarılacak olan kaynağın URL (*Uniform Resource Locator*) ya da PURL'si (*Persistent Uniform Resource Identifier*) ya da web adresi programa girilir. Daha sonra nesnenin içeriği dolayısı ile kaynak kodu belirli bir algoritmaya göre taranarak istenilen üst veri kısımları çıkarılır. Üreticiler HTML kodlu belgelerden üst veriyi alarak içeriği HTML etiketi haline getirir. Üreticiler HTML 3.2, HTML 4.0 ve XML gibi bir dizi çıktı seçeneğini sunabilmektedir DC-dot, Describthis ve Klarity üst veri üretici programlara örnek olarak verilebilir. DC-dot açık kaynak kodlu ve GNU Public Lisansı altında değiştirilebilen bir üst veri üreticisidir. UKOLN (UK Office for Library and Information Networking) tarafından Bath Üniversitesinde geliştirilmiştir. Program Dublin Core üreticisi oluşturmanın yanında USMARC, SOIF, IAFA/ROADS, RDF gibi farklı üst veri şemaları oluşturabilmektedir. Üst veri üretilmesi istenen URL programın metin kutusu kısmına yazılıp “Gönder” düğmesine basılarak program çalıştırılmaktadır. Program girilen URL'nin kaynak kodundaki “Meta” takıları arasında “Title”, “Keywords”, “Description” ve “Type” kısımlarını almaktadır. Eğer girilen URL'de “Meta” takıları yoksa program çapalar, koyu yazılmış kısımlar ve bağlantıları inceleyerek otomatik olarak “Keywords” takısı yaratmaktadır. DescribeThis (<http://www.describethis.com>), çevrimiçi kaynaklardan üst veri çıkarmak için tasarlanmış bir internet tabanlı hizmettir. Programın kullanıcı dostu bir ara yüzü bulunmaktadır. Üst veri

oluşturulması istenen kaynağın URL'si ana ekranda girilmektedir. Sonuç, XML, XHTML ya da RDF olarak döndürülebilmektedir. Describethis internet üzerinde Dublin Core standardının kullanımının artmasını ve bu standardın geliştirilmesini desteklemektedir(Soykan,2007).

Görüldüğü gibi internet ortamında yer alan bir belgenin st verisinin oluşturulmasında farklı araçlar kullanılmaktadır. Söz konusu araçlar kişilere kolaylıklar sunmakta, emek ve zaman tasarrufu sağlamaktadır(National Library of Australia, 1999; Al ve Küçük, 2003: 173).

st veri tablolarındaki gelişmelere rağmen birçoğu onların gerçek dünyada uygulanması ile ilgili konuları ele almaktadır.

Bunlar iki eşitir.

1- İlaveler: Özel bir bilgi grubunun ihtiyaçlarını karşılamak ya da bir konu veya türdeki bir bilgi kaynağının tanımını destek için hali hazırda geliştirilmiş tabloya öğelerin ilavesidir. İlaveler ğe sayısını artırır.

2- Profiller: Özel bir ilgi grubu tarafından uygulanan bir tablonun alt kümeleridir. Özel bir grup kaynağın daha doğru tanımlanabilmesi, değerlerin belirtilmesi ve öğe tanımlarının elenmesi için gerekir. Profiller bu öğelerin bir kısmını zorunlu kılabilir. Uygulamada st veri esaslı tabloların ilaveleri ve profilleri her ikisi için de kullanılmaktadır (Hodge, 2001:8).

Kullandığınız st veri değerleri sizin belge dermenizle uyumlu olmalıdır. Bu uyumsuzluktan ve belge yazarlarınca yapılacak hatalardan kaçınmaya yardımcı olur. Bireysel belgeler, belge grupları, ya da tüm bir dermeye sistematik olarak st veri ilave etmenize yardımcı olacak yazılımlar vardır(Yonatitis, Robert B., 2002: 100).

Microsoft Word uygulamasının Summary Info (zet Bilgi) penceresi sayesinde Web belgesinin içeriği, yaratıcısı, yaratılma ve değerlik tarihi, indeks terimleri vb. bir kısım niteleyicileri derlemek mümkündür(ATAMAN,2005:15).

III.15.1. Üst Veriyi Kim Oluşturur?

Bu sorunun cevabı disipline, tanımlanan kaynağa, eldeki araçlara ve alınması düşünülen çıktıya göre değişir. Fakat sıklıkla bir işbirliği çalışmasıdır. Çok temel, basit yapısal ve yönetimsel üst veri için sayısal nesneyi oluşturan ya da materyali sayısallaştıran teknik eleman tarafından sağlanır.

Tanımsal üst veri için, bazı durumlarda bilginin sağlandığı kaynağı meydana getirenin üst veriyi oluşturması en iyisidir. Ama birçok proje tanımsal üst verinin kataloglamacılar ve diğer bilgi profesyonellerince yapılmasını daha verimli bulmuştur. Çünkü oluşturanlar veya yazarlar bunun için zamana ve gerekli yeteneğe sahip değillerdir.

Bir öneri ise bilgi profesyonellerinin ve araştırmaların birleşiminin kullanılmasıyla oluşturulmasıdır. Araştırmacı üst verinin iskeletini oluşturabilir. Daha sonra kataloglamacılar verir onlar da gereken ilaveleri yaparlar. Böylece üst verinin tutarlılığı sağlanmış olur (Hodge,2001:8).

Meta örnekleri formun içinde saklanır. İnternet üzerinde bulunan dizinleme servislerince hali hazırda tanınan çok yaygın meta örnekleri vardır. Bununla birlikte kurumlar ve örgütler kendi üyeleri ve ihtiyaçları doğrultusunda meta örnekleri oluşturabilirler(Yonatitis, Robert B., 2002: 100).

Üst veri, bir sayısal nesne içine yerleştirilebileceği gibi ayrı olarak da saklanabilir. Sıklıkla HTML belgeleri içine yerleştirilir. Üst verinin nesne ile birlikte saklanmasının üst verinin kaybolma riskini kaldıracağı gibi üst verinin nesne ile düzenli olarak güncelleştirilmesinin sağlanmasına yardım eder.

Sayısal nesneyi tanımlamak kadar taranabilir sayısal arşivlerin oluşturulması da gerekmektedir. Her örgüt sayısal nesneyi tanımlayacak üst veriyi oluşturmalıdır. Böylece dizinleme, bilgi dönüşümü, gerek yerel sistem gerekse tarama ve işbirlikleri veritabanları üzerinde imkânlı hale getirilmiş olur(Challenges,2002:4).

III.16. Üst Verinin Kütüphane İçinde Uygulanmasında Dikkat Edilecek Noktalar:

- 1- Belgeleri nasıl tanımlaması gerektiğine karar vermelidir.
- 2- Belge dermenizi ararken hangi alanları kullanması gerektiği göz önünde tutmalıdır.
- 3- Hangi belge özellikleri önemlidir belirlenmelidir.
- 4- Yukarıdaki kararları verdikten sonra üst veri tablosu oluşturulur.
- 5- Tablo öyle olmalıdır ki kütüphanede üretilmiş tüm materyallere uygulanmalıdır (Ergün,2002).

III.17. Tarama Motorlarının Üst Veri Elementlerini Dizinlemesi

Birçok ticari ya da ticari olmayan tarama motoru META elementlerini ufak ayarlamalarla dizinleyebilmektedirler.

Bunlara bir kaç örnek vermek gerekirse:

- Ultaseek
- Swish-E
- Microsoft's Index Server
- Blue Angel Technologies Metastar
- Verify Search 97 Information Server

Bu tarama motorları DC Üst Veri Öge Kümesini kullanmaktadırlar. Ancak en çok bilinen ve kullanılan Altavista, Yahoo, HotBot gibi tarama motorları dizinlemede meta öğelerini kullanmaktan çekinmektedirler. Çünkü “güvenilir” garanti edilmiş hizmet, vericilerden gelen sayfalar dışında, meta bilgisi çoğunlukla SPAM için içerik sağlayıcılar tarafından yoğun kullanılmaktadır. Amaçları dizinleri yanlış yerlere yönlendirerek puan ya da rating kazanmaktır(DCMI, 2005).

III.18. Üst Veri Oluşturma Araçları

Üst veri el ile oluşturulabileceği gibi, Dublin Core ya da GILS'in tablolarını da kullanabilir. Belgeye meta öneklerinin eklenmesi için bir web editörü (Microsoft Frontpage gibi) kullanarak HEAD bölümüne doğrudan üst veriyi ilave edebilir. Elle yapılan bu yöntem özel bir belgenin içeriğini tanımlamak için üst veri ilave etmeye ihtiyaç duyan yazarlar içindir. Ayrıca üst veri bir yazılım kullanılarak da oluşturulabilir. Elektronik olarak üst verinin depolanması, bilginin dönüşümü için etiketleme, dizinleme, kataloglama ve tarama

fonksiyonları bulunan programlar vardır. Daha önce de değinildiği gibi bu programlar yaratıcılar ve editörler olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar(Küçük ev A1,2002:78).

III.18.1. Editörler

Web belgeleri için üst veri editörleri vardır. Editör boş bir form sağlar ve gerekli veriler bunun içine girilir. Genelde girilen bilgiler bir yazılım aracılığıyla oluşturulur ve Html etiketi (tag) haline getirilir. Bunlardan bazıları:

III.18.1.1. MetaManage:

Australian Government Locator Service (AGLS) ve DC'yi içeren bir dizi üst veri standardına uyumlu, site haritası çıkarabilen, sitelerin web'de fark edilebilirliğini arttırmayı hedefleyen bir yazılım mevcuttur. MetaManage içerik hakkında bilgi yaratmak ve içeriği yönetmek amacıyla web tasarımcıları ve web üzerinde içerik hazırlayanlar için standart bir çatı yapısı sunmaktadır (MetaManage 2000).

III.18.1.2. Nordic Web Index DC Metadata Template:

Kuzey Avrupa ülkeleri için DC üst veri yaratılmasına destek sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir projedir (Koch ve Borell 1997). Aşağıda ekran görüntüleri verilmekte olan sitede, ilgili boşluklara (bkz. Resim-1) uygun ifadelerin girilmesi sonucunda istenilen belgenin üst verisi (bkz. Resim-2)elde edilebilmektedir.

Page Title, Key Words & Description:

Title (As it will be seen in the Web browser Window. Use blue words)

HISC Online - Your Web Site Promotion and Knowledge Management metadata authoring

Title of the document

Key Words (Groups 1-5)

Key Words (Groups 6-16)

Tools,Quality

cognition

meta,metadata manager

metalanguage

metadata generator,web site promotion

caliber

position agent,knowledge manager

positive

knowledge management

instruments

Page Description (Use Key words in your description for best results!)

HISC Products are designed to improve the knowledge management capabilities and web site promotion of your site by using metadata and our metadata managers/analysis.

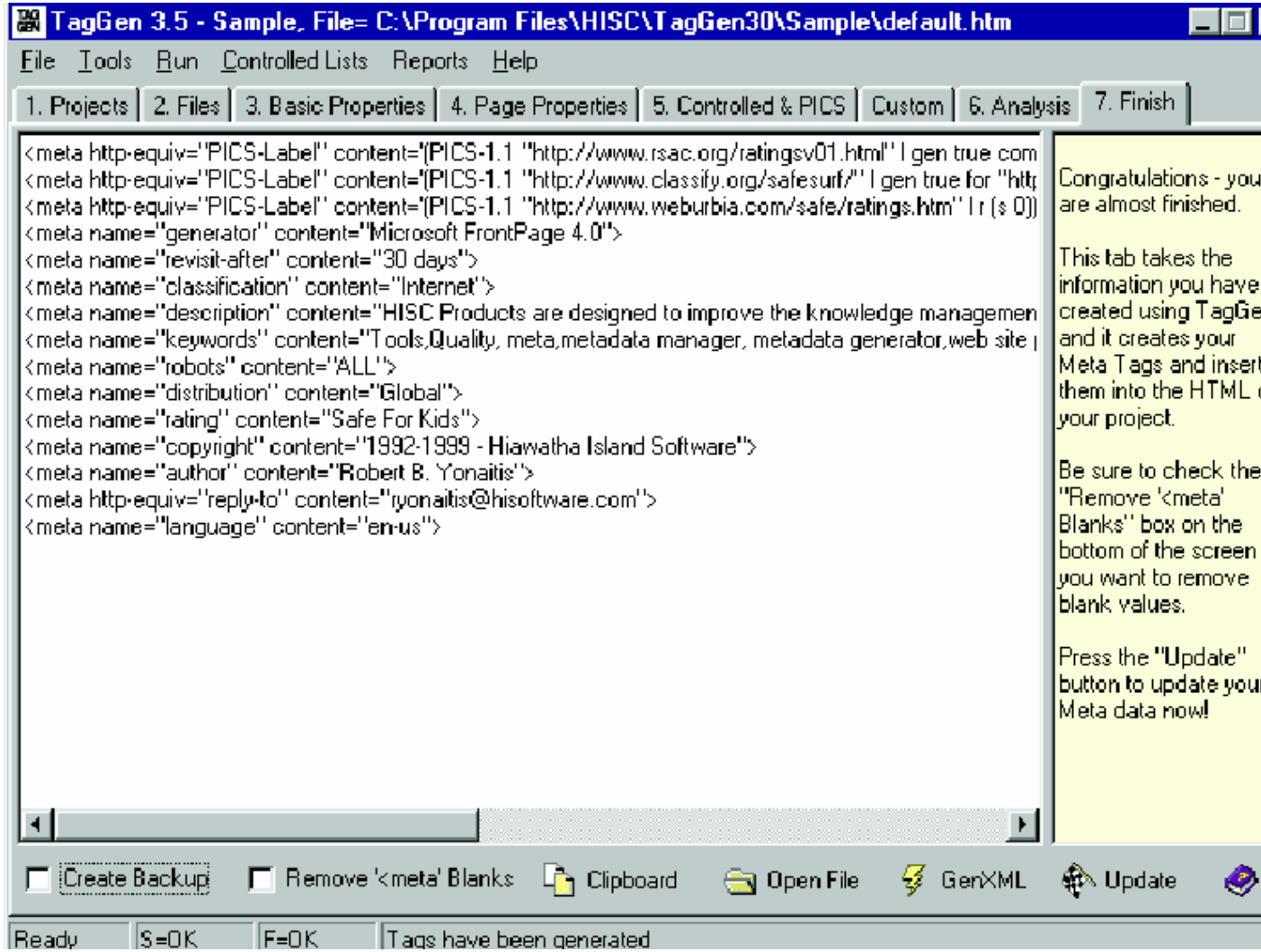
This tab allow enter your Key Page Description Page Title.

For maximum effectiveness Words you should be include both the Description and Title.

Generate Key Words based on Document Text by using Word Generator

To Edit a key Field Click on button next to of a field. This access to Spelling and a Thesaurus

Resim-1: Nordic Web Index DC Metadata Template Arayüz Görüntüsü

Resim-2: Bir sitenin Nordic Web Index DC Metadata Template Aracılığıyla Elde edilen Üst Verisi

III.18.1.3. Reggie:

Reggie bir program aracılığıyla RDF formatı, HTML 3.2 ve HTML 4.0 standartlarını kullanarak farklı element setlerine ve farklı dillere dayalı olarak üst veri yaratabilmektedir. Söz konusu diller İngilizce, İtalyanca, Fince, Fransızca, Almanca, İspanyolca, Norveççe ve Portekizcedir. Ayrıca birbirinden farklı şemaları seçebilme olanağı da verebilmektedir. Bu şemalar Dublin Core, Evrensel Bilgi Saptama Hizmeti (Global Information Locator Service-GILS), Avustralya Yeni Zelanda Bilgi Konseyi (Australia New Zealand Land Information Council-ANZLIC), AGLS, Avustralya Eğitim Ağı (Education Network Australia-EdNA), Eğitim Materyalleri Geçidi (Gateway to Educational Materials-GEM) ve Card şeklinde sıralanmaktadır (Resource Discovery Unit 1998).

III.18.1.4. H-DCEdit:

İlk Türkçe Dublin Core editörü olan H-DCEdit, Hacettepe Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümünde Türkçe elektronik kaynak içeriklerinin tanımlanmasında kullanılacak bir yazılım geliştirmek amacıyla yapılan yüksek mühendislik tezinin ürünüdür (Küçük, Olgun ve Sever 2000).

III.18.2. Yaratıcılar

III.18.2.1. Dc-dot: Birleşik Krallık Kütüphane ve Bilgi Ağları Ofisi (United Kingdom Office for Library and Information Networking-UKOLN)'nde çalışan Andy Powell tarafından geliştirilmiştir(UKOLN). Bu programda üst verisi oluşturulmak istenen web sayfasının URL adresi girilir ve program otomatik olarak URL'in ait olduğu web'e giderek üst verisini oluşturur. İstenildiğinde üst veri üzerinde ilaveler, değişiklikler yapabilmek ve de farklı formatlara dönüştürebilmek imkânı da sağlamaktadır(UKOLN,2005). Resim3'te de görüldüğü gibi bu işlemler Dc-dot'un Web sitesinde kolaylıkla yapılmaktadır.

DCdot

Dublin Core metadata editor

Type the URL of the page you want to describe...

Submit Help

Attempt to determine DC.Publisher automatically (may be slow)
 Display as RDF

This service will retrieve a Web page and automatically generate [Dublin Core metadata](#), either as HTML <meta> tags or as RDF/XML, suitable for embedding in the <head>...</head> section of the page. The generated metadata can be edited using the form provided and converted to various other formats (USMARC, SOIF, IAF/ROADS, TEI headers, GILS, IMS or RDF) if required. Optional, context sensitive, help is available while editing.

The Dublin Core is a metadata element set intended to facilitate discovery of electronic resources. Originally conceived for author-generated description of Web resources, it has attracted the attention of formal resource description communities

News from the Dublin Core Metadata Initiative

[Revised AC-Administrative Components proposal now available](#) - 2002-10-07, This proposal is for discussion within the DCMI Administrative Metadata WG. This proposal will be presented at the DC-2002 Conference in Florence, Italy in October 2002. (//)

[Revised Library Application Profile available for review](#) - 2002-09-24, This document proposes a possible application profile that clarifies the use of the Dublin Core Metadata Element Set in libraries and library-related applications and projects. It was originally prepared by the DCMI-Libraries

DC-dot news

Documentation is now available describing the [CGI parameters supported by DC-dot](#).

DC-dot now supports an XML 'display format' that fully conforms with the [Guidelines for implementing Dublin Core in XML](#) proposed recommendation.

[DC-assist](#) - is a small, flexible help utility for metadata applications and is intended to complement the help pages embedded within existing software.

DC-dot is now conformant with DC 1.1 and partially conformant with the recommended DC qualifiers. [\[more\]](#)

You can now use DC-dot to generate <meta> that conform to the XHTML 1.0 specification. [\[more\]](#)

DC-dot does IMS! Convert your Dublin Core [RDF metadata](#). Select 'Other format' 'IMS'

Resim-3: DC-dot'un Web Sitesi

Dublin Core metadata editor


```
<link rel="schema.DC" href="http://purl.org/dc/elements/1.1/" />
<link rel="schema.DCTERMS" href="http://purl.org/dc/terms/" />
<meta name="DC.title" lang="English" content="Ankara Üniversitesi" />
<meta name="DC.creator" content="Mustafa Bayter" />
<meta name="DC.subject" lang="English" content="ankara; türkiye; turkey; üniversite; university; eğitim; education" />
<meta name="DC.description" lang="English" content="Ankara Üniversitesi-Ankara Universty" />
<meta name="DC.publisher" content="Ankara Üniversitesi" />
<meta name="DC.date" scheme="DCTERMS.W3CDTF" content="2007-09-12" />
<meta name="DC.type" scheme="DCTERMS.DCMIType" content="Text" />
<meta name="DC.format" content="text/html" />
<meta name="DC.format" content="81 bytes" />
<meta name="DC.identifier" scheme="DCTERMS.URI" content="http://ankara.edu.tr" />
<meta name="DC.source" scheme="DCTERMS.URI" content="Ankara Üniversitesi" />
<meta name="DC.language" scheme="DCTERMS.URI" content="English" />
<meta name="DC.coverage" scheme="DCTERMS.URI" content="Ankara Üniversitesi Personeli" />
```

[\[how to use the XHTML description\]](#)

If necessary, edit the values in the boxes below, and
Convert metadata to

Tablo-9: Ankara Üniversitesi Web Sitesi'nin DC-dot'la Üst Veri Oluşturulmuş Hali

Belge ile ilgili yaratılan üst veri üzerinde de değişiklikler yapmak olanaklıdır. Örnek vermek amacıyla Ankara Üniversitesi Web Sitesi'nin DC-dot aracılığıyla üst verisi oluşturulmaya çalışılmıştır (bkz. Tablo-9). Görüldüğü üzere başlık ve tanım alanları belgeden alınarak görüntülenmiş, yaratıcı, konu ve anahtar kelimeler gibi kısımlar ise içi boş bir şekilde gelmiştir. Boşlukların uygun ifadelerle doldurulmasıyla sitenin üst verisinin oluşturulması mümkündür. DC-dot üst veri yaratıcısı HTML, XHTML, RDF, XML gibi farklı görüntüleme formatları sunmaktadır. Söz konusu farklı görüntüleme formatlarının yanı sıra farklı dil

seçenekleri de verilmektedir. Bu diller İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Portekizce ve İspanyolcadır. Ayrıca DC-dot aracılığıyla elde edilen üst verileri farklı formatlara dönüştürme işlemi de gerçekleştirilebilmektedir. Söz konusu formatlar, RDF, kısaltılmış RDF, IMS, HTML text, USMARC, Özet Nesne Değişim Formatı (Summary Object Interchange Format-SOIF), TEI başlıkları, IAFA/ROADS, GILS ve XML'dir (Powell 2000).

III.18.2.2. TagGen[™]: Html belgelerine üst verinin uygulanmasını içerir. TagGen[™] Bürosu üst veri tablosunu geliştirme ve bakımı, örneklerin oluşturulması, doğrulama, uyum ve kurum için üst veri dizini oluşturur.

III.18.2.3. MetaPacker[™]: Tipinin önemi olmaksızın tüm sayısal nesnelere dönüşümü ve dizini olası hale getirir. Hızlı ve doğru depolama ve bilgi dönüşümü için bütün firmanın bilgi değerlendirmeleri XML'de aynı ortama alınabilir. Tüm dosyalarınızın dizinlenmesi, büro belgeleri, metin dosyaları, pdf dosyaları, resimler, animasyonlar, haritalar ve dahası ele alınabilir.

III.18.2.4. Medical Metadata Creator: Tıp alanındaki web kaynakları için geliştirilmiştir(Medical,2005).

III.18.2.5. JITIBuilder[™]: Microsoft Office dokümanları için tam bir çözümdür. Gerekli ofis belgelerini bulma, arşivleme, yönetme, araştırma ve kontrol için yardım eder(Hodge,2001:8).

III.18.2.6. Klarity: Belge içindeki kavramlardan yola çıkarak, mevcut web belgeleri için üst veri yaratmaktadır. Çıktılar HTML, RDF ve ASCII gibi çeşitli formatlarda elde edilebilmektedir. Öncelikle yaptığı iş, belgenin hangi konu ile ilgili olduğunu saptamak ve belgeyi analiz etmek, sonrasında ise üst verisini çıkarmak şeklindedir (Klarity 2002).

III:18.2.7. Web Tabanlı Dublin Core Metadata Üreticisi Tasarımı

Ülkemizde 2007 yılında konuyla ilgili olarak Sermet Soykan tarafından Başkent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İstatistik ve Bilgisayar Bilimleri Anabilim Dalı'nda "Web Tabanlı Dublin Core Metadata Üreticisi Tasarımı" yüksek lisans tezi yapılmıştır. Bu çalışmada adresi verilen bir web belgesi hakkında bilgi oluşturacak "Web Tabanlı Bir Otomatik Üst Veri Üretme" programı tasarlanıp gerçekleştirilmiştir. Tasarlanan program web ortamındaki belgenin kaynak kodunda bulunan "Üst Veri" takılarının yanı sıra belgede bulunan iç ve dış

bağlantıları da listelemekte ayrıca belirtilen sayfada tekrarlanan veya koyu yazılarak vurgulanmış sözcükleri kullanıcıya göstermektedir. Elde edilen “Üst Veri” takılarının içerikleri ile kullanıcının girdiği verileri kullanarak, tercihe göre, RDF/XML, Dublin Core/XML ve HTML belgeleri için Dublin Core türünde üst veri oluşturabilmektedir. Microsoft Visual Studio.Net ortamında C# ve ASP dilleriyle geliştirilen ve Türkçe karakterleri destekleme yeteneğine sahip kılınan program “html” uzantılı sayfalarda başarıyla denenmiştir(Soykan, 2007).

III.19. Kataloqlama-Üst Veri

Kütüphanecilik, geleneksel kataloqlama şemalarına sahiptir ("şemalar" web terminolojisinde de vardır). Bu ulusal ve uluslararası kataloqlama şemaları, kataloqlama kurallarından oluşur. Kataloqlama kuralları uluslararası kabul edilmiş standartlara tabidirler(Electronic, 2003:93). Üst veri yapıları geleneksel kataloqlamadaki bibliyografik alanlar yanında çok daha ayrıntılı bilgileri ve o bilginin kayıtlı olduğu ağ adresi ya da adreslerini de içerebilir. Üst veri özellikle internet ortamındaki bilgi ve bilgi kaynaklarını kataloqlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu anlamda üst veri işlemleri, katalogcular açısından geleneksel kataloqlama ile aynı amaca hizmet etmelidir. Çünkü yapılan iş kataloqlamanın felsefesinden uzak değildir. Ancak kütüphanelerde oluşturulan OPAC kayıtları o kütüphanedeki kaynakları tanımlarken, bu kaynaklara aynı kütüphanede nasıl erişilebileceğine ilişkin yer bilgilerini içerir. Üst veri kayıtlarında yer bilgisi belirli bir kütüphane ile sınırlı değildir. Web temelli kaynaklar sayısal nesnelere olarak tanımlanmaktadır. Sayısal nesnelere üst veri işlemlerini yürütebilmek için URL(Tekbiçim Kaynak Buldurucu), DOI (Dijital Nesne Tanımlayıcı) ve URN (Tekbiçim Kaynak Numarası) ile tanımlanması gerekmektedir. Kataloqlama standartlarına göre kaynaklar birbirinden bağımsız ya da tek tek tanımlanmaktadır. Aynı biçimde üst veri kayıtlarında da bir web belgesi tek bir kaynak gibi ele alınabilir. Üst veri geleneksel kataloqlamada olduğu gibi kaynakların tanımlanmasını sağlayarak birbiriyle ilişkili bilgilerin bir arada sunulmasına ve böylece gereksinim duyulduğunda farklı erişim uçları ile erişimlerini sağlamaya hizmet eder. Bu anlamda bugün üst veri ile yapılmak istenen 1904 yılında Cutter tarafından ortaya koyulan ilkelerden farklı değildir(Bayram, 2007:47-48).

Görüldüğü gibi üst veri birçok yönden kataloqlamanın bir uzantısıdır. Üst veri özellikle World Wide Web üzerinde, elektronik kaynakların daha fazla tek biçim kaynak tanımlanmasını sağlanmasında bir yol olarak önerildi. Ve bu açıdan yaklaşıldığında, onlarca

yıldır katalog kayıtlarına girmekte olduğumuz -eser adı, yazar adı, yayın tarihi, yayıncı, konu vb. bilginin çoğunu içermektedir. Ancak, kataloglama ile benzerlik göstermesine karşın üst veri standartlarının geliştirilmesinde birkaç temel neden bulunmaktadır: İlki, World Wide Web (Web) üzerinde elde edilebilen hızla artan kaynaklara yönelik üst verinin kütüphaneci olmayanlar tarafından oluşturulabilmesi için kataloglamayı basitleştirmek (Hanlon, 2001:209). Dublin Core'un amacı; yapıyı mümkün olduğu kadar açık ve basit yapmaktır. Konu ile ilgili Diane Hilman, Dublin Core'u tanıtan yazısında, "Dublin Core element seti, ağda yer alan kaynaklara erişimi sağlarken, uzman olmayanların bilgi kaynaklarının basit tanımlayıcı künyelerini kolay ve ucuza oluşturması için mümkün olduğu kadar basit ve sınırlı tutulmuştur" açıklamasını yapmaktadır (Hillman, 2001).

İkinci neden ise, çok farklı belge türlerine (sadece web belge, görüntülere ve etkileşimli kaynaklara da) ve çok farklı gruplardan gelen materyale verilebilecek standart üst veri etiketlerinin (tag) yaratılmasını sağlamıştır (Hanlon, 2001:209).

Üst veri kütüphaneciler tarafından geliştirilmektedir. Ayrıca AAKK2 gibi özel bir bilgiye veya altyapıya ihtiyaç duyulmadığı kütüphaneler dışında araştırmalar, müze, müzik dermeleri tarafından da kullanılmaktadır. Kataloglama ya da internetten veri toplama için üst veri dünya çapındaki projelerde de kullanılmaktadır(Hodge,2001:5).

III.20. Üst Veri ile İlgili Yeni Eğilimler

Daha esnek bir yapıya sahip olması nedeniyle üst veri tekniği, günümüzde artan şekilde yaygınlaşmasını sürdürmektedir. Üst veri, kütüphane katalogları gibi, elektronik kaynakları sınıflandırmak ve erişebilmek için yararlanılan ve onların bütün özelliklerini içeren elektronik bir katalogdur. Bunlar, türüne, formatına, diline ya da herhangi bir özelliğine bakılmaksızın kağıt ya da elektronik her türlü kaynağın kimliğini oluşturmak için kullanılabilir. Herhangi bir elektronik kaynağın üst verisi, hem elle hem de üst veri oluşturma editörleri aracılığı ile otomatik olarak üretilebilmektedir. Otomatik üretim tekniğinde az emekle daha yüksek performans sağlanabilmektedir. Henüz gelişimini ve standartlaşma düzeyini yeterince tamamlayamamış olmasına rağmen, üst veri setlerinin önemli bir bölümü uluslararası düzeyde kabul görmüştür. Bu nedenle farklı yazılım, donanım, belge türü ya da dil kullanımına

rağmen, üst veri tekniği ile üretilen kaynakların farklı sistemler arasında paylaşımı ve transferi de büyük ölçüde sorunsuz gerçekleşebilmektedir.

Üst Veri Hasat Protokolü 15 (Metadata Harvesting Protocol-MHP15) ve Açık Arşivler Girişimi (Open Archives Initiative-OAI) gibi, doğrudan olmasa bile dolaylı olarak üst veri ile ilgili olan girişimler vardır. Bunlardan OAI, internetteki içeriğin verimli bir şekilde yayılmasını sağlamaya çalışan ve birlikte çalışabilir standartları geliştirmeye yardım eden bir organizasyondur. OAI tarafından geliştirilen MHP ise, sunucular üzerinde yer alan belgelerin tanımlanmasına yönelik dışarıdan gelen istekleri yanıtlayan bir ara yüz olarak, belge üreticilerinin belgelerinin üst verilerini oluşturmalarını kolaylaştıran bir yapıdır (Lynch 2001). MHP, HTTP tabanlı oldukça basit bir iletişim çatısı kullanmaktadır. İstek, hasadı yapan sistem tarafından üst veri ambarına gönderilir, ambar bilgiyi hasadı yapan sisteme geri iletir. İsteklerin farklı parametrelerle (örneğin tarih) sınırlandırılması olanaklıdır. Yanıtlar nesnelere tanımlayıcılarıyla (URL) beraber üst veri element setlerini de içermektedir. Söz konusu element setleri XML formatındadır. MHP diğer protokollere (Z39.50 gibi) benzemekteyse de, belirgin bazı farklılıklara sahiptir. Z39.50 gibi diğer protokoller kullanıcılara filtreleme yapma, sonuçları düzenleme gibi işlevsellikler sağlamaktadır. Fakat söz konusu işlevsellikler genelde uygulamada zorluklar ve maliyet artışı anlamına da gelmektedir. Söz konusu protokol, uygulaması kolay, birlikte çalışabilirlik kapasitesi yüksek basit sistemler sağlamaktadır (Wadham 2002:20). Bu sistemlerin işleminde veri sağlayıcıları ve hizmet sağlayıcıları olmak üzere iki bileşen bulunmaktadır. Veri sağlayıcıları koleksiyonun içeriği hakkında üst veri ortaya çıkarmakta, hizmet sağlayıcıları ise ortaya çıkan üst veriyi kullanarak katma değer hizmetler geliştirmektedir. Üst veri hasadı girişimi, veri tabanlarının içinde yer alan bilgiler gibi web tarayıcıları aracılığıyla doğrudan erişilemeyen bilgileri de hedeflemektedir (Al ve Küçük, 2003:176-177).

III.21. Üst Veri-MARC-AAKK2

Bilgiye erişimde gerek bir araç gerekse kaynak olarak internet gündelik ve akademik hayatın vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmiştir. Bilgi kaynağı açısından bakıldığında, internetin hacmini belirlemede zorlandığımız, sınıflaması olmayan bir kütüphaneye benzetebiliriz (Al ve Küçük, 2003:1). Sınıflaması olmayan bu büyük hacimli bilgi yığını düzenlemek ve bilgi erişimi geliştirmek için son yıllarda kütüphaneciler, uzun yıllardır basılı kaynakları kataloglamada kullandıkları AACR2 ve MARC türü standart sistemleri, mevcut şekilleri ile elektronik kaynakları tanımlamada ve erişimde yetersiz kaldığını düşünmeye

başladı. Bu nedenle, çalışmalar bir yandan geleneksel sistemleri elektronik kaynakları tanımlamada kullanabilecek nitelikte yenileme, bir yandan da çeşitli disiplin ve kullanıcı gruplarının gereksinimlerine yönelik yeni standartlar belirleme ve geliştirme çalışmalarına yöneldi (Vellucci, 1997) ve üst veri standartları oluşturuldu.

Günümüzde elektronik kaynakların önemi tartışılmaz. Onun için de hiçbir kütüphaneci üst veriyi göz ardı edemez. Bununla birlikte kütüphanecinin makinece okunabilir standart olan MARC'ı da göz önünde tutması hala önem taşımaktadır. Üst veri ve MARC benzer amaçlara sahiptir. MARC hatta internet ve elektronik kaynakların diğerlerine benzemeyen gereksinimlerini karşılamasa da yeniden düzenlenmiştir.

AACR2 içerik standartlarını sağlarken MARC'ta yer alan alanlar belirli bir içeriği hedeflemiştir.(245 eser adı temel girişi, 100 alanı yazar adı temel girişi gibi ...). Henüz öne çıkan bir standart olmamakla birlikte, üst veri tartışmalarında yer alan bir dizi içerik standardı bulunmaktadır. Üst veri girişimcilerinin amaçlarından biri de içeriğe yönelik kararları farklı topluluklara bırakmaktadır (Gorman, 1999:7).

AACR2'nin üst veri standardında sürekliliğinin öneminin kaynak açıklamaları için kullanımındaki avantajlar nelerdir? İlki dünya çapında büyüyen süregelen uluslararası standartta olmasıdır. En çok İngilizce konuşulan ülkelerde kullanılmaktadır. Diğer lisanlara çevrilmiştir. Dünya çapındaki kütüphanelerde standart olarak ortak bir kullanımdır. AACR2 geniş alanlı katalog kayıtlarının paylaşılmasını sağlamaktadır. Katalog kayıtlarının paylaşılması OCLC gibi bibliyografik ağlardan satın alınması AACR2'nin MARC formatında kodlanarak kullanımını oluşturmaktadır. Birçok kütüphaneye ekonomik katkı sağlamaktadır.

AACR2'nin diğer bir avantajı ise tüm formatlarda geliştirilebilir olmasıdır. AACR2 bütün bilgi kaynaklarının açıklamaları için düzenlenebilir. Sadece internet kaynakları için değildir. Aktarılabilecek küçük bir kanıt da basılı materyallerin ortaya çıkmasıdır. Aksi durumda, her aktarım, mültimedya, gelecekte görünmek üzere süreklilik içermektedir. Bugünün bilgi kullanıcıları "alışverişi durdurma" istemektedir. Katalogların çeşitleri ile tanışmak istememektedirler. AACR2 katalog tabanı bunu sağlamaktadır Bazen kullanıcılar istedikleri kaynağın ne olduğunu bilmemektedir. Bilgiye kısmi format dışında bakamamaktadırlar(Electronic, 2003:88).

AAKK2, Dublin Core'dan ve birçok diğer üst veri standartlarından daha geniş standartlardır. Üst veri standartlarında genellikle anahtar sözcükle araştırma yapılabilir. Anahtar sözcük araştırma çalışmaları bazen iyidir. Fakat sadece AAKK2 araştırmacıya istenilen kaynağa ulaşmayı garantilemektedir. Diğer üst veri geliştiricileri bu tür yazılımları keşfetmeye çalışmaktadırlar. Ayrıca kaynak açıklamaları içinde daha detaylı metotlar üzerinde çalışma yapmaktadırlar.

AAKK2, e-kaynakların tanımlanmasında güncelliği korumak için kontrol edilen üst veri standardıdır. AAKK2'nin kuralları sıkıca Joint Steering Komitesi (JSC) tarafından kontrol edilmektedir. JSC, değişimleri yakından ve dikkatlice izlemektedir. Değişiklikler meydana geldiğinde, değiştirilen kurallar kütüphanelere duyurulur ve kütüphaneler bu değişiklikleri hemen uygulamaya koyarlar. Ayrıca AAKK2 yetki kontrolü yapar. Kullanıcı yetkisinin ismi ve yerinin kontrolü çok yararlı ve gereklidir. AAKK2 işleyen sisteme kontrol edilmiş formlarda isim ve yerlerini bildirir. Son olarak, AAKK2, prensipte kaynak keşfini sağlamaktadır. Bir bilgi kullanıcısı, araştırmasında, araştırma sonuçları ile ilgili garanti altındadır. Örneğin, AAKK2 tabanında yazarın, kullanıcının istediği ve çalışması ile ilgili kısmi tiplerde olduğundan emin olmalıdır(Electronic, 2003:89).

Üst veri, özellikle World Wide Web'de yer alan bilgi kaynaklarını tanımlamak için önerildi. Bu öneride kataloglamanın onlarca yıldır kataloglama bilgi birikiminden yararlandı. Bu doğrultuda Kongre Kütüphanesi'nin Ağ Geliştirme ve MARC Standartları Ofisi tarafından kütüphane uygulamalarında kullanılmak üzere Üst Veri Tanımlama Şeması' (Metadata Object Description Schema-MODS) geliştirilmiştir. MODS, orijinal kaynaktan tanımlanan MARC21 kayıtlarından seçilmiş veriyi alarak XML formatına taşımayı amaçlamaktadır(Library of Congress, 2002; Al ve Küçük, 2003:172).

Şu andaki bilgi çevresindeki değişimler, yukarıda açıklandığı gibi kataloglama ve kaynak açıklamaları için yeni durumlar yaratmıştır. Dublin Core standardı, kütüphaneler için daha önemli bir alternatiftir. Son yıllarda bir çok kütüphane Dublin Core'u geniş çapta kullanmaktadır. Avusturalya ve İsveç Dublin Core' in yoğun kullanan iki ülkedir.

Avusturalya'da Dublin Core uygulamaları devletin ürettiği belgeler için kullanılmaktadır. Avusturalya'da ise hükümet işlemlerinde üretilen belgelerde, hizmet ve eğitim ile ilgili belgelerde kullanılmaktadır. Dublin Core elektronik kaynaklar için iyi bir seçenek sunmaktadır. Bu seçenek tercih edilen ve kullanışlı olan bir sistemdir. Bu uygulamalarda Micheal Gorman tarafından sunulan yöntem denenmiştir(Gorman,2003:5).

1- AACR2 ve MARC' ın tam kataloglama kullanımı

2- Dublin Core erişimi

3- Minimal Dublin Core

4-Terk edilen ve arta kalan kullanılmayan materyallerin araştırma yöntemi, kütüphaneler ve bilgi merkezleri, verilen tüm kataloglamaların devamının önemi için kaynakların tanımlanabilme gereksinimleri vardır.

Daha önce de açıklandığı gibi bir üst veri standardı olan Dublin Core elektronik kaynakların tanımlanmasında en iyiyi sunmak amacıyla geliştirildi. MARC'da olduğu gibi uluslararası alanda özenle hazırlanmış daha fazla tanımlayıcı modeller için ekonomik alternatif bir model sağladı. Dublin Core OCLC'nin desteklediği uluslararası bir standarttır. CORC kullanıcıları bibliyografik kayıt yarattıkları veya düzeltme yaptıklarında Dublin Core formatını kullanabilir ve DC HTML veya RDF formatında kaydın çıktılarını görebilir. Dublin Core farklı türlere sadece tek bir tarama ile ulaşabilmek ve farklı türdeki bu bilgi kaynaklarının standart tarifi için geliştirilmiştir(<http://dublincore.org>).

Bir bilgi sisteminin kaynaklarını tarif için Dublin Core üst veri standardını herkes kullanabilir. Dublin Core'un tariflerinde en yaygın kullanılan kaynak türlerinden biri web sayfalarıdır ve genellikle HTML üst veri etiketleri içinde verilmekle birlikte, Dublin Core'u kullanmaya başlayan pek çok fiziksel objenin dijital arşivi vardır ve sayıları gittikçe artmaktadır. Dublin Core üst veri tanımlayıcı sistemlere temel olarak birkaç ilgi grubu tarafından kullanılmaktadır.

Dublin Core üst veri sadece dijital ve web tabanlı kaynakların tanımında kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Dublin Core'un hedefi her çeşit kaynak hakkında tanımlayıcı temel bilgi sağlamaktır. Bunun için temel özellikleri içeren bir üst veri kelime hazinesi meydana getirmek

üzere özellikle tasarlanmıştır. Dublin Core üst veri kelime hazinesi her türdeki kaynağı tanımlamada evrensel niteliklerden genel bir set tespit etmek için uzun yıllar süren katılımcı bir araştırmanın sonucudur. AACR etkin bir yöntem olmasından dolayı eldeki kopyanın kataloglanması ilkesine dayanır. MARC değişim modeli de bir bibliyografik kayıta temsil edilen varlığın eser, anlatım ya da gösterim olup olmamasına bakılmaksızın, bir bilgi kaynağını tanımlayan bibliyografik kayıtların dağıtım ilkesine dayanır (Tonta,2005:289).

Dublin Core'un, kütüphanelerdeki OPAC'larda kullanılması elektronik bilgi kaynaklarıyla basılı bilgi kaynaklarını bir platformda buluşturur. Dublin Core'un kayıtları herhangi bir veri tabanına doğrudan çevrilebilir. Bunun yapılmasının avantajı kesindir. Dublin Core'ın doğası gereği veri, binlerce katalog yapanlara derhal iletilmektedir ve web kaynağı için kaynak tanımlaması bu sisteme ve yazılıma girerek hemen yapılabilir. Bu, kütüphaneleri web dünyasına dahil edecektir. Dublin Core'un başlamasıyla MARC Dublin Core'a uyarlansaydı ve bu gayretle binlerce kütüphanede uygulansaydı, şimdi, kütüphane kullanıcılarının web gereksinimlerinde kütüphane hizmeti daha iyi olurdu ve web'de bilgi erişimi daha değişik ve daha verimli hale gelirdi (Dillon, 2006:12).

IV.BÖLÜM- ELEKTRONİK BİLGİ KAYNAKLARININ KATALOGLANMASI

IV. 1. Elektronik Bilgi Kaynağı

Elektronik bilgi kaynağı, sayısal yolla gösterilebilecek bilgiyi depolayan bir belgedir (Lorr 1995:105).Daha anlaşılır bir ifadeyle elektronik bilgi kaynağı, “dijital, optik ve manyetik ortamlarda üretilen ve elektronik ortamda kullanılan bilgi kaynaklarıdır” (Yayıncılıkta yeni...,1998:68). Bir başka tanımda elektronik bilgi kaynağı, “ bilgisayaraya dayalı depolama araçlarında (örneğin, manyetik ya da optik diskler, vb) bulunan bilgiler” olarak tanımlanmaktadır (Schauder, 1994: 73). Bu bilgiler bağımsız veya ağlara bağlı bilgisayarlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Ağlara bağlı bilgisayarlarda depolanan ve metin, görüntü, ses ve çoklu ortam (multimedia) türü nesnelere içeren belgeler, veri tabanları, tartışma listeleri, etkileşimli bilgi erişim hizmetleri geliştirilerek yeni elektronik bilgi hizmetleri ve bilgi formatları elektronik bilgi kaynaklarına örnek olarak gösterilmektedir (Tonta,1997:305).

ODLIS (Online Dictionary for Library and Information Science) adlı elektronik sözlük, elektronik bilgi kaynaklarını; “bir bilgisayara bağlanan çevre birimleri kullanılarak, cd-rom sürücüsü veya internet gibi bir ağa bağlanılarak, bilgisayar üzerinde işletilen, okunan veri ve/veya bilgisayar program(ları)ndan ibarettir. Bu kategoriye, elektronik metinler, bibliyografik veri tabanları, yazılım uygulamaları ve benzerleri girmektedir.” şeklinde tanımlanmaktadır (Reitz, 2004-5).

White ve Crawford, elektronik bilgi kaynaklarını şöyle tanımlamışlardır; “CD-ROM'lar, bölgesel ağlar (LAN), bilgisayar donanımları, çevirim içi erişilebilen kaynakları, internet, diğer uzaktan erişilebilen veritabanları ve kütüphanecilerin kendi kullanıcıları için sağlamış oldukları diğer veri tabanlarıdır” (White ve Crawford, 1997:53).

Elektronik bilgi kaynaklarını Al ve Küçük, “kütüphanenin kullanıcılarına sağladığı CD-ROM, manyetik bantlar ve internet gibi elektronik ortamlarda yer alan bilgi kaynakları” şeklinde tanımlamışlardır (Al ve Küçük, 2003:169).

Sefercioğlu, Kataloqlama Kuralları (2003) kitabında elektronik kaynağı; “bir bilgisayar veya bilgisayara bağlı bir aygıt tarafından işletilmek üzere aktarılmış olan ortamlar (veriler ve /veya programlar)”olarak tanımlar. Erişim yerinde sağlanabilen ortamlar(örneğin bilgisayar diskleri, bilgisayar optik diskleri) ve uzaktan alınan ortamlar (örneğin çevrimiçi

hizmetleri, bilgisayar bülten levhaları, tartışma grupları/listeleri, world wide web (www) siteleri) elektronik bilgi kaynakları arasındadır (Sefercioğlu, 2003:120).

Elle tutulamayan (*intangible*) ama bilgi kaynağı olarak bilgisayar ekranında izlenebilen elektronik bilgi kaynakları: (*CD-ROM'lar, kütüphanenin bilgisayarına yüklenmiş bazı veritabanları*) kütüphane bilgisayar sistemine bağlı bir uç ile kullanıcıların çoğu zaman hiçbir ücret ödemeksizin elde edebildiği kaynaklardır. Güncellenen bilgisayar ortamındaki veri tabanlarıdır. Bu bilgi kaynakları ücretli ya da ücretsiz olarak sunulurlar. (Gorman, 1997:498-499).

Elektronik ortamda bulunan kaynaklar hazırlanışı, üretimi, kullanımı, içeriği ve biçimi açısından farklı özelliklerde olabilmekte ve zaman zaman değişik terimlerle ifade edilebilmektedir. Bu kaynakların özelliklerinin bilinmesi, onlardan en fazla yararın sağlanması açısından önemlidir. En yaygın elektronik bilgi kaynağı türleri, sayısal koleksiyon / sayısal arşiv, sayısal / elektronik kütüphane, elektronik dergi, elektronik kitap, elektronik metin, elektronik tez, veri tabanı ve web belgesi olarak sayılabilir(Başıoğlu, 2006). Demas'ın sistematik yaklaşımına göre de; elektronik bilgi kaynaklarını; uygulama yazılımları, bibliyografik kütükler, tam metinler, sayısal kütükler ve çoklu ortamda bulunan bilgiler oluşturmaktadır (Demas, 1994:73).

Gelişen bilişim teknolojileri sayesinde ortaya çıkan elektronik bilgi kaynakları, bibliyografik ve/veya tam metin veri tabanları, e-dergiler, e-kitaplar, açık arşivler ve web belgeleri olarak da sıralanabilir. Bu kaynaklar, genellikle ticari yayınevleri ve/veya meslek örgütleri tarafından üretilmekte ve/veya dağıtılmaktadır. Gelişen yazılım uygulamaları ve veri tabanı üretici/dağıtıcı firmaların rekabeti, kullanıcılara daha kapsamlı, kullanıcı dostu ve etkin işlevlere sahip kaynaklar sunmaktadır. Böylece yoğun araştırma/çalışma yükü altındaki bilim insanları için bilgi kaynaklarından yararlanma sürecinde önemli zaman ve emek kazancı sağlamaktadır.

IV.2. Elektronik Bilgi Kaynaklarının Doğuşu ve Ülkemizde Kullanımı

İlk elektronik bilgi kaynağı elektronik posta(e-mail)dır. Elektronik posta 1970'lerin başından beri akademik topluluklar tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır. Bilim dünyasında

araştırmacıların kendi aralarında yaptıkları bilimsel yazışmalar elektronik bilgi kaynaklarının çekirdeğini oluşturmaktadır.

Elektronik bilgi kaynaklarıyla ilgili ilk girişimler bir proje kapsamında 1976 yılında The Electronic Information Exchange System (EIES) adıyla başlamıştır. İkinci girişim 1980-1984 yılları arasında yürütülen “The Birmingham and Loughborough Electronic Network Developmend Project” (BLEND) projesi olmuştur. Her iki projede de temel hedefin basılı dergilerin işlevlerini yerine getirecek elektronik bilgi kaynakları üretmek olduğu anlaşılmaktadır. 1980’li yılların başından itibaren Elsevier gibi bazı yayınevleri bibliyografik veri tabanları (DIALOG, BRS, NLM, STN, ORBIT gibi) üzerinden dağıtımını yaptığı elektronik yayınlara erişimi sağlamaktadır. Hem basılı hem de elektronik kopyaların birlikte yayımlanması anlamına gelen “paralel yayıncılık” ise 1983’te Amerikan Kimya Kurumu’nun (American Chemical Society) yayımladığı dergilerin tam metinlerini bir ticari şirket (BRS) aracılığıyla hizmete sunmasıyla başlamıştır. Ancak internet ve diğer ilgili akademik ağlar aracılığıyla gerçek anlamda elektronik yayıncılık yapma projeleri 1989’da meydana gelen “soğuk füzyon” olayından sonra hız kazanmıştır (Schauder, 1994: 77-78). O zamandan beri internette elektronik bilgi kaynakları giderek artmaktadır.

Bilimsel dergilerin duyuru panoları/duyuru ilanları akademik çevrelerde ilk elektronik bilgi kaynağı olarak kabul edilir. 1991 yılında HEPHT (High Energy Physics Theory) adlı yayının elektronik ortamda yayımlanması önemli bir adım olmuştur. Çünkü dergide yayımlanan makalelere tam erişim sağlanmıştır (Bayram,1998:25). 1992 yılında çevrimiçi erişilebilen elektronik yayın sayısı 2500’dir. Amerikan Araştırma Kütüphaneleri Derneği’nce (ARL) yayımlanan *Directory of Electronic Journals, Newsletters and Academic Discussion Lists* adlı yayının beşinci basımında yaklaşık 2500 tartışma listesi, 675 elektronik dergi listelenmektedir. Bu sayı, aynı kaynağın 1994’te yayımlanan dördüncü basımında listelenen kaynaklardan %40 daha fazladır (Okerson, 1995).

1996 yılında Elsevier, Springer ve Academic Press tarafından yayımlanan çok sayıda bilimsel, teknik ve tıbbi yayın (Business Week, Time, The Wall Street Journal ve USA Today gibi popüler yayınlar) bütünüyle elektronik ortamda yayımlanmaya başlanmıştır (Bayram,1998:26). Günümüzde elektronik dergi, elektronik kitap, elektronik ansiklopedi, elektronik sözlük, elektronik tez gibi elektronik bilgi kaynakları, kütüphane dermelerinin büyük bölümünü oluşturmaya başlamıştır.

Ülkemizde elektronik bilgi kaynaklarının kullanımı, 1984 yılında YÖK Dokümantasyon Merkezi'nde bilgisayarla yayın tarama hizmeti ile başlamıştır. Bibliyografik yayın taraması niteliğindeki bu hizmet, DIALOG bilgi merkezine bağlanarak gerçekleştirilmekteydi (Tuncer, 1989, s. 34-35). Daha sonra cd-rom teknolojisinin ortaya çıkışı ile, kütüphanelerimiz basılı indeks ve öz dergilerini cd-rom olarak satın alınmaya başlamıştır. Kütüphanedeki bir bilgisayara bağlanan cd-rom sürücü veya yerel ağların kurulmasından sonra bir sunucu üzerinde, satın alınan veri tabanının uygulaması ile yayın tarama olanağı sağlanmıştır(Bahşişoğlu, 2006).

Asıl gelişme, internet ve bilgisayar teknolojisinin gelişmesi, özellikle html ve veri tabanı uygulamalarının birleşmesinden sonra görülmeye başlamıştır. Yurt dışında kullanılmaya başlanan tam metin veri tabanları, konsorsiyum oluşumları, ULAKBİM ve üniversite kütüphanelerinin yöneticilerini harekete geçirmiştir. Böylece Türkiye'de, dört üniversite (Bilkent, Gazi, Hacettepe ve ODTÜ) kütüphanesi tarafından ANKOS oluşturulmuştur. Konsorsiyum ile, Academic Press ürünü olan IDEAL ile ilk çevrim içi tam metin veri tabanı hizmeti verilmeye başlanmıştır (<http://www.ankos.gen.tr/makale2.html>).

Ülkemizde 2000 yılında ANKOS'un kuruluşundan sonra elektronik bilgi kaynakları aboneliğinde sayısal artış olmuş ve kullanım açısından önemli gelişmeler olmuştur. 2006 yılı verilerine göre ANKOS kapsamında elektronik dergi veri tabanlarından elde edilen toplam tam metin kullanım miktarı 10.029.712'dir. ANKOS'un kuruluşundan günümüze kadar üniversitelerin elektronik veri tabanı abonelikleri bütün Türkiye'den 86 üniversite ve araştırma kurumunu kapsayacak şekilde yapılmıştır. Konsorsiyum e-kaynak abonelikleri/erişimi konusunda işbirliğini geliştirmektedir(Özen, 2007:201).

IV.3. Elektronik Bilgi Kaynaklarının Kataloglanması

Elektronik ortamda bulunan bilgiler; elektronik dergiler, magazinler, kitaplar, referans kitapları (sözlükler, ansiklopediler, rehberler, el kitapları vb.) istatistikî kaynaklar, veri tabanları, sanal kütüphaneler, küresel bilgi rehberleridir. Bilgiye erişimde hız, kolaylık vb. özelliklerinden dolayı elektronik bilgi kaynaklarının kullanımı hızla artmaktadır (McGeachin,1998:2). Bu hız kütüphaneleri de etkilemiştir. Öğrenciler, araştırmacılar ve bilim insanları araştırma yapmak için kütüphaneye gelip çevrimiçi (çevrim içi) katalogdan kendi konularıyla ilgili tarama yapmanın yanı sıra elektronik ortamda mevcut bilgilere de ulaşabilmektedirler. CD-ROM'lar, yerel ağlar, bilgisayar donanımları, çevrimiçi olarak

erişilebilen kaynaklar, internet, diğer uzaktan erişilebilen veri tabanları ve kütüphanecilerin kendi kullanıcıları için sağlamış oldukları diğer veri tabanları gibi elektronik bilgi kaynakları kütüphanelerde yerlerini almışlardır. Bu da kütüphane dermelerinin nicelik ve nitelik bakımından değişim içinde olduklarını göstermektedir. Önceleri elle tutulabilir, somut bilgi kaynakları varken şimdi bilgisayar ekranından izlediğimiz ama elle tutamadığımız bilgilerin kullanımı artmaktadır. Bu bilgi kanalları yerel kütüphanelerde ya da yerleşke ortamında bir bilgisayarın ana belleğine aktarılmakta, hatta uzaktan erişim ile elde edilip kullanılmakta ve web sitelerinden, tartışma listeleri ya da yayıncısının ana sayfasından izlenebilmektedir. Onun için artık dünyanın her yerinden erişilebilir kütüphane materyalleri kütüphane dermelerini oluşturmaktadır.

Son yıllarda, elektronik yayınların nicelik ve nitelik açısından gelişme göstermesi, kütüphane koleksiyon geliştirme işlemlerini de etkilemektedir. Elektronik yayınların, güncel bilgiye erişim olanağı sağlaması, kaynakları depolamak için gereksinim duyulan yer ve maliyet sorunlarını azaltması, kullanıcıların söz konusu kaynaklara erişimde fiziksel olarak kütüphaneye gelme zorunluluğunu ortadan kaldırması, birden fazla kullanıcının eş zamanlı olarak aynı kaynağı kullanabilmesi gibi özellikleri nedeniyle, kütüphane koleksiyonlarında yoğun olarak yer almaya başlamıştır. Avantajlı kullanım özellikleriyle kütüphanelerde elektronik kaynakların kullanımı son yıllarda hızla artmaktadır. Bu da elektronik kaynakların kütüphanelerdeki önemini inanılmaz boyutlara getirmektedir. Kaynaklara doğrudan erişim hemen hemen tükenmiş, yerini elektronik kaynaklara uzaktan erişme tartışmasına bırakmıştır (Surratt, 2006: 1).

İşte burada sadece elektronik biçimde mevcut olan, bilgi kaynaklarını tanımlamak ve erişilebilir hale getirmek için ne yapacağız? Bu kaynakların değişebilir ve güncel olmasına nasıl alışabileceğiz? Bu kaynakları nasıl koruyacak ve gelecek kuşaklara nasıl iletacağız? Bu soruları ancak tarihten alınan derslerle ve tüm kullanıcılarımızın ilgisi doğrultusunda günümüz ve gelecek için anlayış ve aklımızı kullanarak cevaplayabiliriz (Gorman, 2003).

Bu da ancak internet ortamındaki belgelerin (dijital nesnelerin) bibliyografik tanımlaması ile olası olur. Makinece okunabilir kataloglama (MARC) formatında yer alan 856 alanı (Elektronik yer ve erişim) yayınların elektronik adreslerini ve erişim bilgilerini kaydetmek için kullanılmaktadır (Riemer, 1998). Günümüzde web tabanlı birçok kütüphane katalogunda elektronik bilgi kaynakları için bu alan işlevsel bir biçimde kullanılmakta ve

kütüphane katalogları aracılığıyla söz konusu yayınların tam metinlerine anında erişim sağlanmaktadır. Z39.50 protokolü ve bu protokolü kullanan web arabirimleri sayesinde MARC'a dayalı kütüphane kataloglarının ağ ortamıyla bütünleşmesi kolayca mümkün olmaktadır(Tonta, 2000:5). Tablo-10'da Kaliforniya Dijital Kütüphanesinin kataloğundan alınan *D-Lib Magazine* adlı elektronik dergiye ait bilgiler MARC alanları ile birlikte verilmektedir.

001 1785592
003 CU-UC
005 19990712074629.6
008 950614c19959999vaumr1p 0 0eng d
010 \$a sn 95004209
022 0 \$a 1082-9873
082 10 \$a 025 \$2 12
095 \$g serial--periodical
210 0 \$a D-Lib ma•.
222 0 \$a D-Lib Magazine
245 00 \$a D-Lib Magazine \$h [computer file] : \$b the Magazine of the Digital Library Forum.
246 2 \$a D lib Magazine
246 2 \$a Digital Library Magazine
260 \$a [Reston, Va.] : \$b Corporation for National Research Initiatives, \$cc1995-
310 \$a Monthly
362 0 \$a July 1995-
500 \$a Magazine of the Digital Library Research, Jan. 1996-
500 \$a Title from title screen (viewed May 19, 1995).
515 \$a July/Aug. issued together, 1996-
516 \$a Hypertext (electronic journal)
538 \$a Mode of access: Internet via World Wide Web.
650 02 \$a Information Systems \$v electronic journals.
710 2 \$a Corporation for National Research Initiatives
856 40 \$u http://www.dlib.org/
856 40 \$3 July 1995+ available çevrim içi at \$u http://www.dlib.org/

Tablo-10:*D-Lib Magazine* Adlı Elektronik Derginin MARC Bilgileri Kaynak:<http://www.cdlib.org>

Katalogun web versiyonunda kullanıcılar için daha açıklayıcı olması amacıyla 856 alanı için "EL" (Electronic Location) etiketi kullanılmıştır. Bu elektronik dergiye erişmek isteyen bir kullanıcı "EL" alanındaki bağlantıya (link) tıklayarak *D-Lib Magazine* adlı elektronik derginin bulunduğu adrese (<http://www.dlib.org>) doğrudan bağlanabilmektedir. Ancak, elektronik yayınlara ait MARC kayıtlarında elektronik yer (URL: Universal Resource Locator) adreslerinin verilmesi soruna tam bir çözüm getirmemektedir. Çünkü elektronik yayınlara erişmek, bu tür yayınları bibliyografik olarak tanımlamak ve dizinlemek için henüz standart mekanizmalar oluşturulmuş değildir. Web kullanıcılarının da çok iyi bildikleri gibi, elektronik yayınların adresleri sık sık değişebilmektedir. Dolayısıyla daha önce MARC kaydında verilen ve “doğru” adrese işaret eden bağlantılar “kırık bağlantılar” (broken links) haline gelmektedir (Tonta, 2000:5).

Onun için kütüphaneciler son yıllarda elektronik bilgi kaynaklarını düzenlemek ve bilgi erişimi geliştirmek için uzun yıllardır basılı kaynakları kataloglamada kullandıkları AACR2 ve MARC türü geleneksel sistemleri elektronik kaynakları tanımlamada kullanabilecek nitelikte yenileme, bir yandan da çeşitli disiplin ve kullanıcı gruplarının gereksinimlerine yönelik yeni standartlar belirleme ve geliştirme çalışmalarına yöneldi (Vellucci, 1997) ve üst veri standartları oluşturdu.

Martin ve Hoffmann (2002) elektronik bilgi kaynakları kataloglama işine başlayan kütüphaneleri tespit etmek için araştırma yapmışlar. Birçok bilgi merkezinin hem MARC hem de üst veri kayıt sistemini tercih ettiklerini ve çevrimiçi kütüphane kataloğu erişiminin elektronik kayıt miktarını arttırdığını tespit etmişlerdir. Bilgisayardan alınan ve aracı firmalardan sağlanan kayıtların kataloglamadaki yığılmaları önleyeceği görüşünü sunmuşlardır. Bu bilgiler ışığında; kütüphaneciler günümüzde elektronik bilgi kaynaklarını kataloglamak için AAKK2’de revizyonlara ve yeniliklere gitmişler ve MARC21’e yeni alanlar eklemişlerdir. Ayrıca özellikle elektronik ortamdaki bilginin organizasyonu için herkesin anlayabileceği ve kolayca uygulayabileceği üst veri standartları ortaya koymuşlardır. Çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde MARC21, AAKK ve üst veri standartlarıyla elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanması irdelenecektir.

IV.4. MARC21 ve AAKK2’yi Kullanarak Elektronik Bilgi Kaynaklarının Kataloglanması

Elektronik ortamda erişilebilir nitelikte pek çok değerli bilgi olduğunu daha önceki bölümlerde açıklamaya çalıştık. Bu bilgi kaynaklarının erişilebilir olması için düzenlenmesi gerekmektedir. Erişilebilir çevrimiçi kataloglarda kayıt yaratmak için mevcut kütüphane tekniklerinin ve uygun işlemlerin kullanılması bu kaynaklara erişim için en etkili yöntemdir(<http://www.purl.org>). Yukarıda da değindiğimiz gibi günümüzde elektronik bilgi kaynaklarının düzenlenmesi için üst veri, MARC21 ve AAKK2’den yararlanılmaktadır. AAKK2’de elektronik bilgi kaynaklarına yönelik revizyonlara, Anglo-American Cataloguing Rules 2d ed., rev” 2002’de yayınlanan basısının üç bölümünde gidildiğini ve bu revizyonların 3. Bölüm (Kartografik Belgeler), 9. Bölüm (Elektronik Kaynaklar) ve 12. Bölüm (Sürekli Kaynaklar) olduğunu daha önce detaylı anlatmıştık. Bu bölümlerin içeriğindeki revizyonlar ile diğer bölümlerdeki kuralların çerçevesini AACR2’nin önsözün ardından gelen özet bölümünde bulmanın mümkün olduğunu belirtmiştik. Ayrıca bu bölümde

elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanması AAKK2’de hangi başlıklar altında ele alınmış ve nasıl tanımlanmış onu incelemeye çalışacağız.

AAKK2’de elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanması diğer kurallarla birlikte özelliklerinden dolayı şu başlıklarda ek olarak ele alınmıştır:

- Bilginin ana kaynağı, (1.0A, 1.1A2 ve 2-12. bölümlerde .0B)
- Eser adı, (1.1B7)
- Genel ortam belirteci (1.1C1)
- Özel alan, (9.3)
- Dosya belirteci, (9.3)
- Başka fiziksel ayrıntılar, (1.5C)
- Eser hakkında notlar, (12.7B1, 9.7B1, 1.7B1, 1.7B4-5, 1.7B21, 1.7B22)
- Oluşturucular, (21.1A1)
- Romanlara dayanan eserler, (21.9-23) (AACR2, 2002).

Bu başlıklar Sefercioğlu’nun hazırladığı “Kataloglama İçin Kurallar” (2003) adlı eserde şöyle açıklanmıştır.

IV.4.1. Bilginin Ana Kaynağı: AACR2, 1.0A, 1.1A2 ve 2-12. bölümlerinde elektronik bilgi kaynaklarında bilginin ana kaynağı, iç kaynaklar, etiketler, eşlik eden ortamlar olarak belirtilmiştir(Sefercioğlu, 2003:3).

IV.4.2. Eser Adı: Elektronik bilgi kaynaklarının eser adı kuralı AACR2 1.1B7’de açıklanmıştır. Kuralda, bilginin ana kaynağı, yani elektronik bilgi kaynağının iç kaynağı, etiketi veya eşlik eden ortamı bulunmadığında, öz eser adı, tercih sırası ile eserin başka bir yerinden, ona eşlik eden ortamdaki veya başka bir yerden (örneğin bir danışma kaynağından) alınması salık verilir. Her hangi bir yerde bir eser adı bulunamıyorsa, katalogcu kısa bir eser adı oluşturabilir. Eklenen veya oluşturulan eser adı köşeli ayraçlar içinde verilir (Sefercioğlu, 2003:3).

V.4.3. Genel Ortam Belirteci: 1.1C1 kuralında, katalog kullanıcılarına ‘erken uyarı’da bulunmak amacı ile bir genel ortam belirteci eklenmek istenirse elektronik bilgi kaynakları için köşeli ayraçlar içinde [elektronik kaynak] yazılır(Sefercioğlu, 2003:8).

IV.4.4. Özel Alan: 9.3’de elektronik kaynaklar noktalama ve belirteç olarak iki kısımda ele alınmıştır. Noktalamada, bu alanın önüne bir nokta-boşluk-çizgi-boşluk (.-) konulması belirtilmiştir. Belirteçte, bilgi hemen sağlanabiliyorsa, “Elektronik veri”, “Elektronik program(lar)”, “Elektronik veri ve program(lar)”, “Elektronik günlük” veya “Elektronik çevrimiçi hizmeti” terimi kullanılarak dosyanın türü belirtilmiştir. Örneğin, 2005 yılı genel nüfus sayımı: Sonuçlar. – Elektronik veri. İsteğe bağlı olarak, nitelendirme daha önce “elektronik kaynak” genel ortam belirteci kullanılmış ise, dosya belirteci “elektronik” kelimesi yinelenmeyebilir(Sefercioğlu, 2003:16).

IV.4.5. Başka Fiziksel Ayrıntılar: 1.5C kuralında, uzaktan sağlanabilen bir elektronik kaynak kataloglanıyorsa, bu öğenin yazılmayacağı, erişim yerinde sağlanan bir elektronik kaynak çok renkli olarak sunuluyor veya renkli olarak üretildiği biliniyorsa bu durum “rnk” kısaltması ile belirtilmesi vurgulanmıştır(Sefercioğlu, 2003:23).

IV.4.6. Eser Hakkında Notlar: 12.7B1, 9.7B1, 1.7B1, 1.7B4-5, 1.7B21, 1.7B22 kuralları eser hakkında notları düzenlemiştir. 12.7B1 ve 9.7B1’de kataloglanan elektronik bilgi kaynağı bir süreğen yayın ise, süre eser adında (‘Aylık dergi’, ‘Yıllık rapor’ gibi) gösterilmiş olmadığı takdirde, çıkış sıklığı ilk not olarak verilmiştir. 1.7B1’de nitelendirmenin başka yerlerinde açıklıkla belirtilememişse, eserin nitelik, kapsam veya edebi biçimini gösteren bir not düzenlenir. 1.7B4-5’de eserin taşıdığı, öz eser adından değişik olan önemli eser adları not edilir. 1.7B21 kuralında, nitelenen eser başka eserle veya başka eserlerle birlikte yayınlanmışsa, bu eserlerin her biri için ayrı nitelendirme yapılması ve onlara ilişkin nitelendirmelere, diğer eser(ler)i tanıtan bir not konulması belirtilmiştir. Ancak bu not eserin bir ortak eser adı bulunmadığı zaman yazılmalıdır. 1.7B22 kuralında, nitelenen süreğen yayının ilk sayısı yoksa eldeki, nitelenen sayının ayrıntıları not edilir. 1.7B23’de ise sistem gereksinimlerinin belirtilmesi açıklanmıştır. Kural, erişim yerinde sağlayabilen bir elektronik kaynağı tanıtmak gerektiğinde daima bir “sistem gereksinimleri” notu yapılacağını ve kaynağı çalıştıracak bilgisayar(lar)ın yapı ve model(ler)i ile kullanım için önemli olan öteki sistem gereksinimlerinin (örneğin bellek tutarı, işletim sisteminin adı, kesimleri) belirtilmesini ve notun önüne “sistem gereksinimleri” giriş sözü konmasını belirtir. 1.7B24’de uzaktan

sağlanan elektronik kaynaklar için daima bir “erişim yöntemi” notu yazılmasını önerir. Notun önüne de “erişim yöntemi “world wide web” ise, adresi de eklenir. Örneğin; erişim yöntemi: World Wide Web: <http://www.ankara.edu.tr> (Sefercioğlu, 2003:34-35).

IV.4.7. Oluşturucular: 21.1A1 kuralı elektronik bilgi kaynaklarını oluşturanları yazar olarak tanımlamaktadır (Sefercioğlu, 2003:45).

IV.4.8. Romanlara Dayanan Eserler: 21.9-23’de romanlara dayanılarak yeniden oluşturulan eserler hakkındaki kurallar açıklanmıştır. Bunlara göre; önceden var olan bir eserde değişiklik yapan bir eserin girişi, yeni esere uygun başlık altında yapılır. Eğer özü ve içeriği esaslı olarak değiştirilmiş ise, asıl eser için de bir ad / eser adı ek gireci yapılmalıdır(Sefercioğlu, 2003:51).

Anglo Amerikan Kataloglama Kurallarına göre elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanması bu çevrede olurken MARC21’e göre de şöyle gerçekleştirilmektedir: Elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanmasında basılı kaynaklardan farklı alanlar kullanılır. Basılı kaynaklarda kullanılmayan ancak elektronik bilgi kaynaklarında kullanılan MARC alanlarına örnek olarak şunları verebiliriz. 006 kayıt türü (“m” bilgisayar dosyası), 007 fiziksel tanımlama sabit alanı (bilgisayar dosyaları için), 256 bilgisayar dosya karakteristiği, 506 ulaşım üzerine sınırlamalar, 516 bilgisayar dosya türü veya veri hakkında not, 530 ulaşılabilir diğer ek fiziksel form notu, 538 sistem detayları hakkında not, 776 ek fiziksel form girişi ve 856 elektronik adres ve elektronik kaynağa ulaşım alanlarıdır. Basılı bilgi kaynakları ile elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanmasındaki farklılıklarını özellikle web belgesi organizasyonu için MARC21 alanları ile aşağıdaki örnekle daha net belirtebiliriz.

0XX Kontrol alanları

006Kayıt türü (“m” bilgisayar dosyası (computer file))

007Fiziksel tanımlama sabit alanı (Bilgisayar dosyaları)

008 Sabit uzunluktaki bilgi alanı

020 Uluslar arası Standart Kitap Numarası

022 Uluslar arası Standart Dergi Numarası

040 Kataloglama kaynağı

041 Dil kodu

050 Kongre Kütüphanesi konu numarası

060 Ulusal Tıp Kütüphanesi konu numarası

099 Yerel konu numarası

1XX Temel giriş

100 Temel giriş-Kişi adı

110 Temel giriş-Kurum adı

111 Temel giriş-Toplantı adı
2XX Başlık, edisyon, basım bilgileri
210 Kısaltılmış anahtar başlık
245 Başlık
246 Farklı başlık girişleri
250 Basım kaydı
256 Bilgisayar dosya karakteristiği
260 Baskı alanı (Yayın yeri, yayımlayan, yayın tarihi)
3XX Fiziksel tanımlama
310 Yayın çıkış aralığı (Yıllık, aylık vb.)
362 Yayın ilk çıkış tarihi
4XX Seri kaydı
5XX Notlar
505 İçindekiler kaydı
506 Ulaşım üzerine sınırlamalar
516 Bilgisayar dosya türü veya veri hakkında not.
520 Özet

530 Ulaşılabilir diğer ek fiziksel form notu

538 Sistem detayları hakkında not

546 Dil notu
6XX Konu başlıkları
600 Kişi adına göre
610 Toplantı adı
651 Coğrafik isme göre konu başlığı
7XX Ek girişler
700 Kişi adına göre ek giriş
710 Kurum adı

776 Ek fiziksel form girişi

8XX Seri ek girişleri, Elektronik erişim adresi

856 Elektronik adres ve elektronik kaynağı ulaşım
9XX Yerel olarak tanımlanan alanlar

Tablo-11: MARC21 ile Web Belgesi Organizasyonu; Kaynak:(<http://www.loc.gov/marc>)

Tablo-11’de verilen MARC alanları çerçevesinde kataloglanmış bir web sayfası örneği de aşağıdaki gibidir.

Description	Field	Ind	Field Data
Leader	LDR		ca_ _
Control #	1		bay00076645
Date	5		20010731154553.0
Fixed Data	8		010730suuuuuuuu g u kn u
Stock No.	37		\$c(film copy neg.)
Local Call #	90		\$aNew
Title	245	00	\$a[Middle Run, St. Andrew Bay Lumber Company]\$h[graphic]
Phys Descript	300		\$aphotoprint\$bb & w;\$c5x 7 in.
Series:Title	440	0	\$aBCPL Local History Room Photograph Collection
Note:General	500		\$aSt. Andrew Bay Lumber Company.
Abstract	520		\$aMiddle run of St. Andrew Bay Lumber Company. Earlier the mill was run by a German company and was called the German-American Lumber Company. The mill was located where the West Florida Natural Gas offices are in 2001.
Subj:Topical	650	0	\$aBusiness establishment\$zPanama City (Fla.)
Subj:Topical	650	0	\$aLocal history room\$XPhotographs\$XBusiness establishment\$zPanama City (Fla.)
Subj:Topical	650	0	\$aShipyards
Subj:Topical	650	0	\$aLocal history room\$XPhotographs\$XShipyards
Subj:Topical	650	0	\$aMillville (FL)
Subj:Topical	650	0	\$aLocal history room\$XPhotographs\$zMillville (FL)
Subj:Topical	650	0	\$aLocal history room\$XPhotographs.
Elec Loc'n	856	48	\$z Click here for full-size image
Tag 857	857	48	
Tag 945	945		\$aNegative number 153-4-1
Tag 949	949		\$aBCP2\$gR\$h153-4-1\$b3236600000734\$p150.00

Continue

Tablo-12: MARC21’le Kataloglanmış Web Belgesi Örneği

IV.5. Elektronik Bilgi Kaynaklarının Kataloglanmasındaki Zorluklar

Elektronik kaynakların fiziksel biçimi ve uzaktan erişim yöntemi kataloglama işlemlerinde güçlükler ortaya çıkarmıştır. Hawkins ve Shadle (2004) incelemelerinde elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanmasında geleneksel işlemin alışılmamış ve kullanılmayan yöntemler olduğunu vurgulamışlardır.

Boydston ve Leysen (2002), Jones (2002) ve French (2002) elektronik kaynakların dinamik yapısına ve onların kayıtlarının saklanmasıdaki zorluklara dikkat çekmektedirler. Eden (2003) sayısal girişimlerin kataloglama bölümlerindeki organizasyonu nasıl etkilediğine dair örnekler üstünde durmuştur. Park (2002) kütüphanecilik bölümlerinin ders programlarını

incelemiş ve en az iki ya da üç dersin elektronik bilgi kaynaklarının organizasyonunu kapsadığını tespit etmiştir. Hsieh-Yee (2004) basılı olmayan, sayısal ve üst veri ile ilişkili kaynaklara artık daha çok ihtiyaç olduğu sonucuna varmıştır.

Parks ve Shadle (2002) elektronik kaynaklar için bibliyografik bilgi sunumundaki standart yokluğuna değinmişlerdir. Basılı ve elektronik ortamda yayınlanan kaynakların elektronik formatlarıyla basılı formatının tam ilişkilendirilmemesi yapısal bir problem doğurmaktadır.

Elektronik bilgi kaynaklarında başlık saptaması esnasında meydana gelen değişimler problem oluşturmaktadır. Murphy (2002) ve Hawkins (2002) bu durumun biriken başlık problemlerinin daha ötesinde olduğunu belirtmişlerdir. Bazı başlıklar, arkasında sahipsiz katalog kayıtları bırakarak yok olmaktadır. Dahası, yayınların bitmeden tanımlanması ve süreli yayınlardan ayırt etme tamamıyla yanlış bir uygulamadır. Kütüphanelerin potansiyel gücünün büyük bir bölümü bu problemi çözmekle uğraşmaktadır. Bunun için çözüm, dış kaynaklardan elde edilen üst verinin kataloglamada kullanılması ve bibliyografik bilginin güncel tutulmasıdır.

Elektronik bilgilerin fiziki formatından kopyalama işleminin kolaylaştırılması, “muhtelif versiyonlar” problemini doğurmuştur (Kaplan, 2004). Birçok elektronik kaynak, çoğaltım işlemlerinin, kopyalarının, yeniden üretimlerin ve eş zamanlı versiyon üretimlerinin tekrardan ibaret olduğunu gösterir. Bu yüzden kütüphaneler, koleksiyonlarını elektronik olarak düzenlemede kataloglama kararlarını belirlemelidir. Bu problem birçok araştırmacı tarafından tartışılmıştır. Bland, Carstens ve Stoffan, 2002; Martin ve Hoffman, 2002; Murphy 2002; Giles, 2003 bunlardan bazılarıdır. Çoğu kütüphane basılı olarak sahip olduğu dergilere elektronik olarak da üye olmuştur. Bu durumda kütüphane basılı formata göre mi yoksa elektronik formata göre mi kataloglayacağına karar vermelidir.

Ayrıca bazı elektronik dergilerin kayıtları kopyalanmış görünmektedir. Her kopyanın ayrı ayrı kataloglanması doğru bir durum değildir. CONSER tüm kopyalar için tek kataloglama kaydı oluşturmuştur (Curan,2003). Bu tür kayıt yöntemi toplu katalog oluşturulmasında zaman kaybını engellemek, kullanıcı dostu katalog kullanımı ve ISSN CONSER uyumu gibi birçok yarar sağlamaktadır. Yalnız tüm bu çalışmaları kolaylaştırmak

ve bu çalışma kısımlarından faydalanmak için birçok engelle karşılaşmaktadır (Shadle, 2004).

Yapılan kataloglama çalışmalarını analiz edecek olursak; tek kayıt yöntemi ile yapılan kayıtların güncellenmesi otomasyona geçilmiş yöntemle yapılanaya göre, kullanıcılar ve danışma kütüphanecileri tarafından daha çok tercih edilmektedir (Giles, 2003; Hawkins, 2003). Morris ve Thomas (2002) her elektronik kaynağın ayrı bir kayıta kataloglanması gerektiğini söylemiştir.

Boydston ve Leysen (2002) ve Cole (2003) elektronik kaynakların artmasını ve kataloglamanın maliyetli bir işlem olduğunu da düşünerek kataloglamadan fayda elde edebilmek için kütüphanelerin daha fazla çalışması gerektiğini vurgularlar. Çoğu yazar erişim sağlamada internet sayfaları, birleşik tarama motorları ve metin destekli yönlendirme hizmetleri gibi alternatif yolların seçilmesi gerektiğini ve kütüphanelerin bu metotları kullanmaları gerektiğine değinmektedirler(Morris ve Thomas 2002; Giles 2003; Hawkins 2003; Johnson ve Manoff 2003; Jones 2003; Sennema 2004).

Elektronik kaynak kataloglamanın geleceği düşünüldüğünde, çoğu yazar bibliyografik bilginin depolanması ve yayımı için kullanılan en iyi formatın MARC olduğunu düşünürler. Gorman (2003) bu konuyu hararetle savunmaktadır. Weiss (2003) “internetteki sürekli büyüme sadece kataloglama için sorun ve kullanışsızlık yaratmaz, aynı zamanda internet kaynaklarına erişimde karmaşık ve rahatsız edici bir durum oluşturur” bildiriminde bulunmaktadır. Yee ise (2004) MARC’ın kayıtlarında tanımlanmış problemler olduğunu belirtmektedir. Kütüphane hizmetlerinde kullanılan Dublin Core, MODS ya da ONIX gibi standartların kullanımındaki karşılaştırmalar devam etmektedir.

Elektronik ortamda bulunan bilgi kaynaklarındaki artış, bununla birlikte iletişim ve ağ teknolojilerindeki gelişmeler kütüphaneleri kataloglama politikası üzerinde yeniden düşünmeye ve bu alandaki gelişmeleri takip etmeye yöneltmektedir.

IV.6. Elektronik Bilgi Kaynaklarını Kataloglamak İçin Kataloglama Kural ve Standartlarında Değişimler

Daha önce bu konuyu “AAKK2’de Elektronik Bilgi Kaynaklarına Yönelik Revizyonlar” adlı bölümde özellikle AAKK2 açısından ele almıştık. Bu bölümde ise hem AAKK2 hem de diğer kural ve standartlar açısından konuyu incelemeye çalışacağız.

Son zamanlarda temel kataloglama kurallarının, ana noktalarında ve standartlarında değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler önemlidir. Çünkü kataloglama, kurala dayalı bir uygulamadır ve kurallar değiştiğinde uzmanlık alanı üstündeki etkisi önem taşır. AAKK2’deki önemli değişiklikler 9. bölümde, 12. bölümde ve 24. bölümde yer almaktadır. Bu bölümlerde elektronik bilgi kaynaklarını kataloglamaya yönelik büyük yenilemeler olmuştur (Curran 2002; Myer 2003). Süreli yayın başlıklarındaki kural değişiklikleri “temel ve yardımcı değişiklikler” adı altında sunulmuştur. Bu başlıklar elektronik kaynakların durumlarına göre güncellenmiştir (Parks ve Shadle 2002). Bu değişiklikler AAKK2’nin gözden geçirilmiş basımının 2002 sonbaharında yayınlanmıştır (Curran, 2003).

Anglo-Amerikan Kataloglama Kurallarının 2002’de gözden geçirilmesinde özellikle iki kaynağa değinilmiştir. Bunlar; web siteleri ve veritabanlarıdır. MARC kurallarında da bu kaynaklara yönelik çalışmalar sürdürülmektedir (Caudwell, 2004).

Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları 2’yi takip eden Kataloglamada İşbirliği Programının (The Program for Cooperative Cataloging- PCC) kataloglama rehberi de güncellenmiştir. Ayrıca CONSER Elle (Manuel) Kataloglamada 2002’nin sonbaharında güncellenmiştir (Curran, 2003). CONSER’de güncellemeler 16. bölümde yapılmıştır. 30. bölümde doğrudan erişim kaynaklarına, 31. bölümde ise uzaktan erişim kaynaklarına yönelik yenileştirmeler ele alınmıştır. CONSER’in yayın rehberi ise 2003’ün başlarında güncellenmiştir.

Bunlardan başka Amerikan Kongre Kütüphanesi 2002 Temmuz ve Ağustos’ta güncellenmiş LCRI’ler (Library of Congress Rule Interpretations) yayınlamıştır (Hawkins, 2003). Association of Library Collections and Technical Services (ALCTS) 2004’de “Differences Between/Changes Within-Aradaki Farklar/İçdeki Değişiklikler” adı ile temel ve yardımcı değişiklikleri gösteren bir rehber yayınlamıştır.

IV.7. Elektronik Bilgi Kaynaklarının Kataloglanmasında Üst Veri (Metadata) Kullanılması

Elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanması giderek bir üst veri çalışması olarak görülmeye başlanmıştır. El-Sherbini ve Klim (2004) üst veri ile yapılan kataloglama ve geleneksel kataloglama ile ilgili geniş tanımlayıcı açıklamalar yapmışlardır. Gorman (2003) son zamanlarda yaygınlaşan üst veri kavramının standartlaşma ile gelişme göstereceğini ve bu şekildeki veri elde etme işinin gerçek kataloglamadan ayırt edilemeyeceğini belirtmiştir. Gorman (2004) bir başka makalesinde “Üst veri detaylarını geleneksel kataloglama nitelikleri ile beslememiz gerekir.” demiştir. Gorman bu durumun elektronik kaynakları tanımlamak ve kaynak bilgilerini korumak gibi iki problem arasında kaldığını ve bu durumun henüz yeterince çözümlenemediğini vurgulamıştır.

Bazı yazarlar bibliyografik bilginin özellikle MARC ve Dublin Core gibi standartlar arasında transfer yapılabileceğini göstermişlerdir. Todd (2003) MARC ve AAKK2 kullandığı kadar Yeni Zelanda Ulusal Kütüphanesi’ndeki üst veri standartlarını kullandığı örneğini vermiştir. Surratt ve Hill (2004) Dublin Core’den MARC’a transferlerin kataloglamayı bir ölçüde otomatikleştirdiğini göstermişlerdir.

Gelişen bilişim teknolojileri sayesinde ortaya çıkan elektronik bilgi kaynakları, bibliyografik ve/veya tam metin veri tabanları, e-dergiler, e-kitaplar, açık arşivler ve web belgeleri olarak sıralanabilir. Bu çalışmada günümüzde kütüphane dermelerinin büyük bir bölümünü oluşturan elektronik bilgi kaynaklarından e-kitap, e-dergi ve web belgelerinin kataloglanması incelenecektir.

IV. 8. E-kitap Kataloglanması

E-kitap, basit bir ifadeyle okuyuculara her hangi bir kitabın içeriğine elektronik formda erişim olanağı veren kitaplardır (Hawkins, 2000: 15). Teknik olarak, diz üstü, masa üstü, cep bilgisayarları ve diğer e-kitap okuyucu cihazları ile okunabilen ve basılı kitapların tıpkı kopyalarından oluşan elektronik dosyalar olarak tanımlanabilen e-kitaplar, bilgisayarlar ya da taşınabilir e-kitap okuyucuları ile okunmak için tasarlanmış, kâğıda basılmayan ama basılı kitapların bütün özelliklerini barındıran, ek olarak okuyucuya yeni kolaylıklar da sağlayan yeni bir kitap biçimidir. E-kitap tanımlardan da anlaşılacağı üzere donanım ve yazılım unsurlarından meydana gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde e-kitaplar, özel olarak geliştirilmiş taşınabilir bir elektronik cihaz üzerindeki elektronik veriyi okumak amacıyla

kullanılan bir yazılım-donanım birleşimini çağrıştırmaktadır(Rukancı ve Anameriç, 2003:148).

Günümüz dünyasında kataloglama, elektronik kaynaklara erişime ve bu kaynakların düzenlenmesine odaklanmıştır. Bu elektronik kaynaklar arasında, piyasaya ilk olarak 1998 yılının ortalarında çıkan elektronik kitap (e-kitap) bulunur (Robb,1998:64). Kütüphaneler e-kitapları satın almaya başladıkça, kütüphaneler için bir dizi yeni sorunlar ortaya çıkmıştır (Bry and Kraus, 2002:275). Bunlar arasında lisanslama, satın alma ve mülkiyet ve elbette kataloglama bulunmaktadır. E-kitaplar son birkaç yıldır, yayıncılık endüstrisi, uygun pazarlar ve ürün olarak tutunabilme konularında oldukça dikkat çekmiştir (Bothmann,2004:12).

Kataloglamaya başlamadan önce kaynağın bir kitap olup olmadığına karar verilmesi gerekir. Eğer bir kitap gibi gözüküyor, okunuyor ve genel olarak kitap gibi “hissettiriyorsa”, elektronik olması dışında, büyük bir olasılıkla bir kitaptır. Diğer bir deyişle, *Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2. baskı, 2002 revizyonu sözlüğünde* tanımlanan monografi tanımlamasına uyuyorsa, bu bir kitaptır. Sözlükteki tanımlama ise, “Süreğen olmayan, tek veya birkaç parçadan oluşan eser” olarak belirtilmektedir(Anglo...,2002).

Bir e-kitabı, katalog kaydı içinde çeşitli yollarla nitelenmek mümkündür. Bunlardan biri CONSER kılavuzlarını takip ederek yapılan versiyonlu kayıttır. Buna aynı zamanda tek kayıt yaklaşımı da denir. Bu yöntemde elektronik form, aynı kayıt üzerinde baskı formu olarak nitelenir. Katalogcu, e-kitabı aynı zamanda bir tıpkıbasım şeklinde değerlendirebilir ve LCRI 1.11A'dan yararlanarak bir microform gibi kataloglayabilir(Hirons,2002). Her iki yöntemde de e-kitapların idaresi ve sunumunda farklı olasılıklar sağlar. Fakat bu yöntemler tek başlarına kullanılamazlar. E-kitap kataloglanırken eğer basılısı varsa bundan bağımsız olarak tanımlanabilir (Bothmann,2004:13).

E-kitapları kataloglamak, basılı bir kitap için gerekli olandan fazla birkaç adım gerektirir. Kataloglayıcılar, özellikle AACR2 (2002) bölüm 1,2 ve 9'u, *MARC21 Bibliyografik Veri Formatı'nı* iyi kullanmalıdır. Bir e-kitabı kataloglarken unutulmaması gereken noktalar aşağıda belirtilmiştir:

- Eğer başlığın kaynağından farklıysa, başlığın kaynağını ve baskı ifadesinin kaynağı belirtilir.
- İşlem için gerekli olan erişim şeklini ya da sistem ihtiyaçlarını ortaya koymak gerekir.

- E-kitabın elektronik doğası için gerekli olan fazladan kodları ilave edilir.

Katalogcular aynı zamanda, çeşitli kuralların ve standartların güncel düzeltmelerini yakından takip etmelidirler. Kaynakların tek çeşit nitelemesini sağlamak için mevcut kurallara ve standartlara tutarlı bir şekilde uyum, oldukça önemlidir. Bu adımları takip etmek, kataloglanan kaynakların açık bir nitelemesini ve diğer katalogculara aynı kaynağı nitelemede yardım eder. Kullanıcıların e-kitapları bulması ve kullanması için gerekli bilgileri sağlar (Bothmann,2004:18).

Önceden “Bilgisayar Dosyaları” başlığıyla anılan AACR2’nin (1998) 9. Bölümü, genelde veritabanları, yazılım ve diğer çeşit bilgisayar programı ya da bilgisayar verisi olan elektronik kaynakları kataloglamak için tasarlanmıştır(Anglo-American, 1998). Kitapların, dizilerin, haritacılığa ait kaynakların, hareketli görüntülerin ve elektronik formdaki diğerlerinin çerçeve içinde ele alınırken, kataloglayıcıların, şu anda karşı karşıya geldiği bibliyografik kaynak tiplerine, yer sağlayacak olan kuralları yaratacak kadar önemli sayılarda bulunmamıştır. Bu yüzden AACR2 (2002) 9. Bölümün başlığı “Elektronik Kaynaklar” olarak değiştirilmiştir. Buna rağmen, gelecek birkaç yıl içinde elektronik bilgi kaynaklarının kataloglandığı kurallar ve standartlar değişecek, gözden geçirilecek, tartışılacak ve yeniden düzenlenecektir(Bothmann,2004:19).

IV.8.1. E-kitap için MARC21 Uygulaması

Bu bölümde nitelenen kataloglama unsurları, sınır belirtici (\$) ve boşluk (#) göstergeleri için MARC21 kurallarını kullanan MARC21 üst veri sunuşu için olan kitaplar OCLC çalışma formunda sunulmuştur. Nitelemeler, AACR2’nin 2002 düzeltmesinde bulunan “Elektronik Kaynaklar” başlıklı 9. bölüm ve LCRI’lar kurallarını takip eder(Bothmann,2004:14). 13.,14. tablolar sabit bir disket üzerine depolanan e-kitaplar için doğrudan erişim, web üzerinden erişilen uzaktan erişim e-kitaplar ve bir CD-ROM üzerinden erişilen doğrudan erişim e-kitapları için tam bir MARC21 örneklerini verir. Her unsur aşağıda açıklanmıştır ve uygun olan yerlerde birer örnek verilmiştir.

IV.8.1.1. Kontrol Alanları

E-kitaplar, kitaplar için olan çalışma formları kullanılarak kataloglanmalıdır. Yani, kılavuzdaki kayıt tipi, dil malzemesi için “a” ile kodlanmıştır. Kitaplar için 008 kontrol

alanındaki diğer önemli alan, 23. konumdaki “Maddenin şekli” özelliğidir. Bu alan elektronikler için “s” ile kodlanmıştır. İlave olarak, e-kitapların kataloglayıcıları, bilgisayar dosyaları/elektronik kaynaklar için 006 alanını eklemek zorundadır. 006 kontrol alanında, kaynağı bir bilgisayar dosyası olarak göstermek için kayıt tipi “m” ile kodlanmıştır. E-kitaplar için “bilgisayar dosyası tipi” “d” ile kodlanmıştır. “d” burada belgeyi temsil etmektedir. Bu kılavuzdaki kayıt tipinden alınan dil malzemesi kodu “a”nın eşiti olarak düşünülmektedir. Kullanılan tanımlama kodları tipleri, daha sonra 516 alanındaki metin formunda açıklanabilir.

006 [m d]

007 elektronik kaynak kontrol alanı, Genel Materyal Belirteci (GMD) tanımlamak için ilave edilmelidir. Bu alan için malzeme kodu (\$a) kategorisi “c”dir. 007 alanını *MARC 21 Bibliyografik Veri İçin Kesin Format*’da tanımlanan şekilde kodlanacak ve özel materyal belirteci için (\$b), renk (\$d), boyut (\$e) ve ses (\$f) şeklinde doldurulacaktır. 007 alanı için olan diğer kodlar özellikle dijital görüntüler ve arşiv amaçları içindir ve e-kitap için gerekmemektedir (Bothmann,2004:14). Aşağıda Tablo-13’de kataloglanmış bir e-kitap örneği verilmiştir.

```

▶ Type: a   ELvl: I   Srce: d   Audn:      Ctrl:      Lang: eng
  BLvl: m   Form: s   Conf: 0   Biog:      MRec:      Ctry: nyu
          Cont:      GPub:      LitF: f   Indx: 0
  Desc: a   Ills: b   Fest: 0   DtSt: s   Dates: 2001,  ¶
▶ 1 010    *z 00-51859 ¶
▶ 2 006    [m      d      ] ¶
▶ 3 007    c #b z #d b #e n ¶
▶ 4 020    0345447131 (e-book) ¶
▶ 5 020    *z 0345434684 (print) ¶
▶ 6 050 04 PS3563.A255 #b S55 ¶
▶ 7 100 1   McCaffrey, Anne. ¶
▶ 8 245 14 The skies of Pern #h [electronic resource] / #c Anne
  McCaffrey. ¶
▶ 9 250    1st Palm Digital Media ed. ¶
▶ 10 260   New York : #b Del Rey ; #a Santa Clara, Calif. : #b
  [distributed by] Palm Digital Media, #c 2001. ¶
▶ 11 490 1 The dragonriders of Pern ; #v v. 13 ¶
▶ 12 516   Electronic text; file size: 497 kilobytes. ¶
▶ 13 538   System requirements: Palm ebook reader for Windows CE,
  PocketPC, Palm OS, Macintosh or Windows operating
  systems. ¶
▶ 14 500   Title from title page screen, viewed Mar. 18, 2003. ¶
▶ 15 500   Ed. and series statements from distributors Web site,
  viewed Mar. 18, 2003. ¶
▶ 16 530   Also available in print. ¶
▶ 17 500   Maps on lining papers. ¶
▶ 18 650 0 Pern (Imaginary place) #v Fiction. ¶
▶ 19 650 0 Life on other planets #v Fiction. ¶
▶ 20 650 0 Space colonies #v Fiction. ¶
▶ 21 650 0 Dragons #v Fiction. ¶
▶ 22 655 7 Science fiction. #2 gsafd ¶
▶ 23 655 0 Electronic books. ¶
▶ 24 776 0 McCaffrey, Anne. #t Skies of Pern. #b 1st ed. #d New
  York : Del Rey, 2001. #h viii, 434 p. : maps ; 24 cm.
  #w (DLC) 00-51859 #z 0345434684 ¶
▶ 25 800 1 McCaffrey, Anne. #t Dragonriders of Pern ; #v v. 13. ¶

```

Tablo-13: Diskte Kayıtlı E-kitabın MARC21 Kaydı

007 c \$b z \$d b \$e n (Bir bilgisayar ya da elde tutulan bir cihaz üzerinde kullanılan bir e-kitap için kodlanan 007 alanı)

IV.8.1.2. Çeşitli Veri Alanları: ABD Milli Kütüphanesi Kontrol Sayısı (LCCN) , (Uluslararası Standart Kitap Numarası) ISBN, Sınıflandırma

LCCN, ISBN ya da belki de bir yayımcı sayısını içeren çeşitli alanlar benzerdir, standart verileri, monografik katalog kayıtlarında ortakdır. Genelde e-kitaplar da bir kaynağın basılı haline verilen LCCN ve ISBN'e sahiptir. Bu bilgi genelde, başlık sayfası ekranını takip eden Yayın İçinde Kataloglama (CIP) verisinde bulunur. Bu ekranlar, başlık sayfası arkasının elektronik versiyonu olarak düşünülürler. İlave olarak, bir kaynağın e-kitap versiyonu için olan ISBN, eğer varsa, genelde ya başlık sayfası ekranından önce ya da CIP bilgisinden sonra bulunabilir. Bütün bu bilgiler, minik bir ayarlama ile bir e-kitap için yapılan kayıt üzerinde geçerlidir. LCCN için olan 010 alanında, kataloglamacı sayıyı girilmelidir, fakat sayının, maddenin formu için geçersiz olduğunu belirtmek için bir alt başlık \$z ile kodlanmalıdır. Kataloglamacılar aynı zamanda, basılı bir kaynak için ISBN'i bir alt başlık \$z ile kodlamalıdır, fakat e-kitap ISBN'ni alt başlık Tablo-14'de görüldüğü gibi \$a kullanarak kodlamalıdır. (Bothmann,2004:14).

```
► Type: a ELvl: I Srce: d Audn: Ctrl: Lang: eng
  BLvl: m Form: s Conf: 0 Biog: MRec: Ctry: pau
      Cont: b GPub: LitF: 0 Indx: 1
  Desc: a Ills: Fest: 0 DtSt: s Dates: 2001, ¶
► 1 006 [m d ] ¶
► 2 007 c #b r #d c #e z #f u ¶
► 3 050 4 RT51 ¶
► 5 245 04 The Lippincott manual of nursing practice #h [electronic
  resource]. ¶
► 5 246 3 Nursing practice ¶
► 6 250 7th ed. ¶
► 7 260 Philadelphia, Penn. : #b Lippincott ; #a New York : #b
  Ovid Technologies [distributor], #c c2001. ¶
► 8 516 Electronic text. ¶
► 9 538 Mode of access: World Wide Web. ¶
► 10 500 Title from Books@Ovid opening page, viewed Nov. 12, 2002.
  ¶
► 11 500 Ed. statement from preface. ¶
► 12 500 Sandra M. Nettina [editor].--Preface. ¶
► 13 500 Electronic text contains search engine. ¶
► 14 530 Also available in print. ¶
► 15 506 Access restricted to subscribers. ¶
► 16 504 Includes bibliographical references and index. ¶
► 17 650 0 Nursing #v Handbooks, manuals, etc. ¶
► 18 655 0 Electronic books. ¶
► 19 700 1 Nettina, Sandra M. ¶
► 20 856 40 #u http://gateway.ovid.com/autologin.html #z Select
  "Books@Ovid" from the menu and select the title from the
  list. ¶
```

Tablo-14: Web'deki e-kitabın MARC21 kaydı

Baskı için LCCN: 010 ## \$z 0051859
e-kitap ISBN: 020 ## \$a 0345447131
basılı ISBN: 020 ## \$z 0345434684

Sınıflama farklı yollarla ele alınmalıdır ve kaynağın konu analizine dayandırılmalıdır. Eğer kütüphanenin, Dewey (Dewey Onlu Sistemi) ya da Amerikan Milli Kütüphanesi (LC) sınıflandırması kullanılarak raflara yerleştirilecek olan doğrudan erişim malzemeleri varsa, o zaman katalogcular bir aramada yer numarasını verebilirler. Eğer elektronik ortamda ise, yer için bir arama sayısı gerekmemektedir. Çünkü bu fonksiyon tek biçim kaynak tanımlayıcı (URI) ile elde edilir. Bazı kurumlar, elektronik kaynakları, Web siteleri üzerinde, çeşitli sınıflama tabloları kullanarak düzenlemektedir. Bu tip sitelere örnekler, Iowa Devlet Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Kütüphanesi, Gerry McKiernan tarafından yürütülen, Yer İmi Arkasındaki Web Siteleri: Web’i Düzenlemek için Tablolarda listelenmiştir (Beyond, 2003).

IV.8.1.3. E-Kitapların Tanımlaması İçin Çeşitli Veri Alanları

Basılı bibliyografik kaynakların kataloglanması için kullanılan çeşitli veri alanları aynı zamanda, AACR2 (2002)’nin 1. ve 2. bölümlerinde açıklanan tanımlama için olan kuralları takip ederek Tablo14’de de görüldüğü gibi elektronik kaynakların tanımlanması için de kullanılır. Biz, bu kurallar ile olan temel benzerlikleri ve monografik kataloglamanın temel bir bilgisini varsaymaktayız. Burada e-kitaplara da uygulanan elektronik kaynakların tanımlanması için AACR2’nin 9. bölümde açıklanan kuralların uygulanmasına ilişkin ayrıntılar üzerinde duracağız (Bothmann,2004:15).

IV:8.1.4. Başlık

Elektronik kitaplar, elektronik diziler (seriler) değildir. Katalogcular, elektronik kitabın bir baskı kopyası olduğundan, tek biçim başlık yaratmamalıdır. Bu, dizi kataloglamasında, bir başlık çelişkisi oluştuğunda, farklı basımları, açıkça göstermek ve yayınları ayırt etmek için yapılır. Bu durum monografik kataloglama için geçerli değildir. Katalogcular, tek biçim başlıkların kullanımında daha fazla açıklama için AACR2 (2002) “Tek Biçim Başlıklar” adlı 25. Bölüme başvurmalıdır. Monografik kataloglama için, eldeki monografi diğer bir monografi ile aynı başlığı taşıdığına, ciltsiz baskılar, güncellenmiş ya da numaralandırılmış basımlar ya da diğer herhangi bir çeşit farklılık için olan tek biçim başlıklar yaratılmaz. Çünkü bu farklar, baskı ifadeleri ve yayım tarihleri gibi diğer alanlarda yansıtılmaktadır. Kataloglamacılar, gerek duydukları zaman tek biçim başlıklar yaratmak için, bir monografi

bir tercüme olduğunda ya da farklı bir isimle daha iyi bilindiğinde –örneğin bir kitap bir başlık altında basılır ve farklı bir başlık altında yeniden basılırsa- AACR2 (2002) 23.Bölümü takip etmelidirler. Tek biçim bir başlığın daha önceden mevcut olup olmadığının belirlenmesi için Ulusal Otorite Dosyası (The National Authority File) kullanılmalıdır. Kataloglamacılar bir elektronik kitap için (doğrudan bağlantılı) ya da benzer terimlerle nitelendirerek tek biçim başlık yaratmamalıdır.

IV.8.1.5. Eser adı Bilgisi

Eser adı, bilginin ana kaynağından aktarılmalıdır. Herhangi bir çeşit elektronik kaynak için, bilginin ana kanyığı AAKK2 (2002) kural 9.0B1’de tanımlandığı gibi, kaynağın kendisidir. Eser adı, “hakkında” ve “beni oku” dosyaları, menü ekranları ve üst veri etiketleri gibi çeşitli farklı kaynaklardan biçimsel olarak sunulan herhangi bir bilgidir. İlave olarak, bilgi ana kaynaktan alınamadığında, yayıncı, yaratıcı ya da dağıtıcı tarafından sağlanan bilgi de kullanılabilir. Bu, elektronik kaynak için özel olan, yayıncının ya da dağıtıcının web sitesinden alınan açıklayıcı bilgiyi içerir. Kataloglamacılar, uygun başlığı takiben GMD’yi köşeli ayraç içinde sağlamalıdır. E-kitaplar için onaylanmış GMD, AACR2 (2002) kural 1.1C1 liste 2’de ve aşağıda Tablo-15 görüldüğü gibi [elektronik kaynak]’tır. Elektronik kaynağın başlığı için kullanılan bilginin özel kaynağını bir not alanında belirtmek zorunludur (Barrett, 2001).

245 14 \$a The skies of Pern \$h [electronic resource] / \$c Anne McCaffrey.

500 ## \$a Title from title page screen.


```

▶ Type: a   ELvl: I   Srce: d   Audn:       Ctrl:       Lang: eng
  BLvl: m   Form: s   Conf: 0   Biog:       MRec:       Ctry: mau
          Cont:       GPub:       LitF: 0   Indx: 0
  Desc: a   Ills:       Fest: 0   DtSt: s   Dates: 2001,  ¶
▶ 1 006     [m       d       ] ¶
▶ 2 007     c #b o #d c #e g #f a ¶
▶ 3 020     0072445203 ¶
▶ 4 050 4   T57.6 #b .H53 ¶
▶ 5 100 1   Hillier, Frederick S. ¶
▶ 6 245 10  Introduction to operations research #h [electronic
  resource] : #b interactive etext / #c Frederick S.
  Hillier, Gerald J. Lieberman ; cases developed by Karl
  Schmedders and Molly Stephens ; tutorial software
  developed by Mark Hillier and Michael O'Sullivan. ¶
▶ 7 250     7th ed., release 2.0. ¶
▶ 8 260     Boston : #b McGraw-Hill, #c c2001. ¶
▶ 9 300     1 CD-ROM : #b sd., col. ; #c 4 3/4 in. ¶
▶ 10 516    Electronic text of the print version which includes
  movie and sound clips, hypertext links, additional
  resources not included in the print, and makes use of
  spreadsheets and modeling software. ¶
▶ 11 538    System requirements: Pentium 133MHz or better; 32 MB
  Ram; Windows 95/98/NT; Soundblaster audiocard, CD-ROM
  drive, 640 x 480 x 256 color monitor; Acrobat 4.0, Quic
  Time 4.0 (both included on disc), Internet browser
  (Netscape 3.0 or Internet Explorer 3.0), Microsoft
  Excel, MPL Modeling System (included on disc). ¶
▶ 12 538    System requirements for Macintosh: PowerMac compatible
  (only the Excel files and OR Tutor will run on a
  Macintosh.) ¶
▶ 13 500     Title from "e-Text Main Menu" screen. ¶
▶ 14 500     Includes indexes. ¶
▶ 15 500     Distributed with print version of: Introduction to
  operations research. ¶
▶ 16 530     Also available in print. ¶
▶ 17 650 0   Operations research. ¶
▶ 18 655 0   Electronic books. ¶
▶ 19 700 1   Lieberman, Gerald J. ¶
▶ 20 700 1   Schmedders, Karl. ¶
▶ 21 700 1   Stephens, Molly. ¶
▶ 22 700 1   Hillier, Mark S. ¶
▶ 23 700 1   O'Sullivan, M. #q (Michael) ¶
▶ 24 776 0   #7 plam #a Hillier, Frederick S. #t Introduction to
  operations research. #b 7th ed. #z 0072321695 #w
  (DLC) 00025683 #w (OCoLC)43555349 ¶

```

Tablo-15: CD-Rom'daki e-kitabın MARC21 kaydı

IV.8.1.6. Baskı Bilgisi

Herhangi bir diğerk bibliyografik kaynağa yapıldığı gibi, mevcut baskı ifadeleri hakkında bilgi, Tablo15’de olduğu gibi 250 alanının içinde belirtilmelidir. Başlık bilgisi haricinde eğer bir kaynaktan basım ifadesi alınırsa, baskı ifadesinin kaynağını bir not alanında belirtmek zorunludur.

250 ## \$a Temel elektronik kitap ed.

500 ## \$a Web sitesi dağıtıcısının durumu

IV.8.1.7. Kaynağın Tipi ve Kapsamı

Elektronik kaynağın tipi ve kapsamı hakkındaki bilgi 256 (Bilgisayar dosya karakteristiği) alanında verilmelidir. Kural 9.3B1 için olan LCRI, elektronik bir kaynağın orijinal kataloglamasını yapan katalogcuları, kaynağın tipini ve kapsamını dahil etmemek için bilgilendirirler. Bununla birlikte, bu tanımlama alanını 256 alanı içinde kullanmayı sečen kurumlar, “elektronik veri” adını kullanmalı ve hazır bir şekilde mevcut olan herhangi bir dosya özelliğini sağlamalıdır. Alternatif olarak, bilgi, kural 9.7B8’i takip eden bir not içine kayıt edilebilir. Böyle bir durumda katalogcular 516 (Sistem detayları hakkında not) alanını kullanabilirler. Özellikle bir cep bilgisayarı ya da dosya boyutunun sınırlı olduğu PDA cihazı üzerine indirilebilen (yüklenebilen) e-kitaplar için, dosya boyutu özellikle kullanışlı bilgidir ve kayıt edilmelidir. 256 alanı içinde dosya özellik bilgisi, kayıtları ve boyutları ya da dosya boyutu bir kolonla bölünerek mutlaka parantez içinde verilmelidir. 516 alanının tavsiye edilen bir formatı yoktur, bu yüzden katalogcular serbest metin notu kullanabilirler.

256 ## \$a Elektronik veri (1 dosya: 498 KB)

516 ## \$a Elektronik yazı; dosya boyutu: 498 KB.

IV.8.1.8. Yayın, Dağıtım, vb.

Yayın yeri kaydında AACR2’nin gözden geçirilmiş 9. bölüm kurallarında yapılan kesin bir değişiklik, bütün elektronik bilgi kaynaklarının yayınlanmış gibi ele alınmasıdır. Bu ticari olarak dağıtılan e-kitaplar için önemli değildir, fakat e-kitap olarak değerlendirilebilen HTML dokümanları gibi şahışlar tarafından üretilen ve internet üzerinden serbestçe dağıtılan e-kitaplar için önemlidir. Katalogcular, bir kaynağın üzerinde birçok telif hakkı tarihleri verildiğinde mevcut olan en son telif hakkı tarihinin kullanılması hakkında bilgi veren kural 9.4F4’ten haberdar olmalıdırlar. Ayrıca, LCRI 9.4D1, dağıtıcının adının verilmesi ile ilgili AACR2 (2002) kural 9.4D1’in seçimli şartını uygulamak konusunda katalogcuyu

bilgilendirir. İsimden önce [tarafından dağıtılmıştır] ya da isimden sonra [dağıtıcı] şeklinde köşeli parantez kullanılarak dağıtıcının ismi belirtilir.

260 ## \$a New York : \$b Del Rey ; \$b [tarafından dağıtılmıştır] Peanut Press, \$c c2001.

260 ## \$a Philadelphia : \$b Lippincott Williams &Wilkins ; \$a New York : \$b Ovid Technologies [dağıtıcı], \$c 2003.

IV.8.1.9.Fiziksel Tanımlama

Bir elektronik kaynağın fiziksel tanımlaması, eldeki kaynağın tipine bağlı olarak değişmektedir. İnternette erişilebilen elektronik bilgi kaynakları için bir fiziksel tanımlama kullanılmaz. Doğrudan erişim aracında mevcut olan elektronik kaynaklar için fiziki birimlerin sayısı ve özel materyal belirteci (SMD) verilir. Fiziksel tanımlama için yeni bir seçenek, SMD için geleneksel terminolojinin kullanılmasıdır. Katalogcular günümüzde CD-ROM, ya da DVD gibi terimleri kullanabilmektedir. Bu kural için gözden geçirilmiş LCRI, 9.5B1, orijinal kataloglamaya seçenekli şartın uygulanabileceği bilgisini vermektedir. Katalogcu, eğer mevcutsa, renk ya da ses hakkında bilgi verir. Son olarak, boyutlar için olan değiştirilmiş kural, metrik birimler kullanarak ortamın boyutlarını kayıt etme seçeneğine izin verir. Böylece fiziki tanımlama, hemen hemen bütün format tanımlama tipleri ile uyumlu hale gelir. Buna rağmen, LCRI 9.5D1, bu seçeneğin uygulanmamasını belirtmiştir. Bu yüzden katalogcu, doğrudan erişim ortamının boyutları için İngiliz standardında birimleri kullanmaya devam etmelidir.

300 ## \$a 1 CD-ROM : \$b sd., col. ; \$c 4 ¾ in.

IV.8.1.10. Dizi Kayıtları

Dizi kayıtları, basılı kaynaklar için olan kurallar, elektronik kaynaklar için olanlardan farklı değildir. Bununla birlikte yayıncı bilgisi, dizi kayıt bilgisi için tavsiye edilen bir bilgi kaynağıdır. Yani, kayıtın kendisinde veya içeriğinde ya da eşlik eden diğer bilgisinde bulunmayan bir yayıncının ya da dağıtıcının web sitesinde bulunan bir dizi kayıttaki kullanım için geçerlidir. Bu tip olayların örnekleri az olmalıdır ve özellikle eğer bir web sitesi bilginin kaynağı olarak kullanılıyorsa, tedbirli olunmalıdır. Eğer katalogcu dizi bilgisinin kayıt edilmesinin, kaynağın tanımlanmasında gerekli ya da yardımcı olacağını hissediyorsa, dizi bilgisini, kaynağı ve tarihi ile birlikte kayıt etmelidir(AACR2, 2002).

490 1# \$a The dragonriders of Pern ; \$v v. 13

500 ## \$a Series statement from distributor's website (viewed April 27, 2001).

800 1# \$a McCaffrey, Anne. \$t Dragonriders of Pern ; \$v v. 13.

IV.8.1.11. Notlar Alanı

E-kitabın tam bir bibliyografik tanımlaması için pek çok not gereklidir. Bu notlar, AACR2 (2002)'de tavsiye edilen sırada sunulmalıdır. Tür ve kapsam notu 516 alanı içinde kayıttaki ilk not olarak verilir. Bu not zorunlu değildir ve kayıtta daha önceden verilmiş başka bir bilginin tekrarı olabilir. Bununla birlikte, eğer gerekli görülürse, not apaçık bir şekilde sunulabilir. Tür ve kapsam notu için kullanılan bir metin tavsiye edilmez.

516 ## \$a Elektronik yazı; dosya boyutu: 498 kilobytes.

Sistem ihtiyaçları hakkındaki notlar zorunludur ve bütün seviyelerdeki elektronik kaynak kayıtlarının tanımlamalarına dahil edilmelidir. Uzaktan erişim kaynakları için, erişim şekli tanımlanmalıdır. Doğrudan erişim kaynakları için katalogcular, daha önceden hazır ve tanımlanabilir olan herhangi bir yazılım ya da donanım gereksinimini vermelidir.

538 ## \$a Erişim modu: World Wide Web.

538 ## \$a Sistem için gerekenler: Elektronik kitaplar için Windows CE veya Palm OS okuyucusu

538 ## \$a: Sistem için gerekenler: İnternet dağıtıcısı.

Uygun olan başlık ve baskı deyiminin kaynağı, eğer başlık bilgisinin kaynağından farklı ise, her zaman kayıt edilmeli ve ayrı notlar olarak verilmelidir. Eğer başlık ya da baskı bilgisi gelecekte değişebilecek bir kaynaktan alınırsa (genelde bir web sitesi), katalogcular bilginin görüntülediği tarihi yazmalıdırlar.

500 ## \$a Web sitesi dağıtıcısından alınan HTML başlığı (görüldüğü tarih 16 Nisan 2006).

500 ## \$a Ana sayfadan alınan başlık.

500 ## \$a Web sitesi taşıyıcısının edisyon durumu.

500 ## \$a Web sitesi yayıncısının edisyon durumu.

Eğer kaynak başka bir formatta mevcutsa, katalogcular, kaynağın 530 alanı içinde mevcut olduğu format tipini belirtebilirler. Ulusal yardımcı yazılımlara sunulan kayıtlar için bu not özellikle faydalıdır, fakat yerel kataloglar için gerekli değildir. Kullanıcı için faydalı olan uygun bir yerel uygulama, bu notu, sadece kaynağın farklı formatlarına sahip olduğunda kullanmaktır.

530 ## \$a Ayrıca baskısı elde edilebilir.

IV.8.1.12. Konu Başlıkları

Bütün e-kitaplar için kataloglayıcılar, kaynağın içeriğine dayanan konu başlıkları belirlemelidirler. Kataloglayıcılar, kataloglama otomasyon programından özgürce hareket etmemelidirler. Programdaki mevcut konu başlıkları listelerini kullanmalıdırlar. Ancak burada yoksa diğer kaynaklara başvurabilirler. E-kitaplar için en fazla kullanılan konu başlıkları ABD Milli Kütüphanesi Konu Başlıklarıdır (LCSH). MARC21 2002 Kesin Baskı, diğer konu etiketleri ile paralel olan 655 alanı için ikinci göstergeleri gerektirmektedir. Eğer bir LCSH terimi kullanırsa, ikinci gösterge 0(sıfır) olarak kodlanır. Farklı sözlüklerde uygun bir başlık mevcut değilse, yerel olarak tanımlanan terimler yaratmak mümkündür. Bu durumlarda terim kaynakları alt başlık \$2 olarak ve yerel olarak tanımlanan terimler ise “\$2 yerel” olarak yazılır. Kataloglayıcılar yerel olarak tanımlanan terimleri bir yetki kontrol sistemi ile idare etmelidirler ve gereksiz yere terimler üretilmemelidir (Bothmann,2004:16-18).

655 #0 \$a Elektronik kitaplar

655 #7 \$a İnteraktif basılı kitaplar. \$2 yerel

IV.9. Basılı Bir Kitapla Elektronik Versiyonun MARC21 Göre Karşılaştırılması

Basılı bir kitapla, aynı kitabın elektronik sürümünün MARC21 kayıtlarına göre karşılaştırıldığında alanlar arasındaki benzerliklerin şöyle olduğu görülmektedir:

- a) 008 Sabit alan (item kod formunun dışında)
- b) 245 Başlık ve sorumluluk alanı (lh dışında)
- c) 250 Baskı kaydı
- d) 260 Yayınlayan bilgisi
- e) 500 Bibliyografik referans not
- f) 650 Konu başlıkları

Elektronik ortamdaki kitap ile basılı kitap arasındaki farklılıklar ise şöyledir:

- a) 008 İtem kod formu (form of item code): “s” bu kitabın elektronik olduğunu gösterir.
- b) 006 Kontrol alanı (control field): Monografik veya kartografik materyaller 006 alanına ihtiyaç duymaz. “m”: Kayıt türü = bilgisayar dosyası’nı, “d”: bilgisayar dosya türü = belgeyi simgeler
- c) 007 Kontrol alanı (control field) : Elektronik kaynağın fiziksel karakteristiği için “c” = bilgisayar dosyası, “r” uzaktan erişim, “c” = renk’i belirtmek için kullanılır, “n” [fiziki boyut] kullanılmıyor.
- d) 245 lh dan sonra gelen köşeli parantez içinde genel materyal tanımlayıcısı (General Material Designation GMD): [elektronic resource] olarak gösterilir.
- e) 256 Bilgisayar dosyası karakteristiği (elektronic resource charactersitic) : Elektronik kaynağın karakteristiğini veya içeriğini belirtmek için “ computer document” ifadesi kullanılır.
- f) 300 Fiziksel tanımlama alanı (physical description) : Elektronik ortamdaki kaynakların kaydında kullanılmıyor.
- g) 538 Ulaşım tarzı (mode of access) : örnekte “ world wide web” olarak verilmiştir.
- h) 500 not alanı: Katalogcunun başlığı nereden aldığına, kaynağına ilişkin not (source of title proper note) : “title from title screen” olarak ifade edilmiştir.
- i) 856 elektronik adres ve ulaşım (electronic location and access) : İnternet üzerindeki kaynağa ulaşım için ihtiyaç duyulan elektronik adresi içerir. Web kaynakları için bu URL (Uniform Resource Locator) adresi alt alan |u dan sonra verilir. Web tabanlı çevrim içi kataloglarda URL adresi aktif “hotlink” olabilir ve internet üzerindeki kaynağa direkt olarak bağlanabilirsiniz (Ergün, 2002).

IV.10. E-Dergi Kataloqlama

Dergi, özellikle akademik dergi tek veya benzeşik konulardaki yazıları içeren, belli zaman aralıklarıyla çıkan ve günceli vurgulayan bir kaynaktır. Bir başka deyişle dergi, ortak bir ad altında yılda en az iki defa ve belirlenmiş aralıklarla çıkan, her sayısı numaralı ve tarihli olan, değişik kişilerin makale, öykü v.b. gibi yazılarını içeren, sonsuza dek yayımlanacağı varsayılan ve belli bir amaca yönelik olarak hazırlanan yayındır (Küçük, Al ve Olcay, 2007:144). E-dergi, sadece elektronik ortamda, genelde de internette yayınlanan dergilere verilen genel addır (<http://tr.wikipedia.org/wiki/E-dergi>). İlk e-dergiler CD-ROM olarak yayınlanmıştır. Seksenli yılların ortalarında CD-ROM'lar akademik dergilerde yayınlanan makalelerin künye bilgilerini veya birer paragraftan oluşan özetçelerini içeren e-kaynak olmuştur. Doksanlı yılların ortalarında dergi makaleleri tam metin olarak CD-ROM'larda belirmeye başlamıştır.

20. yüzyılın özellikle son 20 yılı elektronik yayıncılık, bilginin sayısal olarak işlenmesi ve büyük bilgi yığınlarının depolanması konularında yapılan çalışmalara sahne olmuştur. Bu çalışmalar sonucunda elektronik dergiler, elektronik ortamda yer alan özler ve bilginin yalnızca bibliyografik tanımlamasına değil kendisine de ulaşılmasına olanak tanıyan *Index Medicus*, *Chemical Abstracts*, *Engineering Index*, vb. gibi geniş kapsamlı elektronik veri tabanları ortaya çıkmıştır (Correia ve Teixeira, 2002). Tüm bu gelişmeler ışığında yayıncılık kavramının başına "elektronik" kelimesinin konulması kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Elektronik yayıncılık; belgelerin elektronik ortamlar ve ağlar aracılığıyla dağıtımı, arşivlenmesi ve bu belgelere erişilmesi olarak tanımlanmaktadır (Tonta, 2000, s. 89). Bu terim, önceden basılı sürümü yayımlanan dergilerin elektronik sürümlerini de kapsamaktadır (Arms, 2000, s. 52). Kendini elektronik dergi olarak nitelendiren her yayının bilimsel olduğunu söylemek mümkün değildir. Bilim dünyası açısından basılısında aranılan özelliklerin (örneğin hakem denetimi) elektronik dergilerde de bulunması gerekmektedir. Bilimsel iletişimde elektronik yayıncılığın en önemli ürünleri arasında ise elektronik dergiler yer almaktadır. "Elektronik dergiler" için "e- dergi" (e-journal), "çevrimiçi dergi" (çevrim içi journal), "elektronik süreli yayınlar" (electronic periodicals) gibi farklı terimler kullanılmaktadır (Chan, 1999, s. 10). Elektronik dergiler basılı dergilerin hemen hemen tüm özelliklerini taşımaktadır. Elektronik dergilerin basılı dergilerden en önemli farkı elektronik sürüm şeklinde yayımlanmasıdır. Dergilerin tam metinlerinin internet aracılığıyla hizmete sunulmasına ilk olarak 1983 yılında Amerikan Kimya Kurumu (ACS) tarafından başlamıştır (Tonta, 1997, s. 306). Elektronik dergiler başlangıçta basılı dergilerin ikinci kopyası olarak,

basılı dergiden sonra piyasaya sürülmekteydi. İlk elektronik dergi 1992’de *The Online Journal of Current Clinical Trials* adıyla yayımlandı. Bu derginin basılı sürümü olmadığından, araştırmacılar tarafından kabul görmedi (Arms, 2000, s. 52). Ancak daha sonra çok sayıda çevrimiçi derginin ortaya çıktığı ve araştırmacıların bu dergilere oldukça yoğun ilgi gösterdiği görüldü (Küçük, Al ve Olcay, 2007:145).

Özellikle internet’in yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte elektronik olarak erişilebilen bilgi kaynaklarının sayısında büyük bir artış gözlenmiştir. Bilimsel araştırma sonuçlarının yayımlandığı elektronik dergilerin sayısında 1991-1997 yılları arasında 30 katlık bir artış gözlenmiştir. *ARL Directory of Electronic Journals, Newsletters and Academic Discussion Lists* adlı yayının 1991’de yayımlanan ilk basımında 110 elektronik dergi listelenmişken, 1997 yılındaki son basımında bu sayı 3400’e çıkmıştır. (Mogge, 1999). Özellikle 2000’li yıllardan sonra elektronik kaynakların kullanımında artış gözlenmiştir. Açık erişim kavramının giderek önem kazanmasına paralel olarak elektronik dergi sayısında da artış olmuştur. Mayıs 2007 itibariyle Açık Erişim Dergileri Rehberi’ne (DOAJ, 2007) kayıtlı dergi sayısı 2686’dır (Küçük, Al ve Olcay, 2007:145). 2007 yılında Ankara Üniversitesi’nin abone olduğu e-dergi sayısı 11.000 civarındadır (http://www.ankara.edu.tr/kutuphane/e_dergi_ve_basilidergiler.html). Aynı yıl içinde ULAKBİM sunucuları, elektronik süreli yayınlar, elektronik konferans ve standartlar, çevrimiçi (çevrim içi) erişimli süreli yayınlar ve ücretsiz elektronik dergiler olmak üzere yaklaşık 15.000 başlık sunmaktadır (<http://www.ulakbim.gov.tr/hakkimizda/faaliyet/>). Bu hızlı değişimin sonucu dergi veri tabanları, tamamen akademik kütüphanelerin gündemine girmiştir. Kütüphaneler e-dergilerin veri tabanlarına büyük bir hızla abone olmaya başlamıştır. Basılı dergi abonelikleri yavaş yavaş iptal edilmiş veya en azından iptal edilmesi gündeme gelmiştir. Elektronik dergiler artık kütüphane koleksiyonlarının temel kaynaklarından birini oluşturmuştur (Katipoğlu, 2002)

Standart olmayan ve kütüphanelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan uygulamalar, zor, zaman alan, pahalı ve çoğu zaman problem çıkaran sonuçlar verirler. Standart kurallara bağlılık iş verimini ve kataloğa olan güvenin yanında kataloglamanın değerini artırır. Günümüzde yukarıda da değindiğimiz gibi kütüphane koleksiyonlarının artık yarısını hatta bazen daha fazlasını elektronik kaynaklar oluşturmaktadır. Elektronik kaynakların içinde de en fazlası elektronik dergilerdir. Bunun için, e-dergilerin standartlara göre kataloglanması önem kazanmıştır.

Elektronik dergilerin kataloglanmasının önemine yönelik birçok çalışma vardır. Bunlardan; Briscoe, Selden ve Nyberg (2003), kataloglardan dergi başlıklarını sağlamak, dergi listelerini içeren web sayfalarına ulaşmak gibi işlevlerin beklendiğini belirtmişlerdir. Ayrıca kütüphanelerin de bu konuda farklı düşüncelere sahip olduklarına değinmişlerdir. Petrik (2004) ise durumu elektronik kaynakların OPAC'lara konulması ve ayrı bir Web sayfasında olmaları için çaba sarf edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Cole (2003), McCracken (2003) Gatti ve Miller (2004) elektronik dergilerin kataloglanması gerektiğini şiddetle ortaya koymuşlardır. Hepsi kullanıcıların kaynaklara erişimde sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

E-dergilerin kataloglanması önemli olmasına rağmen kütüphaneler bu konuda güçlükler çekmektedir (Murphy 2002,2003). Yeni gelişen veritabanları kütüphanelerdeki erişilebilir dergi sayısını oldukça artırmıştır. Ancak dergilerin içeriğinin sık sık değişmesi onların kataloglanmasında aşılması zor engeller oluşturmuştur (Bland, Carsten ve Stoffan 2002; French 2002; Jones 2003). Hatta AAKK 2000 Chicago konferansında Crystal Graham, AAKK2'nin süreli yayınlar için yetersiz olduğunu belirtmiş ve 2002 yılında AAKK2'de konuyla ilgili gerekli revizyonlar yapılmıştır.

Çoğu kütüphane, kataloglama çalışmalarını daha etkili hale getirmek için kataloglama düzenlemelerinde baş döndürücü değişikliklere gitmiştir(Surratt, 2006). Süreli yayınlarda kataloglama çalışmalarını daha etkili hale getirmek için CONSER AAKK İnceleme Gurubu Ocak 1994'te oluşturulmuştur. Yıllar boyunca süreli yayınların kataloglanmasında bu grubun gözden geçirmeleri kullanılmıştır. Bu gerçek anlamda bir işbirliği ürünüdür (Hirons,2002:34).

Günümüzde bibliyografik bir kayıta derginin künyesi ile ilgili her şeyi bulmak kolaydır. Çünkü kataloglar aranan derginin mevcut olup olmadığını ve diğer ayrıntıları göstermektedir. Ancak katalogcular için en alt düzeyde nitelendirme hala zordur. Birçok nitelendirmede dergiler kitap gibi değerlendirilmektedir. Dergilerin farklı erişim uçlarından girişini sağlamak yerine kütüphane katalogları dergilerin döküm kontrolünü yapmaktadırlar.

E-dergiyi kataloglamak; kütüphanecilerin ve kullanıcıların materyali tespit etmek ve seçmekte kullandığı, yazar adı, editör, makale başlıkları, dizinleme ve sınıflama sırasında

materyali içerik ya da fiziksel özelliklerini standartlaştırmaktır. Katalog kaydında verilen tüm detaylar öncelikle başlığın konusuyla ilgilidir. Katalog kaydının bir bilimsel dergi için ne kadar yararlı bilgi içerdiği veya her gün ya da haftada üç kez yayımlanan bir e-derginin kullanılmasının ne kadar önemli olduğu açıktır (Intner, 2002:28).

E-dergilerin kataloglanması, bilgiye erişimde kullanıcıları yönlendirecek şekilde yapılmalıdır. Tanımlamaları ve içeriği daha iyi olan çoklu yaklaşımlar sağlanmalıdır. E-dergilerin, yeni katalog kayıtlarında, kullanıcıları doğru yöne göndermek için onların bilgi ihtiyacını tatmin etmelidir(Intner, 2002:30).

IV.10.1. MARC 21 ve AAKK2'yi Kullanarak E-Dergilerin Kataloglanması

Elektronik dergileri kataloglarken bibliyografik seviye “s” ile birlikte 006 (Kayıt türü) alanı dergi karakteristiği ve 007 (Fiziksel tanımlama sabit alanı) alanı bilgisayar dosya karakteristiği için kullanılır. Dergilerin kataloglanmasında iki bibliyografik kayıt oluşturma tercihi yapılabilir. Bunlardan biri uzaktan ulaşım versiyonu için diğeri basılı dergi içindir. Basılı kopyanın bibliyografik kaydına elektronik versiyonun mevcudiyeti not edilir.

Bir dergi için iki kayıt oluşturduğu zaman 776 (Ek fiziksel form girişi), 530 (Ulaşılabilir diğer ek fiziksel form notu) ve 856 (Elektronik adres ve elektronik kaynağa ulaşım) alanları her iki kayıta da kullanılır. Eğer basılı dergi için tek bir kayıt kullanılıyorsa, elektronik versiyon için 530 ve 856 alanlarını da içerir. Basılı+Free çevrim içi dergi için ek MARC tag alanları aşağıdaki gibi oluşur.

530 Ulaşılabilirlik ek fiziksel formla ilgili not alanı. Örn:

530 Çevrim içi versiyona ayrıca erişilebilir.

856 Elektronik adres ve ulaşım. Örn:

856 41 |uhttp://.....

Eğer abonelik e-dergi olarak devam edecekse yeni kayıta oluşturulabilir(MARC21,2006).

IV.10.1.1. E-dergi İçin Ek MARC Alanları

Eğer dergi sadece elektronik ortamda yayınlanıyorsa kataloglamasında aşağıdaki alanlar kullanılır.

006-007 Elektronik kaynak için fiziksel tanımlayıcı sabit alanı

245 Genel Materyal Tanımlayıcı başlığa takiben köşeli parantez içinde [elektronik resource].

Örn: 245 Planta Medica |h[elektronik resource]

500 Not alanı Örn:

500 Title from general information screen (viewed May15,2001)

506 Ulaşımına ait sınırlamalarla ilgili not. Örn:

506 Subscription and registration required for access.

516 Bilgisayar dosya türü veya veri hakkında not. Örn:

516 Articles are available in portable document format (pdf)

530 Ulaşılabilirlik ek fiziksel forma ilişkin not. Örn:

530 Online version of the print title: Planta Medica

538 Sistem detaylarına ait not. Örn:

538 Mode of access: World Wide Web

538 System requirements: Internet connectivity, Worl Wide Web browser and Adobe Acrobat reader.

856 40 |http://.....(MARC21,2006).

IV.10.2. Basılı Derginin Yerini Alan E-dergiler ya da Basılı ve Elektronik Formatları Birlikte Sunan Dergilerin Kataloglanması:

Basılı dergilerin yerini alan e-dergiler ya da basılı ve elektronik olarak formatlarını birlikte sunan yayınlarda katalogcunun, e-dergi versiyonunun ne zaman başladığı ve nasıl gösterileceği konularında kararlar alması gerekir. Eğer yayıncı basılı derginin eski sayılarını sayısal ortama aktarmayı planlarsa, e-derginin ilk sayısının başlangıç tanımlamasıyla yani 362 (Yayının ilk çıkış tarihi) MARC alanıyla kayıta yer alması gerekir veya en erken ulaşılabilir çevrim içi sayı not alanında gösterilmelidir. Örn:

—Sayısal nüshalar belli tarih aralığında veriliyorsa gösterimi şöyle olur:

580 With Apr.-June 1995 supersedes print publication of same title

- Basılı dergi çevrimiçi olarak değiştiğinde çevrimiçi derginin başlangıç numarası 362 MARC alanında belirtilir. Örn

362 #1

- E-dergi belirli bir sayıdan başlarsa, katalogcu yayıncının basılı eski nüshaları sayısal ortama aktaracağından emin değilse, elektronik ortamda ulaşılabilir. İlk sayıyı belirtmektense not alanı tercih edilir. Örnl:

500 Description based on: Vol.44, no.1 (Mar. 1995); title from title screen.

530 Contains articles issued in the print version: Systematic biology

776 1 |tSystematic biology (print)|x1063-5157

- Elektronik dergi belirli bir sayıda başlar ve katalogcu da yayıncının basılı eski nüshaları elektronik ortama aktarmayacağından eminse, OCLC'ye göre bu e-derginin ilk sayıdır, kataloglama da bu sayıya göre yapılır. Örnl:

022 1092-5481

130 Arid lands newsletter (Çevrim içi)

245 00 Arid lands newsletter|h[computer file]

362 0 N0. 35 (spring/summer 1994)-

530 Also available in paper.

776 1 Arid lands newsletter (print)|x0277-9455

- Basılı versiyonlar çevrimiçi erişime açık ve taranabilir düzeyde ise basılı kaydın üzerinde 856 MARC alanı da kullanılır. Örnl:

362 1 Began in 1996

500 Description based on: June 7, 1996; title from title screen

516 Text (electronic journal)

856 7 |uhttp://oikos.com/redi/2 http

IV.10.3. Basılı Dergi ile E-derginin MARC Kayıtlarının Karşılaştırılması

Basılı bir dergi ile aynı derginin elektronik versiyonunun MARC kayıtlarının karşılaştırılmasında aşağıdaki tablo karşımıza çıkmaktadır.

Basılı versiyon:	E-dergi versiyonu
	006 m d
	007 cr cnu
008 950118c19959999gaumrlp f0 a0eng d	008 950118c19959999gauqx1p 0 z0eng d
022 0 a1080-6040	022 0 a1080-6059
	040 aNSD cNSD dOCL dDLC dOCL dEYM dNLM dSBH dOCL dIXA dWaOLN
042 ansdp alc	042 ansdp alcd
050 00 aRA648.5 b.E46	050 aRA648.5 bE54
060 00 aW1 bEM664LH	
	130 0 aEmerging infectious diseases (Çevrim içi)
210 0 aEmerg.infect. dis. b(Print)	210 0 aEmerg. Infect.dis. bÇevrim içi
222 0 aEmerging infectious diseases b(Print)	222 0 aEmerging infectious diseases b(Çevrim içi)
245 00 aEmerging infectious diseases	245 00 aEmerging infectious diseases h[electronic resource] bEID.
246 13 aEID	246 30 aEID.
260 aAtlanta, GA bNational Center for Infectious Diseases, Center for Disease Control and Prevention (CDC), c[1995-	260 aAtlanta, GA : bNational Center for Infectious Diseases : Centers for Diseases Control and Prevention, c[1995-
300 av. : bill. : c28 cm.	
310 aMonthly, b2002-	310 aFour times per year.
321 aFour times a year, b1995-1998	
321 aBimonthly, b1999-2001	
362 0 aVol.1, no. 1 (Jan.-Mar. 1995)-	362 0 aVol.1, no. 1 (Jan.-Mar.1997-
500 aTitle from cover	500 aDescription based :hypertext/World Wide Web version; title from EID home page.
510 0 aChemical Abstracts x0009-2258	
510 1 aIndex medicus x0019-3879 bJan.-Mar.1997-	510 1 aIndex medicus x0019-3879 bJan.-Mar. 1997-
510 2 aBiological Abstracts x0006-3169 b1995-	
	516 8 aASCII, Acrobat and PostScript file formats.
525 aHas supplement	
530 aAlso available çevrim içi via Internet from the CDC web site. Address as of 24/99: http://www.cdc.gov/ncidod/EID/index.htm ;current access available via PURL	530 aÇevrim içi version of:Emerging infectious diseases (Print)
	538 aMode of access: Internet e-mail, FTP, and World Wide Web
650 0 aEpidemiology vPeriodicals	650 0 aEpidemiology vPeriodicals.
650 0 aCommunicable diseases vPeriodicals	650 0 aCommunicabledisease s vPeriodicals.
710 2 aNational Center for Infectious Diseases (U.S.)	710 2 aNational Center for Infectious Diseases (U.S.)
776 1 tEmerging infectious diseases (Çevrim içi) x1080- 6059 w(DLC)sn 95007042 w(OCLC)31848943	776 1 tEmerging infectious diseases (Print) x1080-6040 w(DLC) 96648093 w(OCLC)318483353
856 41 u http://purl.access.gpo.gov/GPO/LPS2039	856 4 u http://www.cdc.gov/ncidod/eid/index.htm zConnect to web site

Tablo-16: Basılı Dergi ile E-derginin MARC Kayıtlarının Karşılaştırılması

Yukarıda Tablo-16’da görüldüğü gibi derginin basılı versiyonu 008 (Sabit uzunluktaki bilgi alanı) alanından başlarken elektronik versiyonu 006 (Kayıt türü) alanı ile başlamıştır. Basılıda 040 (Kataloglama kaynağı) alanı yokken elektronik dergide vardır. Bunların dışında basılı dergilerde 300 (Fiziksel tanımlama), 321 (Yayınlanma Aralığı), 510 (Hangi indekslerde tarandığı), 525 (Özet) alanları kullanılmışken, elektronik dergilerde 130 (Tek başlık) ve 516(Sistem detayları hakkında not) alanları kullanmıştır.

IV.10.4. Basılı Versiyonu Olmayan Bir E-Derginin MARC Kaydı:

Basılısı olmayan bir e-derginin MARC kaydı aşağıdaki Tablo-17’deki gibi oluşmaktadır.

```

006 s x1p 0 a0
007 cruan-
008 931019c19949999dcu d eng d
022 0 |a1072-611X
037 |bLibrary of Congress, Serial Record Division, Washington, DC, 20540-4160
|cFree
040 |aNSD|cNSD|dDLC|dNSD|dDLC|dOCL|dDLC|dEYM|dDLC|dOCL|dEYM
110 2 |aCONCER Program
210 0 |aCONSERline|b(Wash.D.C.)
222 0 |aCONSERline|b(Washington, D.C.)
245 10|aCONSERline|h[electronic resource] |bnewsletter of the CONSER (operative Çevrim içi
Serials) Program, Library of Congress and OCLC, Inc.
246 2 |aCONCER line
260 |aWashington, DC |bLibrary of Congress, Serial Record Division;
|a[Dublin, Ohio] |bOCLC,|c[1994-
310 |aIrregular.
362 0 |aNo. 1 (Jan. 1994)-
500 |Title from title screen
538 |aMode of access: Internet email,telnet, gopher and World Wide Web. For email
subscription, send to:listserv@loc.gov, the message: subscribe consrln
[firstname lastname]
516 8 |aElectronic newsletter in HTML and ASCII formats.
610 20 |aCONSER Program|vPeriodicals.
650 0 |aCataloging of serial publications|zUnited States|xData processing|vPeriodicals.
650 0 |aCataloging of serial publications|zCanada|xData processing|vPeriodicals
710 2 |aLibrary of Congress.|bSerial Record Division
710 2 |aOCLC
780 00|tCONSER : [newsletter]|x0163-8610|w(DLC) 85643480|w(OcoLC)4470247
856 7 |ugopher://marvel.loc.gov/00/services/cataloging/coop/conser/CONSERline|2gopher
856 7 |uhttp://lcweb.loc.gov/acq/conser/consrln.html|2http|zAccess the CONSER
newsletter.

```

Tablo-17: E-derginin MARC21 Kaydı

V.10.5. Basılı Olan E-dergi ile Basılı Olmayan E-derginin MARC Alanlarının Karşılaştırılması

Basılı Olan E-dergi MARC Alanları:	Basılı Olmayan E-dergi MARC Alanları
006 m d	006 s x1p 0 a0
007 cr cnu	007 cruan-
008 950118c19959999gauqx1p 0 z0eng d	008 931019c19949999dcu d eng d
022 0 a1080-6059	022 0 a1072-611X
	037 bLibrary of Congress, Serial Record Division, Washington, DC, 20540-4160 cFree
040 aNSD cNSD dOCL dDLC dOCL dEYM dNLM dSBH dOCL dIXA dWaOLN	040 aNSD cNSD dDLC dNSD dDLC dOCL dDLC dEYM dDLC dOCL dEYM
042 ansdp alcd	
050 00 aRA648.5 b.E54	
	110 2 aCONCER Program
130 0 aEmerging infectious diseases (Çevrim içi)	
210 0 aEmerg.infect. dis. b.Çevrim içi	210 0 aCONSERline b(Wash.D.C.)
222 0 aEmerging infectious diseases b(Çevrim içi)	222 0 aCONSERline b(Washington, D.C.)
246 30 aEID	246 2 aCONCER line
260 aAtlanta, GA bNational Center for Infectious Diseases, Center for Disease Control and Prevention, c[1995-	260 aWashington, DC bLibrary of Congress, Serial Record Division; a[Dublin, Ohio] bOCLC, c[1994-
310 aFour times per year.	310 aIrregular.
362 0 aVol.1, no. 1 (Jan.-Mar. 1997-	362 0 aNo. 1 (Jan. 1994)-
500 aDescription based :hypertext/World Wide Web version; title from EID home page.	500 Title from title screen
510 1 aIndex medicus x0019-3879 bJan.-Mar.1997-	
516 8 aASCII, Acrobat and PostScript file formats.	516 8 aElectronic newsletter in HTML and ASCII formats.
530 aÇevrim içi version of:Emerging infectious diseases (Print)	
538 aMode of access: Internet e-mail, FTP, and World Wide Web	538 aMode of access: Internet email,telnet, gopher and World Wide Web. For email subscription, send to:listserv@loc.gov, the message: subscribe consrlin [firstname lastname]
	610 20 aCONSER Program vPeriodicals.
650 0 aEpidemiology vPeriodicals	650 0 aCataloging of serial publications zUnited States xData processing vPeriodicals.
650 0 aCommunicable diseases vPeriodicals	650 0 aCataloging of serial publications zCanada xData processing vPeriodicals
710 2 aNational Center for Infectious Diseases (U.S.)	710 2 aLibrary of Congress. bSerial Record Division
7761 tEmerging infectious diseases (Print) x1080-6040 w(DLC) 9664809 w(OCLC)318483353	
	780 00 tCONSER : [newsletter] x01638610 w(DLC) 85643480 w(OcoLC)4470247
856 4 uhttp://www.cdc.gov/ncidod/eid/index.htm zConnect to web site	856 7 ugopher://marvel.loc.gov/00/services/ cataloging/coop/conser/CONSERline 2gophe

Tablo-18: Basılı Olan E-dergi ile Basılı Olmayan E-derginin MARC Alanlarının Karşılaştırılması

Tablo-18’de görüldüğü gibi hem basılı olan hem de elektronik ortamda bulunan e-dergi ile sadece elektronik ortamda üretilen ve dağıtılan e-derginin MARC alanlarında az da olsa farklılıklar görülmektedir. Basılı olmayan e-dergide 37, 110, 610 ve 780 alanları, basılı olan e-dergide kataloglama yapılırken kullanılmamıştır. Ancak basılı olan e-dergilerin kataloglanmasında da fazladan 042, 050, 510, 776 alanları kullanılmıştır.

IV.10.6. E-dergilerin Kataloglanmasında ISSN’den Yararlanmak

Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası (International Standard Serial Number- ISSN) süreli yayınlar için verilmiş olan uluslararası bir numaralandırma sistemidir. Son yapılan çalışmalarda ISSN’nin kapsayacağı alan genişletilmiştir. Böylece gelecekte bütün süreli yayınları kapsaması düşünülmüştür. Tabii ki ISSN’nin tüm süreli yayınları kapsaması zordur. Bu zor iş için üst veri çalışmalarından yararlanılmalıdır. ISSN, veri ve üst veri arasında bir bağlantı olarak çalışabilir ve bu da yeni yüzyılın ISSN’ni olabilir. Veriye bir bağlantı olarak, ISSN’nin birçok örneği vardır. ISSN çevrimiçini, elektronik kaynaklar için direkt bir bağlantıdır (www.issn.org/ - 12k - 12 Şubat 2007 erişildi).

ISSN, bir URN olarak gelişme safhasındadır. URN (Uniform Resource Name- Aynı Kaynak Adı) Internet Engineering Task Force tarafından geliştirilen bir standarttır. URN yavaş gelişmesine rağmen web ortamında önemli yer tutmaktadır. URN, bir kaynak ve/veya üst veriye giriş sağlamak için çözüme bir dağıtıcı kullanır. ISSN Merkezi, URN’nin test döneminde katılımı sağlamak için bir fiş geliştirmiştir. Fişteki bilgiler; URN:ISSN ve ardından ISSN numarası, üst veri kayıdır (www.lib.helsinki.fi/meta/URN-help.html - 11k). Bu üst veri doğru doldurulduğunda, web’de derginin ISSN’nini yazdığımızda, o derginin katalog kayıtlarına ulaşabilirsiniz.

ISSN, üst veriye bağlanabilir. Ayrıca ISSN’nin üst veriye bağlanması için OPAC bağlantısında ve URN fonksiyonunda da kullanılabilir. Bir OPAC bağlantısı, başlıkların bağı ISSN’nin çok popüler uygulamasıdır. Bu uygulama, kütüphanenin OPAC kayıtlarının bir çevrim içi veri tabanındaki örnekleme-tanımlayıcı ve başlıklar- örneklemedeki seri başlıkları arasında olmaktadır.

ISSN numaralarından oluşturulan veri tabanı da bilgi erişiminin önemli uçlarından birisidir. ISSN veritabanı, geniş bir kronolojik alanla uluslararası bir veri tabanıdır. Özellikle

Fransa'da güncel başlıkların yanında 18. yüzyıla kadar uzanan başlıklar vardır. Doğu Avrupa ve Asya'dan da önemli bir veriye sahiptir. ISSN veri tabanı, tüm dünyada üst veri kaynakları bakımından çok zengindir. Bir eserin her farklı versiyonuna başka bir ISSN verilir. Örneğin CD-ROM versiyonuna başka, çevrimiçi versiyonuna başka bir ISSN verilir (Reynolds,2002:38).

ISSN'deki alanlar, MARC21 kayıtlarına çok benzer. Çünkü ISSN veritabanı USMARC'ın çok erken versiyonunu kullanmaktadır. Elektronik kaynaklar için ISSN kayıtları, 856 (Elektronik adres ve elektronik kaynağa ulaşım) alanından çevrimiçi dergilere kadar donanmıştır. ISSN ayrıca The Serial Item and Contribution Identifier (SICI) kodunun temelini oluşturur. Kaliforniya Dijital Kütüphanesi SICI ile çeşitli girişimler yapmaktadır. Bazı üretici ve komitelerde SICI'nın barkot üretmesini desteklemektedirler. Kontrol edeceği bir çok dergisi olan Kongre Kütüphanesi özellikle süreli yayınların kataloglanması için birçok çalışma yürütmektedir (Reynolds,2002:38).

ISSN veritabanında, çoklu formatlardaki mevcut bir başlık için her kayıt tüm diğer formatlar için 776 bağlantısına sahiptir. Bu 776 bağlantısı, alt alan x içinde kendi ISSN sahiptir. Ne yazık ki, günümüz OPAC'larının çoğu bu bağlantıları kullanmıyor. Hatta bazı kütüphaneler 776 alanını kullanmaz ve bazı kütüphaneler de bu alanlarda ISSN içermez. Kısacası, günümüz OPAC üreticileri, çoklu formatlardaki mevcut ISSN bağlantı mekanizmalarını kullanmakta başarısızdır(Reynolds,2002:40). Hâlbuki MARC 776(Ek fiziksel form girişi) alanından daha fazla yararlanılarak süreli yayınların kataloglanması daha başarılı olabilir. Çünkü bu alanda, başlığın farklı fiziksel şekillerini anlatan niteleme yapılabilir.

Bir kütüphane katalogunu tek başına düşünülmemelidir. Onu, diğer veri kaynaklarına ve üst veriye bağlanabilen bir parça olarak görünmelidir. Sürelielerde de bu ortamı ISSN yardımı ile yapabiliriz. Üst veriye bir bağlantı olarak ISSN'nin bir başka kullanımı, süreli kayıtların bir aile ağacının ISSN veri tabanındaki resmi görülmesi gibi, en son başlıkları, sonraki ve öncekileri gösteren farklı bir mekanizma olarak değerlendirilebilir. Üst veriye bir bağlantı olarak ISSN kullanım örneği olarak Yale Üniversitesi'nin Ortaklaşa Yönetilen Bilgi Ortamı (Jointly Administered Knowledge Environment) gösterilebilir. Bu uygulamada katalog kaydından ISSN kullanılarak sürelilere bağlanılmaktadır(<http://jake.med.yale.edu/>).

Ayrıca uygulamada süreli yayın başlıkları veritabanında tam metin erişime geçiş vermektedir (Reynolds,2002:39).

ISSN yayıncılara ve kütüphanelere formatlı üst veri sunabilmektedir. Amerika’da yayıncılar, üst veri elde etmek için Ulusal Süreliler Veri Programı (National Serials Data Program) ve Amerika ISSN Merkezi aracılığıyla Web ortamından yararlanmaktadırlar. Ulusal Süreli Veri Programında katalogcular, bunu OCLC’nin CORC projesinde kullanılan süreçteki bir MARC bibliyografik kaydı olarak çevirdiler. Arama motorları üst veriyi iyi kullanabilirlerse daha iyi sonuçlar alabilirler. ISSN, çevrim içi ortamda bir bağlantı mekanizmasıdır. Kütüphanecileri ve kullanıcıları elektronik ortamda memnun kılacak üst veriye bağlı ISSN göz önünde bulundurulmalıdır(Reynolds,2002:40).

IV.10.7. E-dergilerin Kataloglama Problemleri ve Kararlar:

E-dergilerin bibliyografik tanımlamalarında katalogcuların kararlarını etkileyen çevrim içi dergilerin tasarımı ve kataloglanmaları üzerine bazı problemler yaşanmaktadır. Bunlar:

1. E-dergilerde yeni makaleler sık sık güncelleştirilir. Bazen yıllık ciltlerde bir cilt tamamlanincaya kadar yeni makaleler eklenir. Cilt tamamlandıktan sonra ek numaraları düşer. Örn:

362 0 Vol.1, no. 1 / 2 (Spring/Summer 1996)-

515 Articles are continuously added to each annual volume

515 Articles are added to issues on a continuous basis and are complete after six months.

2. Başlık değişiklikleri:

Yayıncı başlığı tamamen değiştirdiğinde önceki sayılar eski başlık altında arşivlenir. Yıllar içinde tasarım değişiklikleri ve çoklu başlık kaynakları katalogcular arasında aynı dergi için ayrı kayıt oluşturma gerekliliğini doğurmuş ve böyle bir kararlar sonuçlandırılmış olabilir. Örn:

022 1092-4094|y1089-2222

245 Lexica|h(computer file)

500 Title from title screen.
516 HTML source files stored in.zip, tar and sit formats for PC, Unix and Macintosh machines
538 Mode of access: World Wide Web.
780 00 |tLawMagNet|x1089-2222
856 7 |uhttp://lexica.ihherent.com/|2 http

Yeni başlık: Textual reasoning. Eski başlık: Postmodern Jewish Philosophy Bitnetwork

022 1094-3447
210 0 Textual reason.|b(Çevrim içi)
222 0 Textual reasoning|b(Çevrim içi)
245 Textual reasoning|h[computer file]
500 Title from caption
516 Electronic serial in ASCII text
530 Also available in paper version.
538 Mode of access: Internet
538 For email subscription, send a request to the journal's editorial address: mzank
bu.edu.
776 1 |tTextual reasoning (Print)|x1094-5954
780 00 |tPostmodern Jewish philosophy bitnetwork
856 7 |uhttp://web.bu.edu/mzank/Textual Reasoning |2 http (Ergun, 2002: 14).

3. Elektronik dosya formatları

Dosya format seçenekleri, görüş ve baskı için World Wide Web'de bir zorunluluktur. Problemler; limitli bant genişliklerini engelleyebilir (sinema filmlerinde olduğu gibi) ya da sunucular müşterilere özel format dosyalarını gönderdiği zaman farklılıkları ayırt etmede yetersiz kalabilir. Birçok dergide ulaşımı sağlamak için dosyaların türü sınırlandırılmıştır. Esas olarak metin, görüntü dosyaları ve yüklenebilir basılı formatlar (downloadable print formats, PDF gibi) şeklindedir. Farklı formatlarda farklı karakterleri (Çince karakterler gibi) görebilmek için okuyucular kullanım için yüklenebilir. Bu

durumda uygun görüntü yazılımlarına ihtiyaç duyulur. Bazı sayılar ASCII ve HTML formatında, ASCII sayıların bazıları da farklı başlığa sahip olabilir. Yani farklı sayılar farklı formatlarda olabilir. Örn:

245 00 Agentnews webletter|h[computer file]

246 1 |iASCII format issues v. 1, no. 1- v.1, no.6 have the title:|aAgentsvews service

246 1 |iSome issues (HTML and ASCII) have the title:|aAgentnews webletter and mailing lists

500 HTML issues for July 6, 1996- have at head of title: UMBC

517 ML, PostScript and ASCII formats (<http://lcweb.loc.gov/marc/>)

V.BÖLÜM- WORLD WIDE WEB (WWW) - WEB BELGESİ

V.1. World Wide Web'in (WWW) Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

İnternet, IP protokolünü kullanarak bilgisayar ağlarını birbirine bağlayan dünya çapında bir bilgisayar ağı olarak tanımlanmıştır. İnternet fikri, 1962 yılında J.C.R. Licklider tarafından savunma amaçlı bir proje (DARPA: Defense Advanced Research Projects Agency) olarak ortaya atılmıştır. İlk dönemlerde ARPANET olarak adlandırılan internet, ilk defa 1969 yılında ABD'nin güneybatı bölgesindeki dört ana bilgisayarı (Kaliforniya Üniversitesinin Los Angeles ve Santa Barbara yerleşkeleri, Utah Üniversitesi, ve Stanford Araştırma Enstitüsü) çevrimiçi olarak birleştirmiştir (Howe, 2001). İnternet, web belgeleri içerisinde depolanmış bilgileri bir bilgisayardan başka bir bilgisayara taşıyan bir araç görevini görmektedir. Bilgiler internet üzerinde değil internete bağlı olan bilgisayarlar üzerinde bulunmaktadır. İnternet sadece bilginin bir bilgisayardan başka bir bilgisayara aktarılmasını sağlamaktadır (Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:1).

İnternet üzerindeki bilgi kaynaklarının düzenlenmesinin ilk örneğini Archie oluşturur. Archie hizmeti, orijinal olarak internet üzerindeki kamuya açık (anonim) FTP arşivlerinde bulunan dosya adlarının taranabilir bir veri tabanı olarak başladı (Tennant, Ober ve Lipow, 1996). Archie yazılımı FTP sitelerini periyodik olarak dolaşarak var olan dosyaları isimleri üzerinden dizinleyerek aranabilir (ya da taranabilir) hale getirmiştir. Kullanıcılar archie sunucularına telnet ile bağlanıp (veya bu sunuculara e-posta gönderip) aradıkları dosya ya da program adlarını girerek ilgili dosya ya da programın kamuya açık onbinlerce bilgisayardan hangisi/hangileri üzerinde olduğunu kolayca saptayabilme ve ilgili dosyayı FTP protokolü kullanarak kendi bilgisayarlarına kopyalayabilme olanağına kavuştular. Archie, aradıkları dosyanın adını bilen kullanıcılar için kamuya açık FTP arşivlerini taramada kullanılan yararlı bir yazılımdı. Ancak dizinlenen dosya adları bazen içerik hakkında çok fazla bilgi içermeyebiliyordu. Dahası, hemen hemen her FTP sitesinde rastlanabilen yazılımlar ya da yaygın olarak kullanılmasından dolayı çok fazla anlam taşımayan dosya adları (örneğin, "readme.txt") için arama yapıldığında aramalar uzun zaman alabiliyordu(Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:3).

Daha sonra mönü tabanlı bir sistem olan "gopher" ortaya çıktı. Gopher, Minnesota Üniversitesi Bilgi İşlem Birimi tarafından yerleşke bilgi sistemi (campus-wide information

system) hedeflenerek geliştirildi. Gopher'i popüler yapan özellikleri onun mönü tabanlı olması değil, sunucu-istemci mimarisinde geliştirilmesi ve işletim sisteminden ve platformdan bağımsız olarak konuşlandırılmasıdır. Her bir gopher mönü tabanlı bir internet istemcisidir. Gopher uzayını birbirleri ile döngüsel veya döngüsüz bağlantılı metin ve grafik türündeki bilgi kaynakları oluşturur. Gopher uzayının giderek genişlemesi bu uzayda yer alan bilgi kaynaklarının dizinlenmesi sorununu da beraberinde getirdi. Bu sorunun adreslenmesi VERONICA (Very Easy Rodent-Oriented Net-wide Index to Computerized Archives) ile olmuştur. Nevada Üniversitesi tarafından geliştirilen VERONICA, dünyaya yayılmış binlerce Gopher mönüsünde geçen anahtar sözcükleri içeren bir veri tabanıdır. Gopher kullanıcıları gopher mönülerinde geçen anahtar sözcükleri VERONICA veri tabanından belirli bir sorgu kullanarak arayabilirler. VERONICA, ilgili anahtar sözcük ya da sözcüklerin hangi gopher sunucularında geçtiğini bularak kullanıcıların bilgi ihtiyacını karşılamayı amaçlayan bir sistemdir. Bir başka deyişle, kullanıcılar Archie ile sadece dosya adlarını kullanarak kamuya açık FTP arşivlerinde arama yapabilirken, VERONICA ile gopher mönülerinde geçen herhangi bir sözcük ile arama yapabilmektedirler. Mönü seçenekleri genellikle birden fazla sözcük içerdiğinden kullanıcıların aradıkları bilgiye erişme olasılıkları daha fazladır (Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:3-4).

1989 yılında WAIS (Wide Area Information Server) geliştirildi. WAIS, metin dosyalarını içerik olarak dizinleyip bunlar üzerinden sorgulamaya imkân veren bir sunucu-istemci sistemidir. İstemcilerin arama isteklerini alan WAIS sunucuları, veri tabanlarında arama yapar ve sonuçları gönderirler. WAIS'in Archie ve VERONICA'dan farklı birkaç önemli özelliği bulunmaktadır. WAIS, bir belgede geçen tüm sözcükleri dizinlemekte, hem Boole işlemleri hem de doğal dille arama yapılmasına olanak sağlamakta, arama sonuçlarını belirli ölçütlere göre sıralayabilmekte ve ilgililik geribildirim özelliği sayesinde kullanıcı tarafından ilgili bulunan bir belgeye benzeyen diğer belgeleri bulabilmektedir (Tennant et al., 1996). Archie, VERONICA ve WAIS'in günümüzde kullanımı kısıtlı olmasına rağmen, bu uygulamalar, sayısı hızla artan internet kaynaklarına erişim sorununu ilk olarak gündeme getiren uygulamalardır.

World Wide Web, özel olarak biçimlendirilmiş ve birbirleriyle bağlantı kurabilen çok sayıda belgeyi içeren internet sunucu sistemidir (Kurulgan ve Bayram, 2006:142). Web,

internet kaynakları üzerinde inceleme yapmak ve bilgiye erişmek amacı ile geliştirilmiş en yeni teknolojilerden biridir.

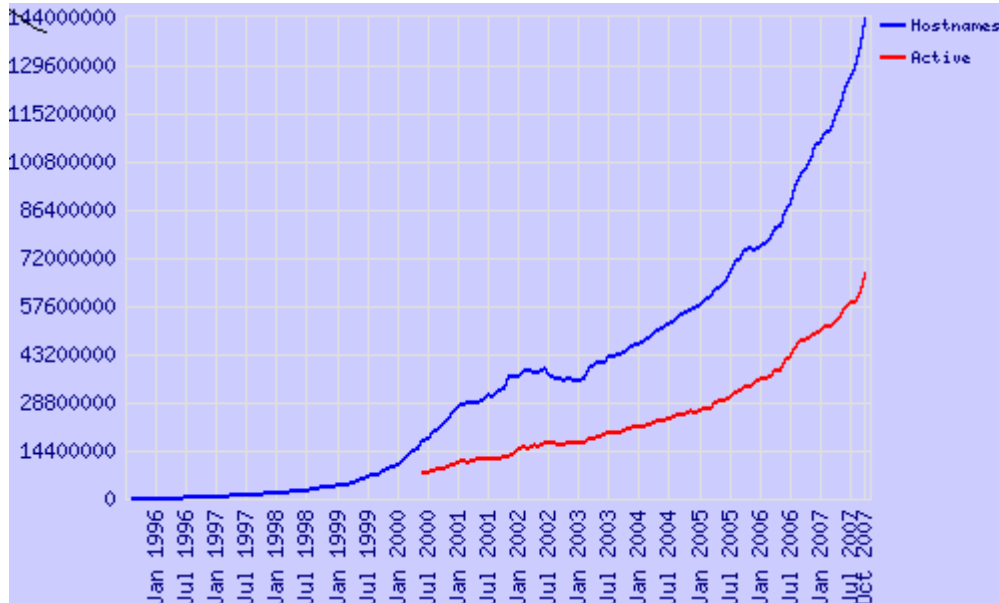
İlk kez Tim Berners Lee Avrupa Parçacık Fiziği laboratuvarında (CERN, Cenevre-İsviçre), 1989 yılında, “hiper metin belge sistemi” adıyla bir sistem önerdi. Ekim 1990 tarihinde, bu sistem, www (World Wide Web) adını aldı. Lee, ilk web yazılımını gerçekleştirdi. 1992 yılında, CERN tarafından, World Wide Web (WWW-Dünya Boyutundaki Doku) tanıtıldı. WWW, 1992 yılında internet üzerinde kullanılmaya başlandığı dönemlerde internet tarihinde bir devrim olarak nitelendirildi (Kredel, Meuer, Schumacher ve Strohmaier, 2000). Başlangıcında CERN’deki fizikçiler tarafından geliştirilen WWW, daha sonraları, tüm internet kaynaklarına erişebilme konusunda kullanılabilme imkânına sahip olan en esnek araç haline gelmiştir.1993 yılında, çok sayıda platform üzerinde tarama yapabilme imkânı veren ilk uygulama olan NCSA Mosaic adlı internet ara yüzünün kullanıma sunulması ile, www hızla popüler hale geldi. İnternet üzerinde, bir kaynaktan ötekine, bir belgeden diğerine sıçrama yapabilme imkanı (internet üzerinde sörf) WWW sayesinde çok kolay hale gelmiştir(Uysal,2001:41). World Wide Web, ya da web amacı internetin muazzam ölçülerdeki kaynaklarına erişmek için basit ve istikrarlı bir arabirim sağlamak olan çok önemli bir proje olmuştur. World Wide Web uzun bir isim olduğu için çalışmamızda kısaca, diğer başka çalışmalarda olduğu gibi WWW (www) veya web olarak adlandırılmıştır.

WWW, web, ya da W3 (World Wide Web), yazı, resim, ses, film, animasyon gibi pek çok farklı yapıdaki verilere kompakt ve etkileşimli bir şekilde ulaşmamızı sağlayan birçoklu hiper ortam sistemidir. Hiper ortam, bir belgeden başka bir belgenin çağırılmasına (navigate) olanak sağlar (iç içe belgeler). Bu ortamdaki her veri (object), başka bir veriyi çağırabilir (link). Link, aynı belge içinde başka bir yerde olabildiği gibi, fiziksel olarak da başka bir yerde (internet üzerindeki herhangi bir makinede) olabilir. Bütün bu farklı yapıdaki veriler uygun bir standart ile bir arada kullanılıp bir web listeleyicisinde görüntülenebilir. Web'in diğer bir işlevi de, öteki bazı internet servislerini kendi içerisinde barındırmasıdır (ftp, gopher, news, wais gibi) (http://www.bilisimterimleri.com/bilgisayar_bilgisi/bilgi/52.html. 19.11.2007 tarihinde ulaşıldı.).

WWW'nin en önemli işlevi, web'e bir standart getirmiş olması ve daha önce geliştirilen protokolleri (telnet, ftp, gopher, vd.) tanımasıdır. WWW'yi kaba hatlarıyla, HTTP'yi (Hyper-Text Transfer Protocol) kullanan internet üzerindeki bütün kaynaklar ve

kullanıcılar olarak da tanımlayabiliriz. WWW'yi geliştiren ve W3C'nin (World Wide Web Consortium) kurucularından birisi olan Tim Berners-Lee ve arkadaşları interneti ağ aracılığıyla erişilebilir (network-accessible) bilgi uzayı olarak nitelendirmiştir (Berners-Lee, Cailliau, Luotonen, Nielsen ve Arthur Secret, 1994). Bu bakış açısından yola çıkacak olursak, artık internet ile eş anlamlı hale gelen WWW, adres sistemi (Uniform Resource Locator (URL)), ağ protokolü (HTTP) ve hiper-metin işaretleme dilinden (Hyper-Text Markup Language (HTML)) oluşan bir yapıdır diye tanımlanabilir (Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:5).

WWW kolay kullanılan ara yüzü ve çoklu ortam özellikleri sayesinde çok sayıda kullanıcının ilgi odağı olmuş ve bu sayede çok geniş dağıtık bir bilgi kaynağı durumuna gelerek kişisel web sayfalarını, çevrim içi sayısal kütüphanelerini, sanal müzelerini, ürün ve servis kataloglarını, halka açık hükümet bilgilerini, araştırma yayınlarını içerecek şekilde ve aynı zamanda FTP, Gopher, ve e-posta gibi farklı internet hizmetlerine olanak sağlayarak çok hızlı bir şekilde büyümüştür (Gudivada, Raghavan, Grosky ve Kasanagottu, 1997). Web ve internetin büyümesi üç boyutta incelenebilir: Kullanıcı sayısı, internete bağlı ağ (host site) sayısı ve adreslenebilir web sayfası sayısıdır. Web'in uluslararası kullanımındaki veriler NUA internet araştırma sayfasında yayınlanmaktadır (<http://www.nua.com/surveys/>). 1996'dan günümüze kadar, internetteki büyüme inanılmaz bir hızla gerçekleşti. Konuyla ilgili ayrıntılı ve geniş bilgi için ayrıca, <http://www.isoc.org/intenet/history/> adresine bakılabilir.

Grafik-1 :Ağustos 1995-Ekim2007 tarihleri arasındaki web sitesi sayısının artışı Kaynak: <http://news.netcraft.com/>

Grafik-1’de görüldüğü gibi 1996 yılında 14 milyon dört yüz bin web sitesi internette mevcut hale gelmiştir. 1997’de web sitesi sayısı 28 milyon sekiz yüz bine çıkmıştır. Her yıl katlanarak artan web sitesi sayısı 1999’da 72 milyonu bulmuştur. Ekim 2006’da 97.9 milyon olan web sitesi sayısı Kasım 2006’da 101 milyon 435 bin 253’e yükselmiştir. 100 milyon web sitesinin bir kilometre taşı olduğunu ve bu yıl 27.4 milyon yeni internet sitesinin eklendiğini belirten internet araştırma şirketi Netcraft, 2005’te 17 milyon olan yeni web sitesi sayısının bu yıl kolayca geçildiğini kaydetmiştir. Ekim 2007 tarihi itibariyle internette 142.805.398 web sitesi bulunmaktadır. Sadece Eylül 2007’de 7.6 milyon yeni web sitesinin varlığı belirlenmiştir. Bu hemen hemen aylık %5 oranında web sitesinin arttığını göstermektedir (<http://news.netcraft.com/> 12.11.2007 tarihinde erişildi).

Web kaynaklarını birbirini dışlayan iki kategoride, derin ve yüzey web, olarak sınıflayabiliriz. Derin web, web üzerinde bulunan ve arama motorlarının dizinlerinde yer almayan belgelerin bulunduğu kısımdır. Yüzey web ise, web üzerinde bulunan ve arama motorlarının dizinlerinde yer alan belgelerin bulunduğu kısımdır. Temmuz 2000’de Bright Planet şirketi tarafından yapılan inceleme sonucunda oluşturulan yayında, derin web üzerindeki belge miktarının, yüzey web üzerindeki belge miktarından 500 kat daha fazla olduğu açıklanmıştır (Bergman, 2001). Ayrıca BrightPlanet şirketinin incelemelerinde yer alan bir nokta da her gün yüzey web’deki belge sayısının 1.5 milyon arttığıdır. Bu incelemeler göz önünde bulundurularak, 2001 yılının başlarında yüzey web üzerinde bulunan belge sayısının 1.5 milyarın üzerinde, derin web üzerinde bulunan belge sayısının da 750 milyarın üzerinde olduğu belirtilmiştir(Al ve Küçük, 2003:168).

Web’in büyüklüğüne yönelik yapılan çalışmalar, web’in dinamik yapısından dolayı kesin bir yargıda bulunmanın zor olduğuna dikkati çekmekte ve çoğunlukla dizinlenebilir olarak nitelenen yüzeysel web’in büyüklüğünü belirlemeye yönelik hesaplamalarda yoğunlaşmaktadır. Bu düşünceden hareketle yapılmış bir araştırma, arama motorları tarafından kapsanan sayfa miktarının Google için 8 milyar sayfa, MSN için 5 milyar sayfa, Yahoo için 4 milyar sayfa ve Ask Jeeves için 2,5 milyar sayfa olduğunu göstermektedir. Ocak 2005 sonu itibariyle ise; arama motorları tarafından dizinlenebilir web büyüklüğünün 11.5 milyar sayfa olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte web’de erişilebilen bilginin, internet’te yer alan bilgilerin çok küçük bir bölümünü temsil ettiğini; arama motorları tarafından dizinlenmiş bilginin, derin web olarak adlandırılan 7,5 petabyte büyüklüğündeki alandan 550 kez küçük olduğunu belirtmektedir(Aldemir ve Oğuz, 2006:283). Günümüzde devasa

rakamlara ulaşan ve üzerinde yeni üretilen bilginin neredeyse tamamını kapsayan web neredeyse her gün yenilenmektedir. İlk dönemler web 1.0 kullanılırken bu günlerde web 4.0 konuşulur oldu. Aşağıda bu süreci kısaca açıklamaya çalışacağız.

V.1.1. Web 1.0, 2.0, 3.0

Web teknolojilerinin gelişimi gözle görülebilir şekilde dikkat çekmektedir. Web 1.0 günlerinde var olan görüntü simgelerinin yerini, web teknolojilerinin gelişmesi ve kişi ihtiyaçlarına verilen önemin artması ile içeriğe göre değişebilen simge aldı. Web 1.0 insanlar tarafından yaratılan internet uygulamalarının kullanıldığı bir dünya iken web 2.0 insanlar tarafından web 1.0 mantığıyla yaratılan internet uygulamalarının değiştirilebildiği, kontrolün insan eline geçtiği bir dünya olmuştur ve halen bu şekilde devam etmektedir (Babaoğlu,2008).

Web 2.0 ile ortaya çıkan bir diğer kişiselleştirme tabanlı yenilik ise RSS Beslemeleri yöntemi idi. Bu yöntem internetin daha kişiselleştirilerek, bilgi yığını içerisinde sadece gerek duyulan bilgiye ulaşılmasını sağlamayı amaçlıyordu. Böylece gereksiz bilgi yığını ile uğraşmak yerine ilgilenilen bilgilerin kaynakları tutularak, ulaşmak daha da kolaylaştı. Google arama motoru tarafından ortaya atılan PR (PageRank) sistemi ise internetin kişiselleşmesinde, aranan doğru bilgiye daha hızlı ulaşılmasında katkı sağlayacak bir sistemdi. Böylece kişiler kopya siteler yapmak yerine daha özgün içerikli ve etkinliği yüksek siteler oluşturulmaya teşvik edilmekte idi. Kişilerin daha özgür siteler oluşturması içinse herkesin fikrini açıkça söylemesi ve bu fikri internet ortamına forum sistemleriyle falan uğraşmadan, makale yazar gibi çok daha hızlı aktarabilmesi gerekiyordu. Bunun için gerekli olan alt yapı ise Web 2.0'in dönüm noktası olarak adlandırılacaktı (Çankaya,2007).

Web 2.0 getirdiği, gözle görülür bu büyük yenilik ise günlüklerdi. Yapılan araştırmalarda günümüzde interneti kullanan kişilerin %30'a yakının sadece interneti kullanmaktan çok onu şekillendirebilen, bilgilerini internete aktarabilen biri olmanın en kolay yolu olan blog hizmetlerinden yararlanmakta olduğunu göstermekte idi. Artık neredeyse her internet kullanıcısının ücretsiz hizmet sağlayıcıları aracılığı ile popülaritesi daha da artan günlük hizmetinden yararlanmaya ve günde ortalama 1.5 milyon yeni girdi ile internet üzerindeki bilgi artmaya başlamıştı. Fakat bu durum Web 2.0 deki kişiselleştirme yöntemlerinin yeterliliğini ortadan kaldıracak bir gereksiz bilgi kirliliğinin interneti

kaplamasına neden oldu. Erişim maliyetlerinin düşmesi, ADSL hizmetinin yaygınlaşması ve hemen hemen her eve bir bilgisayar girmesi ile interneti kullanan kişi sayısının artması da yeni kullanıcılar ile yeni yeni isteklerin ortaya çıkmasına ve daha önce yapılan bu kişiselleştirmelerin yeterli olmamasına neden oldu. Yani internetin artık bir sürüm daha yükselmesi ve daha da kişiselleşmesi gerekmekte idi (Babaoğlan,2007).

Bu noktalar göz önüne alındığında, aslında web 3.0'ın ne getireceği hakkında tahmin yapmakta çok daha kolaydır. Bu kadar bilginin insan eliyle kontrol edilmesinin zorlaşması yeni bilgi ve içerik yönetim sistemlerinin ortaya çıkmasına ve arama motoru mantığının değişmesine neden olacaktır. Bunların en başında ise semantik web dediğimiz yani kullanımın insan elinden çıkıp daha çok makine eline döndüğu, makinelerin birbirini ve bizi çok daha iyi anladığı bir sistem gelmekte. Web 3.0 aslında Web 2.0'ın ortaya çıkmasından hemen sonra gelişmeye başlayan bir süreçtir. Çünkü Web 2.0'a kadar olan farklılıkların ve yeniliklerin üzerine, herhangi bir kullanıcı tarafından katılacak her bir bilgi damlacığı, Web 2.0'dan farklı bir şeyler oluşmasına ve o an belirli olmasa da Web 3.0 temelini atılmasına katkı sağladı. Herhangi bir kullanıcı tarafından sağlanacak katkı, diğer birçok kullanıcının sağlayacağı katkının temelini oluşturmakta ve küçük damlalardan oluşacak büyük katkılar ise Web 3.0'ın yönünü belirlemekteki en büyük etken olacaktır. Ve öyle de oldu (Babaoğlan,2007).

Web 3.0 kontrol cihazlar arası etkileşimle internetin kendi kendini yaratacağı bir web dünyasıdır. Semantik web dünyası da web 3.0 dünyasının başrol oyuncusu olacaktır. şu aralar üzerinde çalışmalar yapılan Hacia arama motoru bu sistemin sadece bir örneği mahiyetindedir. Girilen kelimenin anlamının anlaşılaraq ona uygun olan ve o kelime ile ilgisi olabilecek bilgilerin sonuç olarak getirildiği bir arama motoru mantığı ile çalışan Hacia, Google'ın arama motoruna yazılan kelimenin içinde bulunduğu siteleri sonuç olarak gösterme mantığını değiştirecek gibi görünmektedir. Web 3.0 aslında işte bu saydığım nedenlerle ortaya çıkan ve yeni neslin ihtiyaçlarına göre şekil değiştirerek Web 4.0 dönüşecek bir sistemdir(Babaoğlan,2008).

V.2. Web Üzerindeki Bilgiye Erişim Teknikleri

Web üzerindeki kayıtlı bilgiye erişim için günümüzde üç tür teknikten yararlanılmaktadır. Bunlar, tam metin erişim, taksonomi (taxonomy) ve üst veri tekniğidir. Çalışmamızda geniş bir biçimde işlediğimiz üst veri ve erişim tekniğinin amacı ve faydasını daha iyi ifade edebilmek için daha önce sözünü ettiğimiz metin ve taksonomi erişim tekniklerini kısaca hatırlamakta yarar vardır. Tam metin erişim tekniğinde, aranan kaynağa ilişkin sisteme girilen anahtar terimlerle, kaynaklarda yer alan bütün kelimeler karşılaştırılır ve birbiriyle örtüşen kavramlar tespit edilmeye çalışılır. Örneğin, internette yer alan arama motorlarının önemli bir bölümü bu tekniğe göre işlemektedir. Bu teknikte tarama motorlarına aranan anahtar terimler girilmekte; tarama alanındaki ya da sayfalar içindeki bütün terimler “crawler” adı verilen tarayıcılarla kontrol edilmekte ve sonuç olarak aranan ve taranan terimler arasında, yapılan isteğe göre örtüşen ve/veya benzeşen sonuçlar rapor edilmektedir. Bir sonraki erişim tekniği olan taksonomide, kaynağa ilişkin niteleyici bilgiler, daha önceden hazırlanan ve konu temeline dayanan hiyerarşik yapı içinde yerleştirilirler. Kütüphane sınıflama sistemlerine benzer özellikler sergileyen taksonomi tekniği, uzun bir altyapı gerektirmesi ve yapılacak işlemlerin daha fazla emeğe dayalı olması nedeniyle uygulanması daha zor bir tekniktir(Uysal, 2001:46).

V.3.Web Üzerinde Bilgi Kaynaklarına Erişim: Arama Motorları

Büyük miktarda bilgi barındıran web’de gereksinim duyulan bilgiye erişim sağlanması önemli bir sorundur. Gereksinim duyulan ilgili kaynağa hızlı ve doğru bir şekilde ulaşmak zorunlu hale gelmiştir. Bu da bilgi erişim kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bilgi erişim terimi belgeye ya da belgeyi temsil eden bir grup bilgiye ulaşabilme kapasitesine sahip bir sistemi tanımlamak için kullanılır. Bir bilgi erişim sisteminin temel işlevi dermedeki ilgili belgelerin tümüne erişmek, ilgili olmayanları da ayıklamaktır. İdeal bir bilgi erişim sistemi ilgili belgelerin tümüne ve salt ilgili belgelere erişim sağlamalıdır. Bilgi erişim sistemleri bilgi gereksinimlerini ifade eden sorguları alıp, dosya ve kayıtları işleyerek bazı belirli dosya ve kayıtlı sorgulara karşılık olarak getiren sistemlerdir. Arama motorları bilgi erişim sistemlerini temel alır (Kesen,Şenol ve Yanar, 2007:92)..

İnternet’te web bilgi kaynaklarına erişim için arama motorları (search engines), dizinler ve meta arama motorları gibi çeşitli küresel arama araçları kullanılmaktadır. Arama

motorları, anahtar kelime sorgulaması yoluyla tüm internet genelinde arama yapmak için kullanılmaktadır. Arama motoru, internet üzerinde bulunan içeriği aramak için kullanılan bir mekanizmadır. Üç bileşenden oluşur: web robotu, arama indeksi ve kullanıcı arabirimi. Robot internet üzerinde bulunan web sitelerini, sitelerin birbirlerine verdiği bağlantıları kullanarak otomatik olarak gezer ve bu sayfa içeriklerini saklar. Bu içerik daha sonra dizinlenerek hızlı bir şekilde aranabilir hale getirilir. Kullanıcı arabirimi ise bu oluşturulan dizinin aranmasını sağlar(http://tr.wikipedia.org/wiki/Arama_motoru). Bir başka deyişle arama motorları, örümcek ya da crawler olarak bilinen yazılımlar aracılığı ile interneti otomatik olarak dolaşarak, web belgelerini dizinlemektedirler. Bu şekilde, bir bilgi tarayıcısı, herhangi bir genel arama motoru ile tarama yaptığında, aslında bu veri tabanını taramaktadır. Örümcekler dizinlenen sayfaları düzenli aralıklarla tekrar ziyaret ederek, değişiklikleri tekrar dizinlemek suretiyle bu veri tabanlarına aktarmaktadır(Sullivan, 2001).

Arama motorları, dünyayı saran kütüphane kataloglarından çok daha farklı olan ve kütüphanecilerin karşılaşılabileceği yöntemlerden sadece biridir. Arama motorları tam metin veren kütüphane kataloglarıdır(Younger, 2002:4).

Günümüzde bilginin paylaşımı oldukça önemlidir. Bilgiye ulaşmak için yaygın olarak arama motorları kullanılmaktadır. Arama motorları sayesinde bilginin hangi kaynaktan olduğunun tespit edilerek bilgiye ulaşılması son yıllarda yaygın olarak kullanılan yöntemdir. Bu sebeple üretilen bilgilerin arama motorları üzerinde kataloglanması erişilebilir bilgi miktarının artması anlamına gelmektedir(Çaylı, 2007:1).

İnternette bilgi arama araçlarından meta-arama (meta-search engines) motorları, sorgulamada kullanılan kelime ve kelimeleri çeşitli arama motorlarında tarayarak elde ettikleri sonuçları “arama motoru adı” ve “arama sonucu erişim yüzdesi” ile birlikte tek bir ekranda listelemektedir. Metacrawler, Dogpile, Mamma, İxquick ve Search.com bu tür popüler meta-arama motorlarından birkaçıdır. Bir diğer gruba giren “All in one search” türü arama motorları ise, meta-arama motorlarının tersine, kişiye çeşitli arama motorlarının isimlerini listelemektedir. Bu şekilde, bilgi arayan kişi, sorgulamayı kendisinin seçeceği arama motorları üzerinden yapabilmektedir. SearchBug.com, skworm, Vivisimi ve Proteus bu gruba giren arama motorlarıdır(Metacrawlers, 2005).

Arama motorları, araştırmacının arama yaptığı evrendeki web belgelerini bir araya toplar ve ilgili sayfalara eriştirir, web belgelerinin içeriğini web üzerinde temsil eder ve erişim algoritması kullanarak arama sorgularıyla ilgili belgelere erişir ve araştırmacıya sunar(Kesen, şenol ve Yanar, 2007:93).Günümüzde en popüler arama motorları şunlardır:

- Google
- MSN
- Yahoo
- AltaVista
- AllTheWeb
- Lycos
- HotBot
- Excite

Bu küresel arama motorlarından Google, aramada belge istatistiğinin yanında, sayfanın ‘hub’ ve ‘authoritative’ bağlantılarını da dikkate almaktadır. Google, özgür kayıt ve önbilgi stratejisiyle bugün için dünyanın en çok kullanılan arama motorudur. Whittaker’e göre Googel arama motorunun yükselişi, güçlü toplumsal bileşenler ve basit kullanıcı ara yüzleri olan algoritmaları kullanmasıdır (2007:4). AltaVista ise belge sıklığına dayalı ağırlıklı Boole araması yapmaktadır. AltaVista, ilk arama motorlarından biri olmasına rağmen bütün dünya ülkelerine hizmet vermekten çekinmiş olması ve google.com’un uygulamalarına yetişememesi nedeniyle bugün kullanıcılarının büyük bir bölümünü google’a kaptırmıştır. (Silverstein, Henziger, Marais ve Moricz, 1999). Excite kavram tabanlı arama yapan, Boole sorgu dilini kullanan ve gövdeleme tekniğinden yararlanmayan bir arama motorudur(Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:38).

Yahoo benzeri birçok arama motoru aynı zamanda web dizinleri sınıfına girmektedir. Dizinlerde indeksleme işlemleri, diğerlerinin tersine otomatik olarak değil, bilgi avcılarını (Information hunters) ve indeksiler olarak adlandırılan kişiler tarafından yapılmakta ve kaynaklar, belirli kategori ve konular altında, hiyerarşik düzende sınıflama suretiyle indekslenmektedir. Ancak, dizinlerde kategorizasyon ve konu bölümlenmelerinin güçlüğü, başlıklar altında uzun listeler oluşma durumu ve çapraz yönlendirmelerin yetersizliği gibi nedenler bilgi erişim açısından sorun teşkil etmektedir (Kaynak,2001).

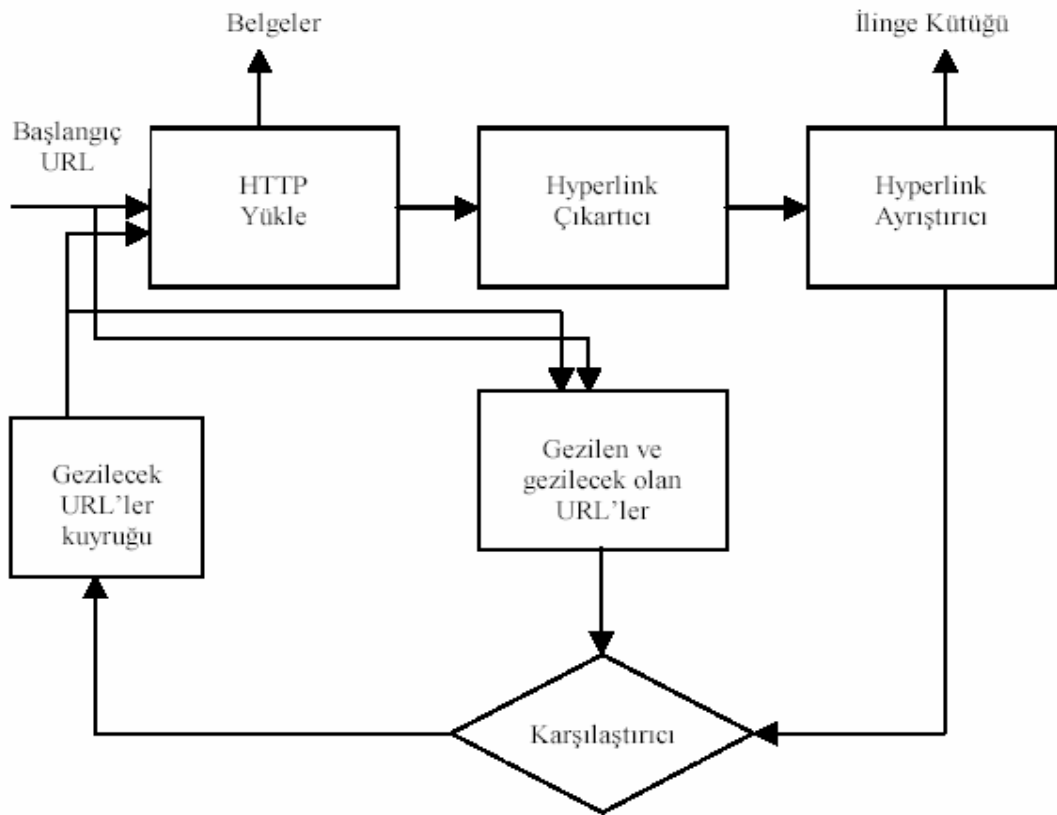
Arama motorları, son elli yıldır geliştirilmekte olan bilgi erişim sistemlerini temel almaktadırlar. Bununla birlikte, arama motorları gerek yapısal açıdan gerekse işlevsel

özellikleri açısından bilgi erişim sistemlerinden farklılıklar gösterir. Bu bölümde arama motorları hakkında hem yapısal hem de işlevsel açıdan tanımlayıcı bilgiler verilmekte ve web belgelerinin kimliklenip erişimiyle ilgili olarak, konuyla ilgili literatür kısaca incelenmektedir.

V.3.1 Arama Motorlarının Yapısı

Arama Motorlarının yapıları birbirinden farklıdır. Bu tamamen aramayı nerede ve nasıl yaptıkları ile ilgilidir. Modern bir arama motoru yüzlerce hatta binlerce bilgisayara dağıtık olarak çalışır. Basit bir örnek vermek gerekirse; bir grup bilgisayar tarama(crawl), diğer bir grup bilgisayar dizinleme, bazıları arama, bazıları ise sunucu vb işleri üstlenir. (http://www.uzma-yazilim.com/cozumler/arama_motorlari/arama_motorlari.php. 28.11.2007 tarihinde erişildi.)

Tonta ve arkadaşları (2002), arama motorlarının temel oluşumlarından birisini, web üzerindeki herhangi bir sitenin yerel belleğe indirilmesini sağlayan ağ sörfçüsü (*network surfer*) işlevini gören bir robot (web crawler, spider) olarak görmektedirler. Bu bilgiye göre tipik bir robotun genel hatlarıyla oluşumu aşağıdaki Şekil-6'da verilmiştir.

Şekil-6: Arama Motorunun Mimari Yapısı (Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:29)

Arama motorundaki robotun bulduğu her şey, arama motorlarının ikinci bileşeni olan veri tabanına kaydedilir. Arama motorunun diğer bir bileşeni ise ajan olarak adlandırılan arama motoru yazılımıdır. Bu yazılım, dizinde kayıtlı olan milyonlarca sayfa içinden en ilgili olduğunu düşündüğü siteleri eleyerek bunları genelde ilgililik derecelerine göre sıralar (Sullivan, 2001). Web robotları basit programlar olmasına rağmen web üzerinde bulunan milyonlarca belgeyi kullanıcıların hizmetine sunmak ve aranan bilgiye kolay ve doğru bir şekilde erişilmesini sağlamak amacıyla çalışmaktadırlar. (Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:31).

V.4.2. Arama Motorlarında Dizinleme

Arama motorları örümcek (spider) adı verilen özel programları ile varlığından haberdar oldukları web sitelerini tarar(crawl) ve sonuçları özel bir veritabanına kaydederler. Kaydedilen sonuçlar, arama motorunun kendi anlayabileceği şekilde sadeleştirilip dizinlenir. Yapılan aramalar ise bu dizinler üzerinden değişik kriterlere göre bulunur, bulunan sonuçlar çok değişik kıstaslara göre sıralanır ve kullanıcıya iletilir. Her arama motorunun dizinleme, arama ve sıralama mantığı birbirinden farklı olabilir. Bu da aranan bir kelime veya kelime grubunun değişik arama motorlarında değişik sonuçlar vermesine neden olur. (http://www.uzman-yazilim.com/cozumler/arama_motorlari/arama_motorlari.php. 28.11.2007 tarihinde erişildi.)

Arama motorları web sayfalarını, HTML içindeki başlıklar (title, header) ve üst veri etiketlerinde verilen kelimeleri kullanmak suretiyle ya da kelimelerin metin içinde kullanım sıklıklarına göre, otomatik yazılımlar aracılığı ile dizinlemektedir. Bu şekilde, arama sonuçları, sorgulamada kullanılan anahtar kelimeler ile dizinlemede kullanılan ve metin içerisinde geçen kelimelerin eşleştirilmesi yoluyla listelenmektedir. Bu tür bir eşleşmenin olmaması durumunda, kaynağa, aranılan konuyla ilgili de olsa, erişilememektedir. Bilgi aramadaki bu önemli engeli aşabilmenin yolu, standartlara göre bibliyografik tanımlamanın yapılması ve ortak bir terminolojiyi kullanmaktan geçmektedir. Standart konu başlıkları listeleri, yapılandırılmış kavramsal dizinler(thesaurus) aracılığı ile konu tanımlama kontrollü terimler kullanma ve kaynakların alan tanımlamalarını yapma bu sorunu çözmeye yöneliktir(Milstead ve Feldman, 1999; Kaynak 2001).

İyi bir dizin, bilgi arayan kişiyi ilgili kaynağa kolayca yönlendirebilmeli, diğer bir deyişle, aramada erişim isabeti ile kesin isabet arasında denge kurmalıdır. Web için küresel

dizin sağlayan arama motorlarının çoğu tam metin dizinlemeye dayalı olduklarından, sorgulama sonucu kesin isabet oranı düşük olmaktadır. Tam metinden yapılan dizinlemelerde, aranılan konuyla ilgili birçok sayfanın gözden kaçırılma oranı oldukça yüksektir. Bunun yanı sıra, sorgulama yapılan arama motorunun aranılan kaynağı dizinlememiş olma olasılığı, sitelerin HTML metinlerine ek olarak resim, veri tabanı, PDF gibi farklı formatlarda kaynakları içerebilmesi, arama motorlarının 2-3 hiyerarşik seviyede dizinleme yapması, güncellemelerin yavaşlığı, dizinlenen kaynaklarda bir konu bölümlemesine gidilmemesi ve sayfalar arası iç içe yönlendirmelerin varlığı gibi nedenlerden ötürü ilgili kaynaklara erişim oranı düşük olmaktadır(Taylor,1999; Kaynak,2001:192).

Arama motorları dizinlemeyi azaltmak için, geleneksel bir bilgi erişim sisteminin aksine, verilen bir belgeyi olduğu gibi dizinlemez (Kobayashi ve Takeda, 2000; Laursen, 1998). Tipik olarak, bir web belgesinin başlık kısmı, üst veri etiketlerinin (metadata tags) içerikleri, tam metnin ilk bir-iki paragrafı dizinlenir(Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:33).

Web belgeleri kısa sürelerle değişime uğrarlar. Onun için arama motorlarının yapısı bilgi erişim sistemlerinininkine göre farklılıklar gösterir. Web belgelerinin sık sık değişime uğraması arama motorlarının yapısını karmaşık hale getirdiği gibi arama motorlarının web belgelerinin ne kadarını dizinleyebildiklerini tahmin etmeyi güçleştirmektedir (Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:32).

V.4.3. Arama Motorlarında Web Belgelerinin Gösteriminde Üst Veri Etkisi

Web belgelerinin bibliyografik tanımlanmasına yönelik olarak daha öncede değinildiği gibi üst veri sistemi ortaya atılmıştır. Üst veri, web sitelerinin arama motorlarında üst sıralarda yer almasını sağlayabilmiştir (Henshaw, 2001). Böylece web kaynağının üst verisi, kaynak ile ilgili olmayan ve arama motorlarında arama için kullanılan en güncel, en genel ve en popüler sözcükleri yerleştirecek erişilen sonuç listelerindeki sıralamalarda üst sıralara çıkarmıştır. Kuşkusuz erişim açısından önemli dizinleme bilgileri içermesi gereken üst veri belirteçlerinin “spam” ile kirletilmesi erişim etkinliğini azaltmaktadır. Arama motoru servisleri “spam”i tanıyabilecek ve önlem alabilecek algoritmalar geliştirmeye çalışmaktadırlar (Notess, 2001). Ancak arama motorları, kişilerin bilgiye erişimini engelleme pahasına da olsa kendi popülarite veya ticari kazançlarını ön planda tutmaları bu çalışmaların henüz tam anlamıyla

başarı kazanmasını engellemektedir. Bundan dolayı, AltaVista, HotBot, Infoseek ve WebCrawler gibi arama motorları HTML üst veri etiketlerini belgelerin gösteriminde sınırlı olarak kullanmalarına karşılık, Excite ve Lycos gibi bazı arama motorları üst veri element setlerinden yararlanmamaktadır (Laursen, 1998). On üç arama motoru üzerinde yapılan bir araştırmada ise tüm motorların "başlık" etiketini (title tag), AltaVista, HotBot ve Infoseek'in anahtar sözcük ve tanım etiketlerini, HotBot'ın "yazar" etiketini (author tag), AltaVista ve Lycos'un şekil, resim ve görüntülerle ilgili başlık ya da resim altı (caption) gibi alternatif metin bilgisi veren "alt" etiketini (alternative tag) dizinledikleri gözlenmiştir (Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:37). Sonuç olarak üst veri bilgiye hızlı erişim için önemlidir. Ancak birçok arama motoru üst veri alanlarına dikkat etmediği için ihtiyaç duyulan bilgiye kesin isabet sağlanamaz. Özellikle üç temel ve önemli üst veri, bilgiye kesin isabet oranını artırır. Bu üç üst veri şunlardır: Başlık (Title), Açıklama (Description) ve Anahtar Kelimeler (Keywords) (Altan, 2007:2).

V.4.4. Arama Motorlarında Erişim Fonksiyonu

Erişim fonksiyonunda bir sorgu ile belge arasındaki benzerlik hesaplamasında basit olarak her ikisinde de geçen ortak terimler temel alınabileceği gibi, bir belgeyi kendisini oluşturan yapısal bileşenlerin (başlık, anahtar sözcükler, özet, tam metin, vb. gibi) bir bütünü gibi görüp, belgenin çeşitli bileşenlerinde geçen arama terimlerine farklı ağırlıklar verilebilir. Örneğin, erişim fonksiyonu çeşitli belge bileşenlerinin sorgu ile benzerliklerinin toplamı olan bir polinom şeklinde düşünüldüğünde, başlık bileşeninin sorgu ile benzerliği belgenin tam metniyle benzerliği ile aynı kefeye konmayabilir. Bir başka deyişle, örneğin, belge başlığında geçen bir terim, belgenin konusunu belirlemede daha ağırlıklı olarak değerlendirilebilir. Deneysel olarak bilinen bu gerçek, bir anlamda eldeki belgenin ilgililik derecesini tayin etmede farklı kaynaklardan gelen kanıtların birleştirilmesi şeklinde düşünülebilir. Nitekim 1990'ların ortalarında ortak bir veri tabanı (ya da belge derlemi) üzerinde farklı erişim modelleri çalıştırılarak eldeki sorgular değerlendirildiğinde, farklı erişim fonksiyonlarına göre erişilen sonuçların birleştirilmesinin erişim performansını büyük ölçüde (tek bir işlemeye, sorguya ya da alt modele göre göreceli olarak) artırdığı gözlenmiştir (Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:39).

Web belgelerinin hazırlanmasında HTML üst veri belirteçleri kullanımının arama motorlarında erişim etkinliğini artırıp artırmadığı çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Turner

ve Brackbill (1998) AltaVista ve Infoseek üzerinde yaptıkları kontrollü araştırmada anahtar sözcük (keyword) üst veri belirtecinin kullanıldığı belgelerde üst veri belirteci kullanılmayanlara oranla erişilebilirliğinin önemli ölçüde arttığını saptamışlardır(Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:46).

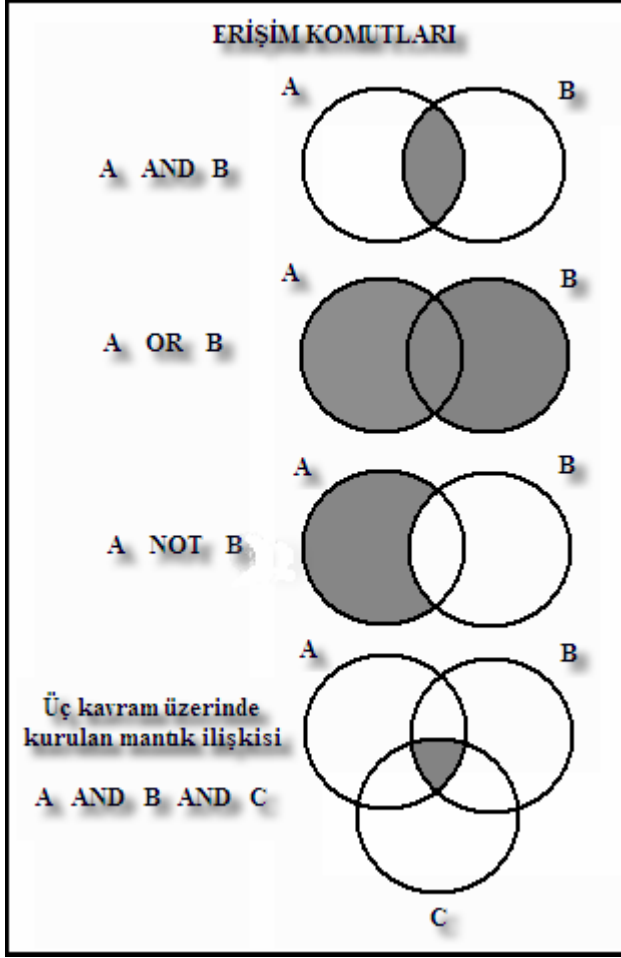
V.4.5. Arama Motorlarında Erişim Sıralaması

Web üzerinde ilgili kaynaklara ulaşmanın bir yolu web robotu (wanderer, worm, walker, spişder veya knowbot) olarak bilinen yazılımlar kullanmaktır. Bu yazılımlar bir sorguyu alıp ilgili belgeleri bulmak için sistematik bir biçimde ağı tarayıp buldukları her belge için ilgililik sırasına göre bir sonuç ekranı sunarlar (Kesen, Şenol ve Yanar, 2007:93).

Tonta ve arkadaşlarına göre de (2002) erişim sıralaması; başlığa göre, alfabetik, belgenin yaratılış tarihine göre ve belgelerin belirli kısımlarının (örneğin, sadece başlıklar) gösterilmesi, belge büyüklüğu, erişilen toplam belge sayısı, son güncelleme tarihi vs. arama motorlarının erişim çıktılarını görüntülemeye kullandığı ölçütlere göre yapılmaktadır(Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:46).

V.4.6. Arama Motorlarında Boolean Komutları

Arama motorlarında kesin isabeti sağlamak için Boolean komutları kullanılır. Boole komutları, aşağıdaki Şekil-7’de görüldüğu gibi “**OR/VEYA**”, “**AND/VE**”, “**NOT/AND NOT/DEĞİL/VE DEĞİL**”, “**NEAR/YAKIN**” dır. **OR/VEYA** komutu kullanılarak birden fazla kelimededen oluşan sorgu cümlelerinde kelimelerden en az bir tanesinin geçtiği belgelere erişilir. **AND/VE** komutu kullanılarak girilen kelimeler “ve” mantık kuralına uygun olarak işlem görür ve sorgu cümlesinde yer alan bütün kelimelerin geçtiği belgeler bulunur. **NOT/AND NOT/DEĞİL/VE DEĞİL** komutu içinde istemediğimiz kelimeler geçen belgeleri dışlamak için kullanılır. () komutu kullanılarak içinde birden fazla kelime geçen sorgu cümlelerinde hangi kelimelerin öncelikli olarak aranacağı belirlenir. **NEAR/YAKIN** komutu kullanıldığında sorgu cümlesinde yer alan kelimelerin ilgili belgelerde en az kaç kelime arayla geçmesi gerektiği tanımlanır(Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:59).

Şekil-7: Boolean mantıksal işleçleri (Cook, 1993: 150)

V.5. Web Belgesi Nedir?

Belge, görsel, işitsel ya da sayısal bilgiler taşıyan kayıtlar olarak tanımlanmaktadır. Belge terimi tanımdan da anlaşılacağı gibi daha çok kanıt niteliği taşıyan bir çeşit kayıt olarak ifade edilmektedir (Harrod's..., 2000: 235). Web belgesi: WWW üzerindeki her bilgi, bilgisayarın ekranında görüntülenen bir belge halinde sunulur. Bu belgelere WWW sayfaları denir. WWW'de üzerinde milyonlarca sayfa belge vardır ve bunların hepsi birbirlerine bağlıdır. WWW kullanan herhangi bir kişi bu bağları kullanarak bir sayfadan diğerine kolayca ve hızlı bir şekilde ulaşabilir. Tüm belgeler dünya üzerinde farklı farklı organizasyonların bilgisayarlarında saklıdır (Kalbag, 2002:2).

Web belgesini, HTML(Hypertext Markup Language) veya XML (Extended Markup Language) dili ile tanımlanmış ve URI (Universal Resource Indicator) adresine sahip Internet kaynağı olarak tanımlayabiliriz (Tonta, 2002:1).

Web belgesiyle ilgili başka bir tanım da şöyle yapılmıştır: Web belgesi, veri içeren ve diğer belgelerle bağlantıları bulunan dosyalara verilen addır. Bu şekilde bir belgeyi okumak için kullanılan programa da tarayıcı (browser) adı verilir. Web belgesi, sadece metin değil her tipte veri içeren belgeler için kullanılır(Balevi, 1995:422).

Web belgesi; İnternet üzerinden yayımı yapılan, belgenin erişimine herhangi sınırlamalar getirilen veya getirilmeyen ve web sitelerinin tamamını veya bir kısmını içeren yayınlardır (Zan, 2006:49).

Web belgeleri, web sitelerinden masaüstü uygulamalara, e-postadan ortak veritabanlarına kadar çok geniş bir alanda ve farklı türler altında kullanılabilir (Electronic records..., 2002:4).

Web belgesi, metin, grafik, animasyon ve video gibi farklı bilgi türlerinin bir sunucu üzerinde yerleşik olarak kullanıma sunulduğu bir dokümandır. Çoğunlukla web servis sağlayıcılar veya sunucular, web belgesi bilgisinin görüntülenebilmesi için kişisel bilgisayar ekranlarında çoklu metin tabanlı bilgisayar dilini (html) kullanmaktadır. Bu çoklu metin sayfaları, genellikle tek bir sunucu üzerinde, birbirine bağlı olarak çalışmaktadır(Electronic records..., 2002:31).

Web belgesi dediğimizde şimdilik ilk aklımıza gelen HTML'dir ya da en azından bir süre daha böyle devam edecektir. Ardından sıralayabileceklerimiz ise, VBScript, JavaScript, CSS, ASP, PHP, PL, ve son dönemde adını sık duyar olduğumuz XML gibi kavramlardır(Balkan, 2006:200).

WWW üzerindeki bilgiler birçok farklı şekilde sunulabilir. WWW belgeleri sözcükler ve resimler içerebileceği gibi, hareketli görüntüler gibi bilgiyi sunmanın çok heyecan verici yollarını da barındırabilir. Birçok WWW sayfası çoklu-ortam belgeleridir. Bu bilgiyi sunma yollarının, birkaçının aynı sayfada bir araya getirildiği anlamına gelir. Örneğin, hem görüntü hem metin içeren bir sayfa, çoklu-ortam sayfasıdır. Bazı sayfalar hareketli görüntüler de içerir (Kalbag, 2002:3).

Brown'a göre de web belgesi, internet ortamında duyurusunu yapmak istediğiniz konu hakkında bilgi sahibi olmak isteyen bir kitleye en hızlı şekilde ulaşabilen, güncelliğini kolaylıkla koruyan medya ortamıdır (Brown, 2007: 2)

World Wide Web internette dağıtılmış bilgiye serbest erişim ve esnek bir bilgi yayıncılığı sunan bir üst medya bilgi sistemidir. Bu bilgi sisteminde yer alan web belgeleri, herhangi bir medyadaki ilgili diğer belgelere gömülü bağlantılar (üst bağlantı) içeren belgedir. Bir bağlantının varlığı okuyucuya bağlanılan maddenin özel formatıyla ya da fare üzerinde geçerken görüşünün değişmesiyle gösterilir. Bağlantıda kapsanan bilgi başvuru belgenin tek internet adresini verir. Yani belgenin URL'sini(Uniform Resource Locator) verir. Bu bilgiyi görülmez şekilde gömmeyi mümkün kılan format, web belgeleridir. Bir üst bağlantı seçildiğinde karşılık gelen belge hemen bulunup kullanıcıya gösterilir. Bu belge başka belgelere de bağlantı verebilir. Böylece kullanıcı ilgili kavramları, kullandıkları bilgisayarların tipi veya belgelerin buldukları yere bakmadan ağda serbestçe hareket ederek, bir belgeden diğerine ulaşabilir. Üst bağlantı hem okuyucu hem de web yazarlarına avantajlar sunar. Belge içeriğinin ilgili belgelere bağlantılar kurup, artırılma ve zenginleştirme düzeyleri seçeneği sunarak geleneksel bilgi formlarında nadiren mümkün olan bir doğrulukla web belgelerine değer ve içerik kazandırır. Web belgelerindeki bağlantılar yalnızca ağıl bilginin evrenine değil, web metin, ses, video, grafik ve diğer bilgi tipleri içeren çoklu-ortam sistemidir. WWW aracılığıyla tüm dünyadaki milyonlarca sunucu üzerinden dağıtılmış belgelere erişilebilir. WWW ara yüzü gösterir ki, gerçekte dosyalar birçok farklı bilgisayarda tutulduğu halde, tek bir tümleşik (entegre) belge biçimi, tek bir kalın dosya sistemi vardır. Web belgelerinin dili kolayca öğrenilebilen ve ona dönük bir çok düzeltme ve dönüştürme programı bulunan Standart Generalized Markup Language (SGML), HyperText Markup Language (HTML) ve Extensible Markup Language (XML) gibi standartlarla yazılmıştır (Terena ve Isaacs, 1999:38).

Web sitesi, yayınlanmış bir materyaldeki belgeleri mi içermektedir; yoksa bütün bir web sitesinin kendisi bir belge midir? Web siteleri, kuruluşların orijinal belge varlıklarıdır ve/veya orijinal belgeleri içerirler. Bu nedenle web siteleri ya bütünüyle yedeklenmelidir, ya da içerdiği sayfalar özellikleriyle beraber kimliklenmeli ve muhafaza edilmelidir. Genellikle önemi ve doğasına bağlı olarak web sitelerinde yer alan materyaller iki tür saklama yönteminden yararlanılarak muhafaza edilir. Bu yöntemlerden ilki, günlük, haftalık ya da

aylık olmak üzere düzenli aralıklarla sahip olunan sitenin bütün görüntülerinin yedeklenmesidir. Söz konusu yedekleme süresi, site içinde yer alan bilgilerin değişim sıklığı, risk değerleri ve sorumluluk ölçütüne bağlı olarak da değişebilmektedir. İkincisi ise, link bağlantıları da dâhil olmak üzere sitede yer alan önemli sayfaların ve/veya materyallerin bütün özelliklerini koruyarak belge kayıt sistemine kaydetmedir(Odabaşı, 2007:73).

Söz konusu yaklaşımlardan hangisi olursa olsun, kayıt altına alınacak web belgesinin fiziksel çerçevesi açık bir biçimde tanımlanmak zorundadır. Kelime işlemci yazılımlar aracılığıyla üretilen elektronik belgeler basit yapılara sahipken, web sitelerinde, internette ve/veya intranetlerde belgeler genellikle çok sayıda link ve hiper metin içermesi nedeniyle muhafaza sürecinde sorunlara neden olmaktadır. Web sitesini oluşturan bütün sayfalar, sayfalar içinde saklı olan bağlantılar, ekli dosyalar ve üst veriler de orijinal ve bir bütün olarak muhafaza edilmelidir. Bu durum web belgelerinin içerik ve yapı bilgilerinin bütün olarak kayıt altına alınması olarak da ifade edilebilir.

V. 6. Web Belgesi Türleri

Günümüz kurum ve kuruluşlarında yaygın olarak kullanılmakta olan web belgesi türü, genel olarak altı tür altında sınıflandırılabilir. Bunlar *metin, grafik, veri, tablo, mültimedya ve biçimleme dosyası* ya da diğer bir ifade ile *kataloglama dili* şeklinde ifade edilebilir (Electronicrecords..., 2004b):

V.6.1. Metinsel Belgeler: Genellikle kelime işlemci yazılım programlarında üretilirler. Örneğin Microsoft Word, WordPerfect ya da Adobe Acrobat programları tarafından üretilen belgeler ya da RTF (Rich Text File) dosyaları bu grup altında gösterilebilir. Bu tür belgeler, üretimin yapıldığı yazılıma özgün wpd, doc, txt gibi uzantılara sahiptir.

V.6.2. Grafiksel Belgeler: İçinde resim ve fotoğraf gibi unsurları depolayan belge türüdür. Vektörel (vector-based) ve tarama tabanlı (raster-based) olmak üzere iki tür grafik belge vardır. Vektörel belgeler, herhangi bir bozulma olmaksızın resimleri, matematik formüllere benzer kodlarla geometrik şekiller gibi depolarlar. Genellikle mühendislik ve mimari çizimlerinde kullanılan Drawing Interchange Format (DXF), masaüstü yayıncılık alanında yararlanılan Encapsulated PostScript (EPS) ve Photoshop gibi resim tasarım alanında tercih edilen Computer Graphics Metafile (CGM), vektör tabanlı belge formatı içinde gösterilebilecek en yaygın örneklerdendir. Tarama tabanlı belgeler ise bir resmi, piksel

kümelerini kontrol etme yöntemi ile depolar. Ancak bu tür belge muhafazası sürecinde bozulma yaşanabilmektedir. Genellikle düşük kaliteli işlemlerde yararlanılan Bitmap (BMP), hemen her türlü yazılım programında geniş ölçüde tercih edilen Tagged Image File Format (TIFF), genellikle internet uygulamalarında kullanılan Graphic Interchange Format (GIF), Portable Network Graphics (PNG) ve Joint Photographic Experts Group (JPEG), bu kategori içinde gösterilebilecek en yaygın belge türlerindedir (Digital..., 2003:16-17; Guide to..., 2004; Guidelines... 2005).

V.6.3. Veri Tabanları: Veri tabanı yazılım programları tarafından üretilen belge türüdür. Bu belgeler kayıtlı bilgileri alanlar ve tablolar şeklinde birbirinden ayrı yerlerde depolar. Veri tabanı yazılımı ise ayrı alanlarda tutulan bu bilgi kaynakları arasında ilişki kurulmasını sağlar. Arşivleme konusunda daha yapısal bir ortamın oluşturulması için söz konusu verilerin düz metinlere dönüştürülmesi mümkündür; ancak bu işlem, veri kümeleri arasında kurulan ilişkilerin kaybolmasına neden olmaktadır.

V.6.4. Tablolar: Genellikle matematiksel ya da istatistiksel işlemlerin yapılmasında kullanılmaktadır. Tablolardaki her bir hücrede matematiksel değerler ve hücrelerin birbirleri ile ilişki içinde olduğu formüsel değerler şeklinde iki tür veriden söz edilebilir. Bazı tablolar, tablo belge üreten çeşitli yazılımlara uyumlu olsa da, genellikle bu tür belgeler özel bir yazılım programına bağımlı olarak işlemektedirler. Örneğin, Data Interchange Format (DIF) gibi bazı tablolar, sadece çeşitli tablolama yazılımları arasında paylaşılabilir (Guidelines... 2005).

V.6.5. Video ve Ses Belgeleri: Sayısallaştırılmış video, animasyon gibi hareketli görüntüler ve ses kayıtlarından oluşmaktadır. Genellikle bu tür belgeler, özel bir yazılım aracılığıyla üretilmekte ve depolanmaktadır; bu nedenle de sürekli olarak kayıt türüne uygun yazılım programlarına gereksinim duyulur. Örneğin, QuickTime ve Motion Picture Experts Group (MPEG) türü belgeler, günümüzde yaygın olarak kullanılan video ve ses belgeleridir (Guidelines... 2005). Örneğin, 3GPP uzantılı video kayıtları QuickTime görüntüleme yazılımında kullanılabilir; ancak, aynı belgeler Windows Media Player'da görüntülenememektedir.

V.7. Web Belgesi Oluşturma

Web belgesi; HTML, XML, VBScript, JavaScript, CSS, ASP, PHP, PL teknik - teknoloji demetlerinden herhangi biriyle hazırlanmış tüm türleri her zaman salt metin içeren dosyalardır (<http://bilgisayardershanesi.net/news.php?newsid=4> adresinden 20.08.2007 tarihinde erişildi).

Salt metin ise, bilgisayarda Word, Excel, PowerPoint gibi ofis programlarında hazırlanan dosyalar, BMP, JPG, GIF gibi uzantılara sahip grafik dosyaları, EXE, COM gibi uzantılara sahip çalıştırılabilir dosyalar, DLL gibi çalıştırılabilir kütüphaneler, OCX, DRV, ZIP, PDF gibi dosyalardır. Bu dosyalar bilgisayarın anlayabileceği bir dille kaydedilir. Dosyalar ilgili programlarla açıldıklarında, programlar, dosya içeriğine yerleştirilmiş olan kontrol kodlarını okuyarak anlamlı bir şekilde görüntüler, çalıştırır ya da gerekli diğer işlemleri yapar. Salt metin olarak kaydedilen dosyalar ise ekranda dosya oluşturulurken ne yazıldıysa o şekilde kaydedilir. Üst ASCII kodları denen ve klavye ile normal şekilde girilen karakterleri, girildiği şekilde barındırılır. Bu tip dosyalara örnek olarak, TXT, BAT, INF, HTM, HTML, JS, VBS, ASP, PHP, PL, XML gibi uzantıları taşıyan dosyalar verebilir. Buradaki dosya türlerinin hemen hepsi, web belgesidir (Balkan, 2006:1).

Web belgesi oluşturulurken üç tür sorumluluktan bahsedilebilir (Management..., 1999b:56-57):

-- *Web sitesi (veya intranet) yöneticileri:* Üst veri standartları ve içerik bilgileri eşliğinde web tabanlı materyallerin kayıt altına alınması, belge kayıt sistemine transfer edilmesi ve uygun bir format içerisinde muhafaza edilmesi işlevini yürütürler.

-- *İçerik sağlayıcılar:* Bir belge bağlamında kayıt altına alınması gereken materyallerin kimliklerini oluşturma, sürüm numaralarını belirleme ve aynı zamanda bunları belge kayıt sistemine transfer etme görevini yerine getirmelidirler.

-- *Belge yöneticileri:* Web belgelerini tanımlamak, değerlendirmek, özelliklerini belirlemek, bu belgelere ilişkin saklama ve ayıklama-imha planları oluşturmak, kopyalarını çoğaltmak için uygun stratejiler belirlemek ve bu bağlamda bütün sorumlularla işbirliği yapmaktan sorumludurlar. Aynı zamanda belge yöneticileri web sitesi uygulamaları konusunda bilinç düzeyinin yükseltilmesine ve söz konusu materyallerin kontrolünü sağlamak üzere kurumsal bir yapının oluşturulmasına yönelik çalışmalar da yürütmelidir.

Web belgelerinin oluşturulmasında çeşitli düzenleyici programlar kullanılır. Bu programlar için verilebilecek ilk örnek Windows ile birlikte kurulan Not Defteri (Notepad)'dir. Not defterinin dışında web belgesi düzenleyicileri üretilmiş ve etiketleri, parametreleri, verilen değerleri farklı renklere gösteren, etiket yazarken çeşitli şablon ya da otomatik tamamlama seçenekleri ile işleri kolaylaştıran programlar da vardır. Seçenek oldukça fazladır. Bilinen bir dosya indirme sitesine girip (Örn. Download.com) "Web Editors" yazılıp

bir arama yapıldığında, onlarca program adı çıkacaktır. Bu programlar içerisinde en çok dikkat çeken ve en çok bilinen iki tanesini UltraEdit ve HTML-Kit'tir. UltraEdit, hızlı ve güçlü bir metin düzenleyicidir. HTML-Kit 1.0 ise tamamen web tasarımına yönelik hazırlanmış olduğu için, dosya uzantıları ve etiket renklendirme konusunda çok daha başarılıdır. Öncelikle, UltraEdit ile aralarındaki en belirgin fark HTML-Kit' in UltraEdit' e oranla biraz daha ağır çalışmasıdır. Ancak, belirtildiği gibi, tamamen web tasarımına yönelik hazırlandığı için, her tür web belgesi için güçlü bir etiket renklendirme özelliği sunar(Balkan, 2006:3-6).

Web belgesi oluşturmak, kitap, broşür, hatta gazete yazısı yazmaktan oldukça farklıdır. Ana sayfanın dikkat çekmesi, ileri düzey bir düzenleyici olması ve sonraki sayfalarda detaylarına girilen bilgilerin özetlerini içermesi amaçlanır. Bunlar organizasyonun ilk izlenimini oluşturur. Ancak kullanıcının herhangi bir arama motoru (Alta Vista, Exite gibi) kullanması durumunda organizasyonun ilk izlenimi, sonra gelen sayfalarda görülebilir. Bu yüzden de, her sayfada bilgi ve izlenimlerin tekrarı ve ana sayfaya net bir bağlantı olmalıdır. Aksi takdirde kimlik tüm web sitesine dağılır (Yeygel, 2006:8).

V.8. Web Belgesi Oluşturma Dilleri

Web belgelerinin oluşturulması için bunların bir şekilde işaretlenmesi veya etiketlenmesi gerekir. Oluşturma veya etiketlenme için açıklayıcı notlar ve özel semboller kullanılmaya başlanmış ve bunlara “Markup” adı verilmiştir. Web belgelerinin içerisindeki bazı bölümlerin diğerlerinden görünüm olarak farklı basılması amacıyla kullanılan işaretler, kurallar ve gramer kümesi ise “Markup Language” (işaretleme dili) şeklinde tanımlanır. Başlangıçta yayıncıların metinleri biçimlendirmek amacıyla yarattıkları basit semboller ve kurallardan oluşan işaretleme kavramı bilginin elektronik forma geçmesi ile birlikte pek çok farklı ortamda kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin, metnin içerisine yerleştirilen, ancak içeriği oluşturan, kullanıcının göremediği işaretler sayesinde kelime işlem programları yazılı metinlerin farklı yazı tipleri, fontları, renkleri v.b. biçimlendirmelerin oluşturulmasını sağlarlar(Küçük ve Köse, 2007:2).

Bütün belgeler içerik ve bu içeriği görsel ya da anlamsal olarak şekillendiren işaretlemelemelerden ibarettir. Bir belgenin içeriğini harfler, şekiller ve ona içeriğini kazandıran diğer kısımlar oluşturur. Ancak bu öğelerin tek başlarına bir araya gelmesi okunabilir bir

belge oluşturmak için yeterli gelmemektedir. Bu nedenle içeriğe biçim verecek işaretleme dillerine ihtiyaç duyulmaktadır. İşaretlenenler kullandığımız veriler yani belgenin içeriğidir. İşaretleme dilleri bizlere belgelerin yapısı ve biçimi hakkında bilgi vermektedir. Yapısal ve biçimsel olmak üzere iki çeşit işaretleme vardır. Yapısal işaretleme (tanımsal) ile belgenin mantıksal olarak nasıl bölümlendiği (paragraf, kısım vb.) ve bu parçaların hiyerarşik olarak nasıl organize edildiği belirtilir. Biçimsel işaretleme (Prosedürel/Sunumsal) ise günlük hayatımızda kelime işleme programları ile sıkça yaptığımız gibi yazı tipi, puntosu, satır aralığı gibi belgenin sunumsal yapısı ile ilgili işlemler yapılmasını sağlamaktadır. Günlük hayatımızda genel olarak yarattığımız belgelerin görünüşü ile ilgilendiğimiz için biçimsel işaretleme daha sık kullanılmaktadır. Yukarıda sözü edilen bu iki işaretleme birbirlerinden bağımsız gibi görünseler de gerçekte durum böyle değildir. Sözelimi bir word belgesinde bir metni 12 punto, Ariel ile sola dayalı olarak sadece biçimsel işaretleme ile belirleyebilmek mümkündür ve sunumsal açıdan istenilen yapılmış olabilir. Ancak bu işaretleme ile seçilen bu metnin bir başlık bilgisi mi yoksa sadece yazıda geçen bir pasaj mı olduğu hakkında bir bilgiye sahip olunamaz. Bu durum bizler için bir problem gibi gözükme de, bu kısımlar yapısal olarak işaretlenmediği için word programı ile bu başlık bilgilerini kullanarak otomatik olarak içindikileri oluşturmak mümkün olmayacaktır. Bunun yanında eğer ilerde sadece başlıkların görünüş biçimi değiştirmek istenirse de bunu otomatik olarak yapma olanağı kalmayacaktır. Bunun yerine eğer başlıkların biçimsel özellikleri (yazı puntosu, türü vb.) tanımlanırsa yapısal işaretleme yapıldığında aynı zamanda otomatik olarak biçimsel işaretleme de yapılmış olur. Böylece başlık bilgilerinde bir değişiklik yapıldığında bunun biçimsel olarak da yapılması mümkün olacaktır. Bu şekilde belgelerin belirli bazı takılarla işaretlenmesi belgenin ileriki zamanlarda özellikle insan müdahalesi olmadan bilgisayarlar tarafından otomatik işlenmesi açısından oldukça kolaylık sağlamaktadır (Soykan,2007:3).

Belgelerin görüntüsünden ziyade yapısı ile ilgilenen bir işaretleme diline olan ihtiyaç SGML gibi işaretleme dillerinin doğmasına sebep olmuştur. İşaretleme dilleri oluşturulurken belirli bazı gereksinimleri sağlamaları istenmektedir. İşaretleme dilleriyle tanımlayıcı takılar arasında hiyerarşik bir düzen oluşturulup belgelerin belirli kısımlarının tanımlanması ve düzene konmasının sağlanması gerekmektedir. İşaretleme dilinin genişletilebilir olması yani amaca göre istenilen yeni takıların eklenebilmesi bir diğer gereksinimdir. Son olarak da oluşturulan bu işaretleme dilinin bir sahibinin olmaması isteyen herkesin özgürce kullanabilmesini sağlamaktadır. Yukarıda sayılan özellikler SGML tarafından sağlanmaktadır. İşaretleme dilleri için Standart Generalized Markup Language (SGML), HyperTxt Markup

Langage (HTML) ve Extensible Markup Language (XML) standartları üretilmiştir. Aşağıda bu üç işaretleme dilini incelemeye çalışacağız.

V.8.1. Standart Generalized Markup Language (SGML)

Bilgilerin elektronik olarak paketlenmeye başlanması ve bu alandaki hızlı gelişmeler kullanılan biçimlendirme işaretlerinde de bir standartlaşmaya gitmeyi zorunlu hale getirmiştir. Bu amaçla, metin ve belgelerin kolay bir şekilde taşınabilmesi, paylaşılabilmesi ve işlenebilmesi için ilk işaretleme dili olan **GML** (Genelleştirilmiş İşaretleme Dili - Generalized Markup Language), 1960 sonlarında IBM'de yapılan araştırma çalışmaları sonunda ortaya çıkmıştır. GML, yazılı bir metin içerisindeki bölümlerin, başlıkların, paragrafların belirlenmesi, metnin biçimlendirilmesi gibi basit işlevleri içeren işaretleri tanımlayarak bu alandaki ilk standart işaretleme dili olarak kabul görmüştür. Daha sonra, ANSI (American National Standards Institute) tarafından 1978 yılında oluşturulan bir grup sayesinde geliştirilerek **SGML** (Standardized Generalized Markup Language – Standartlaştırılmış Genelleştirilmiş İşaretleme Dili) adı altında yeniden tanımlanmıştır. SGML, GML'nin basit yapısını geliştirerek farklı uygulamalar tarafından da kullanılabilmesinin yolunu açmış ve 1986 yılında ISO (The International Organization for Standardization) tarafından uluslararası bir standart olarak kabul edilmiştir (ISO8879:1985). SGML çok güçlü bir dil olmasına rağmen, son derece karmaşık yapısı ve yüksek uygulama geliştirme maliyeti bu dilin yaygın bir şekilde kullanımını engellemiştir (Küçük ve Köse, 2007:2).

Her teknoloji bir ihtiyaçtan doğmuştur. Verilerin, sistemler ve uygulamalardan bağımsız olarak tanımlanma ihtiyacı SGML'i doğurmuştur. Aslında bu yönde adımlar ilk olarak metin dosyalarının uluslararası standartlara kavuşması ve kabul görmesi ile atılmıştır.

Standart bir text dosyasındaki verilerin ayrı olarak işlenebilmesi için bunların bir şekilde işaretlenmesi veya etiketlenmesi gerekir. Yoksa bir veriyi diğerlerinden nasıl ayırt edebilirsiniz? Örneğin bir text dosyasına şunu yazalım:

Tamer Gönül

Bu iki kelimededen (veriden) hangisinin “ad” hangisinin “soyad” olduğu anlaşılabilir mi? Tabii ki hayır. Ama şöyle yazılırsa, yani bunlar etiketlenirse sorunun cevabı kolay olacaktır:

<soyad>Tamer</soyad> <ad>Gönül</ad>

Özel işaretler arasında yazılan etiket bilgileri aynen yukarıda örneklendiği gibi programlar içinde verinin ayırt edici özelliği olarak kullanılıyordu. Böylece herhangi bir program, “text” dosyası metnindeki verileri ayrı ayrı değerlendirebilirdi. Bu da SGML’yi doğurdu (Demirkol, 2001:14).

SGML başlangıçta yukarıdaki örnekte gördüğümüz gibi veriyi işaretlemek için geliştirilmiş text tabanlı bir dildi. Genellikle belge yönetiminde kullanılan bu standart, ilerleyen tarihlerde bu yapısını da koruyarak kendi içinde verimleşmiş diğer işaret dillerini çıkaracaktı. SGML yapı itibarıyla oldukça esnek ve dolayısıyla karmaşık bir dildir. Karmaşıklığı esnekliğinden kaynaklanmaktadır. Herkes kendi SGML kurallarını oluşturabilir veya mevcut SGML’den oluşturulmuş ve standart kabul edilmiş kurallar çerçevesinde işlem yapabilir. SGML’de verinin taşınabilirlik açısından bu kadar avantajlı bir yapıya sahip olmasına karşılık, esnek ve karmaşık tanımlama yapısına sahip olması, uygulama geliştiriciler için olayın dezavantajlı kısmını da beraberinde getirebilir (Demirkol, 2001:14-15).

Sadece görüntünün insanlara sunularak tanıtım yapılmasına yarayan HTML ve kurumların uzak nokta yönetim mekanizmaları için geliştirilmiş olan EDI teknolojileri de SGML’den türetilmiştir. Yani internet üzerindeki veri aktarım mantığının ana kaynağı SGML’dir(Sarısakal, 2001:1075).SGML kullanarak kendi belgelerinizi işaretleyebilir ve oluşturabilirsiniz. SGML kullanarak özel uygulamalar geliştirebilirsiniz. Ancak buradaki kritik nokta bunların standart olarak kabul edilmesidir. Bunun ilk örneği 1991 yılında geliştirilen ve sonradan çok yaygın kabul görerek internetin hızla yaygınlaşmasını sağlayan devrim niteliğindeki HTML dilidir(Demirkol,2001:15).

V.8.2. HyperTxt Markup Langage (HTML)

SGML’in karmaşık yapısı, hızla gelişen internet ortamında, bilgi paylaşımını basitleştirmek adına araştırmacıları yeni arayışlara itmiştir. Bu arayışlar sonunda, Tim Berners - Lee ve Anders Berlung 1989 yılında internet ortamında belge paylaşımını kolaylaştırmak için web uygulamalarının temel öğelerinden biri olan *HTML* (Hyper Text Markup Language – Hiper Metin İşaretleme Dili) dilini geliştirdiler. HTML, SGML dilinin yapısı içinde ancak çok daha basitleştirilmiş bir kural kümesi olarak geliştirilmiş, diğer bir deyişle HTML dilinin yapısı SGML dilinde tanımlanmıştır. HTML bir belgenin içerdiği başlık, font, resim ve tablo gibi bilgileri bilgisayar ortamında standart bir şekilde görüntülemek ve biçimlendirmek için

geliştirilmiş bir dildir. Bu dilin geliştirilmesindeki temel amaç, belgenin standart bir formatta görüntülenerek sunulmasıdır. Belgenin istenen formatta sunulması “**Tag**” (Etiket) olarak ifade edilen işaretler ile sağlanmaktadır. HTML dilinin gelişmesi ile birlikte bu dil kullanılarak oluşturulmuş metinlerde içerik ve biçimlendirmenin birbirinden ayrılarak kullanıcıya sadece biçimlendirilmiş içeriği sunmayı amaçlayan “**Browser**” (tarayıcı) adı verilen yazılımlar geliştirilmiştir. Bu yazılımlar sayesinde internet kullanıcıları oluşturulan biçimlendirilmiş metinleri internet üzerinden rahatlıkla görüntüleyebilme olanaklarına kavuşmuşlardır (Küçük ve Köse,2007:2).

HTML, SGML'nin özelleştirilmiş halidir. Web üzerinde belge oluşturulmasını, şekillendirilmesini ve görüntülenmesini sağlayan HTML, SGML'in daraltılmış özel bir uygulamasıdır. HTML'in standart kabul edilmesi ile html etiketlerini yorumlayan programlar hızla yaygınlaşmıştır. Çünkü artık her şey daha belirlidir. Ve bu belirgin kurallar çerçevesinde uygulama programı geliştirmek mümkündür. İşaretleme dillerinin belirgin bir özelliği, tek başlarına çalışan bir program olmayıp yorumlanmaları için diğer programlara ihtiyaç duymasındır(Demirkol, 2001:15).

HTML yapılarının web üzerinden bilgi keşfedilmesinde kullanılması aslında yeni bir olay değildir. Doorenbos ve diğerleri, bilgi keşfetme şemsiyesi altında bir alış veriş aracı geliştirmişlerdir. Geliştirilen bu araçta, verilen bir ürün ismi için en ucuz fiyatları veren alış veriş siteleri (veya katalogları) taranırken, HTML yapılarının ve gösterim biçimlerinin (kalın, italik, boşluk, vb) uyumlu ve sürekli kullanıldığı varsayılmıştır (Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:32).

HTML ilk standart dil olarak Şubat 1993 yılında Marc Anderson tarafından geliştirilen Mosaic X programında kullanıldı (Uysal,2001:97).

HTML, bir programlama dili olarak ortaya çıkmıştı. HTML etiketleri biçiminde tanımlanmış bir komut kümesine sahipti. Yıllar geçtikçe, görüntü işleme olanaklarının eklenmesi ve diğer teknolojilerle uyum sağlama ihtiyacı, HTML üzerinde değişiklikler oluşmasına rağmen, orijinal şekli sadece metin formatlama da kullanılmaya devam edildi.

HTML'in anlaşılabilmesi için kilit rol oynayan aşağıdaki iki sözcük önem taşımaktadır. Bunlar;

Hiper (hyper) terimi, HTML'deki kullanımına göre şu anlamdadır: Bir HTML belgesini, okuyucuyu, hiperlinkler (bağlar) boyunca, diğer HTML belgelerine götürecektir şekilde programlamadır.

Markup (işaretleme) terimi, HTML'de kullanıldığı anlamı ile bir HTML belgesindeki metnin formatlanması, metne biçim verilmesi anlamındadır(Açıklamalı...,1999).

Bu iki terimden her biri HTML, web sayfası geliştirecek kişilere;

- Metnin nasıl görüntüleneceği ile ilişkili gerekli kontrolleri sağlar.
- Bir sayfa üzerinden, hiperlink (hiper bağ) yardımı ile de bu sayfa ile ilişkili diğer belgelere erişmek için gerekli kontrol yapılarını sunar(Uysal, 2001:107).

V.8.2.1. HTML Belgeleri

HTML belgeleri, ASCII dosyaları olarak da isimlendirilen şifresiz metinlerden oluşan dosyalardır. Bu belgeleri hazırlamak için herhangi bir metin düzenleyici kullanılabilir. Örneğin; UNIX ortamında emacs ve VI Macintosh makinalarında Simple text ve Windows makinalarında Notepad bunların ilk akla gelenleridir. Ayrıca bu amaçla kelime işlemcileri de kullanılabilir. Ancak hazırlanan belge metin türünde saklanmalıdır(Mastering,1999).

V.8.2.2.HTML Editörleri

HTML belgelerini oluşturmak için bazı WYSIWYG editörleri de mevcuttur. WYSIWYG, İngilizce “ what you see is what you get” ifadesinden oluşturulmuş yapay bir sözcüktür. Bu editörlerin kullanılabilmesi için HTML etiketlerinin bilinmesi gerekmektedir ki, bu tür editörlerle bir kelime işlemci kullanılarak görsel olarak HTML sayfaları oluşturulabilir. Oysa yukarıda bahsedilen metin düzenleyicilerle (Notepad vb), işaretleme etiketlerini yerleştirmek ve nasıl görüldüğüne ayrıca bakmak gerekmektedir (Uysal, 2001:107).

V.8.2.3. Bir HTML Belgesini Oluşturmak ve Saklamak

Bir HTML belgesini oluşturup saklamak için yapılması gereken işlemler doğal olarak önce kullanılan işletim sistemine ve metin düzenleyiciye bağlıdır. Ancak herhangi bir HTML belgesini oluşturmak ve saklamak için gerekli olan işlemler aslında şifresiz metin şeklindeki belgelerden farklı değildir. Bir HTML belgesi oluşturmak için aşağıdaki adımlar izlenir:

1. Metin düzenleyici program açılır. Bu, Windowsta Notepad olabileceği gibi Unix ya da Linux'ta pico ya da emacs olabilir.

2. Boş bir belge oluşturmak için Windows ya da Macintoshta File/New menü adımları seçilir. Unix'te ise komut satırında iken pico, VI veya emacs yazılır.
3. Arzu edilen HTML kodu metin düzenleyicide açılan boş belge içine yüklenir.
4. Oluşturulan belge saklanır. Örneğin Windows ya da Macintoshta bunun için File/Save ya da File/Save As alternatifleri kullanılabilir(Uysal, 2001:107).

V.8.2.4. En Basit Bir HTML Belgesinde Olması Gerekenler

Her HTML belgesi, belirli sayıda standart HTML etiketlerini içermelidir. Her belge, başlıca iki kısımdan oluşur.

- 1) Başlık (HEAD) metni
- 2) Gövde (BODY) metni

Başlık metni, sayfaya ait başlıkla ilişkili ifadeleri içerir. Gövde metni ise, HTML koduna ait asıl metni içerir. Bu metin,

- Paragraflar
- Listeler
- Diğer elemanlardan oluşur.

Aşağıda Tablo19'da en basit içerikte bir HTML belgesi görülmektedir:

```
<html>
<head>
<TITLE> BASİT BİR HTML METNİ</TITLE>
<Body>
<H1>HTML WEB'İN DİLİDİR</H1>
<P> Bu metnin ilk paragrafıdır.<p>
<P> bu da ikinci paragraftır.<P>
</body>
</html>
```

Tablo-19: HTML belgesinde en basit olması gerekenler

Burada Tablo-19'da görüldüğü gibi <html>, <head>, <title> ve <body> etiketleri ve bunların bitiş etiketleri kullanılması zorunlu olan elemanlardır. Bu etiketleri her dosyada kullanmak

zorunda olduğumuz için bunları içeren bir şablon dosya oluşturmak yerine her yeni HTML belgesi oluşturma işlemine bu şablon dosyayı çağırarak başlayabilirsiniz(Uysal, 2001:108).

V.8.2.5. HTML Etiketleri

Bir metin belgesinin yapısındaki temel bileşen bir elemandır. Eleman için bazı örnekler: Başlıklar, paragraflar, listeler olarak verilebilir. O halde başlık bir elemandır, paragraf da bir elemandır.

Metin içindeki elemanları işaretlemek için HTML etiketleri kullanılır. Elemanlar, şifresiz düz bir metin içerebilir ya da başka bir eleman içerebilir ya da her ikisi de mümkündür. Yani bir eleman içinde hem düz metin hem de başka bir eleman bulunabilir.

HTML etiketleri üç kısımdan oluşur:

- 1) Küçüktür sembolü (<)
- 2) Etiket ismi
- 3) Büyüktür sembolü (>)

HTML etiketleri genellikle etiket ile icra edilecek komutu başlatmak ve sona erdirmek için kullanılan bir başlama ve bitirme çiftinden oluşur. Başlama sembolü, <H> ve sona erdirme sembolü de </H> şeklindedir. Burada H etiket ismidir. Aşağıda, HTML etiketlerinin bir listesi sunulmaktadır:

ETİKET ADI	İŞLEVİ
<!DOCTYPE...	Kullanılan Web tarayıcıya (browser) HTML'nin versiyonunu bildirir.
<HTML>	Belgeyi bir HTML belgesi olarak belirler.
<HEAD>	Belgenin biçimi hakkında çeşitli bilgileri içerir.
<TITLE>	Belgenin başlığını içerir.
<BODY>	Tüm etiketleri, özellikle ve diğer bilgileri kapatır.

Tablo-20:HTML Etiketleri

Tablo-20'de görüldüğü gibi HTML'de büyük-küçük harf ayrımı yoktur. Bu anlamda <head> ifadesi ile <HEAD> ifadesi ya da <HeaD> ifadesi arasında HTML açısından bir fark yoktur.

Tüm HTML etiketleri, tüm tarayıcılar tarafından tanınır. Herhangi bir etiket bir tarayıcı tarafından tanınmıyorsa erişilemez. Bilinmeyen etiket sembolleri arasında yer alan ifadeler ise ekranda görüntülenir(Uysal, 2001:108).

V.8.2.5.1. HTML Etiketi

HTML Etiketi, tarayıcınıza, dosyanın HTML kodu ile yüklenmiş bilgi içerdiğini bildirir. Dosya adındaki **html** uzantısı da ayrıca bu dosyanın bir HTML belgesi olduğunu belirtir. Dosya adı için kısıtlama olan işletim sistemlerinde (Dosya adı 8 karakter uzantısı 3 karakter, DOS vb) bu uzantı **htm** şeklindedir.

V.8.2.5.2. Başlık (HEAD) Etiketi

Bir HTML belgesinin ilk kısmını belirler. İçinde TITLE (eser adı) elemanının bulunması zorunludur. Belgenin başlığını TITLE elemanı belirler. Yukarıdaki örnekte verdiğimiz HTML kodunun Tablo-21’de başlık kısmına bakalım:

```
<html>
<head>
<TITLE>BASİT BİR HTML METNİ</TITLE>
</head>
```

Tablo-21: Başlık Etiketi

Buradaki <TITLE> ve </TITLE> ifadeleri arasındaki BASİT BİR HTML METNİ ifadesi sayfa başlığı olarak görüntülenir.

V.8.2.5.3. Eser Adı (TITLE) Etiketi

Eser adı (TITLE) etiketi yardımı ile oluşturduğunuz web belgesinin başlığını belirleyebilirsiniz. Bu başlık, yukarıda görüldüğü gibi, başlık çubuğu üzerinde görüntülenecektir. Başlık içeriği, belgenin içeriği ve işlevi ile uyumlu olmalıdır. Belgeyi tanımlayıcı nitelikte, tek ve kısa olmalıdır(Uysal, 2001:109).

Başlık içeriğinin çok önemli bir diğer özelliği de web üzerindeki arama motorlarının başlık içeriğine göre arama yapmalarıdır. Başlıklar en fazla 64 karakter ile sınırlanmalıdır.

V.8.2.5.4. Gövde (BODY) Etiketi

HTML belgesinin ikinci ve en uzun parçası gövde (BODY) kısmıdır. Belgenin tüm içeriği burada yer alacaktır. HTML metni içinde H1 ile H6 aralığında simgelenen 6 farklı düzeyde

başlık kullanılabilir. Burada H1 en büyük başlığı ve H6 ise en küçük başlığı simgelemektedir(Mastering, 1999). Bir başlık elemanının genel yazılış biçimi;<Hx>**Başlık Metni**</Hx> şeklindedir. Burada x, 1 ile 6 arasında bir tam sayıdır ve başlığın düzeyini belirlemektedir. Örnek:

```
<html>
  <head>
    <TITLE> BASİT BİR HTML METNİ </H1>
  </head>
  <body>
    <H1>HTML WEB'İN DİLİDİR</H1>
    <H2>HTML WEB'İN DİLİDİR</H2>
    <H3> HTML WEB'İN DİLİDİR</H3>
    <H4> HTML WEB'İN DİLİDİR</H4>
    <H5> HTML WEB'İN DİLİDİR</H5>
    <H6> HTML WEB'İN DİLİDİR</H6>
    <P> Bu metnin ilk paragrafıdır.</P>
    <P> Bu da ikinci paragraftır. </P>
  </body>
</html>
```

Tablo-22: Gövde Etiketi

V.8.2.5.5. Üst Veri (META) Etiketi

Hazırlanan web belgelerinin, internet üzerinde, arama motorlarınca etkin bir biçimde bulunabilmesine olanak sağlayan etikettir. Üst veri (META) etiketi ile web belgesinin bibliyografik tanımı Dublin Core gibi standartlarla yapılır. Web belgesi bu etikette daha önce üst veri konusunda işlediğimiz standartlarla kataloglaması yapılarak arama motorlarına tanıtılır(Uysal, 2001:110). Aşağıda web belgelerinin kataloglanması başlığında konuyu derinlemesine inceleyeceğiz.

Yukarıda görüldüğü gibi HTML dili içeriğin biçimlendirilmesinde son derece basit ve kullanımı kolay kurallar sunmasına rağmen, metnin sadece sunumuna odaklı bir teknoloji olarak kalmıştır. Bunun anlamı, sunum odaklı HTML sayesinde, insanların web belgelerinin biçimlendirilmiş içeriklerine rahatça erişebilmelerine rağmen, bu içerikleri paylaşmak isteyen bilgisayar sistemleri için HTML ile oluşturulmuş metinlerin oldukça karmaşık tanımlar içermesidir (Raggett, 2007). Bununla birlikte, bu dilin yalnızca web tarayıcıları için sunum

amaçlı olarak geliştirilmesi ve bugünkü web uygulamalarının karşılaştığı çeşitli kısıtlamalar, sonraki gelişme adımı olan XML dilinin oluşturulmasına neden olmuştur.

V.8.3. Extensible Markup Language (XML)

Extensible Markup Language- Genişletilebilir İşaretleme Dili (XML), SGML'den türetilmiş bir dildir. SGML sistemleri, çok geniş çaplı ve karmaşık problemleri çözebilmektedir ama pratik değildir. SGML, yapılandırılmış belgeleri Web'e gönderimde kullanılmaktadır. XML, yapılandırılmış bilgiyi kapsayan belgeler için geliştirilen bir işaretleme dilidir. Web ortamında veri tabanı ile çeşitli şekillerde kolayca bilgi alışverişinde bulunmak için geliştirilmiştir. XML çok hızlı kod geliştirilebilen, basit, güçlü ve çok karmaşık belgeleri işleyebilen bir dil olarak ortaya çıkmıştır (Sarısakal,2001:1079).

XML, veri paylaşımı için internetteki pek çok standardı belirleyen W3C Konsorsiyumu tarafından tasarlanmış, uygulama geliştiricileri tarafından benimsenmiş ve halen geliştirilmeye devam eden bir işaretleme (meta) dilidir. XML de HTML gibi işaretleme etiketlerini kullanan bir dil olmasına rağmen HTML ile arasındaki temel fark XML işaretleme etiketlerinin bilginin biçimini değil içeriğini tanımlamak için kullanılmasıdır. XML'in en önemli getirilerinden biri veriye kendi kendini tanımlayabilir bir yapı kazandırmasıdır. XML verisi belirli tanımlama tabloları, farklı veri tanımlama araçları gibi unsurlara gerek duymaz. Çünkü verinin tanımını kendi içerisinde bulundurmaktadır. En yalın tanımıyla XML, belgeleri işaretleme ifadeleri ve veri içeriğinden oluşan bir metin dosyasıdır (Extensible Markup ..., 2007; Küçük ve Köse, 2007:3).

XML, ISO tarafından ISO 8897 standardı olarak tanınan SGML'yi temel olarak almaktadır. SGML işaretleme dilleri için de en güçlü olan standarttır. Ancak kullanımının karmaşıklığı ve zorluğu yaygınlaşmasını engellemiştir. Fakat SGML'den türetilen diğer diller kullanılmaktadır. XML aslında SGML'in bir alt kümesidir. XML veriyi tanımlar. İşte bu noktada XML, HTML'den çok farklıdır. HTML belgeleri tarayıcı bilginin nasıl gösterileceğini belirten etiketlerden ve veriden oluşmaktadır. Bir HML belgesindeki etiketler iyi tanımlanmış ve sabittir. HTML'de eleman tipleri tanımlanamaz. XML ise verinin nasıl gösterileceğini veya kullanılacağını değil, nasıl yapılandırıldığını tanımlar. XML belgeleri, belgenin içeriğinin anlamına işaret eden etiketleri içerir. Bu etiketler programcılara ihtiyaçları olan veriye XML belgelerinde erişmelerine izin verirler. XML yeni ağ ekonomisinde elektronik veri değişimi (EDI) için kullanılacak bir standarttır. Aslında XML içeriği ne olursa

olsun yapısal olarak nitelendirdiğimiz bilgilerin aktarımı için kullanılacak çok geniş bir standarttır. Yapısal olarak nitelendirilen bilgi bir kitabın içindekiler kısmı gibidir. Bölümler ve alt bölümlerden oluşmaktadır ve bir ağaç yapısını anımsatır. Bilgisayar programı kaynak kodlarından tutun da iş raporlarına hatta sefer tarifelerine kadar günümüzde kullanılan pek çok belge yapısaldir. İşte XML bu tip belgelerin transferinde kullanılacak bir standarttır(Sarisakal,2001:1080).

V.8.3.1. XML Uygulamaları ve Diğer ML'ler

XML hızla web dünyasında kullanılmaya başlandı. Bununla birlikte yine aynı hızla iş dünyasının da elektronik veri değişim standardı olma yolundadır. XML'de veriyi kendimiz tanımlarız (etiketleriz). Burada sorun tanımladığımız verilerin standart olarak kabul görmesidir. XML'in veri değişim standardı olması konusunda herkes hem fikirdir. Hem fikir olmakla kalmayıp her kurum veya organizasyon kendi alanları ile ilgili XML veri standartlarını geliştirmektedir. Geliştirilen standartların birçoğu yayımlanmış ve kullanıma geçmiştir. Örneğin matematik verilerinin tanımlanmasını sağlayan MatML dili XML kurallarınca oluşturulan ve matematikçilerin bilgi alışverişine yardımcı olacak özel bir XML dilidir. Yani bir MatML uygulaması, kendisine bildirilen ML belgesi içindeki her bir etiketin ne anlama geldiğini anlamaktadır. Aynı şekilde finans, yayıncılık, kimya, fizik, satranç, reklam, seyahat, emlak, sigorta ve onlarca sektör kendi XML standartlarını (etiketleme) geliştirmiş veya geliştirmeye devam etmektedir. Böylece kendi aralarında evrensel bir alışveriş yapısını oluşturmaktadırlar(Demirkol,2001:17). Tüm bu açıklamalar ışığında aşağıda XML belgelerinin yapısı ve nasıl oluştuğunu inceleyelim.

V.8.3.2. XML Belgesinin Yapısı ve Oluşumu

Bir XML belgesi oluşturmak oldukça kolaydır. Belgenin hangi yapıda olacağına, hangi element ve etiketlerin tanımlanacağına siz karar verirsiniz. XML belgelerinin kolay oluşturulmasına ve esnek olmasına rağmen, belgeyi düzenlerken yine de uyulması gereken kurallar vardır. XML belgesi olabilmesi için, XML'in asgari yapısına uygun oluşturulmuş belgelere "İyi Biçimli" (well-formed) XML belgeleri denir. Diğer bir ifadeyle; bir belgenin XML belgesi olabilmesi için "iyi-biçimlilik" yapısına uyması gerekir. Eğer uymazsa bu belge bir XML belgesi olarak kabul görmez. İyi biçimlenmemiş bir XML belgesi görüntülenemez ve hata verir(Demirkol,2001:19-20).

Bir XML belgesi, üç belge tipinden oluşur. Bunlardan birincisi ham verileri içeren veri dosyaları, ikincisi veri dosyasında bulunan verilerin yapısını içeren dosyalar (DTD), üçüncüsü ise verilerin görüntüsü hakkındaki bilgileri içeren stil dosyalarıdır.

XML belgeleri etiketler ve metinden oluşur. Etiketler veri elemanlarını tanımlar ve metin, belgede tanımlanan gerçek veriyi gösterir. Bir XML elemanı için temel sözdizimi (sentaks) şöyledir:

```
<eleman_adi>metin içeriği</eleman_adi>
```

Bir eleman <eleman_adi> şeklinde bir başlama etiketi ile başlar ve </eleman_adi> şeklinde de bir bitiş etiketi ile son bulur. Eleman için metnin içeriği (veri değeri) bu iki etiket arasında yerleştirilir. XML’de HTML’de olduğu gibi sabit etiketler yoktur. XML içinde kullanılan etiketler XML dosyasını oluşturan programcı tarafından belirlenir(Uysal,2001:1077). Örneğin bir kitap kataloğu oluşturulurken Tablo-23’deki gibi bir XML kodu yazılabilir:

```
<?xml version='1.0'>
<kitap>
  <kitap adı>Kataloglama İçin Kurallar</kitap adı>
  <yazar>Necmeddin Sefercioğlu</yazar>
  <yayın tarihi>2003</yayın tarihi>
  <fiyat>6. 000. 000 TL.</fiyat>
</kitap>
```

Tablo-23: XML ile kitap kataloğu

XML verileri HTML’de olduğu gibi etiketler arasında yazılır. Ancak HTML’den farklı olarak etiketlerin tanımlamasını kendimiz yaparız. Etiketlerin arasında içerik yani “veri” bulunur. Bu şekilde etiket ve veriden oluşan birime *XML elementi* denir. İyi şekillendirilmiş bir XML belgesinin ilk kuralı şudur: “Açılan etiket mutlaka kapanır.” Örneğin <fiyat> açılan etikettir </fiyat> ise kapanan etiket. Bu ikisi arasında kalan kısım içerik yani “veridir.” Bunun tamamına “fiyat” elementi denir. Bir elementin içinde başka elementler bulunabileceği gibi sadece veri de bulunabilir. Örneğin kitap elementi içeriğinde “kitap adı”, “yazar”, “yayın

tarihi” ve “fiyat” varken, “fiyat” elementinin içinde sadece veri bulunmaktadır(Demirkol, 2001:21). Tipik bir XML belgesi aşağıda gösterilmiştir:

```
<?xml version="1.0" encoding="UTF-8" ?>
<!-- edited with XML Spy v4.4 U (http://www.xmlspy.com) by Ray Denenberg (Library of Congress)
- <xsd:schema xmlns:xlink="http://www.w3.org/1999/xlink" xmlns:xsd="http://www.w3.org/2001/XMLSchema"
  xmlns="http://www.loc.gov/mods/v3" targetNamespace="http://www.loc.gov/mods/v3" elementFormDefault="unqualified">
  <xsd:import namespace="http://www.w3.org/XML/1998/namespace" schemaLocation="http://www.w3.org/XML/1998/namespace.xsd"/>
  <xsd:import namespace="http://www.w3.org/1999/xlink" schemaLocation="http://www.loc.gov/st..."/>
+ <!-- -->
  <xsd:element name="mods" type="modsType" />
+ <!-- -->
- <xsd:element name="modsCollection">
  - <xsd:complexType>
    - <xsd:sequence>
      <xsd:element ref="mods" maxOccurs="unbounded" />
    </xsd:sequence>
  </xsd:complexType>
</xsd:element>
+ <!-- -->
- <xsd:group name="modsGroup">
  - <xsd:choice>
    <xsd:element name="titleInfo" type="titleInfoType" />
    <xsd:element name="name" type="nameType" />
    <xsd:element name="typeOfResource" type="typeOfResourceType" />
    <xsd:element name="genre" type="genreType" />
    <xsd:element name="originInfo" type="originInfoType" />
    <xsd:element name="language" type="languageType" />
    <xsd:element name="physicalDescription" type="physicalDescriptionType" />
    <xsd:element name="abstract" type="abstractType" />
    <xsd:element name="tableOfContents" type="tableOfContentsType" />
    <xsd:element name="targetAudience" type="targetAudienceType" />
    <xsd:element name="note" type="noteType" />
    <xsd:element name="subject" type="subjectType" />
    <xsd:element name="classification" type="classificationType" />
    <xsd:element name="relatedItem" type="relatedItemType" />
  </xsd:choice>
</xsd:group>
</xsd:schema>
```

```

- <xsd:complexType name="namePartType">
- <xsd:simpleContent>
- <xsd:extension base="xsd:string">
- <xsd:attribute name="type" use="optional">
- <xsd:simpleType>
- <xsd:restriction base="xsd:string">
  <xsd:enumeration value="date" />
  <xsd:enumeration value="family" />
  <xsd:enumeration value="given" />
  <xsd:enumeration value="termsOfAddress" />
</xsd:restriction>
</xsd:simpleType>
</xsd:attribute>
</xsd:extension>
</xsd:simpleContent>
</xsd:complexType>
- <xsd:complexType name="roleType">
- <xsd:sequence maxOccurs="unbounded">
- <xsd:element name="roleTerm">
- <xsd:complexType>
- <xsd:annotation>
  <xsd:documentation>if it is a code: 100, 110, 111, 700, 710, 711 $4. If
  $e.</xsd:documentation>
</xsd:annotation>
- <xsd:simpleContent>
- <xsd:extension base="xsd:string">
- <xsd:attribute name="authority" use="optional">
- <xsd:annotation>
  <xsd:documentation>The value of this attribute is from list at
  http://www.loc.gov/marc/sourcecode/relator/relatorsourc.ht
  is from list at http://www.loc.gov/marc/sourcecode/relator/re
</xsd:annotation>
</xsd:attribute>
  <xsd:attribute name="type" type="codeOrText" use="optional" />
</xsd:extension>

```



```

<xsd:element name="location" type="locationType" />
<xsd:element name="accessCondition" type="accessConditionType" />
<xsd:element name="part" type="partType" />
<xsd:element name="extension" type="extensionType" />
<xsd:element name="recordInfo" type="recordInfoType" />
</xsd:choice>
</xsd:group>
<!-- ***** Definition of a single MODS record
-->
- <xsd:complexType name="modsType">
  <xsd:group ref="modsGroup" maxOccurs="unbounded" />
  <xsd:attribute name="ID" type="xsd:ID" use="optional" />
  <xsd:attribute name="version" type="versionType" />
</xsd:complexType>
+ <!-- -->
- <xsd:complexType name="titleInfoType">
  - <xsd:complexContent>
    - <xsd:extension base="baseTitleInfoType">
      + <xsd:attribute name="type" use="optional">
        </xsd:extension>
      </xsd:complexContent>
    </xsd:complexType>
  + <xsd:complexType name="baseTitleInfoType">
  + <!-- -->
- <xsd:complexType name="nameType">
  + <xsd:choice minOccurs="0" maxOccurs="unbounded">
    <xsd:attribute name="ID" type="xsd:ID" use="optional" />
    <xsd:attribute name="type" type="nameTypeAttribute" use="optional" />
  + <xsd:attribute name="authority" use="optional">
    <xsd:attributeGroup ref="xlink:simpleLink" />
    <xsd:attributeGroup ref="language" />
  + <!-- -->
</xsd:complexType>

```

Tablo-24: Tipik bir XML belgesi

Tablo-24’de görüldüğü gibi XML belgesinin başında `<?xml version= “1.0 “ encoding= “UTF-8” ?>` şeklinde bir tanımlama bulunmaktadır. XML belgesi başlamadan önceki kısım, giriş bölümü olarak adlandırılır ve burada değişik bildirimler ve önermeler tanımlanır. XML belgelerinde, XML tanımı şart koşulsa da bu bildirim olmadan da belgelerimiz “iyi-biçimlidir”. Bu tanım `<?.....?>` etiketleri arasında yazılır. XML ve versiyon bilgisi içerik olarak belirtilir. Versiyon bilgisi çift veya tek tırnaktan herhangi birisi için de belirtilebilir İçeriğin son kısmı olan encoding, bizi en çok ilgilendiren kısımdır. Bu ifade XML belgesinin hangi dil standardına göre kodlanacağını bildiren ifadedir. Türkçe karakterlerin dâhil olduğu uluslararası standart ISO-8859-9’dur. Türkçe XML belgeleri için bu standardı kullanılması zorunludur(Demirkol, 2001:24).

Örnek: `<?xml version= “1.0” encoding= “ISO-8859-9” ?>` gibi.

Bir XML belgesi oluşturulurken uyulması gereken kuralların tanımlandığı belgelere DTD (Document Type Definition – Belge Tipi Tanımlama) belgeleri adı verilir. Örneğin, bir elemanın içinde başka eleman olup olamayacağı, elemanına kaç tane özelliğe sahip olacağı veya elemanın bir metin içerip içermeyeceği gibi kuralların tamamı DTD içerisinde belirlenir. XML belgelerinin DTD’ler ile birlikte kullanılması aynı zamanda XML’in genişletilebilir özelliğini de tanımlamaktadır. DTD sayesinde özel bir uygulama alanında kullanılacak XML belgelerinin yapıları tanımlanarak tamamen o alana özgü bir işaretleme dili yaratılması sağlanabilir. DTD tanımlamaları sayesinde farklı noktalarda bilgi paylaşan uygulamaların aynı biçimsel özellikler üzerinde anlaşmaları çok rahatlıkla sağlanabilmektedir. DTD içerisinde veri ve içeriklerin yapısını ifade etmek için ELEMENT, ATTLIST, ENTITY ve NOTATION işaretleri kullanılmaktadır (Guide to the ..., 2007).

V.8.3.3.XML Şemaları

XML şemaları, XML belgelerinin yapısını tanımlamada kullanılan yeni bir yöntemdir. Bu yöntem, XML Schema Definition - XSD (XML Şema Tanımlama) olarak isimlendirilmiştir. XML şemaları birer XML belgesi olarak tanımlandığından normal bir XML belgesi olarak işlenebilir ve ayrıştırılabilirler. Bunun yanında birçok veri tipini desteklemesi, açık bir model olarak genişleyebilmesi, kalıtım ilişkilerini desteklemesi gibi pek çok avantajı vardır. XML şemalarının en önemli avantajı ise farklı veri türleri üzerindeki veri işleme yetenekleridir. Bu yetenek sayesinde XML şemaları kullanılarak anlamlı veri türleri tanımlanabilir. Gösterilen verinin doğruluğu sınanabilir. Veri tabanlarında saklanan verilerle çalışılabilir, veri desenleri yaratılabilir ve farklı veri türleri arasında dönüşümler gerçekleştirilebilir (XML Schema, 2007).

XML şemalarının yapısı, ilişkisel veritabanlarında tabloların yaratılması, bu tablolar üzerindeki kural ve kısıtlamaların tanımlanması gibi işlevleri yerine getirmek için kullanılan DDL’ye (Data Definition Language – Veri Tanımlama Dili) çok benzer. XML şema dili sayesinde, XML belgelerinin geçerli yapılarının tanımlanması, bu belgeler üzerindeki kısıtlamaların, farklı eleman ve özellikler için veri türlerinin belirlenmesi gibi kuralların oluşturulması sağlanır. XML şema dili, belgeler içerisinde kullanılan veri türleri için string, integer, boolean, date ve time gibi bütünleşik tanımlar içermektedir. XML şema dili sayesinde, bu bütünleşik veri türlerinin dışında, kullanıcılar isterlerse kendi veri türlerini de tanımlayabilme olanaklarına sahiptirler. Bir XML belgesi içerisindeki bütün verileri karakter

kümeleri olarak ifade etmek yerine, farklı türler kullanılabilmesi XML şemalarının veri içeriğini daha anlamlı ve düzenli bir biçimde ifade edebilmelerine olanak sağlar. XML şemalarının bir diğer önemli özelliği de kalıtımı desteklemesidir. Bunun anlamı, daha önce yaratılmış bir XML şeması taban alınarak bu şemadan yeni şemaların üretilebilecek olmasıdır. Bu sayede, yeni yaratılan şemalar kalıtımsal olarak taban aldıkları şemanın bütün tanımlarını, tekrar tanımlanmaya gerek kalmadan, aynen kullanabileceklerdir. Bununla birlikte, eski şemada tanımlanmış ancak yeniden oluşturulması gereken kurallar yeni şema üzerinde tekrar tanımlanırsa, bu yeni tanımlar eskilerini geçersiz kılarak en son gerçekleştirilen tanım kullanılacaktır. Bu özellik sayesinde, program geliştiricilerinin aynı kodu tekrar yazma yükünden kurtulmasının yanı sıra kodun yönetilebilirliği ve verimliliğinin de artması sağlanacaktır (Küçük ve Köse:2007:5).

XML şemalarının bir diğer önemli özelliği de, ad alanlarının şema dili içerisinde desteklenmesidir. Ad alanları, bir XML belgesi içerisinde tanımlanan element ve özellik isimlerinin tekil olmalarını garantilerler. Bu sayede, aynı ortamda kullanılan farklı XML belgelerinde bulunan aynı isimli alanların çakışma riski ortadan kaldırılmış olur. XML şemaları, aynı zamanda birer geçerli XML belgesi oldukları için, bir XML yarıştırıcı ile ayrıştırılabilirler. Tüm bu avantajlar, XML belgeleriyle veri paylaşımının gerçekleştirildiği, istemci/sunucu uygulamalarında XML şemalarının kullanımının son derece etkin ve verimli olacağını göstermektedir. İstemci ve sunucu arasında paylaşılan XML şeması sayesinde, iletilen verilerin geçerliliği ve bütünlüğü rahat bir biçimde sağlanabilir (Roy ve Ramanujan, 2001, s. 37-40).

V.8.3.4. XML Web Servisleri

Web sayesinde kullanıcılar istedikleri bilgilere rahatça erişebilme olanağına kavuşmakla birlikte kullanıcıların ihtiyaçlarını tam olarak karşılamada yetersizdir. Geliştirilen web siteleri, genelde, kullanıcılara sadece bilgiyi göstermekte, hatta bazen sadece broşür gibi kullanılmaktadır. Yani etkileşim, bilgisayar ile kullanıcı arasında bilgiyi göstermek şeklinde olmaktadır. Bilgisayar ile bilgisayar veya iki program arasında veri ve bilgi alışverişinin olmayışı kullanıcıların web'den daha fazla yararlanmalarına engel olmaktadır. XML'in gelişimi ile birlikte, bilgisayar sistemleri, web'de yapılandırılmış verilerin içeriklerini rahatça kullanabilme yeteneklerine kavuşmuştur. XML'den önce mevcut web uygulamaları diğer uygulamalarla genellikle "screen-scraping" yöntemini kullanarak haberleşmekteydi. Yani

uygulama verinin o anki resmini yakalayarak elde ettiği resimden içerik verisini çıkarmaya çalışmaktaydı. Bu yöntem, içeriği sunan veri kaynaklarının dinamik olarak değişen yapılarından dolayı, son derece verimsizdir. Oysa XML, verinin resminin gönderilmesi yerine gerçek veri alışverişini sağlayarak, uygulamalara doğru içeriğe erişmek için platformdan bağımsız ve standart bir yol sunar(Küçük ve Köse, 2007:7).

XML web üzerindeki içeriğe uygulamaların erişebilmeleri için standart bir yol sunsa da, XML'in yetenekleri sadece içerik sağlama konusunda kısıtlanmıştır. Bunun anlamı, diğer kaynakların verilerine rahatça erişip içeriği çıkarmamızı sağlayan XML teknolojilerinin, diğer kaynakların sağladıkları fonksiyonlara erişebilmek için standart bir yol sunamamasıdır. Bu eksiklik, uygulamalar arasında fonksiyonel paylaşımını da sağlayacak bir standart geliştirilmesi için gerekli çalışmaların başlatılmasına neden olmuş ve bu çalışmalar sonunda XML web servisleri ortaya çıkmıştır (The Birth of Web..., 2007).

Web servisleri, uygulamaların diğer uygulamalarla etkileşime geçebilmelerini, veriyi paylaşabilmelerini ve bir uygulama içerisinde mevcut olan bir fonksiyonun diğer uygulama içerisinde tekrar yazılmadan kullanılabilmesini sağlar. COM nesnelerinde olduğu gibi, web servisleri de kara kutu gibidir. İçerisindeki kodun ne olduğu görülmeden sağladığı olanaklardan kolayca yararlanılabilir. Bir web servisi, uzak istemcilerin başvuruda bulunduğu çeşitli işlevsel metot çağırımlarını barındırdığından, çok yönlü ve merkezleştirilmiş bir ünedir. Bir web servisi, çok sayıda istemci tarafından erişilebilen bir yapıya sahip olup, onu diğer dağıtık nesne modellerinden farklı kılan, sahip olduğu alt yapı sistemi sayesinde, platform bağımsız uygulanabilirliği sağlamasıdır. Web servislerinin geliştirilmesinde en büyük etken, özellikle bir merkezdeki uygulamalar üzerinde, ortak amaçları gerçekleştiren işlevselliklere sahip nesnelerin, geliştirildikleri ağın iletişim protokolü gibi kısıtlamaların varlığıdır. Bir web servisi, standart olarak HTML iletişim protokolü (http) üzerinden veri alışverişine izin veren bir yapıdadır. HTML tabanlı bu sistemin bilgi alt yapısı XML temelleri üzerine dayandırılmıştır. XML'in sağladığı esneklik, kolay geliştirilebilirlik özelliklerinin yanı sıra, sağlamış olduğu dünya çapında standartlar, platform bağımsız veri transferi kavramını daha da geliştirmiştir. Web servislerinin kullanılmasının altında yatan en büyük etken, XML tabanlı veri akışının belirli standartlar dâhilinde gerçekleştirilmesi gereğidir. Bu, web servislerinin platform bağımsız olarak herhangi bir güvenlik duvarına yakalanmadan istemciler ile haberleşebilmesini sağlar(Küçük ve Köse, 2007:9).

V.8.4. XML ve SGML

Aslında XML ile SGML yapısal olarak birbirlerine çok benzer. XML’de de SGML’de olduğu gibi etiketlerin tanımlanmasını kendimiz yaparız. HTML’de olduğu gibi özel, standartlaştırılmış bir etiket yapısı yoktur. XML’de de amaç verinin işaretlenmesi ve belirlenmesidir. XML, SGML’in daha belirlenmiş, daha kurallı ve kapsamı çizilmiş halidir. XML, SGML’in özelliklerini kapsayan SGML’in bir alt kümesidir. 1996’da W3C çalışma grubu XML’i geliştirdiğinde amaçlarının “SGML”de eksik olan uygulama kolaylığını sağlamak olduğunu bildirmişlerdir. XML’de yapı daha belirgin ve daha kurallıdır. Bu durum uygulama geliştiren programcılar için daha belirgin bir alanda çalışma ve daha az bilinmezlerle uğraşma kolaylığını getirdi. Böylece XML ile ilgili kullanım hızlı bir yaygınlaşma gösterdi (Demirkol, 2001:16).

V.8.5. XML ve HTML

HTML, bir belge bilgi yapısını oluşturmak için değil, bir sunum dili olarak geliştirilmiş bir dildir. HTML’ye bir takım ilaveler yapılırsa da bunlar yetersiz kalmıştır. Bu nedenle XML internetin içeriğinin artması karşısında ve gerekli etiket oluşturulması için geliştirilmiştir(Boeri, Robert J., 1998: 2).

Öncelikle bir konuyu açıklamakta fayda var: XML kesinlikle HTML yerine tasarlanmış bir dil değildir. XML ve HTML’in oluşum amaçları çok farklıdır. HTML, belgelerin şekilsel özellikleri ile ilgilidir. Eğer çok basitleştirerek söylemek gerekirse HTML bir web belgesine şekil verirken XML web belgesi içindeki verilerle ilgilidir. XML sadece web belgeleri için geliştirilmiş bir işaretleme dili değildir. Öncelikli hedeflerinin başında web’de kullanımı olsa da, her türlü uygulamada veri standardını oluşturmak için geliştirilmiş bir işaretleme dilidir. HTML’de etiketler tanımlı ve bir standart durumunda iken XML’de kendi etiketlerimizi kendimiz tanımlarız (Demirkol, 2001:16). Etiketleme bizim anladığımız dilde kataloglamadır. Kütüphanecilikte bir bilgi kaynağıyla ilgili nesnel niteliklerin (yazar adı, başlık vs.) ve kaynağın hangi konu ya da konular hakkında olduğunun belirlenmesine kataloglama denir. Bundan sonraki bölümde web belgelerinin kataloglanması incelenmeye çalışılacaktır.

V.9. Kataloqlama Açısından İşaretleme Dilleri

İşaretleme dilleri, hem kayıtlı bilgiyi görüntüleme formatlarıdır, hem de kendi kimliğini ortaya koyan katalogdur. Bu bakımdan diğer belge türlerinden çok daha karmaşık ve farklı bir yapıya sahiptirler. SGML, HTML ve XML burada kataloqlama yönünden ele alınmıştır. Yapıları bakımından inceleme yukarıda bölümde ele alınmıştır. Standard Generalized Markup Language ve Hypertext Markup Language, uluslararası bir standart olarak bu grup içerisinde gösterilen en yaygın belge türleridir. SGML, ISO tarafından standartlaştırılan, belgenin yapısı ve içeriğini biçimsel olarak tanımlayabilen bir kataloqlama dilidir. SGML’de yer alan belirteçler, veriler arasındaki ilişkiyi belirlemek, tayin etmek ve açıklamak için kullanılırlar. SGML tabanlı uygulamalar, platform bağımsızlığına sahiptirler ve çok çeşitli amaçlar için kullanılırlar. HTML ise, SGML’den türetilmiş basit bir kataloqlama sistemidir. Bu yapı, bilgisayarlar arasında aktarılabilir, ses, hareketli görüntü ve metinden oluşan farklı veri unsurlarının aynı belge üzerinde yapılandırılması için kullanılmaktadır ve çoğunlukla web belgesi olarak bilinir. Söz konusu iki örnekle birlikte Extensible Markup Language, bilgi yönetimi ve paylaşımı alanında son zamanlarda hızlı bir gelişme göstermiştir ve diğerlerine oranla daha yalın bir yapıya sahip kataloqlama dilidir. Günümüzde uzun vadeli muhafaza ve kullanım fonksiyonu göz önüne alındığında belge türleri içerisinde XML en uygun seçenektir. 1998 yılından beri uluslararası bir standart olarak kabul edilen XML, donanım ve işletim sistemlerinden bağımsız olup, hem bir dosya formatıdır hem de metin tabanlı, kendi kendini tanımlayabilen ve insan tarafından okunabilen bir kataloqlama dilidir. Platform bağımsızlığına sahip olma özelliği nedeniyle XML, belgenin içeriğini yeniden düzenlemek ve/veya başkalarıyla paylaşmak için yararlanılabilecek en iyi seçenektir (Digital..., 2003:15).

XML, 1998 yılında World Wide Web Consortium’un önerdiği bir dildir ve bu gün önemli yazılım üreticilerinin tümü tarafından desteklenmektedir. Söz konusu yapı, SGML dosya yapısından türetilmiş yalın, esnek ve platform bağımsızlığına sahip bir kataloqlama dilidir. XML, SGML’ye alternatif olarak üretilmiştir; çünkü bu yapıyı anlamak ve web uygulamalarını oluşturma sırasında XML’in içine kod yazmak daha kolaydır. XML belirteçleri tamamıyla genişleyebilir bir yapıya sahiptir ve bu özelliği nedeniyle her türlü kullanıcı gereksinimi karşılanabilmektedir. Söz konusu dil, metnin görüntüsünden çok içeriğini tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu özelliği nedeniyle tarama işlemlerinde daha etkin bir performans sunmaktadır (Guide to..., 2004; Guidelines... 2005). Özetle XML, hem bir belgedir, hem belgeyi tanımlayan katalogdur. Bu önemli özelliklerinin yanı sıra XML’in

yazılım ve donanımdan bağımsız olması, belgelerin gelecekte kullanılabilirlik düzeyini de önemli oranda artırmaktadır.

XML'in veri temsilinde bir standart haline dönüşmesi, bilgi ve belge yönetiminde kullanılması konusunda, araştırmacıları çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir. Daha önce çalışmamızın MARC başlığı altında değindiğimiz gibi bu çalışmalardan birisi de, Amerikan Kongre Kütüphanesi Ağ Çalışma Grubu ile MARC Standartları Çalışma Ofisi arasındaki işbirliği ile oluşturulmuş olan ve MARC verilerinin XML ortamında yaratılması, düzenlenmesi ve kullanılmasını amacıyla, bir uygulama çatısı geliştirmeyi hedefleyen MARC XML olmuştur. Bu çalışma, MARC verileri ile çalışan kullanıcıların bu veriler üzerindeki özel ihtiyaçlarını karşılamalarına imkân sağlayacak esneklik ve genişletilebilirlik yeteneklerine sahip bir uygulama altyapısının geliştirilmesini amaçlamıştır. Bu çalışmaların sonunda, MARC verilerinin işlenmesi için şemalar, biçim depoları ve uygulama yazılımlarını içeren farklı bileşenlerin üretilmesi hedeflenmiştir (MARC XML ..., 2007). MARC XML uygulama çatısının çekirdeğini, MARC verilerini içeren basit bir XML şeması oluşturmaktadır. Bu şema, MARC verilerinin kullanılmasına ihtiyaç duyulan uygulamalarda, MARC verilerinin dönüştürülmesinde ya da veri geçerliliğinin kontrol edilmesinde bir tanımlayıcı olarak kullanılmaktadır(Küçük ve Köse, 2007:10).

Kataloglama dili bağlamında ifade edilen bir başka yapı ise, Extensible HyperText Markup Language (XHTML)'dir. XHTML, XML uygulamasına benzer özellikler sergileyen, HTML 4 versiyonundan türetilmiş yeni bir yapıdır. 2000 yılından beri W3C tarafından tavsiye edilen XHTML, resim, mültimedya, tablo gibi her türlü içeriği kataloglayabilecek ana ve alt setlere sahiptir ve uygulamaların türüne göre genişleyebilir özelliktedir (Guidelines... 2005).

VI. WEB BELGELERİNİN KATALOGLANMASI

Günümüzde yaşamın her alanında, bilgiye ulaşmak ve dolaşımını sağlamak, tüm sistemlerin işleyebilmesi için ön koşul olarak ortaya çıkmıştır. Bu işleyişin en doğru ve kısa sürede gerçekleşmesi için internet teknolojisi çok kısa sürede önem kazanmış ve artık günlük yaşamdan, bilimsel çalışmalara uzanan bir çerçevede bilgiye ulaşmanın en etkili ve akılcı yolu haline gelmiştir. Bu hızlı gelişim süreciyle birlikte bilgiye ulaşmaya ve bilgi paylaşımına ilişkin birçok uygulama, internete bütünleşmiş şekilde gelişmeye ve internetten gözlenir, internetten yönetilir halde işlemeye başlamıştır(Web, 2006).Çalışmamızın V. bölümünde World Wide Web ve Web belgesi hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Bu bölümde web belgelerinin kataloglama kuralları ve standartlara göre düzenlenmesi incelenecektir.

2003 yılında dünya çapında kişi başına 800 MB veri üretildiği belirtilmektedir. Dünya çapında ise her yıl iki exabyte1 kadar veri üretildiği tahmin edilmektedir. Halen üretilen kaynakların %90'ı ya sayısal ortamda üretilmekte ya da kâğıt üzerine basıldıktan sonra sayısal ortama aktarılmaktadır. Sayısal ortama aktarılan veri sayısı gün geçtikçe artmaya devam etmektedir. İnternet arama motorlarından Google, birkaç yıl içinde yaklaşık 15 milyon kitabı dijital ortama aktarmak üzere bir kütüphane çalışması yaptığını açıklamıştır. Yapılan hesaplamalara göre bir yıl içerisinde üretilen basılı materyaller elektronik ortama aktarıldıklarında 50TB ile 200 TB arasında yer kapladıkları belirtilmektedir (Varian,2005).

İnternet üzerinde bulunan bilgi miktarının artması bu bilgiye erişim sorununu da beraberinde getirmektedir. Arama motorları web'i "spider" ve "crawler" olarak adlandırılan programlar aracılığı ile tam metin, başlık ve benzerlerinde geçen kelimeleri kullanarak otomatik olarak dizinlemektedir. Web dizinleri olarak adlandırılan diğer arama mekanizmaları ise insana dayalı sistemlerdir ve konuları ilgili başlıklar altında hiyerarşik olarak listelemektedir. Ancak, her iki sistem de internet'te etkin bilgi erişim için yetersiz kalmaktadır. Web belgelerinin yapısı ve çeşitliliği, web belgelerinin kataloglanması zorunluluğunu ortaya koymaktadır(Tonta, 2002:1). Kullanıcıların istedikleri bilgileri bulmalarını kolaylaştırmak adına ortaya çıkan arama motorları bugün internetin vazgeçilmezleri arasındadır. Birkaç anahtar kelime girmek suretiyle istenilen web belgesine ya da bilgiye erişmek hiç de zor değildir. Kullanıcıların bilgiye erişimini kolaylaştıran arama motorları web belgelerini kataloglamak için belgenin içeriğini kullanmanın yanında bütün internet kullanıcılarının duyduğu ancak fazla bilgi sahibi olmadıkları üst verileri de kullanmaktadır. Web üzerinde aranılan bilgiye erişim için web belgelerinin kataloglanması önemlidir. Kataloglama çok önemli olmasına

rağmen son kullanıcılar ve kaynak oluşturan kişiler tarafından yeterince önemsenmemektedir. Kendi hazırladıkları web belgelerinin erişim sayısını artırmak isteyen amatör veya kötü niyetli web tasarımcıları dışında kataloglamanın önemini doğru algılayan insan sayısı fazla değildir. Web üzerine eklenen bilginin her geçen saniye arttığı düşünülürse bilginin kataloglanması konusunda kapsamlı çalışmalar yapılmazsa yakın bir dönemde internet üzerinde aranılan bilgiye erişmek oldukça zorlaşacaktır.

Bilgiye erişimdeki problemler sadece aranılan bilgi için arama motoruna birkaç anahtar kelime yazmakla çözülmemektedir. Erişilen bilginin doğru ve güvenilir bilgi olması da son derece önemlidir. Bu nedenle web gibi bilgi yüklemesinin yoğun olduğu bir ortamda istenilen ve doğru bilgiye erişimi kolaylaştırmak için son dönemlerde kataloglama ve standartlaştırma çalışmaları oldukça önem kazanmıştır. Web üzerinde aranılan bilgiyi bulmayı kolaylaştıracak teknolojilerin geliştirilmesi bütün bu anlatılan gelişmelere paralel olarak artmıştır.

Bilgi erişim sistemlerinde dizinlenecek belgeler durağandır (statik). Başka bir deyişle, bir belge bir defa dizinlendikten sonra bir daha dizinleme işlemine tabi tutulmaz. Hâlbuki web kaynakları günümüzde nerede ise günlük değişmektedir. Yukarıda verilen bilgilere göre de, WWW üzerindeki bilgilere ulaşmak için web belgelerinin kataloglanmasına olan ihtiyacı açıkça kanıtlamaktadır. Web belgesi, onu üreten ve sahibi olan organizasyon tarafından, uzun süreler boyunca depolanmaları ve gerektiğinde erişimi için özel bir arşive devredilmesine kadar, içerdiği elektronik nesnelere ve üst veri bilgileriyle birlikte muhafaza altına alınması gereken belgelerdir. Bugün, bilgiye erişebilmek internet yaşamının önemli bir parçası olduğundan dolayı kataloglama kuralları ve standartları her gün geliştirilmektedir(Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:32). Tâbii ki, günümüzde, dünyada katalog biçimlemesi fiziksel olarak var olan eserler için değildir. Yoksa bu yolla birçok problemin üstesinden gelinebilir. Web belgelerinde bibliyografik tanımlamayı aşırı basitleştirmeye özendirme gerekir ki bütün bilgi üreticileri uygulayabilmelidir.(Dillon, 2006:8).

Web belgelerinin kataloglanmasındaki amaç web tabanlı bilgi kaynaklarının taranabilmesini sağlamak amacıyla, doğru terminolojiyi kullanarak farklı türdeki materyallere sadece tek bir tarama ile ulaşarak taramayı geliştirmektir(Al ve Küçük, 2003:168).

Eğer web belgelerinin içeriği standartlara uygun olarak verilirse web belgelerine herkes tarafından erişilebilme olasılığı artırılmış olacaktır(Boeri, Robert J. ve Hensel, Martin, 1998:2).

Web belgelerinin standartlara göre kataloglanması, bilginin aranmasında, tanımlanmasında tek biçimlilik, tek yol sağlamaktadır. Bu da şu anda internet üzerindeki tarama sonuçlarından daha iyi sonuçlara ulaşabilme imkânı verecektir.

Kütüphaneciler, web kaynaklarının indekslenmesinde alfabetik (LCSH, v.b.) veya sistematik düzenlemelerin (LC ve DDC v.b.) ya da AAKK2'nin veya MARC'ın kullanım olasılıkları üzerinde durmaktadırlar. Bibliyografik denetim yoluyla web kaynaklarına erişimin geliştirilmesi yönünde benzer çalışmalar artmaktadır. Kütüphanelerin, web kaynaklarına erişimdeki sorumlulukları önemlidir. Kütüphanelerin gelecekteki iş planının içinde web belgelerinin kataloglaması önemli yer alacaktır(Dillon,2006:10).

Pek çok kütüphaneci ve araştırmacı web belgelerinin kataloglama yaklaşımını desteklemekte ve dikkatlice seçilen web kaynaklarının kataloglanması ve kütüphane kataloglarına entegre olmasına inanmaktadır (Hillman, 1996; Jul, 1997; Morgan, 1996; Olson, 1997; Vellucci, 1997). Veatch (1999) Nashville State Technical Library' nin internet kaynaklarını çevrim-içi kataloğuna nasıl dahil ettiğini ve o kaynakların kullanıcılar üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunu açıklamıştır.

Kütüphaneler, webdeki bilgi kaynaklarına belge olarak erişimi sağlamak için bibliyografik tanımlamaları yapmalıdır. Bu bibliyografik tanımlamanın üç yolu vardır. Bunlar:

- 1 MARC/AAKK2 kullanımı veya adaptasyonu
- 2 Dublin Core ile aynı amaçlı yeni kütüphane üst veri sistemi yaratılmasının başlaması
- 3 Dublin Core kullanımı veya adaptasyonu (Dillon, 2006:11).

VI.1. Web Belgelerinin Kataloglanmasında AAKK2 Kullanımı

AAKK2 bibliyografik tanımlamalar için uluslararası standartlarda olmasına, kullanma hakkı ve materyallerin tüm formları ile uzlaşmasına rağmen, değişimlerin hızlı olması sebebiyle yeniden ele alınmıştır. 1990 sonlarından başlayarak web belgelerinde önemli bir artış olmuştur. Elektronik ortamda yazarlar yerini almış ve bilgi dağılımı hızlıca çoğalmıştır. Kataloglama Kuralları, materyallerin tüm formlarında uluslararası standartlarda tanımlanmasını sağlamıştır. Karşılaştırılabilir tanımlamaların yapıldığı AAKK2’de tüm materyallerin kontrollü girişleri bulunmaktadır. Elektronik kaynaklar için kataloglama yapılırken karşılaştırmalı giriş noktaları kontrol edilen tanımlamalar yapılmaktadır. Bu yapılan işlemle elektronik kaynakların diğer kütüphane kaynaklarıyla kaynaşmasına olanak sağlanmaktadır. Bu noktada AAKK2’ nin kullanımı haklı çıkmaktadır (Tillet, 2003: 109)

Daha önce de belirttiğimiz gibi 1997 yılında, Elektronik Kaynaklar için Uluslararası Standart Bibliyografik Tanımlama (ISBD)(ER) ortaya çıkmıştır. (ISBD)(ER) Anglo-Amerikan Kataloglama Kurallarının yenilenmesini başlatmıştır. Şu andaki birçok yenilemeler Amerikan Kütüphaneleri Derneği kaynaklıdır. Yenilikler, ISBD (ER) göre yapılmıştır. JSC, ISBD yenileme grubu IFLA ile AAKK2 deki değişimler için iletişimi ve uyumsuzluğu her noktada zamanında kabul etmiştir. AAKK2 daima güncelleştigiinden, ISBD bir 5 yıllık güncel döngüyü takip etmiştir. AAKK2 9. kısımdaki elektronik kaynaklar için değişim yapmış ve düzeltmeler kendi kurallarınca olmuştur. Bu kısmın yeni konusu materyallerin yeni türlerini kolaylaştırmayı yansıtmaktadır (Tillet, 2003: 109).

AAKK kural değişimleriyle güncelleştirilmektedir. Web belgeleri için yenilenen kısımlar ve kaynakların devamı düzenlenmektedir. Bu değişiklikler için JSC diğer üst veri standartları komiteleriyle işbirliği yapmaktadır. JSC’nın Başkanı, AAKK’nın uluslararası standartlarda milyonlarca bibliyografik ve yazar kayıtları oluşturduğunu, üst verinin sağlanmasında elektronik materyallerin ve gelecek objelerin temel bibliyografik kontrollerini düzenlemeyi planladıklarını belirtmektedir. AAKK kullanıcılara bugünün ve yarının ihtiyaçlarını sağlamaya devam etmektedir (Electronic, 2003:95).

Web belgelerinin kataloglanmasında AAKK2’nin yenilenmesi çalışmaları devam etmektedir. Temel olarak yapabileceğimiz ve yaptığımız tercihler üzerinde odaklanmak gerekir. Öncelikle Beacom’a (2002) göre, web belgelerinin kataloglayacak katalogcuların,

basılı kaynaklarda sordukları soruların dışında kendilerine aşağıdaki soruları sormaları gerekmektedir:

1. Nereden başlayacağım?
2. Bu bir kopya mı, baskı mı yoksa hiç biri mi?
3. Hangi materyal belirteci?
4. URL'yi hangi alana yazacağız?

Bu soruların her biri katalogcuya seçenekler sunmaktadır. Belki bu sorulardan daha fazlası üretilebilir. Ama bu dört sürekli sorulur ve anında pratik sonuçlar ve çağrışımlar alınır.

VI.1.1.Web Belgelerini Kataloglamaya Nereden Başlanır?

İşe aşağıdaki kaynakları inceleyerek başlamak en doğrusudur.

- AACR2r 2002 rev.
- LC'nin yerel ve faydalı kural açıklamaları
- Gerekli rehberler: CONSER Modül 31; İnternet Kaynaklarını kataloglama 2. basımı; PC öz standartlar
- İşbirliği çalışmaları: OCLC, RLIN ve OPACs
- AUTOCAT ve kataloglama literatürü

Bu kaynaklar kataloglamanın bilgi birikimini kapsar ve kütüphanecilik mesleğinin yayınlanmış temel kaynaklarından sayılırlar.

Kataloglamaya başlarken dört ana konu önemlidir;

1. Web belgesinde gördüklerimizi mi yoksa ifadeleri mi kataloglayacağız? Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları, mevcut eseri kataloglamaktadır. Kataloglama kavramı oldukça derin ve geniştir. Yapılan işlemin standartlara uygun olması şarttır.
2. Kataloglamayı yapan tüm web'i kataloglamak zorunda değildir. Kullanıcıları için önemli olan web belgelerini seçmelidir.
3. Kaynakların seçimi, kaynakların koleksiyonlarını verir. Seçilen kaynaklara bir şekilde ulaşılması gerekir.
4. Kaynakları hangi seviyede tanımlayacağız. Bunları, makale, konu ve dergi sıralamasında mı anlatacağız. Basılı kaynaklar hakkında bunlara benzer birçok

kararlar verilmiştir. Artık web belgeleri üzerine de bazı kararlar verilmelidir(Beacom, 2002:21).

VI.1.2 Web Belgesi Kopya mı, Baskı mı, Hiçbiri midir?

Bir web belgesinin kataloglanması hakkında birçok karar bu soruyu izleyeceği için sorulması ve cevaplanması önemlidir. Bu sorulara verilecek cevap web belgesinin kataloglanması kararı için önemlidir. Web belgesinin ne olduğunu düşünüyoruz. Belirli bir yazının web versiyonu mudur? Yoksa basılı bir yazının kopyası mıdır? Kongre Kütüphanesi, kopya olduğu için web belgelerini yazılı belgelerin kopyası görür ve mikrofilmler gibi kataloglanmasını önerir. Buna karşılık Kongre Kütüphanesi elektronik kaynaklarda neyin kopya, neyin kopya olmadığını belirtmemiştir(Library,2000). Ancak OCLC'ye göre web belgeleri SGML;XML, HTML vb şekillerde olurlarsa, başka bir baskı gibi kataloglanırlar(Beacom, 2002:22).

VI.1.3. Web Belgesini Hangi Materyal Belirteci ile Tanımlamalıyız?

Web belgesini AAKK2, elektronik bilgi kaynaklarına yönelik revizyonlar yapılmadan önce bilgisayar dosyası olarak tanımlanması gerektiğini belirtmiştir. Bilgisayar dosyası olarak tanımladığımızda kullanıcılarımıza iyi hizmet vermiş olmayabiliriz. Ancak revizyonlardan sonra elektronik kaynak olarak tanımlanmıştır. Kimileri de “elektronik kaynak haritası” veya “özel web sayfaları” tanımlamalarını kullanırlar. Bazıları da “Genel Materyal Belirteci” alanını kullanmazlar(International, 1997). Bizce web belgeleri için “web sayfası” veya “ web belgesi” belirteci [GMB] kullanılmalıdır.

VI.1.4. URL Hangi Alana Yazılmalıdır?

URL'yi hangi alana yazılmalıdır? URL'ler Anglo-Amerikan Kataloglama Kurallarında yer almaz. MARC'da yer alır. MARC, URL'yi 856 alanında tanımlamakla birlikte diğer birçok alanla da desteklemektedir. AAKK'ye URL'leri ekleme teklifi Temmuz 2000'de Chicago'daki ALA'nın yıllık konferansında tartışılmıştır (ALA, 2000).

Tartışmaların önemli bir yönü, URL'lerin yerel bilgi kaynağı olarak veya daha evrensel uygulanabilir bilgi (tıpkı standart bir numara gibi) olarak yararlanılıp, yararlanılmadığıdır. URL'ler muhtemelen standart numaralar olarak görülebilir. Ancak URL'ler daha az açıktır. URL'ler standart numara olsalar da olmasalar da, biz URL'leri ulaşım için notlar kısmına koyabiliriz. AAKK URL'nin notlar alanında verilmesini

desteklemez ancak MARC alanında da 856 dışında URL kullanımından çekinilmelidir(Beacom, 2002:21).

VI.2. Web Belgelerini Kataloglamada MARC21 Kullanımı

Yukarıda web belgelerinin Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları 2'ye göre kataloglamasını tartıştıktan sonra bu bölümde de web belgelerinin MARC21'e göre kodlamasını irdelemeye çalışacağız. Basılı kaynaklar ve web belgelerinin kataloglanmasında farklı alanlar kullanıldığı gibi aynı alanlar da kullanılmaktadır. Konuyu bir örnek üzerinde inceleyelim:

008	m19949999ohu	j	eng_d
007	cr_mn		
050	aZ674.82.H15 bO1317		
110 2 .	a OCLC		
245 10	a OCLC h [computer file] : bÇevrim içi Computer Library Center. Inc.		
246 30	a OCLC Çevrim içi Computer Library Center, Inc.		
256	a Computer çevrim içi services		
260	a Dublin, Ohio : bOCLC,c1994-		
500	aTitle from home page title display (viewed Nov.23,1998)		
538	aMode of access: via Internet World Wide Web		
546	aAlso has Chinese, French, German, Portuguese and Spanish content.		
610 20	aOCLC xInformation services.		
650 0	aLibraries zUnited States xInformation services.		
856 40	uhttp://www.oclc.org/		

Tablo-25: Web Belgesinin MARC21 Göre Kaydına Örnek

Web belgesinin katalog kayıtları ile elektronik metin arasındaki benzerlikler şöyle sıralanmaktadır:

1. 007 Kontrol alanı
2. 245 |h Genel Materyal Tanımlayıcı

3. 256 Bilgisayar dosya karakteristiği
4. 538 Ulaşım tarzı
5. 500 Başlığın kaynağına ilişkin not
6. 856 elektronik adres ve ulaşım

Web belgesinin katalog kayıtları ile elektronik metin arasındaki farklılıklar ise şoyledir:

1. Kaynak tür kodu “m”: Bu kaydın bir interaktif çevrim içi servis olduğunu gösterir.
2. 008 sabit alan elementleri kitapların yerine web belgelerinde “j” = Elektronik kaynak tür kodu olarak çevrim içi sistem veya servisler için kullanılır.
3. 006 Kontrol alanı kullanılmıyor. Bu kaydın elektronik kaynak olduğunu gösteren “m” kaynak tür kodu olarak daha önce kullanıldığı için gerek görülmüyor.
4. 256 bilgisayar dosya karakteristik tanımlayıcısı “computer document” yerine “computer online service” olarak değişiyor.
5. 260 |c Yayın tarihi açık bırakılıyor. 1994- bu çevrim içi servisin web’de 1994 tarihinde başladığını ve gelecek bilinmeyen bir tarihe doğru devam ettiğini gösterir.
6. Çoklu, bilinmeyen açık tarihler 008 sabit alanında da gösteriliyor. 9999 bilinmeyen sonlu tarih için kullanılıyor.
7. 500 Temel not alanında kataloglama esnasında web belgesinin görüldüğü tarih belirtiliyor. Bu alan başlığın alındığı kaynağı gösteren not alanıyla birlikte de verilebilir. Title from home page title display (viewed Nov.23,1998) gibi.(Ergun, 2002:5).

VI.2.1. Web Belgelerinin Kataloglanmasında Basılı Kaynaklardan Farklılıklar

Web belgeleri monografik nesnelere kataloglanmasından farklılıklar gösterir. Fark, webin çok hızlı büyümesidir ve fiziksel bir boyutu yoktur. Ancak web karakterize edilebilir ve bu kaynaklarla monografik nesnelere arasındaki mesafe büyümektedir. Web belgesinin uzantısı olarak nerede başlar ve nerede biteri tanımlamak imkânsız değilse de zordur(Dillon, 2006,10). Bu farklılıkları anlatmaya çalışalım; web belgesini kataloglanırken “Genel Materyal Belirteci” başlıktan hemen sonra 245|h “[electronic resource]” her zaman kullanılmalıdır. Basılı

kaynaklarda bu kural isteğe bağlıdır. Web belgesinde 246 alanında farklı başlık girişlerine (varying forms of title) ihtiyaç duyulabilir. 256 bilgisayar dosyası karakteristik tanımlayıcısı (computer file characteristics designation) her zaman olmalıdır. Web belgelerinin özellikleri gereği 300 fiziksel tanımlama (physical description) alanı olmamalıdır. 500 not alanında başlığın kaynağı (source of title proper note) her zaman kullanılmalıdır. İsteğe bağlı olarak 520 alanında katalogcunun hazırladığı kısa bir özet yer alabilir. Kataloglamada belgeye erişim şekli olan 538 ulaşım tarzı (mode of access note) alanı her zaman verilmelidir. Web belgelerinin URL adresinin yer alacağı 856 elektronik adres ve ulaşım (electronic location and access) alanı her zaman yer almalıdır. Aşağıda MARC21 alanlarında web belgelerinin kataloglanmasındaki farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

VI.2.1.1. 008 Alanı

008 Alanında web belgelerine yönelik olarak “m” kayıt tür kodu (type of record code) için elektronik kaynakların dört özel kategorisi ile sınırlandırılmıştır.

1. Bilgisayar yazılımı (programlar, oyunlar, fontları da kapsıyor)
2. Sayısal veri (bir veritabanı içinde yer alan nüfus sayımı veya anket verileri)
3. Bilgisayar destekli multimedia (2 veya daha fazla aracın kombinasyonu; ses, video, görüntü, animasyon, vb)
4. Çevrimiçi sistemler veya servisler (FTP siteleri, elektronik bültenler, tartışma listeleri, haberler, vb.) (Olson, 2001: 107).

008 Alanında web belgelerinde kayıt tür kodu “a” dil materyallerine yönelik kullanımı ise;

- Aktif linki olan metinler; örn: Preservation of Library & Archival Materials : manual.
- Elektronik dergiler (tarama yazılımları ile); örn: Journal of Buddhist Ethics
- Web portal sayfaları, diğer kaynaklar için metinsel linkleri de içeren; örn: Cataloger's Reference Self.
- Çevrim içi bibliographic veri tabanları; örn: Library of Congress Çevrim içi Catalog.
- Sayısal veri, bilgisayar tarafından işlenmemiş, cetvel halinde düzenlenmiş form şeklinde sunulan; örn: County and City Data. Book: Top City Rankings durumundadır(Ergun, 2002:6).

008 alanında genel kullanım dışında elektronik kaynaklar için 18-34 karakterleri ayrılmıştır. Örneğin 22. karakter okuyucu kitlesine ayrılmıştır. Bu bölümde “b” kodu ilköğretim öğrencilerine, “e” kodu yetişkinlere, “g” kodu genel için kullanılmıştır. 26. karakter bilgi sayar dosyasının türü için ayrılmıştır. Örneğin “a” kodu sayısal veri, “b” kodu bilgisayar programı, Kod “e” elektronik kaynağın bibliyografik alıntılar ve bilgiler içerdiğini gösterir. Bu kütüphane kataloglarını veya atıf veri tabanlarını kapsamaktadır. Bunda amaç çevrim içi sistem veya servis olduğunu tanımlamaktan ziyade bibliyografik veri veya veri tabanının içeriğini tanımlamaktır. Kod “j” kaydın çevrim içi sistem veya servis olduğunu tanımlar. Çevrim içi sistem veya servis sistem tabanlı etkin kullanımı destekler. Örn:

- Çevrim içi kütüphane sistemleri (çeşitli veritabanlarını da kapsamakta)
- FTP siteleri
- Elektronik bültenler
- Network bilgi merkezleri
- Kampus içi bilgi sistemleri (Olson, 2001: 108).

28. karakter ise devlet yayınları için ayrılmıştır. Örneğin kataloglanan yayın devlet yayını değilse “#”, ulusal bir yayınsa “f”, uluslararası ise “i”, yerel ise “l” kodları kullanılmıştır.

VI.2.1. 2 Web Belgelerinin Başlığının Tespiti

Web belgelerinin başlıklarını tespiti ve tespitin web’de nasıl bibliyografik olarak tanımlanacağı önemlidir. Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları başlığın nasıl oluşturulacağını ve nasıl tespit edileceğini açıklanmıştır. AAKK2’nin saptamalarına göre web belgesinin kataloglamasını yaparsak kaynağı kurallara göre tanımlamış oluruz(Dillon, 2006:8).

Verilen belgenin kaynak açıklamalarının yerleşimi birçok yerlerde olabilir. Kaynağın dışında yer alabilir. Örneğin çevrim içi kataloglarında görülebilir. Şifrelenmiş Arşivsel Tanımlama (EAD) veya Devlet Bilgi Yerleştirme Hizmetleri (GILS) kaynaklara yerleştirilebilir. Metin Kodlama Girişimi (TEI) veya web sayfası HTML veya hem harici hem de dâhili olarak kullanılabilir. Web sayfalarının başlıklarının belirlenmesinde kaynak açıklamalarının olmasında yarar vardır. TEI her dosyanın başlık kısmı bulunmaktadır. Başlığın her bir kısmı istenilen metin açıklamasıdır (yazarı, başlık içeriği vb bibliyografik durum ile benzetmektedir). Bu bibliyografik metodu anımsatır. Bütün bunlar MARC kayıtları ve bibliyografik bilgileri açıklamaktadır(Elektronik, 2003: 142).

VI.2.1.3. Eser Adı Alanının Saptanması

Bu alanla ilgili bilgi web belgesinin ekranının altından alınabilir. Elektronik ortamdaki bilgi kaynağından aldığımız bilgileri şu şekilde düzenlemeliyiz:

245 00 |aEser adı |h[materyal türü] :|bAlt eser adı /|cSorumlu (created, vb.)

Örn:

245 00 |a University Archives and Record Center|h[electronic resource] :|bUniversity of Louisville /|ccreated and maintained by Mary Margaret Bell.

Görüldüğü gibi web belgesini kataloglarken eser adı ve sorumluluk bildirimini kaydedilmesi genel olarak basılı kaynaklardan farklılıklar göstermemektedir. Ancak web belgelerinin niteliğinde materyalin türü muhakkak gösterilmesi gerekmektedir.

Genel Materyal Belirteci yukarıda olduğu gibi başlığı takiben köşeli parantez içinde “electronic resource” olarak verilir. Fakat bazı kullanıcılar bu GMD’den memnun kalmamakla birlikte bunun yerini alacak bir terim üzerinde uluslararası bir anlaşma yoktur. Yerel uygulamalar için bir kullanıcı farklı bir terminoloji tercih edebilir(Olson, 2001: 109).

VI.2.1.4. 250 Baskı Kaydı (Edition statement) Alanı:

Web belgeleri sık sık güncelleştirildiği için 250 baskı kaydı alanı göz ardı edilmeli ve bunun yerine uygun bir not verilebilir. Örn:

500 |aFrequently updated; Last update: 11/8/2005

VI.2.1.5. 256 Dosya Karakteristiği (File Characteristics) Alanı:

Uzaktan erişimli dosyalar, dosya karakteristiğinin bu kısmına gereksinim duyulduğundan dolayı bibliyografik kayıtlar, web belgeleri için bu bilgiyi mutlaka taşımalıdır.

ISBD(ER) elektronik kaynakların kataloglanmasında kullanım için bir tanımlamalar listesine sahiptir. Bu terimler “computer data”, “computer program” ve “computer data and program” olmakla birlikte bunlar da kendi içlerinde alt alanlara ayrılmaktadır.

Computer data

Computer numeric data

 Computer census data

 Computer survey data

Computer text data

 Computer bibliographic database

 Computer journals

 Computer newsletters

 Computer documents

Computer image data

Computer representational data

 Computer maps data

 Computer music data

Computer sound data

Computer font data

Computer program

Computer utility programs

Computer application programs

 Computer CAD programs

 Computer database programs

 Computer spreadsheet programs

 Computer word processor programs

 Computer desktop publishing programs

 Computer games

Computer system programs

 Computer operating system programs

Computer programming languages

Computer retrieval programs

Computer data and program

Computer interactive multimedia

- Computer çevrim içi services (bulletin boards, discussion groups/list, collections of çevrim içi)(Olson, 2001: 111).

VI.2.1.6. Notlar Alanı:

Web belgeleri için katalog kayıtlarında 500, 516, 530 ve 538 not alanları yaygınlıkla kullanılmaktadır.

500 alanı genel notlar alanı olmasına rağmen web belgelerinde başlık kaynağının notu kodlandığı alandır. Örnek:

500 |aTitle from title screen

500 |aTitle from HTML source

500 |a Title supplied by cataloger

Ayrıca 500 alanı kataloglama esnasında web belgesinin görüldüğü tarihe ilişkin not (Item described note) alanıdır. Örnek:

500 |a Description based on: June 8, 2005

500 |aViewed on Agust 15, 2005

500 |aCataloging based on content as of Nov.15, 2004

500 |aThis page last updated 8/8/2003 (<http://lcweb.loc.gov/marc/>)

Kataloglama esnasında web belgesinin görüldüğü tarih ile başlığın alındığı kaynağı gösteren not alanı birlikte de verilebilir. Örnek:

500 |a Title from title screen. (viewed on 2003-06-07)

500 |a Title from HTML source (viewed on June 17, 2004)

500 |a Title from home page title display as viewed on May 15, 2003)

516 Web Belge Türü veya Veri Notu Alanı

516 Web belge türü veya veri notu alanı internet kaynaklarında sıklıkla kullanılıyor. Web belgesinin türü hakkında özel ek bir tanımlama kullanılabilir.

Örnek:

516 |aText (electronic journal)

516 |aNumeric (Summary statisric)

516 |Text (Law reports and digests)

516 alanı web belegesinin karakteristiği hakkında bilgi de içerir.

İnternet üzerindeki birçok kaynağa diğer formlarda da ulaşmak mümkündür. Bir elektronik kitabın veya elektronik derginin basılı versiyonu, bir elektronik dizin veya veritabanınının cd-rom versiyonu gibi. Örnek:

530 |aAlso available in print and via anonymous FTP

530 |aAlso issued in print and CD-ROM editions.

530 |aAlso available on the Internet via The World Wide Web

530 |aPrint version available

530 |aÇevrim içi version of the print title.

530 |aAlso available in print with title:

538 Erişim şekli (Mode of access)

538 Sistem gereksinimleri (System requirements)

Örnek:

538 |a Mode of access: Internet

538 |aMode of access: World Wide Web

538 |aMode of access: E-mail

538 |aMode of access: Internet via FTP

538 |aSystem requirements: Adobe Acrobat Reader

538 |aSystem requirements: World Wide Web browser, Internet connectivity and Adobe Acrobat reader (Ergün, 2002).

VI.2.1.7. 856: Elektronik Adres ve Ulaşım Alanı:

MARC21'de 856 alanı (Elektronik adres ve erişim), yayınların elektronik adreslerini ve erişim bilgilerini kaydetmek için kullanılmaktadır (Riemer, 1998:5). Günümüzde web tabanlı birçok kütüphane katalogunda elektronik yayınlar için bu alan işlevsel bir biçimde kullanılmakta ve kütüphane katalogları aracılığıyla söz konusu yayınların tam metinlerine anında erişim sağlanmaktadır. Z39.50 protokolü ve bu protokolü kullanan web arabirimleri sayesinde MARC'a dayalı kütüphane kataloglarının ağ ortamıyla bütünleşmesi kolayca mümkün olmaktadır (Tonta, 2000:94). **URL** (Uniform Resource Locator – Tekbiçim Kaynak Belirteci), web belgesine erişimi sağlayan adrestir. Bu adres de 856 alanında kodlanır. Belgeye erişimi sağlayan bu alan kodlamada muhakkak kullanılmalıdır.

Örn:

856 40 |uhttp://www.oclc.org/

856 4# |uhttp://www.oclc.org/oclc/menu/home1.htm|3(graphics)

856 4# |uhttp://www.oclc.org/oclc/menu/t-home1.htm|3(text only)

856 40 |uhttp://www.absearch.com

856 41 |3Çevrim içi version.|zURL|uhttp://www.library.northwestern.edu/journal/matcorr/

856 40 |uhttp://webspirs.silverplatter.com/cgi-bin/er17.cgi|zRequires login and password

856 41 |Link to the electronic version of this title|uhttp://ojps.aip.org/dok

856 40 |uhttp://ojps.aip.org/dok

856 7 |uhttp://www.enetdigest.com/|2 http

Bu alanın verilmesinde örnekte görüldüğü gibi ilk gösterge:

0 – Email

1 – FTP

2 – Remote login (Telnet)

2 değeri elektronik kaynağa telnet üzerinden login olarak ulaşılabileceğini işaret eder.

3 – Dial – up

3 değeri elektronik kaynağa telefon hattı üzerinden erişilebilir olduğunu işaret eder.

4 – http

4 değeri elektronik kaynağı Hypertext Transfer Protocol (HTTP) üzerinden erişilebilir olduğunu işaret eder.

7 – Ulaşım şekli altalan |2’de tanımlanmış. (Olson, 2001: 124).

VI.2.1.7.1. İkinci gösterge – (Second indicator-Relationship)

İkinci gösterge 856 alanında adresi belirtilen elektronik kaynak ile tüm kayıt arasındaki ilişkiyi tanımlar.

- Bilgi tanımlanmamış (No information provided)

0 – Kaynak (Resource)

0 değeri 856 alanındaki elektronik adresin kayıta tarif edilen kaynakla aynı olduğunu işaret eder.

1 – Kaynağın versiyonu (Versiyon of resource)

1 değeri 856 alanındaki adresin kayıta tarif edilen kaynağın elektronik versiyonu olduğunu işaret eder. Bu durumda, bibliyografik kayıta sunulan kaynak elektronik değil fakat elektronik versiyona ulaşılabilir.

2 – İlgili kaynaklar (Related resource)

2 değeri bir elektronik kaynak için 856 alanında verilen adresin kayıta tarif edilen kaynakla ilişkili olduğunu işaret eder. Bu durumda, bibliyografik kayıta sunulan kaynak bir elektronik kaynak değildir.

VI.2.1.7.2. Altalan (subfield) :

Bir elektronik kaynağın adreslenmesi ve erişimi için URL'yi (Uniform Resource Locator) kullanılır. Bugün URL'e sahip web üzerinde bulunan pek çok internet kaynaklarında 856 alanın alt alanı olarak yaygın kullanım |u olmuştur.

VI.2.1.7.3. Bibliyografik kayıtlarda çoklu ya da çeşitli 856 alanları ne zaman kullanılır?

- Katalogcu bir elektronik kaynağa mümkün olan daha fazla ulaşımı sağlamak isterse
- Katalogcu elektronik kaynak hakkında genel bir not (alt alan |z) ekleme ihtiyacı duyarsa
- Bir elektronik kaynağa ulaşım için birden daha fazla yöntem kullanılmak istendiğinde
- Kaynak hem grafik hem de metinsel ara yüzlere sahipse (Ergun, 2002: 12).

Her şeyin değiştiğini biliyoruz. Bazen de bir şeylerin gideceğini biliriz. Web belgeleri de çok çabuk değişmektedir. Web belgelerini kataloglayanlar, kataloglamada yukarıda da ayrıntılı olarak incelediğimiz gibi AAKK kullanabilirler. Biz kurallara göre URL'leri, alanları ve sistem gereçlerini kayıtlarımızda listeleyebiliriz. Fakat zaman içinde bütün alanlar değişebilir. Ancak biz değişikliği tahmin etme ihtiyacını göz önünde bulundurmalıyız. Çünkü kolayca değişebilen bir şeyle uğraştığımızı biliyoruz. Web belgelerinin doğası gereği, sayısal bilgi kaynaklarıdır. Çok potansiyeldir, dinamiktir. Günümüz bilgi birikimini kontrol eder olmuştur. Kataloglarımız ve kurallarımız kaynaklarla kolay kolay değişmeyen şekilde gelişmektedir. Web belgeleri geliştikçe webin bibliyografik kontrolünü gerektiren yeni yaklaşımlara doğru yönlendirilmiş ve üst veri çözüm olarak ortaya atılmıştır (Beacom, 2002:21).

VI.3. Web Belgeleri İçin Üst Veri

İnternet'in hızlı gelişmesi ve yaygınlaşması elektronik ortamda iş ve işlemleri hızlandırmış ve kolaylaştırmıştır. Elektronik ortamlarda depolanan, taşınan ve işlenen bilgilerin boyutunun her geçen gün artması ise bilgiye erişim ile ilgili birçok problemi de beraberinde getirmiştir. Kullanıcıların elektronik ortamda sunulan bilgilere erişmelerindeki hız ve doğruluk gereksinimi nedeniyle, bu ortamlarda tutulan bilgilerin bibliyografik olarak tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Sayıları milyonun üzerinde olan arama motorlarının, kullanıcıların

doğru bilgilere kısa sürede ulaşmasını sağlaması için her geçen gün yeni yaklaşımlar ile desteklenmesi gerekmektedir (Güven, E. N., Onur, H. ve Sağıroğlu, Ş., 2007).

Günümüzde web tarama motorları tarafından internet ortamındaki belgelerin dizinlenmesi bu amaç için yeterli değildir. Altavista, Yahoo, Lycos, HotBot vb. arama motorları internet ortamındaki web belgelerinin çok küçük bir bölümünü dizinlemektedir. Oysaki internet üzerindeki sayıları hızla artan sayısal nesnelerin daha kapsamlı olarak dizinlenmesi bu kaynaklara erişimi kolaylaştıracaktır (Tonta,2000:8).

Web’de gerektiği zaman aranan bilginin var olduğunu belirleyebilmesi ve erişimi sağlayabilmesi için sorgulama yapılacak web belgesinin önceden web sunucusunda tanımlanması gerekir. Sorgulanan web belgesinin benzeri olan her bilgi aynı klasör ya da aynı veri tabanında sınıflandırılacağından, her bilgiye o bilgiyi tanımlayan üst veri bilgileri ile erişim sağlanır (Bayram, 2007:46).

İnternet ortamındaki belgeleri bibliyografik olarak daha iyi tanımlamak amacıyla 1996 yılında Dublin Core Metadata Girişimi başlatılmıştır (Weibel, 1995, 1999). “Üst veri” kabaca daha önce de belirtildiği gibi “bilgi hakkında bilgi” anlamına gelmektedir. Bu tanıma göre kütüphane kataloglarında ve arama motorlarında belgeleri temsil etmek üzere kullanılan katalog kayıtları, konu başlıkları, anahtar sözcükler ve özetler “üst veri” olarak adlandırılabilir.

Son zamanlarda özellikle tarama motorlarının ortaya koyduğu kötü performans ve ilgisiz sonuçlar, kaynak tanımlamasını daha somut verilere dayandırarak yapan üst veri tekniğinin kullanımını neredeyse zorunlu hale getirmiştir.

Üst veri, yeni bir kavram değil, yeni bir buluştur. Bugünün konuşulan diliyle, üst veri, diğer bilgilerin anlamı ile iletişim kuran bilginin verisi ile ilgili veridir. Yaklaşık olarak 1990’ların başlarında, webdeki kaynaklara erişim için kaynak gerekliliği ile yeni tanınmaya başlanmıştır(Dillon, 2006:2).

Üst veri ilk olarak HTML belgesinin “meta bilgileri” başlıklı kısmında tartışılmıştır. “Web sayfası oluşturmak için kullanılan işaretleme dili 2,0 versiyonunda üst veri ilk olarak kullanılmıştır”. (http://www.w3.org/MarkUp/html-spec/html-spec_toc.html adresinden 01.06.2007 tarihinde ulaşıldı.)

Üst veri bilgilerinin başlıca iki görevi vardır;

1. Geçerli veri kurulumu ve nasıl elde edilebileceği veya erişimini ortaya çıkarmayı sağlamak ve
2. Veri kurulumunun içerik belgesine, kalite ve özellikleri, kullanmak için uygun kılmak(http://www.w3.org/MarkUp/html-spec/html-spec_toc.html adresinden 01.06.2007 tarihinde ulaşıldı.)

Üst verinin ilk hedefi, kaynaklara erişim, ikinci hedef ise kaynak tanımlanmasıdır. Bu anlamda kullanılan “Üst veri” sistemi 8 Haziran 1994 tarihli “Dijital Geospatial Metadata için Standart İçerikler, Federal Geographic Veri Komiteleri” adlı bildiriye ortaya çıkmıştır(Dillon, 2006:3).

Üst veri, web çevresinde gösterilen HTML olarak sadeleştirme, makine ve insan okuyabilmeleri avantajına sahiptir. Bütün web içeriklerinde format, bağlantı ve betimlemeler hakkındaki karmakarışık, bilgileri taşıyarak yakın zamanlara kadar, HTML biçimlemeleri “mark-up” olarak kullanılmıştır.

Üst veri kullanımı, özellikle web tabanlı kaynaklara yüksek nitelikli erişimi sağlamak açısından oldukça yararlıdır. Ancak üst veri tekniğinin, yalnızca web üzerinde bilgi erişimi ve uzun süreler boyunca güvenli erişiminin yanında web belgelerinin kimliklendirilmesi, kontrol edilmesi ve açıklanmasına yönelik önemli işlevleri de vardır.

Üst veri yapısı gereği bibliyografiktir. Üst verinin bibliyografik kayıtları, genel dermenin bibliyografik kayıtlarıyla birlikte tutulabileceği gibi ayırda tutulabilir. Ayrıca HTML temelli web kaynaklarında olduğu gibi kaynakla beraber de kayıt edilebilir (Bayram, 2007,46).

Web belgeleri için düzenleme sistemleri ve tanımlayıcılar ve bunların işlenmesi için standartlar, kütüphane yerleşiminde içeriği düzenler. Web’in altyapısı, standartlar tarafından oluşturulur ve bu standartlar gerekli bilgiye ulaşmayı düzenler (Dillon, 2006:4).

Web belgeleri tanımlama için üst veri, genellikle web belgelerinde HTML Standart'ın "Başlık" bölümü bulunur. HTML Standart'ın "Başlık" bölümü, web iki yaşında iken sürüm 2,0 (1994 başlarında) ortaya çıkmıştır. İlk olarak "başlık" olarak nitelenerek "meta" elementini içermiştir. Bu form, hızla büyüyerek üst veri olarak popülerliğini kanıtlamıştır. 1998'den itibaren genel web sitelerinin %70 'i, bunları kullanmıştır. Bu kaynak tanımlama formu, bütün web kullanıcılarını bağlayan, arama motorlarına erişimde olması gereken temel özelliktir (www.oclc.org/oclc/research/publications/review98/oneill_etal/metadata.htm adresinden 01.06.2007 tarihinde erişildi).

Daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi üst veri, web'de kaynak tanımlaması olarak kullanılmıştır. Web çabalarının ilk teması, bilgi erişimin genel başlıkları altına düşen standartlarda olmuştur. Fakat özellikle web kaynakları için tasarlanmamıştır. Kütüphane içinde gelişen üst veri standartlarının örnekleri, SGML kullanarak oluşan ve web'den önce gelen fakat web kullanarak XML'ye çevrilmiş Metin Kodlama Girişimi (TEI) ve Şifrelenmiş Arşivsel Tanımlama (EAD) yi içine alır. Kütüphane dışındaki kurumlar üst veriyi, kullanıcıların ayrı ayrı uygulamalarında, araçları bulmayı sağlamak için kullandılar. Bunlar, aşağı yukarı, MARC sisteminin bibliyografik kayıtlarına paraleldir, uygulama alanlarındaki, müzelerin, arşivlerin içeriğindeki bir dizi objelerin çeşitli sınıflarda tanımlanmalarını sağlamak için bu sistemler kurgulanmıştır. Günümüzün dünyasında, web mekanizma olarak, kullanıcıların kaynaklarla temasıyla gereksinimlerinin karşılanmasıyla artarak önem kazanmaktadır. Kullanıcılara bağlanan başlıca web mekanizması araştırma veya kılavuz hizmet kaynağıdır. Her ikisi de, hem kullanıcıya araştırma hem de tarama yapmasına izin veren kaynak tanımlaması için kullanılır. Kitabın yerini belirlemek veya aynı aramayı Amazon.com da yapmak için OPAC araması yeterli olacaktır(Dillon, 2006:4).

AAKK2, web'deki başarılı kaynak tanımlaması için etkin midir? Basım dünyasında, nesne-başlığı, kendi sınırlamalarına sahiptir. Web'deki kataloglama tabanının kaynak başlığı kullanılarak elde etmek istediğimiz başarı sağlayabilir mi? Web kaynakları bazen sıvı gibi, çok-boyutlu, çok-katlı, devamlı olarak değişen bir karmaşık yapıdır. Web kaynaklarının sınırı yoktur. Onun için soruların cevaplarında endişelerimiz vardır. Günümüzde web belgelerini kataloglama en iyi yol üst veri oluşturmak olarak görülmektedir.

VI.3.1. Web Belgesi İçerik Yönetimi ve Üst Veri

Web belgesi ve içerik yönetimi, web üzerinde bulunan her türlü elektronik kaynağın muhafazası, düzenlenmesi ve erişilir hale getirilmesidir. Web belgesi yönetimi ve içerik yönetimi kavramları konusunda pek çok çalışmada henüz tam bir kavram birliğine varılamamıştır. Bu iki alan, aslında birbirini tamamlayıcı bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla birbirinin yerine kullanılabileceğini söylemek yanlış olmaz. Ancak ikisi arasında küçük bir farkın bulunduğu da göz ardı edilmemelidir. Genellikle web yönetimi, web belgelerinin görünen yüzünü ifade ederken; içerik yönetimi webin görünen yüzü, belgelerin ve web içerisindeki meta veri gibi gömülü, görünmeyen kaynakların her ikisini de kapsayan daha geniş bir alanı ifade etmektedir.

İçerik yönetimi sistemleri (Content Management Systems - CMS), resimler, grafikler, animasyonlar, ses, video ve metinlerden oluşan dijital içerikli her türlü dosyanın düzenlenmesi ve söz konusu dosyalara erişilebilmesi amacıyla kullanılan veritabanlarıdır. Veritabanları, söz konusu dijital dosyalar hakkında bilgileri depoladığı gibi ayrıca bu dosyaları yerleştirmek ve bunlara ayrı ayrı erişebilmek için kullanılan bağlantıları (linkleri) da saklamaktadır. İçerik yönetimi sistemi genellikle herhangi bir web sitesi ya da mültimedya ürünlerde olduğu gibi, henüz kurumlardaki günlük faaliyetlerin sürdürülmesi sırasında oluşan sayısal kaynakların yönetilmesi için kullanılmaktadır. Söz konusu sistem, çok basit veritabanlarından, çok karmaşık uygulamalara kadar çok farklı tür ve özelliklere sahiptir. Bunlar, sayısal depolama aygıtları içinde saklanan verilere ulaşabilmek ve düzenli aralıklarla güncelleme yapabilmek için son sistem sayısal kaynaklarla entegre olabilmektedirler (Grant, 2000).

İçerik yönetimi sistemlerinde üst veri kullanımının, bir bütün olarak doğru bilgilere uygun bir sürede erişimi sağlaması bakımından önemi büyüktür. Bilgi kaynaklarının tanımlanması ve yönetimi için önemli bir araç olan üst veri, sayısal olan ya da olmayan tüm kaynaklar hakkında içerik, kalite, erişim, kullanılabilirlik vb. alanlarda bilgi veren yapısal bilgi olarak tanımlanabilir. Kurumsal verilerin web üzerinde yayınlanması, bunların bütün olarak erişilebilir yapıldığı anlamına gelmemektedir. Farklı yazılım ve donanım üzerinde çok çeşitli yöntemlerle üretilen web nesnelere daha nitelikli bir biçimde erişilebilmesi için, web kaynaklarını tanımlamaya, düzenlemeye ve arama sürecinde yakalamaya yardımcı olacak yeni mekanizmalara gereksinim vardır. Özellikle son yıllarda kütüphanecilik literatüründe sıkça dile getirilen üst veri, günümüzde tüm web kaynaklarının tanımlanması, keşfi ve

erişilmesi konularında yararlanılan ve giderek daha fazla önem kazanan bir araçtır (E-dönüşüm..., 2005:1). Bu nedenle günümüzde ayrıntılı kaynak kimliği sağlama ve bu kaynaklara daha etkili bir erişimi olanaklı kılma bağlamında içerik yönetimi sistemlerinde üst veri tekniğinden yararlanılması kaçınılmaz bir gereksinimdir.

Web belgeleri, bilgisayar ve uygulama yazılımlarında sayısallaştırılmış formlar üzerinde üretilen ve saklanan bilgi veya veri dosyalarıdır. Bunlar çeşitli manyetik ve optik depolama araçları üzerinde kayıtlı bulunurlar ve bilgisayar yazılımlarının bir ürünüdürler. Bir belge bağlamında bakıldığında herhangi bir web belgesi formatı değiştirilemez özelliktedir; fakat web belgelerinin formlara ve makinelere olan bağımlılıkları ve yapılan değişiklik referansları, belge üzerinde yapılacak müdahaleleri tanımlama açısından önemlidir. Bu nedenle üst veri bilgileri de web belgeleri ile birlikte saklanmalıdır (Electronic records..., 2002:3). Web belgelerinin, üretilen belgenin açık kimliğini ortaya koyabilecek üst verisi ile birlikte muhafaza edilmesi de söz konusu belgelerin önemli bir özelliğidir (Generic..., 2002:6).

İçerik, belgede bulunan metin, veri, sembol, sayı, resim, ses ve/veya video bilgileridir. Belge içeriği, belge üretiminin asıl nedenidir ve alınan karar ve/veya yapılan aktiviteyi yansıtır. İçerik, belgenin üst verisi, uygulama yazılımı, kurumsal model yapısı ve kökeni (adresi, başlık, fonksiyon ya da aktivitesini ortaya koyan bağlantılar, kuruluş, birim veya ünite) hakkında teknik ve kurumsal yapı ile ilgili bütün verilerin elde edilmesini sağlayan arka plan bilgisidir. Belgenin sahip olduğu içeriği yansıtanın yanı sıra, üretimi ve kullanımı ile ilgili bütün ayrıntılar içerik altında ifade edilirler. Yapı ise bir belge içeriğinin görünümü ve düzenidir. Belge içindeki bölümler arasında kurulan bağlantılar, dil, şekil, yazı tipi, sayfa ve paragraf boşlukları, url linkleri ve diğer yazı düzenleri belge yapısına örnek olarak gösterilebilir (Recordkeeping Guidelines, 2004:14). Web belgesi, belgenin içerik ve yapısını açıklayan ve onun üretimine ilişkin içeriğini tanımlayan temel üst veri bilgilerini içermeli ya da üst veri kaynağına bağlantı sağlamalıdır.

Web belgesinin içeriği, elektronik belge üzerinde yer alan ve belge üretiminin asıl nedenini oluşturan bilgilerdir. Web belgesinin kimliğini oluşturan bibliyografik kayıt, o belgenin içeriğini oluşturur. Örneğin bir html belgesinin üst verisi, o belgenin içeriğidir. Aynı

zamanda belge, biçimsel olarak belli esaslara göre üretilen ve resmi bir özelliğe sahip olan dokümandır. Bu bakımdan üretilen her belgenin belge özelliğine sahip olmasını mümkün kılacak biçimsel kurallara uygunluğu, o belgenin yapısını ifade eder. Sunum ise bir belgenin içeriğini yansıtan, yapısını gösteren ve kullanımını mümkün kılan görünümüdür. Sunum bu üç unsurun birleşiminden oluşan yazılım ürünüdür (Guidelines..., 2001).

Üst veri ve kataloglama işlemleri, web belgesinin erişim işleminin temel unsurlarından biridir. Web belgeleri, kayıtlı olduğu depolama aygıtlarını ve sistemlerini ayrıntılı olarak açıklayan üst veri verileri ile birlikte muhafaza edilmelidir. Web belgesine erişimin temel araçlarından biri olarak kabul edilen üst veri, birey ve grup düzeyinde kullanıcı türlerine ve belge yapılarına göre kısıtlama ayrıntılarını gösteren ve belge üzerine ya da ayrı bir belgeye kaydedilen verilerdir. Belge erişimi, bu verilerin kontrolü ve onayından sonra gerçekleşmelidir. Bu nedenle üst veri kullanımının, belgeye erişimde yeri büyüktür. Onun için üst veri unsurlarına ayrıntılı bir biçimde yer verilmelidir (Corporate Policy on Electronic Records, 2000:23-24).

Üst veri, web belgesinin kimliğini ortaya koyan ve aynı zamanda bunlara erişimi kolaylaştıran tanımlayıcı verilerdir. Diğer bir ifade ile bunlar, söz konusu kaynakların kataloğunu oluşturma fonksiyonuna sahip olmanın yanı sıra, bu kaynaklara daha doğru ve nitelikli erişimi sağlayan araçtır.

VI.3.2. Web Belgelerinde Üst Veri Oluşturma

Üst veri el ile oluşturulabileceği gibi, bir yazılım kullanılarak da oluşturulabilir. Elektronik olarak üst verinin depolanması, bilginin dönüşümü için etiketleme, dizinleme, kataloglama ve tarama fonksiyonları bulunan programlar vardır. Bunlar daha önce de detaylı incelenen editörler ve yaratıcılardır.

Yakın geçmişe kadar elektronik bilgi kaynakları için üst veri oluşturma işlemi büyük oranda ihmal edilmiştir. Kaynağa kimlik vermek olarak da yorumlayabileceğimiz üst veri, kaynağın içeriğini etiketlemek ve bibliyografik tanımlama yapmak suretiyle etkin bilgi erişimini sağlamaktadır (Milstead ve Feldman, 1999).

Üst veri kullanımının arama motorlarında erişim etkinliğini artırıp artırmadığına yönelik Turner ve Brackbill (1998) araştırma yapmışlar. AltaVista ve Infoseek üzerinde yaptıkları kontrollü araştırmada üst verinin kullanıldığı belgelerde üst veri kullanılmayanlara oranla erişilebilirliğinin önemli ölçüde arttığını saptamışlardır(Tonta, Bitirim ve Sever, 2002:46

Kütüphanecilerin uzun yıllardır basılı kaynakları kataloglamada kullandıkları AACR2 ve MARC türü standart sistemler, daha önce de değindiğimiz gibi sürekli revizyondan geçirilmektedir. Bu çalışmalar, bir yandan geleneksel sistemleri elektronik bilgi kaynaklarını tanımlamada kullanabilecek nitelikte yenileme, bir yandan da çeşitli disiplin ve kullanıcı gruplarının gereksinimlerine özel, farklı seviyelerde üst veri sistemleri geliştirme ve sistemler arasında ortamlar oluşturma yönündedir(Vellucci, 1997).

Birçok kütüphaneci AACR2 ve MARC21'in karmaşıklığının, gerektiğinden daha fazla olduğunu söyleyecektir. Bu şüphesiz böyledir, ancak bunların tümü bibliyografik kontroldeki gerçek bir sorun için oluşturulmuştur. Web karmaşık bir yerdir ve basit bir tanım şeması içindeki tüm kaynakları tanımlamak için yeterli olmayacaktır. Tecrübeli MARC katalogcuları bile bazen daha ince bazı noktaların kontrolü için MARC görünümünü kullanırken, bazı verilerin kayıtları için Dublin Core görünümüne geçmeyi faydalı bulmaktadırlar(Hickey, 2000:55).

Bibliyografik denetim "kayıtlı bilgiye erişim için organizasyon" anlamında olup, kataloglama ve dizinleme şeklinde iki yaygın türü mevcuttur. Kataloglama mevcut koleksiyona (dergi, kitap, e-dergi, web belgesi, vd), dizinleme ise koleksiyonun içeriğine(makale vd.) erişime yöneliktir. Web ortamında "koleksiyon" kavramı genel anlamda düşünüldüğünde, çok sayıda web belgelerinden oluşan "Web site"lerine karşılık gelmektedir. Bu durumda, gerek web belgeleri gerekse web siteleri bilgiyi barındıran ve bibliyografik denetim gerektiren birer bibliyografik ünite durumundadır(Weibel,1995; Kaynak,2001).

Web belgeleri, yapı itibarıyla basılı bilgi kaynaklarından farklı, dinamik ve değişkendir. İnternet'te bugün var olan bir belge ertesi gün adres değiştirmiş ya da tamamen silinmiş olabileceği gibi, aynı kaynak farklı formatlarda (Postscript, ASCII text vb.) ve farklı adreslerde yer alabilmektedir. Tüm bunlar ağ bilgi kaynaklarının kataloglanmasını güçleştiren unsurlardır(Heery, 1996). Günümüzde web belgelerinin nitelik ve nicelik olarak hızlı artışı ve

beraberinde getirdiği bilgi erişim sorunlarının çözümüne yönelik, disiplinlere özel, farklı seviyelerde çeşitli üst veri çalışmaları yürütülmektedir.

Web tabanlı bir yazılım aracının bilgiyi otomatik olarak tanıma, yorumlama, keşfetme yeteneği HTML diline özgü bir takım karakteristik kısıtlamalarla sınırlı kalmaktadır. Bundan dolayı, metin üzerinde yapılan kelime arama yönteminden, daha farklı ve daha etkin bir yöntem arayışı başlamıştır. Buna bağlı olarak, arama işlemlerinde ihtiyaç duyulan bilgilerin oluşturulması gerekliliği de ön plana çıkmıştır. Üzerinde arama yapılan belgenin konusu, yazarı ya da yayım tarihi gibi bilgilerin anlaşılması gerekmektedir. Bu bilgilerin doğal dil ile yazılmış belgenin metin içeriğinden çıkarılması da oldukça güçtür, hatta imkânsızdır. Öyleyse bu bilgiler standartlara göre tanımlanmış olmalı ve makinece-anlaşılır bir biçimde tasarlanmalıdır. Sorgu sonuçlarının iyileştirilmesi, daha akıllı sorguların yapılabilmesi, kaynakların özelliklerinin tanımlanması ve standart bir yöntemin varlığı ile sağlanabilir(Olgun-Sever, 2000:58).

HTML'in en zayıf tarafı verinin kullanıcı ekranında görüntülenmesi için bir yapı sunmasına rağmen veri hakkında herhangi bir bilgi içermemesidir. HTML'de kullanılan takılar bilgisayarlara sadece sayfa üzerine yerleştirilme ve görüntü hakkında bilgi vermektedirler. Bu sebeple bilgisayarlar yazılan metinlerin ekrana gelme şekli ile ilgili bilgi sahibi olurken bilginin içeriği ile ilgili bir bilgiye sahip olmazlar. Verileri yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere ikiye ayırabilmek mümkündür. Yapılandırılmış veri ile XML belgesi, veri tabanı ve katalog belgeleri belirtilirken yapılandırılmamış veri ile e-posta ve PDF belgeleri belirtilmektedir. Her ne kadar HTML verilerin sayfa üzerinde gösterimini belirli bir yapıya soksa da bu sadece gösterim ile ilgili bir yapılandırma değildir. Bu sebeple bilgisayarların bu verileri anlaması mümkün değildir. Daha önce de açıklandığı gibi üst verilerin web belgelerinin içeriği hakkında bilgi vermesi sayesinde bilgisayarların görüntüledikleri veriler hakkında bilgi sahibi olup onları kullanmaları sağlanmış olur. Ancak buradaki veriyi kullanma kavramı bilgisayarların yazılan verileri öğrenecekleri bir yapay zekâ sistemini değil, bilgisayarların gösterdikleri verilerin içeriği hakkında bilgi sahibi olmaları anlamına gelmektedir. Web üzerine eklenecek kaynakların tümüne üst veri eklenmesi ile veri erişim araçlarının aranılan bilgiye erişmesinde büyük kolaylıklar sağlanmış olur(Soykan, 2007:20).

Web, kütüphanecilere, bilgilerin taşınması için bir yeni yol getirmiştir. AACR2 ve Dublin Core ve diğer üst veri şemaları bizlere bibliyografik kontrolü sağlayan araçlar teklif

etmektedir. Bunlar bütün bu yeni materyalleri ve sayısal dünyaya bağlantıları betimleme ve kullanma hakkıdır. Üst veri, diğer şemaların kolaylıklarını web de araştırarak ihtiyaçlarımızı sağlamaktadır(Electronic, 2003:140).

Arama motorları tarafından daha kesin sonuçlar elde edebilmek amacıyla, katalog girişleri olarak üst veri kullanılabilir. Üst veri, elektronik ticaret alanında bilginin kodlanmasında da kullanılabilir. Bunların yanında, web belgelerine erişimin filtrelenmesi amacıyla içerik etiketi olarak kullanılabilir. İçerik seçimi ile ilgili çalışmalar büyük ölçüde web üst veri kavramına dayandırılmaktadır. Elektronik ortamda, elektronik imza olarak kullanılması da üst veri uygulama alanlarındandır. En yaygın olarak ise; üst veri, web belgelerinin içerik bilgilerinin ve entelektüel özelliklerinin tanımlanmasında kullanılır. Tüm bunlardan anlaşılacağı gibi, web belgelerinin de içinde olduğu elektronik bilgi kaynaklarının ve tüm elektronik ortam nesnelerinin bibliyografik tanımlanması üst veri ile yapılmaktadır(Lassila, 1998).

Kurum ve kuruluşların web sitelerinde tuttuğu kayıtlar ya da bu siteler üzerinde dinamik olarak üretilen belgeler, bilgi kaynağıdır. Bu özellikleri nedeniyle web sitelerinde kayıt altına alınan belgeler, belge sistemleri aracılığıyla üretilen belgelerden ayrı değerlendirilemez. Bu bakımdan web sitelerinde sunulan belgelerin ya da dinamik olarak üretilen her türlü belgenin bibliyografik kontrol altına alınması gerekir.

Web belgeleri kurumsal bilgi değerine sahiptir ve orijinal kurumsal belgelerdir. Örneğin bazı kuruluşlar, başka hiçbir sayfalarda olmayan web yayıncılığı veya web ortamı seminerler gibi gerçek zamanlı interaktif faaliyetleri kurumsal web siteleri aracılığıyla sürdürmektedir. Bu tür etkinlikler, yalnızca bir kurumun yaptığı çalışmadır ve söz konusu çalışma süresince üretilen belgeler orijinal belgelerdir. Eğer organizasyonlar, web siteleri üzerinde hizmete sunulan belgelerin ne zaman ve kim tarafından üretildiği gibi üst veri bilgilerini koymazsa gelecekte web sitesi üzerinde bu bilgilere ulaşmak zorlaşacaktır (Patterson and Sprehe, 2002:313).

Web belgelerinde üst veri oluşturmaya yönelik ilk çalışmalar WWW Konsorsiyumu'nun PICS (Platform for Internet Content Selection) adlı çalışması ile başlar.

PICS bir sunucudan istemcilere, web belgeleriyle ilgili bazı değerlendirmeler iletmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu değerlendirmeler, web belgesi içerik bilgileridir. Örneğin, bir sayfanın yetkili bir araştırmacı tarafından yaratılıp yaratılmadığı; içeriğinde şiddet, cinsellik ya da bozuk dil yer alıp almadığı gibi bilgiler değerlendirme ölçütleridir. PICS, sabit ölçütler kullanmak yerine, bir değerlendirme sisteminin yaratılması için standart bir yöntem sunar. Böylece kullanıcılar web belgelerinin kendi ölçütlerine uymayanlarını filtreleme olanağı bulurlar(World...,1999). PICS sınırlı bir kullanım olanağına sahiptir ve daha genel amaçlı içerik tanımlamasında kullanılamaz. Örneğin sayısal kütüphanelerin ve internet kaynaklarının içerik tanımlayıcı bilgilerinin oluşturulması gereksinimlerini karşılayacak işlevsel yeterliliğe sahip değildir. Bu nedenle WWW Konsorsiyumu, web için daha genel üst veri tanımlama modeli olarak RDF çalışmasını başlatmıştır. RDF kısaca web belgelerinin kataloglanmasının otomatikleştirilmesini sağlayan olanakları ifade eder(Olgun-Sever, 2000:63).

Benzeri bir üst veri oluşturma çalışması KIF (Knowledge Interchange Format) dilidir. Bir gösterim dili olarak KIF'in çok iyi tanımlanmış bir sözdizimi ve semantiği vardır. KIF sadece üst veri tanımlanmasında kullanıldığından, KIF cümleleri ile ilişkili eylemi ifade etmek mümkün değildir. Bu nedenle, KIF dilinin üzerine bir iletişim katmanı görevi yapacak ve KIF cümleleri için istem türünü tanımlamaya yarayacak başkaca dil özelliklerini sağlayan KQML (Knowledge Query and Manipulation Language) kullanılır(Singh, 1998). Her KQML iletisi, bir işlem türü ve ilgili KIF ifadelerini içerir. KQML ve KIF kullanılması, anlamsal açıdan kuvvetli üst veri tanımlama ve etkin işleme olanağı sunar. Ancak ifade yeteneği gelişkin olan bu katmanlı modelin uygulamaya konması kolay değildir. Bu nedenle RDF, basitliğiyle bu modele göre önemli bir avantaj sağlar. Ayrıca RDF modelinin anlaşılması ve ifade edilmesi daha kolaydır(Olgun-Sever, 2000:64).

Web belgelerinin kataloglanmasıyla ilgili ilk adım, HTML 3.2 standardında belirteçlerinin tanımlanmasıyla atılmıştır. HTML kodunun başında bulunan ve <head> ... </head> alanı ile sınırlanan, üst veri belirteçleri görüntülenebilir olmayıp tamamen robotlara hitap etmektedir. Arama motorları açısından ilginç olabilecek iki belirteç ismi “tanım” ve “anahtar sözcük”tür .

Bir web belgesinde yer alan üst veri belirteçlerinin listesi (author, description, keyword, vs.) <head> etiketi içinde yer alan bir görüntü niteliğindeki bir URI adresi ile

kontrol edilebilir. Ancak bu, zorunlu değildir. Üst veri içeriklerini belirli bir sözcük hazinesi ve kodlama kuralları ile kontrol etmek mümkün değildir. Bu durum arama motorları açısından ciddi bir sorun yaratmazken, duyarlık ve anma değerlerinin yüksek olması gereken veri tabanı uygulamaları için yeterli olmaktan çok uzaktır. İnternet kaynakları arasında ilişki kurabilen ve genişletilebilir olan RDF üstüne kütüphanecilik uygulamaları için kullanılmak üzere 15 elemandan oluşan Dublin Core (DC) standardı tanımlanmıştır (Dublin Core, 1998). Başka bir deyişle, üst veri, web belgesinin içeriğini makinenin anlayabileceği dilde tanımlamak amacı ile kullanılmaktadır (Tonta, Bitirim ve Sever, 2002: 35).

VI.4.Web Belgelerinin Kataloglanmasına Yönelik Bir Model: RDF

Web3 belgelerinin kataloglanmasına yönelik bir model olarak oluşturulan RDF (Resource Description Framework) web üzerindeki makinece-anlaşılır bilginin uygulamalar arasında işlenebilirliğini sağlar. RDF, web belgelerinin otomatik olarak işlenmesini kapsar. World Wide Web Konsorsiyumu, internet üst veri için yeni bir standart olarak RDF modelini sunmuştur. RDF tasarımı sırasında çeşitli disiplinler üst veri gösterimi ve taşınmasıyla ilgili konularda katkıda bulunmuştur. Ayrıca HTML üst veri, PICS SGML ve XML standartlarından da yararlanmıştır. Bunlar dışında nesneye yönelik programlama kavramlarından ve veri tabanı kavramlarından da yararlanılmıştır(Olgun-Sever,2000:60).

OCLC'nin CORC projesinde de kütüphaneler kendi bibliyografik kayıtlarını Kaynak Tanım Çerçevesi-Resource Description Framework (RDF) formatında oluşturmuştur. RDF, kaynak tanımı için bir çerçeve sağlar ve web'de üst veri değişimini kolaylaştırmak için tasarlanmıştır. Özel olarak RDF; "site haritaları, içerik reytingleri, akım kanal tanımları, arama motoru veri koleksiyonu (web crawling), sayısal kütüphane koleksiyonları ve dağıtılmış yetkilendirmenin bulunduğu web-tabanlı üst veri aktiviteleri çeşitlerini" XML kullanarak bir değişim sözdizimi olarak desteklemiştir. (Hsieh-Yee, Ingrid and Smith, Michael, 2001:139; <http://www.w3.org/RDF/>).

RDF, web belgelerinin otomatik olarak işlenmesini sağlamak için kolaylıkların üzerinde durmaktadır. RDF üst veri, uygulama alanlarının birçok yerinde kullanılabilir; örneğin, daha iyi teknik kapasitelerini sağlamak için bilgi erişim kaynağında; içerik ve kısmi web belgesi içinde geçerli olan içeriklerin veya dijital kütüphane tanımlaması için kataloglamada; düşünsel yazılım, paylaşım ve değişim kolaylıkları tarafından aracı olur. İçerik tasnifinde, tek

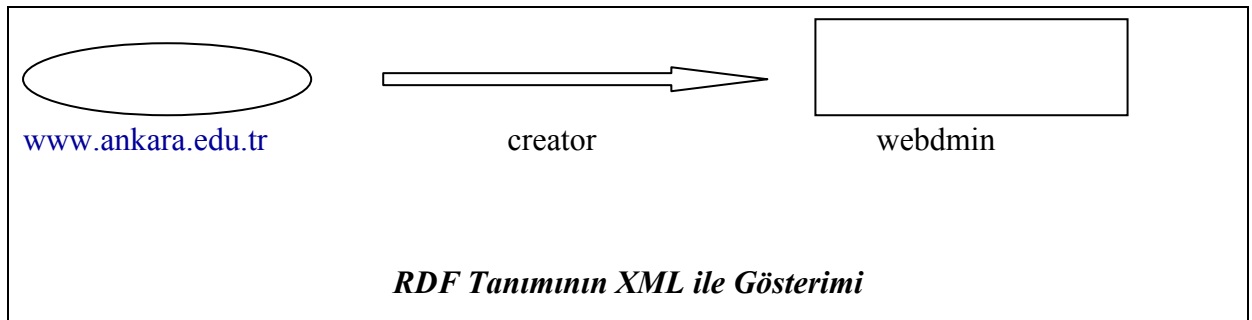
mantıklı “belge” sunan sayfaların koleksiyon tanımlamalarında, web belgelerinin düşünsel özelliğın tanımlanmasında, dijital imzalı RDF, elektronik ticarete, işbirliğinde ve diğerk uygulamalarda “Web Güveni” oluşturur(<http://www.w3.org/RDF/FAQ> adresinden 30.05.2007 tarihinde erişilmiştir).

RDF'nin başarısı veya başarısızlığı nedir? Sadece kütüphanecilik açısından bakılınca, başarılı kaynak tanımlama standartları ve yöntemleri, RDF olmadan mümkün gözükmemektedir.

RDF modelinin amacı, web belgelerine ait üst verinin tanımlanması, ilişkilendirilmesi standartlaştırılmasıdır. RDF ile tanımlanacak kaynaklar URI (Uniform Resource Indicator) ile isimlendirilebilecek tüm kaynaklardır. Fakat kaynak ile ilgili herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. RDF; uygulamadan, söz dizimden ve ortamdan bağımsız bir modeldir(World..., 1999a).

RDF ile XML birbirlerini tamamlamaktadır. RDF XML dilini güçlendirmiştir ve XML, üst veri tanımlarını anlamlı hale getirmek için RDF tanımlarına ihtiyaç duymaktadır. Her ne kadar XML, RDF gösterimi için seçilmiş olsa da, diğerk söz dizim biçimleri de kullanılabilir ve bu konuda kesin bir kısıtlama yoktur. (Olgun-Sever,2000:61).

RDF Tanımının Çizge ile Gösterimi

Şekil-8: RDF tanımının çizge ile gösterimi

```
<?xml version="1.0"?>
<rdf:RDF
  xmlns:rdf="http://www.w3.org/RDF"
  xmlns:dc="http://purl.org/Dublincore">
<rdf:Description about="http://www.ankara.edu.tr">
<rdf:Description>
<rdf:RDF>
```

Tablo-26: RDF tanımı

RDF, üst veri kodlaması için önceden tanımlı bir sözlük içermez. Çeşitli amaçlarla geliştirilmiş sözlüklerden destek alır. Dublin Core Girişimi, RDF modelinin üzerine kütüphane katalogları için gerekli üst veri elemanlarını eklemek üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çalışmanın sonucu daha önceki bölümde de incelendiği üzere DC üst veri elemanları kümesi olarak bilinir. Buna örnek olarak Ankara Üniversitesi sayfasının RDF ile kataloglanmış şekli Tablo-27’de verilmiştir. DC, RDF modeli üzerine inşa edildiği için, kısaca RDF/DC olarak da adlandırılır.

```
<?xml version="1.0"?>
<!DOCTYPE rdf:RDF SYSTEM "http://dublincore.org/documents/2002/07/31/dcmes-xml/dcmes-xml-dtd.dtd">
<rdf:RDF
  xmlns:rdf="http://www.w3.org/1999/02/22-rdf-syntax-ns#"
  xmlns:dc="http://purl.org/dc/elements/1.1/">
<rdf:Description rdf:about="http://www.ankara.edu.tr">
  <dc:title>
    Ankara Üniversitesi
  </dc:title>
  <dc:subject>
    ankara; türkiye; turkey; üniversite; university; eğitim;
    education
  </dc:subject>
  <dc:publisher>
  </dc:publisher>
  <dc:type>
```

```
Text
</dc:type>
<dc:format>
text/html
</dc:format>
<dc:format>
57511 bytes
</dc:format>
</rdf:Description>
</rdf:RDF>
```

Tablo-27: Ankara Üniversitesi Web sayfasının RDF ile kataloglanmış şekli

Var olan üst veri elemanları kümelerinin farklılığı; Web üzerine kullanılacak, birbirini tamamlayacak ama birbirinden de bağımsız ele alınabilecek üst veri elemanları kümelerinin tasarlanmasını gerektirmektedir. WWW Konsorsiyumu tarafından geliştirilen RDF, genişletilebilme özelliği sayesinde temel yapı taşı görevi yapıp, birçok üst veri kümesini destekleyebilmektedir. DC, bu amaç doğrultusunda yapılan bir çalışmadır ve RDF modeli sayısal kütüphaneler açısından destek vermektedir(Olgun-Sever,2000:61-62).

VI.5. Web Belgesini DC'ye Göre Kataloglama

Dublin Core (DC) elektronik bilgi kaynaklarına erişimde, kullanılan üst veri elemanları kümesini ifade eder. DC birçok komite tarafından web belgelerinin kataloglanması konusunda anlamsal bir ortak yaklaşım geliştirme açısından desteklenmektedir. Bu sayede, yapılan çalışmalar uluslararası bir geçerliliğe ulaşmıştır. Web belgesi için Dublin Core öğeleri belgenin yaratıcısı tarafından hazırlanabileceği gibi, bu bilgiler daha sonra başkaları (örneğin, kütüphaneciler) tarafından da eklenebilir. URL adresi verilen ağ üzerindeki bir belgenin otomatik olarak üst veri etiketlerini üreten Dublin Core Generator adlı bir yazılım da geliştirilmiştir. DC, kütüphane kataloglarında ve arama motorlarında belgeleri temsil etmek üzere kullanılan katalog kayıtları, konu başlıkları, anahtar sözcükler ve özetler vb oluşturulmuştur (Tonta, 2000:1002). Daha önce detaylı ele alınan ve orada da belirtildiği gibi Dublin Core Metadata Girişimi çerçevesinde web belgelerini tanımlamak için 15 öğe geliştirilmiştir. Basılı kaynakları tanımlamak için kullanılan bibliyografik tanımlama öğeleriyle benzerlik gösteren bu öğelerin genel anlamları üzerinde uluslararası fikir birliği oluşmuştur. Bu on beş elemanla web belgesi kataloglama aşağıdaki yöntemle yapılır:

1. Başlık (Title) alanına web belgesinin saptanan başlığı kaydedilir.
2. Yazar/Yaratıcı (Author/Creator) alanına, web belgesinin içeriğini oluşturmaktan sorumlu kişi ya da organizasyon tanımlanır.
3. Konu (Subject) alanına, web belgesinin ne ile ilgili olduğu ve konusu hakkında düşünce veren belli başlı anahtar kelimeler ya da cümleler girilir.
4. Tanımlama (Description) alanı, web belgesinin içeriğini tanımlamada yardımcı olması amacıyla kullanılır. Web belgesinin metinsel tanımı yapılır. Her web belgesi metin türü olmayabilir. Görsel bir web belgesi ise içerik tanımlarına yer vermek gerekir.
5. Yayıncı (Publisher) alanına, web belgesini yayımlayan ve kaynağı erişime açan kişi ya da kuruluş hakkında bilgi kaydedilir.
6. Diğer katkıda bulunanlar (Contributor) alanına, yazar ya da yaratıcı olarak adı geçmeyen, ama editör, çeviren vb gibi web belgesinin içeriğine katkıda bulunan kişiler girilir.
7. Tarih (Date) alanına, web belgesinin oluşturuluş tarihi ya da erişime açılış tarihi kodlanır.
8. Kaynak tipi (Type) alanında, web belgesi fiziksel nesne olarak (metin, görüntü, ses, yazılım, vb) tanımlanır.
9. Biçim (Format) alanında, web belgesinin formatının ne olduğu (text,html, pdf vb) kaydedilir.
10. Kaynak tanımlayıcı (Identifier) alanına, kaynağı tek olarak tanıtan URL (Uniform Resource Locator), URI (Uniform Resource Identifier) veya URN (Uniform Resource Name) gibi kaynak adresi ya da numarası girilir.
11. Kaynak (Source) alanında, elektronik kopyanın dayandığı bilgi kaynağı gösterilir.
12. Dil (Language) alanında, web belgesinin hangi dilde olduğunu ve kaynağın alıntı yapıldığı orijinal kaynak birden fazla dilde ise, bu ayrı ayrı verilir.
13. İlişki (Relation) alanında, web belgesinin ilişkili olduğu bir başka kaynağın tanımlayıcısını ve ilişki türü belirtilir.

14. Kapsam (Coverage) alanında, web belgesinin kapsamı (fiziksel bölge, yer adları gibi) ya da zamansal özellikleri gösterilir.

15. Haklar (Rights) alanında, telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler verilir.

Dublin Core Üst Veri Element Seti 1998 yılında yayımlandı. O günden beri bilgi kaynaklarının, temel özellikleri ve niteliklerini (tarif, yaratan ve tarih gibi) tanımlamada bir kelime hazinesi sağlamakta, web tabanlı kaynakların kataloglanması ve taranabilmesi için mevcut var olan yöntemlere ek bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

İnternet artık sadece tanıtım sayfalarının sergilendiği ve kullanıcıların bu sayfalar üzerinde gezindiği sanal bir ortam olarak düşünülmez. İnternet büyük miktarlarda bilginin saklandığı heterojen veri tabanları koleksiyonu olarak düşünülmelidir (Singh, 1998). Kullanıcılara, internet bilgileri üzerinde sorgulama olanağı sağlamak da önemli bir çalışma konusu olmuştur. Klasik anlamda sorgu işlemleri, okunabilir web belgeleri üzerinde yapılabilen işlemlerdir ve belge içeriği içinde kelime arama yöntemini temel almıştır. Bu yöntem her zaman doğru sonuçlar oluşturmamakta, sorgular çoğunlukla istenilen dışında sonuçlar üretmektedir. Yeterince kesin sonuçlar üretilmemesinin en önemli nedenleri, belgelerin kataloglanmasıyla ilgili bir yöntemin eksikliği ve belge hakkında bilgiye ulaşmak için belgenin kendisine ulaşılması zorunluluğudur. Üst veri kavramı, klasik anlamda, web belgelerinin sorgulanması yöntemlerinin değişmesini sağlamıştır. Anahtar kelime arama yöntemi yerine, daha üst düzeyli bir kavramsal model üzerinde inceleme yapma yöntemi gelmiştir.

Dublin Core üst veri standardının başlangıcından itibaren, webde, bilgi erişim için odak noktası olmuştur. Daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi, “Dublin Core Üst Veri Workshop Serileri, 1995 yılında kütüphanecilere, dijital kütüphane araştırmacılarına, içerik uzmanlarına ve metin biçimlendirme uzmanlarına elektronik kaynaklar için en iyi kaynak tanımlama standartlarını geliştirmek amacıyla davet ile başlamıştır.” Bilgiye erişim, kaynak tanımlaması olmadan imkânsızdır. Yeterli kaynak tanımlama etkin bilgi erişime dayanır. Kütüphane terimlerinde, Dublin Core, web kaynaklarını kataloglamada basit bir sistemdir. Ne bir fazlası ne de bir eksiği vardır. Ve bu perspektiften bakılmalıdır (<http://www.ietf.org/rfc/rfc2413.txt> adresinden 30.5.2007 tarihinde erişilmiştir).

RDF modeli ve DC üst veri elemanları kullanılarak, web belgelerinin bibliyografik tanımlaması yapılabilir. Örnek olarak aşağıdaki şekil verilmiştir. DC üst veri elemanları RDF modelinde bir sözlük olarak kullanılıp RDF modeli yazılımda sade biçimde yer verilebilir. Oluşan model aşağıdaki Tablo-28’de görüldüğü gibi RDF/DC katalog yapısıdır. Bu katalog yapısı, RDF/DC sözdizimi temel alınarak SGML tarafından tanımlanır. Yapılan SGML belge tür tanımı, bu tür tanımına uyan SGML belgelerinde, Türkçe karakterleri de destekler. RDF/DC modelinde tanımlanan belgelerin de serileştirme dili olan XML’e dönüştürülmelerinde bir takım kolaylıklar sağlamaktadır.

```
<?xml version="1.0"?>
<!DOCTYPE rdf:RDF SYSTEM "http://dublincore.org/documents/2002/07/31/dcmes-xml/dcmes-xml-dtd.dtd">

<rdf:RDF
  xmlns:rdf="http://www.w3.org/1999/02/22-rdf-syntax-ns#"
  xmlns:dc="http://purl.org/dc/elements/1.1/">
  <rdf:Description rdf:about="http://www.hacettepe.edu.tr/">
    <dc:title>
      HACETTEPE UNIVERSITESI - Ana Sayfa
    </dc:title>
    <dc:creator>
      Hacettepe Üniversitesi, BIDB
    </dc:creator>
    <dc:subject>
      Bütçe; niversite; Kağıd; Kütüphane; Senato; Erişim;
      Rektörlük; Daire; FTP; BIDB; Bşk; Yıl; Olanaklar;
      niversitemiz; Komisyonu; Telefon; English; Hacettepe;
      renci; Bültenleri; Program; Merkezi; dari; lem; Arama;
      Haritas; Müzesi; AB; Analitik; Gruplar; Hakkında; Bilgi;
      Etkinlikler; Takvimi; Teknokent; leri; Rehberi; Sosyal;
      Sürekli; Esasl; Eğitim; EMBO/EMBC; Diğer; Ofisi;
      Hizmetleri; Servisleri; Basında; E-Liste; Performans;
      Düzenlenen; alışmalar; Haber; Uygulamas; Kültür; Sevk;
      Birimler; E-Posta; webmaster@hacettepe.edu.tr; ve;
```

```

Etkinlikleri; Servisi; renciler; Planlama; Teknik; nternet;
Fotoğraflarla; pdf; Mühendislik; Duyurular; Derneği;
Dergiler; Stratejik; zerinden; Araştırma; Tanıtım;
Etkinlik; Bütçeleme; Hastaneleri; niversitesi; Mezunlar;
statistikleri; Dairesi; zleme; Akademik; HTTP; Paylaşım;
letişim; Erasmus; Günleri; Durumu; Web; Sanat; Site; YK;
Yayınlar; Araçlar
</dc:subject>
<dc:description>
  Hacettepe University Main Page - Ankara, TURKIYE
</dc:description>
<dc:publisher>
</dc:publisher>
<dc:type>
  Text
</dc:type>
<dc:format>
  text/html; charset=ISO-8859-9
</dc:format>
<dc:format>
  31083 bytes
</dc:format>
</rdf:Description>
</rdf:RDF>

```

Tablo-28: RDF/DC katalog yapısıyla Hacettepe Üniversitesi Web sayfasının kataloglanması

RDF/DC belge tür tanımına uyumlu SGML belgeleri, yinelenabilir RDF tanımlayıcı elemanlardan oluşur. Her bir RDF: Description elemanı bir katalog bilgisi girişini ifade eder. DC elemanları giriş arabirimi ile istenilen sayıda kaynak tanımlanabilir. DC elemanları giriş ara yüzü aracılığı ile katalog bilgileri oluşturulup saklandıktan sonra; ilgili katalog bilgileri bir ara yüzle listelenir. Listelenmiş olan katalog bilgilerinin görünüşüyle ilgili değişiklik yapma olanağı vardır(Olgun-Sever, 2000:65).

Sonuç olarak web belgesini kataloglarken üst veri oluşturmada daha önce değinildiği gibi editör ve yaratıcılar kullanılır. Editör boş bir form sağlar ve girilen bilgileri html etiketi haline getirir. Bu editörlere örnek verirsek; Nordic Web, Indew Dc Metadata Template, Gem (Gateway To Educational Materials), Metastar Data Entry, Reggie verilebilir. Yaratıcılar ise var olan html kodlu belgelerden üst veri bilgisini alır. Yaratıcılara örnek; DC_dot ve Medical Metadata Project verilebilir. Yaratıcılar mevcut olan web belgeleri için kullanılır. Bunu yaparken URL adresi girilir, üst veri etiketleri elde edilir. Üzerlerinde değişiklik yapmak suretiyle yanlışlıkları düzeltebilir ve yeni bilgi eklenebilir. Ayrıca DC-dot'u kullanarak web belgesine ilişkin RDF formatında da veri elde edilebilir. Üst veri oluşumu için kullanılan standartlar içinde en yaygın olanı ve en çok kabul göreni Dublin Core'dur (Küçük ve Al,2001:76).

Bilindiği gibi kataloglama standart bir işlem olması yanında pahalı da bir işlemdir. Kataloglama elektronik bilgi kaynakları ile ilişkili olunca standartların uygulanması ve tasarruf daha da önem kazanmaktadır. Bu bilinçten hareketle uluslararası platformda işbirliği projelerine önem verilmekte ve uygulamalar uluslar arası boyutta yürütülmektedir.

VI.6. Web Belgelerini Kataloglamada İşbirliği Projeleri

VI.6.1.Ortak Çevirimiçi Kaynak Katalog (Cooperative Online Resource Catalog-CORC; Connexion Cilent)

Kütüphanecilik alanında web belgelerini kataloglamak için değişik işbirliği projeleri vardır. Bu alandaki en önemli proje hiç şüphesiz 1999 yılı Ocak ayının başında kullanılmaya başlanan CORC olarak bilinen ve daha sonra Connexion Cilent olarak adlandırılan işbirliğidir. Bu nedenle açık adıyla Cooperative Oline Resource Catalog-Ortak Çevirimiçi Kaynak Katalog olarak bilinen CORC çalışmamızda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

VI.6.1.1. CORC nedir?

CORC, elektronik kaynakların bibliyografik kayıtlarını ve kılavuzlarını oluşturmak için düzenlenmiş, web-tabanlı bir üst veri oluşturma sistemidir. Kütüphaneciler CORC'un otomatik araçlarını, web tabanlı elektronik kaynakları tanımlamak, seçmek, tarif etmek ve korumak için kullanır. Bir kütüphaneci CORC'u kullanırken, hizmeti bir URL'ye işaret eder, sistem o siteden üst veri yakalar ve bir kaynak kaydı oluşturmaya başlar. Kütüphaneci kaydı geliştirebilir ve kataloglayabilir veya daha sonra geliştirmek için saklayabilir. CORC kayıtları

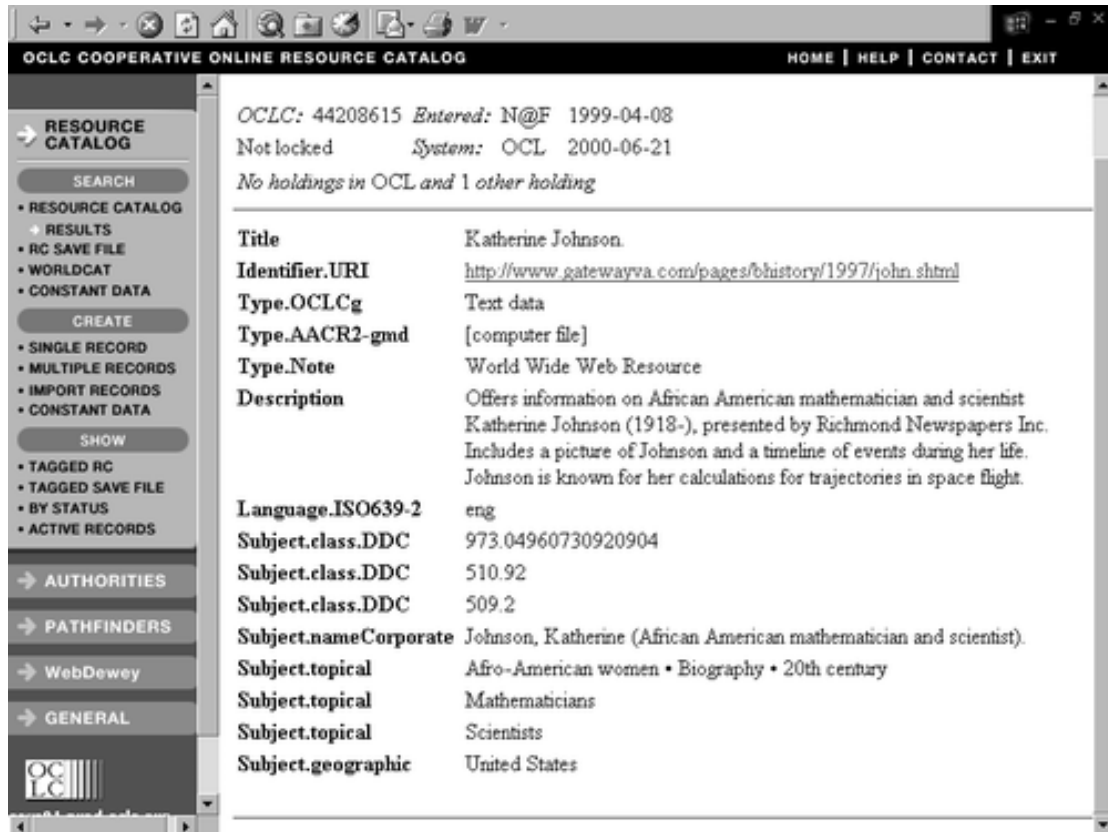
hem MARC hem de Dublin Core üst veri formatlarında oluşturulup korunabilir(Covert, Kay. 2001:42). Resim-4’de MARC formatındaki bir CORC kaydını ve Resim-5’de de CORC’da Dublin Core formatını göstermektedir. Resim-6’da CORC’da kaydın tanımlandığı elektronik kaynak (bir web belgesi) ve resim 7’de de kaynaktan bahseden bir kılavuz gösterilmektedir.

The screenshot displays the OCLC Cooperative Online Resource Catalog (CORC) interface. The top navigation bar includes "HOME | HELP | CONTACT | EXIT". The left sidebar contains a menu with "RESOURCE CATALOG", "AUTHORITIES", "PATHFINDERS", "WebDewey", and "GENERAL". The "PATHFINDERS" section is expanded, showing "SEARCH", "RESULTS", "CREATE", "SHOW", "TAGGED PF", "BY STATUS", and "ACTIVE PATHFINDERS". The main content area shows a MARC record for OCLC: 44208615, entered on 1999-04-08. The record is not locked and was entered into the OCL system on 2000-06-21. It has no holdings in CNF and no other holdings. The record details are as follows:

006		m u
040		N@F \$c N@F
029	0_	N@F \$b 294866
082	04	973.04960730920904
082	04	510.92
082	04	509.2
245	00	Katherine Johnson. \$h [computer file]
516		World Wide Web Resource
520	8_	Offers information on African American mathematician and scientist Katherine Johnson (1918-), presented by Richmond Newspapers Inc. Includes a picture of Johnson and a timeline of events during her life. Johnson is known for her calculations for trajectories in space flight.
610	24	Johnson, Katherine (African American mathematician and scientist).
650	_4	Afro-American women \$x Biography \$y 20th century
650	_4	Mathematicians
650	_4	Scientists
651	_4	United States
856	40	\$u http://www.gatewayva.com/pages/bhistory/1997/john.shtml
910		corc0000316233

At the bottom of the record, there is a "Help" link.

Resim-4: CORC’da MARC kaydı

Resim-5: CORC'da Dublin Core kaydı

Resim-6: CORC'da Web Belgesi kaydı

OCRC COOPERATIVE ONLINE RESOURCE CATALOG HOME | HELP | CONTACT | EXIT

→ RESOURCE CATALOG

→ AUTHORITIES

→ PATHFINDERS

SEARCH

• PATHFINDERS

• RESULTS

• RESOURCE CATALOG

CREATE

• PATHFINDER

SHOW

• TAGGED PF

• BY STATUS

• ACTIVE PATHFINDERS

→ WebDewey

→ GENERAL

OCRC

corc@1.prod.ocrc.org-65385-cf2ex.1rw-22qriv

Smithsonian Institution Libraries
National Air and Space Museum Branch

Air and Space Interests

This pathfinder was created to assist users of the National Air and Space Museum Library to find helpful information on the web related to aeronautics.

[Afro-American Women and Aeronautics on the Web](#)

[Stealth Topics](#)

[Remote Sensing Topics](#)

[Astrophysics](#)

[Educational Topics on Aerospace](#)

Afro-Americans and Aeronautics on the Web

[Katherine Johnson](#)

[CORC record](#)

Offers information on African American mathematician and scientist Katherine Johnson (1918-), presented by Richmond Newspapers Inc. Includes a picture of Johnson and a timeline of events during her life. Johnson is known for her calculations for trajectories in space flight.

[Human computers :](#)

[CORC record](#)

This typescript manuscript documents the women who performed the mathematical calculations for the National Air and Space Administration (NASA) program in the 1940s, prior to the development of mechanical computers. Based on interviews, Golemba details the

Note: The pathfinder contains resources from the CORC catalogue, related to aeronautics. The labelled hotlinks point to the actual Web sites, and the hotlinks labelled "CORC record" point to the description of the resource (the CORC record).

Resim-7: CORC'da Kaynağın Kılavuzu

CORC kapsamında oluşturulan veritabanını ve URL'leri güncel tutma görevini kolaylaştırmak için CORC hizmeti URL sürekliliğini gerçekleştirmiştir. OCLC yazılımı; kırılmış veya tekrar yönlendirilmiş URL'leri tanımlamak, CORC ve OCLC kataloglama hizmeti içerisinde etkilenmiş olan kayıtları oluşturmak veya kütüphaneleri uyarmak için CORC kataloğunu sürekli taramıştır (Covert, Kay. 2001:43-44).

CORC, kütüphane teknikleri ve işlemlerine yeni açılımlar kazandırmıştır. Dublin Core ve AACR gibi üst veri standartlarını desteklemiştir. Unicode ve RDF gibi diğer standartları tamamlamıştır. Üst veri kayıtlarına, rehberlerin oluşturulması ve paylaşılması için araçlar sunmuştur (Hickey, 2000:50).

CORC ile tüm etkileşimler standart web tarayıcıları aracılığıyla yapılmıştır, bunlar sürekli şekilde dil desteklerini iyileştirmiştir. CORC verileri Unicode temelli bir veritabanına ve arama motoruna geçirmiştir. Bu, web tarayıcılarına girilebilecek ve gösterilebilecek herhangi bir karakterin saklanması ve gösterilmesine izin vermiştir. Kullanıcı ara yüzünün

daha fazla kişiselleştirilmesine izin verecek “dağıtık” bir CORC için OCLC planlar yapmıştır. Buna örnek olarak ara yüzün kendisinin Almancaya çevrilmesi ve isimler, konular için yerel yetki dosyalarını yüklemek olmuştur.

Bazı kütüphanelerde HTML ve XML/RDF’ de Dublin Core ile çalışmaya başlanılmasına rağmen, pek çok Amerikan kütüphanesinde de MARC21 kullanılmaktadır. Bunun diğer bir açısı, mevcut kütüphane iş akışına uyum ihtiyacıdır. Kütüphaneler bu durumu, bir kaydın ilerleyişini, seçiminden bibliyografik tanımlanmış oluşuna kadar izlemek için kullanabilmektedir. Bu onlara kayıt koleksiyonlarını CORC’a taşıyınca etiketleme ve izleme imkânı vermiştir (Hickey, 2000:56).

VI.6.1.2. CORC nasıl başladı?

Merkezi Dublin-Ohio olan OCLC, kâr gütmeyen, üyelik gerektiren bir kütüphane hizmeti ve araştırma organizasyonu olup, 2008 yılı Nisan ayı itibarıyla 112 ülkeden 60.000’den fazla kütüphaneyi birbirine bağlamıştır (<http://www.oclc.org/about/default.htm>). CORC hizmeti OCLC’nin Araştırma Ofisinin girişimi olarak başlamıştır. Ortak Çevrimiçi Kaynak Kataloğu (CORC) 1998’de OCLC’de bir araştırma projesi olarak ortaya çıkmıştır. Projenin amacı, kütüphaneler arasında büyük ölçekli bir işbirliği aracılığıyla web belgelerinin merkezi bir veritabanının yaratılmasıdır. Proje, ilgili bir seri araştırma çalışmaları sonucunda oluşmuştur. Araştırmacılar, internet kaynaklarının kataloglanması için, ortaklaşa bir yaratım çalışması sunmuştur. Kısa süre sonra kütüphanelere projeye katılmaları, OCLC tasarımına yardım etmeleri, hizmeti uygulamaları, girdileri ve geri bildirimlerinin yerine CORC araç setini kullanmaları için çağrıda bulunulmuştur. Ocak 1999’da Kurucu Kütüphaneler (Founders’ Library) aşaması başlamış ve CORC projesinde araştırma tasarımından, geliştirme projesine geçilmiştir. Bu aşamaya 24 ülkeden hemen hemen 500 kütüphane katılmış ve bir taslak hazırlanmıştır. (Covert,Kay, 2001:41).

Oluşturulan taslak 1999’da kullanılabilir hale geldiğinde pek çok kütüphane taslağın test edilmesi ve hizmetin geliştirilmesinde CORC araştırma ekibi ile işbirliğine başlamıştır. Bu kütüphaneler OCLC tarafından CORC Kurucu Kütüphaneleri olarak tanınmıştır (<http://www.oclc.org/corc/about/founding.shtm>). Temmuz 2000’de CORC tam bir OCLC hizmeti haline gelmiştir. CORC’un ilk aşamalarında veritabanının ilk adımları InterCat ve

NetFirst kayıtları ile atılmıştır. Kurucu üyelerin ve abone olan kütüphanelerin katkılarıyla CORC büyümüştür(Hsieh-Yee, Ingrid and. Smith, Michael, 2001: 134).

Deneme aşaması sırasında CORC kaynak kataloğu 2500 kütüphaneci tarafından seçilmiş kaydın ve 600 kılavuzun (konu başlıkları) üzerine çıkmış ve bu aşama Haziran 2000'de bitmiş, 1 Temmuz 2000'de de OCLC CORC hizmeti bir üretim hizmeti olarak kullanılabilir hale gelmiştir(Covert,Kay, 2001:41).

Kurulma aşamasında araştırma ekibi ALA'da sayısız sunumlar yapmışlar ve pek çok kurucu kütüphane de kendi deneyimleri hakkında sunumlar hazırlamıştır. Örneğin, Karen Calhoun, Dan Foley ve Duncan D.T. Irvine deneyimlerini 1999 ALA Konferansında (2000) paylaşmıştır. Senecal (2000) Dickinson College Library'nin deneyimlerini sunmuştur. CORC sitesi yedi kütüphanenin CORC'u nasıl kullandığı hakkındaki çalışmalarını kapsamıştır ([http:// www.oclc.org/corc/about/casestudies](http://www.oclc.org/corc/about/casestudies)). CORC tam bir hizmet haline geldiğinde OCLC *Newsletter* (<http://oclc.org/corc/news>) Temmuz/Ağustos 2000 sayısını CORC'a ayırmış, artan CORC farkındalığını, CORC özelliklerini, CORC ilintili sunumları ve CORC'un nasıl kullanılmış olduğunu tarif etmiştir. *Journal of Internet Cataloging* dergisi de cilt 4, 1-2 sayılarını, CORC'a ayırmıştır. Bu özel sayı WordSmith' in CORC'da nasıl uygulandığı (Godby ve Reighart, 2001), Dewey Onlu Sınıflama Sisteminin CORC kullanıcıları için nasıl zenginleştirildiği, MARC ve Dublin Core arasındaki geçidin nasıl desteklendiği (Childress, 2001) hakkında gerekli bilgiyi sağlamıştır.

CORC, hem nitelikleri ve potansiyeli için övülmüş, hem de uygulama problemleri nedeniyle eleştirilmiştir. Heery (2000) CORC'u işbirliğiyle üst veri yaratılmasının bir örneği olarak tanımlamıştır. CORC'un potansiyelini göz önünde bulundurarak Medeiros (1999) şu gözlemlerde bulunmuştur. "En azından CORC, internet kaynakları için WorldCat haline gelebilir" Edmunds ve Brisson (2001) kendi CORC deneyimlerini yansıtarak yavaşlığın ve sistem hatalarının sorun yarattığına ve katılımcılar tarafından kullanılmadan önce sistemin pek çok önemli iyileştirmeyi gerçekleştirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

Cornell Üniversitesinde de web sayfasında kütüphaneciler, CORC veritabanında koleksiyon geliştirme standartlarının yokluğu hakkında endişelerini ifade etmişler ve CORC özelliklerinin geliştirilmesi için önerilerde bulunmuşlardır ([233](http://ivy.mannlib.</p></div><div data-bbox=)

cornell.edu/corc/). Ohio State University ilk CORC kayıt oluşturulmasında koleksiyon geliştirme kütüphanecilerini dâhil ederek iş akışını denemiştir (<http://www.lib.ohio-state.edu/tswweb/corcrept.htm>).

CORC üyeleri OCLC'yi CORC'u iyileştirmeleri hususunda aktif şekilde cesaretlendirmişlerdir. Tıp Kütüphaneleri Topluluğu(Medical Library Community), MESH yetki dosyalarını CORC içine yerleştirmenin ne kadar istenilir olduğunu saptamak için anket gerçekleştirmiş, yanıt böyle bir çalışmanın yoğun şekilde destekçisi olmuştur (<http://www.tulane.edu/~matas/HOCLCUG/resultswchart.html>).

Buraya kadar gözden geçirilen literatür, kütüphanecilerin internet kaynaklarını kataloglamanın, bu gibi kaynakları erişim içi kataloğa bütünleşmiş etmenin mantıklı bir yolu olduğuna inandığını göstermektedir. CORC, sorunlara rağmen sağladığı başarıyla otomatik kataloglama fikrini desteklemiştir.

VI.6.1.3. Kütüphaneciler CORC'u Nasıl Kullandılar?

Kütüphaneciler, kendi bilgiye erişme yeteneklerini OCLC'nin CORC hizmeti ile birleştirdiğinde kuvvetli sonuçlar elde etmiştir. CORC son teknoloji ürünü bir web temelli üst veri oluşturma sistemi olarak, elektronik kaynaklar için bibliyografik kayıtlar ve kılavuz oluşturmak için düzenlenmiştir. OCLC'nin Araştırma Ofisi sistem geliştirilmesi aracılığıyla CORC'u iki yıldan az bir sürede Dublin Core OCLC ürün sunumuna evrimleşmiştir. CORC'un kullanımı sürekli arttığından, kütüphaneciler hizmeti kütüphane iş akışlarına dâhil etmek için sürekli yenilikçi yollar bulmuştur (Covert,Kay, 2001:43).

Web temelli üst veri oluşturma sistemi olan CORC'u kütüphanecilerin nasıl kullandıklarına ilişkin en iyi örnek; OCLC'de "How Do We CORC-Nasıl CORC'larız?" başlıklı bir sunum örnek olarak verilebilir. Sunumda Northwestern Üniversitesi Northwestern Üniversitesi Kütüphanesi, Kurucu Kütüphaneler aşamasından beri CORC'un içinde yer almıştır. Amerikan Hafıza Projesi'nin (American Memory Project) bir parçası olarak Kongre Kütüphanesi'yle işbirliği içerisinde, Northwestern'deki ekip, sayısallaştırılmış görüntü koleksiyonunu kataloglamak için özellikle Edward S. Curtis'in nadir bir tarihi foto gravür levha seti olan Kuzey Amerika Yerlileri'ni CORC'da kataloglamıştır. Rebecca Routh, Northwestern Üniversitesi Kütüphanesi'nin CORC'tan beklentilerini şöyle vurgulamıştır:

“Dublin Core kullanarak kaynak tanımı hakkında tecrübe kazanmak; dijital projeler için kataloglama zamanını azaltmak ve üst veri konusundaki en son yenilikler hakkında bilgi almaktır”. Kütüphane, kaynaklarını kataloglamak için Dublin Core RDF içinde LC'nin sunucusuna ihraç etmiştir. Kütüphane kaynaklarını tanımlarken tekrarlanan bilgilerin girilmesini önlemek için CORC'un sabit veri özelliğinden yararlanmıştır. Kayıtlara erişimi arttırmak için Northwestern Üniversitesi Kütüphanesi her bölümde alt başlıklarla coğrafi bölgeye göre organize edilen her kayda işaretleyici içeren kılavuzlar oluşturmuş ve daha sonra kılavuzun dinamik bağlantılarını yerel bir web sitesine ihraç etmiştir. Aynı zamanda her kılavuza yerel koleksiyondaki kaynağı basmak için de bir alıntı girmiştir. Kılavuzlar, kütüphanenin elektronik kaynaklar için olan yerel veritabanından da taranabilmiştir(Covert,Kay, 2001:44).

Northwestern Kütüphanesi'nde CORC, kütüphanenin web sayfası için kılavuzlar oluşturulmasını ve yerel bir elektronik kaynak veritabanını içermiştir. Bunun yanında, danışma bölümü çalışanları web siteleri seçmelerinde CORC'u kullanılmasında yardımcı olmak için CIC (Committee on Institution Cooperation-Kurum İşbirliği Komitesi) –Referans İşbirliği'nin bir parçası olarak eğitim vermiştir.¹

Hartford'daki Connecticut Eyalet Kütüphanesi'ndeki kütüphaneciler ise kendilerine web belgelerini tanımlayacak ve daha sonra kendi çevrimiçi kataloglarına dâhil edecek bir aracı arıyorlardı. Connecticut Eyaleti, Hükümet yayınlarına halkın erişimini sağlamada sorumlu olan kütüphane olarak, Connecticut Eyalet Kütüphanesi, Connecticut Eyalet ajansları tarafından oluşturulan web belgelerini kataloglamak için CORC'u uygun gördü ve kullanmaya başladı. Connecticut Eyalet ajansları tarafından oluşturulan web belgeleri kataloglanarak kütüphanenin OPAC'ına entegre edildi. Web belgelerinin kütüphanenin OPAC'ına bütünleşmiş edilme amacı Connecticut Eyaleti Hükümet yayınlarına hem geleneksel formatlarda hem de webde kolay erişim sağlamaktı (<http://www.cslib.org/gis.htm>).

Kütüphaneler, CORC'u kendi sayısal projelerinin pek çoğunu kataloglamak için kullanmış ve arama motorlarının bulması umuduyla yerel sitelere dâhil edilmeleri için web

¹Northwestern Üniversitesi Kütüphanesi'nin CORC'u nasıl kullandığı hakkında daha fazla bilgi için <http://staffweb.library.northwestern.edu/catalog/corc/>' ye bakınız.

yöneticilerine Dublin Core etiketleri ihraç etmiştir. Smithsonian Enstitüsü Kütüphanelerindeki kütüphaneciler de CORC'u çeşitli şekillerde kullanmıştır. Kütüphaneciler CORC'u üst veri elementlerinin seçiminde yardımcı bir araç olarak görmüştür. Smithsonian şube kütüphanesinin sayfasını kataloglamak ve işaretleyici oluşturmak için kendi Kataloglama Hizmetleri Bölümlerinde CORC'da MARC formatını kullanmaya başlamıştır (<http://www.sil.si.edu/cataloging/CORC>).

CORC'un diğer uygulamaları ise arşiv materyallerinin sayısallaştırılmış koleksiyonlarını ve sanal sergilerin sayısal versiyonlarını kataloglamada kullanmayı kapsamıştır. Örneğin Smithsonian Enstitü Kütüphaneleri, sayısallaştırıp katalogladıkları dikiş makinesi tarihi hakkında koleksiyonu CORC'da kataloglayarak araştırmacılara rehberlik etmiş ve sayısal koleksiyon hakkında içerik bilgisi sağlamıştır (<http://www.sil.si.edu/cataloging/CORC>).

Smithsonian Kütüphanecileri, CORC kullanımları aracılığıyla disiplinler arası işbirliğinde bulunmuşlardır. Örneğin, katalogcular web yöneticileri ve referans çalışanları ile önemli kaynak materyallerine ilgili linkler sağlamak için güçlerini birleştirmiştir. CORC kayıtlarını merkezi kataloglama servisi çalışanlarına iletmiştir. Smithsonian Enstitü Kütüphanelerinin birçok sayısal verilerini kullanıma hazır hale getirme yöntemlerinden bazıları, kütüphane ağ geçidi kütüphanenin OPAC'ını, kılavuzları ve OCLC'nin WorldCat aracılığını kapsamıştır.²

CORC'da yer alan kütüphaneler, yaklaşık 250 web kaynağı için kayıt oluşturduktan sonra başlıklar ve CORC kaynak tanımlamalarında kullanılan standartlar hakkında kılavuzlar oluşturmuştur. Bu kılavuzlar, kütüphanenin çevrim-içi katalogunda gömülü konu arama özelliği ve kütüphane çalışanlarının kolaylıkla yeni kılavuzlar oluşturabileceği, web belgelerine erişimi bütünleştireceği, kayıtları ve lisanslı kaynakları kataloglayacakları bir şablonu oluşturmuştur(Covert,Kay, 2001:45-46).³

² Smithsonian Enstitü Kütüphanelerinin web sitesi (<http://www.sil.si.edu/cataloging/CORC>) CORC'u nasıl kullanmakta oldukları hakkında bilgi içermektedir.

³ Konuyla ilgili Connecticut Eyalet Kütüphanesi'nden daha fazla bilgi <http://www.cslib.org/pathfinders/CORC.htm>' de bulunmaktadır.

VI.6.1.4. CORC'un Diğer Projelerden Farklılığı

CORC, genellikle sınırlı aralıktaki konu içerisinde internet kaynaklarına yapısal bir yaklaşım sağlayan konu ağ geçitlerine benzemektedir. Ancak CORC'un tüm sürece olan yaklaşımı pek çok yönden ağ geçidi projelerinin çoğundan farklıdır:

- Büyük ölçekli işbirliğidir.
- Tek bir veritabanında pek çok koleksiyon vardır.
- Sistem ve araçlar vurgulanmıştır.
- Mevcut kütüphane teknikleriyle bütünleşmiş edilmiştir.
- Geleneksel kütüphane teknikleriyle adapte edilmiştir.
- Elle oluşturulan kılavuz sayfalarının desteklemiştir.
- Çoklu üst veri şemalarının desteklemiştir.
- Kendi kendini desteklemeyi planlamıştır(Hickey, 2000:53).

Kısaca CORC, konu ağ geçitleri tarafından büyük bir kütüphaneler arası işbirliği ortamında geliştirilen kavramların çoğunun tercüme edilmesinin sonucudur. OCLC'de kütüphaneler için en faydalı sistemi kurmaya yoğunlaşmaktadır. Bu durum mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlar için zorlayıcı bir düzenlemeyi vurgulamaktadır. Seçim kriterleri üzerinde fazla vakit harcanmaktadır. Bireysel kütüphaneler veya kütüphane grupları bu gibi prensipleri geliştirmektedir.

VI.6.1.5. Bilgiye Erişimde CORC

CORC, internette akademik bilgi ulaşımı işinde mevcut üst veri standartlarını kullanmıştır. Diğer OCLC projeleri gibi CORC, veritabanı oluşturmakta kullanıcılarına güvenmiştir. Bu ortak çabaya birçok kütüphaneden destek gelmiştir. Kaliteli internet kaynaklarına ulaşımı sağlaması bakımından araştırma kurumları için CORC uygulaması çok faydalı görülmüştür. Akademik ilerleme, artık internet üzerinde çok deneyim isteyen bir olgu olmuştur. İnternetteki bilgi kaynaklarına ulaşmak için yoğun çaba harcanmaktadır. Örneğin Ehrman Tıp Kütüphanesi Web Takımı oluşturmuş, bu takım konusuna göre biyomedikal siteler meydana getirmiştir. Kategoriler, özellikle indekslenmiş dergi listelerine ve Ulusal Tıp Kütüphanesi'nin konu başlıklarına göre ayrılmıştır. Web takımı, web sitesinde e-metinleri ve e-dergileri sınıflandırmıştır. Seçilmiş web sayfalarında CORC'a bağlantı web takımı sayesinde olmuştur. Sonuçta düzenlenmiş sayfalar araştırmacılar tarafından yoğun bir şekilde kullanılmıştır. CORC katılımı, bir kütüphaneye kısa sürede daha kapsamlı ve kaliteli internet kaynaklarına

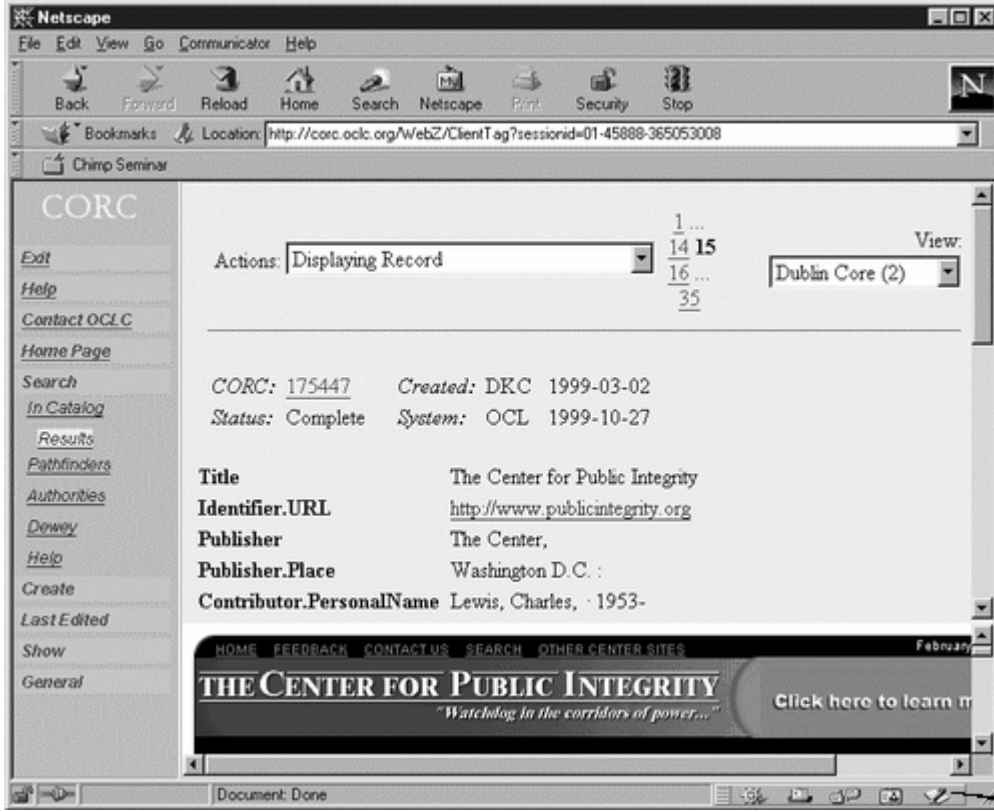
ulaşım sağlamıştır. İş akışı, her konudaki bilirkişi raporunun iş b6l6m6yle anlaşılması sonucu t6m profesyonel personeli içermiştir. CORC erişim uçları kolaylıkla g6ncellenmiştir. Kaynaklar elektronik ortamda tanımlandığı için onları eklemek ya da silmek zahmetli olmamamıştır. CORC’da URL kontrolc6s6n6n6n sahip olduğu yetenek diğer k6t6phanelerin bibliyografik tanımlamalarına yol g6stermiştir(Medeiros, 2002:50).

6rneğin ISSN, yayıncılara ve k6t6phanelere formatlı 6st veri sunabilmektedir. Amerika’da yayıncılar, Ulusal S6reli Veri Programı (National Serials Data Program) ve Amerika ISSN Merkezi aracılığıyla 6st verilerini web ortamından sağlamaktadırlar. Ulusal S6reli Veri Programında katalogcular, bunu OCLC’nin CORC projesinde kullanılan MARC bibliyografik kaydına çevirmektedirler (Reynolds,2002:44).

Medeiros (2002:51), CORC için ‘‘ığır açan OCLC projesi’’ tanımını yapmıştır. Bizce de CORC k6t6phanelerde web’in işbirliği g6c6n6n vitrini olmuştur. CORC, elektronik kaynaklara ve konuya ilişkin metinlere de bağlantı imk6nı sunmuştur. Ayrıca evrim-içi kataloga, Medcat veya Pubmed’e de bağlantı için kullanılmıştır. Kayıtları CORC’a y6klemek b6t6n araştırmacılara ve k6t6phanelere b6y6k katkı sağlamıştır.

VI.6.1.6. CORC’da Kataloglama Uygulaması

CORC’da kataloglama Mantis yazılımı ile yapılmıştır. Mantis otomatik web temelli kataloglama sistemi inşa etmesiyle ilgili problemleri çözme çabasından ortaya çıkmıştır. 6st veri kayıtlarını oluşturmak için RDF ve XML kullanılmıştır. CORC, USMARC ve Dublin Core standartlarında iki tip 6st veri 6retmiştir. Her iki standart için ortak olan alanları çapraz g6r6nt6lemiştir. Bir CORC katılımcısı bir web sitesini CORC sitesine girerek kayıt oluşturmuştur. Fonksiyonunu seçerek ve daha sonra URL’yi yazarak kataloglayabilmiştir. Web sitesinde ekranın altında b6l6nm6ř bir ekran ve 6st ekranda ya MARC ya da Dublin Core standartları kullanan bir kataloglama şablonu ortaya çıkar (Resim-8’ e bkz.) (Senecal, 2000:85).

Resim-8: CORC Web sitesi

CORC sistemi otomatik olarak kataloglama şablonundaki pek çok alanı, başlık, özet tanımı gibi bilgileri doldurmuş ve isim, konu başlığı ve otorite dosyalarına ekranın sol üst tarafındaki çerçevede bulunan bağlantılardan erişilebilmiştir. Sistem ayrıca analizin içeriğine dayanarak sınıflama numarası ve konu başlıklarını vermiştir. Bunun yanında CORC katılımcı kütüphanelerin kayıtlara uygulamak için değişmez verileri oluşturmasına, işlemin daha fazla akışına izin vermiştir. Bir kütüphane yaygın olarak kullanılan alanlarla birlikte bir MARC veya Dublin Core şablonu oluşturmuştur. Bu, kayıtlar arasında tutarlılığın korunmasına ve tekrarlanan veri girişini önlemeye yardımcı olmuştur (Senecal, 2000:86).

VI.6.1.7.CORC'un İşleyiş Sürecine Bir Örnek

CORC projesinin işleyişine Eham Tıp Kütüphanesindeki uygulamayı örnek olarak verirsek; Eham Tıp Kütüphanesinde önce web siteleri konularına göre sınıflandırılmıştır. Sonra konu bibliyografyaları belirlenmiş, web belgesi bibliyografik olarak tanımlanmış, bibliyografik kontrol yapılmış, URL kaynakları girilmiş, kayıtların ve konuların kontrol edilmiş ve sonrada URL erişim ucu web'e konmuştur (Medeiros, 2002:48).

VI.6.1.8. Kaynak Tanım Çerçevesi (RDF)-CORC

CORC'un içinde yer alan kütüphaneler kendi bibliyografik kayıtlarını Kaynak Tanım Çerçevesi-Resource Description Framework (RDF) formatında oluşturmuştur. OCLC ayrıca XML içinde RDF'yi uygulayarak bunları CORC içinde OCLC'nin öngörülmesiyle, ayrı şekilde kullanmıştır. Bazı kütüphaneler RDF'de üst veri kabul edecek sistemleri kurmuştur. Ancak 1999'un sonları itibariyle RDF kütüphanelerde yaygın şekilde uygulanmamıştır. CORC ayrıca Dublin Core'a ek olarak çeşitli üst veri şemalarını destekleme hususunda çalışmalar yapmıştır. Bu, pek çok kütüphanenin internet kaynaklarını kontrol etmede erken bir aşamada olmaları ve pek azının Tex Encoding Initiative veya Encoded Archival Description gibi şemalarda kodlanmış koleksiyonlara sahip olmasından dolayı olabilmiştir. Daha fazla sayısal kaynak oluşturuldukça ve daha fazla sayısal koleksiyon geliştirildikçe bu durum değişmiştir(Hsieh-Yee, Ingrid and Smith, Michael, 2001:139).

VI.6.1.9. CORC'da Çoklu Kayıt Oluşturulması

CORC, çekici ve güçlü bir özelliği toplama aracılığıyla çoklu kayıtları oluşturulmasını desteklemiştir. Bu özellik eğer bir kullanıcı pek çok linki olan bir web sayfasına sahipse ve o sayfadaki bazı (veya tüm) linklerden kayıt oluşturmak istiyorsa faydalı olmuştur. Bu gibi bir Web sayfasının URL'si sunulduğunda CORC toplayıcısı linklerden bilgi elde etmiş ve bunlardan, kullanıcı tarafından belirlenen bibliyografik kayıtları oluşturmuştur. Bu çok sayıda kayıt oluşturmak için etkili bir yol olmuştur(Hsieh-Yee, Ingrid and Smith, Michael, 2001:140).

VI.6.1.10. CORC Bakım Desteği

CORC link bakım desteğini sağlamıştır. Bir kütüphane OCLC sembolünü bir elektronik kaynak için olan bir kayda ekledikten sonra, eğer link kırıldıysa veya tekrar yönlendirildiyse, CORC'un durum ekranı kütüphaneyi uyarmıştır (URL'lerin bakımı, <http://www.oclc.org/corc/about/features/maintainurls/>). OCLC, aynı zamanda CORC ve WorldCat veritabanını "CORC kayıtlarına yapılacak eklemelerin veya değişikliklerin gerçek zamanlı olarak WorldCat'e yapılması" şeklinde senkronize etmiştir. (CORC' de kataloglama, <http://www.oclc.org/corc/about/features/cataloging/>). Ancak, pek çok CORC-L tartışmasında bu başlığa olan kuvvetli ilginin ifade edilmesine rağmen, CORC web belgelerini düzenlemeye yönelik kendine özgü kataloglama standardı geliştirememiştir.

VI.6.1.11. Büyük Ölçekli İşbirliği olarak CORC

Bazıları, internet kaynakları, konuya dayanan erişimi sağlamada dikkatli seçim ve tanımlamanın önemli olduğunu tartışmaktadır. CORC bu kaynakların büyük ölçekli tanımı için gereken yapıyı oluşturmuştur. Vurgulananlar kütüphane tekniklerinin uygulanması ve bu tanımların büyük bir veritabanının oluşturulması için işbirliğidir. Bu yapı içerisinde elektronik bilgi kaynakları için üst veri oluşturulmasını desteklemek üzere tutarlı ve sonuç olarak kapsamlı bir araç oluşturulmuştur. Web belgelerinin otomatik kataloglanması fikri CORC'da gerçeğe yakın hale gelmiştir (Covert,Kay, 2001:46).

CORC'da işbirliği pek çok farklı seviyede olmuştur. Kütüphaneciler sistemle etkileşecek, ihtiyaçlara ve geliştirmelere rehberlik edecek sistemi kullanmıştır. Sistemde hem kütüphanecilerin kendi arasında hem de CORC çalışanları ile yüz yüze tartışmalar için mevcut kütüphane konsorsiyumları ve sponsor görüşmeleri yapılmıştır. Elektronik kaynakların sunabileceği problemlerle uğraşacak yeni kurallar ve teknikler oluşturulduğunda iletişimde bulunmalarına yardımcı olacak CORC-L tartışma listesinden yararlanılmıştır. CORC içerisinde bir kaynağın başlangıçtaki seçiminden son düzenlemeye kadar bir kuruluş içindeki üst veriyi yönetmekte kullanılabilecek bir seri durum sağlanmıştır. Çoklu üst veri formatlarının desteklenmesi kütüphaneler içindeki gruplar arasında işbirliğinin büyümesine yardımcı olur. Bir kayıt, veritabanına bir kez girilince kütüphaneler bunun bakımını CORC ile paylaşarak alt yapıyı kayıt kilitleri, editörler ve URL bildirimleri ile kaynak değişiklikleri olarak sağlar. Kütüphaneler bilgi elde edilmesinde yardımcı olacak kütüphane sistemlerinde kullanılabilecek ve uygun olarak ulusal yetki dosyalarına yükseltilecek yetki kayıtlarını CORC'da oluşturabilir. Aynı zamanda gelecekteki sistemlerin güvenilir şekilde çalışması için çok önemli olan standartların geliştirilmesini de aktif olarak destekler (<http://www.oclc.org/corc/about/casestudies>).

VI.6.1.12. Kütüphane teknikleri ve CORC

Kütüphaneler 100 yıldan fazla bir süredir büyük bibliyografik kataloglar ve onlarca yıldır elektronik bibliyografik veritabanlarıyla uğraşmak için teknikler geliştirmiştir. Bu tekniklerin çoğu şimdi geliştirilen veritabanları için halen geçerli ve önemlidir. Bunlar otorite kontrolü kavramlarını, erişim kontrolünü, sınıflandırmayı, konu tanımını ve işbirliğini içermiştir.

CORC'daki otorite kayıtlarının tümü Kongre Kütüphanesi yetki dosyasının parçasıdır. Ancak diğer ulusal otorite şemalarını desteklemeyi ve herhangi bir ulusal dosyanın asla

parçası olmayacak üye-girdi otorite ve bunun bir uzantısı “erişim kontrolü” olup, tercih edilen başlık formlarının kullanıcının dil profiline ve yetki şemalarına bağlı olarak görünmesine izin vermiştir.

Sınıflandırma da CORC’da rol oynamıştır. Kütüphaneler uzun zamandan beri raflardaki kitapları düzenlemeye yardımcı olmak için sınıflandırma şemalarını kullanmaktadır. Bu sistemleri konu erişimi sağlamak üzere kataloglar içinde de başarılı şekilde uygulamaktadır. Dewey Onlu Sınıflama Sistemi’nin bu sistemlerin en bilineni olmasına rağmen, Kongre Kütüphanesi sınıflama sistemi gibi sistemler de yaygın olarak kullanılmaktadır (Hickey, 2000:55).

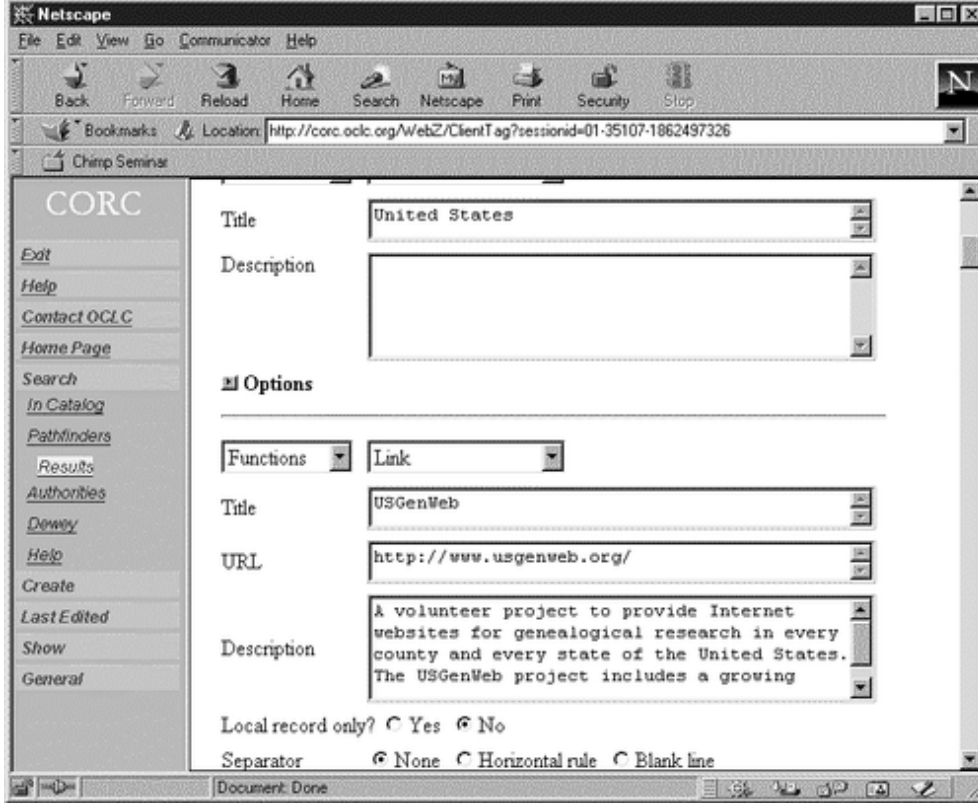
Yetkili kontrol işlemi CORC’da otomatik olarak yapılmıştır. Otomatik yetki otorite özelliği, kullanıcıların Kongre Kütüphanesi’ndeki isimlere ve konu otorite dosyalarına uygun otorite kaydını eşleştirme ve bağlantılarında yardımcı olmuştur. Bir kez bağlanınca, oluşturulan başlık formu kaynak kaydına girmiştir. Eğer oluşturulan formun değişmesi gerekiyorsa, CORC otomatik olarak bağlı olan tüm kaynak kayıtlarını güncellemiştir (Covert,Kay, 2001:44).

VI.6.1.13. CORC’da Kılavuzlar

Kılavuz, kelimesi kütüphanede belli bir konu üzerindeki bilginin nerede aranacağını kısa tanımlarını vermek için kullanılmıştır. Tipik olarak faydalı ansiklopedilerin, dergilerin, sözlüklerin, konu başlıklarının ve kütüphane kullanıcıları için hazır olan diğer kaynakların göstergelerinin bir listesini vermiştir. Kullanımda bu, web’deki kaynakları bulmaya yardım etmek için bağlantıları ve bunların kısa açıklamalarını toplayan pek çok web sayfasına benzemiştir. CORC’un kılavuz versiyonu bu yaklaşımların her ikisi üzerine inşa etmeyi denemiştir. Kütüphaneler standart linkleri ve tanımları içeren web sayfalarını oluşturabilmiştir. Fakat aynı zamanda sayfa gösterim için CORC Kaynak Kataloğunun dinamik aramalarını da içerebilmiştir. Son kullanıcıya arama sonuçları bağlantılar ve tanımlar olarak bütünleşmiş edilip ve gösterilmiştir. Bir kütüphane bir URL’yi düzeltir düzeltmez kılavuz sayfaları üzerindeki bağlantılar da düzeltilebilmiştir (Hsieh-Yee, Ingrid and Smith, Michael, 2001:169).

CORC’da kılavuzların yaratılması HTML bilgisi gerekmemiştir. Yani web sayfaları oluşturma tecrübesi olmayan kütüphaneciler için erişilebilmiştir. Kılavuz için bir başlık

oluşturmak, sonra bağlantıları kılavuz şablonundaki bir kutu serisinin içine kesip yapıştırmak kadar basit olmuştur(Resim-9'a bkz.). Veritabanı büyüdükçe bir kütüphaneci, bir kılavuz yaratmadan önce olduğu gibi veya modifikasyonlarla kullanabilecekleri bir kılavuzun mevcut olup olmadığını görmek için arama yapabilmıştır (Senecal, 2000:86).

Resim-9: CORC'da Kılavuz Oluşturma

CORC kılavuz veritabanı, kılavuzların oluşturulması ve paylaşılmasını kolaylaştırmak için tasarlanmıştır. CORC, kılavuz oluşturmak için dört farklı yol sunmuştur:

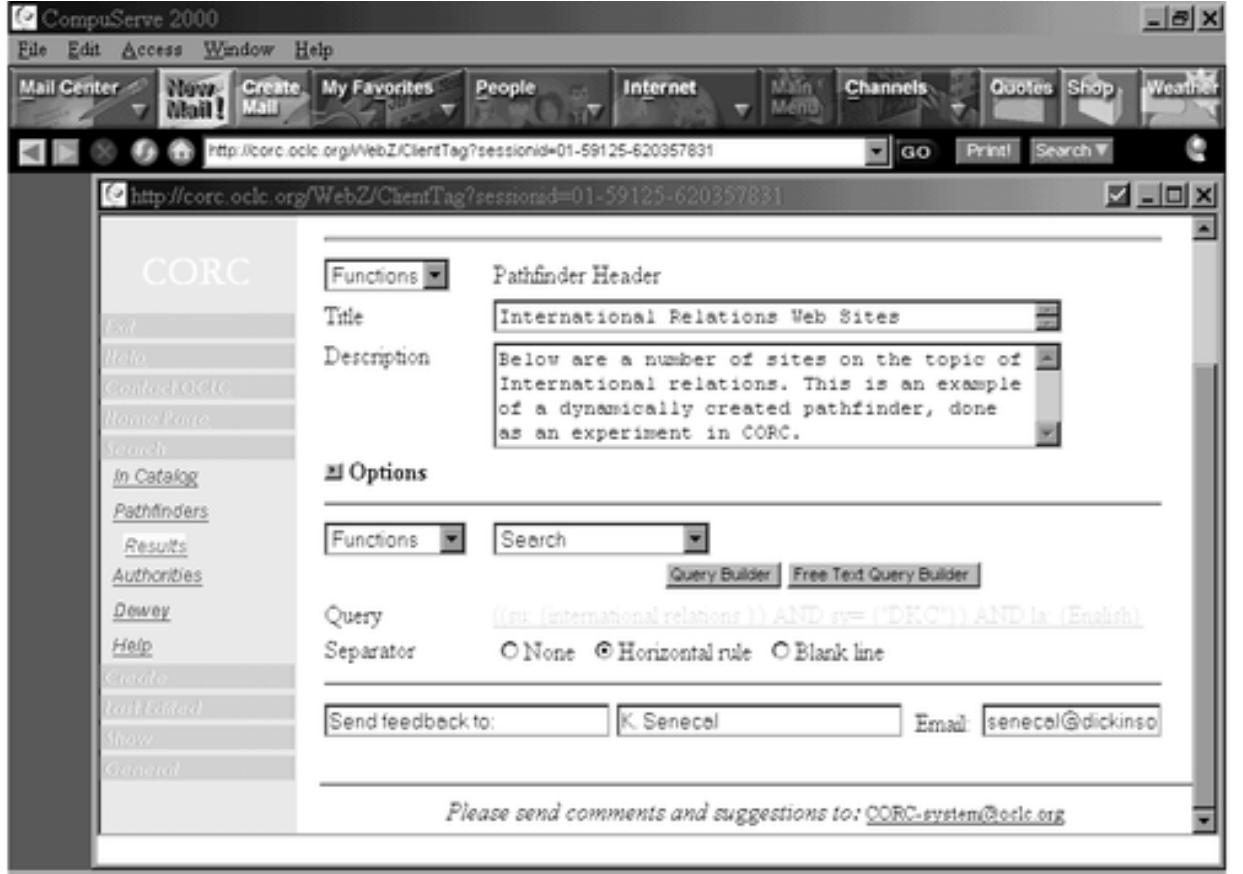
1. Mevcut bir kılavuzun kopyalanması;
2. CORC veritabanının taranması,
3. Kayıtların etiketlenmesi ve bunların yeni bir kılavuza eklenmesi;
4. Kılavuzlar için CORC veritabanının taranması, bunların etiketlenmesi ve yeni bir kılavuza eklenmesi ve internette bulunan maddelerin eklenmesiyle en baştan başlama.

Yapılan araştırmada veriler göstermiştir ki, CORC veritabanının taranması, kayıtların etiketlenmesi ve bunların bir kılavuza eklenmesi en sık kullanılan yöntem olmuştur (Hsieh-Yee, Ingrid and Smith, Michael, 2001:169).

CORC kılavuzu oluşturucuları arama sorgularını bir kılavuza gömmek için “Arama” seçeneği sunmuştur. Bir kılavuz gösterildiğinde, CORC sorguları CORC Kaynak Kataloğuna karşı çalıştırarak kılavuz gösterimindeki en son kayıtları dâhil etmiştir. CORC Kılavuzu kullanıcının kılavuzları “profil” görünümünde düzenlemesine imkân vererek kılavuzun hiyerarşisini görmesini sağlamıştır (Covert,Kay, 2001:44).

CORC’da konu, başlık, dil ve yayıncı da dâhil olmak üzere 18 alandan tarama yapılabilmiştir. Resim-10 ve 11’de söz konusu alanlara örnek verilmiştir. (Senecal, 2000:89-90).

Resim-10: CORC’da Tarama Alanları

Resim-11: CORC’da başlık ve tanımlama

CORC, kılavuzları fiziksel ve dijital kaynakları bütünleşmiş etmiştir. Kitaplar web kaynaklarının yanında listelenmiştir. Böylece bir konudaki tüm materyal, kullanıcılar için tek bir yerde olmuştur. Dinamik arama yeteneği kullanıldığında, kılavuza erişim her zamanda bir arama kriteri uyarınca gerçekleştirilir ve kılavuz kaynak katalogundaki yeni kayıtlarla yenilenmiştir. Kılavuzlar aynı zamanda kılavuzda bulunabilecek lisanslı kaynaklara erişim kontrolüne izin vermiştir. Bir kütüphane sadece kullanıcılarının abone olduğu bir dergiye erişiminin olmasını isteyebilir ve erişim kontrollü olduğunda, kılavuza erişen kütüphane dışındaki kullanıcılar dergi künyesini görebilir fakat içeriğini görmeleri bloke edildiği için engellenmiştir(Covert,Kay, 2001:44).

VI6.1.14. Üst Veri Sistemleri ve CORC

1995 yılından bu güne kadar Dublin Core Üst Veri Girişimi üzerine çok şey yazılmıştır. Bu uluslararası gelişme, bilgi sektöründe önder bir üst veriye dönüşmüştür. CORC projesinin gücünün bir bölümü, daha önce de dile getirildiği gibi onun hem MARC hem de DC kayıt değişimine izin vermesidir. Bu kendi OPAC’larına kütüphanelerindeki bilgiyi girmek isteyen veya kendi web sitelerinde HTML belgelerinin kullanımına bağlanmak isteyen kullanıcılar

için büyük esneklik sağlamıştır. Dublin Core, CORC Kataloqlama Takımından az iş gereksinimi duymuştur. Ayrıca DC element seti CORC erişim uçları için yeterli tanımlamaları sunmuştur. DC kullanmak, kayıt hazırlama sürecini hızlandırarak, bu çabaya katkıda bulunma kapasitesini genişletmiştir (Medeiros, 2002:50).

CORC, Dublin Core ve MARC'ı desteklemiştir. Bunlar arasında kayıt değişimi için eşleştirme haritası oluşturmuştur. CORC'un başarısının anahtarı bazı alanlar için otorite dosyalarının ve CORC kataloqlama ilkelerinin kolaylıkla elde edilebilirliğidir. CORC, Dublin Core ve AACR2 / MARC21 "Üst veri"yi tek bir veritabanı içerisinde birleştirebilmiştir. Bu standartların çalışması için harcanan çabalara rağmen, bu özellik CORC'un en önemli hususlarından biri olmuştur. Dublin Core pek çok açıdan MARC21'den daha basittir. Bu, basit ve kullanıcıların aşırı bir eğitim gerekmeden kayıt oluşturmalarına rehberlik eden girdi formlarını sunmayı kolaylaştırmıştır (Hickey, 2000:55).

CORC'da veri, ister MARC ister Dublin Core standartlarında olsun sonuç birisine ait olmuştur. Kongre Kütüphanesi geçiş üzerine OCLC ile işbirliği yapmıştır. CORC projesi bu iki üst veri arasındaki kesişmeyi gösteren önemli bir projedir.

CORC ve Dublin Core Komisyonları arasındaki görüşmeler sonucu DC Kütüphaneler Çalışma Grubu kurulmuştur (<http://www.oclc.org/oclc/research/projects/core/groups/libraries>). Grubun amaçları şunlar olmuştur:

- Dublin Core ve geleneksel kütüphane üst verisi arasındaki çoğalan çalışabilirliği geliştirmek
- Bir kütüphane perspektifinden Dublin Core topluluğunda olduğu düşünülen niteleyicileri analiz etmek
- Üst verileri kullanışlı yapmak için kütüphane veritabanı kaynaklarının bağlantılarını araştırmak
- Dublin Core tanımlamalarıyla, mevcut MARC-kontrollü elementleri kaydetmek(Guenther, 2002: 45).

CORC, MARC ve Dublin Core arasındaki bir geçit, esnek iş akışına imkân verir. CORC kaynak kataloğu WorldCat ile bütünleşmiş olmuştur. CORC aracılığıyla katkıda

bulunulan kaynaklar, anında WorldCat'te mevcut olmuş ve WorldCat veritabanı CORC'dan taranabilmiştir (Covert,Kay, 2001:43).

Yukarıda belirtildiği üzere, üst veri şemaları arasında geçiş yapmak, XML'de saklanan bir temel tanımın yönlendirilmesi ile sistem içerisinde gerçekleştirilir. Bu temel tanım şu anda MARC, Dublin Core ve tek bir kayıta birleştirilmiş bir seri "yönetimsel" üst veri setinin elementlerine sahiptir. Ancak sistemin belli bir formatta çalışması beklenen her bir parçası, sadece kendisine mantıklı gelen XML kaydı alt setini görür ve Mantis sisteminin daha düşük seviyeleri daha ayrıntılı verinin kaynaşmasını ve idaresini üstlenir(Hickey, 2000:55).

VI.6.1.15.Kendini Destekleyen Sistem Olarak CORC

CORC anlamlı bir şekilde çalışmaya devam edecekse, kendini destekleyen sistem olması her sistemin elde etmeye ihtiyaç duyduğu önemli bir husustur. OCLC hemen hemen tümüyle, kütüphanelerin yaratımı ve üst veri kullanımı ile desteklenen bir organizasyondur. CORC işlemlere bütünleşmiş edildikçe, bunu sürdürecektir bir fiyatlandırma yapısını geliştirmiştir. OCLC fiyatlandırması en basit formunda, veritabanlarına ödüllendirme, katkıda bulunma ve bunların kullanımının ücretlendirilmesine dayanır, işlem başına veya abonelik bazındadır. Web belgeleri, OCLC'nin uğraşmaya alışık olduğu fiziksel kaynaklardan farklı karakteristik üst veri özelliklerine sahiptir(Hsieh-Yee, Ingrid and Smith, Michael, 2001:169).

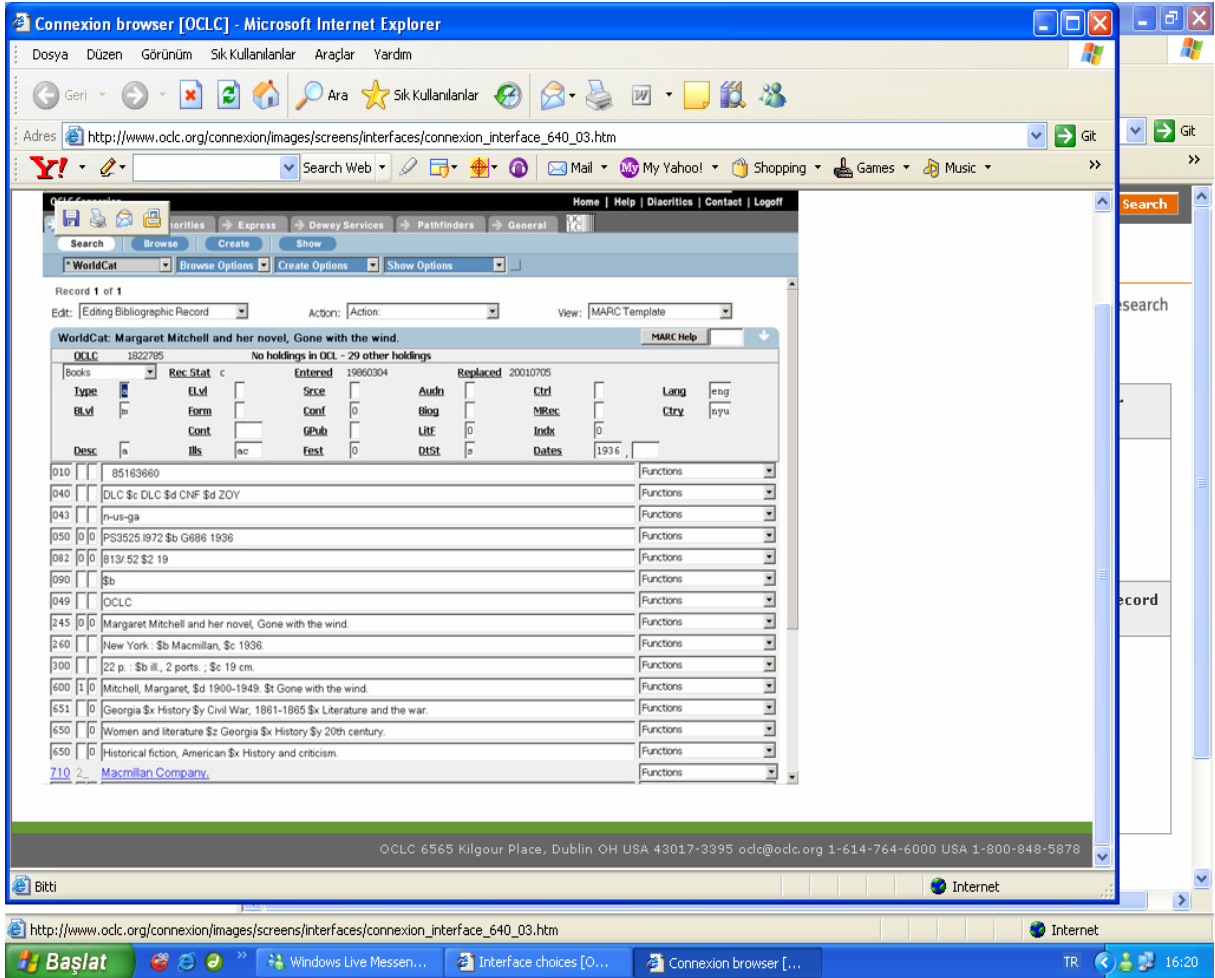
CORC'u kendi kendini destekler yapmanın bir diğer hususu da, OCLC'nin kaynak kullanım prensibidir. Temel olarak bu, kurumlara OCLC içerisinde oluşturdukları herhangi bir kaydın tamamen ücretsiz kullanımını sunar. Fakat diğerleri tarafından oluşturulan kayıtların kullanımında sınırlamalar vardır. Örneğin, bir kütüphane bir diğeri tarafından oluşturulan kayıtları elde edemez ve bunlara dayanan ticari bir hizmeti sunmaya başlayamaz.

Diğer bir husus da CORC veritabanının muhtemelen bir bütün olarak herkesin erişimi için webde ücretsiz olarak sunulmayacak olmasıdır. Bu, muhtemelen OCLC'nin FirstSearch hizmetinin bir kısmı olarak kullanıma hazır hale getirilmiş gibi, kütüphaneler için Z39.50 erişimi sağlamasıdır (Hickey, 2000:56).

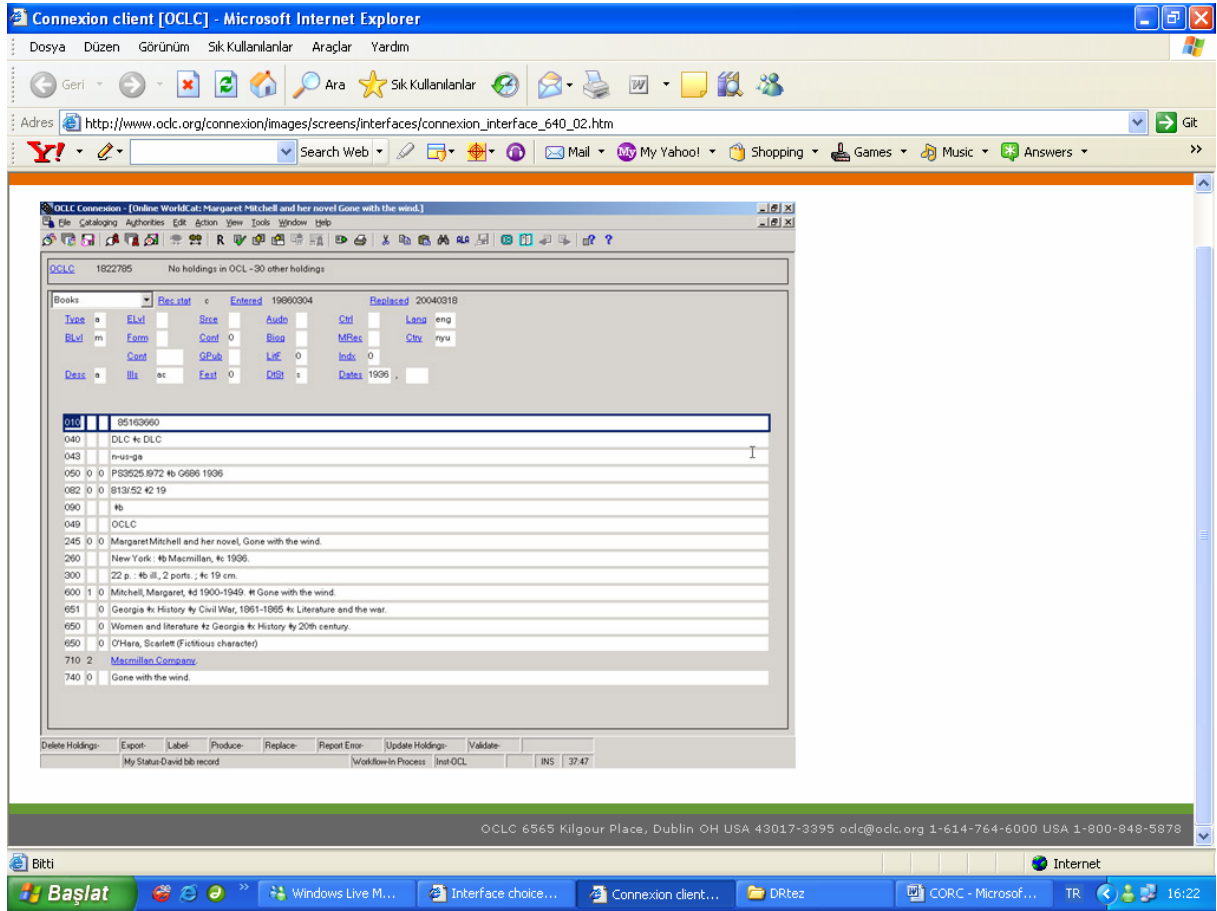
VI.6.1.16. CORC'un Connexion olarak adlandırılması

CORC'un başarılı olması ve Dünya'da kabul görmesinden sonra 2002 yazında OCLC, web tabanlı kataloglama görüntüsü ile CORC'u Connexion olarak adlandırdı. CORC'un devamı

olan Connexion elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanması için güçlü bir araçtır. Connexion işbirliği özellikleri geleneksel OCLC kataloglama hizmetlerinin devamıdır. Connexion, OCLC'nin kütüphanelerin genişleyen muhtelif gereksinimleri ve kataloglama hizmetinin gelecekte paylaşımı için ortaya koyduğu bir işbirliği projesidir. İşbirliğinde bulunan kütüphanelerle büyür ve kullanıcılar için gereklidir. Connexion'da OCLC, elektronik ortamdaki hızlı gelişmeye paralel olarak aylık ve üç aylık güncellemeler yapmaktadır. Bu aylık ve üçer aylık güncellemeler Connexion'un dinamizmi ve standartlar yaratmak için önemlidir. Connexion'a geçiş ve güncellemeler taramaların daha geniş bir kitle tarafından yapılabilmesi içindir. Böylece bilgi akışı daha hızlı sağlanacaktır. Web tabanlı sistemlerin kullanımında kurumsal farklılıklardan dolayı Connexion'a gereksinim duyulmuştur. 2003 Şubatından Haziranına kadar üç kütüphaneci tarafından test edilmiştir. Connexion'un en önemli özelliği Windows'un bir alt sistemi olarak ortaya atılmasıdır. OCLC tarafından yayınlanan 2003-2004 faaliyet raporlarında 2003 Ekiminden sonra Connexion Cilent 1.1 versiyonu kullanıcıların hizmetine sunulmuştur (<http://www.oclc.org/connexion/default.htm>-01.06.2007 tarihinde erişildi).

Resim-12: Connexion Cilent 1.1. versiyonu

Resim-13: Connexion Client'te MARC21 kaydı

Connexion Client üyesi olduğum OCLC-CAT tartışma listesindeki görüşleri de dikkate alarak sürekli yenilenmektedir. Bu yenilemeler; Ağustos 2004 Connexion Client 1.2 versiyonunu, Kasım 2005'de Connexion Client 1.5 veriyonu, Nisan 2006'da Connexion Client 1.6 versiyonu, Aralık 2006 Connexion Client 1.7 ve Eylül 2007 Connexion Client 2.0 versiyonu şeklinde olmuştur. Aralık 2007'den sonra Connexion Client 2.10 versiyonu kullanılmaktadır (<http://www.oclc.org/connexion/default.htm>- 12.05.2008 tarihinde erişildi).

VI.6.1.17.Connexion ve Özellikleri

Connexion, OCLC'nin kataloglama hizmeti için, güçlü, esnek, WorldCat'in yapılanması için donanımlı, dünyanın en büyük veri tabanına sahip olarak, dünya çapında kataloglamanın öncülüğünü yapmaktadır. Kütüphaneler, Connexion kullanıcıları için gerekli materyallerin bibliyografyasının en hızlı bir şekilde bulmak ve otorite kayıtlarını oluşturmak için kullanırlar. Connexion, dünya çapında kütüphanelere yararlı olan kayıtları OCLC işbirliğinde, giriş ve paylaşımını kolaylaştırmaktadır. Connexion, kataloglamanın tüm boyutlarında,

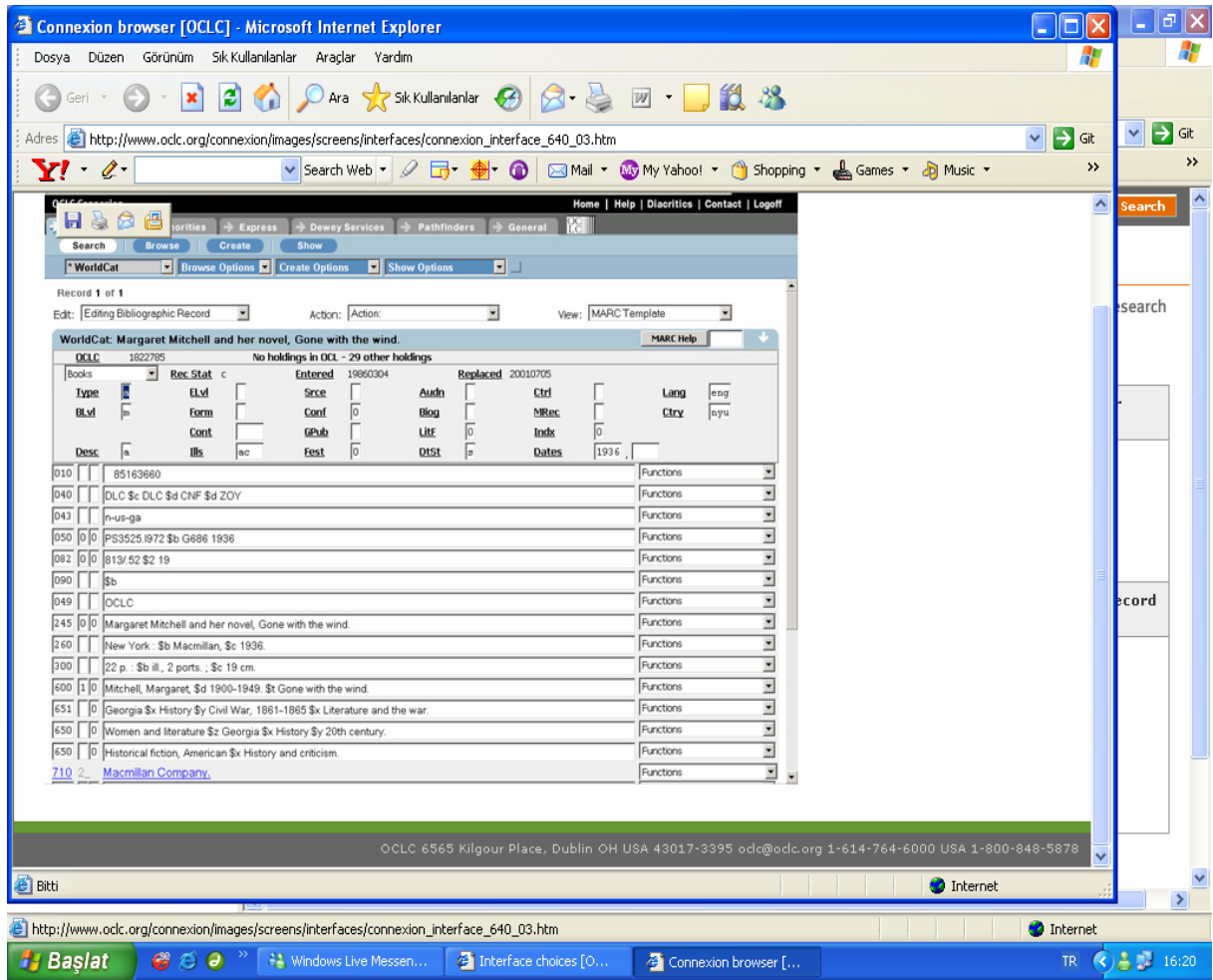
kütüphaneler için paralel olmayan esneklikler sağlamaktadır. (<http://www.oclc.org/connexion/default.htm> adresinden 02.06.2007 tarihinde erişildi.).

Connexion, eserlerin orijinal kataloglamalarını tam olarak yapar. Kütüphanelerin bibliyografik bilgilerini karşılaştırabilen veri tabanı olan Connexion, katalogculara bilgi birikimi havuzu oluşturarak ve mükerrerliği önleyerek zamandan kazanç sağlamaktadır (<http://www.oclc.org/connexion/about/features/worldcat/default.htm> adresinde 02.06.2007 tarihinde erişildi.).

WorldCat, Arap, Bengal, Çin, Slav, Yunan, İbrani, Japon, Kore, Latin, Tamil, ve Thai gibi çeşitli dillerde yazılı metin kayıtlarını da kapsamaktadır. Her metin kayıtları birçok lisanda yazılmıştır. Örneğin, Arapça metin yazısı, Arap, Pers, ve Urdu dillerinde yazılmıştır. Bengal yazılı metin, Bengla ve Assemese, Slav yazılı metin, Rus, Ukrayna, ve Bulgar, Devenagari yazılı metin, Hindi ve Marathi, İbrani yazılı metin, İbrani, Alman İbrani ve Ladino ve Latin yazılı metin İngiliz, Fransız, İspanyol ve Alman dillerini kapsamaktadır. Connexion'ın özel kullanıcı özelliği ile dünya çapındaki değişik dillerdeki kayıtların kataloglamasının kullanımında yardımcı olmaktadır (<http://www.oclc.org/worldcat/> adresinde 02.06.2007 tarihinde erişildi).

Connexion, kullanıcı durumuna göre tamamlanabilir. Web ara yüzü için kolaydır. Kullanıcı hizmeti için ara yüz tabanlı Windows, katalogcular için Çin (basitleştirilmiş), Çin (geleneksel), İngiliz, Alman, Japon, Kore veya İspanyol dillerinde çeşitli seçenekler ve kontrol verirken, standart tarayıcı kanalını sunar (<http://www.oclc.org/resourcesharing/default.htm>. adresinde 02.06.2007 tarihinde erişildi).

Connexion, OCLC'nin 30 yıllık kataloglama deneyimi ile kaynaklara ve hizmetlere sağlıklı uyum içindedir. Özelliklerini, işbirliği içindeki kütüphanelerin gelişmişlik düzeyine bağlı olmadan kendi dinamik yapısı içinde geliştirmektedir. Connexion, hızlılık gerektiren materyallerin bulunmasında kütüphanelere yardımcı olan bibliyografinin ve otorite kayıtlarının kalitesini düzenlemek ve oluşturmak için kullanır. Connexion, dünya çapında kütüphanelere yararlı olan kayıtların OCLC işbirliğine girişinde paylaşımını kolaylaştırmaktadır (<http://www.oclc.org/connexion/about/default.htm> adresinden 02.06.2007 tarihinde erişildi).

Resim-14: Connexion Clientin Kataloglama Ara Yüzü

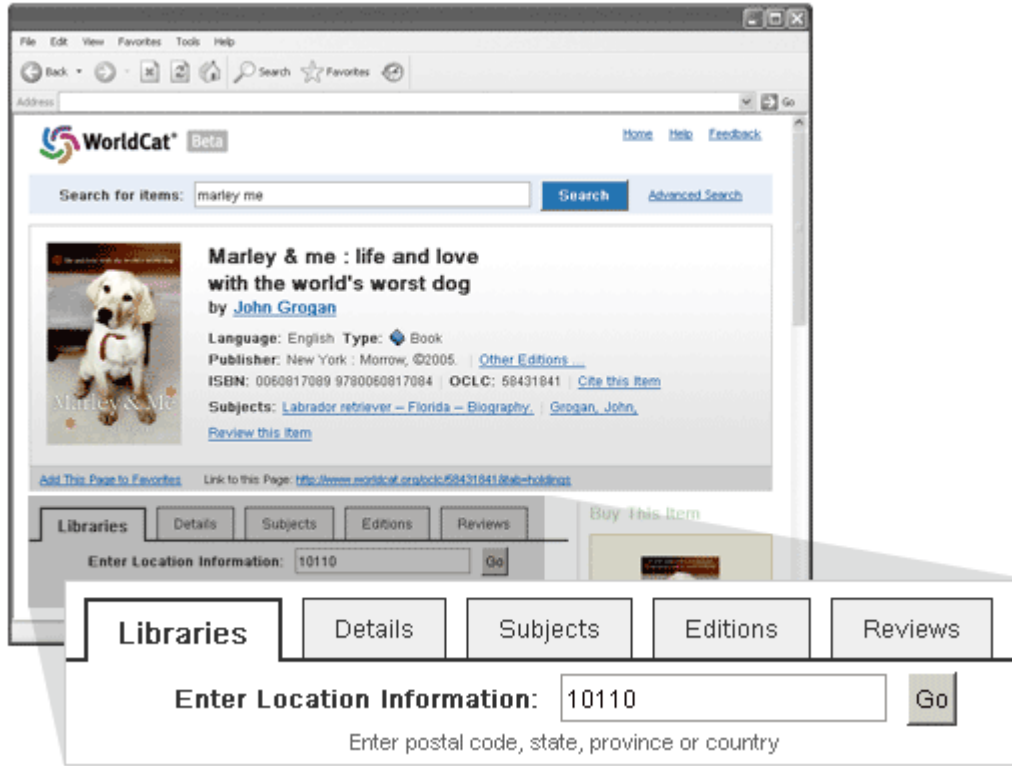
Connexion veri tabanı kayıtlarına erişim için iki yol bulunmaktadır. Birincisi ara yüz tabanlı tarayıcı, ikincisi Windows masa üstü uygulamasıdır. Kütüphaneler ve kataloglama personelinin tek ihtiyacı kullandığı ara yüzdür. Connexion tarayıcısının seçimi; özel yazılım kurulumu gerektirmeyen tarayıcı-tabanlı ara yüzle istenirse, herhangi bir internet-PC kullanımından elde edilebilir. Connexion kullanıcısı, Windows-tabanlı ara yüz isterse Connexion kullanıcı yazılımını indirmesi veya kurması gerekmektedir (<http://www.oclc.org/connexion/interface/default.htm> adresinden 02.06.2007 tarihinde erişildi).

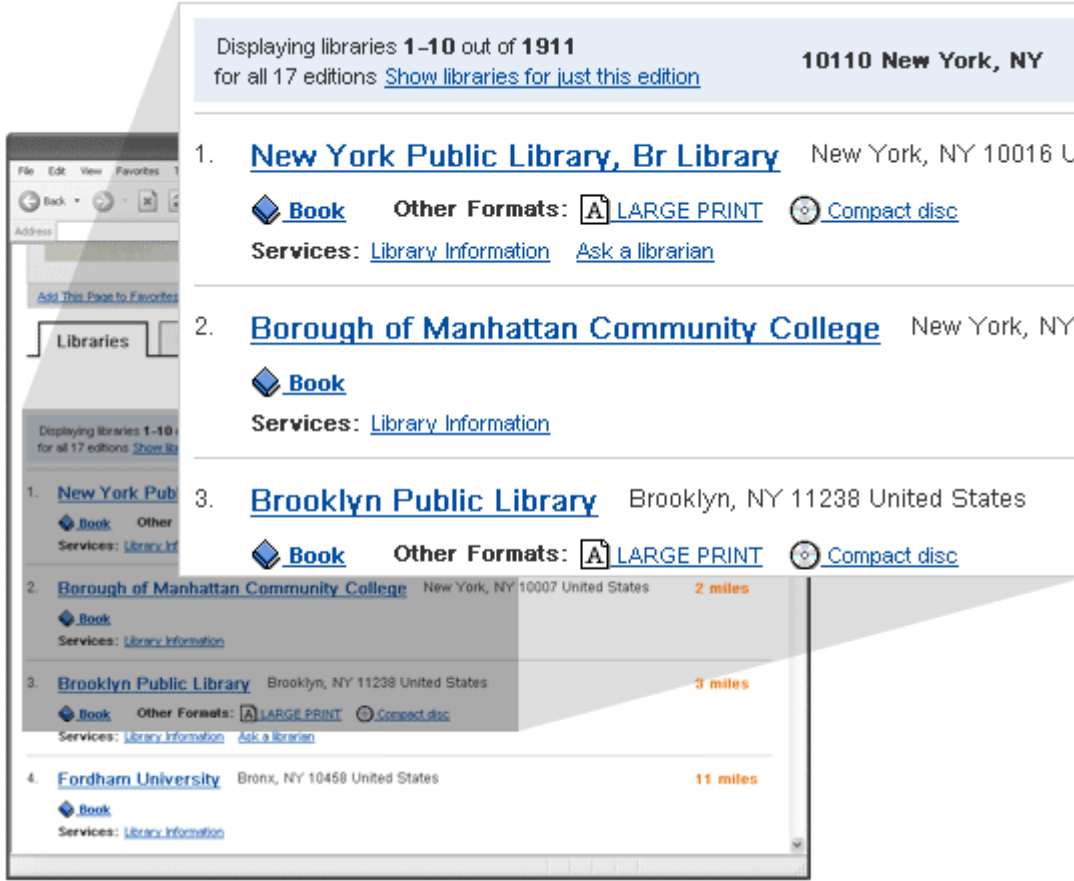
VI.6.1.18. Open WorldCat

Connexion, işbirliğindeki kütüphanelerin kataloglamasını WorldCat ile birlikte bütünlemektedir. Worldcat, katalogculara bilgi birikimi havuzu oluşturarak ve mükerrerliği önleyerek zamandan kazanç sağlayan OCLC toplu katalog programıdır. Dünya’da kopya-katalogun %95 OCLC üzerinden yapılmaktadır. 30 yılı aşkın bir süredir OCLC kataloglamada

uluslararası işbirliğini yürütmektedir(<http://www.oclc.org/connexion/about/features/worldcat/default.htm> adresinde 02.06.2007 tarihinde erişildi.).

CORC'un başarıya ulaşmasından sonra CORC'u da içine alacak olan Open WorldCat düşüncesi OCLC tarafından ortaya atıldı. Open WorldCat programı, 2003 yazında OCLC, kayıtlarını WorldCat ortamında tutan kütüphanelerin imajı ve erişilebilirliklerini arttırmak amacıyla internet arama olanaklarından yararlanılması yönünde bir vizyon benimsenmesiyle başladı. OCLC Üyeleri ve kütüphanecilik ve bilgi toplumunun öncüleriyle yapılan yoğun müzakereler sonrasında Open WorldCat pilot uygulaması hayata geçirildi (<http://www.oclc.org/worldcat/open/facts/default.htm>).

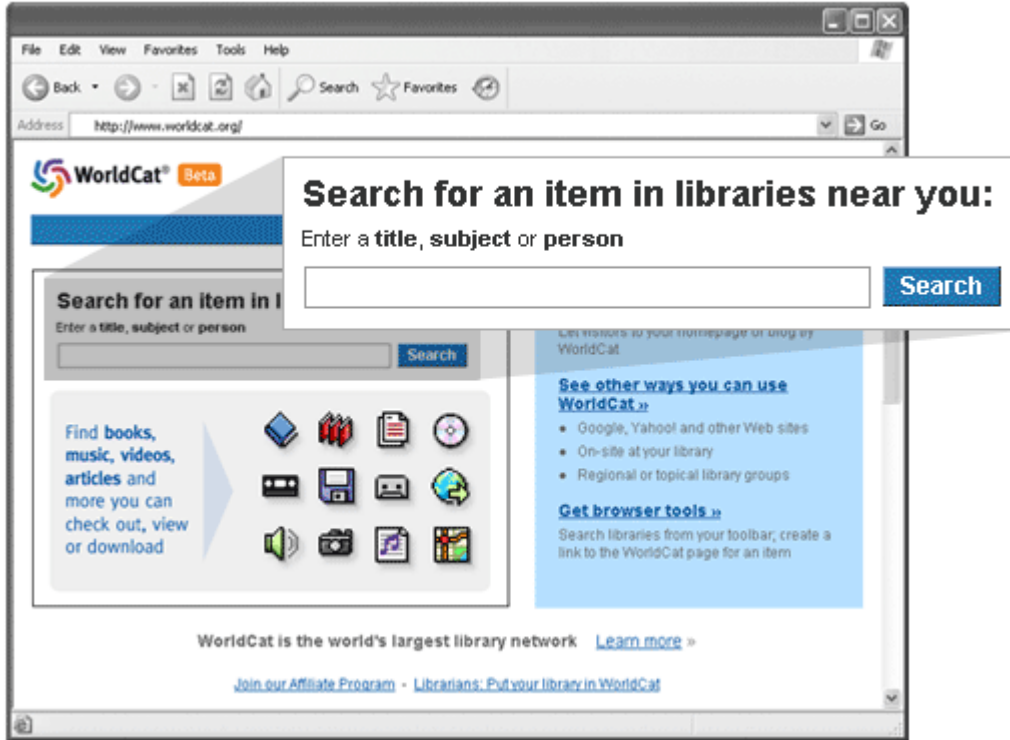
Resim-15: WorldCat

Pilot uygulama WorldCat veritabanının bir kısmının kullanıma açılmasından ibaretti. OCLC bünyesinde bulunan akademik, halk ve okul kütüphanelerinin yanı sıra bazı diğer kütüphanelerinin özel koleksiyonlarında yer alan çoğu kataloglanmış, başlıklardan oluşan 2 milyon özet kayıtlı pilot uygulamaya 30.000'in üzerinde OCLC üyesi kütüphane katıldı. Pilot uygulama hemen kendisini gösterdi. Pilot arabirimine aylık olarak atılan linkler sadece altı ay gibi kısa sürede yüzlerden milyonlara yükseldi. Pilot arabiriminden kütüphane kataloglarına ve diğer çevrim-içi kaynaklara erişen kullanıcıların yüzdesi FirstSearch içerisinde bulunan WorldCat'den erişen kullanıcılarla rekabet edecek ölçüde istikrarlı bir büyüme gösterdi. Tüm bunların yanı sıra üye kütüphanelerden, üye olmayan kuruluşlardan ve bireysel son kullanıcılardan alınan olumlu tepkiler, OCLC'nin Open WorldCat'i kalıcı bir program haline getirme kararını destekliyordu.

Kasım 2004 Google Scholar'ın kullanıcılarına "ilgili çevrelerce incelenmiş, raporlar, tezler, kitaplar, taslak metinler, özetler ve hemen tüm araştırma alanlarından teknik raporlar gibi ilgili literatüre özgü arama yapmalarına" olanak sağladığı duyuruldu. Bunlar, özellikle söz konusu materyalin büyük çoğunluğunun henüz elektronik formatta bulunamaması

nedeniyle önemli olan Open WorldCat programından alınan sonuçları da kapsamaktaydı. Pilot uygulamada kayıt sayısı milyonlar civarında iken Google'un 57 milyon Open WorldCat kayıtlarının tamamını kullanıma açmasıyla çok daha yararlı bir kaynak haline geleceği düşünüldü.(<http://www.oclc.org/worldcat/open/facts/default.htm>)

Sınırlı MARC alanları, kullanılan Open WorldCat, WorldCat'te mevcut 57 milyon kaydın hemen tamamını Google ve Yahoo! Search üzerinden Kasım 2004 sonunda erişilebilir hale getirdi.

Resim-16: Open WorldCat'in Tarama Sayfası

Artık Open WorldCat kalıcı program haline gelmiştir; WorldCat'de koleksiyonları bulunan kütüphanelerin koleksiyonları internet taraması yoluyla ve diğer siteler üzerinden bulunabilmektedir. 30 Haziran 2005 tarihine kadar WorldCat koleksiyonu bulunan tüm kütüphaneler, geri bildirim formu ile katılımlarını iptal etmedikleri takdirde bu listeye dâhil edilmiştir.

WorldCat koleksiyonları bulunan ancak FirstSearch üzerinden WorldCat veritabanına aboneliği olmayan kütüphaneler, koleksiyonlarının 1 Temmuz 2005 tarihinden itibaren Open WorldCat'te sergilenmeye devam edebilmesi için abone olmuştur. WorldCat'de bulunan Google, Yahoo! Search, ve Yahoo! Araç Çubuğu üzerinden tüm bu arama motorları ile

WorldCat kayıtlarına erişilebilir ve "Find in a library" ön eki ile web kullanıcılarına sonuçlar verilerek www.worldcatlibraries.org da bulunan kaynak verilere link atılmıştır. OCLC, Open WorldCat arabirimine atılan linklerin sayısını arttırmak ve üye kütüphanelerini daha fazla görünür kılmak amacıyla ilave web ortakları ile işbirliği imkânlarını sürekli izlemektedir (<http://www.oclc.org/worldcat/open/facts/default.htm>.)

Şekil 9: WorldCat İşbirliği Akışı

VI.6.2. Web Belgelerinin Kataloglanmasında Diğer İşbirliği Proje Çalışmaları

CORC'un yanında web belgelerini kataloglamada başka işbirliği çalışmaları da vardır. Bu bölümde tezimizdeki projeye örneklik etmesi açısından özellikle ulusal işbirliği çalışmaları kısaca incelenmeye çalışılacaktır.

VI.6.2.1. Electronic Publications Pilot Project (EPPP)

Çalışmalardan ilki 1994 yılında Kanada Ulusal Kütüphanesi tarafından Kanada'ya ait web belgelerinin kataloglanması, korunması ve erişiminin sağlanmasındaki zorlukları anlayarak tanımlamak amacıyla başlatılan EPPP (Electronic Publications Pilot Project)'dir. İnternetin ve teknolojinin hızlı bir şekilde hayatımıza girmesi ve bilgiye erişimi kolaylaştırmasıyla, Kanada Ulusal Kütüphanesi, ağ üzerindeki web belgelerini "ulusal miras" kapsamında olan yayın varlığını değiştirdiğini fark etmiştir. Dolayısıyla ulusal kütüphane web belgelerinin tanımlanması, belirlenmesi, erişiminin sağlanması, depolanarak korunması anlamında çözüm yolları bulmakta kendisini sorumlu tutmuştur. Ulusal kütüphane, ağ üzerinde bulunan enformasyonun korunmasına dair önlemler almadığı takdirde Kanada ulusal belge mirasında büyük boşluklar olacağını farkına vararak diğer büyük kütüphanelerle işbirliği içinde EPPP

çalışmasını başlatmıştır. Proje kapsamına iletişim ağları aracılığı ile erişilebilen ve sunucu bilgisayardan yayılan web belgeleri dâhil edilmiştir. Belgelerin içeriği ise şöyle saptanmıştır:

- Kanada'ya ait web belgeleri veya Kanada'ya ait şirket veya sponsorlar tarafından yüklenilmiş veya üretilmiş belgeler olmalıdır,
- Web belgesi Kanada'da yayımlanmalı veya Kanada'ya ait bir sunucu tarafından yayımlanmalıdır,
- Hükümetle ilgili haber niteliğinde yayımlanan web belgeleri de projeye dâhil etmelidir(Electronic Publications..., 1999).

VI.6.2.2.Preserving and Accessing Networked Documentary Resources of Australia (PANDORA)

1996 yılı haziran ayında başlatılan Avustralya'ya ait PANDORA (Preserving and Accessing Networked Documentary Resources of Australia) projesi de ilk işbirliği örneklerindedir. PANDORA projesinde ulusal kütüphane, eyalet kütüphaneleri ve kültür enstitüleri ile işbirliği içinde çalışmaktadır. Avustralya Ulusal Kütüphanesi, eyalet sınırları içinde derleme uygulamalarını gerçekleştiren diğer altı eyalet kütüphanesinden kendi eyaletlerine ait belirli web belgelerinin kimlikleme sorumluluklarını üstlenmelerini istemiştir. PANDORA projesi kapsamında ulusal kütüphane, eyalet kütüphaneleri ve Ulusal Ses ve Film Arşivi dâhil olmak üzere 10 kütüphane görev almıştır. Ulusal kütüphane, bu kütüphanelerle işbirliği içerisinde çalışarak Avustralya'ya ait web belgelerini gelecek nesillere aktarılmasını hedeflemiştir. Projede web belgeleri ulusal kütüphane tarafından kataloglanmış ve ulusal bibliyografyanın bir parçası haline getirilmiştir. Projede çalışanlara web belgelerinin seçiminden, yazarlar ve üreticilerle bağlantı kurulmasından, yayının yakalanma sıklığından, kalite kontrolünden ve ortaya çıkan sorunların çözümünden, yenilenen teknolojinin yarattığı sorunlardan, sayfaya giriş başlığının verilmesinden, ulusal bibliyografyada kataloglanmasına kadar olan süreçte geniş bir sorumluluk verilmiştir. İşbirliği çalışmasında kimliklenen web belgelerinin, Avustralya veya Avustralyalılarla ilgili olması veya Avustralyalı bir yazar tarafından üretilmiş olması veya Avustralya ile bir şekilde ilgili olması benimsenmiştir (PANDORA: Australia's web Archive, 2005).

VI.6.2.3. The Royal Swedish Web Arhiw3e (KULTURARW3)

Avrupa'daki uygulamaların ilklerinden biri İsveç Kraliyet Kütüphanesi'nin Kulturarw3 projesidir. 1996 yılında web belgelerinin kimlikleme sorununa çözüm getirmek amacıyla

Kulturarw3 projesi başlatmıştır. Bu proje ile İsveç'e ait internet üzerinde var olan bütün web belgelerinin kimliklenmesi amaçlanmıştır. Gelecekteki araştırmacılar için neyin değerli olup neyin değerli olmayacağını şimdiden tahmin edilmesinin zor olmasından dolayı web belgelerinin tümünü kimliklenmeye çalışılmıştır. URL adreslerinin sonunda bulunan İsveç'e ait .se ile biten bütün web belgeleri kimliklenmiştir. İsveç'te bulunan com, org ve net gibi uluslar arası alan adları altında kayıtlı olan belgelerde projeye dâhil edilmiştir. İsveç'in web belgelerini kataloglamak için programlandırılan toplayıcı robotlar belgeleri kimliklemeye hafızaları boş olarak başlar, her belgeyi bir kez kimlikler ve sonra dururlar. Tüm bu zaman içerisinde kataloglanan İsveç web belgelerinin tamamının kopyası her zaman kimliklenmiştir. Günlük gazeteler her gün, haftalık dergiler her hafta ve sürekli bu şekilde kimliklenmiştir. Kraliyet kütüphanesi bu projeye başlarken kimliklenen Web belgelerinin kullanıcıya açılmasını düşünmemiştir. Daha sonra bu projenin kütüphanenin yasal görevi altına girmesi ile kütüphaneye ait alanlarda web belgelerini kullanıcı hizmetine açılması hükmü de yasal görevinin içine eklenmiştir. Web belgelerinin internette benzer şekilde kullanıcılar tarafından erişilebilir olması düşünülmüştür. Ortalama bir kullanıcı web tarayıcısının (browser) yardımı ile bu belgeler üzerinde Alta Visita veya Euroseek gibi arama motorlarını kullanır şekilde gezinti ve araştırma yapılabilmektedir. Belgeler arasında gezinti yapma olanağı sadece bu uzaysal alanda sınırlı kalmamakta ayrıca zaman duyarlılığı da içermiştir. Diğer bir değişle belirli web belgelerinin zamansal evrimi takip edilebilmiştir. Web belgeleri arasında yapılacak olan gezinti sırasında arama motorlarının ayrıca zaman aralığı da vardır. Taranacak olan webin hacmini daraltan diğer metotlar da vardır. Üst veri ve otomatik kataloglama gibi alanlardan da araştırma yapılabilmektedir (Kunliga Biblioteket, 2005).

VI.6.2.4. The French National Institute for Research in Computer Science and Automatic Control (INIRI)

2001 yılında Fransa Ulusal Kütüphanesi, web belgelerini kataloglama çalışmaları için INIRI kararını almıştır. Fransa Ulusal Kütüphanesi bünyesinde yürütülen bu işbirliği çalışması derleme kanunu tarafından desteklenmemektedir. Bu nedenle, Fransız Web'inin kimliklenmesini amaç edinen bu çalışmanın mali giderleri kütüphanenin kendi bütçesi tarafından karşılanmaktadır. Kimliklenecek olan belgeler önemli olmalı ve belgelere en son ne zaman ulaşıldığına dair bilgiler ve belgelere ait bir güncelleme olup olmadığı, olduyorsa ne zaman olduğunu içeren bilgiler yer almalıdır. Fransız Web'ini kimliklemeye çalışan Fransa Ulusal Kütüphanesi'nin bu girişimi başlatmasının nedeni ulusal kültür birikiminin ortaya çıkmasını sağlamaktır (Day, 2003 :26-27).

VI.6.2.5. Preservation Arrangement & Retrieval of Assorted Digital Materials (PARADIGMA)

Norveç Ulusal Kütüphanesi, PARADIGMA projesini Ağustos 2001 yılında uygulamaya başlamıştır. PARADIGMA projesinin hedefi, web belgelerinin kimliklenmesi, derlenmesi ve korunmasında gerekli teknoloji ve metotları bulmak ve derlediği bu belgeleri 1989 Derleme Yasası uyarınca ulusal kütüphane kullanıcılarının erişimine sunmuştur. PARADIGMA projesi ile kazanılan deneyimler bibliyografik, teknik ve yasal alanlara da kendini göstermiştir. Proje, Norveç'te yayımlanmış ve halkın erişimine sunulmuş tüm belgeleri kapsamına almıştır. Kapsamın böyle belirlenmesinin sebebi, Norveç'le, Norveçlilerle ve yurt içinde ve yurt dışında olan Norveç'e ait durumlarla ilgili bilgilerin kaynağı olmaya çalışmaktır. Bu durum tüm web belgelerini kayıt altına alınmasını sağlamış ve araştırma için erişilebilir kılınmıştır. Norveç'te “.no” alan adı ile biten belgeler ile .com, .net, .org alan adı ile biten belgeler kimliklenmiştir. Ulusal kütüphane, web belgelerini kimlikleyebilmek için Norveç Yayıncıları, Norveç Tv ve Radyo Yayıncıları ile işbirliği çalışmalarına gitmiştir (National Library of Norway, 2004).

VI.6.2.6. The Internet Archive (IA)

İngiliz Milli Kütüphanesi öncülüğünde yürütülmekte olan İnternet Arşivi (The Internet Archive, IA) Birleşik Krallık Web Arşivi Konsorsiyumudur. Bu konsorsiyum bilimsel, kültürel ve akademik kaynakların gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Hak sahiplerinin izinleri ile seçimli web arşivleme çalışmalarını yürütür. İnternet Arşivi, kar amacı gütmeyen ticari bir ortaklığın sonucunda ortaya çıkmıştır. Uluslararası çalışmalar arasındaki ortak noktayı, ülkelerin ulusal çapta yürüttükleri web kimlikleme çalışmalarını uluslararası platformda geliştirme gayretleri şeklinde tanımlamak mümkündür. IA'nın hareket noktasında web'i dünya çapında kimliklemek hedefi yatmaktadır. İnternet Arşivi, Web üzerindeki bilginin ileriye dönük kullanımını sağlamak amacıyla 1996 yılında hayata geçmiştir. Kar amacı gütmeyen bir girişim olan IA, 2001 yılında sahip olduğu koleksiyonu *The Wayback Machine* adındaki ara yüz aracılığı ile serbest kullanıma açmıştır (Day, 2003). İnternet Arşiv'i uygulamasında aralarında kütüphanelerin de yer aldığı çeşitli organizasyonlarla işbirliğine gidilmiş, bibliyografik kaynakların sayısallaştırılması ve sayısal ortamda dağıtımını sağlamaya yönelik projeler üretilmiştir. IA'da sınıflandırma, web belgelerinin URL adreslerine göredir. Koleksiyona erişimde

kullanılabilecek tek yol URL adresleridir. Aynı zamanda koleksiyona anahtar sözcükle erişim sağlayabilecek bir ara yüz de bulunmamaktadır(Aldemir ve Oğuz, 2006:24).

VI.6.2.7. Alman Kongre Kütüphanesinin Bibliotek Projesi

Alman Kongre kütüphanesinin Bibliotek Projesi, başlangıç protokolünde ulusal otorite kayıtlarından üst veri toplayıcı merkez serverlü açık arşiv kullanılmıştır. Bu model kayıtların devamı terimlerinin en iyi şekilde yaklaşımı olabilir. Serverdeki bilgiler ulusal kayıtlarda değişiklik olduğu anda yenilenmektedirler. Bu demektir ki gün be gün bu arşivlerin sürekliliği söz konusu olup ulusal bibliyografik ajansı tarafından idare edilmektedir. Bir senaryo da bu paylaşılan uluslararası otorite kaydının geleceğin gerekli, "anlamsal web" olduğunu göz önüne almamızdır. Bu fikir, interneti daha fazla makine dümeninin insan dümenine oranla daha fazla zeki kılmaktadır(Electronic, 2003:98).

VI.6.2.8. Sanat, Tasarım, Mimari ve Medya Bilgi Geçidi (Art, Design, Architecture and Media Information Gateway-ADAM)

ADAM, kataloglama için Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2 (AACR2), Ağ tabanında oluşturulan kaynakların kataloglanması amacıyla geliştirilen bir işbirliği çalışmasıdır. Kataloglama için Olsen Rehberi (Olsen's Guide to Cataloging Networked Resources), terminoloji için, Sanat ve Mimari Gömüsü (the Art & Architecture Thesaurus), sınıflama için, Dewey Onlu Sistemi, kaynak tanımlama için de Internet Adsız FTP Arşivleri Şablonu (Internet Anonymous FTP Archives-IAFA Templates) ve Dublin Core Üst Veri Element Seti gibi kurallarını temel almaktadır. ADAM içinde yer alan konular arasında güzel sanatlar, tasarım, mimarlık, uygulamalı sanatlar, medya, müze çalışmaları ve koruma gibi konular vardır(ADAM 2002; El-Sherbini 2001:18).

VI.6.2.9. Colorado Dijital Kütüphane Projesi

Colorado Dijital Kütüphane Projesi de web belgelerini kataloglamada bir işbirliği projesidir. Proje, internette ve bilim dünyasında mantıklı olan bazı ekstra elementleri nedeniyle Dublin Core kullanılmaktadır. Projede arşivsel malzeme, kitaplar ve görsel kaynaklarda üst veri standartları kullanan kütüphaneler, müzeler ve arşivler katıldı (<http://digital.library.colostate.edu/>).

VI.6.2.10. Brisbane Üniversitesi Kütüphanesi, Queensland Üniversitesi Teknoloji Kütüphanesi ve Griffith Üniversitesi Kütüphanesi Çalışma Grubu Projesi

Brisbane Üniversitesi kütüphanesinden, Queensland Üniversitesi teknoloji kütüphanesinin ve Griffith Üniversitesi kütüphanesinden oluşan komite tarafından geliştirilen çalışma grubu bir rehber geliştirmişlerdir. Bu proje taslağı, serbest internet kaynaklarını içermekte, elektronik gazeteleri ve diğer telif hakkı olan elektronik kaynaklarını kapsam dışı tutmuştur(Electronic, 2003: 92).

Konuyla ilgili kütüphaneciler kayıtlarını oluşturarak Dublin Core tabanında özet kayıtlar için web formlarını tamamlamışlardır. Formun sonuçları MARC formatına dönüştürülmektedir. Projedeki kütüphaneciler, kütüphanelerde kataloglanan tüm kayıtları güncelleyebileceklerdir. Kütüphaneler, kaynağın içeriğinin tam kataloglanmış şekilde düzenlenip düzenlenmediği hususunu göz önüne aldıklarını sorgulanmaktadır. Örneğin, kaynağın önemi ne derecededir? Devlet yayını mıdır? Kapağı tek tip midir? Yerel önemi var mıdır? Kaynaklar kısmı harita gibi özellikli formatta mıdır? Kaynaklar, önemli referans aracı mıdır? Çünkü her bir faktör, AACR2'nin tam kataloglamada kullanımını etkilemektedir(Electronic, 2003: 92).

VI.6.2.11. Cedars Projesi (CURL Exemplars in Digital Archives)

Web belgelerini kataloglamaya yönelik bir başka girişim ise CURL kurumları ve Leeds, Oxford ve Cambridge üniversitelerinin ortaklaşa yürüttükleri Cedars Projesi'dir. Cedars (CURL Exemplars in Digital Archives) Projesi, OAIS bilgi modeli üzerinde oluşturulmuştur. Bu proje, her türlü uygulamaya uyarlanabilecek kadar geniş ve esnek yapıda hazırlanmış yüksek ölçekli üst veri şemasına dayanmaktadır. Cedars üst veri yaklaşımı, iki temel amaca hizmet etmektedir: İlki, Cedar hizmetleri içinde kullanabilmek için bir üst veri şeması oluşturmak; ikincisi ise belge kayıt üst veri standardizasyonu konusunda sürdürülen uluslar arası çalışmalara destek sağlamaktır. Cedars üst veri setinde yer alan unsurlar ve alt unsurlar, 'zorunlu' ve 'isteğe bağlı' şeklinde özel bir kısıtlamaya tabi tutulmamış, ancak sadece konu grupları anlamlı kategoriler içerisinde sunulmuştur (Cedars..., 2002:10).

Görüldüğü gibi projelerinden amaç elektronik kaynakların kataloglanmasında ortaklaşa hareket etmektir. Bu işbirliği projelerinin kimilerinde ulusal, kimlerinde de uluslararası standartlar geliştirilmiştir. Önemli olan paylaşılan uluslararası bilgiler ile kayıtlar için gerekli "Anlamsal Web" in önemli olduğunu göz önünde bulundurmak. Bu düşünce

interneti insansı yaklaşımla bilgiye erişimden makine yaklaşımıyla bilgiye erişime yönlendirmesidir. Aslında bu oluşum kütüphanelerin gelecekteki Web'in alt yapısını oluşturma fırsatlarını sunmaktadır. Kütüphaneler hali hazırda birçok otorite kayıtlarında kelime haznelerinin kontrolünü yapmaktalar. Bunlar, biyografik sözlüklerin, telefon rehberlerinin ve birçok ilgili araçların kaynaklarına kullanıcının yürütmesine yardım amacıyla dizinleme hizmetleriyle ve kontrol edilmiş kelime hazinelerinin soyutlanması ile bağlantılı olabilir. Bütün bu araçlar, bibliyografik ve diğer kaynaklar için kütüphanelerin veri tabanlarıyla da bağlantılıdır (Electronic, 2003:98).

Günümüzde bütün dünyada Web belgeleri en önemli bilgi kaynakları olarak görülmekte ve kataloglanmaları için yoğun bir işbirliği ve uğraş verilmektedir. Çalışmamızın bu bölümünden sonra Ülkemizdeki uygulamalara ilişkin tespitlerimizi vereceğiz.

VII.BÖLÜM-TÜRKİYE’DE WEB BELGELERİNİN KATALOGLAMA AÇISINDAN DURUMU

VII.1. Türkiye’deki Web Siteleri

21. yüzyılın toplumsal yapısını ve yaşam tarzını etkileyen en önemli faktörlerden birisi, internetin ve internet sitelerinin temsil ettiği “Bilgi ve İletişim Teknolojileri” (BİT) olmuştur. Bu teknolojik gelişim; bilginin üretilmesi, saklanması, düzenlenmesi, işlenmesi, taşınması, hizmete sunulması ve kullanılmasında büyük bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bilim ve teknoloji alanında görülen bu hızlı değişim, ülkelerin geleceğe yönelik politikalarını da etkilemiş; bilgi ve iletişim teknolojileri alt yapısının geliştirilmesi ve bunların yaygın kullanımının teşvik edilmesi, pek çok ülkenin öncelikleri arasına girmiştir.

BİT alanında dünyadaki bu gelişmeler, ülkemize de yansımış; 90’lı yıllardan itibaren, birçok kurumda bilgi işlem merkezleri ve internet siteleri oluşturulmaya ve bilgisayar ortamında bilgi saklanmaya başlamıştır. Yapısı itibarıyla üretim ve verimliliğin artırmasına katkıda bulunması ve teknolojik, ekonomik, sosyal gelişmeleri teşvik etmesi beklenen *bilgi toplumu* oluşturmaya yönelik hedefler ise, “e-Avrupa+” girişimine katılacağımızın açıklanmasıyla birlikte, 2000’li yıllarda hükümet politikalarında yerini almıştır.

Bilgi toplumuna geçiş sürecinde eDTr (e-devlet Türkiye) Projesinin, tüm kesimleri kapsayarak, ulusal fayda ve katma değeri arttıracak şekilde gerçekleşmesini sağlamayı amaçladığı ifade edilen ve DPT’nin sorumluluğunda yürütülen “Bilgi Toplumu Stratejisi”nin hazırlanması eylemi, projenin başlangıcından bu güne tamamlanamamıştır. Stratejik plan önerisini hazırlamak üzere, söz konusu iş, 2005 yılında yapılan ihale ile danışman firmaya verilmiştir. Danışman firma tarafından hazırlanan 10 Mart 2006 tarihli “Bilgi Toplumu Stratejisi” önerisi, DPT tarafından son şekli verilerek eDTr Projesi İcra Kuruluna sunulmuştur. Haziran 2006 tarihinde İcra Kurulu tarafından uygun görülerek YPK’ya sevk edilen stratejik plan taslağında; kamu internet sitelerine ilişkin olarak, Ulaştırma Bakanlığı’na bağlı Uydu Haberleşme ve Kablo TV İşletme A.Ş.’nin (TÜRKSAT) sorumluluğunda “Kamu İnternet Siteleri Standardizasyonu ve Barındırma Hizmeti” eylemine yer verilmiştir. DPT, TÜBİTAK ve internet sitesi bulunan bütün kamu kurumlarının ilgili kuruluş olarak belirlendiği bu eylemde; kamu internet siteleri için görsel, hizmet kalitesi, içerik, güvenlik, kimlik yönetimi ve kullanılabilirlik standardizasyonunun sağlanması, kamu internet sitelerinin özürllüler tarafından da kullanılabilmesine yönelik geliştirmeler yapılması ve talep eden kamu

kuruluşlarının internet siteleri merkezi olarak barındırılması öngörülmektedir (<http://www.sayistay.gov.tr/rapor/perdenrap/2006/2006-2Web/2006-Web.pdf>).

Türkiye’de internetin önemi çok kısa sürede fark edilip yararlanılmaya başlanmıştır. 1991 yılında ilk bağlantıdan 1998 yılının sonuna kadar internet kullanıcı sayısı 293.000’e çıkmıştır. 1999 yılında bu rakam 580.000 olmuştur. 2000 yılında %307 artışla internet kullanıcısı ülkemizde 1.785.000’e yükselmiştir.2002’de %196’lık artışla 3.500.000, 2003’te %72 artışla 6.050.000, 2004’te %23 artışla 7.500.000, 2005’te %13’lük artışla 8.500.000, 2006 yılında %44 artışla 12.300.000, 2007 yılında %30 artışla 16.007.000 olmuştur(Mestçi, 2008).

The Roper Reports Worldwide adlı Amerikan strateji şirketinin 30 ülkede yaptığı araştırmada, Türkiye, internet kullanıcı sayısı son iki yılda en hızlı artan ülke olarak gösterilmiştir. Araştırmaya göre Türkiye’de internet kullanımının 2005 yılında %19, 2007 yılında %21.1 olduğu belirtilmiştir(Mestçi, 2008).

İnternetin toplum tarafından giderek artan bir oranda tercih edilmesi; e-Devletin dışı yansıyan yüzünü oluşturan kamu kurumları internet sitelerinin önemini artırmıştır. Kamu internet siteleri aracılığıyla, gerek vatandaşlar gerekse özel sektör kuruluşları, kamu hizmetlerinden çevrimiçi olarak yararlanma ve kamu kurumlarına ait bilgilere her an ulaşma imkânına sahip olabilmektedir. Bilgi toplumuna ulaşılması hedefinde, internet sitelerinin etkin bir şekilde kullanılması önemli bir role sahiptir. Kamu kurumlarının internet ortamını etkin olarak kullanmaları gerek kurumlar, gerekse kullanıcılar açısından düşük maliyet, erişim kolaylığı, kullanım kolaylığı gibi avantajlardan en üst düzeyde faydalanılması sonucunu doğuracaktır. Bu bağlamda e-Devletin, vatandaşa şeffaf ve etkin hizmet sunmak ve bilgi sağlamak ile doğrudan erişim olanaklarını geliştirerek vatandaş devlet etkileşimini arttırmak olan amacının gerçekleştirilmesinde kamu internet sitelerinin rolü ve önemi tartışılmazdır.

Türkiye 1991 yılında ICANN & ODTÜ ".tr" alan adı dağıtımını başlamıştır. 1997 yılına kadar 3.818 alan adı dağıtılmıştır. 1998 yılında ODTÜ- BİDB tarafından tüm Türkiye için tutulmakta olan DNS (Domain Name System) kayıtlarına başvuruları kolaylaştırmak adına, WWW üzerinden etkileşimli olarak alınan başvuru sistemini geliştirmek amacıyla 2 yeni alan adı sunucusu devreye sokulmuştur. 16 Haziran 1998 tarihinde **gen.tr** (genel kullanım alan adı) başvuruları kabul edilmeye başlamıştır. 1 Temmuz 1998 tarihinde **nom.tr** (kişisel alan adı) başvuruları da kabul edilmeye başlanmış ve yılsonunda alan adı 9.188 olmuştur.1999

yılında alan adı tanımlamaların daha hızlı ve organize yapılmasını sağlamak amacıyla yeni bir veritabanı oluşturulması çalışması başlatılmıştır. 1999 sonu itibarı ile ODTÜ'ye kayıt ettirilmiş bulunan 14.477 adet alan adı tanımı yapılmıştır. 2 Kasım 2000 tarihinde, kamuoyunun katkı ve görüşlerini almak, çok sesli bir ortamda değerlendirme yapmak, Türkiye'de İnternet Alan Adları'nın sağlıklı gelişmesi için temel öneriler oluşturmak ve bu önerileri Alan Adı Yönetimi (ODTÜ)'ne ileterek uygulanmalarını sağlamak amacıyla DNS Çalışma Grubu (DÇG) kurulmuş ve alan adı 23.889'a çıkmıştır. 2001 yılında %36.63 artarak 32.639 olmuştur. 2002 yılında artış hızı biraz düşerek %26 ile 41.445 ulaşmıştır(Mestçi,2008). 26 Mayıs 2003 tarihinde nic.tr alan adları sahipliğinin güvenliğini esas alan, kullanışlı, web-tabanlı elektronik bir sisteme geçiş yapmıştır. Yeni sisteme geçiş öncesi toplam alan adı sayısı, 45.494 adettir. İlk **av.tr** (mesleki kullanım alan adı) uzantılı alan adı 29 Eylül 2003 tarihinde tahsis edilmiştir. Aralık 2004 tarihi tarihinde **dr.tr** (mesleki kullanım alan adı) başvuruları kabul edilmeye başlamıştır. 25-26 Haziran 2005 tarihlerinde, toplumun ilgili kesimlerinden Uyumsuzlukları Çözüm Mekanizması (UÇM) oluşturulmasına yönelik görüş alış-verişinde bulunabilmek amacı ile DNS Çalışma Grubu (DÇG) tarafından çalışma toplantıları düzenlenmiştir (https://www.nic.tr/index.php?PHPSESSID=11865612018025133171198226&USRACTN=STATICHTML&PAGE=about_history).

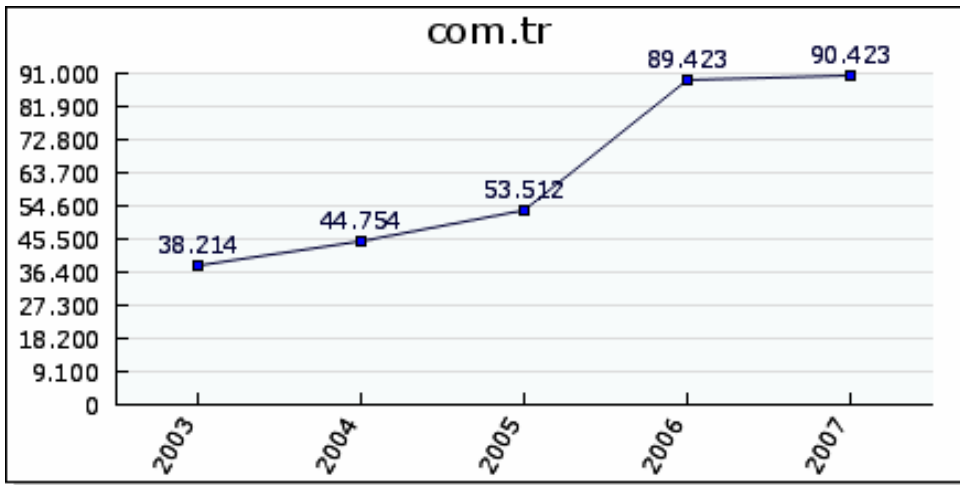
Alan Adları	Yıllara Göre Türkçe Web Siteleri Sayısı				
	2003	2004	2005	2006	2007
com.tr	38.214	44.754	53.512	89.423	90.423
biz.tr	138	168	238	389	421
info.tr	101	97	146	248	273
org.tr	2.310	2.596	2.992	4.682	4.892
net.tr	173	170	166	205	216
gov.tr	1.647	2.315	3.310	5.595	6.504
bel.tr	138	741	1.121	2.222	1.831
tel.tr	0	3	8	9	11
name.tr	736	835	1.095	1.768	1.728
gen.tr	7.079	5.932	6.516	8.409	9.715
web.tr	2.814	2.212	2.968	4.277	4.941
av.tr	72	580	902	1.936	1.706
dr.tr	0	0	14	27	29
k12.tr	800	1.449	3.352	9.381	9.021
edu.tr	170	180	189	298	325
pol.tr	22	105	135	228	251
bbs.tr	25	18	21	35	49
mil.tr	8	8	8	8	8
TOPLAM	54.447	62.163	75.993	129.140	132.344

Tablo-29: Yıllara Göre Türkçe Web Siteleri Sayısı

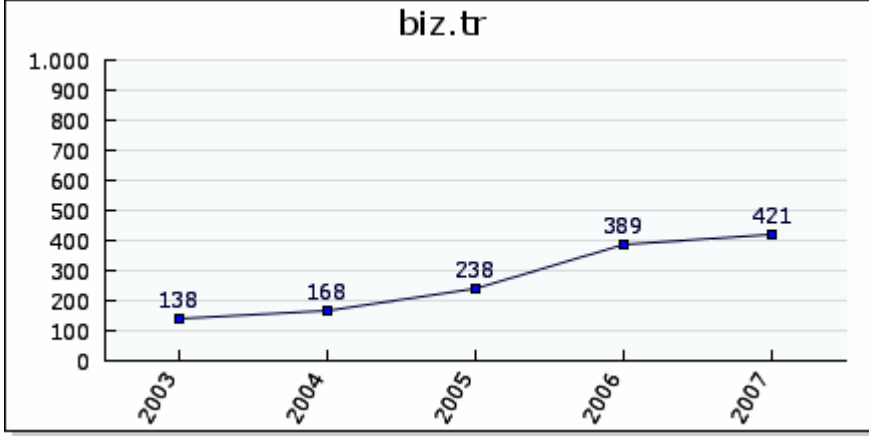
Kaynak: [tps://www.nic.tr/index.php?USRACTN=YEARSTAT&PHPSESSID=1197969038802513481299761](https://www.nic.tr/index.php?USRACTN=YEARSTAT&PHPSESSID=1197969038802513481299761)

Ülkemizde Tablo-29’da görüldüğü gibi 2003 yılında web sitesi sayısı 54.447’dir. 2004 yılında %14 artış ile 62.163 olmuştur. 2005 yılında artış oranı %22 olmuş ve Web sitesi sayısı 75.993’e yükselmiştir. 2006 yılında en yüksek artış ivmesini kazanmış ve %69 artarak 129.140 olmuştur.

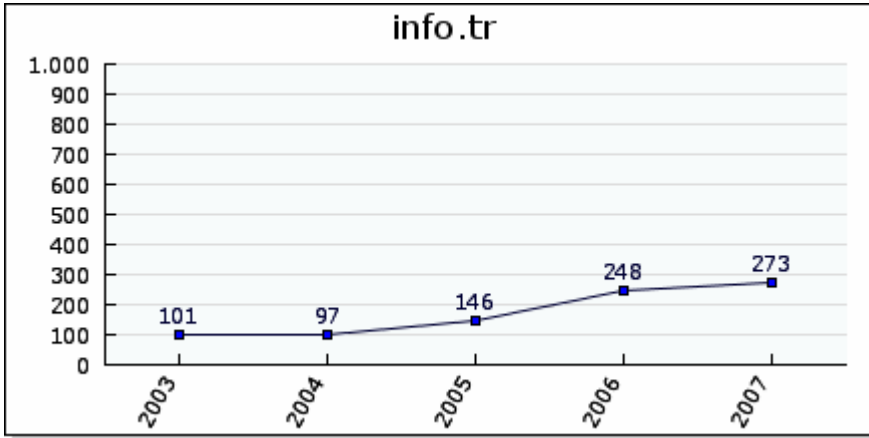
Temmuz 2007 tarihinde ki değerlendirmeye göre web sitelerinin sayısı yaklaşık %2,5 artış göstermiştir. Bu artışa göre son durum aşağıdaki grafiklerde de görülebileceği gibi com.tr (Ticari kuruluş) uzantılı 90.423, biz.tr (Topluluklar) uzantılı 421, info.tr (Ticari kuruluş) uzantılı 273, org.tr (Kar amacı gütmeyen organizasyonlar) uzantılı 4.892, net.tr (Ağ hizmeti sağlayan kuruluşlar) uzantılı 216, gov.tr (Merkezi idareye bağlı kuruluşlar) uzantılı 6.504, bel.tr (Belediyeler) uzantılı 1.831, tel.tr (Telefon numaralarına göre verilen alan) uzantılı 11, name.tr (Kişisel adlara göre verilen alan) uzantılı 1.728, gen.tr (Genel kullanım) uzantılı 9.715, web.tr (Web üzerinde çalışan oluşum ve girişimler) uzantılı 4.941, avr.tr (Avukatların mesleki alanı) uzantılı 1.706, dr.tr (Doktorların mesleki alanı)uzantılı 29, k12.tr (İlk ve orta dereceli okullar) uzantılı 9.021, edu.tr (Üniversite ve Enstitüler) uzantılı 325, pol.tr (Asayiş hizmetleri) uzantılı 251, bbs.tr (Herkes için açık alan) uzantılı 49, mil.tr (Askeri hizmetler) uzantılı 8 olmak üzere toplam **132.344** web sitesi bulunmaktadır. (<https://www.nic.tr/index.php?USRACNTN=YEARSTAT&PHPSESSID=11865612018025133171198226>). Aşağıdaki grafiklerde 2003’den 2007’ye kadar alan adlarındaki istatistik bilgileri verilmiştir.

Grafik-2:Com.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi

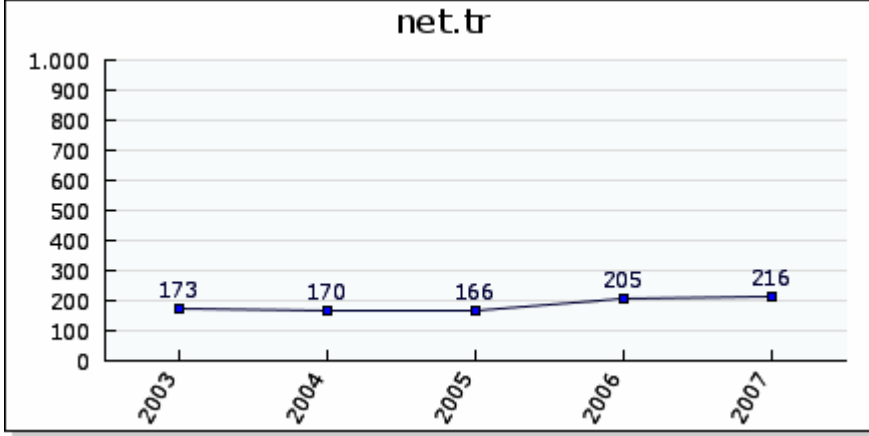
Grafik-3: biz.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak: www.nic.tr.**

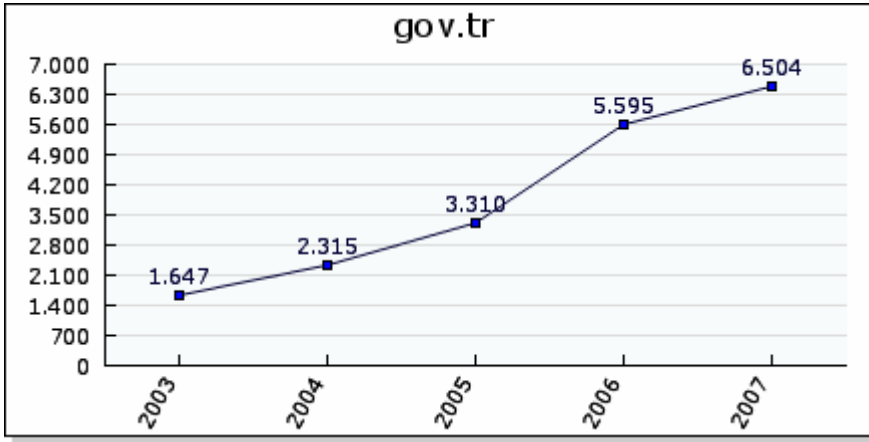
Grafik-4: info.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak: www.nic.tr.**

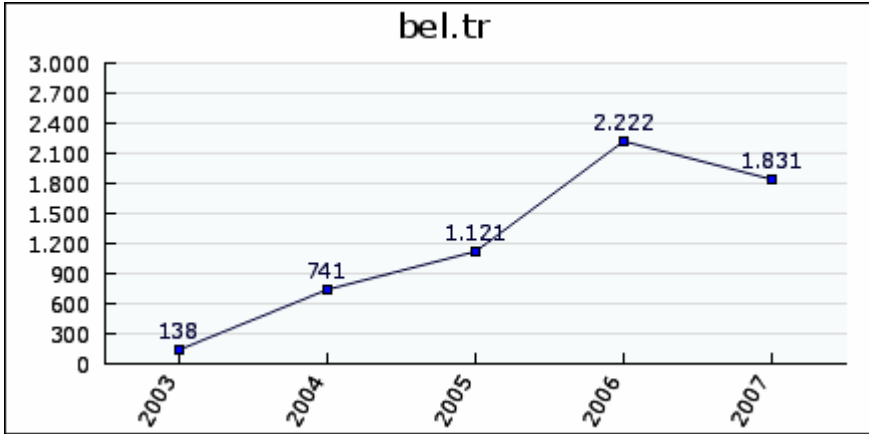
Grafik-5: org.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak: www.nic.tr.**

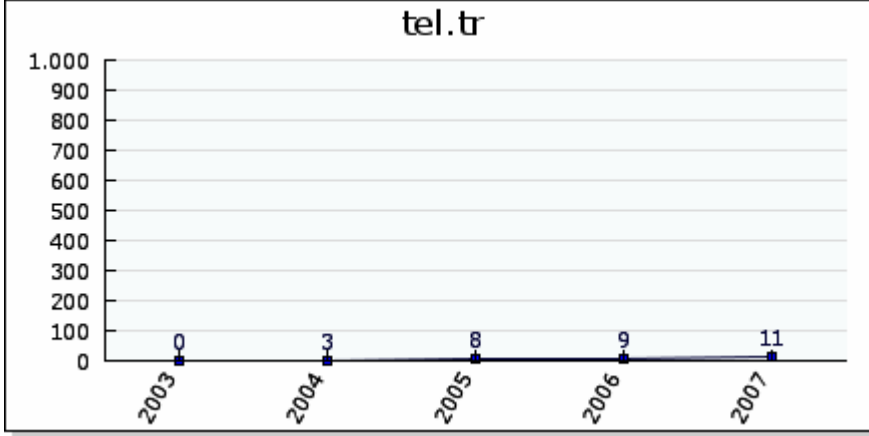
Grafik-6: net.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak:** www.nic.tr.

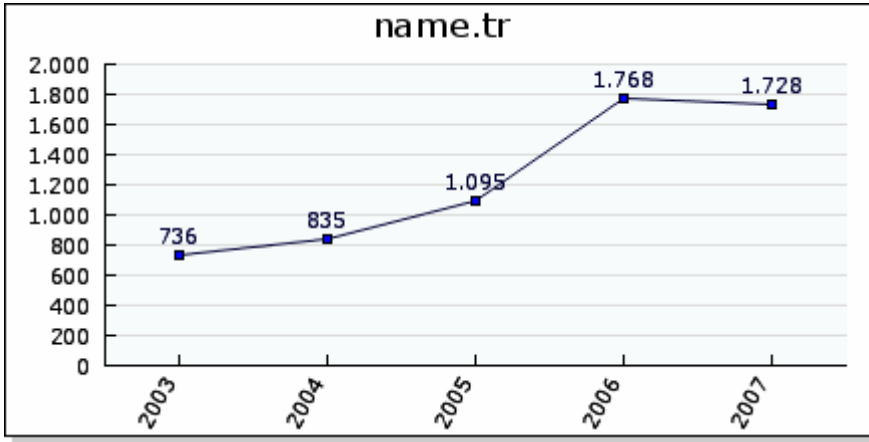
Grafik-7: gov.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak:** www.nic.tr.

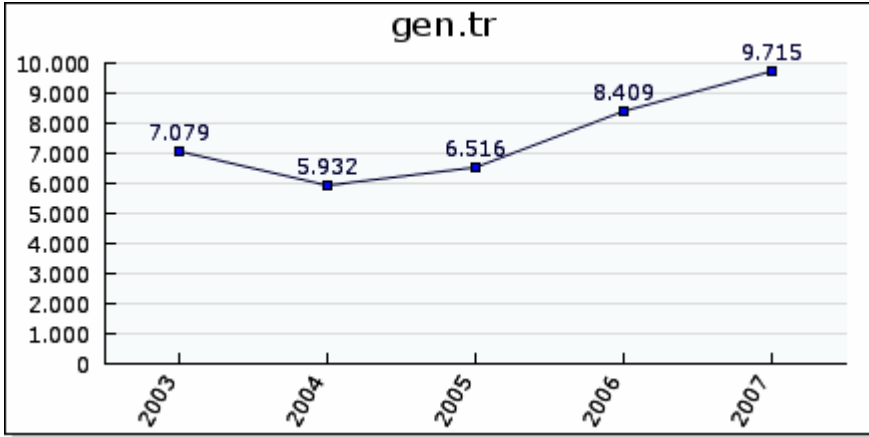
Grafik-8: bel.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak:** www.nic.tr.

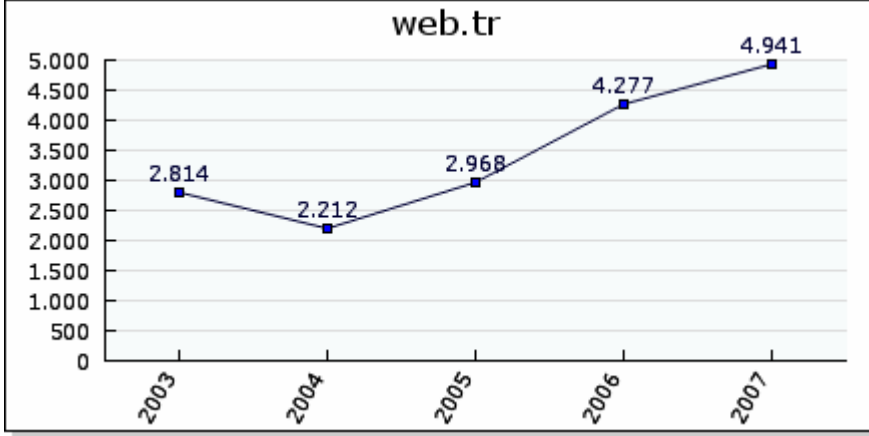
Grafik-9: tel.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak: www.nic.tr.**

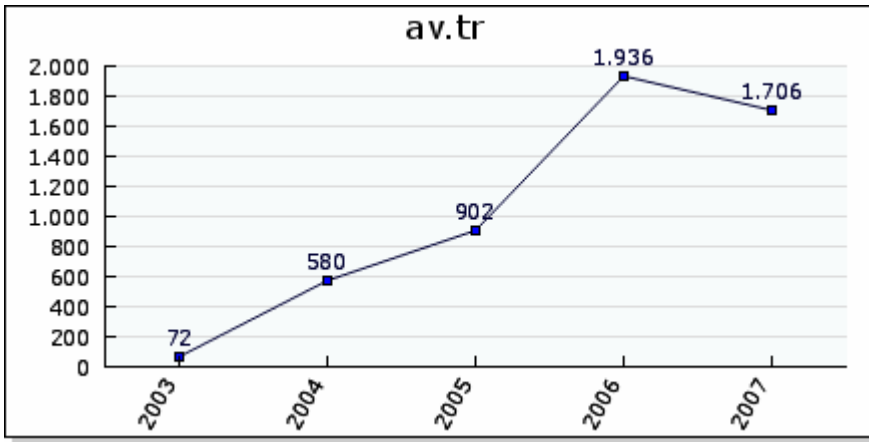
Grafik-10: name.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak: www.nic.tr.**

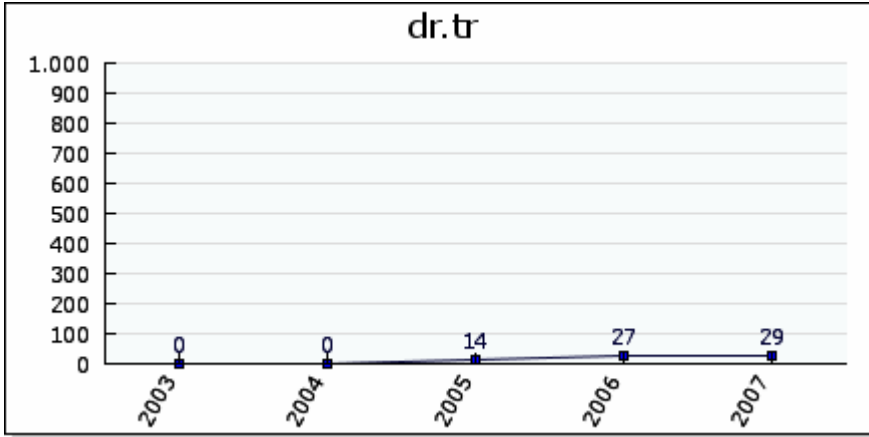
Grafik-11: gen.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak: www.nic.tr.**

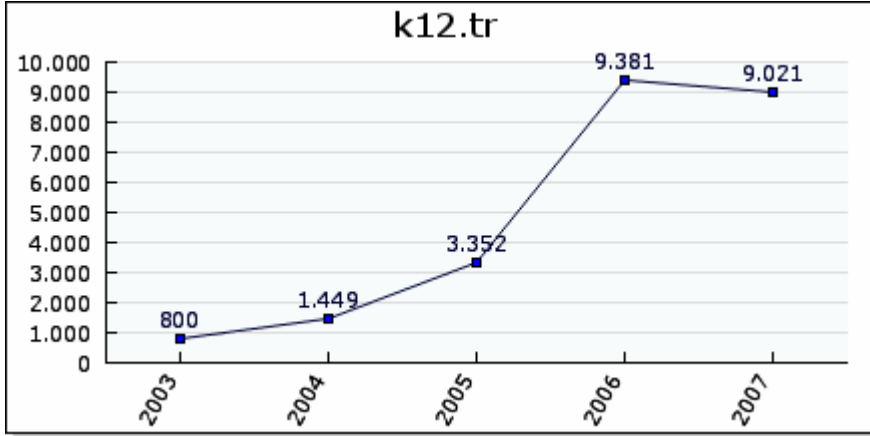
Grafik-12: web.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak: www.nic.tr**.

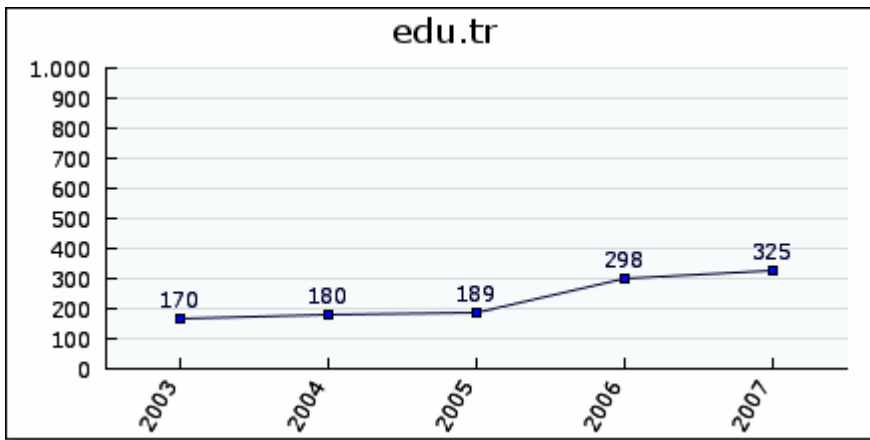
Grafik-13:av.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak: www.nic.tr**.

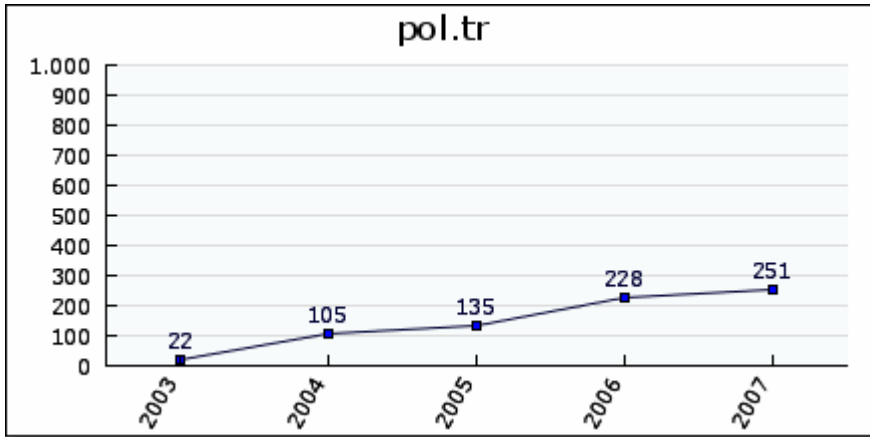
Grafik14: dr.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak: www.nic.tr**.

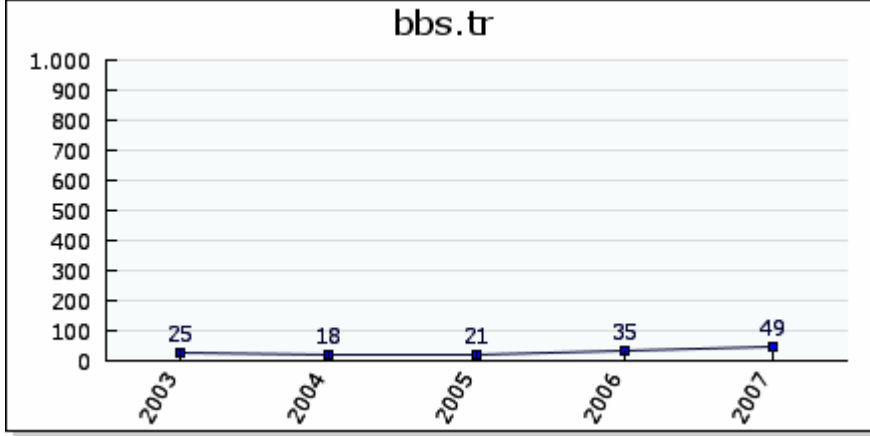
Grafik-15: k12.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak: www.nic.tr**.

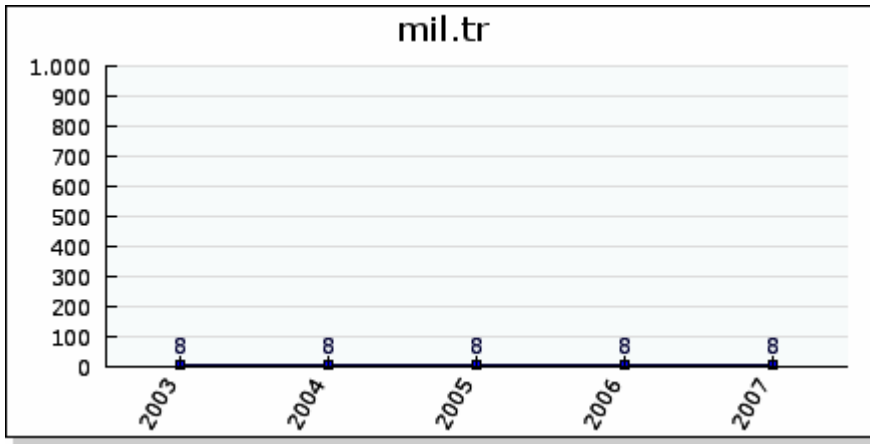
Grafik-16: edu.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak: www.nic.tr**.

Grafik-17: pol.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak: www.nic.tr**.

Grafik-18: bbs.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi **Kaynak: www.nic.tr**.

Grafik-19: mil.tr Domain'in 2003'ten sonra gelişim çizgisi

VII.2. Türkiye'de Web Belgelerini Kataloqlama Çalışmaları

Enformasyon teknolojilerinin hızlı gelişimi ile bilginin üretimi, iletimi ve işlenmesi şekil değiştirmiştir. Bu şekil değişikliği, tüm bilgi üretim biçimlerini, ilişkilerini ve buna bağlı olarak bilgiyi edinme alışkanlıklarını değiştirmiştir. Enformasyon teknolojileri, kütüphanelerde koordinasyon ve kontrol için teknoloji tabanlı bir yapı sağlamaktadır. Organizasyonel araştırmaların enformasyon teknolojileri ile olan ilişkisi basit bir noktadan ileri gelmektedir. Öyle ki, enformasyon teknolojileri fiziksel nesnelere yerine, sonsuz bilgiyi yönetebilmeyi mümkün kılmaktadır. Böylece, enformasyon teknolojileri işlerin ve karar alma süreçlerinin koordine edilmesinde ve kontrolünün sağlanmasında kullanılabilir. Enformasyon teknolojileri, diğer pek çok geleneksel koordinasyon yöntemlerinden daha esnek, çok yönlü, kullanışlı ve etkin bir mekanizmadır. Diğer bir deyişle, enformasyon

teknolojilerinin kütüphaneler üzerindeki potansiyel etkisi örgütsel varlığın kalbi niteliğinde bir öneme sahiptir(Masino,1999:160).

Enformasyon teknolojilerinin kütüphaneler için en önemli ürünü elektronik yayınlardır. Elektronik yayımlar araştırmacıların bilgiye erişimini son derece kolaylaştırmakta ve araştırma sürecinin kısalmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak elektronik bilimsel iletişimin gerçekleştirilebilmesi için elektronik yayıncılık alanındaki teknolojik ve ekonomik sorunlara çözüm bulunması gerekmektedir. Çünkü bu sorunlar elektronik ortamdaki bilgilere erişimle çok yakından ilgilidir(Tonta,1997:313).

Günümüzde bilgiye erişim sorunu giderek daha güç ve karmaşık bir duruma dönüşmektedir. Bilginin düzenli ve güvenilir bir ortam olan kütüphanelerden, düzensiz ve güvencesiz bir ortamda var olan bilgi teknolojinin desteğiyle denetlenmesi önceleri büyük bir başarı olarak görüldü. Ancak büyük bir hızla artan bilgi, internet ortamında denetlenemez duruma geldi. Bilgiye erişim sorunları da giderek büyüdü. Elektronik ortamdaki bilgilerin artmasıyla birlikte kütüphanelerin bu konudaki rolleri daha da arttı. Bilgiye erişim sorununu en aza indirmek ve elektronik toplu kataloglar oluşturmak amacı ile de çalışmalar başlatıldı. Bu bağlamda 28.07.2006 tarih ve 26242 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan DPT 2006–2010 Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı içerisinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumlu kuruluş olduğu Entegre e-Kütüphane Sistemi hakkında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu, TÜBİTAK (ULAKBİM), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ve Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneğinin (ÜNAK) katılımlarıyla yapılan bir dizi toplantı sonucunda hazırlanan “esas protokol” ilgili kurumların yetkili organlarına incelemek üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından gönderilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile ULAKBİM arasındaki işbirliği protokolü, imzaları takiben proje önerisi TÜBİTAK'a sunulmuş, ardından da kütüphanelerin de katkılarıyla, kütüphanelerdeki e-kaynakları da kapsayacak Ulusal Toplu Katalog Sisteminin hayata geçirilme çalışmasına başlanacaktır (<http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/vt/uvv/proje/>).

Türkiye’de Web belgelerinin kataloglanmasında uyulması gereken kurallara ilişkin önemli bir çalışma Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün yayınlamış olduğu ‘Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli’ adlı rehberdir. Rehber, e-devlet uygulamalarında Web belgesi ilgili asgari standartları ortaya koyması açısından önemli bir

kaynaktır. Özellikle belge ve belgesel işlemlerin ana unsurları olan saklama planı, dosya tasnif planı, klasör, belge grubu gibi çeşitli unsurlara ilişkin üst veri tanımlarını içeren kaynak, Türkiye’de bu alanda hazırlanmış ilk rehberdir. Bu rehberin bizim konumuz açısından önemi ise web belgelerinin kataloglanması konusunda standartlaşmanın sağlanmasına zemin oluşturması için iyi bir fırsat olarak görülmesidir. Kaynak 2006 yılında yeni ilavelerle genişletilmiş ve ikinci versiyonu yayınlanmıştır(Kandur, 2006).

Konumuzla ilgili bir başka çalışma da, Türk Standartları Enstitüsü tarafından “TS ISO 15836 Bilgi ve dokümantasyon - Dublin Core meta veri öge kümesi” adında 19.06.2007 tarihinde yayınlanan standarttır. Standartta herhangi bir kimliğe sahip olan bir bilgi kaynağı tanımlanmaktadır. Bu internet RFC 2396’da kullanılan tanımlamadır. Aynı zamanda bu Tim Berners ve diğerleri tarafından “Uniform Resource Identifiers (URI): Generic Syntax” Dublin Core uygulamaları tipik bir elektronik belge için ortaya koyduğu standarttır. Aşağıda Resim-20’de TSE web sayfasında Dublin Core element seti ve Tablo-30’de TS ISO 15836 Bilgi ve dokümantasyon - Dublin Core meta veri öge kümesi verilmiştir Çalışmanın sonunda önerdiğimiz projede de adı geçen standardın kullanılması önerilmektedir. (<https://www.tse.org.tr/turkish/abone/Standard-Detay.asp?STDNO=57976&sira=0>).

ICS 35. 240. 99 TÜRK STANDARDI TS ISO 15836/Haziran 2007

Öğeler

Öge Adı : İsim
Etiket : İsim
Belirteç : Title

Öge Adı: Oluşturucu
Etiket : Oluşturucu
Belirteç : Creator

Öge Adı: Konu
Etiket : Konu
Belirteç : Subject

Öge Adı: Açıklama
Etiket : Açıklama
Belirteç : Description

Öge Adı: Yayımcı
Etiket : Yayımcı
Belirteç : Publisher

Öge Adı: Katkı Sağlayıcı

Etiket : Katkı Sağlayıcı
Belirteç : Contributor

Öğe Adı: Tarih
Etiket : Tarih
Belirteç : Date

Öğe Adı: Tür
Etiket : Tür
Belirteç : Type

Öğe Adı: Biçim
Etiket : Biçim
Belirteç : Format

Öğe Adı: Tanımlayıcı
Etiket : Kaynak Tanımlayıcı
Belirteç : Identifier

Öğe Adı: Kaynak
Etiket : Kaynak
Belirteç : Source

Öğe Adı: Dil
Etiket : Dil
Belirteç : Language

Öğe Adı: İlişki
Etiket : İlişki
Belirteç : Relation

Öğe Adı: Kapsama
Etiket : Kapsama
Belirteç : Coverage

Öğe Adı: Haklar
Etiket : Hak Yönetimi
Belirteç : Rights

Tablo-30:TS ISO 15836 Bilgi ve dokümantasyon - Dublin Core meta veri öge kümesi standardı

Bu çalışmalar dışında Türkçe Web belgelerinin kataloglanması açısından durumunu değerlendirmek için yaptığımız ön araştırmada, üniversite kütüphaneleri, Milli Kütüphane’de ve diğer araştırma kütüphanelerinde web belgelerinin kataloglamasına yönelik bir çalışma içinde oldukları görülmemiştir. Bunun iki temel sebebi olduğunu düşünmekteyiz: Birincisi, web belgelerinin önemli bilgi kaynakları olduğunun farkında değiller. İkincisi, üst veri ve üst veri oluşturma araçları hakkında herhangi bir bilgileri olmadıklarıdır.

Web belgeleri, web siteleri oluşturucuları tarafından SGML, HTML ve XML gibi standartlarda hazırlanmaktadır. Bu standartlarda web belgelerinde kimikleme internet üzerinde, arama motorlarınca etkin bir biçimde bulunabilmesine olanak sağlayan üst veri

etiketlemesi yapılır. Üst veri ile web belgesinin bibliyografik tanımı da Dublin Core gibi standartlarla oluşturulur. Web belgesi daha önce üst veri konusunda işlediğimiz standartlarla kataloglanır. Bu çerçevede, ülkemizde üretilen web belgelerinin kataloglanması incelenecek ve bu konuda uygulama örneklerine yer verilecektir.

VII.3. Türkçe Web Belgelerinin Kataloglama Açısından Durumu

İnsanlık günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi ile önceki dönemlere göre (tarım ve sanayi toplumları) büyük bir değişim, değişimin ötesinde bir dönüşüm sürecindedir. Yeni toplum, bilgi etrafında örgütlenmiş durumdadır. Sanayi toplumunda ön planda olan “maddi ürünlerin üretimi” yerine bilgi toplumunda bilgi teknolojileri kullanımı sonucunda “bilgi üretimi” önem kazanmaktadır (Öğüt, 2003: 39). Ülkemizde üretilen milyonlarca web belgesinin kataloglanması da bilgi üretiminin denetimi ve erişimi açısından önem taşır. Bu bölümde özellikle bilimsel hayatımıza yön veren üniversitelerin, üniversite kütüphanelerinin, kamu kuruluşlarının, icracı bakanlıkların ve tirajı yüksek olan gazetelerin web belgelerinin kataloglanması DC-dot üst veri editörüne göre incelenmiştir.

Bir Dublin Core üst veri editörü olan DC-dot (<http://www.ukoln.ac.uk/metadata/dcdot/>) açık kaynak kodlu yazılımdır. UKOLN (UK Office for Library and Information Networking) tarafından Bath Üniversitesi’nde geliştirilmiştir. Program Dublin Core üst verisi oluşturmanın yanında USMARC, SOIF, IAFA/ROADS, RDF gibi farklı üst veri şemaları oluşturabilmektedir. Üst veri üretilmesi istenen URL programın metin kutusu kısmına yazılıp “Gönder” düğmesine basılarak program çalıştırılmaktadır. Kütüphane ve Bilgi Ağı (UKOLN) UK Bürosu tarafından sağlanan RDF formatında kayıt çıkışını desteklemektedir. Web belgelerinin URL adresleri DC-dot ana sayfasına girilmiş ve üst veri etiketlerinin kimlik bilgilerine ulaşılmıştır. Dublin Core element setine göre çıkan sonuçlar tablolara aktarılmış ve değerlendirme standart alanlara göre ayrı ayrı yapılmıştır.

VII.3.1. Devlet Üniversiteleri Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi.

Üniversiteler	DC Element Setleri														
	Başlık	Yaz.	Konu	Tanım	Yay.	Diğer Katkıda Bulunanlar	Tarih	Kaynak Tipi	Biçim	Kay. arı	Kay.	Dil	İlişki	Kapsam	Haklar
Abant İzzet Baysal Ü.	X		X				X	X	X	X					
Adnan Menderes Ü.	X		X					X	X	X					
Afyon Kocatepe Ü.	X		X					X	X	X					
Akdeniz Ü.	X		X				X	X	X	X					
Anadolu Ü.	X						X	X	X	X					
Ankara Ü.	X	X	X					X	X	X					
Atatürk Ü.	X		X					X	X	X					
Balıkesir Ü.	X		X	X			X	X	X	X					
Boğaziçi Ü.										X					
Celal Bayar Ü.	X	X	X					X	X	X					
Cumhuriyet Ü.	X?		X					X	X	X					
Çanakkale Onsekiz Mart Ü.	X		X					X	X	X					
Çukurova Ü.	X	X	X	X				X	X	X					
Dicle Ü.	X	X	X	X				X	X	X					
Dokuz Eylül Ü.	X		X					X	X	X					
Dumlupınar Ü.	X		X				X	X	X	X					
Ege Ü.	X		X				X	X	X	X					
Erciyes Ü.	X	X	X				X	X	X	X					
Fırat Ü.	X		X					X	X	X					
Galatasaray Ü.	X		X					X	X	X					
Gazi Ü.	X		X				X	X	X	X					
Gaziantep Ü.	X		X					X	X	X					
Gaziosmanpaşa Ü.	X		X					X	X	X					
Gebze Yüksek Tek. Ens.	X		X					X	X	X					
Hacettepe Ü.	X		X					X	X	X					
Harran Ü.	X		X				X	X	X	X					
İnönü Ü.	X		X					X	X	X					
İstanbul Ü.	X		X				X	X	X	X					
İstanbul Teknik Ü.	X		X				X	X	X	X					
İzmir İleri teknoloji Ens.									X	X					
Kafkas Ü.	X		X				X	X	X	X					
Kahramanmaraş Sütçü İmam Ü.	X	X	X	X			X	X	X	X					
Karadeniz Teknik Ü.	X		X					X	X	X					
Kırıkkale Ü.	X						X	X	X	X					
Kocaeli Ü.	X		X				X	X	X	X					

Marmara Ü.	X		X				X	X	X	X					
Mersin Ü.	X	X	X	X				X	X	X					
Mimar Sinan Ü.	X						X	X	X	X					
Muğla Ü.	X	X	X	X			X	X	X	X					
Mustafa Kemal Ü.	X		X					X	X	X					
Niğde Ü.	X		X					X	X	X					
Ondokuz Mayıs Ü.	X		X					X	X	X					
Orta Doğu Teknik Ü.	X		X					X	X	X					
Osman Gazi Ü.	X?		X					X	X	X					
Pamukkale Ü.	X		X	X	X			X	X	X					
Sakarya Ü.	X		X					X	X	X					
Selçuk Ü.	X		X					X	X	X					
Süleyman Demirel Ü.	X		X					X	X	X					
Trakya Ü.	X		X				X	X	X	X					
Uludağ Ü.	X		X				X	X	X	X					
Yıldız Teknik Ü.	X		X					X	X	X					
Yüzüncü Yıl Ü.	X		X					X	X	X					
Zonguldak Karaelmas Ü.	X		X				X	X	X	X					

Tablo-31:Devlet Üniversiteleri Web Belgelerinin Dc-dot'a göre kataloglama durumu

Tablo-31'e genel anlamda bakıldığında web sayfası olan 52 üniversite Türkçe ürettikleri web belgelerini DC element setindeki 15 standarda göre kimliklememiştir. 52 üniversite çalışmanın başladığı Nisan 2006'da YÖK web sitesinde aktif olan üniversitelerden oluşmuş. Daha sonra kurulan devlet üniversiteleri çalışmaya dâhil edilmemiştir. İncelenen üniversitelerin web sayfalarında 52 üniversite'den sadece % 3'ü başlık alanını tanımlamamıştır. En önemli alanlardan olan oluşturucu alanı ise en az kodlanan alanlar arasındadır. Türkçe web belgesinin oluşturucusu üniversitelerin % 85'i tarafından belirtilmemiştir. Bu bilgi eksikliği internette bu sayfaların kimler tarafından oluşturulduğu dolayısı ile sayfaların sorumlusunun kim olduğunun tespiti mümkün kılmayacaktır. Konu alanında da üniversitelerin %8'i kodlama yapmamıştır. Tanımlama alanını üniversitelerin %13'ü kodlamıştır. Yayıncı alanını ise sadece bir üniversite tarafından kodlamıştır. Tarih alanını üniversitelerin %40'ı kodlarken, kaynak tipinin tanımlanmasını iki üniversite yapmamıştır. Biçim ve kaynak tanımlayıcı alanlar bütün üniversiteler tarafından kullanılmıştır. Buna karşılık diğer katkıda bulunanlar, kaynak, dil, ilişki, kapsam ve haklar alanları hiçbir üniversitesi tarafından kullanılmamıştır.

VII.3.2. Devlet Üniversiteleri Kütüphaneleri Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi.

DC Element Setleri															
Devlet Üniversiteleri Kütüphaneleri	Başlık	Yazar	Konu	Tanım	Yayıncı	Diğer Katkıda Bulunanlar	Tarih	Kaynak Tipi	Biçim	Kaynak Tanımlayıcı	Kaynak	Dil	İlişki	Kapsam	Haklar
Abant İzzet Baysal Ü.	X		X				X	X	X	X					
Adnan Menderes Ü.	X		X				X	X	X	X					
Afyon Kocatepe Ü.	X		X				X	X	X	X					
Akdeniz Ü.	X		X				X	X	X	X					
Anadolu Ü.	X						X	X	X	X					
Ankara Ü.	X		X				X	X	X	X					
Atatürk Ü.	X		X					X	X	X					
Balıkesir Ü.	X		X	X			X	X	X	X					
Boğaziçi Ü.	X		X					X	X	X					
Celal Bayar Ü:	X	X	X				X	X	X	X					
Cumhuriyet Ü.															
Çanakkale Onsekiz Mart Ü.	X		X					X	X	X					
Çukurova Ü.	X	X	X	X				X	X	X					
Dicle Ü.	X	X	X	X			X	X	X	X					
Dokuz Eylül Ü.	X		X					X	X	X					
Dumlupınar Ü.	X		X					X	X	X					
Ege Ü.	X		X				X	X	X	X					
Erciyes Ü.	X		X	X			X	X	X	X					
Fırat Ü.	X		X				X	X	X	X					
Galatasaray Ü.	X		X					X	X	X					
Gazi Ü.	X		X					X	X	X					
Gaziantep Ü.	X		X					X	X	X					
Gaziosmanpaşa Ü.	X		X					X	X	X					
Gebze Yüksek Tek. Ens.	X		X					X	X	X					
Hacettepe Ü.	X	X	X	X				X	X	X					
Harran Ü.	X		X	X			X	X	X	X					
İnönü Ü.	X	X	X					X	X	X					
İstanbul Ü.	X	X	X	X				X	X	X					
İstanbul Teknik Ü.	X	X	X	X				X	X	X					
İzmir İleri teknoloji Ens.	X						X	X	X	X					
Kahramanmaraş Sütçü İmam Ü.		X	X					X	X	X					
Karadeniz Teknik Ü.	X		X					X	X	X					
Kırıkkale Ü.	X						X	X	X	X					
Kocaeli Ü.	X		X				X	X	X	X					
Marmara Ü.	X	X	X	X				X	X	X					
Mersin Ü.	X	X	X	X				X	X	X					
Mimar Sinan Ü.	X						X	X	X	X					
Muğla Ü.	X	X	X	X			X	X	X	X					

Mustafa Kemal Ü.	X						X	X	X	X					
Niğde Ü.	X		X				X	X	X	X					
Ondokuz Mayıs Ü.	X?		X					X	X	X					
Orta Doğu Teknik Ü.	X	X	X	X				X	X	X					
Osman Gazi Ü.	X?		X					X	X	X					
Pamukkale Ü.		X	X	X				X	X	X					
Sakarya Ü.	X		X					X	X	X					
Selçuk Ü.	X							X	X	X					
Süleyman Demirel Ü.	X	X	X	X				X	X	X					
Trakya Ü.	X	X	X					X	X	X					
Uludağ Ü.	X	X	X				X	X	X	X					
Yıldız Teknik Ü.	X	X	X					X	X	X					
Yüzüncü Yıl Ü.	X		X					X	X	X					
Zonguldak Karaelmas Ü.	X		X	X				X	X	X					

Tablo-32: Devlet Üniversiteleri Kütüphaneleri Web Belgelerinin Dc-dot'a göre kataloglama durumu

Üniversite kütüphaneleri, yeni bilgi ve teknolojik kaynaklarla bağlı olduğu üniversitenin amaçlarını desteklemek zorundadır. Bu amaçlar, üniversitenin kendi duvarları ötesinde, kendi topluluğunun veya milletin hizmetine yönelmiş tarafları ile öğretme, araştırma ve yayınlama ile ilgili amaçlardır. Üniversitenin ders ve araştırma programları ve gördüğü hizmetler zamanın ihtiyaç ve isteklerine göre değişmektedir. Onun için, kütüphanelerin hizmetleri de bu ihtiyaç ve isteklere uymak zorundadır. Üniversitelerin görülmemiş derecede büyümeleri fakülte ve araştırma kurumlarının artışı ile birlikte kütüphanelerde büyümüş ve genişlemiştir. Kütüphane kaynaklarının bu artışı, üniversitedeki gelişmenin en göze çarpan özelliği olmuştur. Birçok üniversite kütüphanesi, son yarım yüzyılda dört bazılarını on misli hatta daha fazla büyümüştür. Bu gelişmeye paralel olarak üniversite kütüphaneleri, üniversite içinde öğretim, üniversite içinde ve yakın çevresinde bilimsel araştırma ve geliştirme çalışmalarını desteklemek, her gün gelişip-ilerleyen yeni yayınlarla zenginleşen dünya biliminin son verilerini izlemekle görevli kütüphaneler olmuşlardır (Baysal, 1982: 12). Bu bağlamda kütüphane, bilgi taşıyıcılarının belli bir amaca yönelik olarak toplandığı, hiçbir kayba uğramaksızın korunduğu, arandığında en kolay bulunabilecek tarzda düzenlendiği ve uygun değer kullanımı ile bilgi akışının kesintisiz sağlandığı yerdir (Gürdal, 1990: 73).

Ülkemizde üniversite kütüphaneleri Devlet Üniversiteleri'nde, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlıkları şeklinde örgütlenmiştir. Bu çalışmamızda Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlıkları'nın web belgeleri incelenmiştir. İncelememiz

sonucunda Tablo-32’de görüldüğü gibi Üniversite Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlıkları’nın web belgelerini DC’ye göre tam kataloglamadıkları saptanmıştır. Web sayfası olup da incelediğimiz 52 Devlet Üniversitesi Kütüphanesi’nden, Pamukkale Üniversitesi Kütüphanesi’nin ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Kütüphanesi’nin başlığı yoktur. Üniversite kütüphanelerinden %32’si ürettikleri web belgesine tarih yazarken diğerleri yazmamıştır. Yapılan kataloglama ve ürettikleri konu başlıkları listesi ile ülkemiz için örnek olarak gösterilen Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe web belgelerinin konu alanını boş bırakmıştır. Ayrıca Cumhuriyet, Kırıkkale ve Mustafa Kemal Üniversiteleri Kütüphaneleri de bu alanı doldurmamıştır. Üniversite kütüphanelerinin %25’i tanım alanını kullanırken diğerleri kullanmamıştır. Kaynak, biçim ve kaynak tanımlayıcı alanları hepsi tarafından doldurulmuştur. Üniversite kütüphaneleri de kaynak, dil, ilişki, kapsam ve telif hakları ile ilgili alanları diğer kurumlarda olduğu gibi kodlamamıştır.

VII.3.3. Vakıf Üniversiteleri Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi.

Vakıf Üniversiteleri	DC Element Setleri														
	Başlık	Yazar	Konu	Tanım	Yayıncı	Diğer Katkıda Bulunanlar	Tarih	Kaynak Tipi	Biçim	Kaynak Tanımlayıcı	Kaynak	Dil	İlişki	Kapsam	Haklar
Atılım Ü.	X		X				X	X	X	X					
Bahçe Şehir Ü.	X		X					X	X	X					
Başkent Ü.	X	X	X	X				X	X	X					
Beykent Ü.	X		X	X				X	X	X					
Bilkent Ü.	X		X				X	X	X	X					
Çağ Ü.	X	X					X	X	X	X					
Çankaya Ü.	X		X	X			X	X	X	X					
Doğuş Ü.	X		X					X	X	X					
Fatih Ü.	X		X	X				X	X	X					
Haliç Ü.	X		X					X	X	X					
İstanbul Bilgi Ü.	X	X	X	X				X	X	X					
İstanbul Kültür Ü.	X		X	X			X	X	X	X					
İstanbul Ticaret Ü.	X		X	X				X	X	X					
İşık Ü.	X							X	X	X					
İzmir	X		X					X	X	X					

Ekonomi Ü.															
Kadir Has Ü.	X		X				X	X	X						
Koç Ü.	X	X	X				X	X	X						
Maltepe Ü.	X		X				X	X	X						
Okan Ü.	X	X	X	X			X	X	X						
Sabancı Ü.	X		X	X			X	X	X						
TOBB ETÜ	X		X				X	X	X						
Ufuk Ü.	X		X	X			X	X	X						
Yaşar Ü.	X		X				X	X	X	X					
Yedi Tepe Ü.								X	X						

Tablo-33 :Vakıf Üniversiteleri Web belgelerinin Dc-dot'a Göre Kataloglama Durumu

Vakıf üniversitelerimizin de devlet üniversitelerimiz gibi bu konuya gereken hassasiyeti göstermediklerini Tablo-33'de açıkça ortaya koymaktadır. Vakıf üniversitelerindeki kodlanan alanlarla devlet üniversitelerindeki alanlar benzerlik göstermektedir. Vakıf üniversiteleri de özellikle beş alanı (Başlık, Konu, Kaynak tipi, Biçim ve Kaynak tanımlayıcı) kodlamıştır. Genel anlamda böyle görülen tablo birebir incelendiğinde ise örneğin Yedi Tepe Üniversitesi web belgesinin başlığını bile koymamıştır. 24 vakıf üniversitesinin web belgelerini oluşturanlardan sadece %20'si ismini yazmıştır. Vakıf üniversitelerinden %41'i tanımlama alanını kodlamıştır. Tarih alanını ise %29'u doldurmuştur. Kaynak tipi alanın sadece Yedi Tepe Üniversitesi kodlamamıştır. Biçim ve kaynak tanımlayıcı alanlarını tamamı doldurmuştur. Devlet Üniversitelerinde olduğu gibi vakıf üniversitelerinde de diğer katkıda bulunanlar, kaynak, dil, ilişki, kapsam ve haklar alanları boş bırakılmıştır. Konu alanını vakıf üniversitelerinden %8'i tanımlamamıştır. Tanımlayan üniversitelerde de anahtar kelime ve konu başlığının seçiminde sorunların yaşandığı bu alanı eldeki metinleri kopyalayarak oluşturdukları görülmektedir. Çarpıcı bir örnek olması açısından Bahçeşehir Üniversitesi'nin web belgesini aşağıda vererek incelemeye çalışalım.

DCdot

Dublin Core Metadata editor

Results for URL: <http://www.bahcesehir.edu.tr/> [summary]

<?xml version="1.0"?>

<!DOCTYPE rdf:RDF SYSTEM "http://dublincore.org/documents/2002/07/31/dcmes-xml/dcmes-xml-dtd.dtd">


```
<rdf:RDF
  xmlns:rdf="http://www.w3.org/1999/02/22-rdf-syntax-ns#"
  xmlns:dc="http://purl.org/dc/elements/1.1/">
  <rdf:Description rdf:about="http://www.bahcesehir.edu.tr/">
    <dc:title>
      BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
    </dc:title>
    <dc:subject>
      programın; AKADEMİK; Erişim; Canl; Türkiye; programıyla;
      ; William; Call; konuslu; katkıda; Amerika; STANBUL-
      NICE-BERLIN; bürüm; IEEE; araya; TAKVİM; toplumun;
      Borçlar; Bilgi; girerken; ADAYLARI; BASINDA; Hepimiz; ISI;
      Devleti; bilgiye; anver; yüzyılın; Minnesota; Uzaktan;
      Publishing; Mazeret; KAYNAKLARI; lide; Dönem; konularından;
      biri; Stanford; ve; Video; Liderlik; Tasarım; olmuştur;
      ilke; YURTDIŞI; EĞİTİM; Devletleri; Eşya; Sistemleri;
      soğuk; tür; Law; ulaşmasın; Mert; Avrupa; ARŞİV; karşımıza;
      Studies; rahatça; Mayıs; 21.Yüzyılda; HLO; Physics; yapıya;
      politikasının; Progrmlar; Fels; Politikalar; Günleri; VE;
      kadar; Hükümet; hayatın; Bilim; Art; HAKKINDA; amacıyla;
      BİRİMLER; Global; WEBMAIL; dare; toplumsal; OKULU;
      bitimine; yüz; American; Hukuk; Veri; Communication; kan;
      Program; yeni; Birleşik; BAHÇEŞEHİR; LETİŞİM; Minneapolis;
      AB; Telekonferans; konular; düzenlenen; diyaloglar; XX;
      Eğitim; Sertifika; Kutland; Telafi; Animasyon; Kulüb;
      AKTİVİTE; Ekonomisi; Halkla; arşamba; Yaz; Quiz; Project;
      Sınav; Atlantis; PROVOST; anında; Conference; Anayasa;
      Değerlendirilmesi; Devlet; Tür; en; de; Programlar; srail;
      MERKEZ; Tarihleri; Seçim; politikas; bir; hedefleyen;
      Knowledge; ndirim; ALPTEKİN; Mitche; rol; Web; Direktörl;
      DİKKATİNE; Yeni; oynayan; imza; NİVERSİTE; tarafından;
      Film; BORSA; taban; da; sağlamak; Cem; SÜREKL; Bahçeşehir;
      Engineeringvillage2; ABD; zel; Kampüs; yıllarıyla; Giri;
```

Dün; dev; Hardware; devi; MKANLARI; Cumhuriyeti;
Mecidiyeköy; mesai; Gürültünün; sorunların; sağlanarak;
BİRİM; bilhassa; Visual; atmaktadır; Son; Mart; belki;
Ceza; Fakültesi; değişen; kilit; HUKUK; sava; 9.senesine;
Adaptive; Dr; Temmuz; Okulu; NSAN; Merkez; evresel; IOP;
Kayıt; olarak; itibaren; KARİYER; Vize; BİZE; LER; MEZUN;
alanda; vize; Erasmus; Toplum; Akademi; işbirliği;
Strategie; 1st; Genel; Başlıyor; ile; KÜTÜPHANE; yapıs;
FİNANS; Paintball; Kazananlar; Taban; Atıf; Bu; Birliği;
RENC; farklı; Mayıs-1; veri; College; konuda; başlarından;
gul; Freshmen; Milletleraras; yolu; PROGRAMI; REHBER;
TEKNOLOJ; Ve; Gün; getirmeyi; başlatıyor; Uluslararası;
eğitim; FAKÜLTES; olan; Konseri; formatıyla; niver;
toplumu; Hediye; Beşikta; evre; uzatıldı; Institute;
TUBİTAK; mkan; Buluşuyor; yılda; uzaktan; Hukuka; OFİS;
GELİŞTİRME; Kuruldu; bulunmak; Üniversitesi;
RENCİLERİMİZİN; Ayrıntılı; mazeret; Sos; ULAŞIN;
Bölümlerimiz; niversitesi; Türk; Cuma; Hukuku; birlikte;
Tabanlarına; NAS; Sanat; Akademisi; Açılan; II; IGUL;
nemli; MÜHENDİSLİK; Mitchell; Prof; Forumu; MASTER;
dönüşüme; Bahcesehir

</dc:subject>

<dc:publisher>

</dc:publisher>

<dc:type>

Text

</dc:type>

<dc:format>

text/html; charset=iso-8859-9

</dc:format>

<dc:format>

42610 bytes

</dc:format>

</rdf:Description>

</rdf:RDF>

Görüldüğü gibi konu alanında ilgili, ilgisiz tüm kelimeler kopyalanarak aktarılmıştır. Bu şekildeki yaklaşım sonucu internetten yapılan taramalarda bu alanda yer alan kelimelerle bilgi erişimi söz konusu olduğunda karşımıza Bahçeşehir Üniversitesi çıkmaktadır. İnternette bilgi kirliliği ve bilgi yoğunluğuda bu yüzden meydana gelmektedir. Örneğin Google arama motoruna Bahçeşehir Üniversitesi yazdığımızda 1.710.000 sayfa gelmektedir.

VII.3.4. Vakıf Üniversiteleri Kütüphaneleri Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi.

DC Element Setleri															
Vakıf Üniversite leri Kütüphaneleri	Başlık	Yazar	Konu	Tanım	Yayıncı	Diğer katkıda bulunanlar	Tarih	Kaynak Tipi	Biçim	Kaynak Tanımlayıcı	Kaynak	Dil	İlişki	Kapsam	Haklar
Atılım Üniversitesi Kütüphanesi	X		X					X	X	X					
Bahçeşehir Üniversitesi Küt.	X		X					X	X	X					
Başkent Üniversitesi Kütüphanesi	X	x	X	x			X	X	X	X					
Beykent Üniversitesi Kütüphanesi	X		X					X	X	X					
Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi	X		x				X	X	X	X					
Çağ Üniversitesi Kütüphanesi	X	x					X	X	X	X					
Çankaya Üniversitesi Kütüphanesi			X				x	X	X	X					
Doğuş Üniversitesi Kütüphanesi	X		X					X	X	X					
Fatih Üniversitesi Kütüphanesi	X		X	x				X	X	X					
Haliç Üniversitesi	X		X					X	X	X					
İstanbul Aydın Üniversitesi Küt.	x		x	x			x	x	x	x					
İstanbul Bilgi Üniversitesi Küt.	X		X					X	X	X					

İstanbul Bilim Üniversitesi Küt.	X		X				x	X	X	X					
İstanbul Kültür Üniversitesi Küt.	X		X					X	X	X					
İstanbul Ticaret Üniversitesi Küt.	X		X				x	X	X	X					
Işık Üniversitesi Kütüphanesi	X		X	x			x	X	X	X					
İzmir Ekonomi Üniversitesi Küt.	X	x	X	x			X	X	X	X					
Kadir Has Üniversitesi Küt.	X		X	X				X	X	X					
Koç Üniversitesi Kütüphanesi	X		X	x			X	X	X	X					
Maltepe Üniversitesi Kütüphanesi	X		X					X	X	X					
Okan Üniversitesi Kütüphanesi	X	x	X	x				X	X	X					
Sabancı Üniversitesi Kütüphanesi	X		X					X	X	X					
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Küt.	X		X					X	X	X					
Ufuk Üniversitesi Kütüphanesi	X		X	x				X	X	X					
Yaşar Üniversitesi Kütüphanesi	X		X	X			x	X	X	X					
Yeditepe Üniversitesi Kütüphanesi	X		X					X	X	X					

Tablo-34 : Vakıf Üniversiteleri Kütüphanelerinin Web Belgelerinin De-dot'a Göre Kataloglama Durumu

Ülkemizde vakıf üniversiteleri kütüphaneleri, kütüphane veya bilgi merkezi müdürlükleri olarak örgütlenmişlerdir. Kütüphane veya bilgi merkezi müdürlükleri web belgelerinin kataloglaması kendi üniversitelerinin ürettikleri web belgeleri ile nerede ise örtüşmektedir. Vakıf üniversiteleri kütüphaneleri de Tablo-34'de görüldüğü gibi içinde buldukları üniversite gibi özellikle beş alanı (Başlık, Konu, Kaynak tipi, Biçim ve Kaynak tanımlayıcı) kodlamıştır. Genel anlamda böyle görülen tablo birebir incelendiğinde ise örneğin Çankaya Üniversitesi Kütüphanesi web belgesinin başlığını bile koymamıştır. Vakıf üniversitesi kütüphanelerinden sadece %15'i web belgelerini hazırlayanların ismini yazmıştır. Diğer %85'i kimlerin web belgesini hazırladıkları kodlamamıştır. Konu alanını sadece Çağ Üniversitesi Kütüphanesi doldurmamıştır. Tanımlama alanını kütüphanelerin %36'sı doldurmuştur. Kütüphanelerin %42'si tarih alanını dikkate almıştır. Kaynak tipi, biçim ve kaynak tanımlayıcı alanları bütün kütüphaneler tarafından doldurulmuştur. Yayıncı, diğer katkıda bulunanlar, kaynak, dil, ilişki, kapsam ve haklar alanları hiçbir kütüphane tarafından kodlanmamıştır. Bu kütüphanelerde web belgelerinin yayıncısını, web belgelerini hazırlarken diğer katkıda bulunanları, belgenin kaynağını, dilini, ilişkili olduğu belgeleri, web belgesinin

kapsamını ve hazırlanan bu web belgesinin telif hakkını bulmak maalesef mümkün olmayacaktır. Bu erişim uçlarından belgelere erişmek imkânsızdır.

Örneğin; Sabancı Üniversitesi Kütüphanesi'nde 15 alandan sadece beşi DC element setine göre doldurulmuştur. Web sayfasını kimin yaptığını bildiren alan boş bırakılmıştır. Ayrıca doldurulan alanlarda pek dikkatli doldurulmamıştır. Bu verilere göre Sabancı Üniversitesi'ni internette arayan kişilerin çok dar çerçevede hareket edecektir. Doldurulmamış 10 alan bunu açıkça göstermektedir.

VII.3.5. Vakıf Meslek Yüksek Okullarının Kataloglama Açısından İncelenmesi

Vakıf Meslek Y.O.	DC Element Setleri														
	Başlık	Yazar	Konu	Tanı	Yayıncı	Diğer katkıda bulunanlar	Tarih	Kaynak Tipi	Biçim	Kaynak Tanımlayıcı	Kaynak	Dil	İlişki	Kapsam	Haklar
Anadolu Bil Meslek Y.O.	X		X					X	X	X					
Kapodokya M.Y.O.	X		X					X	X	X					
Mersin Deniz Ticaret M.Y.O.	X		X				X	X	X	X					

Tablo-35: Vakıf Meslek Yüksek Okullarının Dc-dot'a göre kataloglama durumu

YÖK'ün web sayfasından tespit ettiğimiz Vakıf Meslek Yüksek Okulları da konumuz bakımından üniversitelerden daha iyi durumda değildir. Tablo-35 görüldüğü gibi hemen hemen hepsi başlık, konu, kaynak tipi, biçim, kaynak tanımlayıcısı alanlarını kullanmıştır. Diğer alanlardan tarih alanını sadece Mersin Deniz Ticaret M.Y.O. kodlamıştır. Oysa her yayın organında tarih önemlidir. Web belgesinin hazırlanma tarihi verilmelidir.

VII.3.6. Askeri Okullar ve Polis Akademisi Türkçe Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi.

As. Ok. ve Pol. Aka.	DC Element Setleri														
	Başlık	Yazar	Konu	Tanım	Yayıncı	Diğer katkıda bulunanlar	Tarih	Kaynak Tipi	Biçim	Kaynak Tanımlayıcı	Kay.	Dil	İlişki	Kapsam	Hak.
Deniz Harp O.	X							X	X	X					
Gü. As. Tıp Aka.	X	X	X	X				X	X	X					
Ha.Sı. O. ve T. Eğ. M.K.	X		X				X	X	X	X					
Hava Harp O.	X		X				X	X	X	X					
Kara Harp O.	X						X	X	X	X					
Polis Aka.	X	X	X	X				X	X	X					

Tablo-36: Askeri Okullar ve Polis Akademisi Türkçe Web Belgelerinin Dc-dot'a göre kataloglama durumu

Askeri Okullar ve Polis Akademisi de Türkçe web belgelerini hazırlamada genel eğilim içinde yer almışlardır. Tablo-36'da görüldüğü gibi başlık, konu, kaynak, biçim ve kaynak tanımlayıcı alanlar hepsinde kullanılmıştır. Yazar ve tarih az kullanılan alan ve diğer alanlarda hiç kullanılmamıştır.

VII.3.7. Kamu Kurumları Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi.

Kamu Kurumları		DC Element Setleri													
	Başlık	Yazar	Konu	Tanım	Yayıncı	Diğer katkıda bulunanlar	Tarih	Kaynak Tipi	Biçim	Kaynak Tanımlayıcı	Kaynak	Dil	İlişki	Kapsam	Haklar
Başbakanlık Bilgi İşlem Merkezi	X		X				X	X	X	X					
BDDK	X		X					X	X	X					
İstanbul Menkul Kıymetler Borsası	X		X				X	X	X	X					
Danıştay										X					
Türk Deniz Kuvvetleri	X	X	X	X				X	X	X					
Devlet İstatistik Enstitüsü	X						X	X	X	X					
Türk Dil Kurumu	X		X				X	X	X	X					
Diyanet İşleri Başkanlığı	X	X						X	X	X					
Devlet Planlama Teşkilatı	X		X					X	X	X					
Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu	X	X	X					X	X	X					
Elektronik Ticaret	X		X				X	X	X	X					
Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı	X		X					X	X	X					
Hazine Müsteşarlığı	X							X	X	X					
İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi	X						X	X	X	X					
İnternet Üst Kurulu	X	X	X					X	X	X					
Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası	X							X	X	X					
Başbakanlık	X		X				X	X	X	X					

k Özelleştirme İdaresi															
Türk Patent Enstitüsü							X	X	X	X					
Rekabet Kurumu	X		X					X	X	X					
Radio ve Televizyon Üst Kurulu	X		X				X	X	X	X					
Sayıştay	X	X	X	X				X	X	X					
Sermaye Piyasası Kurulu	X						X	X	X	X					
Sosyal Sigortalar Kurumu							X	X	X	X					
Türk Tarih Kurumu	X		X				X	X	X	X					
Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü	X		X					X	X	X					
Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu	X			X			X	X	X	X					
Yargıtay	X		X					X	X	X					
Yüksek Denetleme Kurulu	X						X	X	X	X					

Tablo-37 :Kamu Kurumları Web Belgelerinin Dc-dot'a Göre Kataloglama Durumu

Araştırmamızda özellikle ülkemiz için önemli olduğunu düşündüğümüz 28 Kurum, Kamu Kurumları arasından bu çalışmada örnek olarak alınmıştır. Bu kurumlar, ülkemizin bilimine, teknolojisine ve ekonomisine yön veren kurumlardır. Teknolojik olarak çok iyi olduklarını düşündüğümüz bu kurumlarda ne yazık ki, Türkçe web belgelerini üretirken üst veri standardının bütün alanlarını titizlikle uygulamamışlardır. Araştırmamız açısından web belgelerini DC element seti olarak incelediğimiz de pek iç açıcı bir tablo ile karşılaşmamıştır. Tablo-37'de de görüldüğü gibi "Başlık" alanını incelediğimizde; Danıştay, Türk Patent Enstitüsü ve Sosyal Sigortalar Kurumu ürettikleri web belgesine başlıklarını koymamıştır. Bu kurumlarında üretilen web belgelerinin %85'inde yazar alanı kodlanmamıştır. Araştırmacıların herhangi bir probleminde kime başvurması gerektiğini bilmesi önemlidir. Danıştay, Hazine Müsteşarlığı ve Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu gibi %39 Kamu Kurumu hangi konuda çalıştıklarını maalesef yazmamıştır. Kamu Kurumlarının %46'sı ise ürettikleri Türkçe web belgesine tarih koymamıştır. Kamu

Kurumları'nın hiç biri kaynağı, dili, ilişkisi, kapsamı ve telif hakları ile ilgili hiçbir bilgiyi DC'ye göre kimliklememiştir.

VII.3.8. Bakanlıkların Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi.

Bakanlıklar		DC Element Setleri													
	Başlık	Yazar	Konu	Tanım	Yayıncı	Diğer katkıda bulunanlar	Tarih	Kaynak Tipi	Biçim	Kaynak Tanımlayıcı	Kaynak	Dil	İlişki	Kapsam	Haklar
Adalet Bakanlığı	X						X	X	X	X					
Başbakanlık		X	X					X	X	X					
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	X	X	X	X				X	X	X					
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	X		X	X			X	X	X	X					
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	X		X				X	X	X	X					
İçişleri Bakanlığı	X						X	X	X	X					
Kültür ve Turizm Bakanlığı	X							X	X	X					
Maliye Bakanlığı			X					X	X	X					
Milli Eğitim Bakanlığı	X		X					X	X	X					
Milli Savunma Bakanlığı	X		X				X	X	X	X					
Sağlık Bakanlığı	X		X					X	X	X					
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	X		X					X	X	X					
Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	X		X					X	X	X					
Ulaştırma Bakanlığı	X		X				X	X	X	X					

Tablo-38 :Bakanlıkların Web Belgelerinin Dc-dot'a göre kataloglama durumu

Ülkemizde icranın başında olan Bakanlıklar da ürettikleri Türkçe web belgelerini standartlara göre kimliklememiştir. Tablo-38’de de görüldüğü gibi Bakanlıkların %100 ürettikleri Türkçe web belgelerini uluslararası standart olan DC Elementine göre tam kataloglamamıştır. Bakanlıklardan, Başbakanlık ve Maliye Bakanlığı ürettikleri Türkçe web belgelere başlık standardını koymamışlardır. Yazar alanını ise Başbakanlık ve Bayındırlık ve İskân Bakanlığı doldurmuştur. Konu alanını, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı kodlamamıştır. Tanımlama alanını Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Bayındırlık ve İskân Bakanlığı doldurmuştur. İcranın başında olan Başbakanlık ve diğer altı Bakanlık tarih alanını boş bırakmışlardır. Kaynak tipi, biçim ve kaynak tanımlayıcı alanlar bütün Bakanlıklar tarafından doldurulmuştur. Kaynak, dili, ilişkisi, kapsamı ve telif hakları ile ilgili alanların Bakanlıklar tarafından boş bırakılması düşündürücüdür.

VII.3.9. Tirajı Yüksek Türkçe Gazetelerin Web Belgelerinin Kataloglama Açısından İncelenmesi.

Türkçe Gazeteler		DC Element Setleri													
	Başlık	Yazar	Konu	Tanım	Yayıncı	Diğer katkıda bulunanlar	Tarih	Kaynak Tipi	Biçim	Kaynak Tanımlayıcı	Kaynak	Dil	İlişki	Kapsam	Haklar
Akşam Gazetesi	X		X	X				X	X	X					
Cumhuriyet	X		X					X	X	X					
Hürriyet										X					
Milliyet	X		X	X			X	X	X	X					
Radikal	X		X	X				X	X	X					
Referans	X	X	X	X			X	X	X	X					
Sabah	X		X	X			X	X	X	X					
Star	X		X	X			X	X	X	X					
Türkiye	X		X	X				X	X	X					

Tablo-39:Türkçe Gazetelerin Web belgelerinin Dc-dot’a Göre Kataloglama Durumu

Ülkemizde en çok satış yapan gazetelerin web belgeleri de Tablo-39’dan anlaşıldığı üzere maalesef uluslararası standartlara göre tam kataloglanmamıştır. Hürriyet gazetesi hazırladığı web belgesine başlık bile koymamıştır. Hürriyet gazetesinin dışındakiler de çalışmamızın önceki kısımlarında incelenen kurumların durumuna paralel eğilim göstermişlerdir. Başlık, konu, tanımlama, kaynak tipi, biçim ve kaynak tanımlayıcı alanlar mevcut metinlerle

otomatik olarak doldurulmuştur. Diğer alanlar ya gerek görülmediğinden ya da bilinmediği için boş bırakılmıştır. Bu boş bırakılan ve standartlara göre doldurulmayan alanlar yüzünden üretilen bilginin tamamına ulaşılamamaktadır. Üretilen bilginin tamamına erişmek için web belgelerini tam bir bibliyografik kontrol altına alınması gerekmektedir. Web belgelerinin tam bibliyografik kontrolü işbirliği içinde gerçekleştirilebilir. Türkçe web belgelerinin bibliyografik kontrolünün tam ve işbirliği içinde yapılması için aşağıdaki projeyi öneriyoruz.

VIII.BÖLÜM- TÜRKÇE WEB BELGELERİNİN KATALOGLANMASI: BİR İŞBİRLİĞİ PROJESİ

Özellikle 90'lı yıllardan sonra bilgi kaynaklarının sayısal ortamlarda üretilmesi, kullanılması ve saklanmasından ve web tabanlı kurumsal uygulamaların hızlı bir biçimde artmasından sonra, bilgi kaynaklarını tanımlama ve bunlara erişim konularında yeni araçların varlığına gereksinim duyulmuştur. Geleneksel bilgi kayıt ortamlarına oranla elektronik ortamlardaki kaynakların metin, ses, resim ve video içeriğinden oluşan daha farklı türe sahip olması yanında web belgelerinin de hızlı bir biçimde artması bilgiye erişimde farklı sorunları karşımıza çıkarmıştır. Değişik kayıt ortamlarındaki bilgiye kolay erişim için web belgelerinin etkin bir biçimde bibliyografik denetimini zorunlu hale getirmiştir. Bu zorunluluk bilgi merkezlerinin bireysel çalışmalarında da güçlükler neden olmaktadır. Söz konusu güçlüğü ortadan kaldırılmasının önemli bir adımı ise işbirliği girişimleridir. Bu düşünceden hareketle çalışmamızın bu bölümünde “Bir İşbirliği Projesi” önerilmektedir. Türkçe Web belgelerini kataloglama projesi, web belgelerine ve diğer elektronik bilgi kaynaklarına artan erişim talebini sağlamak için araçlar ve sistemler geliştiren bir tasarım olacaktır. Projenin başarısı, kütüphanelerin projeye katılmaları, tasarıma yardım etmeleri, ortak veritabanına girdileri, geri bildirimleri ve işbirliği ile mümkün olacaktır.

Bilgi değeri taşıyan Türkçe web belgelerinin bibliyografik denetimi yanında bu işbirliği proje önerisinin başarısı aynı zamanda Türkçe bilgi arayan araştırmacılar için düşünülecek olan bir Elektronik Türkçe Hafıza Programı için de temel olacaktır. ”e-Türkçe Hafıza Programı” Türkçe üretilen bilgilerin bir veri tabanı üzerinde toplanması ile mümkün olabilir.

İşbirliği projemiz, internet üzerinden çevrim içi katalog platformunu önermektedir. Sistem, birleşik kataloglamayı destekleyecek ve Türkçe web belgelerini ana açıklamalarıyla alacaktır. Tezimizde ortaya koyduğumuz sistem, Dublin Core element seti ve MARC21'i destekleyecek ve veri giriş ve çıkışları MARC21 formatına göre olacaktır. Dublin Core, RDF, XML, HTML gibi seri otomatik araçları da sağlayacaktır. Aynı formdaki kaynak yerleştiricileri (URL) denetlemeyi sürdürecektir. Sistem daha çabuk olma kolaylığı sağlamada ve çevrim içi kaynakların kataloglanmasında etkin olacaktır. İlave olarak, bu sistem kullanıcı hizmetlerinin denetimi ve çevrim içi eğitimlerini, kataloglama hizmetleri ile işbirliği yaparak yerine getirecektir.

Proje ekibinde; sistem tasarımcıları ve geliştiricileri, tanıtıcılar, kullanıcı destek çalışanları ve uzman katalogcular olacaktır. Geliştirme ekibi, değişiklikleri ve artırımları tamamlayıp kurduğu anda kullanıcıların görmesine imkân veren hızlı bir geliştirme ve yayılma metodolojisi uygulayacaktır. Tanıtıcılar, projeyi gerek internet yoluyla, gerek yüz yüze görüşmelerle tanıtacaklardır. Kullanıcı destek çalışanları, sistem belgesini yazıp hazır hale getirerek sistem eğitimini sağlayacaktır. Uzman katalogcular, sistemi kataloglama kurallarına göre organize edip denetleyecektir. Sistem taslak halinde test edilecektir. Test edildikten sonra kütüphanelerle işbirliği içinde aksaklıklar giderilip sorunlar çözülecek ve geliştirilecektir. Bu proje başlangıçta küçük çaplı olup daha sonra genişletilecektir. Sonuçta çıkacak ürün ulusal bir toplu katalog olarak düşünülmelidir.

Projenin oluşum aşamasında farkındalık yaratılacak, proje kapsamındaki kütüphaneler deneyimlerini ve yaptıkları iş süreçlerini çeşitli ulusal ve bölgesel toplantılarla paylaşacaklardır. Proje, üniversiteler, kamu kurumları ve özel sektör kuruluşları için yönlendirici ve örnek teşkil edecek bir ürün olarak ortaya atılmaktadır. Projenin başarısı katılımcıların destek ve ortak çalışma disiplinin gelişmesine bağlıdır. Proje, benzer diğer projelere öncülük edecektir.

Önerilen proje ile toplumda bilim ve teknoloji bilinci, nitelikli araştırmacı sayısının artacağı ve araştırma altyapısının geliştirileceği düşünülmektedir. Ar-Ge faaliyetlerinin yeniliğe açık olarak ürüne dönüştürülmesinde web belgelerinden yararlanılması sağlanacaktır. Üniversitelerin, araştırma enstitülerinin ve diğer kurum ve kuruluşların araştırma altyapısı, öncelikli alanlar temel alınarak geliştirilecektir.

VIII.1. Projenin Amacı

Projenin temel amacı; Web üzerinde bulunan ve elde edilebilir olan milyonlarca Türkçe web belgesinin bibliyografik denetimini gerçekleştirmektir. Böylece Türkçe web belgeleriyle ilgili paylaşımlı ulusal bir katalog organizasyonu oluşturulacaktır. Proje ile ülkemizdeki kütüphanelerde işbirliği aracılığıyla Türkçe web belgelerinin merkezi bir veritabanı yaratılacaktır. Projedeki amaçlarımızdan bir diğeri de kütüphane teknikleri ve işlemlerini adapte edip genişleterek, web belgelerinin bibliyografik denetimini gerçekleştirerek web'in daha etkin kullanımına öncülük etmektir.

Bu sistem, ağ geçidinin kendisinden çok, ağ geçitlerini barındıran ve destekleyen bir sistem olacaktır. Sistem, projeye katılan kütüphaneleri birbirine bağlayacaktır. Projemizin en büyük amaçlarından biri de kütüphaneler arasında büyük ölçekli bir işbirliği yaratılmasıdır.

Proje, Dublin Core ve geleneksel kataloglama arasındaki çoğalan çalışabilirliği geliştirilecektir. Bir kütüphane perspektifinden, Dublin Core topluluğunda olduğu düşünülen niteleyicileri analiz edecektir. Üst verileri kullanışlı yapmak için kütüphane veritabanı kaynaklarının bağlantıları araştırılacaktır. Dublin Core tanımlamalarıyla, mevcut MARC21 kontrollü elementleri kaydedilecektir.

Projenin eksenini bibliyografik bilgilerin paylaşımı ve kataloglama maliyetlerinin düşürülmesi ve Türkiye’de üretilen bilginin uluslararası paylaşımına açılması şeklinde olacaktır.

VIII.2. Projenin Stratejisi

Bu proje kütüphaneler arası işbirliğini ve Türkçe web belgelerine sağlıklı bir şekilde erişimi arttırmak için önerilmektedir. Kütüphanelerin işbirliği halinde birlikte çalışarak, kendi kullanıcılarına sunabilecekleri hizmetleri destekleyen, ulusal çapta bir platform olması düşünülmektedir. Her toplumun ihtiyaçlarına göre tasarlanan bu hizmetler koleksiyon oluşturma ve düzenleme, referans ve yerine getirme hizmetlerinin sağlanması ve topluma ilerleyen web teknolojilerini uygulamada kütüphanelere yardımcı olan programlamanın geliştirilmesini içermektedir. Strateji; işbirliği, erişim, değişim, teslim ve koruma için web tabanlı hizmetlerin bütünleşmiş bir seti tarafından desteklenen, ulusal olarak bir ağla bağlanan, öğrenme toplumunun açık şekilde erişilebilir bir hale evrimleşmesini içermektedir. Proje ile kütüphanenin varlığı gelişecek ve Web’de her yerde olacaktır. İşbirliği projesi kütüphanelerin Web’e kurulmasına ve Web’in kütüphanelere kurulmasına yardımcı olacaktır.

VIII.3. Projede Önerilen Sistemin Yapısı

Oluşturmaya çalıştığımız sistem, Türkçe web belgeleri için bibliyografik kayıtlar ve konu başlıkları oluşturmak için düzenlenmiş web tabanlı bir üst veri sistemi olacaktır. Sistem, web ve Z39.50 (Z39.50 protokolü, web arabirimleri sayesinde MARC’a dayalı kütüphane kataloglarının ağ ortamıyla bütünleşmesini sağlar.) araçlarının SiteSearch takımı içerisinde oluşturulacaktır. Üst veri oluşumu XML’de yapılacaktır. Web-tabanlı kataloglama sistemleri inşa etmek için XML taslaklarıyla işletilen genelleştirilmiş bir XML yapısında

oluşturulacaktır. Bu önerimiz Hickey'in "CORC: a system for gateway creation" çalışmasında da benzer bir proje ile desteklenmektedir(Hickey,2000:50). Türkçe web belgelerini saklamak, üst veri oluşturmak ve bağlantıları kontrol etmek için kullanılmış bilgiyi, kaynaklardan elde etmek ve otomatik olarak DDC sınıflama numaralarını vermek için OCLC'deki (<http://orc.rsch.oclc.org:6109/>) gibi Scorpion veri yapısından yararlanılacaktır. Belgelerdeki anahtar sözcükleri tanımlamak için WordSmith programı kullanılacaktır (<http://orc.rsch.oclc.org:5061/>). Bu program aracılığıyla konu başlıkları da elde edebilecektir. WordSmith; terimleri otomatik olarak oluşturma ve bu belgelerde tanımlanan anahtar kelimelere ve deyimlere dayanarak belgelere anahtar kelimeleri veya deyimleri otomatik olarak atayan yazılım uygulamasıdır (Godby ve Reighart, 2001).

Bu program aracılığıyla işbirliğine katılan kütüphaneler, MARC ve Dublin Core formatlarında arama yapabilecek, bibliyografik kayıtları oluşturabilecek ve kayıtları MARC, DC RDF ve DC HTML formatlarında sürdürmeyi, ithal ve ihraç etmeyi seçebileceklerdir. Kütüphaneler aynı zamanda yetki dosyalarına giriş yapabilecek ve sistem kayıtlarındaki yetkili başlıklar, karşılık gelen yetki dosyalarına hyperlink olarak atayabilecektir. Sistem kaynağın kendisinden alınan özetlendirilmiş anahtar bilgilerle bir temel üst veri kaydı oluşturacak ve daha sonra kaynakları ve bağlantılarını birlikte getiren bir yol bulucu kuracaktır.

Bu Türkçe kaynaklı kataloglama işbirliği sistemi, internet üzerinden çevrim içi katalog platformu şeklinde oluşacaktır. Sistem, Dublin Core element setine göre kimlikleyecek ve MARC21 standardını destekleyecektir. Dublin Core, RDF, XML, HTML vb sistem seri otomatik araçları da sağlayacaktır. Önerdiğimiz proje kataloglama hizmetlerinde işbirliği ortamı sunacaktır. Sistemde veri, ister MARC ister Dublin Core standartlarında olsun sonuç birisine ait olacaktır.

MARC ve Dublin Core formatlarında karşılıklı kayıt dönüştürümünü sistem destekleyecektir. MARC kayıtlarını oluşturulacak veri tabanı içine ithal edilmesi işlemi ve izlenmesi kolay bir yöntem olacaktır. Sistem kayıtlarını yerel çevrim içi kataloglara ihraç etme açısından, kütüphanelerin sorun yaşamayacağı düşünülmektedir. Bunun yanında, kütüphaneler veritabanında arama yapabilecek, kataloglarını oluşturabilecek ve paylaşabilecektir.

Sistem, Meziane and Rezgui'nin önerdiği gibi web belgeleri ve üst veri element setlerini bozmadan görüntüleyebilecektir(Meziane and Rezgui, 2004: 22). Söz konusu sistem, yeni bir tarama işlemi yapmaksızın, daha önceden yapılmış olan tarama sonuçlarındaki belge ya da dosyaları ve içeriklerini doğrudan kullanıma sunacaktır. Sistem, üretim tarihi, yazılımı ya da teknik özellikleri ne olursa olsun her türlü elektronik belgeyi görüntüleyebilme yeteneğine sahip olacaktır. Organizasyonlarda aynı kaynak, farklı kişiler tarafından aynı anda kullanılabilir. Bu nedenle sistem, web belgelerine aynı zamanda farklı kişilerin erişebilmesini ve bunları görüntüleyebilmesini mümkün kılacaktır.

Projede, isim ve konu otorite dosyalarını sisteme bütünleşmiş edilecektir. Projeye katılan kütüphaneler, otorite dosyalarını kayıt düzenlemesi sırasında tarayabilecek ve bu gibi sonuçları ilinti sırasına göre sunabilecektir.

VIII.4. Projedeki Üst Veri Kuralları

Her gün yığınsal olarak artan Türkçe web belgelerinin kimliklenmesinde ve ulusal sayısal oluşumunda üst veri uygulaması yapılmalıdır. Çünkü üst veri, web belgesinin içeriğini ve yapısını açıklayan kimliktir. Üst veri, kullanıcıların uzun süreler boyunca belgeleri kontrol edebilmesini, yönetebilmesini, arayabilmesini, depolayabilmesini ve anlayabilmesini mümkün kılan açıklayıcı ve düzenleyici veridir. Örnek olarak vermek gerekirse üst veri, belgenin başlığı, içerdiği konu, belge türü, üretim tarihi, işlem süreci ve düzenlenmesi gibi pek çok konuda, hem belgenin üretimi, yönetimi ve depolanması gibi iş süreçlerine ilişkin bilgiler içerir, hem de bu belgelere teknik olarak erişilebilmeyi mümkün kılar. Günümüzde web belgelerini kimliklendirme, düzenleme, yönetme, tarama ve erişme işlevlerini sürdürmek için kullanılan en önemli araç üst veridir. İnternetteki kaynak yığınları kontrolsüzdür. Kontrolsüzlük hem tehlikelidir hem de sakıncalı bulunur. Standardizasyonun ve yararları kaybolabilir. Bu yüzden Dünya Web Konsorsiyumu'nun belirttiği gibi, web standardizasyonu içeren üst veri içerikli işaretleme zorunluluğu için bazı yapıya gereksinme vardır (Electronic,2003:142) Bu yapıda üst veridir. (Üst veri konusu Tezimizin III. Bölümünde detaylı bir şekilde incelemiştir.)

Her türlü organizasyonun bütün gereksinimlerini tam olarak karşılayabilecek hazır bir üst veri setinin varlığından söz edilemez. Çünkü verdiği hizmetlere ya da yapısına göre her organizasyon diğerlerinden farklı olabilmektedir. Organizasyonlardaki bu farklılık, yapılarına ve ürettikleri belgelere de yansımaktadır. Organizasyonlar ürettikleri belgeler ve kurumsal

yapıları yönüyle aynı ya da farklı alanda hizmet veren diğer organizasyonlardan farklı olabilir. Bu durum, her organizasyonun üst veri setini farklı şekilde uygulamaya neden olmaktadır. Örneğin, bazı organizasyonlar, sınıflama ve erişim işlemlerinde işlem tarihi ve adı üzerinde sürdürülen dizinlemeye gereksinim duyarken, diğerleri bu gereksinimi konu hiyerarşisi oluşturma yöntemi ile gidermektedir. Organizasyonlar ve sürdürülen aktiviteler arasında görülen bu farklılıklar nedeniyle, ulusal üst veri seti oldukça geniş ve genel gereksinimlere cevap verecek nitelikte oluşturulmalıdır (Model..., 2001:87). Bir üst veri setinde, kataloglamada yer alan her bir unsura ilişkin niteleme maddesi bulunmalıdır.

Üst veri seti oluşturma konusunda Avustralya Ulusal Arşivi'nin ortaya koyduğu model, bu alanda örnek alınabilecek çalışmalardan biridir. Avustralya Ulusal Arşivi tarafından oluşturulan üst veri standardının, e-devlet uygulamalarında XML belge türü ile birlikte kullanılması amaçlanmıştır. Modelde, üst veri politika ve uygulamalarının şu işlevleri karşılayabildiği belirtilmektedir (Digital..., 2004:34-35):

- Kayıt altına alınması gereken üst veri elemanlarını belirleme,
- Üst verinin kayıt altına alınması ve yönetilmesi için rol ve sorumlulukları tayin etme,
- Üst verinin kayıt altına alınma zamanı ve şeklini belirleme,
- Üst veri bilgilerinin ne kadar süre ile kayıt altında tutulacağını belirleme,
- Web belgesi ve üst veri elemanları arasında kurulu olan bağlantıları da içerecek şekilde üst verinin nasıl muhafaza edileceği konusunda bütün ayrıntıları ortaya koyma,
- Bütünlük ve güvenilirliği izleme konusunda üst veri üzerinde yapılan her türlü erişim, kullanım, değişiklik veya eklenti gibi işlem adımlarının takip edilmesini garantileme,
- Gereksinim duyulan süreler boyunca üst verinin güvenli bir biçimde muhafaza altına alınmasını sağlama.

Bizim önerdiğimiz sisteme yakın olarak Shangai Kütüphanesinde de örnek bir çalışma yapılmıştır. Büyüyen Shangai Sayısal Kütüphanesi'nde web belgelerinin düzenlenmesi için üst veri uygulaması ilk öncelik olarak düşünülmüştür. Üst veri sayısal belgelerin tabanıdır ve sayısal kütüphanenin yapımında anahtar olarak göz önüne alınmıştır. Üst veri uygulaması, sayısal kütüphanelerin hayati damarı olarak adlandırılmıştır(Elektronik, 2003:43).

Kataloglanacak kaynak, elektronik kaynaklar olduğunda AACR2 kullanırken kriterlerin açıklanması gerekmektedir. Dublin Core gibi diğer standartlarda kullanılırken de kriterlerin açıklanması gerekmektedir(Electronic, 2003:92). Tüm bu bilgiler ışığında aşağıdaki kurallar, projemizin üst veri planının tasarımı için oluşturulmuştur.

VIII.4.1. Bilgi Kaynaklarının Karmaşıklığı: Projede web belgelerinin doğasındaki karmaşıklık ilk etken olarak göz önüne alınmıştır. Proje için üst veri yaklaşımları, tüm elektronik bilgi kaynaklarını (kitaplar, makaleler, standartlar ve web belgeleri vb.) kimlikleyebilecek nitelikte olacaktır. Şu anda işleyen veri tabanı sistemlerini daha işlevli hale getirme amaçlı olacaktır. Ülkemizde uzun yıllardır MARC kullanılmıştır. Bu ortak bir gelenek sağlamaktadır ve birçok üst veri planlarının geleneksel ihtiyaçlarını bütünleşmiş etmektedir.

VIII.4.2. Uygulanabilirliği: *MARC* dünya çapında tüm kütüphaneler için değerlidir. Bilgi kaynaklarının içeriğini tam detaylarıyla açıklanmasını sağlamaktadır. Kapasitesinin % 99 kadarı kayıtlı bilgilerinden oluşmaktadır. Fakat internet alanı içinde işlem gören büyük sayıdaki kaynaklar için maliyetli olmaktadır. Bunlara ilave olarak, MARC bazı özel bilgi kaynaklarını açıklayamaz. Bu yüzden projenin uygulanabilirliğini sağlamak için MARC'la birlikte daha kolay olan DC üst veri standardı kullanılacaktır.

VIII.4.3. Standartlaştırma: Kütüphanelerin, bilgi/belge paylaşımı ve sahipliği konusunda kullanacağı teknolojilerin standartlarda dayalı olması son derece önemlidir. Bu standartlar, hem kullanıcıların bilgi gereksinimlerinin karşılanmasında hem de kütüphaneler arasındaki veri paylaşımının sağlıklı ve güvenli bir biçimde yürütülebilmesinde önemli avantajlar sağlarlar. Kullanıcı açısından bakıldığında; hangi kütüphane kullanılırsa kullanılsın arama, bilgiye ulaşma ve bilgiyi anlamlandırma işlevleri hep aynı biçimde gerçekleştirilir. Diğer taraftan, kütüphaneler arasındaki veri paylaşımı açısından bakıldığında; aynı standartları benimsemiş kütüphanelerin diğer kütüphanelerini de sanki kendileri gibi kullanabilmelerini ve sahip oldukları bilgi kaynaklarının fiziksel olmasa da elektronik olarak sayısının artırılmasını sağlar. Bu bağlamda, kütüphanelerin kullanacakları bilgi teknolojileri ve uyacakları standartlar, gelecekte sistem içerisinde bir uyumsuzluğun yaşanmaması bir başka deyişle karşılıklı işlerlik açısından son derece önemlidir. Bu nedenle, kullanılacak bilgi teknolojilerinin yeterince esnek, gelişebilir, genişleyebilir ve daha da önemlisi değiştirilebilir yapılarda olması gereklidir(Küçük ve Köse, 2007:1).

Üst veri sistemlerinin değişik standartların kullanımındaki birlikte çalışabilirliği içermesinin zorluğu, karşılaştırılabilir (rekabetçi) sistemleri doğurmaktadır. Birlikte çalışılabilirlik olmadan çapraz veri tabanı denemeleri gerçekleşemez ve birçok veri tabanının kullanımı çok zordur. Buna göre, standartların seçimi, teknolojiye göre teklik anlamına gelmektedir ve bir üst merkezdeki kaynaklar pahalıya mal olur veya ödeneksiz kütüphaneler için olanaksızdır. Böylece, standartlara göre seçim oldukça önemlidir. Standartların çerçevesi oldukça görecelidir. Bazı yan standartlar genellikle ulusal veya uluslararası standartlardan daha fazla popülerdir. Bu yüzden yakın temas ve dikkat değişen durumlar için harcanmalıdır ve en esnek ve açık standartlar adapte edilmelidir.

VIII.4.4. Türkçe Karakterler ve Figürlerin Yerleştirilmesi: 2005 yılında yapılan bir araştırmada İngilizce olmayan diller için arama motorlarının kapasitesi ölçülmüştür. Araştırma kapsamına üç genel arama motoru (Alta Vista, FAST ve Google) ile bazı yerel arama motorları alınmıştır. Sorguların çoğunda genel arama motorları İngilizce olmayan dillerdeki özel karakterleri görmezlikten gelmiş, hatta bazı işaretleri yok saymıştır (Bar-Ilan ve Gutman, 2005). Ayrıca 2007 yılında “Google Scholar ve Scirus Arama Motorlarında Türkçe Anahtar Sözcüklerle Yapılan Aramalar Üzerine Bir Değerlendirme” adlı yapılan araştırmada da Türkçe karakterlerin farklı yorumlandığı ortaya konulmuştur. Bu farklılıkların bilgi erişim açısından büyük sorunları da beraberinde getirdiği ve Türkçe açık erişim kaynaklarının üst verileri Türkçe özel karakterlere uygun bir şekilde oluşturulmalı ve arama motorları Türkçe karakterleri destekleyecek biçimde geliştirilmesi belirtilmiştir (Kesen, Şenol ve Yanar, 2007:92). Bu nedenle İngilizce dışı kullanımlarda üst veri standartlarında o dile ait karakterlerinde tanımlanması gerekmektedir. Günümüzde üst veri uygulamaları Türkçe karakterleri içeren evrensel girişimleri de desteklemektedir. Türkçe karakterlerin dâhil olduğu uluslararası standart ISO-8859-9 numarası ile yayınlanmıştır (Demirkol, 2001:24). Bu nedenle projemizde de XML belgeleri içinde Türkçe karakter kullanılmak zorunluluğu vardır. Eğer bu yapılmazsa Türkçe karakterler tanınmaz ve erişimde sorunlar yaratır.

Karakter açıklamaları, yerel elementlerin desteklenmesini gerektirmektedir. Örneğin, eski Türkçe kitaplar, bazı özel sınıflandırılmalı şemalı klasikler, tarihi, felsefi gibi Türkçe bölümler kullanılmalıdır.

VIII.4.5. Zararlardan Korunma: Kütüphanelerde birçok kültürel varlıklar bulunmaktadır. Sayısallaştırılmış materyaller, bu hazinelerin orijinal şekillerini koruyarak araştırmacılara

sunmaktadır. Sayısal kaynaklar kendi içlerinde düzgün olarak koruma altındadır. Daha fazla sayısal yayın ile birlikte insani zekâ kaynakları en yeni donanıma, rahatlığa erişmektedir. Üst veri profilinin düzenlenmesi esnasında bunların göz önüne alınacaktır.

VIII.4.6 Esneklik: Üst veri, yalnızca web belgesi üretimi sırasında atfedilen tanımlamalara sahip değildir; yaşam döngüsünün diğer evrelerinde belgeye yapılacak bütün işlemleri yansıtacak dinamik bir yapıya da sahiptir. Bu birikimli yapı, web belgesinin üretiminden başlayarak daha sonraki bütün evrelerde devam eden üst veri uygulamasının türü ve miktarı hakkında uygulamaya esneklik kazandırmalıdır. Çünkü üst veri seti üzerinde yapılacak herhangi bir değişiklik, daha önce oluşturulmuş olan belge, belge grubu ya da sistem üst veri seti üzerinde otomatik olarak düzeltilebilmelidir.

VIII.4.7. Yenilenebilirlik: Üst veri setinde yer alan temel ve alt unsurların birçoğu, aynı web belgesi üst veri setinin değişik yerlerinde birden çok yerde yer alabilmektedir. Örneğin tarih kaydı, belgenin farklı yerlerinde yer alan birden fazla alanla ilgili olabilir. Bu nedenle tarih kaydı bu alanların tümüne atanabilmelidir.

VIII.4.8. Genişleyebilirlik: Web belgesinin kataloglanması konusunda yeni gereksinimleri karşılamak üzere kütüphaneler, temel üst veri seti üzerine yeni unsur ya da alt unsurlara ihtiyaç duyabilir. Bunun için öncelikle bütün bibliyografik gereksinimleri tam olarak değerlendirilmeli ve bu doğrultuda yeni üst veri unsurları tespit edilmelidir. Bu nedenle üst veri seti zaman içinde doğan ihtiyaçları karşılayabilecek kadar esnek bir yapıya sahip olmalıdır.

VIII.4.9 Birlikte İşleyebilirlik: Üst veri standardı kütüphanelerde sürdürülen uygulamaları ve üniversiteler tarafından kullanılan sistemleri bir bütün olarak kapsamalıdır. Bu ilerde kütüphanelerde ya da üst veri yapısında yaşanabilecek değişikliklere maruz kalmaksızın, web belgelerinin gelecekte sorunsuz olarak kullanılabilmesini mümkün kılacaktır. Üst veri standardizasyonu, gereksinim duyulan süreler boyunca belgelerin tam, doğru ve orijinal olarak muhafaza edilmesini ve paylaşılabilmesini sağlayacaktır. Bu nedenle gerek kütüphane ve gerekse üniversitelerde kullanılan üst veri setlerinde standart oluşturulmalıdır.

Üst veri öge tanımlamalarında her bir öge, ögenin yaygın bir anlamsal anlaşılabilirliğini açığa çıkarmak için planlanan tek bir makine tarafından anlaşılabilir, tek harflik ismi olan ögelerin şifreleme tasarıları için basit sözdizimsel bir tanımlayıcı etikete sahip olacaktır.

Her bir öge isteğe bağlıdır ve tekrar edilebilir. Üst veri ögeleri herhangi bir sırada görünebilir. Aynı ögenin (örneğin Creator) çoklu kullanımların sıralaması sağlayıcı için bir önemi olabilir, ancak sıralama her sistemde korunamayabilir. Küresel birlikte işlerliği desteklemek amacıyla bazı öge tanımlamaları karşılıklı öge değerleri için denetimli bir sözcük dağılımı önermektedir. Başka denetimli sözcük dağılımlarının özel yerel alanlar içerisinde işlerliği için geliştirileceği varsayılmaktadır.

VIII.4.10. Büyük Küçük Harf Duyarlılığı: HTML benzeri ortamların küçük büyük harf duyarlı olmamasına karşın, üst verinin XML(Extensible Markup Language) benzeri küçük büyük harf duyarlı bir ortama, ardışık olarak dönüştürüldüğü ya da oradan ayrıştırıldığı durumlarda ortaya çıkabilecek çelişkileri önlemek için, en iyi uygulamanın öge adlarında verilen büyük küçük harf durumlarına uyması önerilir.

VIII.5. Projede Kullanılacak Üst Veri Standardı:

Yukarıda 10 madde halinde sıraladığımız “Projedeki Üst Veri Kurallarına” uyan ve Türkçe web belgelerinin tanımlanmasını ayrıntılı bir şekilde sağlayacağına inandığımız Türk Standartları Enstitüsü tarafından 19.06.2007 tarihinde yayınlanan “TS ISO 15836 Bilgi ve Dokümantasyon - Dublin Core meta veri öge kümesi” standardı projemizde önerilmektedir. Standardın ögeleri ve tanım-açıklamaları aşağıda verilmiştir.

Ögeler:

Öge Adı : İsim

Etiket : İsim

Belirteç : Title

Tanım : Kaynağa verilen isim.

Açıklama: Başlık, üretilen tarafından kaynağa verilen isimdir.

Öge Adı: Oluşturucu

Etiket : Oluşturucu

Belirteç : Creator

Tanım : Kaynağın içeriğini oluşturmaktan öncelikle sorumlu varlık.

Açıklama: Bir kişi, bir organizasyon veya hizmeti içeren oluşturucu buna örnektir. Bir oluşturucunun ismi, varlığı belirlemek için kullanılmalıdır.

Öge Adı: *Konu*

Etiket : Konu

Belirteç : Subject

Tanım : Kaynağın içeriğinin konusudur.

Açıklama: Nesne, kaynağın bir konusunu tanımlayan anahtar kelimeler, anahtar kelime öbekleri veya sınıflama kodları olarak açıklanabilir. Önerilen en iyi uygulama bir değer kontrol edilen bir kelime dağarcığından veya resmi sınıflama sisteminden (DDC, LCSH gibi) seçilmesidir.

Öge Adı: *Açıklama*

Etiket : Açıklama

Belirteç : Description

Tanım : Kaynağın içeriğinin bir açıklamasıdır.

Açıklama: Açıklamanın örnekleri olarak bunlarla sınırlı olmamakla birlikte; bir özet, içindekiler tablosu, içeriğin bir grafiksel temsili veya düz metni biçiminde verilebilir.

Öge Adı: *Yayımcı*

Etiket : Yayımcı

Belirteç : Publisher

Tanım : Kaynağı erişilebilir kılmaktan sorumlu varlıktır.

Açıklama: Yayımcı bir kişi veya bir organizasyon olabilir.

Öge Adı: *Katkı Sağlayıcı*

Etiket : Katkı Sağlayıcı

Belirteç : Contributor

Tanım : Kaynağın içeriğine katkı sağlamaktan sorumlu bir varlıktır.

Açıklama: Katkı sağlayıcı bir kişi veya bir organizasyondur.

Öge Adı: *Tarih*

Etiket : Tarih

Belirteç : Date

Tanım : Kaynağın yaşam döngüsündeki bir olayın tarihidir.

Açıklama: Tarih, kaynağın yaratılması veya erişilebilirliği ile ilişkilendirilecektir. Önerilen en iyi uygulama ISO 8601 [W3CDTF]'nin bir profili içinde ve YY-AA-GG tarih formatını içerir şekilde şifrelenen verinin tarih değerini tanımlamaktadır.

Öge Adı: Tür

Etiket : Tür

Belirteç : Type

Tanım : Kaynağın içeriğinin doğası veya türüdür.

Açıklama: Tür içerik için genel kategorileri, fonksiyonları, türleri veya yığın seviyelerini içerir. Önerilen en iyi uygulama kontrol edilen bir sözcük dağarcığından (örneğin DCMI Type Vocabulary [DCT]) bir değer seçmektir. Kaynağın fiziksel veya sayısal görünümünü tanımlamak için format ögesi kullanılır.

Öge Adı: Biçim

Etiket : Biçim

Belirteç : Format

Tanım : Kaynağın fiziksel veya sayısal görünümüdür.

Açıklama: Format kaynağın ortam-türü veya boyutlarını içerecektir. Biçim kaynağı görüntülemek ya da işletmek için ihtiyaç duyulan yazılımı, donanımı veya diğer aygıtları tanımak için kullanılabilir. Boyutların örnekleri boyut ve süreyi içerir. Önerilen en iyi uygulama, denetimli bir kelime dağarcığından seçmektir.

Öge Adı: Tanımlayıcı

Etiket : Kaynak Tanımlayıcı

Belirteç : Identifier

Tanım : Verilen bir içerikteki kaynağa çelişkili olmayan, net bir başvurudur.

Açıklama: Önerilen en iyi uygulama bir dizgi veya sayının kurallı tanımlama sistemine uyması anlamında kaynağın tanımlanmasıdır. Kurallı, sınırlı olmamak üzere Tektip Özkaynak Betimleyici (Uniform Resource Identifier-URI), bir örnek kaynak konumlayıcı(Resource Locator-URL), Sayısal Nesne Tanımlayıcı (Digital Object Identifier-DOI) ve Uluslararası Standart Kitap Numarası (International Standard Book Number - ISBN)'ni içerir.

Öge Adı: Kaynak

Etiket : Kaynak

Belirteç : Source

Tanım : Elde edilen mevcut kaynaktan bir kaynağa referansdır.

Açıklama: Mevcut kaynak, bir bütün olarak veya parça parça elde edilebilir. Önerilen en iyi uygulama bir dizgi veya sayının kurallı tanımlama sistemine uyması anlamında kaynağın tanımlanmasıdır.

Öge Adı: Dil

Etiket : Dil

Belirteç : Language

Tanım : Kaynağın entellektüel içeriğinin bir dilidir.

Açıklama: Önerilen en iyi uygulama, seçimlik alt etiketlerle birlikte iki ve üç harfli ilkel dil etiketlerini tanımlayan ISO 639 [ISO639] ile kesişen RFC 3066 [RFC3066] kullanmaktır. Örnekler, İngilizce için “en” veya “eng”, Türkçe için “tr” ve İngiltere’de kullanılan İngilizce için “en-GB” verilebilir.

Öge Adı: İlişki

Etiket : İlişki

Belirteç : Relation

Tanım : İlgili bir kaynağa bir başvurudur.

Açıklama: Önerilen en iyi uygulama, başvuru yapılan kaynağı kurallı tanımlama sistemi ile uyumlu bir dizgi veya sayının kurallı tanımlama sistemine uyması biçiminde tanımlamaktır.

Öge Adı: Kapsam

Etiket : Kapsam

Belirteç : Coverage

Tanım : Kaynağın içeriğinin uzantısı ya da kapsamıdır.

Açıklama: Kapsam, uzaysal yeri (bir yer ismi veya coğrafik koordinatları), zaman periyodu (bir aralık etiketi, tarih veya tarih aralığı) veya yetki (isimlendirilmiş yönetici varlık gibi) içerir. Önerilen en iyi uygulama, denetimli bir sözcük dağarcığından (örneğin Thesaurus of Geographic Names [TGN]) bir değer seçmek ve uygun olan yerlerde, isimlendirilmiş yer ya da zaman aralıkları için koordinat kümeleri ya da veri aralıkları gibi sayısal belirteçler kullanmaktır.

Öge Adı: Haklar

Etiket : Hak Yönetimi

Belirteç : Rights

Tanım : Kaynak üzerinden elde edilen haklar hakkında bilgidir.

Açıklama: Haklar, kaynak için bir hak yönetim deyiimi veya bu tür bilgileri sağlayan bir servis başvurusu içerir. Hak bilgisi sık sık Entelektüel Varlık Hakları(IPR), Telif ve çeşitli Varlık Haklarını içermektedir. Hak ögesi bulunmuyorsa, kaynak üzerinden herhangi bir hak iddia edilemez (ICS 35. 240. 99 TÜRK STANDARDI TS ISO 15836/Haziran 2007).

Projede sunulan üst veri ile Türkçe web belgelerinin bibliyografik kayıtları internet ortamında yer alması sağlanarak bu kaynakların bulunması sağlanacaktır. Söz konusu bibliyografik kayıtlar uluslararası alana açılacaktır.

VIII.6. Sistemin Çalışması:

Proje, Türkçe web belgelerinin kataloglarını ve konu bibliyografyalarını oluşturmak için düzenlenecek web tabanlı bir üst veri sistemi olacaktır. Sistem, web belgelerini tanımlamak, seçmek, kataloglamak ve korumak için kullanılacaktır. Türkçe web belgelerini kataloglarken URL'yi işaret ederek sistem o siteden üst veri yakalayacak ve bir bibliyografik kayıt oluşturulacaktır. Uzman kataloglayıcı bu bibliyografik kaydı geliştirebilir veya daha sonra geliştirmek üzere saklayabilir. Sistemdeki kayıtlar işbirliği içerisinde kataloglamayı ve veri değişimi kolaylaştıran MARC ve bütün bilgi üreticileri tarafından kullanılabilinen Dublin Core üst veri formatlarında oluşturulup korunacaktır.

Yetkili kontrol işlemi sisteme bağlı olan yetki kontrol özelliğiyle otomatik hale getirilecektir. Otomatik yetki kontrol özelliği, kullanıcıların Milli Kütüphane'deki isimlere ve konu yetki dosyalarına uygun yetki kaydını eşleştirme ve bağlamalarında yardımcı olacaktır. Bir kez bağlanınca, oluşturulan başlık formu kaynak kaydına girecektir. Eğer oluşturulan formun değişmesi gerekiyorsa, sistem otomatik olarak bağlı olan tüm kaynak kayıtlarını güncelleyecektir. Veritabanını güncel tutmak ve URL'leri güncel tutma görevini kolaylaştırmak için Sistem hizmeti URL bakımını gerçekleştirecektir. İş akışı, her konudaki bilirkişi raporunun iş bölümüyle anlaşılması sonucu tüm profesyonel personeli içermektedir

Sistem, kaynağın kendisinden alınan özetlendirilmiş anahtar bilgilerle bir temel üst veri kaydını oluşturacaktır. Sistemde kayıt oluşturma ve düzeltme oldukça kolay olacaktır. Kayıt yapısında MARC ve Dublin Core formatı kullanılacaktır. İşbirliğine katılan kütüphaneler daha çok Dublin Core kullanmaya yöneltilenektir.

Sistem, kütüphane tekniklerini ve prosedürlerini genişletecek, Dublin Core ve MARC21 gibi üst veri standartlarını destekleyecektir. Unicode ve RDF gibi diğer standartları tamamlayacak, önce kapsamı ulusal olacaktır. Test edip sınıandıktan sonra uluslararası alana açılacaktır. Üst veri kayıtlarını, rehberlerin oluşturulmasını ve paylaşılması için araçlar sunacaktır.

Projede kaynakları tanımlamak için, sistem tarafından sağlanan “Bilgi ve Dokümantasyon - Dublin Core Meta Veri Öğe Kümesi” kullanılacak ve daha sonra kayıtlara erişim içi kataloga transfer etmeden önce MARC21 formatında çoğaltılacaktır. Sistem, elektronik kayıtlar için tanımlayıcı kayıtların oluşturulmasını sağlayacaktır. Etkinlikteki anlamlı kazanımlar araç setinin sabit veri özelliği aracılığıyla elde edilecektir.

Covert ve Kay’ın CORC’da İngilizce web belgeleri için önerdiği gibi, kütüphaneler, belirli Türkçe web belgesi için kayıt oluşturduktan sonra başlıklar hakkında sistemde kaynak tanımlamalarında bulunup, kılavuzlar oluşturacaklardır. Bu kılavuzlar, kütüphanenin çevrim-içi katalogunda gömülü konu arama özelliği ve kütüphane çalışanlarının kolaylıkla yeni kılavuzlar oluşturabileceği, web belgelerine erişimi bütünleştireceği, kayıtları ve lisanslı kaynakları kataloglayacakları bir kılavuz şablonu tasarlamış olacaktır. (Covert,Kay, 2001:45-46).

Türkçe web belgelerinin kayıtları merkezi kataloglama servisi çalışanlarına iletilecektir. Burada kataloglanmadan önce daha detaylı olarak MARC21 içinde genişletileceklerdir. Sistem hem MARC hem de DC kayıt değişimine izin verecektir. Bu, kendi OPAC’larına kütüphanelerindeki bilgiyi girmek isteyen veya kendi web sitelerinde HTML belgelerinin kullanımına bağlanmak isteyen kullanıcılar için büyük esneklik sağlayacaktır. DC kullanmak, kayıt hazırlama sürecini hızlandırarak, bu çabaya katkıda bulunma kapasitesini genişletmektedir.

İşbirliği çalışmamız, MARC ve Dublin Core arasındaki esnek iş akışına imkân verecektir. Oluşturulan toplu katalog WorldCat ile bütünleşmiş edilmeye çalışılacaktır. Sistem aracılığıyla katkıda bulunulan kaynaklar, anında WorldCat'te mevcut olacak ve WorldCat veritabanının Sistem'den taranabilmesi için gerekli girişimlerde bulunulacaktır.

Sistemin işletilmesi ve yenilenmesi faaliyetlerini gerek teorik, gerekse teknik boyutta sürdürebilecek personel altyapısı konusunda da hazır olunmalıdır. Projeye katılan kütüphaneler Web takımı oluşturacak; bu takım, konusuna göre siteler meydana getireceklerdir. Kategoriler, özellikle dizinlenmiş dergi listelerine ve konu başlıklarına göre ayrılmış olacaktır. Web takımı, web sitesinde e-metinleri ve e-dergileri sınıflandıracak, seçilmiş web belgelerinde sisteme bağlantı web takımı sayesinde olacaktır.

Sistemde erişim uçları kolaylıkla güncellenecektir. Kaynaklar elektronik ortamda tanımlandığı için onları eklemek ya da silmek zahmetli olmayacaktır. Sistemde URL kontrolcüsünün sahip olduğu yetenek diğer kütüphanelerin bibliyografik tanımlamalarına yol gösterecektir.

Medeiros'un, böyle bir sistemin çalışması için önerdiği aşağıdaki adımlar bizim projemizde de uygulanacaktır.

1. Web belgelerinin kalitesi belirlenecek. Web sitelerinden bilgi değeri olanlar tespit edilecek ve sistemin içine dâhil edilebilecek. Bu işlem profesyonel elemanlar tarafından yapılacak.
2. Konu bibliyografyaları yapılacak.
3. Bibliyografyalar, web belgesi olarak tanımlanacak. Bu şekilde bibliyografyaların bilgisi ilgili web kaynağına eklenerek sistemin kataloglama takımına yollanacak.
4. Sistem kataloglama takımı, web belgelerini derleyecek. Takım bibliyografik kontrol yaptıktan sonra kaynakların verilerini ve derleyenlerin URL kaynaklarını girecek.
5. Sistem Kataloglama takımı, bibliyografyaların ek özetlenmiş üst veri şeklini kullanacak. Bibliyografik olarak tanımlanmış web belgeleri hasatlanmış üst veri eki için kullanılacak. Tanımlama ve konu başlıkları gibi bilgiler, özellikle tarayıcı ve sistem veritabanı ulaşımından dolayı çok

önemlidir. İşte bu yüzden sistem kataloglama takımı kayıtları ve konuları kontrol ederek çalışacak.

6. Sistem katalogcuları bibliyografik kayıtlarla web sayfalarının bulunmasını sağlayarak URL erişim ucunu web takımına yollayacak.
7. Web takımı erişim ucuna bağlanılacak ve sistem erişim ucundan yaratılan kayda bağlantı sağlanacak. Bu tanımlama olayı, sürekli tekrar edileceği için kayıtlar sürekli yenilecektir(2002.48).

Lütfen incelenmesi istenen web adresini giriniz

Linkleri Göster

Başlık	____
Yazar	____
Konu	____
Tanım	____
Yayıncı	____
Katkıda Bulunanlar	____
Tarih	____
Tip	____
Biçim	____
Tanımlayıcı	____
Kaynak	____
Dil	____
İlişki	____
Kapsam	____
Copyright	____

Oluşturma Türü HTML Takısı Dublin Core RDF/XML

Şekil-10: Örnek Kullanıcı Ara Yüzü (Kaynak; Soykan,2007)

Projede kullanılacak ara yüz yukarıdaki şekilde olduğu gibi Türkçe olacaktır. Proje için Milli Kütüphane bir açık erişim alanı oluşturacaktır. Böylelikle web belgelerine ait bibliyografik bilgileri ve belgelerin tam metnlerinin web aracılığıyla sisteme girilmesi sağlanmış olacaktır. Kullanılan ara yüz bu bilgilerin web üzerinden sorgulanabilmesine ve bulunan belgelerin web aracılığıyla görüntülenmesine olanak sağlayacaktır. Sistemdeki tüm belgeler ya da istenen belli bir derme üzerinde arama yapılabilecektir. Aramada eser adı, yazar adı, tarih, konu ve eserlerin dizin bilgilerinde ve tam metnlerinde geçen anahtar

sözcükler kullanılabilir. Boolean işlemleri ile arama yapılabilir. İleride daha iyi arama ve erişim teknikleri (gövdeleme, bulanık arama vb. gibi) de kullanılabilir.

Projede kullanılacak program kullanıcı ara yüzü web tabanlı olacaktır. Veri girişi yapanlar, bilgi arayan son kullanıcılar ve sistem yöneticileri için ayrı ayrı ara yüzler bulunacaktır. Web kullanıcı ara yüzü özelleştirilebilir. Son kullanıcı ara yüzü uygun görülen topluluk, derme ve üst veriler (başlık, yazar, vs.) üzerinde arama yapılmasını ve bulunan nesnelere erişimi sağlayacaktır. İçeriğe erişim sadece yetkili kullanıcılarla sınırlandırılabilir. Temel aramaya ek olarak, alan araması yapmak için gelişmiş arama seçeneği mevcut olacaktır. Sistem yeni dermelere ve son eklenen eserlere bağlantıları kullanıcı arabiriminde gösterecektir. Bulunan bir dijital nesnenin bağlantısına tıklanarak bu nesne kullanıcının web tarayıcısında görüntülenecek, çalışması için farklı yazılımlar gerektiren dosyalar (Excel tabloları, SAS veri setleri, vb. gibi) kullanıcının makinesine kaydedilebilir.

Sisteme veri girmek isteyen her kullanıcıya bir hesap açılması gerekmektedir. Hesap açtırmak isteyen kullanıcının geçerli bir e-posta adresi olmalıdır. Sistem’de biri “iş akışı” kullanıcıları, diğeri “sistem yöneticileri” olmak üzere başlıca iki tür kullanıcı tanımlanabilir. İlk gruptakiler sadece iş akış sistemi sınırları içindeki işlemleri (örneğin, veri girişi, girilen verilerin gözden geçirilmesi ve onaylanması gibi) yapabilecekler, sistem yöneticileri ise kullanıcı hesaplarını, kullanıcı gruplarını, üst veri bilgilerini, belgeleri ve iş akışlarını yönetebilir; yeni topluluk ve dermeler yaratabilir ve sistem politikaları geliştirebilir ya da değiştirebileceklerdir. Hem iş akışı kullanıcıları hem de sistem yöneticileri aynı ara yüzü kullanarak sisteme giriş yapabilecek, sistem üzerinde hesabı olan ve kendisine veri girme hakkı tanınan kullanıcı kendisi için ayrılan bölüme girecektir.

Kullanıcı bu aşamada ya yeni bir web belgesine ait veri girişi sürecini başlatacak ya da daha önceden sisteme girdiği bilgi kaynaklarını görüntüleyebilir. Yeni veri girişi yapmak isteyen kullanıcıya dijital ortama aktarılacak kaynağın hangi dermeye ekleneceği sorulacaktır. Kullanıcı yüklemek istediği web belgesine göre münüden bir seçim yapacak ve veri giriş işlemini başlatacaktır.

Yukarıda görüldüğü gibi düşünülen sistemde kullanıcı ara yüzünde on altı adet metin kutusu bulunacaktır. Kullanıcı en üstte bulunan metin kutusuna üst veri üretmek istediği

sitenin URL'sini başında "http" olacak şekilde girip getir tuşuna basacaktır. Bu işlemden sonra girilen URL'deki sayfanın kaynak kodundan gerekli kısımlar alınarak ekrana ve metin kutularına yazılacaktır. Önce bilgi kaynağına ilişkin tanımlayıcı bilgiler girilecektir. Tanımlayıcı bilgiler üç adımda girilecektir. İlk adımda kaynağın birden fazla başlığı (eser adı) olup olmadığı, daha önce yayımlanıp yayımlanmadığı ve girişi yapılacak kaynağın tam metninin birden fazla dosyadan oluşup oluşmadığı soruları ilgili kutucukların yanına tıklanarak yanıtlanacak ve kaynağa ait üst veri bilgileri girilecektir. Daha sonra üst verisi oluşturulmak istenen kaynağın URL'si alınarak kaynak kodu indirilecektir. İndirilen kaynak kodunda bulunan bazı özel takılar (başlık, koyu harf, link gibi) arasında kalan kısımlar çıkarılacaktır. En sonunda indirilen kaynak kodundan çıkarılan bilgilerle Dublin Core/XML, Dublin Core/RDF ya da Dublin Core /Üst Veri şeklinde üst veri oluşturulacaktır.

Veri girişinin herhangi bir aşamasında işleme ara verilebilecektir. Sisteme yeniden girildiğinde veri girişine kalınan yerden devam edilebilecektir. Veri girişi yapan kişinin işlemin hangi aşamasında olduğu gösterilecektir. Sistemde bibliyografik nitelme için yukarıda açıkladığımız "Bilgi ve Dokümantasyon - Dublin Core meta veri öge kümesi" kullanılacaktır. Sistemde kullanılan DC öğeleri DC Üst Veri Girişimi Kütüphane Uygulama Profili'nin (DCMI Library Application Profile) (Dublin Core, 2000) öge setine ve nitelleyicilerine dayanacaktır (Hemminger, Fox ve Ni, 2004). Web belgelerinin kaynak kodu okunurken karakter kodlaması için Türkçe için kullanılan "Windows-1254" kodlaması kullanılacaktır.

Web belgesiyle ilgili bibliyografik bilgileri ilgili Dublin Core alanlarına girildikten sonra web belgesinin tam metnini içeren dosya ya da dosyalar sisteme yükleyebilecek, kullanıcı ilgili dosyayı kendi bilgisayarından bularak web aracılığıyla sisteme yükleyebilecektir. İlk aşamada web belgesinin tam metninin birden fazla dosyadan oluştuğu belirtildiyse tüm dosyalar sırasıyla yüklenebilecektir. Her dosya hakkında kısa tanımlayıcı bilgiler girilebilecektir. Dosya yüklendikten sonra sistem, yüklenen dosyanın özellikleri (dosya adı, büyüklüğü, formatı vb. gibi) hakkında kullanıcıya geribildirim verecektir. Dosyalarla ilgili (varsa) hata bu aşamada düzeltilenecektir. Bundan sonraki aşamada girilen üst verilerin ve dosyaların doğrulanması yapılacaktır. Veri girişi yapan kullanıcı, girilen bilgileri inceleyecek, istediği alanları düzeltilenecek, değiştirebilecek ya da silebilecektir. Kullanıcı (varsa) düzeltmeleri yaptıktan sonra girilen bilgileri onaylayacak, son aşamada kullanıcıya veri girişinin başarıyla tamamlandığı bildirecektir. Hemen ardından sistem yöneticisi veri

giriş yapılan web belgesinin bibliyografik bilgilerinin kontrolünü yapacaktır. Daha sonra kullanıcının elektronik posta adresine, sisteme yüklenen web belgesinin bibliyografik bilgilerinin kontrol edildiğini standartlara göre uygun olup olmadığını bildirilecektir. Standartlara uygunsuz giriş sisteme dâhil edilecektir. Eğer değilse düzeltilmek üzere geri gönderilecektir. Düzeltilen veriler sistem yöneticisine tekrar iletilecek, ikinci bir kontrolden sonra kabul edilip sisteme dâhil edilecektir. Web belgelerine ait veri girişi tamamlandıktan sonra da kayıtlar yetkili kullanıcılar tarafından düzenlenecektir.

Önerdiğimiz işbirliği projesindeki üst veri üreticisi, HTML dilinden hiç anlamayan bir kullanıcının bile sadece URL adresini girip bir düğmeye basarak HTML kaynak kodunda yazılmış bulunan Title, Description, Keywords gibi üst veri alanlarında bulunan bilgiler ve belge içerisinde tekrarlanan kelimeleri kullanarak Dublin Core üst veri element kümesine uygun bir tanımlayıcı oluşturmasına imkân verecektir.

VIII.7. Sistem ne yapacak?

Sistem, geleneksel kataloglamada olduğu gibi Dublin Core üst veri standardı kodlarıyla web belgelerini bibliyografik olarak tanımlayacak, Daha sonra bu üst veri kayıtları saklanacaktır. Web sayfasında çevrim içi saklama ve HTML veya XML, gibi yürütme formatı bulunacaktır. HTML, üst veri, <meta> etiketinde HTML başlıklı sayfada doğrudan saklanabilecektir. Güncel olarak sistem bu üst veriyi ilgili veri tabanının popüler olmasında payı bulunarak geçerli kılacaktır. Böylece giriş ve çıkış veri tabanları sağlanabilecektir. Daha iyi bir seçenek ise, XML deki üst veriyi sağlamaktır.

XML'nin kullanımında, etkin erişim için arşivleme veya taşıma formatındadır. Belge için üst veri kaydı XML olarak gereklidir. Kataloglama gereği, geçerliliğin doğrulanmasına, belge türü açıklamalarıyla yer değiştiren XML şemalarının önde gelen elementlerin, niteliklerinin var olanlarını sağlamak için izin verilecektir

Sistem, kütüphaneler ve onun kullanıcıları için webin değerini artıracaktır. Web belgelerinin bibliyografik tanımlanmasında, seçiminde ve organizasyonunda ihtiyaç duyulan araçları sağlayacaktır. URL adresi yazıldığında kaynak hakkında temel bilgi toplanacak ve

CORC, MARC veya Dublin Core olarak formatlanacaktır. Bu işbirliği projesi, hızlı ve kolay bir yöntem olacaktır. Tüm bu bilgiler ışığında sistemin yapacaklarını sıralarsak;

- Türkçe Web belgelerinin bibliyografik kayıtlarını yaratacak
- Daha kolay erişim için Türkçe konu başlıklarını belirlemede yardımcı olacak
- Türkçe web belgelerini MARC ve Dublin Core formatında kataloglayacak
- Ülkemizde üretilen web belgelerinin URL adreslerini kayıtlarda muhafaza edecek
- Standart ve tek biçim girişler için otorite kontrolünü sağlayacak.
- Sistem web belgesi ve bu belge ile ilişkilendirilmiş üst verileri birlikte koruyacak; belge ile üst verilerin ilişkisinin koparılmasına izin vermeyecektir.
- Herhangi bir web belgesine ait üst veriler üzerinde değişiklik yapma işlemi yalnızca yetkili belge yöneticisi tarafından yapılabilecektir.
- Üst veri üzerinde yapılan her türlü değişiklik kayıt altına alınacaktır.
- Web belgelerinin sisteme kayıt edildiği tarih ve zamanı üst veri dosyasında tutulacaktır.
- Sistem içerisine kayıt edilmiş her belgeye ait görüntülenebilir ve izlenebilir bir üst veri profili olacaktır.
- Web belgesine ait üst veri bilgilerini sistem tarafından otomatik olarak alınmayanları kullanıcı, elektronik belge yöneticisi veya sistem yöneticisi tarafından tamamlanabilecektir.
- Web belgesine ait üst veriler, kayıt esnasında ya da daha sonra girilebilecektir.
- Web belgelerine ait üst veri bilgilerini mümkün olduğu ölçüde otomatik olarak alabilecektir.
- Yazarı, başlığı, konusu ve DC'nin diğer alanlarından web belgesine erişimini sağlayacaktır.

VIII.8. İşbirliğinde XML Yapısından Yararlanmak

Öncelikle kütüphanelerin sahip olduğu meta verilerden bir meta veri kaynağı oluşturulacaktır. Bu kaynakta tutulan belgeler, zaten pek çok kütüphane tarafından standart olarak kabul edilen ve yaygın olarak kullanılan MARC kayıtlarıdır. MARC kayıtlarından oluşan meta veri kaynağını “*Kütüphane Üst Veri Kaynakları*” olarak tanımlanacaktır. Bu sistem içindeki ilk

hedef, MARC verilerini XML belgeleri biçimine dönüştürerek standartlaşma yolunda ilk adımı atmaktır. Bu aşamada, Kongre Kütüphanesi çalışma grubu tarafından tanımlanan “*MARC XML Şema*” kuralları rehberliğinde meta veri kaynağındaki tüm MARC kayıtları “*MARC XML Dönüşümü*” katmanından geçirilerek, XML dönüşümleri sayesinde, XML belgeleri biçimine dönüştürülecektir. Küçük ve Köse'nin de(2007) belirttiği gibi MARC biçiminden XML biçimine dönüştürülen her bir kayıt, MARC XML Şema sayesinde geçerli biçimde bulunacaktır. Yapılan işlemde sonra “*MARC XML Veri Havuzu*” içinde bulunan tüm belgelerin kontrolden geçirilmiş ve yapısal doğruluğu kanıtlanmış XML belgeleri olacaktır.

Bu aşamadan sonra, havuzdaki XML belgeleri iki farklı sürecin parçaları olarak rol oynayabilecektir. Birinci süreç, kütüphane sisteminin iletişimde bulunacağı kullanıcılarla olan etkileşimini içerecektir. Bu süreçte, kütüphane içerisinde XML belgeleri olarak saklanan meta veriler, bu verilere internet üzerinden erişmek isteyen kullanıcılara açılacaktır. Bu süreç iki farklı biçimde işleyebilir, birincisinde var olan havuzdaki meta veriler “*XML Biçim Havuzu*” ve “*XSL Dönüşümler*” kullanılarak biçimsel olarak düzenlenir ve sunuma hazır hale getirilerek bir internet tarayıcı üzerinde kullanıcıya sunulacaktır. İkinci senaryo da ise kullanıcıya sunulan XML içerikleri, kullanıcı tarafından sorgulanacaktır ve “*Arama Motoru*” XML havuzundaki ilgili XML belgelerini çektikten sonra bu belgeler içinde sorguyla ilgili kayıtlara erişmek için “*XPath/Xquery*” kullanılacaktır. Sürecin bu ilk kısmı, günümüzde kütüphane sistemlerinin işleyişine çok benzemekle birlikte tüm alt yapıda XML teknolojilerinin ve iletişimde de XML verilerinin kullanılması yönü ile ilgi çekicidir(Küçük ve Köse, 2007:15).

İşbirliğinde kullanılacak bu yapı XML meta verilerinin dış dünyaya açıldıkları ikinci süreçtir. Bu süreç, “*XML Ayırıştırıcı*” kullanan “*XML Web Servislerinin*” gerçekleştirilmesi ile başlar. Gerçekleştirilen web servisleri, uygulamalardan sorguları alarak, sorgu sonucu ile eşleşen XML meta verilerinin bilgilerinin döndürüldüğü fonksiyonlar olarak çalışacaktır. Gerçekleştirilen XML web servisleri dizinine kayıt işlemi yaptırılarak, sistemin sahip olduğu servisten uygulamaların haberdar olmaları sağlanacaktır. Bu aşamada, diğer kütüphane sistemleri ya da arama motorlarının, sisteme dışarıdan erişerek kullanabilecektir. Tüm bu yapının en büyük avantajı, kütüphane sistemlerinin bütün alt yapılarında, bir veri iletişim ve temsil dili olarak standart kabul edilen Kütüphanelerin XML kullanmaları son derece esnek ve genişletilebilir bir yapıya sahip olacaktır. Bununla birlikte, web servisleri sayesinde farklı kütüphane sistemlerinin birbirleri ile veri alış verişinde bulunmaları ve uzak bilgi merkezlerini

bile kendi sistemlerinin bir parçası olarak kullanabilmesi de son derece önemli bir kazanım olacaktır.

VIII.9. Kütüphaneciler Sistemi Nasıl Kullanacaklar

Kütüphaneciler ve kütüphanelerde çalışan diğerleri, sistemi benimsemeli ve hizmeti çeşitli şekillerde kullanmalıdırlar. Kütüphanelerin teknik hizmetlerinde, kullanıcı hizmetlerinde ve diğer çalışanlar, elektronik kaynakları seçme ve niteleme çalışmalarında işbirliği yapmalıdırlar. Bunları kütüphane kullanıcıları için hazır hale getirmelidir. Kütüphaneler MARC ve Dublin Core formatı kullanılmalı, bazı kütüphaneler kaynakları tanımlamak için özellikle Dublin Core’u, bazıları aynı amaçlar için özellikle MARC formatını kullanabilirler. MARC ve Dublin Core’un birlikte işlerliğinin sistemde doğal oluşu esnekliğe imkân verecektir. Kütüphaneler kendi elektronik kaynaklarını yönetmede sistemi kullanmak için yenilikçi yollar da bulabilecektir.

Kütüphaneler kaynakları tanımlamak için, sistem tarafından sağlanan Dublin Core üst veri setini kullanacak ve daha sonra kayıtlara erişim için kataloğa transfer etmeden önce MARC formatında çoğaltacaktır. Sistemde, elektronik kayıtlar için tanımlayıcı kayıtların oluşturulmasını sağlanacaktır.

Dublin Core üst veri seti daha önceden de belirtildiği gibi geleneksel kataloglama alanlarının yanında web belgeleriyle ilgili daha ayrıntılı alanlara ve o web belgesinin kayıtlı olduğu ağ adreslerini içerecek şekildedir. Katalogcular, web belgelerini kataloglarken geleneksel kataloglama ile aynı amaca yönelik çalışacaklardır. Geleneksel kataloglama ile oluşturulan OPAC kayıtları, o kütüphanedeki kaynakları tanımlarken, bu kaynaklara aynı kütüphanede nasıl erişileceğine ilişkin yer bilgilerini de içerir. Oysa üst veri kayıtlarında “yer” bilgisi belirli bir kütüphane ile sınırlı değildir. Web belgeleri sayısal nesnelere olarak ele alınmaktadır. Sayısal nesnelere uluslararası üst veri işlemlerinin yürütülerek paylaşımın yapılabilmesi için standart tanımlayıcılarla temsil edilmesi gerekmektedir. Bu tanımlayıcılar karakter diziliminde ya da bir dizi numaradan oluşmaktadır. Her bir web belgesini tanımlayan Tekbiçim Kaynak Buldurucu (Uniform Resource Number) zaman içinde değişebileceğinden Dijital Nesne Tanımlayıcı (Dijital Object Identifier) olarak Tekbiçim Kaynak Numarası (Uniform Resource Number) ile web belgesine sabit bir numara verilerek o belgeye erişim

sürekliği sağlanacaktır. Eğer birden fazla kütüphanede aynı web belgesi üst veriyle kodlanmışsa da erişmek mümkün olacaktır.

Kütüphaneler, web belgelerini tanımlarken tekrarlanan bilgilerin girilmesini önlemek için sistemin sabit veri özelliğinden yararlanacaklardır. Sistemdeki kataloglayıcıların kütüphane içinde önemleri daha da artacaktır.

Projeden kütüphaneciler, Dublin Core kullanarak kaynak tanımlama hakkında tecrübe kazanmak; dijital projeler için kataloglama zamanını azaltmak ve üst veri konusundaki en son yenilikler hakkında bilgileri artırarak yararlanacaklardır.

Sisteme katılan kütüphaneler, web sitesine koymak için çeşitli tarama başlıkları hakkında web için kılavuzlar oluşturulmasını ve yerel bir elektronik kaynak veritabanını içermiş olacaklardır. Kütüphaneciler kendilerine web yayınlarını getirecek, tanımlayacak ve daha sonra kendi erişimi için kataloglarına dâhil edecek bir araca sahip olacaklardır. Sistemle hem geleneksel formatlarda hem de webde kolay erişim sağlanacaktır.

Koleksiyon geliştirme kütüphanecileri, sistemi koleksiyonlarını geliştirme ve idare etmek amacıyla kullanabileceklerdir. Ayrıca kütüphaneciler sistemi, veri bulma yardımcılarını ve yaratıcıları olarak kendilerine işlerinde yardım edecek bir araç olarak görebilirler. Kayıtlar, kataloglayıcıların konu başlıklarını eklemeyen, isim başlıklarını yetkilendirene, kayıtların kataloglanması ve yerel sisteme ihraç edilmesinden önce daha başka bibliyografik düzenleme gerçekleştirilinceye kadar saklanacaktır.

Kütüphaneler sistemi kendi sayısal projelerinin pek çoğunu kataloglamak için kullanabilecek ve arama motorlarının bulması umuduyla yerel sitelere dâhil edilmeleri için web yöneticilerine Dublin Core etiketlerini ihraç edebileceklerdir. Arşiv materyallerini sayısallaştırılmış koleksiyonlarını ve sanal sergilerin sayısal versiyonlarını kataloglamada kullanabileceklerdir. Ayrıca araştırmacılara rehberlik edecek ve sayısal koleksiyon hakkında içerik bilgisi sağlayacak bir kılavuz da oluşturabileceklerdir.

Kütüphaneciler, sistem kullanımları aracılığıyla disiplinler arası işbirliğinde bulunabilecekler. Örneğin, kataloglayıcılar, web yöneticileri ve referans çalışanları ile önemli kaynak materyallerine ilgili linkler sağlamak için güçlerini birleştireceklerdir.

VIII.10. Projenin Avantajları

Türkçe web belgelerini kataloglamak için yapılan bu işbirliği projesi, bir kütüphaneye kısa sürede daha kapsamlı ve kaliteli internet kaynaklarına ulaşım sağlayacaktır. Kayıtları sisteme koymak bütün araştırmacılara ve kütüphanelere büyük katkı sağlayacaktır.

Kütüphaneciler, sistemi kullanılarak geleneksel uygulamaları ve kütüphanecilik prensiplerini arttırabilecek ve elektronik bilgi dünyasına bilgi erişim yönetimi uzmanlıklarını uygulayacaklardır. Kütüphaneciler, sistemi kullanarak yerel ihtiyaçları karşılayacak, çabaların tekrarını en aza indirmek ve bilgi paylaşımını azami düzeye çıkarmak için birlikte çalışacaklardır. Sistem, kütüphanecilerin kayıt seçimi oluşturulması, korunması ve artan erişim hususunda yardımcı olacaktır.

Sistem, kütüphaneler ve onun kullanıcıları için webin değerini arttıracak, web belgelerinin bibliyografik tanımlanmasında, seçiminde ve organizasyonunda ihtiyaç duyulan araçları kütüphanecilere verecektir. Sistem, otomatik araç seti ile web hızında kataloglamaya izin verecektir. URL adresi yazıldığında kaynak hakkında temel bilgiyi toplayacak ve MARC veya Dublin Core olarak formatlayacaktır. Bu işbirliği projesi kütüphanecinin seçimine kalmış hızlı ve kolay bir yöntem olacaktır.

Projenin avantajlarından birisi de web belgesinin bir yerden başka bir yere aktarılması, paylaşılması veya sistemden çıkarılması durumunda, üst veri bilgileri söz konusu kaynaklar ile birlikte işleme girecek olmasıdır. Bu, üst veri bilgilerinin kaynağına bağlı olarak hareket edebilme yeteneği ile ilgili önemli bir yararlılıktır. Geleneksel belge yönetimi sistemlerinde herhangi bir kaynağa ilişkin iki varlıktan söz edilebilir: Biri kaynağın kendisi, diğeri ise kaynağa ilişkin bibliyografik verilerdir. Herhangi bir kaynağın sistemden çıkarılması, ikinci bir adım olarak bibliyografik verilerinin de sistemden çıkarılmasını gerektirmektedir. Üst veri, kaynağa bağlı olarak ikinci bir belge şeklinde ya da doğrudan kaynağın içine gömülü bir biçimde üretilir, saklanır ve kullanılır. Üst veri tekniğinin kullanıldığı sistemlerde, kaynağın sistemden çıkarılması durumunda, kaynağa ilişkin üst veri bilgileri de otomatik olarak sistem dışına taşınabilmektedir ve bu nedenle paylaşım, aktarım, ayıklama ve imha işlemlerinin daha az emek ve daha az hata ile tamamlanabilmesi söz konusudur.

Temel olarak üst veri kullanımının üç ana avantajı vardır: Web belgelerinin bibliyografik olarak tanımlanması, bilgiye hızlı erişim ve sistemler arası işbirliğinin sağlanması. Üst veri, özellikle hızlı bir biçimde artmaya devam eden web tabanlı kaynakların düzenlenmesinde oldukça avantajlı bir tekniktir. Tam metin erişim tekniğine oranla üst veri aracılığıyla yapılan bilgiye erişim, daha yüksek tarama ve erişim performansı sağlamaktadır. Üçüncü olarak da sıra üst veri kullanımının en önemli avantajı ulusal ve uluslararası düzeylerde sistem uyumuna imkân tanınmasıdır. Daha geniş çevrelerce kabul edilen, yaygınlaşan ve standartlaşan üst veri setleri ile kaynak paylaşımı ve transferine daha uygun bir ortam oluşturulabilir.

VIII.11. Projenin Yararları

Web belgelerinin işbirliği ile bibliyografik tanımlamasının sağlayacağı yararlılıklar şu şekilde sıralanabilir:

- Kataloglamanın oluşmasında ve sürdürülmesinde, harcanan zamanı minimize ederek, daha az zamanda daha çok iş yapılacaktır.
- İşbirliği kanalıyla ve en son kataloglama araçlarını ve teknolojisini kullanarak, kataloglama etkinliği artırılmış olacaktır.
- Kurumsal ve ulusal belleğin daha iyi ve tutarlı bir şekilde geliştirilmesi ve yönetilmesi sağlanacaktır.
- Çalışma grupları ve kütüphaneler arasında işbirliği sağlanacaktır.
- Çalışanlar, özellikle kendi alanlarında ve kütüphanelerin diğer birimlerinde verilen hizmetler hakkında daha profesyonel olacaktır.
- Daha hızlı karar alınacaktır.
- Türkçe bilgi kaynaklarına daha hızlı erişilecektir.
- Daha gelişmiş kütüphane hizmeti ve hizmet kalitesinin artırılması sağlanacaktır.
- Bilginin bir varlık olarak yönetilmesi; bilgi toplamanın, dağıtmanın ve paylaşmanın teşvik edilmesi sağlanacaktır.
- Kurumsal öğrenme ve anlayışı artırılacaktır.
- İşlerin maliyeti azalacaktır.
- Değişime uyum sağlanacaktır.

VIII.12. Projenin Özellikleri

- Kayıtların ihracının, oluşumunun, güncellenmesinin izlenmesinde opsiyonlar olacak,
- Birçok kaynak formatlara, kopyalara ve orijinal kataloglamaya uyumlu olacak,
- Milli Kütüphane'deki otorite kayıtlarına çabuk erişim sağlayacak,
- Öğrenmesinin, kullanımının ve uyarılmanın kolay olduğu web ara yüzü olacak,
- Arapça, Osmanlıca, Çince vb bütün Dünya dillerine uygulanabilen Windows-tabanlı kullanıcı ara yüzü olacak,
- Kütüphanelerin iş akışına uyarlanır olacak,
- Otorite başlıkları değiştiğinde, WorldCat master kayıtlarının yetki bağlantılarını doğrudan güncelleyecek,
- Katalogların yapılanmasında yardımcı olan web belgelerinin üst verilerini kapsayacak,
- Elektronik bilgi kaynakları için tarayıcı versiyonlu kılavuzlar yaratacak,
- Çevrim içi belgelere erişim için eğitmenler ve yardımcıları sağlayacaktır.

VIII.13. Projenin İhtiyaçları

- Tarayıcı ara yüz için ; Web tarayıcısı (Microsoft Internet Explorer 5,5 veya daha yükseği; Netscape Navigator 7,0 veya daha yükseği),
- Kullanıcı ara yüz için; Windows 2000/XP
- Proje kataloglama etiket programı

“Türkçe Web Belgelerinin Kataloglanması: Bir İşbirliği Modeli Önerisi” projesini gerçekleştirmek için yukarıdaki yazılım ve buna uygun bir donanım sağlanmalıdır. Ayrıca ilgili donanım ve yazılım arasında web belgelerini kataloglama, veri girişi için masa üstü bilgisayar, proje yönetimi için bilgisayar, sunucu, masa üstü ve diz üstü bilgisayarlar için gerekli lisanslı yazılımlar; bir yazıcı, bir kesintisiz güç kaynağı ve kayıtlı verileri yedeklemek için bir harici sabit disk yer almaktadır.

VIII.14. Kütüphaneler Projeye Neden Katılmalılar

Ülkemizde üretilen milyonlarca web belgesinin günümüzde önemli bir bilgi kaynağı olduğu halde bibliyografik kontrolü yapılmamaktadır. Web belgelerindeki bilgiye günümüz arama motorları tarafından yapılan taramalarla erişilmektedir. Bugünkü tarama motorlarının bilgiye erişim başarısı çeşitli araştırmalarla da tespit edildiği gibi en iyisi %35 civarındadır. Yani üretilen bilginin yaklaşık %65'ine ulaşamamaktadır(Tonta, Bitirim ve Sever, 2002). Üretilen

bilginin tamamına erişmek için bibliyografik kontrol altına alınması gerekmektedir. Türkçe web belgelerinin bibliyografik kontrolü için kütüphaneler bu projeye girmelidir.

Elektronik bilgi kaynaklarını kontrol etmede yeni yollar bulmak isteyen kütüphaneler de bu projeden yararlanmalıdır. Bu proje internetteki bilgi kaynaklarını kontrol altına almak için bir işbirliği çalışmasıdır. Kataloglamanın geleceği, internet kaynaklarının kontrolü ve yeni standartları uygulamak ve ayrıca kataloglamanın geleceğini şekillendirmek için ülkemizdeki önemli kütüphaneler bu projede yer almalılar. Kütüphanelerin projede yer almaları gereklerini şöyle sıralayabiliriz.

1. Türkçe Web belgeleri ve diğer bütün elektronik bilgi kaynaklarının kontrol edilmesi için,
2. Türkçe Web belgeleri ve diğer bütün elektronik bilgi kaynaklarını kataloglamak için,
3. Kataloglamacıların elektronik bilgi kaynaklarını kontrol etmek ve birlikte çalışmalarını sağlamak için,
4. Dublin Core kullanımını yaygınlaştırılması için,
5. Bilgi üretimine önemli katkı sağlamak için
6. Bilginin düzenlenmesinde geleceğe yönelik hareket etme ve şekillendirme için.

VIII.15.İşbirliğine Katılacak Kütüphaneler:

- Milli Kütüphane
- Üniversite Kütüphaneleri
- Halk Kütüphaneleri
- Araştırma Kütüphaneleri

Bu proje kütüphaneler arasında olsa da misyonu; milli kültür araştırmalarını desteklemek, bu amaca elverişli yurt içindeki ve yurt dışındaki bütün eser ve belgelerle, Türk kültürüne ait yayınları bir araya toplayarak işlevsel bir merkez meydana getirmek, aynı zamanda her türlü bilimsel ve sanatsal çalışmaları kolaylaştırmak, araştırmacılara ve okuyuculara hizmet vermek, milli birikim merkezi olarak yurt içi ve yurt dışına bilgi akımını sağlamak olan ve vizyonu da ulusal bilgi ağının merkezi haline gelerek, toplumun kültürel gelişimine, ekonomik büyümesine ve bilgi toplumunun yaratılmasına katkıda bulunmak olan Milli Kütüphane'nin öncülüğünde işbirliği içinde yürütülecektir(Acar, 2007).

Ayrıca projemiz açısından Milli Kütüphane tarafından ortaya konulan işbirliği alanları da projemizin Milli Kütüphanede yapılmasına salık vermektedir. Bu işbirliği alanları ise;

- Nitelme ve erişim standartlarında işbirliği,
- Çevrim içi toplu katalog oluşturma,
- Bibliyografik veri transferinde işbirliği,
- Koleksiyon geliştirmede işbirliği,
- Belge ve bilgi sağlamada işbirliği,
- Elektronik kaynakların kullanımında işbirliğidir(Acar, 2007).

Bu işbirliklerin de ulusal hedeflerini;

- Yasal yükümlülükler kapsamında belge ve bilgi kaynaklarını eksiksiz sağlamak,
- Bilimsel ve kültürel dış taleplerin bilgi ihtiyaçlarını zamanında ve doğru karşılamak
- Bilgiye hızla ve kolayca erişmek için gerekli düzenlemeleri yapmak
- Elektronik tabanlı bilgi hizmetleri sunmak
- Kaynak arz ve taleplerini karşılamak
- Küresel bilimin gelişmesini ve paylaşımını desteklemek
- Ulusal veri merkezi hizmetlerini gerçekleştirmek olarak koyan Milli Kütüphanemiz projemizin merkezidir(Acar, 2007).

Ulusal anlamda bibliyografik denetimin tam anlamıyla gerçekleştirilmesi için ulusal bibliyografyanın yurt genelinde üretilen tüm yayınları kapsamı gerekmektedir. Ülkemiz genelinde tüm yayınları kapsadığı düşünülen Milli Kütüphane, bünyesinde oluşturduğu Bibliyografya Hazırlama Şube Başkanlığınca ulusal bibliyografyanın hazırlanması sağlanmaktadır. Söz konusu projemizi de bu birimin içinde veya oluşturacağı yeni bir birimde gerçekleştirilir.

Milli Kütüphane dışındaki kütüphanelerin katılım koşulları ise; kütüphane, kayıtlarını işbirliği portalı üzerinden erişime açmak için, işbirliğine Türkçe web belgeleri ile katkıda bulunması ile oluşacaktır. İşbirliğinde bulunan kütüphanelerin koleksiyonları çevrim içi taraması yoluyla ve diğer siteler üzerinden bulunabilecektir. İşbirliğinde dermesi bulunan tüm kütüphaneler, geri bildirim formu ile katılımlarını iptal etmedikleri takdirde bu listeye dâhil edilecektir.

Web ortamında yaşanan bilgi artışı, beraberinde bu bilgilerin gelecek nesillere aktarılması amacıyla arşivlenmesi gereğini gündeme getirmiştir. Web'in arşivlenmesi teknik, yasal ve örgütsel boyutları olan çok yönlü bir uygulamadır. Sayısal ortamda üretilmiş bilginin yaşam döngüsündeki her bir aşama, web ortamında yer alan bilgiler için hayati önem taşımaktadır. Dünyada birçok ülke milli kütüphaneleri öncülüğünde web arşivleme çalışmalarını başlatmış ve bu girişimlerinin yasal bir platforma taşınması için gerekli adımlar atılmıştır.

VIII.16. Projedeki Hedef

Bu projede hedefimiz, Türkçe web belgelerine araştırmacıların etkili erişimlerini sağlamak için kullanabileceği bir sistem oluşturmaktır. Hedefi gerçekleştirmek için Üniversite kütüphaneleri, Halk Kütüphaneleri, Araştırma Kütüphaneleri ve Milli kütüphaneyi kapsayan büyük ölçekli işbirliği yapılacak ve tek bir veritabanında pek çok koleksiyon birleştirilecektir. Kapsamı ilk önce ulusal olacak daha sonra uluslararası arenaya açılacaktır. Mevcut kütüphane teknikleriyle bütünleşmiş olacak, geleneksel kütüphane teknikleriyle uyumlu olacaktır. Çoklu üst veri şemalarını destekleyecek ayrıca kendi kendini destekleyen bir sistem olacaktır.

Sistem, Ülkemizdeki Üniversite Kütüphaneleri, Araştırma Kütüphaneleri, Halk Kütüphaneleri ve Milli Kütüphane ile büyük bir kütüphaneler arası işbirliği ortamını da geliştirilecektir. Proje ile Ülkemiz kütüphaneleri için en faydalı sistem kurulmaya çalışılacaktır. Bu durum mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlar için zorlayıcı bir yöntem olacaktır. Projenin hedeflerini aşağıda sıralamaya çalışırsak:

1. Ulusal ve uluslararası ölçekte, bilgi üretim-tüketim döngüsünü yaratmak,
2. Ortak hedef ve amaçlar etrafında birleşmeyi sağlayarak işbirliğini gerçekleştirmek,
3. Türkçe Web belgelerinin bibliyografik denetimi sağlamak,
4. Gereksinim duyulan bilgiye hızlı, ekonomik ve yeterli ölçüde erişebilmesini sağlamak,
5. Ülkemizin bilgi alıcısı yerine bilgi verici bir kimlik kazanmasını sağlamak,
6. Ulusal bilgi sisteminin gelişmesine katkı sağlayacak (Türk Hafıza Programı gibi) yeni projelere öncülük etmek,
7. Elektronik olarak üretilen bilgi ve bilgi kaynaklarını gelecek nesillere aktarmak,
8. Ulusal anlamda kütüphaneler arası işbirliğini sağlamak,
9. Tek bir veritabanında pek çok koleksiyonu birleştirmek,
10. Sistemi, mevcut kütüphane teknikleriyle bütünleşmiş etmek,

11. Sistemi, geleneksel kütüphane teknikleriyle adapte etmek,
12. Çoklu üst veri şemalarını desteklemek.

VIII.17. İşbirliği Modeli

Temel amacı, doğru karar vermek için doğru formda, doğru kişiye, doğru maliyetle, doğru zamanda, doğru yerde, doğru bilgiyi sağlamak olan kütüphane ve bilgi merkezleri, belirtilen amacına ulaşabilmek için farklı alanlara ait, farklı formatlarda tutulan ve aynı ya da farklı teknolojileri kullanarak erişebildikleri bilgi kaynaklarını kendi bünyelerinde tutarlar. Kendi bünyesinde bulunmayan bilgi kaynakları için de diğer bilgi merkezleriyle işbirliği içinde olurlar. Gerek bilginin giderek daha fazla biçimde elektronik ortamda hizmete sunulmaya başlaması, gerekse “sahip” olunan bilgi kaynaklarının kurumlar arasında hızlı ve etkin biçimde paylaşılır “paketleme” gerekliliği, bilgi merkezlerini teknolojinin olanaklarının yoğun olarak kullanıldığı kurumlar haline getirmiştir (Küçük ve Köse, 2007).

Güçlü bir işbirliği, sorumluluk paylaşımının bütün bir organizasyona yayılmış olduğu elektronik ortamlarda belgesel işlemlerin daha düzenli olarak sürdürülmesine koşut bir gereksinimdir. Özellikle belge yöneticileri, belge kayıt ve kurumsal bilgi sistemlerinin geliştirilmesinde, belgelerin uygun bir biçimde üretilmesi ve muhafaza edilmesi işlemlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak belgesel düzenleme işlemlerini yürütme sorumluluğu, yalnızca belge yöneticisi ya da üreticisine ait değildir. Belgesel işlemler üzerinde rolü olan herkes bu sorumluluğa belirli ölçülerde sahiptir. Özellikle web belgelerinin üretimi, kayıt altına alınması, sınıflanması ya da güvenliği konularında organizasyonda çalışan bütün personel belirli bir oranda sorumluluk sahibidir (Digital..., 2004:22).

Raporlar, tezler, kitaplar, makaleler, taslak metinler, özetler ve hemen tüm araştırma alanlarından teknik raporlar gibi bütün Türkçe web kaynakları bu işbirliği modelinde kataloglanmaya çalışılacaktır.

Türkçe web belgelerinin bu işbirliği ortamında kütüphanelerin imajı, erişilebilirlikleri internet arama olanaklarından yararlanılması yönünde bir vizyonları olacaktır. İşbirliği, kütüphanecilik ve bilgi toplumunun önde gelen kesimleriyle yoğun görüşmeler sonrasında hayata geçirilebilir.

Önce pilot uygulama kullanıma açılacaktır. İşbirliği bünyesinde bulunan akademik, halk ve araştırma kütüphanelerinin özel koleksiyonlarında yer alan kataloglanmış başlıklardan oluşacaktır. Pilot arabiriminden kütüphane kataloglarına ve diğer çevrimiçi(çevrim içi) kaynaklara erişen kullanıcıların yüzdesi rekabet edecek ölçüde istikrarlı bir büyüme gösterebilir. Tüm bunların yanı sıra üye kütüphanelerden, üye olmayan kuruluşlardan ve bireysel son kullanıcılardan alınan olumlu tepkiler, bu iş birliğini kalıcı bir program haline getirme kararını destekleyebilir.

İşbirliği arabirimine atılan linklerin sayısını arttırmak ve üye kütüphanelerini daha fazla görünür kılmak amacıyla, ilave web ortakları ile işbirliği imkânlarını sürekli izleyecektir. İşbirliğindeki mevcut kütüphanelerin kayıtların hemen tamamı Google ve Yahoo! üzerinden belirli bir süre sonuna kadar erişilebilir hale getirilecektir.

VIII.18. Neden Bu İşbirliği Projesi Uygulanmalı

Gelişmiş ülkelerde üretilen bilimsel kaynaklara, ülkemizden erişilebilmesine yönelik herhangi bir problem ile karşılaşılmasına rağmen, ülkemizde üretilen kaynaklara ulaşmada, gerek yurt dışından gerekse yurt içinden ciddi problemler yaşanmaktadır. Bütün teknolojik gelişmelere rağmen, ülkemizde bulunan kütüphanelerin hala bir toplu kataloğunun bulunmaması, her kütüphane kataloğunun farklı programlar aracılığı ve farklı internet ara yüzleri ile taranması, bibliyografik formatlarda farklı standartların uygulanması üretilen bilgi kaynaklarına erişimi her geçen gün daha da zorlaştırmaktadır. Ayrıca bibliyografik kaynakların oluşturulması ve kullanılan programlara kayıtlarının yapılması aşamasında oldukça zaman ve emek kaybına neden olmakta, her kaynak her bir kütüphanede tekrar yeniden kataloglanmaktadır. Bütün bunların temeli iyi bir kütüphaneler arası işbirliğinin olmamasındandır. Önerdiğimiz işbirliği modeli ile hem Türkçe web belgelerinin kataloglanmasına yönelik sorunların üstesinden gelinecek hem de kütüphaneler arasında diğer konularda yapılacak işbirliği modellerine de öncülük edilmiş olacaktır.

İnternet'in sayısal olarak büyümesi (her sekiz ayda bir bilgi hacminin ikiye katlanma eğilimi göstermesi) ve internet kaynaklarının sık sık değiştirilmesi, mimariyi daha karmaşık hale getirdiği gibi bilinen arama motorlarının toplam web belgelerinin ne kadarını kataloglayabildiği sorusunu ortaya koymakta ve bunların kesişim oranlarını doğru tahmin etmeyi de güçleştirmektedir. Bu konuda göstergeler ümit verici olmaktan uzaktır: İnternet'in

küçük bir yüzdesi kimliklenebilmekte ve bu her geçen gün arama motorları aleyhine işlemektedir (Lawrence ve Giles, 1998; Bergman, 2001; Kobayashi ve Takeda, 2000; Tonta, Bitirim ve Sever, 2002 :32).

Web belgelerinin hazırlanmasında üst veri belirteçlerinin kullanımı açısından henüz bir standartlaşmaya gidilmediğinden, çoğu arama motorları üst veri belirteçlerini erişim sırasında dikkate almamaktadır. Örneğin, AltaVista, HotBot, Excite ve Infoseek gibi. Yapılan bir araştırma da göstermiştir ki Ülkemizdeki Arama ve Arabul arama motorları da HTML belgelerinde yer alan “anahtar sözcük” ve “tanım” üst veri alanlarında geçen terimleri dizinlememekte ve erişim amacıyla bu terimlerden yararlanmamaktadır(Tonta, Bitirim ve Sever,2002:136). Üst veri standartlarından yararlanılmaması internette Türkçe içeriğin az görünmesine sebep olmaktadır. 2004-2005 yıllarında yapılan araştırmada internette Türkçe içerik oranı %0,7 olarak saptanmıştır. 2002 yılında yapılan bir araştırmada Çince içerik %3 görünürken 2004 yılında %11,2’ye yükselmiştir(Translate,2005). Çince içeriğin iki yılda yükselmesinin sebebi “Shangai Sayısal Kütüphanesi” gibi çalışmalardır. İşte tüm bu noktalardan hareketle Türkçe web belgeleri kataloglanmalı ve üretilen Türkçe bilgiler de daha çok elektronik ortamda yerini almalıdır. Böylelikle elektronik ortamda üretilmiş değerlerimiz ortaya çıkacak ve bu ortamdaki hafızamız da belirlenecektir.

Bu işbirliği sonucunda projede yer alacak bütün kütüphanelerin kayıtlarına elektronik ortamda tek bir ara yüzden erişilecektir. İstenilen kayıt aynı yerden işaretlenerek isteyen kullanıcıya gönderilebilecektir. Kataloglamada standartlaşmaya gidilecek ve kataloglanacak kayıtlar bir kere kataloglanarak ilgili kütüphanelerin kendi otomasyon sistemlerine rahatlıkla aktarılabilir. Türkiye’de üretilen kaynaklar dünyanın her yerinden erişilebilir hale gelecektir.

VIII.19. Projenin Gerçekleştireceği Gelişmeler

Türkçe Web Belgelerinin Kataloglanması: Bir İşbirliği Modeli Önerisi aşağıdaki gelişmeleri gerçekleştirecektir.

- Kullanılacak yazılımla başta Türkçe web belgeleri olmak üzere diğer elektronik bilgi kaynakları da kataloglanabilecektir.
- Türkçe web belgelerinin ve diğer çalışmaların görünürlüğünü ve dolayısıyla araştırma etkisini artırma potansiyeli olacaktır.
- Elektronik ortamda Türkçe hafızanın temeli atılacaktır.

- Türkçe web belgelerine ilişkin yazar adı, tez adı, derece, vb. üst verilere bir şablon yaratılmış olacak ve web belgesi yapanların bu şablonu kullanmaları önerilecektir.
- Üst verilerin denetiminden işbirliği merkezi sorumlu olacak ve web belgelerinin makinece okunabilir kataloglama bilgileri (MARC) kütüphane otomasyon sistemine eklenecektir.
- Web belgeleri kütüphanenin web kataloğundan (WebOPAC) aranabilecek ve belgelerin tam metinlerine katalogdan erişilebilecektir.
- Bu işbirliğinin yaşatılmasından Milli Kütüphane sorumlu olacaktır. Milli Kütüphane diğer kütüphanelere sürekli teknik destek sağlanacaktır.
- Projeye geçiş sürecinde yaşanabilecek sorunlar (örneğin, güvenlik, kalıcı arşivleme, telif hakları, vb. gibi) bir proje çerçevesinde araştırılacak ve çözüme kavuşturulacaktır.

VIII.20. İşbirliği ile Kimliklenen Türkçe Web Belgelerinin Milli Kütüphane Tarafından Arşivlenmesi

İşbirliği içinde kimliklenen ve dinamik bir kültür hazinesi olarak web belgelerinin arşivlenerek gelecek nesillerin hizmetine sunulması gerekmektedir. Milli kütüphanelerinin birinci rolü şimdiki ve gelecek nesillere erişim imkânı vermek şartı ile her türlü bilgi materyalini toplamak, tanımlamak ve korumak olduğu bilinmektedir. Milli kütüphaneler mevcut koleksiyonlarını, 1993 yılından sonra internetin gelişmesiyle elektronik ortamda yayınlanan, her yerden kolayca erişilebilen ve diğerlerine göre pahalı olmayan yayın ve dağıtım bilgisini kapsayacak şekilde genişletmektedir. Gelişmiş ülkelerde milli kütüphaneler 1990'lı yılların ortasından sonra ulusal ve kültürel sayısal materyalleri arşivleme çalışmalarını başlatmıştır. Web arşivleme girişimleri daha önce web belgelerini kimliklemeye işbirliği çalışmaları içinde değindiğimiz *Internet Archive* ve İsveç Kraliyet Kütüphanesi'nin *Kulturarw3* projesi, ilk çalışmalar arasında yer almaktadır. Örneğin, İsveç'in *Kulturarw3* örümceği, sadece İsveç alan adlı (.se) belgeleri toplamak üzere programlanmıştır. İçeriği İsveç hakkında olup, farklı alan adlarına sahip olan web belgeleri ise seçilerek koleksiyona dâhil edilmektedir. Web belgelerini kimlikleyip arşivleyen diğer ülkeler arasında Finlandiya, İzlanda, Norveç ve Avusturya milli kütüphaneleri yer almaktadır. (Phillips, 2005: 58-61).

Web belgeleri önceden belirlenen standartlar doğrultusunda kimliklenip arşivlenmelidir. Söz konusu olan standartlar, kaynakların önemi, kalitesi, konuları ya da ilgili web belgeleri ile olan bağlantısı göz önünde bulundurularak yapılır. Buna seçimli web

belgeleri arşivleme yaklaşımı denir (Day, 2003). Avustralya Milli Kütüphanesi'nin projesi olan PANDORA bu yöntemi kullanılmaktadır. İngiliz Milli Kütüphanesi, Kanada ve Japon milli kütüphaneleri de web belgelerini arşivleme projelerinde bu yaklaşımı kullanan ülkeler arasında yer alır. Seçimli web belgeleri arşivleme yaklaşımında, benimsenen belirli bir alan adına ait tüm web belgelerini tamamen arşivleme mantığının aksine, belirli bir alanda (domain) yer alan web belgeleri içinde kütüphanecinin entelektüel katkısının devreye girdiği bir seçim işlemi söz konusudur (Cunnea, 2005).

Seçimli yaklaşımın avantajları arasında arşivdeki her bir belgenin kalitesinin onaylanması ve mevcut teknik kapasite dâhilinde tüm içeriğin kullanılabilmesinin yanı sıra, arşivdeki her bir belgenin kataloglanmasına olanak sağlaması ve böylece ulusal bibliyografyanın bir parçası olabilmesi yer almaktadır. Web belgelerini arşivleme, seçilmiş belirli bir konuyla ilgili olduğu düşünülen URL adreslerinin belirlenmesi ve toplanması ilkesine dayanır. Arşivlemede dikkatli bir şekilde seçilmiş bir dizi URL adresi, koleksiyon oluşturma işleminin çekirdeğini meydana getirir. Bu URL adresleri, ilgili konudaki web belgelerinin, belirli aralıklarla ve açıkça belirlenmiş kurallara göre örümcekler tarafından izlendiğini göstermektedir. Web örümceği programı, arşive dâhil edilecek belgeleri, çekirdek koleksiyondaki bağlantıları izleyerek toplar. Arşivlemedeki bu mekanikleştirilmiş koleksiyon geliştirme politikasının sürekliliği çekirdek koleksiyonun webdeki sürekliliğine bağlıdır (Aldemir ve Oğuz, 2006:293)

Derleme yaklaşımında, web belgelerini arşivleme çalışmalarının kanunlarla desteklendiği uygulamalar, özellikle, sayısal formda üretilmiş belgelerin denetimi hedeflenmektedir. Son yıllarda Avrupa ülkelerinde sayısal kaynakların derlenmesine yönelik çıkarılan kanunlar, sayısal kaynakların giderek artan önemini göstermektedir (Pennock ve Kelly, 2006). Söz konusu derleme kanunları günümüzde İsveç, Almanya, Hollanda gibi ülkelerin milli kütüphanelerince uygulanmaktadır. Bununla birlikte Birleşik Krallık Web Arşivi Konsorsiyumu (United Kingdom Web Archiving Consortium) da web belgelerini arşivleme çalışmalarını derleme yaklaşımı çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Web belgelerini arşivlemede derleme yaklaşımı, tıpkı geleneksel derleme yaklaşımında olduğu gibi, web belgesi sahiplerinin / yöneticilerinin veya sayısal bilgi üreten yayıncıların, web belgelerinde yer alan içeriğin kopyalarını veya görüntülerini, belirlenen kanunun öngördüğü şekilde, arşive göndermesi ilkesine dayanır (Day, 2003).

Web belgelerinin arşivlenmesinin temel amacı, bilginin hızlı üretimi karşısında kaybolan bilgileri arşivleyerek koruma altına almak olan web belgelerini arşivleme; depolama, yedekleme,

teknoloji göçü, erişim stratejileri gibi arşiv güvenliği öne çıkmaktadır. Sayısal materyallere uzun süreli erişimi sağlamanın; yazılım ve donanımın iyi şekilde yönetimi ile üst veri olarak adlandırılan standartları ve formatları depolama tekniğinin kullanılmasıyla sağlanabileceğini daha önceki bölümlerde belirtmiştik. Burada arşivlemeye örnek vermek gerekirse; Avustralya sayısal yayın arşivi PANDORA (Preserving and Accessing Networked Documentary Resources of Australia) OCLC (Online Computer Cataloging Center) merkezli Dublin Core üst veri standardını kullanmaktadır (Arms ve diğerleri, 2001). Lyman (2002), arşivlenecek belgelerin korunması kapsamında alınacak ilk kararın nesnelere üst veri bilgilerinin kaydedilmesine yönelik olması gerektiğine dikkati çekmektedir. Web belgelerini arşivlemede, web belgelerindeki üst veri alanları dikkate alınmaktadır. Amerika’da 2002 seçimi ve 11 Eylül olayları ile ilgili arşivlenen 2500 web belgesinin üst veri alanları; yaratıcı veya yayıncı adı, başlık, öz, toplama tarihi, türü, fiziksel tanımlamaları, dil, konu başlığı gibi bilgileri kapsayacak şekilde kaydedilmiştir. Arşivleme sürecinde LCSH (Library of Congress Subject Headings) kontrollü sözlüğü kullanılarak, arşivlenen materyallerin indeksleri bir makine yardımıyla kontrol edilmekte ve kayıt içinde elle (manuel) ekleme ve çıkarma yapılabilmektedir. Web belgelerini arşivlemede konu başlıkları kontrollü şekilde yapılmaktadır (Aldemir ve Oğuz, 2006:301).

Kullanıcıların sorularına cevap bulabilecekleri her türlü web belgesinin arşivlenmesi gerekmektedir. Tonta (2000, s.108), merkezdeki bir kuruluş olarak milli kütüphanelerin web belgelerini arşivlemeleri gerektiğini savunmaktadır. Milli kütüphanelerin öncülüğünde yürütülen çalışmalar yasalarca desteklenerek belli bir politika dâhilinde yürütülür. Bu yaklaşıma göre, derleme yasaları kapsamında ele alınan sayısal bilgilerin koruma görevi geleneksel yayınlar için bu misyonu taşıyan milli kütüphanelere düşmektedir. Milli kütüphaneler geleneksel misyonlarını yerine getirmek, ülkelerinde yayımlanan yayınları toplamak için derleme kanununa gereksinim duymaktadır. Derleme yasalarında amaç ulusal kültür mirasını gelecek için korumaktır. Milli kütüphanelere derleme kanunu kapsamında basılı yayınların birer nüshası gönderilmektedir. Fakat Ülkemizde e-yayınlar bu kapsama henüz dâhil edilmemiştir. Ulusal kültürün bir parçasını oluşturan, elektronik ortamda üretilerek yayılan düşün ve sanat ürünleri basılılardan yapısal olarak büyük farklılıklar gösterirler. Bu farklılıklardan dolayı basılılar temel alınarak hazırlanmış olan derleme kanunları aracılığı ile web belgelerinin derleme sürecine alınması mümkün olmamaktadır Bu durum ulusa ait tüm düşün ve sanat ürünlerinin derlenerek eksiksiz bir kültür mirası oluşturulması hedefini tehlikeye atmaktadır. Verdiğimiz örneklerde görüldüğü gibi bilginin ve bilgi paylaşımının öneminin farkına varan ülkeler bu gelişmeler karşısında gerekli girişimleri

yapmışlar ve bu doğrultuda önemli ölçüde yol kat etmişlerdir. Uluslararası düzeyde bu konuda önemli gelişmeler yaşanırken ülkemizde halen güncelliğini çoktan yitirmiş olan 1934 tarihli derleme kanunu uygulanmaya çalışılmaktadır. Derleme kanunu ile amaçlanan bir ülkenin entelektüel ve kültürel mirasının korunmasını ve erişimini sağlamaktır. Ulusal düzeyde bu misyonu taşıyan kütüphanelerin kapsamını genişletmek amacıyla sayısal yayınların da derleme kanunu çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Bunun gerçekleştirilmesi için dünya çapındaki çalışmalardan yararlanılabilir. Web belgelerinin gelecek bilim kuşaklarına sağlayacağı fayda nedeniyle arşivlenmesi tarihi bir görev olarak algılanmalıdır. Nitekim bazı ülkelerde bu konuda milli kütüphaneler öncü kuruluş olmuştur. Örneğin Çek Milli Kütüphanesi, yayıncılar ile görüşmeler yapmış ve bu görüşmeler sonucunda yayıncılar, Dublin Core üst veri kayıtları konusunda işbirliğine ikna edilmiş, üst veri bilgilerini web belgelerine eklemiştir (Zabicka, 2003).

Ulusal ölçekte web belgelerinin kataloglanması genelde dil, ulusal alan adları ve yaratıcıların kimlikleri temel alınmaktadır. Başlatılan projelerin ana dil merkezli ve milli kütüphane öncülüğünde yapıldığı görülmektedir. Avustralya, Avusturya, Fransa, İngiltere, Amerika, Danimarka, İtalya, İsveç, Kanada, Japonya, Litvanya, Çin, Finlandiya, İzlanda, Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, Slovenya ve Yeni Zelanda ulusal ölçekte web belgelerini arşivleme çalışmaları yapan ülkeler arasında yer almaktadırlar (Aldemir ve Oğuz, 2006:19). İsveç Kraliyet Kütüphanesi, Kulturarw3 web belgesi arşivleme projesi bu projelerin ilkidir. Kulturarw3 projesine 1996 yılında 3 milyon İsveç Kronu bütçe ayrılmış ve İsveççe “.se”, “.com”, “.net”, “.org” ve “.nu” uzantılı adreslerin toplanmasıyla işe başlanmıştır. İlk aşamada 25.000 “.se” uzantılı ve 6.000 değişik uzantılı olmak üzere İsveç dilinde oluşturulmuş toplam 31.000 web belgesi yer alan 9,7 milyon dosyanın 25.000’i arşivlenmiştir. Ayrıca, İnternet’te ulusal bibliyografya hazırlamak amacıyla web belgelerini kataloglamak ve arama hizmeti veren Svesök adlı proje başlatılmıştır. Svesök, verileri Kulturarw3’den almaktadır. Alınan veriler Dublin Core üst veri standardında kataloglanmaktadır. Bununla beraber, İsveç Kraliyet Kütüphanesi, aralarında Belize, Kosta Rika, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nikaragua ve Panama’nın bulunduğu yedi Orta Amerika ülkesinin web sayfalarını da toplamaktadır (Mannerheim,1998). Avustralya Milli Kütüphanesi, Avustralya ve Avustralyalılarla ilgili kültürel ve tarihi belgeleri hangi biçimde olursa olsun kütüphane koleksiyonuna katmak amacıyla 1996’da Preserving and Accessing Networked Documentary Resources of Australia (PANDORA) adlı çalışmayı başlatmıştır. Arşiv kapsamına, e-dergi, hükümet yayınları ve web belgeleri girmektedir (<http://pandora.nla.gov.au/>).

Çek Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi, web ortamındaki kültürel belgeleri toplamak ve korumak amacıyla 2000 yılında web belgelerini arşivleme proje çalışmalarını başlamıştır. Pilot çalışmada, ülke alan uzantısı “cz” olanları toplanmıştır. Bir yıl içinde 130 GB büyüklüğünde belge derlenmiştir. Çek web belgesi arşiv çalışmalarını tam anlamıyla oturtmak için ülkedeki diğer bibliyografik çalışmalarla işbirliği yapılmıştır. Bu süreçte Çek ISSN ajansı ile beraber sayısal süreli yayınların bibliyografik veritabanı oluşturulmuş, kayıt numarası alan yayın aynı zamanda web arşive kaydedilmiştir (Zabicka, 2003).

Bu çalışmalardan başka Birleşik Krallık Web Arşivi Konsorsiyumu (UK Web Archiving Consortium) bulunmaktadır. Birleşik Krallık Web Arşivi Konsorsiyumu, bilimsel, kültürel ve akademik kaynakların gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir konsorsiyumdur. Hak sahiplerinin izinleri ile seçimli web belgelerinin arşivleme çalışmalarını yürüten bu konsorsiyum, İngiliz Milli Kütüphanesi öncülüğünde yürütülmektedir (<http://info.webarchive.org.uk/index.html>).

Kataloglanan web belgelerini arşivleyen araçlar da bulunmaktadır, bunlardan yararlanılabilir. Yararlanılabileceklerden biri, İskandinav ülkelerinin kütüphanelerince 2003 yılının başlarında geliştirilmiş, geniş kapsamlı harmanlama yapabilen, *Heritrix* isimli araçtır. Ayrıca webde uzun süreli koruma ve erişim için arşivlenecek belgenin dermeye aktarılmadan önce farklı bir formata dönüşmesini sağlamak amacıyla Fransa Milli Kütüphanesi’nce *DeepArc* isminde bir araç geliştirilmiştir ondan da yararlanılabilir. (Lupovici, 2005).

Bizim önerdiğimiz projede, işbirliği ile kataloglanan web belgeleri yukarıda verdiğimiz örneklerde olduğu gibi Milli Kütüphane tarafından arşivlenmelidir. Önceden belirlenen standartlara göre kütüphanecinin seçtiği Türkçe web belgeleri arşivlenmelidir. Kütüphaneci Türkçe Web belgesini seçerken aşağıdaki maddeleri belirtilen kaynakları seçmelidir.

1. Bilimsel yayınlar ve çevrimiçi Türkçe e-dergiler,
2. Gündemde olan olayları yansıtan yayınlar,
3. Ülke kültürünü yansıtan web belgeleri,
4. Ülkemizle ilgili haber niteliği taşıyan Türkçe web belgeleri,
5. Kurumların veya iletişim gruplarının sürdürdüğü yayınlar veya siteler.

Titizlikle gerçekleştirilen bir seçimle edinilen yayınların tümü ülke ile ilgili olmaktadır. Bu yaklaşımın kullanılması ile ülkenin Web alanını belirleyen sınırlar dışına çıkılması söz konusu olmamaktadır. Arşiv kapsamına, e-dergi, e-kitap, e-tez, devlet yayınları ve web belgeleri girmelidir. Türkçe web belgeleri arşivlenirken, “ülke alan uzantısı tr” uzantılı tüm web belgelerinin tamamı arşivlenmeye çalışılmalıdır. Kataloglanan Türkçe web belgeleri ulusal bibliyografyanın içinde yer almalıdır. Türkçe web belgeleri arşivlenirken URL adresleri belirlenecek ve toplanmalıdır. URL adresleri, koleksiyon oluşturma işleminin çekirdeğini oluşturulmalıdır. Bu URL adresleri, Türkçe web belgelerinin, belirli aralıklarla ve açıkça belirlenmiş kurallara göre örümcekler tarafından taranmalıdır.

Zor, zaman ve emek harcayıcı, çok sayıda personele ihtiyaç duyulan bu sistemden başka otomatik tekniklerle web arşivlemesi yapılabilir. Otomatik tekniklerle arşivleme daha basit ve kapsamı geniş bir yaklaşımdır. Otomatik tekniklerle arşivleme yaklaşımı bu özeliğinden dolayı kapsamlı yaklaşım olarak da anılmaktadır. Bu yaklaşım web çekicileri adı verilen makineler kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Web çekicilerinin çalışma tarzları webi tarayan arama motorlarına benzer özellikler göstermektedir. Web çekicileri, web yayınları üzerinde bulunan bağlantılı yapıları izlemekte ve bu bağlantılarla ulaştıkları sitelerin içeriğini otomatik olarak hafızaya indirmektedirler. İzlenen bağlantılı yapılara göre ulaşılan her yayının web çekicileri tarafından indirilip indirilmeyeceği belirli toplama kurallarıyla belirlenmektedir. Söz konusu kurallar, web çekicilerinin derleyecekleri web alanını bazı ölçütlere göre sınırlamaktadır. Web çekicilerine ilişkin programlar yapılandırılırken bu kurallar belirlenmekte ve çekiciler bu kurallara göre hareket ederek yayınları hafızaya indirmektedir(Zan,2006:66).

Türkçe web belgelerini otomatik olarak arşivlerken, kimliklenecek olan web belgeleri için verilen iyi bir tanım aralığı, ülkeye ait web alanının sınırlanması açısından yararlı olmaktadır. Bu nedenle belgelerin otomatik olarak toplanmasında ulusal web sınırlarını çizecek bazı ölçütler belirlenmiştir. Bu ölçütlere göre;

- Ağ üzerindeki farklı kaynaklara adres verilme sistemi olan URL (Universal Resource Locator) adreslerinin sonunda bulunan ve o ülkeye ait olduğunu gösteren ülke kodunu taşıyan web belgeleri,
- .com, .org, .net gibi uluslararası domainler altında kayıtlı olmasına rağmen ülke sınırları içerisinde bulunan bir sunucuda yer alan web belgeleri,

- Ülke üreticilerinin diğer ülkelerde bulunan sunucuları seçerek ve bu sunucuları kullanarak yayımladıkları web belgeleri otomatik olarak arşivlenmelidir. (Kunliga Biblioteket, 2005).

Türkçe web belgelerini arşivlemedeki amacımız, çeşitli araştırmalar tarafından ömrünün 44 gün olduğu açıklanan web belgelerinin kaybolmadan arşivleyerek koruma altına almak olacaktır. Bu bir anlamda kültür hazinemizin kaybolmasını önleyecektir. Ayrıca web belgelerini arşivleme; depolama, yedekleme, teknoloji göçü, erişim stratejileri gibi arşiv güvenliğini öne çıkaracaktır. Türkçe web belgelerine sürekli erişimi sağlamanın yolu; yazılım ve donanımın iyi şekilde yönetimi ile üst veri standartlarını uygulanmasıyla sağlanabilecektir. Biz de daha önce önerdiğimiz “Dublin Core meta veri öge kümesi” ni önermekteyiz. Türkçe web belgelerinin arşivlenerek korunması kapsamına alınabilmesi için belgelerin üst veri bilgileri kaydedilmelidir. Türkçe web belgelerini arşivlemede, web belgelerindeki üst veri alanları dikkate alınmalıdır. Üst veri alanları; başlık, oluşturucu, konu, açıklama, yayımcı, katkı sağlayıcı, tarih, tür, biçim, tanımlayıcı, kaynak, dil, ilişki, kapsam ve hakları kapsayacak şekilde kaydedilmelidir. Türkçe web belgelerini arşivlemede, konu başlıkları kontrollü şekilde yapılmalıdır. Ülkemizdeki diğer çalışmalarla işbirliği yapılabilir. Örneğin Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü bünyesindeki ISBN Türkiye Ajansı ve ISSN Türkiye Ajansı ile beraber e-kitap ve e-dergilerin bibliyografik veritabanı oluşturulabilir, kayıt numarası alan yayın aynı zamanda Türkçe web arşive kaydedilebilir. YÖK Tez Merkezi ile de e-tezlerin arşive kaydı sağlanabilir. Ticari kaygı ve telif hakları gibi sorunlardan dolayı arşivlenmiş Türkçe web belgeleri Milli Kütüphane çatısı altında ücretsiz olarak hizmete sunulabilir.

VIII.21. Geleceğe Dönük Yaklaşımlar

- Proje Ülkemiz için yeni bir dönem açabilecektir.
- Bu proje ile kütüphaneler webde işbirliğini gerçekleştirecek ve elektronik bilgi kaynaklarına tek elden bağlantı imkânı sunacaktır.
- Mevcut kayıtların hemen tamamının Google ve Yahoo’da kısa özetler halinde yayınlanmasına çalışılacaktır.
- Kütüphanelerin işbirliği arabiriminden kendi kaynaklarına yönelen çevrimiçi trafiğin miktarı ile ilgili istatistikleri izleyebilecekleri bir raporlama sitesi yayınlanacaktır.
- Program işlevselliğinin sürekli iyileştirilmesi ve ek ortaklıklar tesis edilecektir.

IX. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

Bütün Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de de internet kullanımı hızla artarken, kamu kurumları da kayda değer ölçüde internet teknolojisini kullanmaya başlamışlardır. Yakın zamanda Sayıştay Başkanlığı’nca hazırlanan rapora göre kamu hizmeti veren kuruluşlara ait web sitesi sayısının yüz bini aştığı görülmektedir. Yine aynı raporda standartlara uygunluk ve tutarlı ortak pratiklerin geliştirilmesi konusundaki eksikliklere dikkat çekilmektedir (<http://www.sayistay.gov.tr/rapor/rapor.asp>).

İnternet sitelerindeki içeriğin uluslararası standartlarla uyumlu olarak hazırlanması pek çok açıdan önemlidir. Öncelikle standartlara uyumluluk, kullanıcıların ellerindeki donanım ve yazılımlarla bu içeriğe ulaşabilmesini garanti etmenin tek yoludur. Bu yapılamadığında, ancak belirli web tarayıcıları ile görüntülenebilen web belgelerine erişim söz konusu olabilir. Daha da önemli bir konu yanlış uygulamaların uzun vadede geriye dönük olarak düzeltilmesinin maliyetli oluşudur. Ayrıca bu standartlara uygun olmayan yanlış uygulamaların taklit yoluyla yayılması sonucu, zararların büyümesi kurumsal ortamlarda sık gözlenen ve uzun vadede bu maliyeti katlayarak büyüyen bir olgudur.

Günümüzde çoğu gelişmiş ülkelerde yürürlüğe konan çeşitli yasal düzenlemelerle birlikte web belgeleri kamusal kullanıma açılmıştır. Bilgi edinme ve bilgi özgürlüğü gibi yasal düzenlemeler ışığında kamusal bilgi kaynaklarının bütün vatandaşların kullanımına açılması, demokratik toplumların çoğunda yaşanan bir gelişmedir. Bu düzenlemeler, herhangi bir güvenlik ve gizlilik sorunu bulunmadığı takdirde kurumsal bilgi kaynaklarının kamusal paylaşımına açılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda Ülkemizde de 27 Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe giren 4982 nolu Bilgi Edinme Hakkı Yasasının (Bilgi, 2003) 31. maddesine göre bir yönetmelik hazırlanmıştır (Bilgi,2004). Bu yönetmelik, kamu kurum ve kuruluşlarının yasayla ilgili birçok uygulamayı, bilişim teknolojilerini kullanarak ve özellikle kurumsal web siteleri aracılığı ile bilgi kaynaklarının kamusal paylaşımına yönelik maddeleri içermektedir. Yasaya göre tüm kamu kurum ve kuruluşları; görev ve hizmet alanlarına giren konularda mali ve hizmet raporlarını, bünyelerinde bulunan bilgi ve belgelerini, görev ve hizmet alanlarına giren yasal mevzuatı yayınlamakla ve bunları kamuoyunun faydalanmasına açık hale getirmek ve kurumsal internet web sayfalarının da görev ve hizmet alanlarıyla ilgili konulara yer vermekle yükümlü tutulmuşlardır. Yine yasaya göre web sitesi olmayan kurum ve kuruluşların iki ay içinde web sitelerini oluşturmaları ve e-

posta yoluyla başvuru kabul edecek hale gelmeleri öngörülmüştür. Kurumların planları, e-posta adresleri, gelir-giderlere ilişkin bilgiler, istatistiki veriler ve araştırma raporları bu sayfada bulunmalıdır. Böylece vatandaşın almak isteyeceği bazı bilgiler daha talep edilmeden otomatik olarak web sayfaları aracılığıyla sunulmalıdır.

Ülkemizde e-devlet uygulamalarında kurumsal ve ulusal bilgi ağı alt yapısı kapsamında önemli adımlar atılmakla beraber kamu birimlerinin enformasyon ve iletişim temelli gereksinimlerini karşılamak yönünde henüz başlangıç noktasında olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle kamu birimlerinin web sitelerinin vatandaşları bilgilendirmek ve bu sayede ihtiyaçlarını etkileşimli olarak ne ölçüde yerine getirebildiklerinin değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

İnternetteki bilginin hacmi devasa boyutlara ulaşmıştır. Türkçe web sitesi sayısı 140 000'lere varmıştır. Yığınsal olarak artan bu bilgi kaynağının düzenlenmesi ve istenilen bilgiye ulaşılması hiç de kolay değildir. İnternet ve onun en sık kullanılan aracı World Wide Web, bilgi erişiminde önemli gelişmeler göstermesine karşın, internet üzerinde yer alan bilgiye erişim ve seçme konusunda bir dizi sorunu da beraberinde getirmiştir. Daha önce de değinildiği gibi arama motorları internet bilgi kaynaklarının dizinlenmesinde ve onlara erişimin sağlanmasında kullanılan araçlardır. Arama motorlarının internette bilgi ararken ne derece yeterli olduğu konusu sıkça tartışılmaktadır. Arama motorlarının performanslarına yönelik yapılan araştırmalarda, internet'in ne kadarını dizinleyebildikleri sorusuna da cevap aranmaktadır. Araştırmalar sonucunda ortaya çıkan rakamlar arama motorlarının bu konuda daha çok yol kat etmesi gerektiğini göstermektedir. Arama motorlarının internetin tamamını dizinleyebilmeleri mümkün olmayıp, bunun doğal sonucu olarak internet üzerindeki tüm bilgi kaynakları ne yazık ki kullanıcılar için erişilebilir değildir. Erişilebilir olmamasının sebebi, Web belgelerini dizinlerken sadece meta bilgilerini kullanmaktır. Eğer bir Web belgesinin üst verisi oluşturulmazsa, bu belge doğru dizinlenmeyecek ve dolayısıyla arayan kişiler tarafından erişilemeyecektir.

İnternet'te doğru ve güvenilir bilgiye erişebilmek için, bilginin üst verisinin oluşturulması gereklidir. Üst verinin arama motorlarını geliştirenler ile web sitelerinin içeriklerini oluşturanlar tarafından kullanılmasının web aramalarındaki etkinliği arttıracığı da iddia edilmektedir. Web belgelerinin üst verisini oluşturabilmenin bir dizi yolu

bulunmaktadır. Bunlardan biri belgeleri oluşturan kişi tarafından html etiketlerinde tanımlama bilgilerini vermek, diğeri ise bir araç aracılığıyla (editör ve yaratıcılar) üst veri oluşturmaktır. Bu kapsamda biz de ülkemizde üretilen Türkçe web belgelerinin üst veri standartlarına göre durumunu tespit etmek için çalışmamızda, Ülkemizin iyi bilinen kamu kurumları, üniversiteler ve kütüphane ve dokümantasyon daire başkanlıkları/kütüphane ve bilgi merkezi müdürlüklerinin ve ulusal Türkçe gazetelerin web siteleri, DC element setine göre DC-dot Dublin Core üst veri editöründe değerlendirilmiştir. DC-dot üst veri editöründen alınan bilgiler tablolaştırılmıştır.

Yapılan çalışmada bir örneklem üzerinde Türkiye'deki web belgelerinin standartlara göre kataloglanmasına yönelik bir dizi ölçüm sunulmaktadır. Ağırlıklı olarak devlet kurumları ve üniversiteler bulunmakla beraber, Türkçe gazeteler de karşılaştırma yapabilmek amacıyla örnekleme dâhil edilmiştir.

Örneklem internet üzerinde bulunan web sayfalarından derlenen 212 kuruma ait web belgesi içermektedir. Örnekleme kurum ve kuruluşların (Kamu kurumları, Bakanlıklar, Türkçe gazete, üniversiteler ve üniversite kütüphaneleri) web belgelerinin sayıları aşağıdaki gibidir:

Devlet Üniversiteleri Web Belgesi	: 52
Vakıf Üniversiteleri Web Belgesi	: 24
Vakıf Meslek Yüksek Okulları Web Belgesi	: 3
Askeri Okullar ve Polis Akademisi Türkçe Web Belgesi	: 6
Kamu Kurumları Web Belgeleri	: 28
Bakanlıkların Web Belgesi	: 14
Türkçe Gazetelerin Web Belgesi	: 9
Devlet Üniversiteleri Kütüphaneleri Web Belgesi	: 52
Vakıf Üniversiteleri Kütüphanelerinin Web Belgesi	: 24
Toplam:	212

Türkçe web belgelerinin internette daha etkin erişim için kataloglanmasını sorguladığımız bu araştırmada; 212 web belgesinden %5'inde başlık yoktur. %20'sinde web belgesinin yazarı varken, %80'ninde yazar verilmemiştir. Araştırmamız kapsamında olan Türkçe web belgelerinin %15'inin konusu belirlenmemiştir. Belgelerin %74'nün tanımı

yapılmamıştır. Yayıncı alanı sadece bir üniversite tarafından doldurulmuştur. Belgelerin oluşumuna diğer katkıda bulunanlar göz önüne alınmamış ve bu alan örnek alınan bütün kurumlar tarafından boş bırakılmıştır. Üretilen belgelerin %36'ında tarih varken %74'nde bulunmamaktadır. Araştırılan kurumların %1,8'i kaynağın tipini tanımlamamıştır. Kaynak biçimi ise %1,4 oranında belirtilmemiştir. Kaynak tanımlayıcı alanına bütün web belgelerinde rastlanılmıştır. Ayrıca kaynak, dil, ilişki, kapsam ve haklar alanlarına ise hiçbir Türkçe web belgesinde rastlanmamıştır. Tüm bu veriler ışığında Devlet Üniversiteleri, Vakıf Üniversiteleri, Vakıf Meslek Yüksek Okulları, Askeri Okullar ve Polis Akademisi, Kamu Kurumları, Bakanlıklar, Türkçe Gazeteler, Devlet Üniversite Kütüphaneleri, Vakıf Üniversite Kütüphaneleri/Bilgi Merkezleri web belgelerini uluslararası standartlara göre kataloglamamışlardır. İncelediğimiz 212 web belgesinin hiç birinde kataloglama tam değildir. Bundan dolayı Türkçe üretilen web belgelerine erişimde sorunlar yaşanmaktadır. Söz konusu bulgumuzu, 2002 tarihinde Tonta, Bitirim ve Sever (2002) tarafından gerçekleştirilen araştırmada “Ülkemizde üretilen bilginin yaklaşık %65'ine ulaşamamaktadır.” değerlendirmesi desteklemektedir. Sonuç aradan geçen altı yılda çok fazla olumlu bir gelişmenin yaşanmadığını göstermektedir. Bulgularımızı 2007 yapılan bir başka araştırma olan “Türkiye’de E-devlet Uygulamaları Kapsamında Kamu Kurumlarına ait web Sayfalarının Değerlendirmesi”de desteklemektedir. Bu araştırmada da örneğin web sayfasının sorumlusunun %79,2'si saptanamamıştır. Ayrıca web sayfalarının “tanımlama” ve “anahtar kelimeler” alanlarının %83,3 yoktur. Yine bu araştırmada Kurumların web sayfalarında üst verilerin yoğun olarak kullanmadığı, kurumların yaklaşık %80'inin ana sayfalarında temel üst veri etiketlerine yer verilmediği görülmüştür(Alır, Soydal ve Öztürk, 2007:162). Tüm bu sonuçlardan web belgelerine doğru ve verimli bir erişim olmadığını göstermektedir. Örneğin sadece tanımlama ögesi ele alındığında hala %83,3 gibi yüksek bir oranda erişim sorunu yaşandığı görülmektedir. Elde ettiğimiz bulgulardan yola çıkarak şu değerlendirmeyi yapabiliriz; Ülkemizde üretilen milyonlarca web belgesinin günümüzde önemli bir bilgi kaynağı olduğu halde bibliyografik kontrolü tam yapılmamakta bu nedenle erişimde sorunlar yaşanmaktadır. Oysa web belgeleri araştırmacıların bilgiye erişimini son derece kolaylaştırmakta ve araştırma sürecinin kısılmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak gerçek anlamda elektronik bilimsel iletişimin gerçekleştirilebilmesi web belgelerinin uluslararası standartlara göre kataloglanmasını gerektirmektedir. Web belgesinin bibliyografik alanları açık bir biçimde tanımlanmak zorundadır. Kelime işlemci yazılımlar aracılığıyla üretilen elektronik belgeler basit yapılara sahipken, web sitelerinde, internette belgeler genellikle çok sayıda link ve hiper metin içermesi nedeniyle erişim ve muhafazası sürecinde sorunlara neden

olmaktadırlar. Web sitesini oluşturan bütün belgeler, belgeler içinde saklı olan bağlantılar, ekli dosyalar ve üst veri standartları orijinal ve bir bütün olarak muhafaza edilmelidir. Bu durum web belgelerinin içerik ve yapı bilgilerinin bütün olarak kayıt altına alınması olarak da ifade edilebilir. Web’de kayıtlı bilgi ve belgelere erişim konusunda başarılı sonuçlar almamız, her şeyden önce tarama niteliğinin yüksek ve üst veri standartlarının tam olmasını gerektirir.

Yukarıdaki sonuçlar, bize ülkemizde üretilen web belgelerine ulaşılmasında, ciddi problemler yaşandığını göstermektedir. Bilgi erişim teknolojisindeki gelişmelere rağmen, ülkemizde her kütüphane kataloğunun farklı programlar aracılığı ve farklı internet ara yüzleri ile taranması, bibliyografik formatlarda farklı standartların uygulanması, üretilen bilgi kaynaklarına erişimi her geçen gün daha da zorlaştırmaktadır. Ayrıca bibliyografik kaynakların oluşturulması ve kullanılan programlara kayıtlarının yapılması zaman ve emek kaybına neden olmakta, her kaynak her bir kütüphanede tekrar yeniden kataloglanmaktadır. Bütün bunların temeli iyi bir kütüphaneler arası işbirliğinin olmamasındandır. Çalışmamızda, Türkçe web belgelerinin kataloglanmasına yönelik işbirliği projesi ile Türkçe web kaynaklarının kataloglanması sorunun üstesinden gelineceğini ortaya koymaya çalıştık.

İncelediğimiz Kurum ve Kuruluşlar web belgelerini yaratırken belgelerin üst verilerini oluşturmayı ihmal etmektedirler. Bu durum (Web belgelerinin yaratıldığı anda üst verilerini oluşturma), önceden üretilen belgelerin üst verilerinin oluşturma işlemiyle karşılaştırıldığında ortaya daha olumsuz bir tablo çıkmaktadır. Web belgelerinin geriye dönük olarak üst verilerinin oluşturulması konusunda işin maliyet yönü devreye girmekte ve çoğu zaman bu işlem gerçekleştirilememektedir. Öte yandan, 2001 yılında yapılan bir araştırmada (Klarin, Pavelic ve Pigac 2001) web sitelerini yaratan kişilerin DC-dot, TagGen, Reggie gibi üst veri oluşturma araçlarına ilişkin farkındalık durumları araştırılmış, sadece %11’inin söz konusu araçlardan haberdar oldukları ortaya çıkmıştır. Yaptığımız bu araştırma sonucunda Ülkemiz için de böyle bir kestirim yapılabilir.

Klarin ve arkadaşlarının yukarıda sözü edilen çalışmasında, web sayfalarında üst veri kullanmayanların %50’sinin üst veri hakkında herhangi bir bilgisi olmadığı, %12,5’inin yeterli zamanı bulunmadığı, %12,5’inin ise yeterli iş gücüne sahip olmadığı için üst veri kullanmadıkları saptanmıştır. Bu sorunların Türkçe web belgelerinin de tam anlamıyla kataloglanmamasının temel nedenlerinden olduğu görülmektedir. Tüm bu bulgular ortaya koyduğumuz (Ülkemizde üretilen milyonlarca web belgesinin günümüzde önemli bir bilgi

kaynağı olduğu halde uluslararası standartlara göre kataloglanmamaktadır. Ülkemizde Türkçe Web belgelerinin kataloglanmamasından dolayı Türkçe üretilen bilgiye erişim sorunu vardır. Günümüzün önemli bilgi kaynağı olan Web belgelerine Ülkemizde gerekli önem verilmemektedir. Ülkemizde elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanmasına yönelik yapılan çalışmalar yeterli değildir.) varsayımlarını doğrulamaktadır.

Adı “Türkçe Web Belgelerinin Kataloglanması: Bir İşbirliği Modeli Önerisi” olan bu çalışmanın amacı Türkçe Web belgelerini kataloglayarak internet aracılığıyla tam metin erişime açmak ve bu süreçte karşılaşılan sorunlara çözüm bulmaktır. Çalışmada, Türkçe Web belgeleri, MARC bilgileri ve Dublin Core standardına göre düzenlenmesi anlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada adresi verilen bir web belgesi hakkında bilgi oluşturacak “Web Tabanlı Bir Otomatik Üst Veri Üretme” programı tasarlanması önerilmiştir. Tasarlanan program web ortamındaki belgenin kaynak kodunda bulunan “üst veri” takılarının yanı sıra belgede bulunan iç ve dış bağlantıları da listelemekte ayrıca belirtilen belgede tekrarlanan veya koyu yazılarak vurgulanmış sözcükleri kullanıcıya gösterecektir. Elde edilen “Üst Veri” takılarının içerikleri ile kullanıcının girdiği verileri kullanarak, tercihe göre, RDF/XML, Dublin Core/XML ve HTML dokümanları için Dublin Core türünde üst veri oluşturabilecektir. Microsoft Visual Studio.Net ortamında C# ve ASP dilleriyle geliştirilen ve Türkçe karakterleri destekleme yeteneğine sahip kılınan program “html” uzantılı sayfalarda başarıyla uygulanabilecektir.

Sunduğumuz çalışmayla kütüphanelerde üst veri ile web belgelerinin bibliyografik tanımlarını kitap, dergi gibi materyaller hakkındaki bilgiyle bütünleşmiş halde kullanıcılara sunacaktır. Kullanıcıların bilgi gereksinimlerini karşılayacak belgelere erişimlerinin sağlanmasında üst veri önemli rol oynayacaktır. Üst verinin kullanılması webde Türkçe aramalarındaki etkinliği artıracaktır. Çalışmadaki üst veri, yerel sistemlerinin birbirine uydurabileceği bir formatta işbirliği ile kullanılacaktır.

Çalışma, Ülkemizdeki web belgelerini bütünleşmiş bir biçimde bünyesinde toplayacak, yeni bilgilerin üretilmesini sağlayacak, yurtiçinde bu yönde sürdürülen çalışmaların standartlara uygun bir biçimde geliştirilmesini, işbirliği ve eşgüdümün sağlanmasını gerçekleştirecek bir girişim olacaktır. Sosyal, kültürel ve bilimsel önemi yanında, ekonomik ve ticari bir yatırım olarak da dikkate alınacak bir girişimi temsil etmektedir.

“Türkçe Web Belgelerinin Kataloglanması: Bir İşbirliği Modeli Önerisi” yurt dışındaki bazı uygulamalarda olduğu gibi bir merkezde Türkçe web belgelerinin kataloglanması, saklanması ve internet aracılığıyla tam metin erişime açılması öneren ilk çalışma özelliğini taşımaktadır. Bunu gerçekleştirmek için web-tabanlı kataloglama sistemleri inşa etmek için tasarlanan Mantis araç takımı üzerine inşa edilecek ve geniş ölçüde XML taslaklarıyla işletilen genelleştirilmiş bir XML yapısı önerilmiştir. Ülkemiz için önerdiğimiz işbirliği gerçekleşmeli ve Milli Kütüphane bu konuda üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir. Çünkü sayısal bilgi gün geçtikçe her yönüyle kültürümüze aktarılarak milli kültürümüze nüfuz etmektedir. Ulusa ait kültürel değer taşıyan belgelerin gelecek nesillere güvenli bir şekilde aktarılmasında en etkin yol ülke içinde kimliklenmesi ile mümkün olacaktır.

Bilginin korunduğu, düzenlendiği ve kullanıma sunulduğu kurum olan kütüphanelerde, bilgi kaynaklarının erişim amaçlı düzenlenmesinde bir dizi tanımlama kuralları ve yöntemleri geliştirilirken, Ülkemiz’de web belgelerini kataloglamaya yönelik bir işbirliği çalışmasından söz etmek olanaklı değildir. Web’in son derece hızlı şekilde büyümesi olumlu bir gelişme olarak nitelendirilebilir olmasına karşın, ortaya çıkan sonuçlar Türkçe web belgelerinin uluslararası standartlara göre kataloglanmadığını göstermektedir. Bu sebepten Ülkemizde üretilen Türkçe web belgelerine internette erişim çoğu zaman güçleşmektedir. Türkçe web belgelerine yönelik üst veri tanımlanmasıyla ilgili standartlar üzerine yapılacak çalışmalar internette Türkçe bilgi erişim sorunlarına çözüm getirecektir. Üst veri, web belgesinin erişimine yönelik yapılandırılmış bir belge yönetimi sisteminin yaşamsal unsurlarından biridir. Üst veri alanlarının doldurulması kurum ve kuruluşlara sağlayacağı katkıları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Kayıt altına alınan web belgeleri ve ilgili belgeler üzerinde sürmekte olan kurumsal işlemlere ilişkin içerik bilgilerini elde eder,
2. Belge keşfi ve erişimi için, belgesel ve kurumsal fonksiyonları ortaya koyar, kontrollü terimler listesi veya farklı şemalardan yararlanarak bunları belli kurallara göre dizinler ve benzer faaliyetlere ilişkin belgeler arasında bağlantılar sağlar,
3. Yasal durum veya güvenlikleri nedeniyle ya da kullanım ve saklanmalarına ilişkin her hangi bir kısıtlama nedeniyle, henüz üretim evresinde iken belgelerin erişim hakkının kontrol edilmesini sağlar,

4. Fonksiyonel sorumluluklarda herhangi bir değişim olduğunda, kurumlar arasında belge erişimi ve transferi işlemlerini kolaylaştırır,
5. Yetkisiz erişim ve kullanım riskini düşürür,
6. İdari yararlılığı ortadan kalkan belgelerin zamanında tespit edilmesini sağlayarak belge depolama maliyetini azaltır,
7. Yeni bir sisteme aktarıldıklarında önemli belgelerin kaybolmasını önler,
8. Özellikle belgelerin yazılım ve donanım bağımlılığı açısından ihtiyaçlarını ortaya koyarak veri aktarımı ve diğer depolama gereksinimlerini planlama konusunda destek sağlar,

ÖNERİLER

Tüm bu bilgiler ışığında önerilerimizi şöyle sıralayabiliriz:

- Dünyada Web belgelerinin üst verilerini oluşturmak için farklı yöntemler ve araçların kullanıldığı görülmektedir. Bireyler, web belgelerinin içine üst verilerini gömmeye suretiyle söz konusu işlemi gerçekleştirebilecekleri gibi, bir araç aracılığıyla da üst veri oluşturabilmektedirler. Üst veri ile ilgili standart oluşturmaya yönelik çalışmalar hem küçük ölçekli yerel çalışmalar hem de bütüne hitap eden evrensel çalışmalar şeklinde sürdürülmektedir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar elektronik bilgi kaynaklarının tanımlanmasına ve kolay erişimine yöneliktir. Web aramalarındaki etkinlik artırmak için, Üst verinin, arama motorlarını geliştirenler ile web sitelerinin içeriklerini yaratanlar tarafından benimsenmeli ve kullanılmalıdır.
- Elektronik bilgi kaynaklarının üst verilerinin oluşturulması, bilginin düzenlenmesi işini, konunun en iyi uygulayıcıları olan kütüphaneciler tarafından yapılması doğru olacaktır. Bu nedenle kütüphanecilerin bu konuya sadece teorik anlamda değil uygulayıcı olarak önemle eğilmelidir.
- Üniversiteler ve Kamu Kuruluşları, elektronik iletişim ortamında yalnızca kurumsal işlem sürecini ve belgeleri değil, aynı zamanda bu süreç ve belgelerin içeriğini gösteren bibliyografik kaydı olan üst veri alanlarını doldurmalılar.
- Bilgiye ihtiyaç duyan herkes, kurum ve kuruluşlardaki her türlü üst veri bilgilerini ve kayıtlı belgeleri tam metin üzerinden tarayabilmelidir. Kullanıcı, kurum ve kuruluşlarda belgesel işlem sürecinde yer alan bütün unsurlara ilişkin her türlü üst

veri standardına ulaşabilmelidir. Aynı zamanda tarama düzeyini belirlemek amacıyla farklı kullanıcılara farklı erişim uçları seçeneği sunabilmelidir. Örneğin yıl, yer veya kişi adı gibi farklı nitelime uçları ile tarama alanında daraltma olanağı ya da farklı veri kaynakları üzerinde aynı anda tarama yapabilme imkânı sağlanmalıdır.

- Çağımızda bilgiyi ezberleyen değil, bilgiye ulaşabilen, bilgiyi kullanabilen, eleştirel ve yaratıcı düşünen bireyler gelişmeye katkı sağlayacaktır. Bilgi çağının gereklerini yerine getirebilmek ve onun hedeflerini yakalayabilmek, ulusal bilgi varlıklarını elektronik ortamlar üzerinde kaydetmeyi ve herhangi bir kayıp yaşanmaksızın gelecek nesillere aktarmayı gerektirir. Bu bağlamda öncelikle elektronik araçlar üzerinde belge üretimi, gönderimi, kabulü ve/veya depolamasına ilişkin işlemleri kontrol altına alabilmek için uygun bir strateji oluşturmalıdır.
- Elektronik ortamdaki bilimsel bilgilere erişim olanaklarının kısıtlı olması, ülkemizdeki araştırma ve geliştirme (A+G) çalışmalarını olumsuz yönde etkileyecektir. A+G çalışmaları ile bir ülkenin ekonomik gelişmesi arasında doğrusal bir ilişki olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Dahası günümüzde “bilgi”nin, GSMH’nin gelişmesi açısından “enerji” kadar önemli olduğu; “bilgi erişim olanakları” ile “ekonomik gelişme” ve “demokratikleşme” arasında doğrusal bir ilişki bulunduğu bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında, gelişmekte olan ülkeler açısından durum hiç de iç açıcı gözükmemektedir. Bu durum bize, elektronik bilgilere ulusal olarak erişim sağlanabilmesi için kat edilmesi gereken uzun bir yol olduğunu göstermektedir. Bu bilinçten hareketle elektronik ortamda bilimsel araştırmaların daha hızlı gerçekleştirilebilmesi için alt yapı sorunlarının bir an önce ele alınmalı ve çözüme kavuşturulmalıdır.
- Bilgiye dayalı bir dünyada bilgiyi ve bundan doğan teknolojiyi sadece tüketerek bir yere varılamaz. Teknoloji üretmek yani Ar-Ge yapma yeteneğinin kazanılması öncelikli bir konudur. İlk defa Ar-Ge’ye bugüne kadar olan en büyük bütçenin ayrılmasına rağmen, bu kaynağın inovasyonun yaygınlaştırılarak kurumsallaştırılması için kullanılması bakımından temel bir yaklaşım eksikliğinin olduğunu değerlendiriyoruz. Hangi alanlara, neden ne kadar kaynak ayrılması gerektiğinin somut açıklaması bir strateji olarak paylaşılmamaktadır. Ulusal inovasyon politikamız oluşturulmalı, dolayısıyla bu politikaya uygun eylem ve proje yaklaşımı geliştirilmelidir.

- Türkiye çağdaş uygarlık düzeyini yakalamak için öncelikle teknoloji kullanmak ve üretmek zorundadır. Günümüzde kalkınma yolundaki üretim unsur ve faktörleri değişmiştir. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de bilişim sektörünün, ekonominin motoru olmalıdır.
- Verimlilik için bilgi teknolojileri kaçınılmaz bir gereksinim haline gelmiştir. Sayısal erişim altyapısı ve yeteneklerinin zenginleştirilmesi, erişime yönelik yeni modellerin uygulanması bu hizmetlerden yararlanmayı artırma yanında çeşitli kesimlerin yararlanmasına sunulacak güncel ve zengin içerikle iş ve üretim yeteneklerine önemli katkılar sağlayacaktır. Ülkemizde e-dönüşüm çalışmalarının özü devletin verimli, etkin ve vatandaş odaklı bir yapıya kavuşturulmalı ve ekonomiyle ilgili kesimlerin gereksinimlerine süratle yanıt verebilme yeteneğinin geliştirilmesine dayanmalıdır.
- E-devlet uygulamalarının kamu hizmeti içindeki payı arttıkça, söz konusu yapı içinde Türkçe web belgelerinin önemi de artmaktadır. Türkçe web belgelerinin bibliyografik olarak tanımlanması ve web belgelerine erişime yönelik işlemler e-devlet uygulamaları ile paralel olarak yürütülmelidir. Her iki alanda yapılan aktiviteleri paralel olarak işletebilmek, ancak kuruluşların alt yapı konusunda bir takım yeterlilik ölçülerine sahip olması ile mümkündür. Bilişim altyapısı, yaşanabilecek her türlü değişikliğe karşı esnek ve kullanılabilir bir yapıya sahip olmalıdır. Her hangi bir tür teknolojik sistemden bir başkasına yapılan veri aktarımları, söz konusu verilerin kullanımına engel oluşturmamalıdır. Benzer şekilde depolama kapasitesi, artan e-devlet uygulamaları ile birlikte büyüyen işlem kapasitesine cevap verebilecek özelliğe sahip olmalıdır. E-devletin en önemli özelliği kuruluşların ortak elektronik taban üzerinde çalışmalarını sürdürebilmesidir. Bilişim altyapısı, kuruluşların kendi içinde ve/veya aralarında ya da yabancı bir kuruluşla yapacakları veri alışverişine engel olmamalıdır.
- E-devlet içerisinde farklı belge sistemleri arasında yapılması düşünülen veri paylaşımı için, DC gibi uluslararası üst veri standardına ihtiyaç vardır. Standartlara uygunluk, web belgelerinin orijinallik, güvenilirlik değerini artırır. Web belgesi üst veri bilgileri, ekli dosyalar ve bağlantılarla birlikte bir belgede bulunan bütün unsurları kayıt altına alır ve belgenin kimliğini bir bütün olarak ortaya koyar. Web belgesi unsurlarında herhangi bir kayıp ya da değişiklik yaşanması durumunda, web belgesi üst veri standardı bu durumu yansıtacak özelliğe sahiptir. Dolayısıyla üst

veri, web belgesinin orijinallik, güvenilirlik ve hesap verilebilirliğini kontrol eden bir işleve de sahiptir. Bu bakımdan üst veri alanları ve kullanımı konularında ulusal bir standardın oluşturulması önemlidir. Web tabanlı kaynaklara yüksek nitelikli erişimi sağlamak için üst veri kullanımı zorunlu hale getirilmelidir.

- Üst veri standardı, insanlar ve kurumsal süreçler içerisinde ya da çeşitli sistemler tarafından üretilen, yönetilen, saklanan ve kullanılmakta olan Web belgelerinin kimliğini saptama, doğruluğunu kanıtlama ve durumunu ortaya koyma işlevini yerine getirir. Bu nedenle e-devlet modeli tasarımı sürecinde bütün kurum ve kuruluşları kapsayacak şekilde ulusal bir üst veri standardı oluşturma, öncelikli çalışma alanlarından biri olmalıdır. Ulusal üst veri standardı içinde yer alan maddeler, öncelik düzeylerine göre zorunlu veya seçmeli olmak üzere iki temel düzlemde ele alınmalıdır. Ulusal üst veri standardından hareketle kamu kurum ve kuruluşları da kendi üst veri setlerini oluşturmalı ve bu setleri sahip oldukları belge yönetimi sistemlerine uyarlamalıdır.
- Türkçe web belgelerinin kimliklenmesi uluslararası standartlara uygun olarak oluşturulmalıdır. Bilgiyi üretebilen, bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin bir biçimde kullanabilen ülkeler, sağladıkları verimlilik artışı ile uluslararası rekabet ortamında önemli avantajlar yakalamaktadır. Günümüzde her ülkenin dünya pazarında etkin olarak yer alabilmesi için ürettikleri Web belgelerine erişimin tam ve kolay olması gerekmektedir. Ülkelerin gelişme sürecinde başarılı bir grafik çizebilmeleri; bilginin edinilmesi, yaratılması, saklanması ve etkin bir şekilde paylaşılması ile doğru orantılıdır.
- Ülkemizde üretilen web belgeleri, kullanılabilir bilgi kaynaklarına dönüştürülmeli ve bu belgelerin büyük bir kısmı yalnızca kamusal alana değil, aynı zamanda bütün vatandaşların hizmetine de sunulmalıdır. Bu bağlamda web belgelerinin düzenlenmesi, arşivlenmesi gibi işlemler önerdiğimiz işbirliği programı ile sürdürülmelidir.
- Bilişim teknolojisi baş döndürücü bir hızla geliyor, dünyayı değiştiriyor, toplukları dönüştürüyor. Türkiye bilgi toplumuna dönüşümün gerektirdiği altyapıyı yapmakta geç kalmamalıdır. 21. yüzyılın lider, mutlu ve kalkınmış Türkiye'si için bilişim seferberliği başlatılmalıdır. Türkiye'nin en büyük doğal kaynağı, genç nüfusunu stratejik güç haline getirmelidir. DPT tarafından hazırlanan Bilgi Toplumu Stratejisi'nin ve Eylem Planı'nın takipçisi olunmalıdır.

- Bilgiye erişim olmadan Ar-Ge'nin yapılması olanaksızdır. Sağlıklı bilgiye erişim için de kataloglama şarttır. Ülkemizde web belgelerinin kataloglanması gelişimin olmazsa olmazıdır. Bilişim, mevcut sanayilerin en büyük inovasyon kaynağı olmuştur. KOBİ'lerde yenilikçilik ve bilişim yatırımları özendirilmeli ve teşvik edilmelidir.
- Çok değil, bir kaç yıl önce katalogculara “ Kim en az bir kere olsun web belgelerini AACR2 ve MARC'ı kullanarak tanımlama, seçme ve kataloglama yapmıştır?” sorusu sorulsaydı, cevap olarak belki birkaç kişi ben yaptım diyebilirdi. Bu gün web belgelerinin tanımlanması artık bir zorunluluk olmuştur. EPPP (Electronic Publications Pilot Project), PANDORA (Preserving and Accessing Networked Documentary Resources of Australia), İtalya Kraliyet Kütüphanesi'nin Kulturw3, Fransa Ulusal Kütüphanesi'nin web belgelerini kataloglama çalışmaları için INIRI gibi projeler bu zorunluluktan doğmuştur. Bu bağlamda bizim önerdiğimiz “Türkçe Web Belgelerini Kataloglama Projesi” uygulanmalıdır.
- Kütüphanecilik tarihine bakıldığında, 1930'larda mikroform kaynakların oluştuğunu saptamak olasıdır. 1990'larda CD-ROM'lar daha sonra da internet kullanımı yaygınlaştı. Bilgilerin depolandığı yeni formatlarla karşılaşmak kütüphaneciler için yeni bir olgu değildir. Kütüphaneciler her zaman bu yeni formatların organizasyonu üzerine çaba harcamışlardır. Bu böyle de sürüp gidecektir. Çalışmamızda sunulan standart ve teknolojilere kütüphaneler ve kütüphaneciler yabancı kalmazlar. Kütüphanelerin sunulan standartlar ve teknolojik gelişmeleri kendi bünyesine nasıl uyarlayabileceği ve uygulayabileceğiyle ilgili çalışmaları gerçekleştirmeleri ve birlikte işleyen bilgi merkezlerini yaratmalılar.
- Web belgelerinin kataloglanması ve arşivlenmesinden oluşan sayısal kütüphane, gelecekte en çok tercih edilecek bilgi erişim noktaları olacaktır. Verilere erişim için sadece URL adresleriyle değil, anahtar kelime, konu başlıkları gibi üst veri alanlarından bir kaçında arama yapma imkânı veren yazılım ve ara yüzlere gereksinim duyulacaktır. Belirli web belgelerinin derleme kapsamına alınması, yayıncılarla görüşülerek üst veri bilgileri ve e-derleme çalışması stratejileri belirleme çalışmalarına önem verilmelidir.
- Türkiye'de İnternet Alan Adları'nın yer aldığı www.nic.tr adlı siteye göre Temmuz 2007 tarihi itibarıyla 132.344 Türkçe Web sitesi bulunmaktadır. Bu siteler üzerindeki web belgeleri Türkçe hafıza bakımından çok önemli bilgi kaynaklarıdır. Söz konusu bilgi kaynakları bilgi erişimdeki gelişmelerin dışında kalması düşünülemez. Bilgiye erişimdeki gelişmeler kataloglamayla paralellik gösterir.

Kataloglamanın gelişimi ise elektronik bilgi kaynaklarına tam erişim yönündedir. Türkçe web belgelerine tam erişim için kataloglamada işbirliği yapılmalıdır.

- Bilgi erişimdeki sorunları gidermek için, modern ülkelerin denediği yoldan gitmek, yani dünya milletlerinin çeşitli alanlarda kazandıkları düşünce tarzı ve tecrübelerden faydalanmaya çalışmak lazımdır. Her devlet başka devletlerin yaratıcı gayretlerinin semeresi olan bilimsel ve teknik çalışmalarından yararlanmalıdır. Artık bilgilerin tamamıyla insanlığın emrinde olduğu bir çağdayız. Hatta bu bilgiler o kadar çok miktarda birikmektedir ki başka ülkelerin yaptıklarını yakından takip etmeyen devletler, onlarla yarışamaz, geride kalırlar. Bu nedenle milletlerin her alandaki bilimsel çabalarının ürünlerinden faydalanmak için web belgelerini standartlara göre düzenlemeliyiz. Türkçe web belgelerini uluslararası standartlar ışığında kataloglanmalı, elektronik yayınlar ulusal kültürel mirasın bir parçasıdır ve ulusal bibliyografyaya dâhil edilmelidir.
- Ülkemizde, ulusal anlamda yapılan bibliyografik denetimle, uluslar arası bibliyografik denetimin yapılmasını sağlayan ve bu konuda ülkemizde görevlendirilen birimlerin birbirlerinden bağımsız çalıştığını görmekteyiz. Uluslararası bibliyografik denetimin sağlanması, büyük ölçüde ulusal düzeyde yapılacak bibliyografik denetimin başarısına bağlıdır. Ancak ülkemizdeki uygulamalara baktığımızda ne ulusal bibliyografik denetimi sağlamaya çalışan Milli Kütüphaneye bağlı Bibliyografya Hazırlama Şube Başkanlığı'nın ne de uluslar arası bibliyografik denetimin sağlanması için oluşturulan ISBN Türkiye Ajansı'nın çok sağlıklı verileri yansıtmadığını görmekteyiz. Bu iki kurum işbirliği içinde çalışmalıdır.
- Ülkemizde, ulusal dermeyi oluşturmak ve ulusal bilgi birikimini gerçekleştirmek amacıyla 1934'te yürürlüğe giren Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu, enformasyon teknolojisindeki gelişmeler doğrultusunda ortaya çıkan yayın türlerinin derlenmesi ve gelecek nesillere aktarılması konusunda varlık gösterememektedir. Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanun'unun ilk günkü yapısını koruyarak zamanımıza gelmesi, günün gereksinimlerini karşılayamamasına sebep olmaktadır. Yürürlükte olan Derleme Kanunu için yeni yayın türlerinin de derlenmesini olanaklı kılacak güncelleme çalışmaları yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar henüz resmi olarak güncellenmediğinden yapılamamaktadır. Kanunun güncellenme girişimleri başarısız olmakla beraber bu güncelleme çalışmaları kapsamında geçen zaman süreci

aleyhimize işlemektedir. Çünkü giderek sayısal hale gelen bilginin, daha fazla kaybolmasına izin verilmeden denetim altına alınması gerekmektedir. Bu nedenle yürürlükte olan kanun üzerinde gerekli düzenlemeler yapıp güncellenene kadar proje niteliğinde öncü çalışmaların yapılması gerekli görülmektedir. Gelişmiş ülkeler elektronik yayınların derlenmesinde uygulamada karşılaşılabilecek problemleri yasa öncesinde ortaya koyabilmek için proje niteliğinde çalışmalar yapmaktadırlar. Bu tarz proje çalışmalarının desteklenmesi oluşturulacak yasal sisteme öneriler getireceği gibi bu süreç içinde oluşan ulusal kültürün kaybolmasını da engelleyeceğinden önemli görülmektedir.

- Üretilen tüm Türkçe web belgelerinin bibliyografik bilgilerini ve tam metinlerini içeren bir merkez kurulmalıdır;
- Web belgelerinin bilimsel iletişim sürecinin bir parçası olduğu kabul edilmeli, Türkiye’de kamu kaynakları kullanılarak üretilen bilgilere web aracılığıyla herkes erişebilmelidir;
- Kütüphanelerde çalışanlar ve web belgelerini üretenler web belgelerinin bilimsel iletişimdeki önemi konusunda bilgilendirilmelidir;
- Türkiye’de üretilen bütün bilimsel yayınlar internet aracılığıyla herkesin erişimine açılmalıdır;
- Yayınların bibliyografik bilgileri girilmeli ve tam metinlerine erişilmelidir.
- Geriye dönük bibliyografik bilgilerin bir proje çerçevesinde öğretim elemanlarının yıllık raporlarındaki yayın bilgilerinden, atıf dizinlerinden, Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) veri tabanlarından ve TÜBİTAK Araştırıcı Bilgi Sisteminden (ARBİS) sağlanması yoluna gidilmelidir;
- Web belgelerinin içeriği kütüphanelerde web siteleri aracılığıyla erişime açılmalıdır.
- Geriye dönük yayınların (son 10 yıl) basılı kopyaları bir proje çerçevesinde taranarak elektronik ortama aktarılmalıdır.
- Taranan yayınların da bizim projede sunduğumuz gibi kataloglanarak internet üzerinden erişime açılmalıdır;
- Kütüphane otomasyon sistemleri ile proje kapsamında yer alan merkezle veri değişimi mümkün olmalı, bu sistemler birlikte çalışabilmelidir.
- Projede yer alan elektronik kaynaklar kütüphanenin sahip olduğu diğer basılı ve elektronik kaynaklarla bütünleştirilmeli ve kullanıcıların tek bir ara yüz ve tek sorgu cümlesi kullanarak çapraz arama (cross search) yapabilmeleri sağlanmalıdır.

- Proje raporlarına açık erişim, proje desteği verilmesinin bir ön koşulu haline getirilmelidir.
- Proje gerçekleştirildikten sonra kurumsal arşivin yaşatılması görevi Milli Kütüphaneye verilmeli ve gerekli her tür destek sağlanmalıdır;
- Türkçe Web belgelerindeki bibliyografik bilgilere ve bilgi kaynaklarının tam metinlerine Scirus, Google Scholar gibi arama motorları aracılığıyla erişilebilmelidir;
- Kurumsal arşivler ve açık erişimle ilgili araştırma projeleri desteklenmelidir.
- Türkçe web belgelerinin kataloglamaya yönelik bu projesi desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

AACR2 to be available in electronic edition. (1992). Wilson Library Bulletin,. 67 (2) 12

Acar, Tuncel. (2007). "Ulusal ve uluslararası boyutlarıyla Türkiye Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi" ICANAS 38 sunulan bildiri. 15.10.2007 tarihinde http://www.icanas38.org.tr/icanas_tr/UntitledFrameset-9.html adresinden erişildi.

Açıklamalı Bilgisayar ve İnternet Terimleri Sözlüğü. (1999). Ankara: Hacettepe TAŞ.

ADAM (2002). ADAM: About ADAM. [Çevrimiçi]. Elektronik adres: <http://adam.ac.uk/adam/index.html>

Ahronheim, Judith. R. (1998). "Description Metadata: Emerging standarts" Journal of Academic Librarianship, 24(5) : 395-403.

-----.(2002). "High-Level Subject Access Tools and Techniques in İnternet Cataloging". Binghamton, NY: Haworth Information Press.

Akbulut, Mustafa. (1985) " Bibliyografik denetimde uluslararası standartlar" TKDB 34 (2) : 83-95.

Al, Umut ve Küçük, Mehmet Emin. (2003). "Üst veri standartları ve uygulamaları", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 20(1) : 167-185.

Aldemir, A. ve Oğuz, E. S. (2006). Sayısal (Dijital) Kültürün Korunması: Web Arşivleme. *Türk Kütüphaneciliği*, 20(3): 283-312.

Alır, G., Soydal, İ. ve Öztürk, Özgür. (2007). "Türkiye’de e-devlet uygulamaları kapsamında kamu kurumlarına ait Web sayfalarının değerlendirilmesi". Değişen Dünya’da Bilgi Yönetimi Sempozyumu bildirileri içinde (s 158-166) . Yay. Haz. S. Kurbanoğlu, Y.Tonta ve U. Al. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi Belge Yönetimi Bölümü.

Altman, Ellen.(1995). "Cataloging". Pratt, Allan. Journal of Academic Librarianship, 21 (2) 137-145.

Altan, Fatoş. (2007). "Web2li Yorum" <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/67A75C25-5DFA-47E7-9759-B66B00820576/8398/AramaMotoru.pdf> adrseinden 29.11.2007 Tarihinde erişildi.

American Library Association, MARBI, proposal no: 2000-02: Renaming of subfield su to Uniform Resource Identifier (URI) in Field 856 in MARC 21 formats [Çevrim içi] Elektronik adres: <http://lcweb.loc/marc/marbi/2000/2000-02.html>.

Anglo-American Cataloguing Rules (1978) 2 nd Edition Edited by Michael Gorman and Paul W. Winkler. Chicago : ALA.

Anglo-American Cataloging Rules (1982) Second edition Revisions Joint steering comitte for Revisions AACR. Chicago, ALA, Ottawa, Canadian Library Association, London : LA.

Anglo-American Cataloging Rules (1988) Second Edition Revision edited by Michael Gorman and Paul W. Winker. Chicago : ALA.

Anglo-American Cataloging Rules (1998), Second Edition Revision. Chicago: American Library Association.

Anglo-American Cataloguing Rules. (2002) 2d ed., rev. Ottawa: Canadian Library Assn.; London: Library Assn. Publishing; Chicago: ALA.

Arms, W. Y. (2000). Digital libraries. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Arms, W.Y., Adkins R., Ammen C. ve Hayes A. (2001). Collecting and preserving the Web: The Minerva Prototype. *RLG Diginews* , 5 (2).<http://www.rlg.org/preserv/diginews/diginews5-2.html#feature1> adresinden 19.01. 2008 tarihinde erisildi.

Arret, Linda. (1985) “ Can çevrim içi catalog be too easy?” *American Libraries* 16 (2) : 118-120.

Arslantekin,Sacit.(2002).”Elektronik kaynakların dizinlenmesi” *KütüphanecilikteYeni Gelişmeler , Kavramlar, Olgular... 37. Kütüphane Haftası Bildirileri 26 Mart – 01 Nisan 2001* içinde (ss 63- 67) Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği..

Atılğan, Doğan.(2002). “Avrupa birliği sürecinde Türkiye’de bilgi hizmetleri” *Türk Kütüphaneciliği* 16(2): 155-162.

----- (1991a) “Bilgisayarla kataloglama projesi : MARC” *Türk Kütüphaneciliği* 5 (1) : 9- 13.

----- (1991b) “Bilgisayarla kataloglamada karşılaşılan sorunlar” *Kütüphane-Enformasyon Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRKMRAC sempozyumu bildirileri içinde* (ss138-144) İstanbul : TKD İstanbul Şubesi.

-----.(2004). “Bilimsel bilgiye erişimin önemi ve Türkiye’de eğitim araştırmaları veri tabanı”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Kuruluşunun 50. yılı Anısına içinde (ss28-33).Yayına hazırlayan Doğan atılğan. Ankara : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

-----.(2004b). “Kataloglama eğitiminde yenilikler ve Türkiye’deki durum”, *Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyum bildirileri içinde* (ss211-221). Hazırlayanlar Sacit Arslantekin ve Fahrettin Özdemirci. Ankara : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

- .(1987a) “Kataloglamada standartlaşma” Türk Kütüphaneciliği 1(2) :71-78.
- . (1987b) “Kataloglamada tutarlılık ve milli kütüphanenin rolü” (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara : Ankara Üniversitesi.
- . (1996) Kataloglamada tutarlılık açısından Türkiye Bibliyografyası 1985-1990. Ankara : Milli Kütüphane Başkanlığı.
- . (1990) “UNIMARC”, Prof. Dr. Osman Ersoy’a armağan içinde (24-27). Ankara: TKD.
- Attig, John, Ann Copeland ve Michael Pelikan (2004). "Context and meaning: the challenges of Metadata for digital image library within the university ", *College and Research Libraries*, May 2004 ,s.251-261.
- Babaoğlan, A. R. (2007). ‘Web 1-2-3.0 ?’, PC Magazine, Kasım 2007
- . (2008).Web Teknolojilerinin Dünü, Bugünü ve Yarını. <http://ab.org.tr/ab08/bildiri/1.doc> adresinden 30.01.2008 tarihinde erişildi.
- Banerjee, Kyle. (2000). “Challenges of using metadata in a library setting: the Collection And Management of Electronic Links (CAMEL) project at Oregon State University” *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*, 24 (2) 217-227.
- Balevi, Erol. (1995). Internet: Siberuzay Sörfçüsünün Seyahat Rehberi. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Balkan, Arda. (2006). Web sitesi hazırlanırken kullanılan programlar. [Çevrimiçi] Elektronik adres:http://www.bilgisayarlisesi.com/Web_Tasar%C4%B1m_Programlar%C4%B1_webmaster.asp?id=200 adresinden 31.10.2006 tarihinde erişildi.
- Barlas, Nevzat. (1987) “Kataloglama işlemlerinde standartlaşma ve bunun önemi” *Silahlı Kuvvetler Dergisi* 106 (311) : 126-132.
- Barrett, Marcia *Source of Title Note for Internet Resources*(Çevrim içi Audiovisual Catalogers, Inc., Cataloging Policy Committee, 2001). www.olacinc.org/capc/stnir.html. adresinden 25 Eylül 2006 tarihinde erişildi.
- Barron, Lucy.(2001). “The Core Standard as a Useful Serial Cataloging Tool at the Library of Congress” *Serials Review*, 27(2) 22-36.
- Bahşişoğlu, H. K. (2006). E-kaynaklar kullanımının akademik çalışmalara sağladığı kolaylıklar. *Bilgi Teknolojileri Kongresi IV Akademik Bilişim 2006, 9-11 Şubat 2006: Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 118-122). Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Bar-Ilan, J. ve Guttman, T. (2005). How do search engines respond to some non-English queries? *Journal of Information Science*, 31: 13-28. <http://jis.sagepub.com/cgi/reprint/31/1/13> adresinden 17.12.2007 tarihinde erişildi.

- Baydur, Gülbün. (1985) “Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları 2’de yazarlık” TKDB 34 (2) : 55-67.
- (1982). Evrensel Bibliyografik Denetim (UBC) ve Türkiye Bibliyografyası. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- (1987) “Üniversite kütüphanelerinde Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları” Türk Kütüphaneciliği 1 (1) : 17-19.
- (1989) “ Yenilenen AACR2” Türk Kütüphaneciliği 3 (3) : 125 -128.
- Bayram, Özlem. (1998). “Ango-Amerikan Kataloglama Kuralları 2 (AACR2)’nin geleceği tartışılıyor” Türk Kütüphaneciliği 12 (1) : 62-63
- (2004). “Web bir Dijital kütüphane mi?” Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Kuruluşunun 50. yılı anısına içinde (96-107).Yayına hazırlayan Doğan Atılgan. Ankara : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
- (2007). “ Bilginin depolanması ve organizasyonuna giriş: Dijital kütüphane rafları” Bilgi ... içinde (45-54). Hüseyin Odabaş ve Hakan Anameriç. Ankara: Referans Yayınevii
- Baysal, Jale. (1982). Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar, Araçlar, Yöntemler. İstanbul : İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.
- Bayter, Mustafa. (2000). Ankara’daki Üniversite Kütüphanelerinde Kataloglama Sorunları ve Çözüm Önerileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Beacom, Matthew. (2002). “O brave old world: using AACR to catalog Web resources”. Cataloging the Web: Metadata, AACR and MARC21 içinde 21-26. Boston: Scarecrow Press.
- Bedford, Denise A. (2006). “Metadata Workshop” Ankara Universty Ankara, Turkey March 30-April 1, 2006 42. Library Week.
- Bengston, G. Betty. (1984) “ Bibliyographic control” Library Tecnicl Services Operations and Management Ed. By Irene P. Godden. London : Academic Press.
- Benedetti, Susannah, Annie Wu, and Sherman Hayes.(2004). “Art in a medium-sized university library: acquisition, cataloging, and access issues: challenges and opportunities”. *Library Resources & Technical Services* 48 (2):144-54
- Berners-Lee, T. Cailliau, R., Luotonen, A., Nielsen, H.F. ve Secret, A. (1994). The World-Wide Web. *Communications of the ACM* 37(8): 76-82.
- Bergman, M. K. (2001). The deep Web: Surfacing hidden value. *The Journal of Electronic Publishing*. 7(1)<http://www.press.umich.edu/jep/07-01/bergman.html> adresinden 18.09.2005 tarihinde erişildi

Beyond Bookmarks: Schemes for Organizing the Web, (2003). Gerry McKiernan, comp., Iowa State University. www.public.iastate.edu/~CYBERSTACKS/CTW.htm adresinden 25 Eylül 2006 tarihinde erişildi.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu. (24 Ekim 2003). T.C. Resmi Gazete, 25269.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Yönetmelik. (27 Nisan 2004). T.C. Resmi Gazete, 25445.

Bloomberg, Marty ve G. Edward Evans. (1989) Kütüphane teknisyenleri için teknik hizmetlere giriş. Çev. Nilüfer Tuncer. Ankara : TKD.

Bland, Robert N., Timothy V. Carstens, and Mark A. Stoffan. (2002). "Automation of aggregator title access with MARC processing". *Serials Review* 28 (2):108-12.

Blosser, John. (2002). "Web Resources for Cataloging Electronic Serials and Continuing Resources: An Annotated Bibliography". Hagan, Tim; Zhong, Yvonne W.. *Serials Librarian*, 41 (3/4), p111-117.

Boeri, Robert J., Martin Hensel, (1998). "Manage your Metadata", *EMedia Professional*, vol.11, Issue 8, s.42.

Bolin, Mary K. "Catalog design, catalog maintenance, catalog governance". *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*, 24(1), 53-63.

Bothman, Robert. (2004). "Cataloging Electronic Books". *Library Resources & Technical Services*, 48 (1), 12-19

Bourdan, Cathleen. (2004). "Metadata Made Easy". *American Libraries*, 35 (1), s99

Boydston, J. M. K., and J. M. Leysen.(2002). "Internet resources cataloging in ARL libraries: Staffing and access issues". *The Serials Librarian* 41 (3-4):127-145.

Brake, D. (2001). Lost in Cyberspace. *New Scientist Magazine* <http://www.newscientist.com/> ; <http://www.well.com/~derb/lost.html> adresinden 30 Eylül 2001 tarihinde erişildi..

A Brief History of the Development of SGML". <http://www.sgmlsource.com/history/sgmlhist.htm> adresinden 19.11.2007 tarihinde erişildi.

The Birth of Web Services. <http://msdn.microsoft.com/msdnmag/issues/02/10/xmlfiles/default.aspx> adresinden 9.11. 2007 tarihinde erişildi.

Briscoe, Georgia, Karen Selden, and Cheryl Rae Nyberg. (2003). "The catalog vs. the home page? best practices in connecting to çevrim içi resources". *Law Library Journal* 95 (2):151-74.

- Britten, William A. (1995). "Building and organizing internet collections" *Library acquisitions: Practice & Theory*, 19 (2)243-249
- Breeze, H. (2000), "Cataloging remote electronic resources", *Law Library Journal*, Vol. 92 pp.91-7.
- Brown, Ian. (2007). The Effect of WWW Document Structure on Students' Information Retrieval. <http://www-jime.open.ac.uk/98/12/brown-98-12-t.html> adresinden 15.11.2007 tarihinde erişildi.
- Bry, François and Kraus, Michael. (2002). "Perspectives for ElectronicBooks in the World Wide Web Age," *The Electronic Library*20, no. 4 (2002): 275–87
- Campbell, D. G., and K. V. Fast. (2004). "Academic libraries and the semantic web: What the future may hold for research-supporting library catalogues" *Journal of Academic Librarianship* 30 (5):382-390.
- Caplan, Priscilla.(2003).*Metadata Fundamentals for All Librarians*.Chicago: American Library Association, 192 p. ISBN 0-83890-847-0. LC 2002151683
- Carney, Bill. (2001).“Libraries use CORC to catalog useful sites. OCLC Newsletter (November/December):12-13.
- Carter, Christina E.(1999). "The real world of integrating electronic resources into a Web OPAC." Bordeianu, Sever. *Serials Librarian*, 36 (¾) 455-461.
- Caudwell, James. (2004). "Fluxion-structures: records for remote access electronic resources" *Art Libraries Journal* 29 (4):5-20.
- Cataloging and Classification for Library Technicians. 2nd. (2001). Ed.: by Mary L. Kao.Binghamton, NY: Haworth Information Press, 2001. 142 p ISBN 0789010623
- Cataloging and classification: Trends, transformations, teaching, and training (1997). Edited by James R. Shearer and Alan R. Thomas. New York: Haworth, 210p. ISBN 0-7890-0340-6.
- Cataloging Internet Resources: A Manual and Practical Guide (2003). <http://www.oclc.org/support/documentation/worldcat/cataloging/internetguide/default.Htm> adresinden 19.11.2006 tarihinde erişildi.
- Cataloging the web: Metadata, AACR, and MARC 21. (2002). edited by Wayne Jones, Judith R. Ahronheim, and Josephine Crawford. Lanham, MD and London: Scarecrow, vii, 199p. ISBN 0810841436
- Cedars guide to preservation metadata. (2002). The Cedars Project. [Çevrimiçi] Elektronik Adres: url: <http://www.leeds.ac.uk/cedars/guideto/metadata/> [19.09.2005].
- Cave, Francis. (2003). "Article metadata standards: an historical review" *OCLC Systems & Services* 19 (4).

- Challenges and issues with metadata crosswalks, *Çevrim içi Libraries & Microcomputers*, Apr. 2002, vol.20, Issue 4, 4 s, s.1
- Chan, Lois Mai. (2001) "Inter indexer consistency in subject cataloging" *Information Technology and Libraries* 8 (4) : 348-360.
- Chepesiuk, R. (1999) "Organizing the Internet: the core of the challenge", *American Libraries*, 30 (1) 60-63.
- Childress, E. (2001). "Crosswalking metadata in the OCLC CORC service" *Journal of Internet Cataloging* 4(1/2) 81-89
- Cleveland, D. B. Ve Cleveland, A.B. (1990) *Introduction to indexing and abstracting*. (2nd ed). Englewood, Colorado. Libraries Unlimited.
- Cline, Nancy M. (2000). "Virtual Continuity: The Challenge for Research Libraries Today". *Educause Review*. 35 (3):27.
- Cochrane, Pauline. (1986) *Improving LCSH for use in çevrim içi catalog; exercises for self-help with a selection of background readings*. Littleton : Libraries Unlimited.
- Cole, Jim. (2003). "Impacts of the abandonment of catalog records for electronic serials". *The Serials Librarian* 45 (1):27-33.
- Colorado Digization Project, Metadata Working Group, General Guidelines for Descriptive Metadata Creation and Entry. <http://colorodadigital.coaliance.org/glines.html>. adresinden 17.12. 2006 tarihinde erişildi.
- Connell, Tschera Harkness (2002). "Cataloging Web Resources on the OCLC-CORC: Issues Identified in an Empirical Study". *Serials Librarian*, 42 (3/4) 203-210.
- Cook, Curtis R. (1993). Information theory metric for assembly language. *Software Engineering Strategies*, pages 52-60. <http://citeseer.ist.psu.edu/200046.html> adresinden 17.05 2005 tarihinde ulaşıldı.
- Cook, C. Donald. (1986) "Cataloguing in the interational arena" *Library Resources and Tecnical Services* 30:23.
- Copeland, Ann. (2002). "Works and digital resources in the catalog: electronic versions of "Book of Urizen," "The Kelmscott Chaucer" and "Robinson Crusoe."" *Cataloging & Classification Quarterly* 33 (3/4):161-80.
- Corporate policy on electronic records: Versiyon 1. (2000). Kew: Public Record Office <http://www.pro.gov.uk/recordsmanagement/default.htm> adresinden 12.03.2005 tarihinde erişildi.
- Cortez, Edwin M. (1999). " Use of Metadata Vocabularies in Data Retrieval". *Journal of the American Society for Information Science*. 50 (13):1218.

- Cox, Carl T. (1973). "Kitap dışı materyallerin kataloglanması", *Kütüphanecilik* 1(6) 6-9 ss.
- Covert, Kay.(2001). "How the OCLC CORC service is helping weave libraries into the Web" *Çevrim içi Information Review* Volume 25 (1): 41-46.
- Cromwell-Kessler, Willy. (1997). "Metadata summit meeting report", *Research Libraries Group Mountain View*, California, July: 1-9.
- Cunnea, P.(2005, Spring). Selective web archiving in the UK : a perspective of the National Library of Scotland within UK Web Archiving Consortium (UKWAC). *Sconul Focus*, http://www.sconul.ac.uk/pubs_stats/newsletter/34/11.pdf adresinden34. 19.01.2008 tarihinde erişildi.
- Culbertson, Becky. (2001). Electronic Journal Cataloging Conundrums. By: Barnhart, Linda; Young, Naomi Kietzke. *Serials Librarian*, 40 (3/4) 271-277
- Curran, Mary. (2002). "Step one in formalizing the rules in AACR2 for cataloguing e-serials: Chapter 9 and the Anglo-American Cataloguing Rules Amendments 2001 package" *The Serials Librarian* 43 (1):25-30.
- (2003). Formalizing the rules for cataloguing e-serials: Anglo-American Cataloguing Rules, 2nd Ed. 2002 Revision and CONSER Cataloging Manual 2002. *The Serials Librarian* 45 (2):17-25.
- Curran, Mary. (2003). "Defining the Boundaries: FRBR, AACR and the Serial." *Serials Librarian*, 45 (3) 15-22.
- Çakın, İ. (2000). Bilgi Profesyonellerinin Eğitiminde Yeniden Yapılanma:Hacettepe Üniversitesi Örneği. *Türk Kütüphanecilği*, 14 (1), 3-17
- Çankaya, M. N. (2007). 'Web 2.0'dan Web 3.0'a Geçiş' İstanbul Bilişim Kongresi. İstanbul.
- Çapar, Bengü. (1991) "Bilgi çağında Türkiye'nin bilgi erişim sorunları" Kütüphane-Enformasyon Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRKMARÇ sempozyumu bildirileri içinde (203-214) İstanbul: TKD İstanbul Şubesi.
- Çaylı, Ali. (2007). "Google Arama Motorunda İndekslenmiş Sayfaların Artırılması, Akademik bilişim 2007.
- Darwin and Stephanie C. Haas, Elaine Henjum, Mary Ann O'Daniel and Joe Aufmuth MARC: a voyage of metadata discovery (2003). *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*, 27(3)291-304
- Davies, R. ve James. B. (1984). "Towards an expert system for cataloguing: Some experiments based on AACR2" *Program* 18,(4), 283 -297 ss.
- Dawson, Alan. (2004). "Creating metadata that work for digital libraries and Google" *Library Review*, 53 (7)

- Day, M. (2002). Mapping between metadata formats.- <http://www.ukoln.ac.uk/metadata/interoperability> adresinden 17.05.2005 tarihinde erişildi.
- Day, M. (2003, August). *Preserving the fabric of our lives: a survey of Web preservation Initiatives*. Paper presented at the ECDL 2003: 7th European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries, Trondheim, Norway. <http://www.ukoln.ac.uk/metadata/presentations/ecdl2003-day/daypaper.pdf> adresinden 19 01.2008 tarihinde erişildi.
- DCMI frequently asked questions. (2005). *Dublin Core*, s.1 (<http://dublincore.org/resources/faq/index.shtml.rdf> adresinden 17.12.2005 tarihinde erişildi.
- Delsey, Tom. (1998). The Logical structure of the Anglo-American Cataloguing Rules. <http://www.nlc-bnc.ca/js/aacrint.pdf> adresinden 17.9 2006 tarihinde erişildi.
- Demas, S. (1994) "Collection Development for the Electronic Library: A Conceptual and Organizational Model" *Library Hi Tech*, 12(3) p.71-80
- Demirkol, Zafer. (2001). XML. İstanbul: Pusula Yayıncılık ve İletişim.
- Deogun, J.S., Sever, H. ve Raghavan, V.V. (1998). Structural abstractions of hypertext documents for Web-based retrieval. A Min Tjoa ve Roland R. Wagner (Eds.), *Proceedings: Ninth International Workshop on Database and Expert Systems Applications, August 26-28, 1998, Vienna, Austria* içinde (s. 385-390) Los Alamitos,CA: IEEE Computer Society.
- Digital preservation testbed white paper: Emulation: Context and current status. (2003). Den Haag <http://www.digitaleduurzaamheid.nl/index.cfm?> Adresinden 19.10.2006 tarihinde erişildi..
- Digital recordkeeping guidelines:For creating, managing and preserving digital records. (2004). National Archives of Avustralia. <http://www.aa.gov.au/recordkeeping/er/guidelines.html> Adresinden 19.10.2006 tarihinde erişildi.
- Dikeç, Münevver. (1988) Bilgisayara dayalı kütüphane ve bilgi sistemleri Bilkent Üniversitesi Alternatif bir sistem seçimi ve değerlendirmesi (yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara
- Dillon, M. (2006), "Metadata for web resources: how metadata works on the web", Library of Congress Bicentennial Conference on Bibliographic Control for the New Millennium: Confronting the Challenges of Networked Resources and the Web, available at: http://lcweb.loc.gov/catdir/bibcontrol/dillon_paper.html 20.10. 2006 tarihinde erişildi)
- Dizin: Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni; Türk Kütüphaneciliği (1952-1992);(1993-2000) (1992;2001)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü
- Dorman, David. (1999). "Metadata musings", *American Libraries*, 30 (1): s.102

- Dorner, Dan. (2000). "Cataloging in the 21st century—part 2: digitization and information standards" *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*, 24 (1)73-87
- Downing, Thomas A. (2001) "Cataloging Government Çevrim içi Serials: Challenges and Prospects." Tseng, Sally C.. *Serials Librarian*, 40 (3/4) 237-245.
- Dublin Core Metadata Initiative. (1999). Dublin Core Metadata Element Set, Version 1.1 :Reference Description.<http://dublincore.org/documnets/1999/07/02/dces> Adresinden 10.8.2006 tarihinde erişildi..
- Dublin Core Metadata Initiative. (2006). DCMI Metadata Terms. <http://dublincore.org/documents/dcmi-terms/> adresinden19 Nisan 2006 tarihinde erişildi.
- Dublin Core Metadata Element Set, Version 1.1: Reference Description (2004). <http://dublincore.org/documents/dces/> adresinden19 Nisan 2006 tarihinde erişildi.
- Dublin Core Metadata Initiative Library Application Profile. (2001). <http://dublincore.org/documents/2001/08/08/library-applicationprofile/> adresinden 19 Nisan 2006 tarihinde erişildi
- Dublin Core Qualifiers (2000). <http://dublincore.org/documents/2000/07/11/dcmes-qualifiers/> Adresinden 19.12.2005 tarihinde erişildi.
- Dunham, Barbara. (2002). "Different formats: linking serial titles for display through bibliographic relationships. Is it possible?" *Library Collections Acquisitions & Technical Services* 26 (1):3-17.
- E-dönüşüm Türkiye: KDEP-2004 7 numaralı eylem raporu: İnternet veri merkezi uygulamalarının ekonomisi ve yapılabirliği. (2005c). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı. [www.bilgitoplumu.gov.tr /kdep/rapor/KDEP_07_Rapor.pdf](http://www.bilgitoplumu.gov.tr/kdep/rapor/KDEP_07_Rapor.pdf) adresinden 17.05.2005 tarihinde erişildi.
- E-government policy framework for electronic records management: Versiyon 2.0. (2001). Kew; Richmond; Surrey: Public Record Office. www.nationalarchives.gov.uk/electronicrecords/pdf/egov_framework.pdf adresinden 17.05.2005 tarihinde erişildi.
- EAD. (2002). Development of the Encoded Archival Description DTD. <http://www.loc.gov/ead/eaddev.html> adresinden 17.05.2005 tarihinde erişildi.
- Eden, Bradford Lee. (2003). "Report on the ALCTS Heads of Cataloging Departments Discussion Group. American Library Association Midwinter Conference, Philadelphia, January 2003" *Technical Services Quarterly* 21 (2):76-9.

----- (2004). “Metadata and librarianship: will MARC survive?”
Library Hi Tech, 22 (1).

Edmunds, J. And Brisson, R. (2001) “ Cataloging in CORC: a work in progress” *Journal of Internet Cataloging*, 4(1/2) 89-109

Electronic Cataloguing: AACR2 and metadata for Serials and Monographs.(2003). Edited by Sheila Intner, Sally C. Tseng, and Mary L. Larsgaard. Binghamton, NY: Haworth Information Press,. 182 pp. ISBN 0789022257.

Electronic desing Catalogue Literature Review. *Electronic Design*, 10/18/2004, Vol. 52 Issue 23, p101, 1p; (AN 14843999)

Electronic Publications Pilot Project Team. (1999). “Electronic Publications Pilot Project: Summary of the final report”. <http://www.collectionscanada.ca /9/4/p4-201- e.html> adresinden 19.12.2005 tarihinde erişildi.

Electronic records and the information system overwiev (ISO). (2004a) www.msar.gov.bc.ca/crmb/pubs/stdorcsk/sok_ch4.pdf Adresinden 04.09.2006 tarihinde erişildi.

Electronic records management guidelines: Version 4. (2004b). St. Paul: Minnesota Historical Society; Minnesota State Archives <http://www.mnhs.org/preserve/records/electronicrecords/erguidelinestoc.html> adresinden 14.11.2006 tarihinde erişildi.

Electronic records: A vision and policy for the New Zealand government sector. (2002). Archives New Zealand. www.archives.govt.nz/continuum/dls/pdfs/metadata-scoping.pdf adresinden 19.10.2006 tarihinde erişildi.

El-Sherbini, Magda. (2001). “Metadata and the future of cataloging” *Library Review*; Volume 50 No. 1; 2001

El-Sherbini, Magda, and George Klim.(2004).”Metadata and cataloging practices” *The Electronic Library* 22 (3):238-48.

Encyclopedia of Library and Information Science (1984) Editors Allen Kent and Harrod Lancour. New York: Marcel.

Ergun, C. (2002, 19-21 Aralık). Metadata ve kütüphanelerde kullanımı. VIII. Türkiye’de İnternet Konferansı’nda sunulan bildiri. <http://inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/86.doc> adresinden 20 Nisan 2006 tarihinde erişildi.

“An expert system to aid cataloging and searching electronic documents on digital libraries”(1997).*Expert Systems with Applications*, 12 (14) 405-416
P. G. Chander, R. Shinghal, B. C. Desai and T. Radhakrishnan

- Delsey, Tom. (1998). The Logical Structure of the Anglo-American Cataloging Rules: Part 1. <http://www.nlc-bnc.ca/jsc/aacrint.pdf> adresinden 12.02.2006 tarihinde erişildi.
- Farb, Sharon E; Riggio, Angela. (2004). "Medium or message? A new look at standards, structures, and schemata for managing electronic resources" *Library Hi Tech* 22 (2).
- Ferguson, Bobby. (1998). MARC/AACR2/Authority Control Tagging: Blitz Cataloging Workbook. Englewood, CO.: Libraries Unlimited, 175 pp. ISBN 1563086441
- FGDC. (2002). Content Standard for Digital Geospatial Metadata. <http://www.fgdc.gov/metadata/contstan.html> adresinden 17.11.2006 tarihinde erişildi.
- Folsom, Sandy. (2003) ".Cataloging electronic resources". College & Research Libraries News,. 64 (6) p377
- French, Patricia Sheldahl. (2002). "Taming the aggregators: providing access to journals in aggregator databases" *The Serials Librarian* 42 (3/4):157-63.
- Fritz, Deborah A. (1998). Cataloging with AACR2 and USMARC. Chicago: American Library Association, ix, 580 p. ISBN 0838907288. LC 97-32939
- Fritz, Deborah A. (2007). *Cataloging with AACR2 & MARC21 : for books, electronic resources, sound recordings, videorecordings, and serials*. 2nd ed. Chicago : American Library Association.
- From Catalogers to Ontologists: Changing Roles and Opportunities for Technical Services Librarians. (2004) By: Rupp, Nathan; Burke, David. *Serials Librarian*, 46 (3/4), p221,
- From digital volatility to digital permanence: Preserving email. (2003). The Hague: The Dutch National Archives <http://www.digitaleduurzaamheid.nl/bibliotheek/docs/volatility-permanence-email-en.pdf> adresinden 15.05.2005 tarihinde erişildi.
- The Future of cataloging: insights from the Lubetzky symposium. April 18, 1998, University of California, Los Angeles: Edited by Tschera Harkness Connell, [and] Robert L. Maxwell; Chicago: American Library Association, 2000, ISBN 0-8939-0778-4
- Garner, June. (2004). "The Very Model of a Minor/Major Change: A Current Look at Serials Cataloging Title Change Rules", Maria Collins and Steve Shadle *Serials Review*, 30, (2)2004.90-100.
- Gatti, Timothy, and Heather S. Miller. (2004) "Finding a better trail through the journals forest" *The Serials Librarian* 46 (1/2):83-98.

- Generic requirements for sustaining electronic information over time: 1 Defining the characteristics for authentic records. (2002). Kew; Richmond; Surrey: Public Record Office. <http://www.nationalarchives.gov.uk/electronicrecords/generic.htm> adresinden 10.09.2006. tarihinde erişildi.
- Giles, Vera. (2003) "Single or multiple records for print and electronic serials titles: when less is more (more or less)" *The Serials Librarian* 45 (1):35-45.
- Gilliland-Swetland, A. J. (2000) Setting the stage: Defining metadata. in Murtha Baca (ed.) Introduction to metadata: Pathways to digital information. http://www.getty.edu/research/institute/standards/intrometadata/2_articles/index.html adresinden 25.06. 2005 tarihinde erişildi.
- Godby, C. J. And Reighart. (2001). "Terminology identification in a collection of Web resources" *Journal of Internet Cataloging*, 4(1/2) 49-65
- Gordon, M. ve Pathak, P. (1999). Finding information on the World Wide Web: the retrieval effectiveness of search engines. *Information Processing & Management*, 35(2): 141-180
- Gorman, Michael. (1998). Concise AACR2 1998 revision. Chicago: Amerikan Library Association.
- (1995). "The corruption of cataloging. (cover story)". *Library Journal*, 120 (15) 32-37.
- (1997) "Ownership or Access: A New Idea of Collection" *College and Research Libraries News* 58(7), 498 - 499
- (1999). "Metadata or cataloguing ? A false choice" *Journal of Internet Cataloging* 2(1) : 5-22.
- (2003). "Cataloguing in an electronic age" *Cataloging & Classification Quarterly* 36 (3/4):5-17
- (2004). "Authority control in the context of bibliographic control in the electronic environment" *Cataloging & Classification Quarterly* 38 (3/4):11-22.
- Graham, I.S. (1997). HTML sourcebook. New York, NY: Wiley. <http://www.w3.org/MarkUp/> Adresinden 13.11.2005 tarihinde erişildi.
- Graham, R. A. (2001). Metadata harvesting. *Library Hi Tech*, 19(3): 290-295
- Grant, A. (2000). Content management systems. <http://www.ukoln.ac.uk/nof/support/help/papers/cms/> adresinden 07.12.2006 tarihinde erişildi.
- Greenberg, Jane. (2003) "Metadata and the World Wide Web." *Encyclopedia of Library and Library and Information Science*. Pp. 1876-1886.

- Grenci, Mary. (2000). "The impact of Web publishing on the organization of cataloging functions" *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*, 24(2)153-170
- Gudivada, V.N., Raghavan, V.V., Grosky, W.I. ve Kasanagottu, R. (1997) "Information retrieval on the World Wide Web" *IEEE Internet Computing*, 1(5) 58-68.
- Guenther, Rebecca. (2002). "MARC21 as a Metadata Standart: A pratical and strategic look at current pratices and future opportunities". *Cataloging the Web: Metadata, AACR and MARC21 içinde* 41-44. Boston: Scarecrow Press.
- Guide to Digital Imaging. (2004). Utah State Archives http://www.archives.state.ut.us/recmanag/digital_guide.htm adresinden 19.12.2006 tarihinde ulaşıldı.
- Guide to the W3C XML Specification ("XMLspec") DTD, Version 2.1". 19.11.2007 tarihinde <http://www.w3.org/XML/1998/06/xmlspec-report-v21.htm> adresinden erişildi
- Guidelines for Computer File Types, Interchange Formats and Information Standards. (2005). Library and Archives Canada. http://www.collectionscanada.ca/06/0612/061204_e.html adresinden 28.06.2006. tarihinde ulaşıldı.
- Guidelines on best practices for using electronic information (DLM Forum). (2001). <http://europa.eu.int/ISPO/dlm/documents/guidelines.html> adresinden 17.12.2006. tarihinde ulaşıldı.
- Guinchat, Claire and Michel Meneoe (1990) *Bilgi ve Dokümantasyon Çalışma Tekniklerine Giriş*, Çev. Sönmez Taner. Ankara : Kültür Bakanlığı.
- Gürdal, Oya. (1990). "Kütüphanecilik eğitiminin planlanması I". *Türk Kütüphaneciliği* 5(3):73-82.
- Güven, E. N., Onur, H. ve Sağıroğlu, Ş. (2007,24-26 Ekim). Yapay sinir ağları ile Web içeriklerini sınıflandırma. Değişen Dünya'da Bilgi Yönetimi Sempozyumu bildirileri içinde (s 42-49) . Yay. Haz. S. Kurbanoglu, Y.Tonta ve U. Al. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi Belge Yönetimi Bölümü.
- Hacettepe Üniversitesi Elektronik Tez Projesi: Yüksek Lisans, Doktora ve Sanatta Yeterlik Tezlerinin Dijitalleştirilmesi ve Tam Metinlerinin İnternet Aracılığıyla Erişime Açılması. Y. Tonta, M.E. Küçük, U. Al, G. Alır, K.L. Ertürk, N.E. Olcay, İ. Soydal ve Y. Ünal (Hacettepe Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Birimi Proje No. 02-G-064). Ankara, 2006. (xi, 56 s.).
- Hanlon, A. (2001). "A brief introduction to Metadata". Çev. Mehmet Emin Küçük. *Bilgi Dünyası* 2(2) : 206-216.
- Harrod's Librarians Glossary and Reference Book. (2000). 9. edition. Derleyen: Prytherch,R. Ashgate Publishing Ltd.

- Hawkis, Donald T. (2000). "Electronic boks". Çevrim içi 24(4):14-25.
- Hawkins, Les. (1998) "Cataloging electronic serials". Shadle, Steve; French, Patricia. *Serials Librarian*, 34 (¾) 385-390.
- (2001). "Cataloging Web-Based Integrating Resources" *Serials Review*, 27, (3-), 93-96.
- . (2002). E-serial titles that disappear. *Serials Review* 28 (3):222-226.
- . (2003). Program for Cooperative Cataloging tools related to the 2002 Revision of AACR2. *Serials Review* 29 (1):40-43.
- (2004). "Electronic Journal Forum: Reflections on Wrapping Paper: Random Thoughts on AACR2 and Electronic Serials". *Serials Review*, 30 (1), p51
- Hawkins, Les, and Steve Shadle. (2004). "Reflections on wrapping paper: random thoughts on AACR2 and electronic serials" *Serials Review* 30 (1):51-5.
- Haynes, David (2004), "The five purposes of metadata", *Update Magazine* , July/August 2004, s.30-31.<http://www.clip.org.uk/publications/updatemagazine/archive/archive2004/july/update0407.htm> adresinden 27.10.2006 tarihinde erişildi
- Heery, R. (1996). Reiew of Metadata Formats. UKOLN.
<http://www.ukoln.ac.uk/review.html> adresinden 17.05.2005 tarihinde erişildi
- (2000). "Information gateways: collaboration on content", Çevrim içi Information Review, 24(1): 40-45.
- Hemminger, B., Fox, J., and Ni, M. (2004). Improving the ETD submission process through automated author self contribution using DSpace. Paper presented at the 7th International Symposium on Electronic Theses & Dissertations. 3-5 July 2004, Lexington, Kentucky. (Çevrimiçi). 10 Eylül 2006 tarihinde docs.ndltd.org:8080/dspace/bitstream/2340/213/1 /Hemminger-ETD_2004_paper.pdf adresinden erişildi
- Hennig, Nicole. (2002). "Improving access to e-journals and databases at the MIT Libraries: Building a database-backed Web site called "Vera."” *The Serials Librarian* 41 (3-4):227-254.
- Henry, Marcia.(1997). "Library OPACS on the Web: finding and describing directories" *Internet Research*; 7 (4).
- . (2002). "Organizing Audiovisual and Electronic Resources for Access: A Cataloging Guide Program” *electronic library & information systems*; 36 (1).
- Henshaw, R. (2001, September). What next for Internet journals? Implications of the trend towards paid placement in search engines. http://www.firstmonday.dk/issues/issue6_9/henshaw adresinden 2 Şubat 2006. tarihinde erişildi.

- Henshaw, R. ve Valauskas, E.J. (2001). Metadata as a catalyst: Experiments with metadata and search engines in the Internet journal *First Monday, Libri*, 51(2), 86-101.
- Hickey, Dorolyn J. (1980). "Bibliographic Control in Theory" *IFLA Journal*. 6 (3).
- Hickey, Thomas B. (2000). "CORC: a system for gateway creation" *Online Information Review*, 24(1) 49-56
- (1998). "CORC-Çevrim içi Resource Catalog" *Annual Review of OCLC Research*. <http://www.oclc.org/oclc/researchpublications/reiew98/hickey/corc.htm>. adresinden 17.05.2005 tarihinde erişildi.
- Hillman, Diane I. (1996) "Paralel universes of meaningful elationships: envisioning a future fort he OPAC and the net" *Cataloging and Classification Quarterly* 22(3/4) 97-103.
- (2001). "Using Dublin Core" *Dublin Core Metadata Initiative 2001 OCLC* <http://dublincore.org/documents/2001/04/12usageguide/> adresinden 19.11. 2006. erişildi.
- Hirons, Jean L. ed. (2002) *CONSER Cataloging Manual*. Washington, D.C.: Library of Congress, Cataloging Distribution Service, , www.loc.gov/acq/conser/Module31.pdf. adresinden 25 Eylül 2006 tarihinde erişildi.
- (2002). "AACR2 and serialitiy" *Cataloging the web: Metadata, AACR, and MARC 21*.(içinde 3-12) edited by Wayne Jones, Judith R. Ahronheim, and Josephine Crawford. Lanham, MD and London: Scarecrow
- Hirons, Jean, Regina Reynolds and Judy Kuhagen. (2001). *Revising AACR2 to Accomodate Serialty: Report to the joint steering commitee for revision of AACR*: <http://www.nlc-bnc.ca/jsc/ser-repo.html> adresinden 21.11. 2006 tarihinde erişildi.
- Howe, W. (2001). A brief history of the Internet. <http://www.walthowe.com/navnet/history.html> adresinden 02.12.2006. tarihinde erişildi.
- Hsieh-Yee, Ingrid. (2000), "Organizing Internet resources: teaching cataloging standards and beyond", *OCLC Systems & Services*, Vol. 16 No.3, pp.130-43..
- (2004). "Cataloging and metadata education in North American LIS programs" *Library Resources & Technical Services* 48 (1):59-68.
- Hsieh-Yee, Ingrid and Smith, Michael. (2001). "The CORC experience: survey of founding libraries" *OCLC Systems and Services* 17 (3) 133-141.
- Hixson, Carol G. (2001). "Core Cataloging for Serials: An Administrative Perspective •" *AR SerialsReview*,27,(2)37-40
- Hodge, Gail, (2001). *Metadata made simpler: a guide for libraries*, Bethesda, MD: NISO, s.1-14

- Hoffman, Louis. (1999). "The cataloging of electronic serials in the union catalog of the North Rhine-Westphalian library..." *Serials Librarian*, 35 (3)123-130.
- Holland, Jeffrey. (1998). *The future of the descriptive cataloging rules* : edited by Brian E. C. Schottlaender. Chicago, IL: American Library Association, 1998. (ALCTS Papers in Library Technical Services and Collections. *Serials Review*, 24(2)140-143
- Howe, W. (2001). A brief history of the Internet. <http://www.walthowe.com/navnet/history.html> adresinden 12 Nisan 2005 tarihinde ulaşıldı.
- Hsieh-Yee, Ingrid. (2004). *Organizing Audiovisual and Electronic Resources for Access: A Cataloging Guide*. Englewood, CO: Libraries Unlimited, 285 pp. ISBN 1563086298
- . (2000). "Organizing Internet resources: teaching cataloging standards and beyond" *OCLC Systems and Services; Volume 16 No. 3; 2000*
- Hunter, Eric and Bakewell. (1983) *Cataloguing*. 2 nd revised and expanded edited. London : Clive Bingley.
- Husby, O. (1997). *Metadata:ELAG'97*, Gdansk. <http://www.bibsys.no/elag97/metadata.html> adresinden 27.09.2005 tarihinde erişildi.
- Huthwaite, Ann. (2003). "AACR2 and Other Metadata Standards: The Way Forward" *Cataloging & Classification Quarterly* 36 (3/4):98-110.
- Hutto, Dena Holiman.(1994)." Cataloging electronic supplements to serials: Beyond the note field." *Serials Librarian*,. 24 (3/4) 77-86.
- . (1996). Old solutions in a new age : Cataloging and the future of access to government information *Journal of Government Information*, 23 (3) 335-344
- Iannella, R. (1998). *An Idiots Guide to the Resource Description Framework*. The New Review of Information Networking <http://archive.dstc.edu.au/RDU/reports/RDF-Idiot/> adresinden 19.4.2005 tarihinde erişildi.
- Improving search and retrieval with metadata New Hampshire: HiSoftware Publishing, 2001, s.1-2
- Internatinal cataloging (1971-1984). London : LA.
- International Federation of Library Associations and Institutions. (1997). "1.2: General Material Designation" in *ISBD(ER): International Standart Bibliographic Description for Electronic Resources*, 33-35.
- International Federation of Library Associations and Institutions (1997), *ISBD(ER): International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources*, K.G. Saur, Munich, .
- International Federation of Library Associations and Institutions (2004), *ISBD(ER):*

International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources, (revised ed.), www.ifla.org/VII/s13/guide/isbder_ww2-1-04.pdf, . adresinden 22.09.2006 tarihinde erişildi.

International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records, *Functional Requirements for Bibliographic Records: Final Report*(München: K. G. Saur, 1998). www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf. adresinden 25 Eylül 2006 tarihinde ulaşıldı.

Internet Society. (2000). What is Internet? <http://www.isoc.org/internet>. adresinden 12 Nisan 2005 tarihinde erişildi.

Intner, Sheila S. (2002):. “Struggling toward retrieval: Can alternatives to standart operating procedures help?”. *Cataloging the web: Metadata, AACR, and MARC 21*.(içinde 27-30) edited by Wayne Jones, Judith R. Ahronheim, and Josephine Crawford. Lanham, MD and London: Scarecrow

Jack, Margaret. (1983) “İngiltere’de MARC ve Akademik kütüphaneler arası bilgi ağı”. Çev. Selma Aslan. *TKDB* 32 (2) : 54-60.

Jeng, Ling Hwey.(1996). “A converging vision of cataloging in the electronic world.” *Information Technology & Libraries*,. 15 (4) 222-229.

Johnson, Kay, and Maribeth Manoff. (2003). “Report of the death of the catalog is greatly exaggerated: The e-journal access journey at the University of Tennessee” *The Serials Librarian* 44 (3/4):285-92.

Joint Steering Committee (JCS) for Revision of Anglo-Amerikan Cataloging Rules. <http://www.nlc-bnc.ca/jsc/> adresinden 26.10 2006 tarihinde erişildi.

Jones, Wayne. (2002). “How to do it not badly” *The Serials Librarian* 43 (2):17-20.

----- (2003). “A personal mini-history of e-serials cataloging” *The Serials Librarian* 43 (3):21-4.

Kahle, B. (1996). Archiving the Internet.http://www.archive.org/sciam_article.html adresinden 12 .03.2005 tarihinde erişildi.

----- (1997). Preserving the Internet. *Scientific American* . 276(3), 82 <http://www.sciam.com/0397issue/0397kahle.html> adresinden 10.12. 2005 tarihinde erişildi.

Kalbag, Asha. (2002). Dünyaı Saran Ağ WWW. Çev. Selma İkiz. Ankara: TÜBİTAK.

Kandur, Hamza. (2006). Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli(V.2.0) Gözden Geçirilmiş 2. Basım. İstanbul. http://www.devletarsivleri.gov.tr/EBYS_v_2_0.pdf adresinden 19.6. 2007 tarihinde ulaşılmıştır.

- Kaplan, Michael. (2004). "Serial aggregations, multiple versions, and the virtual union catalog: The California Digital Library catalog, SUNY, and Ex Libris experiences" *The Serials Librarian* 46 (1/2):69-81.
- Kaptan, Saim. (1995). *Bilimsel araştırma teknikleri*. Ankara: Rehber Yayınevi
- Karakaş, Sekine. (1996). "Teknolojik gelişmeler ışığında kütüphane hizmetleri" Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sempozyumu içinde (99-122). Ankara: DTCF.
- (1999). "Üniversite kütüphaneleri hizmetlerinde kullanıcıya dönük yaklaşım" 21. Yüzyıl'da Üniversite Kütüphanelerimiz Sempozyumu Bildirileri içinde (6-15). Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Karasar, Niyazi. (1994). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara
- Karataş, Ahmet. (2007). Ulusal Elektronik Kütüphane'ye Doğru. *Türk Kütüphaneciliği*. 21, 2 (2007), 237-240.
- Karen, Calhoun. (1999). "Library Gateway: Project Desing, Teams and Cycle Time" *Library Resources And Technical Services* 43(2):116
- Kataloglama Kuralları (1980) Anglo American Cataloging Rules, Nort American text adlı eserin Türkçe örnekler yaparak basımını hazırlayanlar Necmeddin Sefercioğlu, Bengü (Üçok) Çapar ve Aynur Ertunç. Ankara : TÜBİTAK.
- Katipoğlu, Serdar. (2002). "Elektronik Dergi Veritabanları Ve Ticari Sansür" Türkiye'de İnternet Konferansı inet-tr'02 19-21 Aralık, İstanbul
- Kaynak, Elif AYTEK. (2001). "Elektronik kaynakların bibliyografik denetimi", *Bilgi Dünyası* 2(2):188-205.
- Kennedy, Margaret, "Future systems- brave new world or the end of libraries as we know them", *Manager Integrated Library Management Systems*, 13th National Cataloguing Conference, Queensland, 13-15 October, 1999, s.1-11 (<http://www.nla.gov.au>)
- Kennedy, Peter. (2004). "Dynamic web pages and the library catalogue" *The Electronic Library* 22 (6):480-6.
- Kesen, S., Şenol, C. ve Yanar, Zehra. (2007). Google Scholar ve Scirus Arama Motorlarında Türkçe Anahtar Sözcüklerle Yapılan Aramalar Üzerine Bir Değerlendirme. Değişen Dünya'da Bilgi Yönetimi Sempozyumu bildirileri içinde (s 92-98) . Yay. Haz. S. Kurbanoglu, Y.Tonta ve U. Al. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi Belge Yönetimi Bölümü.
- Keseroğlu, Hasan. (1994) Kataloglama Kuralları : örnekleri ile Anglo-Amerikan kataloglama kuralları 2. -- genş. 2. bs. – İstanbul : Yapı Tasarım Üretim.

----- (2006) Kataloglama Kuralları : Anglo-Amerikan kataloglama kuralları 2. – Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 4. bs. – İstanbul : Mep Kitap.

----- (1987) “Türkiye’de katalog ve kataloglamanın tarihçesi” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Dergisi 1 (1) : 163-178.

Khurshid, Zahiruddin. (2003). “Electronic tools for cataloging” OCLC Systems & Services; 19 (1).

Kirsch, S. (1998). Infoseek's experiences searching the Internet, *SIGIR Forum*, 32(2), 3-7.

Klarin, S., Pavelić, D. ve Pigac, S. (2001). Croatian remote access electronic serials: Results of a survey. *Austrian Metadata Workshop, 18 May 2001, Vienna*. http://www.cscaustria.at/vortrag/Austrian_Metadata_Workshop2001_Willer1.ppt adresinden 14.02.2006 tarihinde ulaşıldı.

Koch, T. ve Borell, M. (1997). Dublin Core Metadata Template. <http://www.lub.lu.se/cgi-bin/nmdc.pl> adresinden 09.12.2005 tarihinde erişildi.

Koehler, W. Digital libraries and World Wide Web sites and page persistence. *Information Research* 4 (4), 1999. Elektronik kopya: <http://information.net/ir/4-4/paper60.html> adresinden 25.05. 2005 tarihinde ulaşıldı.

Kredel, H., Meuer, H., Schumacher, R. Ve Strohmaier, E. (2000) Internet and WWW- An introduction. <http://www.unimannheim.de/rum/dokus/intro.htm> adresinden 15.09.2005 tarihinde ulaşıldı.

Kungliga Biblioteket. (2005). “Kulturarw3”, <http://www.kb.se/kw3/ENG/Description.htm> adresinden 19.12. 2005 tarihinde ulaşıldı.

Kurulgan, M. ve Bayram, F. (2006). “Üniversite kütüphaneleri Web sitelerinin biçim ve içerik analizi: Türkiye’deki uygulamaya ilişkin bir araştırma” *Türk Kütüphaneciliği*, 20, (2), 141-172 ss.

Küçük, Mehmet Emin.(1991).“Bilgisayara dayalı kataloglama ve TÜRK/MARC”. Kütüphane-Enformasyon-Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRK/MARC Sempozyumu Bildiriler içinde (176-193). İstanbul: TKD İstanbul Şubesi.

----- (1999).”Kütüphanelerde WWW kullanımı” *Türk Kütüphaneciliği* 13 (3) 267-275 ss.

----- (1994). “Uzman sistemler ve tanımlayıcı kataloglama”, Prof. Dr. İlhan Kum’a armağan içinde (69-82) Ankara: TKD.

Küçük, Mehmet Emin ve Al, Umut. (2001). "Metadata kavramı", *Bilgi Dünyası* 2(2) : 169-187.

- (2002). "Metadata" Kütüphanecilikte Yeni Gelişmeler, Kavramlar, Olgular ... 37. Kütüphane Haftası Bildirileri içinde (75-82). Yay. Hazl. Ali Can ...(ve başkaları).Ankara:TKD.
- Küçük, M. E. ve Köse, G. (2007). "Kütüphaneler Arası Bilgi Paylaşımında XML: Bir sistem önerisi" ÜNAK'07 "Sayısal Dünyada Yeni Paradigmalar: Sınırsız Kütüphaneler"27-29 Eylül 2007 <http://www.unak.org.tr/unak07/sunum/kucukkut.ppt#275,20> adresinden 18.01.2008 tarihinde erişildi.
- Küçük, M. E., Olgun, B. Ve Sever, H. (2000). Application of metadata concepts to discovery of internet resources. Tatyana Yakhno (ed.) Advances in information systems: first international conference; proceedings/ADVIS 2000, İzmir, Turkey, October 25-27, 2000 içinde (s.304-313). Berlin: Siproinger.
- Lagoze, C. (1996). The Warwick Framework: A container architecture for diverse sets of metadata. D-lib Magazine. <http://www.dlib.org/dlib/july96/lagoze/07lagoze.html> adresinden 17.09.2006 tarihinde ulaşıldı.
- Lang, K. And Burnett. (2000). "XML, metadata and efficient knowledge discovery" Knowledge-Based Systems, (13) (5)321-331
- Lassila, O. (1998) "Web metadata a matter of semantic", IEEE Internet Computing, 30-37.
- Lassila, O. ve Swick, R. R. (1999). Resource Description Framework (RDF) model and syntax specification. <http://www.w3.org/TR/REC-rdf-syntax/> adresinden 17.10.2006 tarihinde ulaşıldı.
- Laursen, J.V. (1998).Somebody wants to get in touch with you: Searchengine persuasion. *Database*,s.43-46[Çevrimiçi].<http://www.çevrimiçiinc.com/database/DBtocs/DBtocfeb98.html> adresinden 5.10.2006. tarihinde ulaşıldı.
- Lawrence, S. ve Giles, C. L. (1998). Searching the World Wide Web. *Science* .280(5360),98-100. <http://www.neci.nec.com/~lawrence/science98.html> adresinden 14.02. 2006 tarihinde ulaşıldı.
- Lazerow Fellowship recipients research copy cataloging and electronic resources management systems.(2003). College & Research Libraries News, 64 (11) p704
- Lazinger, Susan S. (2001). Digital Preservation and metadata : History, Theory, Practice.Englewood, CO: Libraries Unlimited, 2001. 359 pp. ISBN 1563087774
- Lee-Smeltzer, Kuang-Hwei. (2000). "Finding the needle: controlled vocabularies, resource discovery, and Dublin Core" *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*, 24, (2) 205-215
- Leister, Susan, and Jina Choi Wakimoto.(2004). "Report on the ALCTS Electronic Resources Discussion Group Meeting. American Library Association Midwinter Meeting, San Diego, January 2004" *Technical Services Quarterly* 22 (2):70-74

- Library of Congress, (2000). Cataloging Policy and Support Office, Draft LCRI 1.11A, Non-Microfilm and Electronic Reproductions <http://lcweb.loc.gov/catdir/pcc/aggfinal.html> adresinden 17.05.2005 tarihinde erişildi.
- Library of Congress. (2002). Metadata object description schema. <http://www.loc.gov/standards/mods/> adresinden 17.12.2006 tarihinde ulaşıldı.
- Library of Congress, Network and MARC Standards Office, *MARC 21 Concise Format for Bibliographic Data, 2002 Concise Edition*. (Washington, D.C.: Library of Congress, 2002). www.loc.gov/marc/bibliographic/ecbdhome.html. adresinden 25.09.2006 tarihinde ulaşıldı.
- Library of Congress, Network Development and MARC standards Office, MARC standards. <http://lcweb.loc.gov/marc/> adresinden 18.03.2006 tarihinde ulaşıldı.
- Library of Congress, Cataloging Distribution Service, LC Classification Schedules and Manuals from CDS. <http://lcweb.loc.gov/cds/classif.html>. adresinden 18.03.2006 tarihinde ulaşıldı
- Library of Congress Rule Interpretations. (2002). 2d ed. Washington, D.C.: Cataloging Distribution Service, Library of Congress.
- Lindland, Kristin. (2001). "Serials Cataloging Guidelines and Levels of Cataloging at the University of Washington Libraries" *Serials Review*, 27(2) 9-13.
- Liston, D.M. ve Dolby J.L. (1982). "Metadata System for Integrated Access to Numeric Data Files". *Drexel Library Quarterly* 18(3-4):147-160.
- Lorr, P. (1995). "Legal deposit: some issues in the international scene", *Mousaion* 13 (2):94-111.
- Lupovici, C. (2005). *Web archives long term access and interoperability: the International Internet Preservation Consortium Activity*. Paper presented at the World Libraries and Information Congress: 71th IFLA General Conference and Council, Oslo, Norway. <http://www.ifla.org/IV/ifla71/papers/194e-Lupovici.pdf> adresinden 19.01.2008 tarihinde erişildi.
- Lyman, P. (2002 April). Archiving the world wide web. Building a national strategy for preservation: Issues in digital media archiving içinde. Washington D.C.: Council on library and information resources. <http://www.clir.org/pubs/reports/pub106/web.html> adresinden 5 Ocak 2007 tarihinde erişildi.
- Lyman, P. ve Varian, H. (2003). How much information? <http://www.sims.berkeley.edu:8000/research/projects/how-much-info-2003/> adresinden 5 Ocak 2007 tarihinde erişildi.
- Lynch, Clifford A. (2001). Metadata Harvesting and the Open Archives Initiative. ARL Bimonthly Report 217: 1-9. <http://www.arl.org/newsltr/217/mhp.html> 217: 1-9. adresinden 19.09.2005 tarihinde ulaşıldı

- MacIntyre, Ross. (2002). "NESLI MARC records: an experiment in creating MARC records for e-journals" *The Serials Librarian* 41 (3/4):183-92.
- Malinowski, Teresa. (2001). Organizing Audiovisual and Electronic Resources for Access (Book Review). *Serials Review*, 27 (2) 72-74.
- Managing Cataloging and the Organization of Information: Philosophies, Practices and Challenges at the Onset of the 21st Century.(2000). Ed. by Ruth C. Carter.Binghamton, NY: Haworth Information Press,. 405 pp. price not reported hard ISBN 0789013126
- Management, appraisal and preservation of electronic records: Principles.* (1999a). vol. 1. Kew; Richmond; Surrey: Public Record Office.www.nationalarchives.gov.uk/electronicrecords/advice/pdf/procedures1.pdf adresinden 18.01.2006 tarihinde ulaşıldı
- Management, appraisal and preservation of electronic records: Procedures. (1999b). vol. 2. Kew; Richmond; Surrey: Public Record Office. www.nationalarchives.gov.uk/electronicrecords/advice/pdf/procedures.pdf adresinden 18.13.2006 tarihinde ulaşıldı
- Mannerheim, J. (1998, October). *Problems and opportunities of web archiving, towards the background of experiences from the Kulturarw3 Project.* Paper presented at the Nordic Conference on Preservation and Access, Stockholm. <http://affisch.kb.se/ENG/Mannheim.htm> adresinden 19.01 2008 tarihinde erişildi.
- MARC 21 Concise Formats. http://www.loc.gov/marc/concise/concise.html#general_intro adresinden 19.11. 2007 tarihinde erişildi.
- MARC21: Harmonized USMARC and CAN/MARC, <http://lcweb.loc.gov/marc/annmarc21.html> adresinden 16.4.2006 tarihinde erişildi.
- MARC XML Design Considerations. <http://www.loc.gov/standards/marcxml/marcxml-design.htm>/adresinden 19.11. 2007 tarihinde erişildi.
- Marchiori, Massimo. (1998). "The limits of Web metadata, and beyond" *Computer Networks and ISDN Systems*, 30 (1) 1-9.
- Martin, Charity K., and Paul S. Hoffman. (2002). "Do we catalog or not? How research libraries provide bibliographic access to electronic journals in aggregated databases" *The Serials Librarian* 43 (1):61-77
- Masino, G. (1999). "Information technology and dilemmas in organizational learning", *Journal of Organizational Change Management*, 12 (5): 360-76.
- Mason, J. And [at oll] (2000) "INFOMINE: promising directions in virtual library development" http://www.firstmonday.dk/issues/issue5_6/mason/index.html. adresinden 11.01.2005 tarihinde ulaşıldı.

Mastering HTML4 (1999). D.S. Ray, E.J. Ray. Sybex Inc

Maurer, Margaret Beecher. (2000). "Why the Program For Cooperative Cataloging (PCC) Core Records Change Copy Cataloging" *Serials Review*, 26 (2) 94-97.

McCracken, Peter.(2003). "Beyond title lists: incorporating e-journals into the OPAC" *The Serials Librarian* 45 (3):101-8.

McGeachin, R.B. (2003). "Selection criteria for web-based resources in a science and technology library collections" <http://www.library.ucsb.edu/ist/98-spring/article2.html> adresinden 12.06.2005 tarihinde ulaşıldı.

Medeiros, Norm. (2003). "A pioneering spirit: using administrative metadata to manage electronic resources". OCLC Systems & Services, 19 (3).

----- (1999) "Making room for MARC in Dublin core world" *Çevrim içi* 23(6) 1-5 [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.çevrim içiinc.com/çevrim içimag>.

-----.(2000). "Peering over the fortress walls: the metadata invasion begins" *OCLC Systems & Services* Volume 17 Number 4 2001 pp. 154-156

..... (2002). " Visionary or lunatic: One CORC participant's psychiatric evaluation". *Cataloging the Web: Metadata , AACR and MARC21 içinde* 47-51. Boston: Scarecrow Press.

----- (2000). "XML and the resource description framework: the great Web hope" *Çevrim içi* 24(5) 37-40.

Medical Metadata Creator, <http://medir.ohsu.edu/bicc-informatics/>

Mestçi, Aytaç. (2008). Türkiye İnternet Raporu 2007. <http://ab.org.tr/ab08/bildiri/17.pdf> adresinden 29.01.2008 tarihinde erişildi.

Metacrawlers. Search Engine Watch. (2005). <http://searchenginewatch.com/links/Metacrawlers> adresinden 18.12. 2005 tarihinde ulaşıldı.

Metadata brings knowledge management full circle: white paper.(2001). New Hampshire: HiSoftware Publishing, s.1-9

Metadata for accessibility: a white paper.(2001). New Hampshire: HiSoftware Publishing, s.4

Metadata standard interoperability: application in the geographic information domain (2004). *Computers, Environment and Urban Systems*, 28 (6) 611-634 J. Nogueras-Iso, F. J. Zarazaga-Soria, J. Lacasta, R. Béjar and P. R. Muro-Medrano

Metadata standards ready: publishers urged to support e-book standards. *Electronic Education Report*, 06/07/2000, Vol.7, Issue 11, 1 s. 1.

Meziane, F., Y. Rezgui. (2004). A document management methodology based on similarity contents. *Information Sciences*, 158: 15–36.

- Miller, E. (1998). An Introduction to the Resource Description Framework. D-lib Magazine, May.<http://www.dlib.org/dlib/may98/miller/05miller.html> adresinden 18.09.2006 tarihinde ulaşıldı.
- Miller, Eric and Hillmann, Diane (2002). "Libraries and future of semantic Web: RDF, XML and Alphabet Soup" Cataloging the web: Metadata, AACR, and MARC 21.(içinde 57-64) edited by Wayne Jones, Judith R. Ahronheim, and Josephine Crawford. Lanham, MD and London: Scarecrow
- Miller, P. (1996)." Metadata for the masses"[http://www.ariadne.ac.uk/issue5/metadata - mases/](http://www.ariadne.ac.uk/issue5/metadata-mases/) adresinden 12.03.2006 tarihinde ulaşıldı.
- Milstead, J. Ve Feldman, S. (1999). Metadata : Cataloging by any other name. <http://www.çevrim içi.inc.com/çevrim içimag/OL1999/milstead1.html> adresinden 12.11.2005 tarihinde ulaşıldı.
- Miniwatts International Inc. Internet Usage Statistics: The Big Picture (2006) . <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> adresinden 19 aralık 2006 tarihinde erişildi.
- Model requirements for the management of electronic records 'MoREQ' specification. (2001).<http://www.cornwell.co.uk/moreq> adresinden 07.02.2005. tarihinde ulaşıldı.
- Moeller, Paul (2003)."Cataloging for Consortium Catalogs." *Serials Librarian*, 44 (3/4):229,
- Moen, William E.(1995). "Cataloging." Ivey, Bob. *Journal of Academic Librarianship*, 21 (3): 215-218.
- Morgan, Eric Lease.(1999). "Catalogs of the Future." *Computers in Libraries*, 19 (9), 38-42.
- (1996). "Possible solutions for incorporating digital information mediums into traditional library cataloging services" *Cataloging and Classification Quarterly* 22(3/4) 143-170.
- Morris, Wayne, and Lynda Thomas. (2002). "Single or separate OPAC records for e-journals: the Glamorgan perspective" *The Serials Librarian* 41 (3/4):97-109.
- Mulligan, Zena; MacColl, John. (2001). "Cataloguing the World Wide Web: CORC at Edinburgh University" *Vine*, 31 (3)
- Murphy, Amy. (2002). "Cataloging electronic journals: a practical guide". *College & Undergraduate Libraries* 9 (1):81-95.
- (2003). Cataloging as cartography: charting a course through the e-journal wilderness. *The Serials Librarian* 45 (3):109-14.

- Myer, Shelley A. (2003). AACR2 revisions and electronic resources: chapters 9 and 12: report on the Electronic Resources Discussion Group. *Serials Review* 29 (1):60-62.
- National Library of Australia. (1999). Meta matters: Tools. <http://www.nla.gov.au/meta/tools.html> adresinden 12.11.2005 tarihinde ulaşıldı.
- National Library of Australia. (2005). "Legal Deposit", <http://www.nla.gov.au/padi/topics/67.html> adresinde 19.12.2005 tarihinde ulaşıldı.
- Neil, Stephanie, " Metadata: the matchmaker of the Web", *PC Week*, 05/04/98, Vol.15, Issue 18, s.87
- "NISO Announces Dublin Core Metadata Element Set Approval, formation of Committee to Revise Library Statistics Standart.", *Information Today*, November 2001, Vol.18, Issue 10, s.46.
- NISO Framework Advisory Group (2004), "A framework of guidance for building good digital collections ", Maryland: NISO Press, s.21-24
- Notess, G.R. (2001). Joining the in-crowd. *EContent*, 24(3), 60
- NSW recordkeeping metadata standard*. (2000).The New South Wales Government's Archives and Records Management Authority. <http://www.records.nsw.gov.au/publicsector/erk/metadata/NRKMSexpln.htm> adresinden 02.06.2005 tarihinde ulaşıldı.
- Oberg, Steve and Ercelawn, Ann. (2000). "Special section on cataloging trends: introduction, part 2" *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*, 24 (2) 149-151.
- OCLC (Çevrim içi Computer Library Center), OCLC SiteSearch, [Çevrimiçi]. Elektronik adres:<http://www.oclc.org/oclc/menu/site.htm>
- OCLC Forest Pres, Dewey Decimal System Home Page, <http://www.oclc.org/oclc/fp/index.htm>.
- OCLC. (2002). Country and language stastic. <http://oclc.org/research/projects/archive/wcp/stats/intnl.htm> adresinden 19.11.2007 tarihinde erişildi.
- Odabaşı, Hüseyin. (2007).Elektronik Belge Yönetimi ve Kamu Kurum ve Kuruluşları. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Oder, Norman. (2000). "Cataloging the Net: Can We Do It?" (cover story). *Library Journal*, 123 (16) 47-54.
- Okerson, Ann. (1995). "New edition of Internet Journal Directory available," Public-Access Computer Systems Forum'a (PACS-L)

- Olgun, B. (1999). Dublin Core üstveri elemanları editörü. Yayımlanmamış Yüksek Mühendislik tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Olgun, B. ve Sever H. (2000). Kaynak keşif yeteneğinin artırılması için Internet kaynaklarının içeriklerinin standart biçimde tanımlanması. *Bilgi Dünyası*, 1(1): 56-88.
- Olson, Nancy. (1998). *Cataloging of Audiovisual Materials and Other Special Materials: A Manual Based on AACR 2: 4th ed.* DeKalb, IL: Minnesota Scholarly Press, 1998. 326p. ISBN 0-933474-53-9.
- (1997). *Cataloging Internet Resources: Manual and Practical Guide.* 2 nd ed. OCLC, Dublin, OH <http://www.oclc.org/oclc/man/9256cat/toc.htm>. adresinden 17.05.2005 tarihinde ulaşıldı.
- (2001). "Cataloging remoto electronic resources" *Cataloging & Classification Quarterly*, 31 (2) : 101-137.
- Öğüt, Adem. (2003). *Bilgi Çağında Yönetim.* Ankara: Nobel Basımevi.
- Özen, Hacer. (2007). "Elektronik Dergilerde Kullanım Analizi: ANKOS ve ODTÜ Örneği". *Değişen Dünya'da Bilgi Yönetimi Sempozyumu bildirileri içinde* (s 201-208) . Yay. Haz. S. Kurbanoglu, Y.Tonta ve U. Al. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi Belge Yönetimi Bölümü.
- Pak, Namık Kemal. (2000). "Türkiye Avrupa Birliği bilim teknoloji ve araştırma politikaları". *Teni Türkiye*. 6 (36): 901-910
- PANDORA: Australia's web Archive. (2005). <http://www.pandora.nla.gov.au/about.html> adresinden 19.12.2005 tarihinde erişildi.
- Park, Taemin Kim. (2002). "The integration of electronic resources into cataloging instruction in the LIS curriculum" *The Serials Librarian* 41 (3/4):57-72.
- Parks, Bonnie and Steve Shadle.(2002). "An interview with Steve Shadle" *Serials Review* 28 (4):321-6.
- Patterson, G. and J.T. Sprehe. (2002). Principal challenges facing electronic records management in federal agencies today. *Government Information Quarterly*, 19 (3), 307-315.
- Paul, Kathryn, and Elena Romaniuk. (2004). "Using the library's OPAC to dynamically generate webpages for e-journals" *The Serials Librarian* 46 (3/4):301-8.
- Pennock, M. ve Kelly, B. (2006). Archiving web site resources: A records management view. <http://www.ukoln.ac.uk/ukoln/staff/m.pennock/publications/WWWpp100-pennock.pdf> adresinden 19.01.2008 tarihinde erişildi.
- Petrick, Joseph. (2004). "The electronic library: responses from the State University of New York (SUNY)" *OCLC Systems & Services* 20 (4):174-82.

- Phillips, M. (2005). Selective Archiving of Web Resources: A Study of Acquisition Costs at the National Library of Australia. *RGL Digi News*. http://www.rlg.org/en/page.php?Page_ID=20666#article0 adresinden 19.01. 2008 tarihinde erişildi
- Pitti, D. V. (1999). Encoded Archival Description: An introduction and overview. *D-lib Magazine*.<http://www.dlib.org/dlib/november99/11pitti.html> adresinden 17.12.2005 tarihinde ulaşıldı.
- Powell A. (2000). DC-dot., <http://www.ukoln.ac.uk/metadata /dcdot> adresinden 12.11.2006 tarihinde ulaşıldı.
- (1998). “Metadata for the Web, RDF and the Dublin Core”<http://www.ukoln.ac.uk/metadata /presentations/ukolug98/>. adresinden 17.12.2005 tarihinde ulaşıldı.
- Prochazka, David.(2001). “Organizing Audiovisual and Electronic Resources for Access: A Cataloging Guide (Book Review).” *Journal of Academic Librarianship*, 27 (4) p325.
- Quam, E. (2001). Informing and evaluating a metadata initiative: Usability and metadata studies in Minnesota’s Foundations Project. *Government Information Quarterly*, 18(3): 181-194.
- Ramachandran S., Doctor G., (2007) Metadata Overview: Standards and Interoperability, Paper Submitted to International Conference on Semantic Web and Digital Libraries
- Raggett, David., “A History of HTML”. <http://www.w3.org/People/Raggett/book4/ch02.html> adresinden 15.01.2007 tarihinde erişildi.
- Riemer, J.J. (1998). Adding 856 fields to authority records: rationale and implications [Editorial], *Cataloging & Classification Quarterly*, 26(2): 5-9.
- Reitz, J. M.(2004) ‘Electronic resources’ ODLIS —Çevrim içi Dictionary for Library and Information Science. 21 Ocak 2007 tarihinde http://lu.com/odlis/odlis_e.cfm adresinden erişildi.
- Requirements for electronic records management systems: 1: Functional requirements. Final version. (2002). Public Record Office. Ruskin Avenue; Kew; Surrey. :http://www.govtalk.gov.uk/documents/Records_management_metadata_standard_2002.pdf adresinden 17.12.2005 tarihinde ulaşıldı..
- Reynolds, Regina. (1995). “Inventory list or information gateway? The role of the catalog in the digital age.” *Serials Review*,. 21 (4) 75-80
- (2000). “Back to the future of AACR: retooling former cataloging practices to solve problems old and new” *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*, 24 (1) 21-31.
- (2002). “ISSN: Link and cross-link for data and metadata” *Cataloging the*

web: Metadata, AACR, and MARC 21.(içinde 35-40) edited by Wayne Jones, Judith R. Ahronheim, and Josephine Crawford. Lanham, MD and London: Scarecrow

Richard J. COX, "Do We Understand Information in the Information Age?" Records and Information Management Report, XIV 3 (March 1998): 7-9.

Richmond, Allan. (2005). "Web developer's Virtual Library: Meta Tagging for Search Engines. <http://wdvl.internet.com;LocationMeta/tag.html>. adresinden 11.12.2005 tarihinde erişildi.

Rider, Mary M. (1996). "Developing new roles for paraprofessionals in cataloging" Journal of Academic Librarianship 22 (1) 26-32

Riemer, J.J. (1998). Adding 856 fields to authority records: rationale and implications [Editorial], *Cataloging & Classification Quarterly*, 26(2): 5-9.

Robb, Joanne. (1998). "Digital Books: Good Enough to Curl UpWith?" *PC World* 16, no. 11: 64.

Roy, J. and Ramanujan, A. (2001). XML Schema Language: Taking XML to the Next Level. *IT Professional* 3, 2 (Mar. 2001), 37-40.

Rowley, Jennifer. (1996). Bilginin düzenlenmesi: bilgi erişime giriş (Türkçe basımı hazırlayan Sekine Karakaş; Çevirenler Sekine Karakaş, Hülya Ünal Can, Aytaç Yıldızeli, Başaka Kayıran. Ankara: TKD Ankara Şubesi.

Rukancı, Fatih ve Anameriç (2003). "E-kitap teknolojisi ve kullanımı". *Türk Kütüphaneciliği*.17 (2): 147-166).

Sanalan, Ülker. (1977). Bibliyografik Denetim ve Türkiye. Yayımlanmamış doktora tezi Ankara Üniversitesi, Ankara.

Sarıkaya, M. Nusret. (2001). XML-Extensible markup language genişletilebilir işaretleme dili. Web Teknolojileri kitabı içinde 1074-1175ss. İstanbul: BETAŞ.

Schauder, D (1994). "Electronic publishing of professional articles: attitudes of academics and implications for the scholarly communication industry," *Journal of the American Society for Information Science* 45(1): 73-100.

Scherlen, Allan.(2004). "The Balance Point: Keeping Serial Bibliographic Records Viable in aDigitalAge •*SerialsReview*,

Schottlaender, Brian E. C.(2002) "AACR2 complexities, necessary and otherwise: The Delsey report, the Cardinal Principle and (ER) harmonization.Cataloging the Web: metadata , AACR and MARC21 içinde 21-26. Boston: Scarecrow Press.

------(2003) "Why metadata ?Why Me? Why Now? *Cataloging & Classification Quarterly* 36 (3/4):18-28

Sefercioğlu, Necmeddin. (1999). Arayış: Kütüphanecilik ve kütüphaneler üzerine görüşler ve düşünceler. Ankara : TKD.

----- (2003). Kataloglama için kurallar. Ankara: Milli Kütüphane.

----- (1980) “Kataloglama Kuralları Anglo American Cataloging Rules, Nort American text adlı eserin önsözü”; Türkçe örnekler yaparak basımını hazırlayanlar Necmeddin Sefercioğlu, Bengü (Üçok) Çapar ve Aynur Ertunç. Ankara : TÜBİTAK

----- (1988) “Kataloglamada teori uygulama ilişkisi” Türkiye’de kütüphane alanında teori ile uygulama ilişkisi sempozyumu içinde (119-129). İstanbul : İstanbul Üniversitesi Edebiyat fakültesi.

----- (1977) “Kataloglamada milletlerarası gelişmeler” TKDB XXVI,3.

----- (1995). “Türk Dünyası’nda bibliyografik denetleme” Türk Kütüphaneciliği 9(1) 42-48.

Sen, Arun. (2004). “metadata management: past, present and future” *Decision Support Systems*, 37 (1) 151-173

Senecal, Kristin. (2000). “ The twofold promise of the CORC project”. *OCLC Systems and Services*; 16 (2): 84-90.

Sennema, Greg. (2004). “Our e-journal journey: where to next?” *The Serials Librarian* 47 (3):35-43.

Shadle, Steven C.(1998). “ A square peg in a round hole: Applying AACR2 to electronic journals”. *Serials Librarian*, 33 (½) 147-167.

----- (2004). “The aggregator-neutral record: putting procedures into practice” *The Serials Librarian* 47 (1/2):139-52.

Shafer, Keith. (1997). “Scorpion helps catalog the Web”. *Bulletin of the American Society for Information Science & Technology*, Oct/Nov97, Vol. 24 Issue 1, p28,

Schottlaender, Brian E. C.(2002) “AACR2 complexities, necessary and otherwise: The Delsey report, the Cardinal Principle and (ER) harmonization”. *Cataloging the Web: metadata: , AACR and MARC21 içinde* 21-26. Boston: Scarecrow Pres

Silverstein, C., Henziger, M., Marais, H. ve Moricz, M. (1999). Analysis of a very large Web search engine query log. *SIGIR Forum*, 33(1), 6-12.

Singh, N. (1998). “Unifying heterogeneous information models”, *ACM Comms.*, 41(5) 37-44.

Sleeman, Allison Mook.(1995).Cataloging remote access electronic materials. *Serials Review*, 21 (4) 72-78.

- Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı (2005) Remzi Altunışık ... (ve başkaları). Sakarya: Sakarya Üniversitesi İİBF.
- Soydal, I. (2000). Web arama motorlarında performans değerlendirmesi. (Yayımlanmamış bilim uzmanlığı tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Soykan, Sermet. (2007) Web Tabanlı Dublin Core Metadata Üreticisi Tasarımı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Başkent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Spern, Karen.(2002). "Organizing Audiovisual and Electronic Resources for Access (Book)." Journal of the American Society for Information Science & Technology, 52 6, 512-516.
- Su,Siew-Phek. (2002). E2M: Automatic Generation of MARC-Formatted metadata by Crawling E-Publications. Yu Long; Cromwell, Daniel E.. Information Technology & Libraries, 21 (4), 181-185.
- Subaşıoğlu, Fatoş. (1997). OPAC ve bir model önerisi. Ankara.
- A Subscribable peer-to-peer RDF repository for distributed metadata management *Web Semantics: Science, Services and Agents on the World Wide Web*, In Press, Corrected Proof, Available çevrim içi 26 November 2004, Min Cai, Martin Frank, Baoshi Yan and Robert MacGregor
- Sullivan, D. (2001). How search engines work. Search engine watch <http://searchenginewatch.com/webmasters/work.html> adresinden 18.05.2005 tarihinde ulaşıldı.
- Surratt,Brian E. (2006). "Electronic resources 2002-2004" <http://www.ala.org/ala/altscontent/alctspubsbucket/webpublications/cataloging/researchtopics/eresources04.htm> adresinden 12.10.2006 tarihinde erişildi.
- Surratt,Brian E. and Dustin Hill. (2004). "ETD2MARC: A semiautomated workflow for cataloging electronic theses and dissertations" *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*, 28, (2) 205-223.
- Sutton, "Conceptual Design and Deployment of a Metadata Framework for Educational Resources on the Internet" 1182-1192.
- Şenel, Hakan. G. (2007). "Üniversite Bilgi Portalı" Akademik Bilişim 07
- Taylor, C. (1999). An Introduction to metadata <http://www.library.uq.edu.au/iad/ctmeta4.html> adresinden 12.11.2005 tarihinde ulaşıldı.
- Tennant, Roy (1998). "The art and science of digital bibliography" *Library Journal* 123(17)28-30.
- , (2004). "A bibliographic metadata infrastructure for the twenty-first century" *Library Hi Tech*, 22 (2).

- Tenant, R., Ober, J. ve Lipow, A.G. (1996). Inetnet el kitabı (Çev. Y. Tonta ve diğerleri) Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Terena ve Margaret Isaacs. (1999). Internet kullanıcısının ağ erişim rehberi. Ankara: TÜBİTAK ULAKBİM.
- Tillett, Barbara B. (2003). "AACR2 and metadata : Library Opportunities in the Global Semantic Web" *Cataloging & Classification Quarterly* 36 (3/4):111-131
- Todd, Chris. (2003). "Metadata mayhem: cataloguing electronic resources in the National Library of New Zealand". *The Electronic Library* 21 (3):214-22.
- Tolonen, E. (1999). Facing future users - the challenge of transforming a traditional çevrim içi database into a Web service. *OCLC Systems & Services*, 15(4): 160-164.
- Tonta, Yaşar. (2006). "Bilgi Yönetiminde Son Gelişmeler: Amazoogole, İşbirliği ve Açık Erişim," (Davetli bildiri). *Akademik Bilişim '06, 9-11 Şubat 2006, Denizli*
- (2005) "Bibliyografik Kayıtlar için İşlevsel Gereklere (FRBR) Kavramsal" Modeli. *Prof. Dr. Nilüfer Tuncer'e Armağan* içinde (ss. 278-290). (Haz. M. Emin Küçük) Ankara: TKD, 2005
- (2002). "Bilgiye erişim sorunları ve Internet" Kütüphanecilikte Yeni Gelişmeler, Kavramlar, Olgular ... 37. Kütüphane Haftası Bildirileri içinde (52-62). Yay. Hazl. Ali Can ...(ve başkaları).Ankara:TKD.
- (1997) "Elektronik yayıncılık, bilimsel iletişim ve kütüphaneler" Türk Kütüphaneciliği 11(4) 305-314.
- (2000). "Elektronik yayıncılıkta son gelişmeler" (Current developments in electronic publishing) *Bilgi Dünyası*, 1(1): 89-132, Nisan 2000.
- (1990) "Kataloglamada tutarlılık üzerine bir araştırma" Prof. Dr. Osman Ersoy'a armağan içinde (135-146) Ankara : TKD.
- (1996). "Internet, elektronik kütüphaneler ve bilgi erişim" Türk Kütüphaneciliği 10(3) 215-230.
- Tonta, Yaşar, Yıldıran Bitirim ve Hayri Sever. (2002). Türkçe Arama Motorlarında Performans Değerlendirme. Ankara: Total Bilişim
- Translate to success:Internet language use statistics. (2005). <http://www.translate-tosuccess.com/internet-language-use.html> adresinden 19.11.2007 tarihinde erişildi.
- Tuncer, Nilüfer. (1983) "Üniversite kütüphanelerinin merkezileştirmesi konusunda Yükseköğretim Kurulunun görüşü ve Yüksek Öğretim Kurumu Dokümantasyon Merkezi" *TKDB* 32 (2) : 69-72.

- (1989). Yükseköğretim Kurulu Dokümanstasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi', Yükseköğretim Bülteni, no. 1, Mart 1989, pp. 33-35.
- Turner, T.P. ve Brackbill, L. (1998). Rising to the top: Evaluating the use of the HTML META tag to improve retrieval of World Wide Web documents through Internet searchengines. *Library Resources and Technical Services*, 42(4), 258-271
- Uçak, Nazan (Özenç). (1995). "Kütüphaneleri etkileyen teknolojik yenilikler ve geleceğin kütüphaneleri" *Türk Kütüphaneciliği* 9(1) 49-55.
- Uçmaz, Ramazan. (2004). *Tıbbi Dokümantasyon I*. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- UKOLN Dublin Core metadata editor, <http://www.ukoln.ac.uk/cgi-bin/dcdot.pl>
- Universty of Arizona. (1998). " Metadata librarian position description" <http://dizzy.library.arizona.edu/library/teams/access98/meta610.htm>. adresinden 15.09.2005 tarihinde ulaşıldı
- University of Michigan, Library (1999). "Position Description: Metadata Specialist" <http://www-personal.umich.edu/jaheim/metadataspec.html>. adresinden 15.09.2005 tarihinde ulaşıldı.
- A User Guide for Simple Dublin Core. Draft Version 5. (1998) <http://www.lib.helsinki.fi/meta/UserGuide5.html> adresinden 18.05.2005 tarihinde ulaşıldı.
- Uysal, Mithat. (2001). *Web teknolojileri*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Varian, H. (1995). The information economy. *Scientific American*, 273(9): 200.
-(2005). Universal Access to Information, *Communications of The ACM* October 2005/Vol. 48, No. 10
- Veatch, J. R. (1999) "Insourcing the Web" *Americans Libraries* 30 (1) 64-67.
- Vellucci, S. L. (October, 1997). "Options for organizing electronic resources: The Coexistence of metadata " *ASIS Bulletin* <http://www.asis.org/Bulletin/Oct-97/vellucci.htm> adresinden 19.10.2005. tarihinde ulaşıldı.
- Wadham, R. L. (2002). The Open Archives metadata Harvesting Protocol (i.e. protocol). *Library Mosaics*, 13(4): 20.
- Ward, Diane. (2001). "Internet resource cataloging: the SUNY Buffalo Libraries' response" *OCLC Systems & Services*, 17 (1)19-25.
- Waugh, Andrew. (1998). "Specifying metadata standards for metadata tool configuration" *Computer Networks and ISDN Systems*, 30 (1-7) 23-32.

Web Tabanlı Kontrol Uygulamalarında İnternet Kaynaklı Temel Sorunlar Ve Çözüm Önerileri (2006) Mevlüt Arslan ...[ve başkaları] Akademik Bilişim Toplantısı, 9-11 Şubat 2006 Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Weber, Mary Beth, (1999). " Factors to be considered in the selection and cataloging of Internet resources " *Library Hi Tech*; 17 (3).

----- (2003). "Cataloging Nonprint and Internet Resources: A How-to-Do-It Manual for Librarians" *Program: electronic library & information systems*; 37. (4).

Weibel, Stuart. (July,1995)." Metadata: The Foundations of resource description", D-Lib Magazine. <http://www.dlib.org/dlib/july95/07/weibel.html> adresinden 19.12.2005 tarihinde ulaşıldı.

----- (1999) "The state of the Dublin Core metadata Initiative April 1990", *D-Lib Magazine*, . s.4

Weiss, Amy K. (2003). "Proliferating guidelines: a history and analysis of the cataloging of electronic resources" *Library Resources & Technical Services* 47 (4):171-87.

Weitz, Jay. (2003). Cataloging Electronic Resources:OCLC-MARC Coding Guidelines. <http://www.oclc.org/support/documentation/worldcat/cataloging/electronicresources/#> adresinden 11.09.2007 tarihinde erişildi.

White, G.& G.A. Crawford. (1997). "Developing an electronic information resources 1997 Collection development policy", *Collection Building* 16(2):53-57.

Whittaker, Steve (2007). The Future of Information Retrieval = Bilgi Erişimin Geleceği. Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi sempozyumu bildirileri içinde (s.5). Yay. Haz. S. Kurbanoglu, Y.Tonta ve U. Al. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi Belge Yönetimi Bölümü.

Withers, Rob, Rob Casson, and Aaron Shrimplin. (2002). "Creating Web-based listings of electronic journals without creating extra work" *Library Collections Acquisitions & Technical Services* 26 (2):107-112.

Woodward, Hazel.(1995). "Electronic journals: Issues of access and bibliographic control". McKnight, Cliff. *Serials Review*, 21 (2) 71-75.

Wool, Gregory. (1998). A meditation on metadata.. *Serials Librarian*, 33 (1/2)167-172.

World Wide Web (W3C) Consortium (1999a) W3C: Resource Description Framework(RDF) Model and Syntax Specification <http://www.w3.org/TR/REC-rdf-syntax> adresinden 19.11.2007 tarihinde erişildi.

World Wide Web Consortium resmi web sitesi". <http://www.w3c.org/> adresinden 19.11.2007 tarihinde erişildi.

----- (1999b) W3C:PICS-The Platform for Content Selection. [Çevrim içi] Elektronik adres: <http://www.w3.org/PICS>

XML Schema. 19.11. 2007 tarihinde <http://www.w3.org/XML/Schema> adresinden erişildi.

Yayıncılıkta yeni ufuklar:elektronik yayıncılık ve yayıncılık eğitim komisyon raporu. (1998).*Ulusal yayın Kongresi Komisyon Raporları, 16-19 Aralık 1998 içinde (65-79)* Ankara:T.C. Kültür Bakanlığı.

Yee, Martha M. (2004). “New perspectives on the shared cataloging environment and a MARC 21 shopping list” *Library Resources & Technical Services* 48 (3):165-178.

Yeygel, Sinem. (2006). Şirketlerin kurum kimliklerini yansıtan bir ortam olarak Web siteleri <http://155.223.1.158/edergi/yenid/s1/7.pdf> adresinden 31.10.2006 tarihinde ulaşıldı.

Yonaitis, Robert B.(2002). Understanding accessibility: a guide to achieving compliance on Web sites and Intranets, New Hampshire: HiSoftware Publishing, s. 99

Young Michael J. (2000). *XML /çev.* Ebru Yazıcı, Hansın Doğan, Ankara:Arkadaş Yayınları, ISBN 975-509-268-4

Younger, Jennifer A. (2002). Metadata and libraries: What’s All About?. Cataloging the web: Metadata, AACR, and MARC 21.(içinde 3-12) edited by Wayne Jones, Judith R. Ahronheim, and Josephine Crawford. Lanham, MD and London: Scarecrow

-----.(1997). “ Resources description in the digital age.” *Library Trends*, . 45 (3)462-482.

Yurdadoğ, Berrin U. (1974) Kitaplık terimleri sözlüğü. Ankara : Türk Dil Kurumu.

----- (1981) “Türkiye’de bibliyografik denetim ve kaynakların paylaşım sorunları” DTCF Kütüphanecilik bölümü XXV. Yıl anı kitabı içinde (113-120) Ankara : DTCF.

Zabicka, P. (2003, August). *Archiving the Czech Web: Issues and Challenges*. Paper presented at the 3 rd ECDL Workshop on Web Archives Trondheim, Norway. <http://bibnum.bnf.fr/ECDL/2003/> adresinden19.01.2008 tarihinde erişildi.

Zahiruddin, Khurshid. (2003). “Electronic tools for cataloging.” *OCLC Systems & Services*, 19 (1), p23-28.

Zan, B.U. (2006). Derleme Olgusu ve Elektronik Yayınlar. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Zhang, Allison. (2000). “Cataloging Internet resources using the Voyager system” *OCLC Systems and Services; 16 (3)*.

Yararlanılan Web adresleri

<http://www.adalet.gov.tr>

<http://www.adu.edu.tr/>

<http://www.akdeniz.edu.tr>

<http://www.akdeniz.edu.tr/kutuphane/>

<http://www.aku.edu.tr/>

<http://www.anadolu.edu.tr/>

<http://ankara.edu.tr>

<http://www.atauni.edu.tr/>

<http://www.atilim.edu.tr/>

<http://www.bahcesehir.edu.tr/>

<http://www.balikesir.edu.tr/>

<http://www.basbakanlik.gov.tr>

<http://www.baskent.edu.tr/>

<http://www.bayar.edu.tr/>

<http://www.bayindirlik.gov.tr>

<http://www.bddk.org.tr>

<http://www.beykent.edu.tr>

<http://www.bilkent.edu.tr/>

<http://www.boun.edu.tr/>

<http://www.bybs.gov.tr>

<http://www.cag.edu.tr/>

<http://www.calisma.gov.tr>

<http://www.cankaya.edu.tr>

<http://www.chiariglione.org/mpeg/standards/mpeg-7/mpeg-7.htm>

<http://www.comu.edu.tr/>

<http://www.deu.edu.tr/DEUWeb>

<http://www.dicle.edu.tr/>

<http://www.dumlupinar.edu.tr>

<http://www.dogus.edu.tr>

<http://www.cu.edu.tr/>

<http://www.cumhuriyet.edu.tr/>

<http://www.danistay.gov.tr>

<http://www.die.gov.tr>

<http://www.dho.edu.tr/>
<http://www.diyamet.gov.tr>
<http://www.dpt.gov.tr>
<http://dstc.com.au/report.htm>
<http://dublincore.org/>
<http://www.dzkk.tsk.mil.tr>
<http://www.ege.edu.tr/>
<http://www.enerji.gov.tr>
<http://www.epdk.org.tr>
<http://www.erciyes.edu.tr>
<http://www.e-ticaret.gov.tr>
<http://www.etu.edu.tr/>
<http://www.fatihun.edu.tr/>
<http://www.firat.edu.tr/>
<http://www.gantep.edu.tr/>
<http://www.gata.edu.tr/>
<http://www.gazi.edu.tr/>
<http://www.gop.edu.tr/>
<http://www.gsu.edu.tr>
<http://www.gumruk.gov.tr/>
<http://www.gyte.edu.tr>
<http://www.hacettepe.edu.tr/>
<http://www.halic.edu.tr/>
<http://www.harran.edu.tr/>
<http://www.hazine.gov.tr>
<http://www.hho.edu.tr/>
<http://www.hsothem.edu.tr/>
<http://www.ibu.edu.tr/>
<http://www.ibun.edu.tr/>
<http://www.icisleri.gov.tr>
<http://www.ifla.org/VI/nd1/isbdlist.htm>
<http://www.ifla.org/VI/nd1/isbdlist.htm>
<http://www.igeme.org.tr>
<http://www.iku.edu.tr/>

<http://www.imkb.gov.tr>
<http://www.ims.global.org/metadata/mdv1p3pd/imsmd>
<http://www.inonu.edu.tr/>
<http://www.isoc.org/intenet/histor>
<http://www.issn.org>
<http://www.istanbul.edu.tr/>
<http://www.isikun.edu.tr>
<http://www.iticu.edu.tr>
<http://www.itu.edu.tr/>
<http://www.iyte.edu.tr/>
<http://www.izmirekonomi.edu.tr>
<http://www.karaelmas.edu.tr/>
<http://www.khas.edu.tr/>
<http://www.kho.edu.tr/>
<http://www.kkk.tsk.mil.tr>
<http://www.kku.edu.tr/>
<http://www.kou.edu.tr/>
<http://www.ksu.edu.tr/>
<http://www.ktu.edu.tr/>
<http://www.ku.edu.tr/>
<http://www.kultur.gov.tr>
<http://kurul.ubak.gov.tr>
<http://jake.med.yale.edu/>
<http://www.loc.gov/ead/ead2002.htm>
<http://lcweb.loc.gov/marc/>
<http://www.loc.gov/standards/mts>
<http://kutuphane.aku.edu.tr/>
<http://www.maliye.gov.tr>
<http://www.maltepe.edu.tr/>
<http://www.marmara.edu.tr/>
<http://www.meb.gov.tr>
<http://www.mersin.edu.tr/>
<http://www.metu.edu.tr/>
<http://www.mids.org>

<http://www.mku.edu.tr/>
<http://www.msb.gov.tr>
<http://www.msu.edu.tr/>
<http://www.mu.edu.tr>
[http:// www.nic.tr](http://www.nic.tr)
<http://www.nigde.edu.tr/>
<http://www.nua.com/survey>
<http://www.oclc.org>
<http://www.oclc.org/support/documentation/worldcat/tb/252/default.htm>
<http://www.ogu.edu.tr/>
<http://www.okan.edu.tr>
<http://www2.omu.edu.tr>
<http://www.oib.gov.tr>
<http://www.pa.edu.tr/tr/baskanlik/>
<http://www.pamukkale.edu.tr/>
<http://www.rekabet.gov.tr>
<http://www.ripe.net>
<http://www.sabanciuniv.edu.tr>
<http://www.saglik.gov.tr>
<http://www.sakarya.edu.tr/>
<http://www.sanayi.gov.tr>
<http://www.selcuk.edu.tr/>
<http://www.smpte-ra.org/mdd>
<http://www.purl.org>
<http://www.rtuk.org.tr>
<http://www.sayistay.gov.tr>
<http://w3.sdu.edu.tr>
<http://www.spk.gov.tr>
<http://www.ssk.gov.tr>
<http://www.tarim.gov.tr>
<http://www.tcmb.gov.tr>
<http://www.trakya.edu.tr/>
<http://www.tubitak.gov.tr>
<http://www.tdk.gov.tr>

<http://www.tei-c.org>
<http://www.todaie.gov.tr>
<http://www.ttk.gov.tr>
<http://www.turkpatent.gov.tr>
<http://www.ubak.gov.tr>
<http://www.ufuk.edu.tr>
http://ukoln.ac.uk/metadata/interoperability/dc_unimarc.html
<http://www.uludag.edu.tr/>
<http://www.vraweb.org/vracor3.htm>
<http://www.w3.org/TR/NOTE-CDFsubmit.html>
<http://www.yargitay.gov.tr>
<http://www.yasar.edu.tr/>
<http://www.ydk.gov.tr>
<http://www.yeditepe.edu.tr>
<http://www.yildiz.edu.tr/>
<http://www.yok.gov.tr>
<http://www.yyu.edu.tr/>

ÖZET

İlk internet sitesinin Ağustos 1991’de çevrim içi olmasından bu yana, internette yayın yapan web sitesi sayısı 100 milyonu aştı. İnternet, Türkiye’ye ODTÜ’nün çalışmalarıyla 1993 yılında girdi. Ülkemizde Haziran 2008 itibariyle 160.466 web sitesi bulunmaktadır. Web sitelerinin sayılarındaki artışa paralel olarak, kayıtlı bilgi miktarındaki artış da önemli derecede yükseldi. Kullanıcıların bilgiye erişimini kolaylaştıran arama motorları, web belgelerini kataloglamak için üst veriyi kullanmaktadır. Üst veri; veri hakkında veridir. Web belgelerinin yapısı ve çeşitliliği, web belgelerinin kataloglanması zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Durum böyle olmasına rağmen Ülkemizde üretilen Türkçe web belgelerinin kataloglanmasına yönelik herhangi bir çalışma ortaya çıkmamıştır. Oysa üretilen bilginin, kayıt altına alınması, düzenlenmesi, paylaşılması, geribildirimler aracılığı ile yeni bilgilere dönüştürülmesi, üretkenliği hızlandıracak ve artıracaktır. Bu düşünceden hareketle tezimizde Türkçe web belgelerinin kataloglanması derinlemesine incelenmiş ve bir işbirliği projesi sunulmuştur.

Tez şu kısımlardan oluşmaktadır: I. Bölümde giriş yapıldıktan sonra II. Bölümde, kataloglama, kataloglama kurallarının doğuşu, AACR1 ve AACR2, MARC, ISBD(ER), AACR2’de elektronik bilgi kaynaklarına yönelik revizyonlar ve kataloglama nereye gidiyor. III. Bölümde elektronik ortamda kataloglama olarak da tanımlanan üst veri “metadata” konusu derinlemesine işlenmiştir. IV Bölümde elektronik bilgi kaynaklarının (e-kitap, e-dergi) kataloglanması ele alınmıştır. V. Bölümde WWW (Web) ve web belgesi irdelendikten sonra VI. Bölümünde web belgelerinin kataloglama kuralları ve standartlara göre düzenlenmesi incelenmiştir. Ayrıca Ülkemize örneklik etmesi bakımından Dünya’daki web belgelerinin kataloglanmasında işbirliği çalışmaları irdelenmiştir. VII. Bölümde Türkiye’de web belgelerinin kataloglanması açısından durumu araştırılmıştır. Araştırdığımız 52 Devlet Üniversitesi, 24 Vakıf Üniversitesi, 9 Diğer okullar, 28 Kamu Kurumu, 14 Bakanlık, 9 Gazete ve 76 Üniversite Kütüphanesi web belgelerini tam olarak kataloglamadıkları görülmüştür. VIII. Bölümde kataloglanmayan Türkçe web belgelerinin kataloglanması ve sorunun giderilmesi için bir işbirliği projesi önerilmiştir. IX Bölümde bulgular ışığında sonuca gidilmiş ve bu doğrultuda çözüm önerileri sunulmuştur.

SUMMARY

The First internet site have been online since August 1991, the number of website which made publishing in the internet exceeded 100 million. The internet began to be used in Turkey in the year of 1993 by ODTU studies. As of June 2008, there are 160.466 we site in our country. As the websites grew over the years, parallel to this the size of information was augmanted constaudey. The search engines used by and users utilize metadata for cataloging purpose. Metadata contains relevant data. The structure of web documents and their diversity requires the cataloging web documents. Despite of this situation in Turkey so far no studies have been produced to catalog web documents. It is obvius that created and produced information will increase and expedite production process when information is recorded, organized, shared and by way of feedback; it is converted into new information. By taking this into consideration, the cataloging of the Turkish web document has been examined in detail and a cooperative project has been developed in our thesis.

The thesis consists of the following chapters; Chapter I.: Introduction. Chapter II.: Cataloging, the creation of the cataloging rules, AACR1 and AACR2,MARC, ISBD(ER), where the revisions and the cataloging are going concerning the electronic knowledge resources in AACR2. Chapter III.: Metadata which had been identified as cataloging in electronic media that had beenexamined in detail. Chapter IV: The electronic knowledge resources (e-book, e-magazine) cataloging had been treated. In Chapter V, after processing the www (web) and the web document in chapter VI, the cataloging regulations and arrangements depending on standards had been examined. Moreover the cooperative studies in cataloging of the web documents in the world also explicated in terms of setting a sample in our country. Chapter VII, the aspect of web documents cataloging in Turkey had been investigated. 52 State Universities, 24 Charitable Foundation Universities, 9 Other schools, 28 Public Institutions, 14 Ministries, 9 Daily Newspaper 76 University Libraries that we examined had not duly cataloged their web documents. In Chapter VIII, a collaboration project had been suggested in order to solve the problem of cataloging for the web documents in Turkish Language which had not been cataloged. In chapter IX, in the light of finding, effected to the result and the solution suggests had been presented.